

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

پرستش و عبادت الکردي

فیه فیضان

الفیضان

وہ کیانی : نورانی فارس جامہ خان

بنیاد چرخہ و وسرہ و شریعہ الکردي

محمود احمد محمد

بزرگ و نور

عاشور، احمد عیسی.

الفقه المیسر. کردی.

فقیهی ئاسان: (فقه المیسر) / نووسەر احمد عیسی عاشور؛ وه‌رگیرانی نوری

فارس حه‌مه‌خان؛ مصحح محمود احمد محمد. -- تهران: نشر احسان، ۲۰۰۷.

ISBN: 964-356-565-3 (دوره)

ج ۲

ISBN: 964-356-563-7 (ج. ۱)

ISBN: 964-356-564-5 (ج. ۲)

فیبا.

کردی.

۱. فقه شافعی. الف. فارس، نوری، مترجم. ب. محمد، محمود احمد،

Muhammad, Mahmud Ahmad مصحح.

۲۹۷/۳۳۳

BP ۱۷۷/ع ۷۰۴۷

م ۸۵-۳۵۴۰۴

کتابخانه ملی ایران

فقیهی ئاسان (به‌رگی دووهم)

احمد عیسی عاشور

✦ نووسەر:

نوری فارس حه‌مه‌خان

✦ وه‌رگیرانی:

نه‌شری ئیحسان - تاران

✦ بلاککار:

یه‌که‌م - ۲۰۰۷

✦ چاپی:

مه‌ه‌ارت - تاران

✦ چاپخانه:

۳۰۰۰ دانه

✦ تیراژ:

۸۳۱ ی سالی (۲۰۰۶) ی وه‌زاره‌تی رؤشنییری پیدراوه

✦ ژماره‌ی سپاردنی:

◀ فروشگاه شماره ۱: تهران - خیابان انقلاب - روبروی دانشگاه - مجتمع فروزنده - شماره ۴۰۶ - تلفن: ۶۶۹۵۴۰۴

◀ فروشگاه شماره ۲: تهران - خیابان ناصر خسرو - کوچه حاج نایب - شماره ۳۳ - تلفن: ۳۳۹۰۲۷۵۰

صندوق پستی: تهران ۳۸۵ - ۱۱۴۹۵

ژماره‌ی نیونه ته‌واپه‌تی (ج ۲): ۵-۵۶۴-۴۵۶-۹۶۴
ژماره‌ی نیونه ته‌واپه‌تی ده‌وره: ۳-۵۶۵-۴۵۶-۹۶۴

ISBN: 964-356-564-5
ISBN: 964-356-565-3

۲۴۳) باسی دابه شکردنی که له پوور له نیوانی که له پوور به رانیدا (فه رائیض):

(بې: ته جرید/ ۵ ز: ۸۸).

وشه‌ی (فه رائیض) له زمانا له وشه‌ی (فه رض) ی عهره‌بی
وهرگیراوه، که به‌واتا دانان و دیاریکردن و بریاردانه، خوای گه‌وره
دمفه‌رموی: {فَنصِفُ مَا قَرَضْتُمْ - سورة البقرة - ۲۳۷/۲} واته:
همرکاتی ژنتان ته‌لاقد، وه مارمیتان بۆ دیاری کردبوون، وه له‌پیش
گواستنه‌وه‌دا ته‌لاقتاندا، نه‌وه نیوه‌ی نه‌و مارمیه‌یان ده‌که‌وئ که
دیاریتان کردووه بۆیان). له شهرعیشا (فرض) بریتیه له‌و به‌شه
پشکه‌ی که شهرع دایناوه بۆ خاوه‌ن پشک، له سهرده‌می نه‌زانیدا، عهره‌ب
که له‌پووریان ههر به‌پیاوی گه‌وره ده‌دا، به‌شی ژن و منالیان نه‌ده‌دا،
به‌هۆی هاوپه‌یمانی‌شه‌وه که له‌پووریان له یه‌کتر ده‌گرت، له سهرمتای
هاتنی ئیسلامی‌شه‌وه هه‌روابوو، هه‌تا خوا به‌ناردنی نایه‌ته‌کانی
دابه‌شکردنی که له‌پوور نه‌و یاسایه‌ی هه‌لوه‌شانده‌وه. کاتی نایه‌ته‌کانی
سوورمتی نیساء له باره‌ی دابه‌شکردنی که له‌پووره‌وه هاتن خۆشه‌ویست
(درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): فه‌رمووی: له راستیدا خودای بالادست و شکۆمه‌ند،
هه‌موو خاوه‌ن مافی، مافی خۆیی پێداوه، له‌به‌ر نه‌وه هۆشیار بن که
وه‌سیت بۆ که له‌پوور گر دانامه‌زرئ). (ئه‌حمه‌دو نه‌بو داوودو
ته‌رمی‌دیو: ئیبنو مه‌جاو داره قوطنی و نه‌سانی گیراویانه‌ته‌وه)
زه‌یله‌ی دمفه‌رموی: ئه‌م فه‌رمووده‌یه ده‌هاورپی پێغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه

لهسره: گپراویانه تهوه. زمیله می دمه رموی: نه م فرمودیه دهسره رموی: هاوړی پیغه مبه (مرویده خوا لهسره: گپراویانه تهوه.

له زانستی که له پوور دابه شکردندا نه م چوار که سه له یارانی
حه زرت ناودار بوون: عه لی و نیبنو عه بباس و نیبنو مهسعوودو زمید
(خوشنوودی خودایان لیب) نیمای شافعی (رهزاه خوا لهسره: لیب)
ریباز که ی زهیدی هه لباردو کردی به سه رچاوه میزه بی خوی، له
بابه ت که له پووره وه، چونکه هه زرت (مرویده خوا لهسره: فهرموویه تی:
باشترین فهرانیض زانتان زهیدی کوپی ثایته). له بهر نه وهیش که نه م
ریباز که ی زهیده زور نریکه له قیاسه وه، سه مرپای نه مانه هو ی
په سه ندرکونی ریباز که ی زهید له لایه ن شافعییه وه ده گه ریته وه بو
نه وه که سه رنجی به لکه گانی زهیدی داوه، به لکه گانی زورریک و پیک
بوون، له بهر نه وه کاری پیکردوون، نه ک له سه ر شیوه ی لاسکای
کردنه وه ی رووتو کوپرانه، به لکه و له سه ر بناغه ی سه رنج راکیشان و
په سه ندرکون.

نیرینه که له پوور بهر مگان:

نه و نیرینه می که که له پوور ده گرن نه م ده که سه ن: کوپ، کوپی
کوپ، هه رچه ندهیش بهر وه خوار بپوا، باوک، باوکی باوک هه رچه ند
بهر وه ژوور تریش بپوا، برا، کوپی برا، هه رچه ندهیش خاوبیته وه،
مامه، کوپی مامه، هه رچه ندهیش دوور که وتبیته وه، میردو و ژن،
خاوه نی پیشووی به نده ی نازادکراوی خوی. نه م ده که سه به یه گگرتن
که له پوور و مرده گرن. نه گه ر نه مانه واریکه وت له مه سه له یه کا هه موو

كۆبۈنەۋە، ئەۋە تەنیا ئەم سى كەسەيان كەلەپوور ومردەگرن: باوك و كوپو مىرد، لەم مەسەلەيەدا دەبى مردووۋەكە كەنىزىكى ئازادكراو بى، ئەۋسا دەگونجى كە ھەردەيان كۆبىنەۋە.

ئەۋ كەسانەيش كە بەيەكگرتن كەلەپوور ومردەگرن لە ژيانان:

حەۋت كەسن: كچ، كچى كوپ، دايك، نەنك، خوشك، ژن، خاۋەنى بەندەى ئازادكراو كە خاۋەنەكە ژن بى. ئەگەر وارىكەۋت ئەم حەۋت كەسە لە مەسەلەيەكا كۆبۈنەۋە، تەنیا ئەم پىنج كەسەيان كەلەپوور دەگرن: ژن و كچ و كچى كوپو دايك و خوشكى باوكى و دايكى. ديارە لەم مەسەلەيشدا دەبى مردووۋەكە بەندەيەكى خاۋەن ژنى ئازادكراۋبى، دىنا ناگونجى لە ھىچ مەسەلەيەكى تردا كە ئەم حەۋت جۆرە مېيىنەيە كۆبىنەۋە.

ئەگەر وا رىكەۋت ئەۋ كەسانەى كە بگونجى لەم دوو تاقمەيە يەك بگرن، لە مەسەلەيەكا كۆ بوۋنەۋە، ئەۋە تەنیا ئەمانەيان كەلەپوور دەگرن: باوك و دايك و كوپو كچ و يەكلى لە ژن و مىرد.

سەربەلگەى كەلەپوور گرتنى يەكەيەكەى ئەم دوو تاقمەيە دەقى ئەۋ ئايەتەنەيە كە لە دواۋە دىن لەگەل يەكگرتندا، بەلگەى ئەۋەيش كە كەسى تر بىجگە لەمانە كەلەپوور ناگرى پابەندبوۋنە بەم سەربەلگەيەۋە.

بزانن ھەركام لە نىرىنەكان ئەگەر بە تەنیا ھەر خۆى بوو، ۋەمىراتبەرى ترى لە گەلا نەبوو، ئەۋە گشت كەلەپوورەكە دەبا بۇ خۆى،

تەنیا مېردو بىراى داىكى نەبى، ئەم دوو كەسە ئەگەر بە تەنھا ھەر خۇيان بوون ھەموو كەلەپوورەكە نابەن. بەلام ھەركام لە ژنان ئەگەر بە تەنھا ھەر خۇى بوو، مېراتگى تىرى لە مەسەلەكەدا لەگەلدا نەبوو، گشت كەلەپوورەكە ناگرئ بۇ خۇى، مەگەر نازادگەر مردووۋمكە كە ژن بى.

بەشېرىن: حەجىب:

بەشېرىن دوو جۇرە:

(۱) بەشېرىنى ناتەواو، كە مشھوورە بە حەجىبى نوقسان، كە برىتتىيە لە كەم گردنەۋەى بەشە پشكى مېراتبەر، بەلام بە تەۋاۋى بى بەشى ناكا، وەك ئەۋە بەھۋى مندا ئەۋە بەشى مېرد لە نىۋەۋە دىتە خوارەۋە دەبى بە چۋارىەك، وەبەشى ژن لە چۋارىەكەۋە دەبى بە ھەشت يەك، وە بەشى داىك لە سىيەكەۋە دەبى بە شەش يەك.

(۲) بىبەشكردنى تەۋاۋ، يا بەشېرىنى تەۋاۋ، كە پىى دەگوتىرى: حەجىبى حىرمان، كە برىتتىيە لە بىبەشكردنى مېراتبەر لە بەشەپشكى خۇى بە تەۋاۋى.

لەپاش ئەمە كەلەپوور گرەگان دوو بەشن، بەشىكىيان ناۋەندى نىە لە نىۋان ئەۋان و مردووۋەكەداۋ بەھۋى كەسى ترەۋە ناگەنەۋە پىى بەلگوۋ يەكسەر خۇيان پەيوەندىيان بە مردووۋەكەۋە ھەيە، ئەمانەش برىتتىن لە ژن و مېردوۋ باوك و داىك و مندا، ئەمانە بە ھىچ جۇرى بەھۋى ئەم جۇرە بىبەشكردنەۋە بىبەشناگرىن و ھەمىشە بەشە پشكى دىيارىكراۋى خۇيان دەبەن، ئەگەر عەسەبەش بوون ئەۋە حىسابى ئەۋەميان بۇ دەگرئ، بۇيە ئەمانە بىبەشى تەۋاۋ ناگرىن چونكە بەيەك

گهیه نهر نیه له نیوانی نهوان و مردوو دهکدها. بهشیکی تری
که له پوور گر مکان بههوی گهیه نه ریکه وه دهگه نه وه به مردوو دهکده، که
بریتین له هه موو که له پوور به دهکانی تر.

چهن که سنی ههن به هیج جوړی که له پوور ناگرن:

که بریتین له م جهوت که سه: بهنده و بهندهی پاشمه رگه، که
پیی دهگوتری مودم بهر، که نه و بهندهیه به خاوه نه که ی پیی بللی له
پاش مردنی من تو ئازادی، هه روا که نه یز مکی دایکی منال، که پیی
دهگوتری (ام الولد) هه روا بهندهی کاغز پیدراو (موکاته ب) که سیکیش
که که سنی بکوژی میراتی لی ناگری، هه روا کافری پاشگهز (مرتد) یش
که له پوور له کهس و مرناگری و که سیش که له پوور له و مرناگری، هه روا
جیاوازی نایینی میرات بهرو مردوو دهکده یه کیکه له نه هیله (موانع) دهکانی
که له پوور گرتن، وهک موسولمانه تی و بیروایی. واته: بهنده و که نه یز دهکده و
پاشمه رگه و کاغز پیدراو و که نه یز دایکی منال له خاوه نه که ی،
نه مانه که رهگی کۆیله بیان تیا دایه که له پوور و مرناگرن له مردوو دهکان،
هه روا بکوژو پاشگهزو زه ندیق که مروی بینایینه، په پرهوانی دوو
نایینی جیا جیا یش له یه کتری که له پوور و مرناگرن. کۆیله و نه وهی رهگی
کۆیله یی تیا ماوه بۆیه که له پوور و مرناگرن چونکه خویان مالیان نیه،
که واته: هه رچی و مرناگرن بۆ ناغا که یان دهبی، ناغا که یش هیچی
مردوو دهکده نییه و بیگانه یه، له بهر نه وه ناگونجی که له پووری لی بگری.
به لام بهندهی بهش بهش، که پیی دهگوتری (مبعض) راجیایی هه یه له
باریه وه، فه رمایشتی دروست و ساغ نه ومیه که وهک بهندهی ته و او

کهلهپوور ناگرئ، چونکه نهگهر میرات بگرئ ههندی له مالهکه دهبی بههی نهو کهسهی که خاوهنی بهشه نازادنهکراوهکهیهتی، شهویش بیانیه له مردووهکه. بهلام ههر مائیکی به بهشه نازادهکهی پهیدا کردبی، دهبی به کهلهپوور بو کهسوکاری، وهک نهوه نیوهی نازاد بووبی، لهو ماوهیهدا رۆژئ بو خۆی و رۆژئ بو ناغاگهی نیشی کردبی. بکوژیش بۆیه له کوژراوی دهستی خۆی کهلهپوور وهرناگرئ چونکه پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهر به) دهفهرموی: بکوژ (قاتل) له کوژراوی دهستی خۆی کهلهپوور ناگرئ. ههروا دهفهرموی: بکوژ کهلهپووری بو دانانری، له گیرانهوهیهکی نهسانیدا دهفهرموی: له کهلهپوور هیچ بهربکوژ ناکهوی. ئیبنو عبدولبهر به فهرموودهیهیهکی ساغی داناوه، زیاد لهوه نهقل دهکا که یهک رایئ (اتفاق) لهسهر نهه بریاره ههیه، که بکوژ کهلهپوور ناگرئ. پاشگهزیش نهکهلهپوور لهکس دهگرئ و نهکهسیش کهلهپووری ئی دهگرئ، کهلهپوورهکهی دهبی به مفتهمال (فیء) بو موسولمانان، نهبو بورده فهرمووی (وهزه خواه لهبه) پیغهمبهری خوا (مرووده خواه لهسهر به) ناردمی بو سهرکابرایئ، باومژنی خۆی مارمکردبووه، فهرمانی پیکردم که بچم له گهردنی بدهم و مالهکهیشی به تالانی بهرم، کابراکه پاشگهزبووهوه بوو. چونکه نهوهی به ههلال داناوو، کهبه دهقی قورئان حهرام کراوه. پهپهروانی دوو ئایینیش بۆیه کهلهپوور له یهکتر ناگرن چونکه پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهر به) دهفهرموی: نه موسولمان کهلهپوور له ناموسولمان وهردهگرئ و نه ناموسولمان کهلهپوور له موسولمان وهردهگرئ. (شهیخان). فهرمایشتی دروست نهوهیه که جوولهکهو گاور کهلهپوور له یهکتر وهردهگرن، به مهرجئ که ههردوو لایان خاوهن

پهیمان بن، یا کافری حەربیین، بەلام ئەگەر یەکیکیان خاومن پهیمان بوو، ئەو پەتریان جەنگی بوو، کە لە پوور لە یەکتەر و مرناگرن، چونکە پەيوەندی لە نیاوانیاندا پچراوە.

حوکمی کەسێ بێ سەرو شوین بێ:

ئەگەر نەمان دزمانی کەسێ ماوە یا مردووە، وەك ئەو ديار نەماو بێ سەرو شوین بوو، یا حالی نەدمزانرا، یا کەوتە ناو جەنگستان (دار الحرب) هەو، یا لە پاپۆرێکا بوو، پاپۆرێکە شکاو هەوالی نەما، ئەم جۆرە کەسە کە لە پوورەکە دابەش ناکرێ، هەتا بەلگە راست دەبیتهووە لە سەرمردنی، جا ئەگەر پاش ماوێی قازی بپاریدا کە ئیتر لەو زیاتر ناژی ئەوسا کە لە پوورەکە لە نیاوان کە لە پوور بەرەکانیدا دابەش دەکرێ.

نزیکنترین باوان:

باوان بە عەرەبی پێی دەگوترێ: عەصەبە، وشە عەصەبە لە تەعصیب داریژراوە کە بەواتا پشتگیریە. لە عورفی شەرعاً بەو کەسانە دەگوترێ کە بەشە پشکی دیاریکراویان نیە، بەلام لەو کەسانەن کە بە یەکنگرتن کە لە پوور دەگرن، باوان ئەگەر بەتەنھا هەر خۆی بوو هەموو کە لە پوورەکە دەکرێ، وەك کەسێ بمرێ تەنیا کوێ کە لە پوورگری هەبێ و بەس، ئەگەر خاومن پشکی دیاریکراوی لەگەڵ دابوو، چی لەو مایەو بو ئەمە، وەك ژنی مرد، میردێک و کوێکی هەبوو، چواریەکی کە لە پوورەکە بو میردەکە یەتی، ماوەکە تری هەموو بو کوێکە یەتی.

نزیکتین باوانیش کوږه، به پئی نهم فهرمایشتهی زاتی مهزن: {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ - سورة النساء - ۱۱/۴} نهموتا لهم نایه تها به منداډ دهست پیکراوه، چونکه عهرمب له منداډه وه دهست پیډمکهن، سهرمړای نهمهیش نهموتا لهم نایه تهی تردا به هوئی منالته وه باوک له باوانی دهکوهی و ده پئی به خاوهن پشکی دیاریکراو، وهک دمفه رموی: {وَلَا بَوِيه لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴} جا له شوینئ باوک به هوئی کوږه وه له باوانی بکهوئی باوانه گانی تر باشر ئی دهکوهن، که واته کوږ نزیکتین باوانه، له پاش کوږ کوږی کوږ، همر چهند به ره خواریش برپوا، ریک وهک کوږ وایه له ههموو برپاره گانی تریشدا،

سینیه م: باوکه (۱).

(۱) لیرهدا بۆ پاساوی نهمه که باوک له ریزی باوانه سینیه م له نهموله کمو له نهمولی نهموله کهیشدا ناوا نووسراوه: (ثم الاب لانه بعصبه وله الولاية عليه بنفسه ومن عدا الاب يدلي به فقدم لقربه. نازانم باوک چۆن چۆنی کوږ یا کوږی کوږی خوی دهکا به باوان (واته: به عهصبه) نهموی ناشکرایه باوک و باپره نه گهر کوږ یا کوږی کوږیان له گه ډا نه بوو ده بن به عهصبه. رهنګ بن مهبست لهم قسه ده نهمو پئی: که باوک هوئی بوونی منداډ به عهصبه، چونکه به هوئی دایکموه کس نابن به عهصبه، بهم بۆ نه یوه.

موغنی محتاج ده فرموی (ومعنى العصبه لغة قرابة الرجل لابیبه).

- وهرگیتړ -

چوارهم: باپیرمیه، واته: باوکی باوک، هر چهند بهرمو ژووریش
 برپوا بهریز، به مهرجئ براو خوشکی مردووهکهی لهگه‌لدا نه‌بئ.
 پینجهم: برای باوکی و دایکی.
 شه‌شهم: برای باوکی.
 چه‌وتهم: کوپی برای باوکی و دایکی.
 هه‌شتهم: کوپی برای باوکی، هه‌تا بهرمو خواریش برپوا بهریز.
 نۆیهم: مامی باوک و دایکی.
 ده‌یهم: مامی باوکی.
 یازده‌یهم: کوپی مامی باوک و دایکی.
 دوازده‌یهم: کوپی مامی باوکی.
 سیازده‌یهم: مامی باوک و دایکی باوکی مردووهکه.
 چوارده‌یهم: مامی باوکی باوک.
 پازده‌یهم: کوپی مامی باوکی و دایکی باوک.
 شانزده‌یهم: کوپی مامی باوکی باوک.

چه‌قده‌یهم: مامی باپیری مردووهکه بهو جوړهی که باسکرا، یانی
 مامی باوک و دایکی باپیره‌ی بئ، یا مامی باوکی باپیره‌ی بئ، نیتر
 هه‌روا هه‌تا هر شوینئ برپکا. جا نه‌گهر باوانی بنه‌چه نه‌بوو، واته:
 عه‌سه‌به‌ی نه‌سب نه‌بوو، نه‌وجار که له‌پوور دهرئ بهو که‌سه که
 مردووه‌کهی نازاد کردووه، نه‌گهر مردووه‌که نازاد کراو بوو، له‌کاتی وادا
 نه‌و که‌سه‌ی مردووه‌کهی نازاد کردووه، پیاو بئ یا ژن، نه‌و ده‌بئ به

باوانى مردووهكه، نهگەر نازادكهركهكى نهمايوو كهلهپوورمهكى دهرى به باوانى نازادكهركهكه، جارى پياوئ پياويكى هينا بو خزمهتى حهرمت (مردووه خوا لهسهرين): عهرزى كر: نهى پيغهمبهرى خوا! من خوّم نهى پياوهم به مائى خوّم كرپوهو نازادم كردووه، كهلهپوورمهكى بوكييه؟ فهرمووى (مردووه خوا لهسهرين): نهگەر لهپاش خوئ باوانى ههيوو كهلهپوورمهكى بو باوانيهتى، نهگەر باوانى نهيوو بو ههقدارى نازادكهركه. له فهرموودهيهكى ترا دمهفرموى: سهرداريى هى نهو كهسهيه كه بهندهكه نازاد دهكا. واته: كويله نازادكراو، نهگەر خرمى كهلهپوورگرى له باوانى نهيوو، نازاد كهركهكى دهبى به ههقدارى كهلهپوورمهكى دهگرئ، جا نهگەر مردووهكه كهلهپوورگرى نهيوو سامانهكهكى دهرى به گهنجينهى موسوئلمان، كه مهشهوره به بهيتولال، كه به واتا: گهنجينهى سامان و داراييه. بهلام به مهرجئ كه بهپيى شهرى پيرؤز برئ بهرپوه، دهنه نهگەر گهنجينهى سامانى موسوئلمانان ريكو پيئ نهيوو نهوه دهرى به خالوان، چونكه به كوئ دهنكو بهپيى يهكگرتن كهلهپوور له حاليوادا يا دهرى بهوان يا دهرى به گهنجينهى موسوئلمانان، جا ههركاتى يهكيكيان دهستى نهدهدا، دهبى به حتمى بدرئ بهوى تريان.

رافعى دهفرموى: گهورمزاناكاني چيني دووهمى مهزههبي شافيعى كه ناودارن به موتهنهخخيرين، نهى فهرمايشتهيان رهوا ديوه، كه لهكاتى وادا كهلهپوور بدرئ به خالوان. نهووى دمهفرموى: لهناو فهرمايشتهكاندا نهى دروستترينيانه. نهى زاتانهيش به دروستى دادهنيو وهتوايان پيداوه: نيبنو سوراوهو صاحيبي حاوى و قازى

حوسهین و موته وه للی و کهسانی تریش. ئیبنو سوراقه^(۱) دمفهرموی: نه مه فهرمایشتی تیکرای ماموستا گانمانه و نه مرؤ له ولاتا فهتوا له سه ره نه مه یه.

کاتی که له پوور دهری به خالوان (واته: به زه ویلنه حرام) که کهس له خاومن به شهکان له مه سه له که دا نه بی، مه گهر ژن و میرد، چونکه نه گهر کهسی له خاومن به شهکان هه بی چی مایه وه له خاومن به شه دیاریکرا وه کان به پردد دهگیردریته وه بو نه وان.

مه سه له یی:

نه گهر چهند کهسی خزمی یه کتری بوون و به کۆمه ل مردن و نه دمه زانرا که کامیان پیش کامیانا له مردووه، وهک نه وه هه موو پیکه وه له پاپۆریکا نوقم بوون، یا له فرۆکه یه کا به ربوونه ته وه، یا دیواری یا خانوویی روو خا به سه ریانا، یا له جهنگی کا کوژران، نه مانه وا داده نرین که گشتیان پیکه وه مردوون، له بهر نه وه له ناوخیانا که له پوور له یه کتری و مرناگرن، به لکوو که له پووری هه ریبه کی له وان دهری به که له پوورگره زیندوو وه کانی خوی.

^(۱) ئیبنو سوراقه له زانا گه وه کانی موته قه ده دیمینه، له پیش چوارس دی کۆچیدا ژباوه. تماشای مرغی محتاج بمرگی سینیم لاپره (۷) بکه.

خاڤوان گڼ وکڼن؟

خاڤوان له زماندا به بهره‌ی خاڤ ده‌گوتړئ، که بریتین له خرم و
که سوکاری دایک، به‌لام له عورفی شهرعا: به هموو خرمی ده‌گوتړئ که
خاوهن به‌شه پشکی دیاریکراو نه‌بڼو، به‌پڼی عورفی شهرعیش له
باوانی به معنا عه‌صه‌به نه‌بڼ. نه‌مانه‌یش به کورتی نه‌م یازده به‌شهن
که زوربه‌یان له خاڤوانن:

- (۱) نه‌و باپیرو نه‌نکانه که میراتبهری هه‌میشه‌یی نین.
- (۲) منالی کچی مردوو‌که، چ کورپن و چ کچ بن.
- (۳) کچی برا، خوی برای باوکی و دایکی بڼ، یاخود برای باوکی
بڼ، یا برای دایکی بڼ.
- (۴) کوری برای دایکی.
- (۵) منالی خوشک چ کورپن چ کچ.
- (۶) مامی دایکی.
- (۷) کچی مام هر مامه‌یه‌ک بڼ.
- (۸) خوشکی باوک.
- (۹) خوشکی دایک.
- (۱۰) برای دایک.
- (۱۱) نه‌و که‌سانه‌ی که به‌هو‌ی په‌کڼ له‌م به‌شانه‌ی سهرده‌و
ده‌گه‌نه‌وه به‌مردوو‌که.

۲۴۴) چۆنیتیی دابه شکردنی که له پوور به سه ر خالواندا:

دوو ریگه هه یه بو دابه شکردنی که له پوور به سه ریاندا :-

ریگهی یه کهم: بپی ده لئین، ریگهی له شوین دانان، بریتیییه له وه نه و خالوانانه ی که له مه سه له که دا هه ن له جیگهی نه و باوان و خاوه ن پشکه مردوو ده دادنه رین که ده یانگهی نه ن به مردوو ده که، وه ریک پشک یا به شی نه و که سه گهی نه ره ده درئ به وانیش. به فرموو له گه ل کردنه وه ی چه ند نموونه یه کا:

(۱) نه گه ر مردووی نه م خالوانانه ی له دوا به جیما:

ا- کچی کج.

ب- کوری خوشکی هه ق (اخت شقیقه).

ج- کچی برای باوکی.

د- کچی مام.

ریک سهیری نه و که سانه ده که یه ن که نه مانه ده گهی نه ن به مردوو ده که، که واته وه ک بلیی مه سه له که نه م چوار که سه ی تیایه: کچو خوشکی هه ق و برای باوکی و مامه، له م مه سه له یه دا برای باوکی و مامه بی به ش دهن به خوشکه باوک و دایکییه که چونکه له گه ل کچی مردوو ده که دا کو بو ته وه، وه نه صلی مه سه له که له دووه، که واته نیوه که پشکی کچه ده درئ به کچی کچه که، نه و نیوه که ی تریش که پشکی خوشکی هه قه ده درئ به کوره که ی!.

(۲) نه گهر مردوو ده که نه مانه ی هه بوو که له خالوانن:

ا- کچی کچ.

ب- کچی کچی کوږ.

ج- کچی مامی هه ق که له پووره که ناوا دابهش ده کړئ: وا دادهنرئ که مه سه له که کچیک و کچیکي کوږو مامیکي هه قی تیا دایه، پشکی کچ نیو دیه دهنرئ به کچه که ی، پشکی کچی کوږ شه شیه که دهنرئ به کچه که ی، چی مایه وه بو مامیه که سییه که دهنرئ به کچه که ی.

(۳) نه گهر مردوو ده که کچی کچی کوږو کچی برای هه ق (شه قیق) ی هه بوو، مه سه له که ناوا ده کړتته وه:

کچی کوږ، نیوه ی ده که وئ دهنرئ به کچه که ی، برای هه قیش باوانه چی مایه وه بو نه وه، که له م مه سه له یه دا نیو دیه دهنرئ به کچه که ی.

بناغه ی نه م بو چوونه نه م دوو مه سه له یه: جارئ مردووی بهس خوشکیکی باوک و خوشکیکی دایکی ده بی، پیغه مېهر (مرومه خواه له سه ربه) ناوا که له پووره که ی بهش ده کا له نیوانیاندا: دوو سییه کی دها به خوشکی باوکی و سییه کیشی دها به خوشکی دایکی، جاریکیش نیبنو مه سه وود که له پووره که ی کرد به دوو به شه وه له نیوانی کچی کچ و کچی خوشکدا، هه ر وه چو ن مردووی ته نیا کچیک و خوشکیکی هه بی، هه ریه که یان نیوه ی ماله که ی ده که وئ ناوا.

فهرموده که ی پیغه مبه ر (مردووه خواه لهسه ربه) نه وه دهگه یه نی که لهکاتی دابه شکردنی که له پووردا به سه ر خالوانا ته ماشای خودی خو یان ناکرئ، به لکوو حسییی نه و که سه یان بو دهگرئ که دهیانگه یه نی به مردووه که، که یا خاوون به شن یا باوانن. دیاره خوشکی باوک به هو ی باوکه و مو خوشکی دایک به هو ی دایکه وه دهگه نه وه به مردووه که، لهکاتی وادا که له پوورده که هی باوک و ایکه، سییه ک؛ به بهش هی دایکه و چی مایه وه هی باوکه. ره وادیتنه که ی ئیبنو مه سه وودیش نه م ته فسیره بو مه سه له که دووپات دهکاته وه. نیمام نه حمه دو دواپینان (متأخرین) له ملیکییه و شافعییه کان نه گهر گهنجینه ی سامانی موسو لمانان ریکوپیک نه بوو، له سه ر نه م شیوه ی یه که مه که له پوورده که دابهش دهکن به سه ر خالواندا، که به عهره بی ناودارن به زه ویلنه رحام.

رنگه ی دووه م: پیی دهگوترئ رینگه ی خزمترین، نه م دهسته یه، کی خزم تر بی به مردووه که نه وه وه پیش دهحن - به پیی ریزی باوان، له باوانا کوری کور دهخریته پیش باوکی باوکه وه، جا به م شیومه له خالوانیشدا منالی کچ پیش باوکی دایک دهخرئ!.

٢٤٥) به شه دیاریکراوه کان (الفروض المقدره):

پشکه دیاریکراوه کان (که له قورنانی پیروژدا روون کراونه ته وه) شهش پشکن: نیوه، چواریه ک، هه شتیه ک، دوو سییه ک، سییه ک، شه شیه ک. خاوونه نه م پشکانه چهند تاقمه یه کن، نیوه به شه پشکی نه م پینج تاقمه یه:

یه گهم: تاقه کچ، واته: نهووی خوشک و برای خوئی له گه لدا نه بی. یهزدانی مهزن دمه رموی: {وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ - سورة النساء - ۱۱/۴} واته: نه گهر تاقه کچیکی هه بوو نیووی که له پووره که ی ده که وئ.

دووهم: تاقه کچیکی کور، نه خوشک و برای خوئی و نه مندالی مردوو ده که ی له گه لدا نه بی، نه مهیش به یه کگرتن وایه.

سییه م: تاقه خوشکیکی هه ق که برای له گه لدا نه بی، به پیی نایه تی: {وَلَوْ أَخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ - سورة النساء - ۱۷۶/۴}.

چوارهم: تاقه خوشکی باوکی، که نه بارو نه خوشکی هه ق و نه کورو کچی مردوو ده که ی له گه لدا نه بی چونکه نه مهیش به پیی رووکار (ظاهر) ی نایه ته که به رده که وئ.

پینجه م: میرد، که ژنه که ی منال و منالی منالی خاوهن که له پووری نه بی. خوای گه وره دمه رموی: {وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۲/۴} واته: نیووی که له پووری ژنه کانتان بو نیوویه، نه گهر مندالیان له پاش به جی نه مابوو. دیاره که به پیی ده قی نایه ته که نهووی که هه ق منالی خوئی (ولد الصلب) بی به رده که وئ، منالی کوریش (نه گهر نهووه بسه لیئین که بهر ناوی منال ده که وئ نهووه نهویش) به رده قی نایه ته که ده که وئ، نه م نایه ته هیش نیشانه ی نه م بوچوونه یه که دمه رموی: (یا بنی آدم)

ئەومئا خودا لە پاش چەندین پشت بە بەرهی ئادەم دەفەرموئ: ئەی کۆرەکانی ئادەم! ھەروا ئەم ھەرموودەییەش نیشانی ئەوەیە کە وشە (ودەد - منال) لە قورئانا منالی منال دەگریتەو، پێغەمبەر (ەرۆدە خوا) (سەربە) دەفەرموئ: (انا ابن عبدالمطلب: من کۆری عەبدولوطە لیبم) چونکە ئاشکرایە کە پێغەمبەر (ەرۆدە خوا) (سەربە) منالی منالی عەبدولوطە لیبە، ئەگەر ئەوە نەسەلێنین، ئەوە بە یەگرتن، واتە: بە إجماع، منالی کۆر لە پایە کۆردایە، لە کەلەپوورو باوانیدا.

چواریە کیش بەشە پشکی دوو تاقمە:

یەکەم: میردی کە ژنەکە ی منال یا منالەزای میراتبەری ھەبێ.

دووەم: ژنی، یا زیاتر لە ژنی، تا چوار ژن، کە میردەکیان منال یا منالی منالی ھەبێ، بەپێی ئەم نایەتە: { فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ } ھەشتیە کیش بەشە پشکی یەك ژن یا زیاتر لە یەك ژن کە میردەکیان منال یا منالەزای کەلەپوور بەری ھەبێ. وەك لە قورئانا دەفەرموئ: { فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ - سورة النساء - ١٢/٤ } یەگرتنیش لە سەری دامەزراوە. دوو سییە کیش (واتە: دوو بەش لە سی بەشی مال) بەشە پشکی چوار تاقمە:

یەکەم: دوو کچ، یا زیاتر لە دوو، بەو مەرجە کە برايان لەگەڵ

نەبێ.

دوووه: دوو کچی کور یا زیاتر، بهو مهرجه نه لهگه‌ل برای خویانو نه لهگه‌ل چینیکی لای سه‌رووی خویانا نه‌بن، له منال و له منالی منالی مرووه‌که.

سییه‌م: دوو خوشکی باوکی و دایکی یا زیاتر له دوو خوشک، بهو مهرجه نه لهگه‌ل برای خویانا وه نه لهگه‌ل منالی مردووه‌که‌دا نه‌بن.

چواره‌م: دوو خوشکی باوکی یا زیاتر، بهو مهرجه نه لهگه‌ل برای خویانا، وه نه لهگه‌ل خوشکی باوکی و دایکی، یا برای باوکی و دایکید، وه نه لهگه‌ل مندالی مردووه‌که‌دا نه‌بن. دوو کچ یا زیاتر به‌پیی نهم نایه‌ته دوستیه‌کیان ده‌که‌وئ: {فَإِنْ كُنْ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ}. نه‌گهر بگوترئ: نهم نایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سهر نه‌وه که به‌شه پشکی زیاتر له دوو کچ دوو سییه‌که، نه‌دی چۆن دمبی به به‌لگه له‌سهر نه‌وه‌دیش که به‌شه‌پشکی دوو کچیش هر دووسییه‌که؟ له وه‌لاما ده‌لئین: نهم نایه‌ته به‌هۆی مه‌سه‌له‌یه‌کی تایبه‌ته‌وه هاتووه، که ناوايه: ژنه‌که‌ی سه‌عدی کوری ره‌بیع، نه‌و دوو کچه‌ی که له سه‌عد بوون، هیئانی بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (مرووه‌خواه له‌سهر‌به‌ئ) عه‌رزی کرد: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! نهم دوو کچه‌م کچی سه‌عدی کوری ره‌بیع، باوکیان له غه‌زای نوحوددا له‌گه‌ل تۆدا بوو، که شه‌هیدکرا، نیستایش مامه‌که‌یان هرچی مالیان هه‌یه بردوویه‌تی بۆ خۆی وه هیچی بۆ نه‌مان نه‌هیشتۆته‌وه، به‌بی مالیش که‌س نایان خوازی. فه‌رمووی (مرووه‌خواه له‌سهر‌به‌ئ): خودا بۆ خۆی بۆ نهم بابه‌ته بریارده‌دا، پاش نه‌وه نایه‌تی دابه‌شکردنی که‌له‌پوور هاته‌خواره‌وه که دم‌فه‌رموئ: {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ} نه‌وجا

حه زرمټ (مروودو خواه له سهرېږي) ناردی به شوین مامه که یاناو فهرمووی: دوو سییه کی ماله که بده به ههردوو کچه که ی سهد، وه ههشتیه کی بده به دایکیان، وه چیمایه وه له وان نه وه هی تویه. (نه بو داوودو تیرمیزی گیراویانه ته وه، تیرمیزی به فهرموودیه کی دروستی داناوه). نه وه تا مه وریدی فهرمووده که به لگه یه له سهر نه وه که به شی دوو کچیش ههر دوو سییه که. هه ندی ناوا به لگه سازی دهکن بو ئهم مه سه له یه: دمفه رموون: که وشه ی (فوق) له (فوق اثنتین) یدا زانیده یه، بو مه به ستی رهوانبیزییه، دهق وهک وشه ی نهو (فوق) ه وایه که زانیده یه ووا له م نایه ته ی ترده که دمفه رموی: { فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ } هه ندی تر ده لّین: مه به ست له وشه ی (فوق الثنتین) له م نایه ته ده مه یه: نه گهر دوو کچ یا زیاتر له دوو کچ بوون! واته: رواله تی نایه ته که مه به ست نیه که به رواله ت نه وه ده گیه نی دوو سییه که به شی زیاتر له دوو کچه. هه ندی زانی تر نه مه دهکن به به لگه: په یوهندی خوشک به مردوو ده که وه بی هیژتره له په یوهندی کچ، ده ی له شوینی دوو سییه که به شی دوو خوشک بی، ده بی باشر بی به به شی دوو کچ! دوو کچی کوریش له بهر نه مه دوو سییه کیان ده که وی چونکه یاسایه کی ره سایه که ههرکاتی دوو کچی کور خویان به ته نها بوون ریڅ وهک دوو کچ وان. دوو خوشک و زیاتریش که دوو سییه کیان ده که وی به پیی نه م نایه ته یه: { فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَثَانِ مِمَّا تَرَكَ }. جابیر (ره راه خواه لیبی) فهرمووی: نه خو ش بووم، هو شم نه بوو، ههوت خوشکم هه بوو، پیغه مبه ر (مروودو خواه له سهرېږي) هات بو سهر دانم، گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا! چی له ماله که م بکه م، میراتو که له پووره که م بو کییه؟ چونکه من ته نیا

چهن خوشکيکم ههن، که کهلهپوورم ليڭگرن و کهسی ترم نيه، نه باوک و نه دايک و نه منال، جا پيغه مېهر (مردووه خواه له سهرېښه) دهرچوو له لای من و له پاشا گه پرايه ووه و ههرمووی: سه بارهت به بابه تی خوشکه کانت خودا قورناني ناردو ته خواره ووه، وه باسه که ی روون کردو ته ووه، وه دوو سييه کی بويان داناوه! جابیر دهیغه رموو: نايه تی که لاله هو ی هاتنه که ی من بووم، دهی نهوا به پيی نه م ههرموو دهميه دهرکه وت مهبهست له نايه ته که نه مهبه یه: پشکی دوو خوشک يا زياتر له دوو خوشک دوو سييه که.

سييه کيش به شه پشکی دوو تاقه يه :

يه که م: دايکی مردووه که، بهو مهرجه که مردووه که منالی نه بئ و کورمزایشی نه بئ، وه ژماره يه کيش له براو خوشکی نه بئ.

دووهم: ژماره يه که له براو خوشکی دايکی، که له دوو کهس که متر نه بن، نيرو ميان تيادا هاوبه شن به يه کسانى.

ههندي جاريش سييه که دهری به باپيره که له گهل براو خوشکی مردووه که گوښي ته ووه. به شه پشکی دايک که له م دوو کاته دا ناوايه له م نايه ته وهرگير اووه: { فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلَأُمُّهُ الثَّلَاثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَأُمُّهُ السُّدُسُ - سورة النساء - ۱۱/۴ } . وه که له پيشه ووه باسکرا کورمزایش وه که کور وايه. نه وه يش که ده ليين: ژماره ی براو خوشکه کان له دوو کهس که متر نه بن، گهرچی ژماره که يان له نايه ته که دا به داريژگه (صيغه) ی کوپه، کو (جه مع) يش

له سئ کەسەو دەست پێدەکا، نەك له دوووە، ئەمە لەبەر ئەمەیه:
چونکە جارو بار بۆ دوویش کۆ بەکار دەهێنرێ؟.

ئێبنو عەبباس بە عوسمانی فەرموو: تۆ چۆن بەشی دایک بە
دوو برای مردووێکە له سئ یەکەو دەبە بۆ شەش یەك، گە ی دوو برا
له عەرەبیدا پێی دەگوترێ (اخوة)؟ عوسمان (زەزە خۆالە مەموویان بۆ)
فەرموو: هەرشتی له پێش جێنیشینی مندا، له سەردەمی پێغەمبەر و
ئەبو بەکریدا سەری گرتیی و بەناو ولات و شارانا پەخش بوو بێتەو، من
ناتوانم دەستکاری بکەم و هەلی بوشینمەو، مەبەستی ئیمامی عوسمان
لەم وەلامە ئەوێه: کە پێش ئەوێ کە ئێبنو عەبباس ئەم رەخنەیه
بگرێ موسولمانان بە کۆمەلی بەو شیوەیه بەشیان بۆ دایک داناو، ئە ی
فەرائیز خوا! بزانه له دوو وێنەدا دایک سییەکی ئەو دەبا، کە پشکی
مێرد، یا ژنی لێ دەر دەرکری.

شیوەی یەکەم: مێردێک و باوک و دایک. نیوەی هی مێردەکەیه،
سییەکی باقی (کە شەش یەکی سەرجهمی کە لەپوورەکەیه) بۆ دایکەو
هەچیش له دایکەکە مایەو کە دوو سییەکی باقییه بۆ باوکە.

شیوەی دووهم: ژن و باوک و دایک و مردوو بکەونە یەك.
چواریهکی سەرجهمی کە لەپوورەکە بۆ ژنەکەیه، سییەکی مەندە
(باقی) یەکە ی بۆ دایکەکەیه، مەندەکەیشی بۆ باوکەکەیه. کەواتە:
پرسیار (ئەسئلە) یەکەم له شەش، چونکە پشکی مێردەکە نیوەیه و
پشکی دایکەکەیش سییەکی نیوەیه و لێ دەر هینراو (مەخرەج) ی
سییەکی نیوە شەشەو بەشی مێردەکە له ناودایه، جا لهو شەشە مێردی

مردووهکه سئ بهش دهباو دایکهکه‌ی به‌شیک، چونکه سییه‌کی نیووهکه که ماوه‌ته‌وه یه‌که، وه باوکه‌که‌یش دوو بهش دهبأ. پرسپاری دووهمیش له دوازدهیه، چونکه به‌شی ژنه‌که چواریه‌که‌و به‌شی دایکه‌که سییه‌کی چواریه‌که باقی یه‌کانه. لئ دمه‌ینراوی سییه‌کی چواریه‌که‌گان دوازدهیه‌و چوار له‌ناو دوازده‌دایه. سئ بهش له دوازده، که چواریه‌کی سامانه‌که‌یه بو ژنه‌که‌یه‌و، سئ به‌شی که‌سییه‌کی نو به‌شه باقییه‌که‌یه بو دایکه‌که‌یه‌و، شەش به‌شیش بو باوکه‌که‌یه.

به‌لام نیبنو سوره‌یح رای وایه: که لهم دوو کاته‌یشدا دایک سییه‌کی ته‌واوی سه‌رجه‌می ماله‌که‌ی بو هه‌یه، به‌لگه‌یشی نه‌وه‌یه که رواله‌تی ناشکرای نایه‌ته‌که نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی. نه‌وه‌یش که گوتمان به‌شی دوو برای دایکی، یا دوو خوشکی دایکی، یا زیاتر له هه‌ردوولا، سییه‌که به‌پیی نه‌م نایه‌ته‌یه: { فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ - سورة النساء - ۱۲/۴ } چونکه نه‌م نایه‌ته له باره‌ی که‌له‌پووری منائی دایکییه‌وه هاتوو. شه‌شیه‌کیش به‌شه پشکی جه‌وت تاقمه:

یه‌که‌م: دایکی مردووه‌که، به‌و مه‌رجه مردووه‌که کوپ یا کوپ‌مزای ببی، یاخود ژماریه‌کی له براو خوشک ببی له دوو که‌متر نه‌بن. به‌لگه‌ی نه‌مه نه‌م فه‌رمایشته‌ی زاتی مه‌زنه: { وَلَا بَوَيْهَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴ } له‌گه‌ن نه‌م فه‌رمایشته‌یدا: (فان كان له اخوة فلامه السدس) له پی‌شه‌وه باسی

ئەوھمان كىرد كە كۆرۈمزا ۋەك كۆرۈۋايە، باسى ئەوھىشمان كىرد كە جارى
بار دارىژگەي كۆ بۇ دوۋىش بەكار دى.

دوۋەم: نەنكى مردوۋەكە، بەمەرجى دايكى نەمابى، ئىتر خۋاى
دايكى دايكى مروۋەكە بى، يا دايكى باۋكى مردوۋەكە بى جىاۋازى نىە،
ھەرچەند بەرەو زوۋرىش بېۋا، چونكە قوبەيىسەي كۆرى ئوئەيب
دەفەرمۇ: نەنكى ھات بۇ خزمەتى ئەبو بەكر، داۋاى بەشە پىشى
خۋىي لى كىرد لە ھى مردوۋىەك، فەرموۋى: لە قورئانا كە نامەي
خودايە، بە دەق ھىچ بۇ نەنك دىارى نەكراۋە، ۋە لە سوننەتى
پەمبەرىشدا لە بارەي ئەم پىرسىارەي تۆۋە خۇم ئاگام لە ھىچ ۋەلامى
نىە، جا تۆ بېرۆرەۋە ھەتا پىرسىار لە ھاۋرپىيان دەكەم، جا كە پىرسىارى
كىرد، موغىرەي كۆرى شوغبە فەرموۋى خۇم بە دىارەۋە بووم كە
حەزرىت (مروۋە خۋاە لەسەرىت) شەش يەكىدا بە نەنك. ئەبو بەكر پىي
فەرموۋ: كەسى تر لەگەل تۆدا ھەيە كە ئاگاي لەم مەسەلەيە بى؟
موخەممەدى كۆرى مەسلەمەيش ھەلسا فەرموۋى: منىش بە دىارەۋە
بووم. جا ئەبو بەكر شەش يەكەكەي داپىي. پاش ماۋەيى نەنكەكەي
ترىش ھات بۇ لاي حەزرىتى عومەر (رەزە خۋاە لىبە) داۋاى بەشى خۋى
لىكىرد، فەرموۋى: لە قورئانا كە نامەي خۋايە، بە دەق ھىچ بۇ نەنك
دىارى نەكراۋە، ئەو حۈكەمەيش كە لە سەردەمى ئەبو بەكردا دراۋە بۇ
نەنكەكەي تر بوو، بۇ تۆ نەبوو، منىش لە خۇمەۋە ناتوانم پىشى لە
پىشكەكانى كەلەپوۋر پىر بىكەم، ۋەكى ترىش خۋى ھەر ئەو شەشىەكەيە،
جا نەگەر نىۋەدى نەنك ھەردوولاتان يەكتان گىرت: ئەۋا شەشىەكەكە
نىۋەيىتانه ھەر كامىكىشتان ھەر تەنھا خۋى بوو ئەۋە ھى خۋىەتى.

زەيدىش (رەزە خۋاھ لېئە) فەرموۋى: بېغەمبەر (مۇھەممەد خۋاھ لېئە) شەشىھىگى دەدا بە نەنك، مەرچى دايكى نەمايى، جا ھەر كاتى دوو نەنك كە لە بەيەك پايدە بوون كۆبۈنەو نەو نەو بەپىي نەسەرەكەي قوبەيىصە شەشىھەكە ناوكۇپيانە. بەلام نەگەر نەنكىيان لەوى تريان لە مردوۋەكە نزيكتربو، نەو سەرنج دەدەين نەگەر نەو نەنكە نزيكتە لە لايەنى دايكەوۋەبو، وەك دايكى دايك، لەگەل دايكى دايكى دايك، وە لەگەل دايكى باوكى باوكدا يەك بگرن، نەو نزيكە كە دوورەكان، بى بەشى تەواو دەكات، خۋاى لە لايەنى دايكەوۋەين، يا لە لايەنى باوكەوۋەين، دايكى خۋى بۇيە بى بەش دەكات چۈنكە بەھۋى خۇيەوۋ دەگاتەوۋ بە مردوۋەكە، دايكى باوكى باوكيش بۇيە بى بەش دەكا چۈنكە دوور ترە، ياسايەكى رەساويشە كە پلەي نزيك پلەي دوور لەكار دەخات. وەلى نەگەر نەو نەنكە نزيكتە لە لايەنى باوكەوۋەبو، وەك دايكى باوك و دايكى باوكى دايك، نەو نزيكە كە دوورەكە بېبەش ناك، بەلكوۋ ھەردوۋ لايان دەين بەھاوبەش لە شەش يەكدا، چۈنكە نەنكى لە لايەنى دايكەوۋەين بە باوك بېبەش ناكى، دەي كەواتە بە نەنكى كە بەھۋى باوكەوۋە بگاتەوۋ بە مردوۋەكە باشتر بېبەش ناكى.

سەيئەم: شەشىھەك بەشە پىشى كچى كورە كاتى لەگەل كچى ھەقى مردوۋەكەدەي، يا لەگەل كچى كورپكى لە خۋى نزيكتەدەي و برايشى لەگەلدا نەيى. چۈنكە ھۈزەيلى كورپ شەرەحبىل (رەزە خۋاھ لېئە) دەفەرەمۇ: پىرسىار كرا لە نەبو مۇسا: مردوۋەيەك ھەيە، كچىك و كچى كورپىك و خوشكىكى ھەيە، كەلەپوورەكەيان چۈن لى بەش دەكرى؟ فەرموۋى: نيوەي بۇ كچەكەيەتى و نيوەي بۇ خوشكەكەيەتى، وە كچى

كورەكەي ھىچى ناكەوئ، وەبشچۇ بۇلاى ئىبنو مەسعوود لەوئش بېرسە، دەبىنى ئەوئش ھەر وەك من دەئى، جا پىرسىارگرا لە ئىبنو مەسعوود، وە قسەكەي ئەبو موساشيان بۇ گىپراپەو، ئەوئش فەرمووى: ئەگەر وابى دەبى من رىگەم ھەلەكەردى و سەرم لى شىوابى، بەلام من لەم مەسەلەدا وەك پىغەمبەر خۇى (مروودە خواە لەسەربە) بىرپار دەدەم و حووکم دەگەم: بۇ كچەكە نىو ھەيە، بۇ كچى كورەكەئش شەش يەك ھەيە، كە بە ھەردوولا دەكەنە دوو سىيەك، وە ھەرچىش لەوان مايەو ە بۇ خوشكەكەيە. جا چووئنەو ە بۇ لاى ئەبو موسا و قسەكەي ئىبنو مەسعوودمان بۇ گىپراپەو، فەرمووى: ئىو ە كە ئەم زانا گەورەيەتان لە ناودايە لەمن مەپرسن (بوخارى و ئەبو داوود تىرمىذى و نەسائى). كچى كور ئەگەر لەيەك پتر بوون شەشيەك وەك يەك ناوگۆيى يانە بە يەكسانى، ئەگەر كچى ھەقى مردووەكەئش لە يەك زياتر بوون ئەو ە تەواوى دوو سىيەكەكە كە دەبەن بۇ خۇيان و ھىچ بۇ كچى كور نامىنئتەو ە.

چوارەم: بۇ خوشكى باوكىيە، يەكئ بى يا زياتر، بەو مەرجه لەگەل خوشكىكى باوكى و دايكى دابى و برايشى لەگەلدا نەبى. چونكە ھەموو خوشكى لەيەك پلەدان، كە پلەى خوشكايەتييە بەلام خوشكى ھەق بەھۇى زياترى تەرمفى خزمایەتييەو لە پىشتەر، بۇيە خوشكى باوكى لەگەل خوشكى ھەقدا حسيىى كچى كورى بۇ دەكرئ لەگەل كچى ھەقى مروو ەكەدا (بنت الصلېب للميت). جا خوشكە باوكىيەكان يەك بن يا پتر ئەو شەشيەكە ناوگۆييانە، رىك وەك چەند كچىكى كور كە لەگەل كچىكى ھەقدا كۆبىنەو ە شەشيەك ناوگۆييانە ئەمانەئش ئاوا.

پينجهه: بؤ باوکه، بهو مهرجه مردووهکه منال يا کورمزاى هه بئ چونکه خواى گه وره دهفه رموى: {وَلَا يَوْنِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴}.

شه شهه: بؤ باپيرهيه، بهو مهرجه باوکی مردووهکه نه مابئ، وه مردووهکه منال يا کورمزاى ببئ، نه مهيش به پئ يه گگرتن.

جه وتهه: بؤ ته نهها برائ دايکی يا ته نهها خوشکی دايکيه. چونکه خواى مه زن دهفه رموى: {وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ - سورة النساء - ۱۲/۴} نهه نايه ته بويه ده بئ به به لگه بؤ نهه برپاره، چونکه بؤ روونکردنه وهى به شى برائ دايکی و خوشکی دايکی هاتوه، به به لگه خويندنه وهى سه عدى کورى نه بو وه قاص و ئيبنو مه سهوود (مه زه خوايان ليه) که له قيرائه تئ نه وانا ناوايه: {وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ مِّنْ بَعْدِ أُمِّ}. چونکه زانايانى شهرع دهفه رموون: (قيرائه تئ شاذه له پايه ي فه رمووه دايه) که واته: برپارى پئ ده چه سپئ، واته: حوکمى پئ ثابت ده بئ.

٢٤٦) بئ به شبوونى نه که کان به وهى دايکی مردووه که وه:

نهى که سن ده ته وئ شارمزاى زانستى که له پوور زانيبئ! بزانه که هه موو نه نکئ، خواى له ته ره فئ دايکه ومبئ، وهک دايکی دايک، يا له ته ره فئ باوکه وه بئ وهک دايکی باوک، هه چهنده به ره و ژور تریش برپوا،

به دایکی مردوووه که بی بهشی تهواو دهبی. هوئی ئەم بیبهشبوونهش
ئەوویه ئەم شەش یهکه که دهری بهمان له بنهردتا هی دایکه، کهواته
هەرکاتی دایک خوئی مابوو دهری به خوئی و هیچ بوئەمان
نامینیتەوه، ریک وەک چۆن ئەگەر باوک مابوو باپیر بی بهش دهبی ناوا.

لاباسی:

پرسیاری: مردوویی دایکی دایک و دایکی باوک و باوکی ههبی.
دهئین: نهنگی تهرمی دایک کهس بیبهشی ناگا دایک خوئی نهبی، بهلام
نهنگی تهرمی باوک به باوکیش و به دایکیش بیبهش دهبی، کهواته ئەم
پرسیاردا دایکی باوک که نهنگی تهرمی باوکه بیبهش دهبی به
باوکهکه، بهلام دایکی دایک، که نهنگی تهرمی دایکه، شەشیهکی بوئ
ههیه به تهواوی، مهندهی مالهکهیش بوئ باوکهکهیه به باوهنیتی بوئی
ماوتهوه.

٢٤٧) بیبهشبوونی تهواوی براو خوشکی دایکی به هوئی ئەم چەند کهسهوه:

براو خوشکی دایکی بیبهشی تهواو دهبن به باوک و باپیر و به
مندالی مردوووهکه، خوای نیرینه بن یا میینه، به کورمزایش براو
خوشکی دایکی دیسان بیبهش دهبن، هەر چەند بهر و خواریش
بووبیتەوه. چونکه خوای گهوره کهلهپووری خوشک و برای دایکی لهناو
بهشی کهلاله دا داناوه. کهلاله واته: مردوویهکی کهلهپوور بهخش که
نهوهچه و نه بنهچهی نه مابی.

۲۴۸) بیټه شېوونی ته واوی براو خوشکی باوکی:

براو خوشکی باوکی به ته واوی بیټه ش دهن به باوک و به کورو
به کوری کورو به برای باوکی و دایکی، چونکه خوشه ویست (دروود خواه
له سر به): دمفه رموی: هه موو خاوه ن به شی، به شه پشکی دیاری کراوی خوی
پیښدن، به پیی دهقی نایه ته گانی قورنن، نینجا هه رچی مایه وه له
خاوه ن به شه کان، نه وه بو خزمه ترین که سه، به مه رچی که نیږینه بی
(ش/ د/ ت) دهی بیگومان که باوک و کورو کوری کور نزیکن له برا،
برای باوکی و دایکی پیش ده خری له برای باوکی چونکه له تهره فی
دایکیشه وه ده گاته وه به مردو وه که، پیغه مبه ریش (دروود خواه له سر به):
دمفه رموی: برای باوکی و دایکی که له پوور له یه کتری ده گرن، نه گهر
برای باوکیان له گهل بوو، نه وه که له پوور ناگری.

۲۴۹) بیټه شېوونی ته واوی برای باوکی و دایکی و خوشکی دایکی و باوکی:

نه مانیش بیټه ش دهن به م سئ که سه: به کورو به کوری کورو
به باوک، چونکه نه م سئ تا قمه له خوشک و برا نزیکن به مردو وه که،
که واته بهر برپاره گشتیه که ی فه رمایشته که ی پیغه مبه ر (دروود خواه له سر به):
ده که ون که دمفه رموی: (.. بو خزمه ترین که سه..). ➡

۲۵۰) چوار کهس ههن خوشکی خویان دهکهن بهباوان (واته: بهعهصه به).

کورپو کورپو کورپو برای هه قو برای باوکی، خوشکی هاوپایه ی خویان دهکهن به باوان، بهم چوارکهسه نه بی، خوشک به کهسی تر نابی به باوان، جا له کاتی کۆبوونه و دی نه مانده له گهل خوشکیانا، که له پوورمه ناوا دابهش دمکری: له بۆ کورپو دوو دهونده ی بهشی کچی ههیه. کورپو که خوشکی خوی دهکا به باوان به پیی نه م نایه ته پیرۆزه یه: {يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِيْ اَوْلَادِكُمْ لِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ} کورپو کورپش (وهك چه ند جار دووپاتمان کردوه) بهرمنالی مروف ده که وئ، نه گهر به ربکه وئ نه وا باشه و نه ویش به پیی نه م نایه ته خوشکی خوی دهکا به عه صه به، دنا به قیاس له سه ر کورپو چه سپاوه که خوشکی خوی دهکا به باوان. برایش که خوشکی خوی دهکا به باوان به پیی نه م نایه ته ی تره: {وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ} بۆیه یش ته نیا نه م چوارکهسه خوشکی خویان دهکهن به باوان و کهسانی تر بیجگه له مانه خوشکی خویان بۆ ناکری به باوان چونکه خوشک له غهیری نه م چوارکاته دا بی که له پووره، چونکه له دهسته ی خالوانه! بۆ نموونه: مامه که برای باوکه خوشکی خوی بۆ ناکری به باوان، چونکه خوشکی باوکی مردوو ده که یشه، خوشکی باوکیش له خالوانه!.

۲۵۱) ئەم چوار تاقمەیش خۆيان كەلەپوور دەگرن، بەلام خوشكەكانيان كەلەپوور ناگرن:

مامەو كۆرى مامەو كۆرى براو باوانى نازدكەر، مامەو كۆرى
مامەو كۆرى برا بۆيە كەلەپوور دەگرن چونكە خۆيان لە باوانن، بەلام
خوشكەكانيان لە خالوانن، باوانى نازادكەريش بەپيى ئەم فەرمايشتەى
پيغەمبەر (موسى خواد لەسەربە) كەلەپوور دەگرن: سەردارىي واتە: ولاءى
بەندەى نازادكراو دەق تانو پۆيە وەك تانو پۆى رشتەى هاوپشتى،
نەدەفرۆشئو نە دەبەخشئ بە كەسكى تر. (ئيبنو خوزئيمەو ئيبنو
حەببانو حاكەم گيڤراويا نەتەو) حاكەم دەفەرمۆى: رشتەكەى ساغە،
بەلام بەيھەقى دەفەرمۆى: (زەمەدارە) ديارە كە هاوپشتى رەجەلەك
بريتىيە لە بەردى باوان. جا ھەركاتى مافى سەردارىي بۆ كەسى
دامەزرا، وە خۆى مرد ئەو مافە دەچى بۆ باوانەكانى. كۆگر (ضابط)ى
ئەو كەسەى كە بەھۆى سەردارىيەو كەلەپوور دەگرئ: ھەموو
نيرىنەيى كە ببى بە باوانى نازادكەر. جا لەسەر ئەم بنیاتە ھەركاتى
بەندە نازادكراو كە لەپاش نازادكەرە كەى مرد، وە لە هاوپشتى خۆى
باوانى نەبوو، ئەو كەلەپوورەكەى (يا ئەو كەى لە بەشەپشاك
دەمىنيئەو) دەدرئ بەنيرىنەى باوانى نازادكەرەكەى، بۆ نمونە: كۆنە
بەندەيى مرد، خاوەنە نازادكەرەكەى نەمايوو، بەلام نازادكەرەكەى
كۆرپك و كچك و باوك و دايك و بايەك و خوشكى بوو، كەلەپوورەكەى بۆ
نيچرىنەكەيانە، بەشى ميئەكانى لى نادرى.

۲۵۲) كەلەپوورى باپىرە لەگەل براو خوشكد:

هەركاتى باپىرەى تەرمەفى باوك لەگەل براو خوشكى باوكى و دايكىدا، يا لەگەل براو خوشكى باوكيدا كەوتنە يەك، ئەو ئەگەر خاومەن پشكيان لەگەلدا نەبوو، كام بەشى زۆرتەرە لە سىيەكى هەموو كەلەپوورەكە، يا لە براپەشى لەگەلئاندا، باپىرە ئەو دەبا، ئەو دىش بوزانين كە براپەك بە دوو خوشك دىزمىررى، هەركاتى باپىرە بە براپەشى كەلەپوورى گرت وەك يەك برا وایە، ئەگەر سىيەكى برد پاشماوئەكەى كەلەپوورەكە لە نىوان خوشكەكاندا دابەش دەكرى. جارى وا هەيە براپەشى و سىيەك وەكوو يەكن، وەكوو ئەو ژمارەيان دوو قاتى باپىرمبى، وەك باپىرە لەگەل دوو برادا، يا باپىرە لەگەل براپەك و دوو خوشكا، يا باپىرە لەگەل چوار خوشكا، لەم وینانەدا سىيەك و براپەشى بۆ باپىرە وەك يەكن، بەلام جارى وا هەيە سىيەك باشترە بۆى، دەستورى كۆگر بۆ ئەمە ئاوايە: ئەگەر براو خوشكەكان ژمارەيان كەمتر بوو لە دوو قاتى باپىرەكە، ئەو براپەشى قازانجى زۆرتەرە، ئەگەر ژمارەيان دوو قاتى باپىرمبوو ئەو سىيەك و براپەشى وەكوو يەكن، ئەگەر ژمارەيان لە دوو قاتى باپىرە پتر بوو، ئەو سىيەك قازانجى زۆرتەرە. جۆرى يەكەمى ئەم كۆگرە ئەم پىنج شىوئەيەى هەيە:

۱) باپىرە لەگەل يەك خزشكد، لىردا پرسىارەكە لە سىيە، دوو بەش بۆ باپىرەكەو بەشى بۆ خوشكەكە.

۲) باپىرە دوو خوشك، پرسىارەكە لە چوارە، دوو بۆ باپىرەكەو دوو بۆ خوشكەكان.

جا کاتئ باپیرمو خوشک و براو خاومن به شه پشکی دیاری کراو له پرسیاریکا کۆبوونهوه، نهوه سهرنج دهمین: نهگهر خاومن پشکهکان ههموو که له پووره کهیان دهمرد بۆ خۆیان و هیچ بۆ باپیره نه دهمایهوه، یا بهس شهشیهک دهمایهوه لیان، یا که متر له شهشیهک دهمایهوه لیان نهوه لهم سئ حالتهدا خوشک و براکان بئ بهشی تهواو دهمین و شهشیهک دلهسر نههم سئ شیوهی دواوه دهرئ به باپیره.

۱- حالی یه کهم: باپیرمو براو خوشک و دوو کچ و دایک و میرد. ئەم پرسیاره له دوازدیمه، بههوی عهولهوه زیادی دهکهین بۆ سیازده بۆ تهواوکردنی بهشی دایکهکه، وه بۆ پازدهیش بۆ پهیداکردنی شهشیهکی باپیرمه. وه لهم ژمارمیهدا ههشتی بۆ دوو کچهکهو سئی بۆ میردمهکهو دووی بۆ دایکهکهو دووی بۆ باپیرمهکهیهو براو خوشکهکه بئ بهشن بههوی نهوهوه که خاومن پشکهکان ههموو که له پووره کهیان داگرتوووه هیچ بۆ نهوان نهماوتهوه به استغراق.

۲- حالی دووهم: باپیرمو دوو کچ و دایک و براییهک. لیردها کچهکان دوو سییهک دهبن و دایکهکه شهشیهک دهبا، مهسهلهکه له شهشه: چواری بۆ کچهکان و یهک بۆ دایکهکهو یهک بۆ باپیرمهکه،

الاخيار ومغنی المحتاج و شریعتی نیسلام و فتح المعین و سرچارهکانی حدیثیش. کواته زۆر نستممه که ئەم لوانی تێی و رووکاون به باشی لێی حالی بن. خواربێن ئەم وەرگهراوه باشترین شرح و رافدهبێ بۆ ئەم کتێبه پێژوه.

- وەرگێت -

براکه‌یش بی‌بەش دەبێ، چونکه خاوەن بەشەکان هەموو بەشەکانیان داگرتوو.

حالی سێیه‌م: باپیره‌و بڕایه‌ك و دوو كچ و می‌ردی. دوو كچه‌كه دوو سێیه‌ك و می‌رده‌كه چواریه‌ك دەبا. جا له‌بەر ئەوه‌ كه‌سێ و چوار موته‌بایین، سێ زەرب دەگه‌ین له‌ چواریه‌بێ به‌ دوازه‌، هه‌شتی بۆ كچه‌كان و سێ بۆ می‌رده‌كه‌ یه‌كێكی ده‌مینیته‌وه‌ شه‌شیه‌كی دوازه‌ ته‌واو ناكا، ژماره‌ی مه‌سه‌له‌كه‌ ده‌گه‌یه‌نینه‌ سیازده‌ دوو بەشەكه‌ دده‌ین به‌ باپیره‌كه‌و، براكه‌ بی‌بەش دەبێ به‌هۆی داگرتنی هەموو كه‌له‌پوورمه‌كه‌وه‌ له‌ لایه‌نی خاوەن پشكه‌كانه‌وه‌.

هه‌تا ئیستا قه‌سه‌مان له‌وه‌ بوو كه‌ له‌ خاوەن پشكه‌كان شه‌شیه‌ك، یا كه‌متر له‌ شه‌شیه‌ك بمینیته‌وه‌، یا هیچ نه‌مینیته‌وه‌ لیان، به‌لام نه‌گه‌ر زیاتر له‌ شه‌شیه‌کیانی لیمایه‌وه‌، ئەوه‌ ئەم سێ حاله‌ته‌ کامیان قازانج‌تر بوو بۆ باپیره‌ ئەوه‌یان بۆ هه‌یه‌:

(١) حالی یه‌كه‌م: بڕابه‌شی له‌گه‌ڵ براو خوشكه‌كاندا.

(٢) حالی دووهم: سێیه‌كی پاشماوه‌ی پشكه‌كان.

(٣) حالی سێیه‌م: شه‌شیه‌كی سه‌رجه‌می ماله‌كه‌.

جا ده‌ستووری ئەوه‌یش كه‌ بزانین كام له‌م سێ حاله‌ قازانجی پتره‌ بۆ باپیره‌ ئەمه‌یه‌: ده‌ئین: نه‌گه‌ر پشكه‌ دیاریكراوه‌كه‌ نیوه‌ بوو، یا له‌ نیوه‌ كه‌متر بوو، وه‌ك چوار یه‌ك، یا سێیه‌ك، یا شه‌شیه‌ك، ئەوه‌ نه‌گه‌ر ژماره‌ی براو خوشكه‌كان كه‌متر بوو له‌ دوو ئەوه‌نده‌ی باپیره‌،

ئەو ەبرا بەشى قازانجى زۆرتەرە. وە ئەگەر لە دوو ئەومندەى باپەرە
 زياتر بوو، ئەو سىيەكى پاشماوۋى بەشە پشكەكان قازانجى پترە، وە
 ئەگەر رىك دوو قاتى باپەرە بوو ئەو ەبرا بەشى و سىيەكى پاشماوۋە
 ەمردوولا وەكوو يەكن. وە ئەگەر پشكەكان دوو سىيەك بوو ئەو تەنھا
 لەم شىۋمىيەدا ەبرا بەش قازانجى پترە بۆ باپەرە كە يەك خوشكى
 لەگەلدابى، دىنا ەەر شەش يەكى سەر جەمى كەلەپوورەكە قازانجى پترە
 بۆى. وە ئەگەر بەشە پشكى خاومەن بەش لە نىۋانى نىۋە
 دوو سىيەكدا بوو، وەك نىۋە ەشت يەك، ئەو لەم سى شىۋمدا كە
 ژمارەى براو خوشكەكان ئەومندەى باپەرمەن يا كەمترەن ەبرا بەشى
 قازانجترە، سى شىۋەكان ئەمانەن: باپەرەو براپى، باپەرەو دوو خوشك، وە
 ئەگەر ژمارەى براو خوشكەكان لە باپەرە زياتر بوون، وەك باپەرەو دوو
 برا، باپەرەو سى خوشك ئەو شەش يەك قازانجترە.

بزان:

خوشكى مردوو لەگەل باپەرەدا بەشەپشكى بۆ دانانرى، دىنا
 دىبى لە باپەرە زياتر بەرى، لە راستىدا ئەم باپەرەو خوشك و برايانە،
 وەكو كۆمەللى براو خوشك وانە كە كەوتبەنە يەك، وە ئەو نىۋەى مائە، يا
 ئەو دوو سىيەكە كە لە ەندى شويىنا پىيان دەدرى لەسەر شىۋەى خاومەن
 پشكى و پشك و مرگرتەن نەبوو. تەنیا مەسەلە يەك ەيە لەو شويىنەدا
 پشك بۆ خوشك لەگەل باپەرەدا دادەنرى، كە ناودارە بە ئەكەدرىيە كە
 برىتتىيە لە باپەرەو مىردو دايك و خوشكى ەق يا خوشكى باوكى.
 جالەم مەسەلە يەدا مىرد نىۋەو دايك سىيەك و باپەرە شەش يەك و

خوشك نيوه دهبأ. كهواته نهصلی مهسئهلهكه له شهشه، وه بهعهول
(واته: پتر كردن) پتر دهكری بۆ نو جا لهم ژمارميه شیی بۆ مێردكهيهو
دووی بۆ دايكهكهيهو يهكيكي بۆ باپيرهكهيهو سیی بۆ خوشكهكهيه،
واته: $\frac{9}{2}$ مێرد $\frac{9}{1}$ بۆ باپيره $\frac{9}{2}$ بۆ خوشك $\frac{9}{2}$ بۆ ايک = $\frac{9}{3} + \frac{9}{1}$
 $\frac{9}{2} + \frac{9}{2} = \frac{9}{9} = 1$ ئهمجا لهبهر ئهوه كه باپيره لهگهڵ ئهو خوشكهدا
وهك براو خوشك وايه، دهبی به دهستووری كۆبوونهودی چهند باواني،
ئهو يهك بهشهی باپيرهكه لهگهڵ سێ بهشهكهی خوشكهكهدا دابهش
بكری به سهريانا، واته: دهبی لهم چواربهشه باپيره دوو ئهوهندهی
خوشكهكه ببا، چونكه بهپێی ياساو دهستووری باوان نێرينه دوو
ئهوهندهی مێيينه دهبأ، جا لهبهر ئهوه كه چوار ناشكیهوه بهسهر
سێدا، سێ زهړب دهكهين له نو، دهبی به بیستو ههوت. نوێ بۆ
مێردكهو شهشی بۆ دايكهكهو دوازدهی دهمینیتهوه بۆ باوانهكان كه
باپيرهو خوشكهكه، ههشتی بۆ باپيرهو چواری بۆ خوشكهكه.

لێرهدا دهئێین: بۆیه لهم مهسهلهی ئهكدمرييهدا پشك بۆ خوشك
دادهنری، چونكه ئهگەر پشکی بۆ دانهنری كهسیکی خاوهن پشك بهبی
بهلگه بێبهش دهكری، چونكه لهم مهسهلهيهدا كهسی نيه كه خوشك له
بهشی خۆی بێ بهش بكا، ئهگەر باپيرهيش بيكا به باوان ئهوه پشکی
خۆی كه شهشيهكه كههكا، چونكه مهسئهلهكه ئاوا دهكریتهوه:
مێردكه نيوه دهبأ، دايك سێيهك دهبأ، باپيرهو خوشكهكهيش دامان نان
به باوان، مهخرهجي نيو دووه، مهخرهجي سێيهكيش سێيه، جا لهبهر
ئهوه كه دوو و سێ مۆتهبايين دوو زهړب دهكهين لهسێ، دهبی به
شهش، سێی بۆ مێردكهو دووی بۆ دايكهكهو يهكيك دهمینیتهوه،

دابەش ناکرئ بەسەر سێدا، کە ژمارەى باوانەکانە، چونکە باپیرە بە دوو دادەنرئ، زەربى ژمارەى سەرى باوانەکان دەکەین لە شەش دەبێ بە هەژدە، نوێ بۆ مێرد، شەشى بۆ دایک، سێ دەمییتەوه کە رێک شەشیەکی هەژمە، بەلام بەتەواوی بەر باپیرناکەوئ، چونکە دووی بۆ ئەوهو پەکیکی بۆ خوشکی مردوووەکە، کەواتە: خوشکە کە خاوەن بەش بێ بۆ هەردوولا قازانجترە.

بەلام ئەگەر لەم پرسیارەدا لە حیاتی خوشکە کە برایەک بوایە، ئەوه بەهۆی داگرتن (استغراق) ی کە لەپوورەکەوه لە لایەن خاوەن پشکەکانەوه بێبەش دەبوو، وە هیچی دەست نەدەکەوت، چونکە برا لە باوانە لە قورئانا، لە خاوەنی پشکی دیاری نیە، لەو باوان نەپشەوه کە بەئیستیغراق بێبەش دەبن، بەلام خوشکی مردوو ئەگەر یەک بوو، وەنەیش دەکرا بە باوان، پشکی دیاریکراوی خۆی بەپێی ئایەت نیوەیە، لەبەر ئەوه شیوانیە بەهۆی استغراق واتە: گرتنەوهی کە لەپوورەوه بێبەش بکرئ!.

وە ئەگەر لەم پرسیارەدا لە حیاتی خوشکە کە دوو خوشک بوونایە، پرسیارە کە عەول (پترکردن) ی تی نەدەکەوت مەسەلە کە لە شەش دەبوو، سێ بۆ مێرد، یەک بۆ دایک، چونکە پشکی دایک لەم کاتەدا شەشیە کە، چونکە ژمارەیک لە خوشک هەن لە مەسەلە کەدا، پاشماوەکەیش کە دوو بۆ باپیرە دوو خوشکە کە، بەپێی دوو بۆ نێرینەو یەک بۆ مێنە، جا ژمارەى سەرى باوانەکان کە چوارە دەدەین لە شەش دەبێ بە بیست و چوار، دوازدەى بۆ مێردەکەو، چواری

بۇ دايكەكە، ھەشت دەمىنىتەۋە، چواری بۇ باپىرەكەيەۋ دوۋى بۇ ھەر يەك لە دوو خوشكەكە. لىرەدا باپىرە لە بەشى خۇى دانەپەرپوۋە، كە شەشيەكە، بەلگۈۋ بە تەۋاۋى ۋەرى گرتوۋە. (لەم شوپنەدا عىبادەتى ئەصلەكە ئەم ھەلەيەى تىايە كە دەفەرمۇى: (ولو كان بدل الاخت اخا سقط لحجه بالجد. لە كفايەكەۋ مغنى دابەس ئەۋەنەيە: ولو كان بدل الاخت اخ سقط). لە راستىدا برا بە باپىرەحەجب نابى، ئەگەر لە باتى خوشك برا بى بەئىستغراق حەجب دەبى ئەك بە باپىر - ۋەركىر).

۲۵۲) باسى راسپىرى (ۋەسىت):

(بىر: تەجرىد / ۲ - ۲۶۸ ز: ۵۹).

راسپىرى لە شەرعا برىتتىيە لەۋە كەسى مافىكى خۇى بدا بە كسىكى تر لە پاش مردنى خۇى. راسپىرى سۈننەتتىكى دامەزراۋە، وايش دەبى پىۋىست دەبى، لە سەرەتاي ئىسلامەۋە پىۋىست بوو لەسەر موسولمان كە ھەموو سامانەكەى بە ۋەسىت بدا بە خزمەكانى، بەپىى ئەم نايەتە پىرۋە: { كَتَبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرَ الْوَصِيَّةِ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ - سورة البقرة - ۱۸۰/۲ } بەلام لە دواپىدا ئەم جوړە راسپىرىيە ھەلۋەشايەۋە، بەھۋى ھاتنى نايەتەكانى كەلەپوور دابەشكردنەۋە، نىستايش سۈننەتتىكى گەۋرەيە بەم دوو مەرجه:

يه كه م: له سييه كي مال پتر نه بئ.

دووم: بو كه له پوور گر نه بئ. خوشه ويست (دروېد خوا له سهر بئ)
دغه رموي: هر موسولمان شتيكي ه بئ كه بيه وي راسپيري له
بارميه وه بكا، هق وايه دوو شهوي به سهر دا تي نه پهرئ، هه تا
راسپيرينامه كهي به نووسراوه يي له ژور سهرى دادنه ئ. (شه يخان).
نه وه وي دغه رموي: شافيعي دغه رموي: مه به ست له م فهرمووده يه
نهمه يه: جهخت كردنه، نهك دوشه وو سئ شهو، دوور بينيش نه وه يه:
سوننه ته زور به زووي وه سئ بكا، به لكوو وا سوننه ته كه له كاتي له ش
ساغيدا وه سئته كهي بنووسئ. به يه كگرتني سهرجه مي موسولمانان
راسپيري سوننه ته.

بنيات (ركن) هكاني راسپيري:

راسپيري نه م چوار بنياتهي هيه به بئ نه مانه دانامه زري:-

يه كه م: داريژگهي گريدان، واته: نهو گوته يه كه راسپيري ه كهي
بئ دكرئ.

دووم: كراو به راسپيري (موصي به) مهرجه كهي نه وه يه
نافهرماني نه بئ چونكه راسپيري خوي بو نه وه يه ببئ به مايه ي چاكه و
بو به سهر گرته وه ي خيريكه كه له كاتي خويدا نه كراوه، دياره كه بئ
فهرماني خوا بچه وانه ي نه وه يه، وهك له فهرمووده دا دغه رموي:
له كاتي سهرمه رگا خودا خيريكى گه وره ي پيكر دوون كه ريگهي بئ
داون سييه كي مال هكانتان بكن به خير بو خوتان، هه تا ببئ به زياده

چاکه و بچیته سهر چاکه کانی پیشووتان، ههتا بیکا بهسه رباری کرده وه
باشه کانتان. (ئیبنو ماجه/ بهزار/ بهیههقی/ داره قوطنی). ههرمووده که
بهلگهی نه وهیه: بویه ریگهی راسپیژی دراوه که سییه کی سامان بکری
به خیر ههتا ببی به زیاده خپرو چاکه، دهی راسپیژیکردن به کردنی
گونه نه وه پهری تاوانه و خواو پیغه مبهری خوا ریگهی شتی وایان نه داوه،
نه له فورئانداو نه له سوننه تدا.

دهی ههرجی سوودو بههره ئی وهرگرتنی ناره وایی، راسپیژی له
بارهیه وه دانامه زری چونکه شتی حهرام به پیی شهرع بی بههره و بی
سووده، نه مهیش وه که سهگی نه ینگرو مهی و باده و بهرازو تللیاک، چونکه
نهم جوړه شتانه حهرامن و حهرامه سوود ئی وهرگرتنیان، ته نانهت
نه گهر له دهستی که سیکیشدا بن به وه نابن به هی نه و! به لام مه رج نیه
که راسپیژی پیکراو زات بی، به لگوو دروسته بههره ی شت بکری به
راسپیژی، وه که بههره ی خانوو و شتی واکری به راسپیژی. ههروا
دروسته راسپیژی کاتیی بی یا ئیجگاری بی، ههتا دروسته به شتی دیاری
نه کراویش، وه که نه وه بلئی: مه ری له مه ره کانم خپری بی، ههروها به
شتیکیش که له ژیر رکیفدا نه بی و نه توانی بیدات به دهسته وه، وه که
مه ل به حه واده، ههروها به شتی نه بووش وه که نه وه راسپیژی بکا
که سکی نهم هوشتره مینگه یه خپری بی، چونکه نهم بابته ی راسپیژی به
له وانی تر فراوانتره.

بىياتى دوۋەم:

راسپېرىكەر، مەرجهكەي ئەۋەپە گەردان (تەسەپروپ)ى لە
مالى خۇيدا دروست بى، كەۋاتە راسپېرى شىت و كەللەيى و شىتۇكە و
بەرسامدار دانامەزى، ھەروا راسپېرى مندالىش دانامەزى، چونكە
گەردانى مندالىش دانامەزى، ۋەلى بۇ نەقام راجىيى ھەيە، فەرماشتى
راست ئەۋەپە كە راسپېرى نەقام (سفىە) دادەمەزى.

بىياتى سىيەم:

راسپېرى بۇ كراۋ (موصى لە) ئەۋەپەش كە راسپېرىيەكەي بۇ
كراۋە ئەگەر لايەننى بى مەرچى ئەۋەپە گوناھ نەبى، جا ئەگەر رايىسپارد
كە جىگەيى بۇ ھەندى شتى ناپرەۋا دروست بىكى، ئەۋە راسپېرىيەكەي
پوۋچەلە، ئەگەر گوتى ئەمە راسپېرى بى بۇ خەباتى رىگەي خوا،
دەدرى بەۋ غەزاكەرانەي كە زەكاتيان دەدرىتى!

راسپېرى بە سىيەكى مال:

دروستە كە سىيەكى مال بىكى بە راسپېرى، بەلام لەپاش
دانەۋەي قەرز، چونكە بەراي كورى مەروور (خۇشنىۋىدى خوداى
لىيى) راسپېرىكرد بۇ پىغەمبەر (دروۋە خوا لەسەربە) كە سىيەكى مالەكەي
بۇ بىكا بەخىر، پىغەمبەر (دروۋە خوا لەسەربە) لىي قەبوۋلكردو لەپاشا
گىراپەۋە بۇ كەلەپوۋر بەرەكانى.

ههروهه ها به پئی نهم فهرمووده بهیش: سهعد فهرمووی: عهززی
 چه زرمتم کرد: نهی باشه دوو بهشی ماله کهم بکه م به خیر له پاش خوّم
 دروسته؟ فهرمووی! نه، عهززی م کرد: نهی نیوهی؟ فهرمووی: نه،
 عهززی م کرد: نهی سییه کی؟ فهرمووی: سییه کی دهبی، به لام سییه کیش
 هه زوره، له سییه کیش که متری باشتره، چونکه تو له پاش مردنت
 میراتبه ره گانت به دهوله مهندي به جی بهیلت گه لی له وه باشتره که به
 هه ژاری به جیان بهیلتی، که له پاش تو سوال بکه ن و له پ له مو له و پان
 بکه نه وه (شه یخان و کهسانی تریش گیراویانه ته وه).

شیاو نیه که مروف راسپیژی به پتر له سییه کی مالی خوئی بکا،
 وه نه گهر به زیاتر له سییه ک راسپیژی کرد نه وه دوو راهه یه، هه ندی
 ده لئین: دانا مه زری، چونکه پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه) ریگهی زیاتری بو
 سه عدنه داوه، ریگه پینه دانیش نه وه ده خوازی که شته که دامه زراوه.
 به لام قسه ی راست نه وه یه نه گهر که له پوور به ره گان رازی بوون
 راسپیژی به که جیبه جی ده کری، ده نا راسپیژی به که به زیاتر له سییه ک
 پووچه، بویه ده لئین: زیاتریش بی دروسته به مهر جی رازی بوونی نه وا
 چونکه نهم راسپیژی به له کاتی کدا رووی داوه که نه و شته ملکی خوئی
 بووه. جا نهم راسپیژی به له کاتی کدا رووی داوه که نه و شته ملکی خوئی
 بووه. جا نهم هه لوه شانده وه ریگه پیدانه ده بی له پاش مردن بی
 چونکه هه تا راسپیژی که ر خوئی مابی نه و ماله هی خوئی ته، مافی که سی
 تری پیوه نیه. نه گهر گریمان که له پوور به ری نه بوو نه وه راسپیژی به که ی
 به زیاتر له سییه ک پووچه له، چونکه جاری پیاو یکی نه نصاری، هه موو
 ماله که ی ته نیا شش به نده بوو، له سه ره مهرگا هه رشه شیانی نازاد کرد،

پیښه مېرېش (دروېده خواږه لاسه رېښه) بانگي کړدن و کړدنې به سې به ش و تېرو
پشکي له نیونا کړدن و نه و دوانه یانی نازاد کړد که دوه که یان بؤ
د مړچوو، و د چوار یانیشی به کؤیله یی هیلا یه وه. هاوړ پیانی مهرزه بهی
شافعی دده مرموون: نه م پیاوه میراتبهری نه بووه، دنا پیښه مېر
دامه زران زياتر له سیپه کی دمه ست به رازی بوونی نه وانه وه.

راسپیږی بؤ میرا پېر دروسته یانا؟

زاناگان له مباره یه وه رایان جیا جیا یه، گوتراوه: به هیچ کولؤج
دانا مه زری، چونکه دده مرموئ (دروېده خواږه لاسه رېښه): (راسپیږی بؤ
که له پوور بهر دروست نیی) نه م فهرموودیه فهرموودیه کی جوانی
ساغه، له سهر فهرمایشتی نیمامی تیر میزی (ته ماشای سنن الترمزی -
مع تحفة الاحوزی - ۳۰۹/۹ بکه) به لام فهرمایشتی هره دروست
نه وه یه که داده مه زری به مهرجی که له پوور بهر هکان ریگهی بدن،
چونکه دده مرموئ (دروېده خواږه لاسه رېښه): راسپیږی بؤ میراتبهر دانا مه زری
مه گمر که له پوور بهر هکان نارمزوو بکه. (داره قوطنی) کاتی به
که له پوور بهر داده نری که له کاتی مردندا که له پوور بهر بووبی، نه گمر
راسپیږی بؤ ژنی کړد، نه و جا ماری کړد، نه وه راسپیږیه بؤ میراتبهر.

راسپیږی بؤ نه م شتانه په سنده: بؤ دانه وهی قهرزو بؤ
گیړانه وهی شتی به ناهه قی براو بؤ خاوه نی و، بؤ جی به جی کړدنې
راسپیږیه کان و بؤ کارو باری منلان. نه وهی دده مرموئ: راسپیږی له م
چهند حاله دا فهرزه: بؤ گیړانه وهی مافی به ناروا براو، بؤ دانه وهی
نه و قهرزانه کی که له حازردا نه توانی بیداته وه.

(سەرۋەسىت) :

مەرجى سەرۋەسىت ئەم يېنىچ شتەيە :

يەككەم: موسولمان بى، دروست نىە موسولمان پەيماندار (واتە: نىممى) بكا بە سەرۋەسىتى خۇى، چونكە راسپاردەيى (ويسايتەت) سپاردەو ھەقدارىيە، واتە: ويسايتە ئەمانەت و ولايەتە، كافرىش شىاويى بۇ ئەم دوو پايتەيە نىە، دانانى بى ئەمىندارو ھەقدارى موسولمان.

دوۋەم: بالقى و رەسىدە بوۋنە، دروست نىە كە منداڭ بىرى بە سەرۋەسىت، چونكە منداڭ شىاوى ھەقدارىيە نىە، چونكە ئەو خۇى لەزىر سەرپەرشتى ھەقداردايە، كەواتە چۆن چۆنى دەبى بە سەرپەرشت و سەرۋەسىتى كەسىكى تر، شىتىش رىك وەك منال واپە، لە ھەمان كاتدا شىت دەستەلاتى گەردانى نىە بۇ خودى خۇى، دەى بۇ كەسىكى تر چۆن ئەو دەستەلاتەى دەبى.

سىيىيەم: ئازادىيە. چونكە كۆپلە بە كەلكى ئەۋە ناپەت كە تەسەپروف (گەردان) لە مالى كورى خۇيدا بكا، دەى نىتر چۆن دەبى كە بىرى بە سەرۋەسىت بەسەر كەسىكى ترەۋە، ئەمە سەرۋەپراى ئەۋە كە لەبەر خزمەتى ئاغاكەى دەستى ناپەرژى بۇ شتى وا.

چۈارەم: دەستپاكى و سپاردە پەرۋەريە، كەواتە: دروست نىە كە بەدكار بىرى بە سەرۋەسىت، چونكە بەدكار شىاوى نىە بۇ ھەقدارى و چاۋدىرى، كە مەبەستى ھەرەمەزن لىى دەستپاكى و ئەمىندارىيە، دپارە كە بەدكار ناۋى خۇى بە خۇيەۋە، نانەمىنە.

پینجهم: دهبی سهرودسیت دوزمنی نهو منالّه نهبی که کاروباری نهوی پی دسپیرری. دروسته ژن بکری به سهرودسیت، به لکوو ژن لهم کاردا له که سانی تر باشتره، دروسته کوپریش بکری به سهرودسیت له سهر قسهی فهرمایشتی همره دروست. نه گهر که سی وه سیتی کرد که خیره کهی بدری به هوشیارترین کهس له ناوشاردا، ددری بهو که سهیان که له هه موویان زیاتر دنیا نهویسته، زاته: زاهیده، نه مهیش به پیی دمقی قسهی شافیعی خوی (ره راه خواه اینه).

۲۵۴) راسپیری پیویست (الوصية الواجبة):

له یاسای ژماره (۷۱) سالی (۱۹۴۶)، ماددهی (۷۶) دهلی: نه گهر مردووی له پیش خویدا، یا له گهل خویدا، مندالی بمری، با مردنی بریار - کوکم - یش بی، وه وه چهی نهو منداله مردووه مابی، وه مردووه که به قهد نهو به شه پشکه، که منداله کهی نه گهر زیندووبوایه له که له پوور دهیگرت لی، نه گهر مردووه که به قهد نهو پشکه راسپیری نه کردبوو بۆ وه چه کهی، نه وه بۆ وه چهی نهو مناله مردووه، له که له پووری بنچه کهیدا، راسپیری به قهد به شه پشکی کاتی ژيانی پیویت دهبی، مهرجی نه م راسپیری به له به شه پشک زیاتر نه بی، وه له سییه کیش تینه پهری، به مهرجی نه وهیش که نهو وه چهیه له مردووی حازری که له پوور بهرنه بی، هه روا نابی مردووی حازری بۆ نهو وه چهیه له لایه کی ترموه به خورایی ههقی نه وهی بۆ کردبیته وه. ته نانهت نه گهر له ریگهیه کی ترموه شتیکی به پیاهوتی دابوو بهو وه چهیه به لام

نەدەگەيشتە ئەم ئەندازمىيە كە بەپىئى ئەم ماددىيە بۆى دانراود، ئەوۋە لەسەر ئەوۋە راسپىرىيە پىۋىستەكەى بۆ تەواۋ دەكرى؟.

وہ ئەم راسپىرىيە بۆ ئەم كەسانەيە: بۆچىنى يەگەمى منالى كچ، وہ بۆ ھەموو چىنىكى منالى كور بە مەرجى لە پشەوۋە بگاتەوۋ بە مردوۋەكە، نەك لە سكەوۋە، ھەرچەند بەرەو خوارىش برۋا.

لەگەل رەچاۋكردى ئەمەدا: گشت بىنەچەيى ۋەچەى خۆى، نەك ۋەچەى كەسىكى تر، بى بەش دەكات، ۋەپشكى ھەموو بىنەچەيى بەسەر ۋەچەكەى خۆيدا، ھەر چەند بەرەو خوارىش بوۋىنەتەوۋ، دابەش دەكرى بەسەرياندا لەسەر شىۋەى كەلەپوور، ۋەوا دادەنرى كە ئەو بىنەچەيە، يا ئەو بىنەچانە، كە ئەو دەگەيەننەوۋ بە مردوۋى حازرى لە پاش مردوۋەكە مردوون، وہ وايش دادەنرى كە بەرىز ئەو بىنەچانە ھەر كەسەيان لە پىش چىنى دۋاى خۆيدا مردوۋە. مادە (۷۱) تەواۋ.

دەستوۋرى دابەشكردى كەلەپورىش ئاۋايە: لە پىشدا ئەندازەى راسپىرى ۋاھ راسپىرى پىۋىست بى يا راسپىرى ئاسايى بى، لە كۆى كەلەپوورەكە جيا دەكرىتەوۋ دابەشكەرى بەسەر خاۋەنەكانىدا، ئەۋجا باقى مەندەى سامان بەسەر كەلەپوورەكندا دابەش دەكرى.

چەند سەرنجى:

لەم ياسايەدا ئەم چەند سەرنجە رەچاۋ دەكرى: لە ھەندى شىۋەدا ۋەچەى ئەو مىندالەى كە لەپىش باۋكى يا دايكى خۆيدا مردوۋە زياتر لەو مىنالە مردوۋە دەكرى، كە ئەم دەگەيەننى بە مردوۋى حازرى،

يا زياتر له منائى ھەقى مردووى حازرى دەگرى. ھەق وابوو له حالى وادا راسپىرى بە ھىچ شىۋەيىن له پىشكى منداڭە مردوۋەگە زياتر نەبى چونكە ئەو ھۆى ئەۋەيە كە ئەم ۋەچە زىندوۋەى لەم مردووى حازرىيە كەلەپوور بگرى. ۋە مەبەستى تىكپراى ئەم ياسايەيش ھەر ئەۋەيەو بەس، بەلام تەعبىرەكە كورت ھەلەينەو بوو بەھۆى ئەم كىشەيە، ئادەى بفرموون لەگەل شىكردنەۋەى ئەم چەند نموونەيەدا:

(ا) بۆ نموونە ئەگەر پياۋى، كورپكى لەپىش خۇيدا مردبوو، كورەكەى كچىكى لە پاش بەجى مابوو، لەپاشدا خۇشى مرد، ژنىك و دوو كچى ھەبوو، ئەندازەى راسپىرى پىۋىست بۆ كچى كورە مردوۋەكەى، سىيەكى سەر جەمى ماڭەكەيە، گرىمان ئەم پياۋە (۳۶) دىنارى لەپاش بەجى دەمىنى، دوازدەى بۆ كورەزاكەيەتى، سىى بۆ ژنەكەيەتى، بىست و يەكى بۆ دوو كچەكەيەتى، شازدەى بەپىشك و پىنجى بەرمەكردنەۋە، بەھەر حال پىشكى كچى كورپى كابراى مردو، لە پىشكى كچى ھەقى خۆى زياترە، شتى وايش بەراستى جىگەى سەرسامىيە).

(ب) گرىمان پياۋى كورپكى و كچىكى لەپىش خۇيەۋە دەمرن، كورپى كچى ئەم كچە مردوۋەى ئىستا ماۋە، دايكى ئەم كورپەيش مردوۋە، گرىمان ناۋەكانيان ئاۋايە: نەرىمان كورپى جەيران كچى رەيحان كچى ۋەسمان. ھەروا كچى كورپى ئەم كورپە مردوۋەيش ئىستا ماۋە، باۋكى ئەم كچەيش مردوۋە، گرىمان ناۋەكانيان ئاۋايە: خانزاد كچى ئازاد كورپى فەرھاد كورپى ۋەسمان ۋەسمان كە دەمرى كورپى كچىكى لەپاش بەجى دەمىنى، لەگەل نەرىمان ۋە خانزاددا. ديارە كە راسپىرى پىۋىست لەكاتى

وادا نهريمان ناگريته وه، چونکه کورې کچی کچه، چونکه وهچهی کچ بهس چينيی يه که میان بهرده کهون، که واته راسپيريه که هه مووی بو خانزاده، که وهچهی کورې کورپو له پشته وه دهگاته وه به و هسمان، نه ندازهی نهم راسپيريه یس سييه کی سه رجه می ماله که یه، چونکه راسپیری نابی له به شه که له پوور زیاتربی، وه له هه موو کاتیکیشدا نابی له سييه کی مال زیاتربی، گریمان و هسمان (۴۵) دیناری له پاش به جیماوه، گریمان هه رهادی کورې ماوه، له م بارمدا که له پوور ده کی ناوا دابهش دهگری، ژمارهی سهری که له پوور بهر ده کان نه صلی مه سنه له که یه، که دوو کورو یه ک کچن، که واته مه سه له که له پینجه، چلو پینج ته قسیم پینج دهگاته نو، کچه که نو دیناری ده که وئ، ههر کورپی هه ژده دیناری ده که وئ، دهر که ووت که پشکی بنه چه مردووه که ی خانزاد له سييه کی مال که پازده یه پتره، که واته ده بی راسپیری پیویست بو خانزاد له سييه ک که مترو زیاتر نه بی، جا نه و کاته ماله که ناوا دابهش دهگری ۴۵ % ۲ = ۱۵ راسپیری پیویست بو خانزاد، مایه وه (۲۰) دینار، دابهشی ده که ین به سهر کورو کچه که ی و هسماندا بیستی بو کورپه که وهی بو کچه که ی، دیسان پشکی کچی کورې کورپی مردووه که، که خانزاده له پشکی کچی هه قی مردووه که خوی زیاتره، چونکه کچی کورپی کورپه که ی سييه کی هه موو ماله که ی بردووه که پازده یه، به لام کچه که ی خوی سييه کی دوو سييه کی هه موو ماله که ی بردووه که ده یه.

ج) گریمان پیاوئ کورپکی دهری، کورپه که ی کچیک و کورپکی ده بی، کورپی کورپه که یس دهری، به لام کچیک له پاش به جی ده مینی. واته وهچهی کورپه مردووه که ی کچیک و کچی کورپکه. له پاشا نه م پیاوه

دهمري، ژنيك و كورپك و كچيكي دمبي. لهه كاته دا راسپيري پيويست
سيهكه، نهو سيهكه دابهش دهگري به سهرهكه م چيني دوا كوره
مردووهكه دا كه بریتين له خوشك و براههك، خوشكهكه سيهكه
سيهكهكه دهگري، براههك دوو سيهكهكه دهگري، چونكه نهه براهه خوئ
مردووه به شهكهكه ريك دهمري به كهكهكه.

گريمان نهه پياوه (۱۸۰) ديناري له پاش به جيماوه، (۶۰) ديناري
راسپيري به (۲۰) ديناري بو كچي كورهكه هته، (۴۰) ديناري شي بو كچي
كورپي كورهكه هته! نهه ميهش ديسان جيگه سهرسورمانه لهه ياسايه دا.
نهه جهه نهه ونهه بوو عه تنيكه هتي نهه ياسايه
دهه سپين^(۱).

(۱) دانهر {وهممته فواء ليهو} ليته دا سي چاره سهر بو حه لكردي كي شه كاني نهه
ياسايه داده ني، نهه ياسايه وه كوو ياسا جيايه له شمرع، لههر نهه نيته مولزه م نين
پتي، چاره سهر كي شه كاني شي بكهين كهس به قسه مان ناكا، كهواته: با لهه زياتر
كات به فري نهه دين. له نمونه (أ) دا، دانهر ده فرموي: نهه گهر سهرجه مي كه له پوره كه
(۱۸۰) پشك بي (۶۰) پشكي بو كچي كوره مردووه كه هيه، به ههردو كچي
مردووه كه خوشي (۸۰) پشك ده بن، كه دوو سيهكه كي باقي مهنده (۱۸۰)
پشكه كه هيه. نهه سهوه، ناوا حمل ده كوي ۱۸۰ % ۳ = ۶۰ پشك، سيهكه بو كچي
كوره مردووه كه، مايوه سدوبيستي، هشتيه كي بو ژنه كه هيه، كه ده كاته پازده، سمدو
پينجيشي بو دوو كه كه هيه، هشتاي به پشك و بيست و پينجيشي به گهرا نهه، واته به
(رد)

— وهه گير —

۲۵۵) باسی ژنھینان (النکاح):

(بر: ته جریدی بوخاری ۵/ ز: ۷۰).

ژنھینان له عورفی شهر عدا بریتیه له گریدانیکی ناوداری زانراو، که دهبی بههوی دروستبوونی دروستبوون له گهل ژندا، وشه ی (نکاح) که عهره بییه، بهم مه به ستانه هاتوو، به خودی گریدانه که دهگوتری، که بریتیه له ژن ماره برین، خوی گه وره دهفه رموی: {فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ - سورة النساء - هروا دهفه رموی: {وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ - سورة النور - ۲۴/۳۲} وشه ی (نکاح) لهم دوو نایه ته دا به واتا ماره برینه، هروا لهم هه رمو و دهیه ش به هه مان واتیه که دهفه رموی: (انحوا الولود الودود) (واته: ژنی سکوزا که ری بزۆکی میرد په رومر بهینن) جاروبار مه به ست له (نکاح) دروستبوونه له گهل ژندا وهک لهم نایه ته دا دهفه رموی: {فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۰}.

بریار (حوکم) ی ژنھینان:

سه ر به لگه ی رهوایی ژنھینان نامه ی خوداو ریگه ی ره به رو یه کگرتنی نه ته وه ی ئیسلامه. خوا له قورئاندا دهفه رموی: {وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ} پیغه مه به ریش (درویه) خوا له سه ربه: (تناکخوا تکه ثروا فانی اباهی بکم الامم: واته: ژن بهینن زور دهن، چونکه من له ناو گه لانا شانازی تان پیوه ده که م).

بزائن مهردوم له بارهی ژنهینانوه دوو جوړن: ههیه ههزی لیږدکا، ههیه ههزی لیناګا، جا نهوی که ههزی لی دهګاو پیویستی پیی ههیه، یا تفاقو نامادیمی ههیه بو ژنهینان یا نییهتی، جا نهګمر نامادیمی ههبوو نهوه سوننهته که ژن بهینن، چونکه خوشهویست (مرویه هوا لهسره) دمفهرموی: نهی دهستهی لاوان! نهی ګهلی حوانان! هر کهسه تهوانایی سهرجییو ژنداریی ههیه با ژن بهینن، چونکه نهوه چاوی تیردهګاو داوینن له تاوان دمپاریزی، نهو کهسهشی که له کیشیدا نیه ژن بهینن با به روژووبی، چونکه روژوو دهیخهسیتیو نارمزوی تهواو کهم دهکاتهوه ههتا خودا دهووری لی دهکاتهوه.

نهوهتا فهرموودهکه فهرمان دهکا بهو کهسانه که توانای ژنهینانیاں ههیهو نارمزویان لهسهریهتی که ژن بهینن، نهو جوړه فهرمانه، بهپیی بوچوونی زاناکان، نهوه دهګهیهنی که کارکه سوننهته نهک پیویست، نهوه کاتی وایه که پیاو لهناو ولاتی جهنگستان (دار الحرب) دانهبی، دنا ژنهینان سوننهت نیه بی، چونکه مهترسی نهوهی ههیه که مندالکهی بیی به بیپروا، یا بکری به ګویله، جا له کاتی وادا وا دادهنری که توانای نهکی ژنهینانی نیه، لهبهر نهوه له سهریهتی بو مراندنی نارمزوی دموونی بهروژوو بیت. بهلام نهو کهسهی که نارمزوی ههیه بهلام توانای نهکی ژنهینانی نیه، وهک مارمیو شتی تری وا، نهوه چاتر وایه بو نهو جوړه کهسه، که ژن نههینن، بهلکوو وهک فهرموودهکه دمفهرموی: نارمزوی دموونی به روژوو دابمرینن. وهلی نهګمر به روژووی نارمزوی دانهدهمرا نهوا با ژن بهینن، نومیده که خوی ګهوره به بهخششی خوی دهووری لی بکاتهوهو بی نیازی بکا.

بەلەم ھەركاتى مەترسى ئەۋەدى ھەبۋو كە لەبەربىي ژنى توۋشى
شەروال پىسى دەبى، ئەۋە پىۋىستە لەسەرى كە ژن بەيىنى، چۈنكە
خۇپاراستن لە نادروستى كارىكى پىۋىستە، خۋاي مەزن لەم بارمىەۋە
دەفەرمۈي: {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا - سورة
الطلاق - ٤/٦٥} واتە: ھەركەسى پارىز لە نافەرمانى خودا بكاو
ترسى خوداي ھەبى، خودايش بەرھەمەتى خۋى كارى بۇ ئاسان دەكاو
دەروۋى خېرى لى دەكاتەۋە).

ئەۋ كەسەيشى كە حمز لە ژنەينان ناكاو پىۋىستى پىي نىيە،
ئەمە ئەم دوو حالەتەي بۇ ھەيە:

يەكەم: ئەگەر ئامادەيى و تفاقى ژنەينانى نەبۋو ئەۋە ناباشە
بۋى كە ژن بەيىنى، چۈنكە دەبىي بچىتە ژىر ئەركى كە پىۋىستى پىي
نىيە!.

دوۋەم: ئەۋەيە كە تواناي ژنەينانى ھەيە، بەلەم پىۋىستى پىي
نىيە، ۋە ھۋيەكى وايش نىيە كە رىگەي سەرچىيى لى بگرى، ئەۋە بۇ ئەم
جۆرە كەسە ژنەينان باشە، ناباش نىيە، بەلئ ئەۋەندە ھەيە لەكاتى وادا
خۋى تەرخان بكا بۇ خوا پەرسىتى ئەۋەدى باشترە، بەلەم ئەگەر بە
خوابەرسىتىيەۋە خەرىك نەبۋو، ئەۋە ژنەينان باشترە بۋى، چۈنكە
ئەۋەكا دەسبەتالى و بى ئىشى توۋشى كارى ناشايستەي بكەن.

۲۵۶) سوننه ته کانی ژنهینان:

سوننه ته ژنیکی به دین بهینى، پیغمبر (دروود خواه له سر به):
 دمفرموى: نهى ژن خوازی هوشمندا نافرمتی ناپینداری به دین له
 کیس خوت مده، تا له ژنهینانا دسته شکین نه بی. سوننه ته گچیش بی،
 چونکه دمفرموى (دروود خواه له سر به): نهى جابیر! بیا گچیکت دهینا،
 پیکه وه دهسبازیتان دمکردا. سوننه ته ژنیکی بنه چه پاك بی، چونکه
 دمفرموى (دروود خواه له سر به): پهر بگرن له سهوزه گیای ناو بوگه!

یاران (رهزاه خوايان لېږه): عهرزیان کرد: قوربان مهبه ست له
 سهوزه گیای ناو بوگه چیه؟ فرموى (دروود خواه له سر به): ژنى جوانی
 ناخانه دانه. ههروا سوننه ته تهماشای دموو چاوو دسته کانی له پيش
 خوازبینیدا بکا، هه ر چهند به بی ریگه پیدانیش بی.

۲۵۷) کۆکردنه وهی چوار ژن بهیه کوهه دروسته:

دروست نیه بو پیاوی نازد پتر له چوار ژن له خوی ماره بکا،
 چونکه نیبو عومهر (رهزاه خوايان لېږه) دمفرموى: غهیلانی کوری
 سهله مهی سهقهفی له سهردهمی نه زانیدا ده ژنى هینا بوو، که خوی
 نیسلام بوو نهوانیش هه ر دمیان له گه لیا نیسلام بوو، پیغمبر (دروود
 خواه له سر به) فرمانی پیکرد که چوار ژنیان هه لېژیری و نهوانی تریان
 بهرهللا بکا. به لام کۆیله دروست ینه بوى که زیاتر له دوو ژن بهینى،

چونكه دهفهرموى (مرويه خواد لهسهرى): نابى كۆيله ليهك كاتا زياتر له دوو ژنى ههبن. (عهبدولحهق گيراپوهتهوه. كهسانى تريس راگويز دهكهن كه يهكگرتنى هاوپپيانى پينغهمبهر لهسهر ئهم برپاره ههيه).

٢٥٨) برپارى مارهكردنى كه نيزهك بۆ نازاد:

دروست نيه بۆ نازاد كه نيزهكى كهسيكى تر ماره بكا لهخوى مهگهر بهچهند مهرجى:-

يهكههه: تواناى مارهپى ژنى نازادى نهپيت.

دووهم: مهترسى نهوهى ههپيت كه لهبهر بى ژنى تووشى شهروالپيسى بى.

سپيهه: تواناى هينانى ژنيكى موسولمانى نازادى نهبن، ههروا تواناى خاوهننامه (كييابى)يهيشى نهبن، لهسهر راى فهرمايشتى دروست جا نهگهر ژنى نازاد ههر دمست نهدهكهوت، يا دمست دهكهوت بهلام پيشگيرى ههبوو له هينانى، وهك نهوه تات بوو، يا گول بوو، يا نهيدهتوانى نهركى هينان و گواستنهوهى ئاوهرتى نازاد بگكيشى، نهوه بوى ههيه كه نيزهك بهينى. بهلگهى نهمهيش دهقى ئهم فهرمايشتهى خواى گهورميه: {وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُخَصَّنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ - سورة النساء - ٢٥/٤} ههتا نهوى كه دهفهرموى: {ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّمَن يَخْشَى الْعَنَتَ}. نهوهتا خوداى گهوره باسى ههر سى مهرجهكهى

گردووه چونکه (الطول) مارميه، مهبهست له (المحصنات) ژنی نژاده که کهنیزهك نهی، مهبهست له (خشى العنت) نهوه که مهترسی شهروال پیسی ههبی، لههبر نههمیه که جابر (رهزاه خواه لیبه) دمهفرموی: ههر کهسێ توانای مارهی ژنیکی نازادی له شارهکهی خۆیدا ههبی، دروست نیه که ژنی کهنیز بهیئێ بهلام نهگهر کهسێ توانای مارهی ژنی نازادی ههبوو، بهلام ژنی نژاده له شوینهکهی خوی نهبوو، له شوینیکی تر ههبوو، وهك شاریکی تر، وه نهستهم بوو که لهوێوه بهیئێ، نهوه دروسته بوی کهنیزهك ماره بکا. کهنیزهك واته: نهمهته.

چوارهم: نهوهیه ژنی نازادی وای نهبی که بتوانی لهگهلیا دروست ببی، بهلام نهگهر ههیبوو، بهلام نهیدهتوانی دروست ببی لهگهلیدا، لههبر نهوه که ژنهکه بجووک بوو، یا پیربوو، یا دیارنهبوو، یا شیت بوو، یا گول بوو، یا بهلهك بوو، یا ههرشتیکی تری لهم بابتهته نهوه له سهر رای فهرمایشتی دروست دروسته کهنیزهك بهیئێ.

پینجهم: دهبی کهنیزهکهکه موسولمانبێ نهوجا مارهی له موسولمان دی، خوای گهوره دمهفرموی: {فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فِتْيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ}.

هوی پیشگیری له هینانی کهنیزهك:

هۆکهی پیشگیری له کۆیلهیی منال، چونکه منال له کۆیلهیی و نازادیدا دهچیتهوه سهر دایک. خودای داناو زانا که خوی یاسادانهری ئیسلامه چاوی بریودهته نههیشتنی کۆیلایهتی. ههتا نهگهر کهنیزهکی

موسولمان ھى بېرۋايەك بوو دروست نىيە موسولمان بېھىنى، ھەتتا بېرۋا نەبىي بە خاۋەنى منالى موسولمان، گوتراۋىشە: دروستە مارەبكرى، چونكە مادەم دايكەكە موسولمانە منالەكەشى لە ناپىندا دەچىتەۋە سەر ئەۋو بە موسولمان دادەنرى. بزانە كە منالى كەنيزەكى شووگردوۋ دەبىي بە ملكى خاۋەنەكەى، خواھ مىردەكەى ئازاد بى، يا بەندەبى.

۲۵۹) تەماشاكردنى ژنو پياو بۆيەكتەر:

تەماشاكردنى پياو بۇژن ھەۋت جۇرە:

جۇرى يەكەم: ئەۋەيە كە كارى بەۋ تەماشاكردنە نەبىي، ئەۋە لەكاتى وادا تەماركردنى پياو بۇ شەرمگاي ژنى بيانى بەبى مەرچ نارەۋايە، مەبەست لە پياو نىرىنەى رەسىدە. مەبەست لە ژنىش ئافردتى رەسىدەيە. كەرچى لە ھەندى كاتدا دەموچاۋو ھەردوۋ ھەست لە شەرمگانين، بەلام ئەگەر مەترسى ئازاۋەى ھەبوۋ تەماشاكردنى ئەۋ شۆينانەشى نادروستە، ۋەلى ئەگەر مەترسى نەبوۋ ئەۋە راجيايى ھەيە: فەرمايشتى راستو دروست ئەۋەيە كە ھەرامە، چونكە بە يەكەدەنگىي واتەى موسولمانان ژنان رېگەيان پى نادرى كە بەسەرى رووتو بە مۇدەبىي لەمال دەرچن، لەبەر ئەۋەيش تەماشاكردن سەرەتاي وروۋزانى ئازاۋەيەۋ بزوينەرى نارەزوۋە، لەبەر ئەۋە بۇ شەرع ۋا جوانە كە ئەۋ دەرگايە دابخاۋ جەۋو بۇ بەر بەرەللايى شل نەكا، ھەر ۋەك نادروستە پياۋو ژنى بيانى دوو بە دوو لە جىگەيەكى چۇلدا كۆببنەۋە. تىكرى

واتای گشتی ئەم نایەتە بەلگەی ئەم بڕیارمیه: {قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ - سورة النور - ۳۰/۲۴} میرد منال (موراهیق)یش وەك بائق وایه، چونكه ناگای له شهرمگای ژن ههیهو بهردهبهره کاری پێی دهبن، لهبهر ئهوه پێویسته لهسهر ژن شهرمگای له ناستی ببۆش، ههروا له ناستی شیتیش. بهلام کیروگون له بندا خشت گراو راجیایی له بارهیهوه ههیه، زۆرینه دمهفرموون: تهماشاکردنی بۆ ژنی بیانی وەك تهماشاکردنی پیاو وایه بۆ ژنی خۆیی، فهرمایشتی دووهم: دمهفرموو: وەك پیاوی کهڵ وایه لهگهڵ ژنی بیانیدا. بهلام پیاوئ بهس چووکی له بنداخشتکراپی، یا هیلکه گونهکانی دهرهینرابن، یا شلهپهتهبی، یا پیریکی ئیختیار بی، حوکمی ئەمانه وەك حوکمی کهڵهپیاو وایه، له سهر فهرمایشتی زوربهی زاناکان. پیاویکیش که بهندهی ژنی بیت رای راستر ئهوهیه که وەك پیاوی خۆیی وایه، چونكه حهزرهتی عایشه (رهزاه نووا لیبه) دهکوانی بهندهی خۆی بهرنوێژی بۆ دهکرد. نهوهویش له (نکت المهذب)دا دمهفرموو: بهندهی ژن له ناستی خاوهنهکهی که خانمهیتهی وەك پیاوی بیگانه وایه، ئیبنو رفعه له (المطلب)دا ئەم فهرمایشتهی نهوهوی به راست دهرانی. کهسانێ که دمهفرموون تهماشاکردنی دروسته، به مهرج دهگرن که ئهوه بهندهیه متمانهبی. ئهوه که دهئیین: وەك خۆیی وایه، جوۆره چاولیخشانیکی تیا دایه، چونکه نهگهر له یهکتر بکهون مسوگهر که دهنوێژی ههردوولایان دهشکێ، دهی کهی خۆیی له خۆیی دهنوێژی دهشکێ؟

نهمی که باسمان کرد مہ بہست تہ ماشاگردنی پیاوہ بو ژنی نازاد، بہ لَام نہ گہر ژنہ کہ کہ نیزہک بوو، واتہ: نہ مہ تہ بوو، نہوہ نہم دریژہ پیدانہی تیاہیہ: نہ گہر کہ نیزہ کہہ شیاو (شوہاء) بوو نہوہ بہس تہ ماشای نیوانی ناوکی و نہ ژنوی دروست نیہ، تہ ماشاگردنی شوینہکانی تری ناباشہ، بہ لَام نہ گہر جوان بوو، قسہی راست نہومیہ کہ ددان بنری بہ مہدا: کہ وہک ژنی نازاد، تہ ماشاگردنی نادرستہ، چونکہ نہوہی کہ دہبی بہہوی نادرستی تہ ماشاگردن جوانیہ، چونکہ جوانی دہبی بہہوی نازاوہو گیرۆ دہبوون. نہ گہر ژنی نازاد پیرژن بوو، غہزالی دہفہرموی: پیرژنیش وہک گہورہکچ وایہ، چونکہ نارمزوو زموت ناکری. بہ لَام رہویانی دہفہرموی: نہ گہر گہیشہ رادہیہکی وا کہ دووربوو لہوہ کہسی گرفتاری بی، نہوہ دروستہ کہ تہ ماشای روخسارو ہہردوو دہستی ہہتا ہہردوو مووچی بکری. چونکہ خوای گہورہ دہفہرموی: {وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا - سورة النور - ۶۰/۲۴}. تہ ماشاگردنی ژنیش بو پیاوی بیانی راجیای تیاہی، لہسہر نہم شیوہیہ:

یہ کہم: بہلای رافعیہیہوہ بوی ہہیہ تہ ماشای ہہموو لہشی بکا، نیوانی ناوک و نہ ژنوی لی دہرچی.

دووہم: ژن بوی ہہیہ تہ ماشای نہو شوینانہ لہ لہشی پیاو بکا کہ پیاو بوی ہہیہ تہ ماشایان لہ لہشی نافرمت بکا. نہومی دہفہرموی: لہلای کوہلئ نہم فہرمایشہ راسترہ، چونکہ خوای گہورہ دہفہرموی: {وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ - سورة النور -

{ ۳۱/۲۴ } واته: نهی پیغه مبهرا! به ژنه بروادارمگانیش بفرموو: با تهماشای نارپوای پیاوی بیانی نهکهن! وه ههرووها پیغه مبهری سهرومر (مرووده خواو لهسه ربه): دهفرموئ: خو نهوا نهو کویره، خو ئیوه کویر نین، گوايه ئیومیش نهو نابینن^(۱).

جۆری دووهم: تهماشاگردنی پیاو بۆ ژنی خوئی و بۆ کهنیزهکی خوئی که میرددار نهبی، دروسته تهماشای هه موو شوینیکیان بکا، نهوهنده ههیه راستر نهو دیه که تهماشاگردنی شهرمگایان ناباشه، واته: مهکرووهه، ههرووها ناباشه بۆ مروؤف که تهماشای شهرمگای خوئی بکا بهبی بههانهی رهوا. جا نهگهر کهنیزه کههکی شووی کردبوو، یا کاغهز پیدراو (مکاتبه) بوو، یا هاوبهش بوو له نیوانی نهو و کهسیکی تردا، یا مهجووسییه بوو، یا بتپهرست بوو، یا له ئیسلام وهرگهراو بوو، نهوه تهماشاگردنی نیوانی نهژنوو ناوکی نارپهوايه. تهماشاگردن ژنیش بۆ میردی خوئی وهک تهماشاگردنی میرد وایه بۆ ژنه خوئی. ههرووها تهماشاگردنی که نیزهکیش بۆ خاومنه کهی وهک تهماشاگردن خاومنه کهی وایه بۆ نهو.

^(۱) تهماشای ریاض الصالحین بهرگی چوارهم لایره (۱۱۹۹) بفرموو چاپی یهکم یا ژماره: ۱۹۲۶/۵ - ۹۱ بهرگی ۲/ ل - ۷۴ چاپی دووهم.

جوړی سییه م: ته ماشاگردنی ژنی خوږی (مه حرهم) و گهنیزمکی که شووی کردبې. دروسته ته ماشای ههموو له شیان بکا، نیوانی ناوک و نه ژنویان نه بې، چونکه نه م نه ندازمیه شهرمگایه، نایه تی: {وَلَا يُبْدِيَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ - سورة النور - ۳۱/۲۴} به لگهی دروستبوونی نه م ته ماشاگردنه یه، وهکی تریش خوږه تی (مه حرهمی) حالیکه نادروستی خواستن و شووپیگردن پیویست دهکا، که واته وهکوو دوو پیاو وان، نابینی که پیاو و ژنی خوږی دهنویژیان له یه گتر ناشکی. له سهر فهرمایشتی دروست به هوږی خزمایه تییه وه خوږی بن، یا به هوږی ژن و ژنخوازییه وه، یا به هوږی شیرخواردنه وه ههموو بو ته ماشاگردن وهک یه کن. له قیلیکا: پیاو هر مافی نه وهنده ی هه یه: چه نده ی ژنی خوږی له کاتی کارو فرمانا دمرده که وې، ته ماشای نه وې بکاو به س.

روانینی پیاو بو ههموو شوینیکی له شی پیاو دروسته نیوانی نه ژنوو ناوکی نه بې، راجیایی له مه دا نیه. به لام به بې راجیایی ته ماشاگردنی کوړې خه تی نه دابې به حه زلی گردنه وه نارهوایه، بگره روانین بو کوړې که مووی لی نه هاتبې له هی ژن نارده واته، هه روهک به بې راجیایی ته ماشاگردنی خوږی به شه هودته وه حهرامه، به لام نه گهر به بې نارده ووی دهر وون بوو حهرام نیه.

ته ماشاگردنی ژن بو ژن وهک ته ماشاگردنی پیاو بو پیاو وایه، به مهرجې هه ردوو ژنه کان موسولمان بن، به لام ته ماشای ژنه بیپروا بو ژنه موسولمان وهک ته ماشای پیاوی بیانی وایه، له سهر فهرمایشتی دروست، چونکه زاتی پاک دمهرموی: (او نسائهن) ده ی که ی ژنه کافر

به‌رژنه موسوئلمان ده‌که‌وئ؟ به‌لکوو عیززی کوری عه‌بدوسه‌لام
 ده‌فه‌رموئ: ژنی به‌دکاریش حو‌کمی ژنه‌ کافری نیممی هه‌یه، که‌واته
 پی‌ویسته له‌سهر کار به‌ده‌سته‌گان که ری‌گه نه‌ده‌ن ژنه بی‌پروای به‌یماندارو
 ژنه موسوئلمانی به‌دکار له‌گه‌ل ژنه موسوئلمانی داوین پاکدا پی‌که‌وه بچن
 بو‌گه‌رماو، جا نه‌گه‌ر له‌بهر که‌مه‌تر خه‌می کار به‌ده‌ستان نه‌م
 هه‌ده‌غه‌کردنه نه‌سته‌م بوو، با ژنه موسوئلمانی نازاد خوئی خوئی له‌شتی
 وا بپاریزیو مه‌ودا نه‌دا که ژنه موسوئلمانی فاسقه‌و ژنه کافر ته‌ماشای
 نار‌ه‌وای بکه‌ن. بزنان هه‌رچی له‌کاتی جیا نه‌بوونه‌وه‌دا ته‌ماشاکردنی
 نادرست بی، له‌کاتی جیا بوونه‌وه‌یشدا دیسان ته‌ماشاکردنی نادرسته،
 وه‌ک جووکی نی‌رینه‌و باسکی ژنی نازادو مووی سه‌ری و پارچه نی‌نوکی
 پی‌و مووی به‌ری پیاو و ژن و نه‌و پارچانه‌ی تریان که داپوشینیان
 پی‌ویسته، له‌بهر نه‌وه پی‌ویسته ژن و پیاو کاتی مووی به‌ریان ده‌تاشن
 مووه‌که بشار نه‌وه، هه‌روا ژن کاتی سه‌رشانه ده‌کا ده‌بی نه‌و مووه‌ی به
 دم شانه‌که‌وه دی‌ته‌وه بی‌شاری‌ته‌وه، نه‌بادا بیانی چاوی پی‌ی بکه‌وئ. هه‌ر
 شوینیکی مرو‌ف که ته‌ماشاکردنی بو‌ پیاو یا بو‌ ژن نار‌ه‌وایی، دمس
 لی‌دانیشی نار‌ه‌وایه، بگره پتریش چونکه دمس لی‌دان له‌ ته‌ماشاکردن
 خوش‌تره، بو‌یه دروست نیه بو‌ پیاو به‌بی په‌رده ده‌ست بدا له‌ رانی پیاو،
 هه‌تا نه‌گه‌ر رووتیش نه‌بی، به‌لام مه‌ترسی نازاوه‌ی هه‌بی، جاری وا
 هه‌یه دم‌ست لی‌دانی شوینی دروست نیه به‌لام ته‌ماشاکردنی دروسته،
 هه‌ندی شوینی خوئی ته‌ماشاکردنی دروسته به‌لام دمس لی‌دانی دروست
 نیه، وه‌ک سک و پشت و پی‌و شوینی تریش، ته‌نانه‌ت ژنه‌که دایکیشی بی
 یا کچیشی بی دمس لی‌دانی نه‌و شوینانه‌ی ژنی خوئی دروست نیه،

ههروا ههrame ماچکردنی دهمووچاوی ژنی خوځی، ههفقال دمفهرموئ: ههrame بۆ پیاو لهگه‌ل پیاویکی تردا لهیهك نویندا پیکهوه پال بکهون، ههروا بۆ ژنینش لهگه‌ل ژنیکی تردا ههrame له یهك نویندا بخهون. به‌لام نهوموی دمفهرموئ: ئهمه کاتئ وایه که ههردوولا ژنیان نههینابی، واته، ره‌به‌ن بن. خوشک و برای منالیش که ته‌مه‌نیان بوو به دهمال ئیتر پیویسته نوینی خه‌وتنیان بۆ جیا‌بکریته‌وه، چونکه پیغه‌مبه‌ر [مرووده خواه له‌سه‌ربه‌] دمفهرموئ: منالتان که ته‌مه‌نیان بوو به هه‌وت سال هه‌رمانیان پیکه‌ن به‌ نوێژ، که بوون به دهمال و به‌ پیگوتن نوێژیان نه‌ده‌کرد له‌سه‌ر نوێژ نه‌کردن لیان بدن، له‌م ته‌مه‌نه‌دا نوینی نوستنیان بۆ جیا‌بکه‌نه‌وه له‌ یه‌کتری.

جۆری چواره‌م: ته‌ماشاکردن به‌ نیازی ماره‌کردن، که ته‌ماشاکرنی وا کاریکی پیویسته، چونکه پیویستی جۆری زۆره جۆریکیان نه‌م ته‌ماشاکردنه‌یه.

جا هه‌رکاتئ پیاوئ خواستی که ژنی بخوازی سوننه‌ته که ته‌ماشای بکا، چونکه موغیره (ره‌زام خواه لینه‌) دمفهرموئ: داخوازی ژنیکم کرد بۆ خۆم، پیغه‌مبه‌ر [مرووده خواه له‌سه‌ربه‌] هه‌رمووی پیم: ته‌ماشای بکه هه‌تا ببئ به‌ هه‌وینی نه‌هینئو مایه‌ی ته‌بابی له‌ نیوانی هه‌ردوولاناندا، وه‌ ببئ به‌ مایه‌ی پایه‌داریی خوشه‌ویستی و هاوسه‌ریتی هه‌تا سه‌ر له‌ نیوانتانان. (نه‌سائی و ئیبنو ماجه‌ گیراویانه‌ته‌وه، تیرمیزی به‌ جوانی دادمنئ، ئیبنو حیبب‌ان به‌ دروستی دادمنئ!) وه‌ دمفهرموئ: به‌پیی مهرجی هه‌ردوو پیره، واته: به‌پیی شه‌رتی شه‌یخه‌ینه. به‌لکوو دروسته

چەند جار ئ تەماشاکردنەکەى دووبارە بکاتەو، هەتا بە باشى کارەکەى بۆ روون ببیتەو. ئەگەر خۆى ئەمەى بۆ نەدەلوا با ژنى بنیرى بە وردى سەرنجى بداو ئەوجا بىگىریتەو بۆ ئەو کە چۆنەو چۆن نیه، چونکە پیغەمبەر {ەرۆدە خواە لەسەربە} ئوممو سولەیمى نارد بۆ تەماشاکردنى ژنى وە پىی فەرموو: سەرنجى شادەمارەکانى سەرئەنگەپاژنەى بدەو بۆن بکە بە لۆچەکانى لاملیەو.

بۆ ژنیش هەمان شت لە هەمان کاتدا بۆ هەمان مەبەست دروستە، چونکە ئەوەى لە ژەندا سەرنجى پیاو رادەکیشى، لە پیاویشدا سەرنجى ژن رادەکیشى. وەك ئیمامى عومەر وا دەفەر موئ {ەرۆدە خواە لێبە}. ئەوێندە هەیه دەبى بەس تەماشای روخسارى و هەردوو دەستى تا مووچەکانى بکاو بەس، فەرقى بەرى دەستى و پششى دەستى نیه. ئەم تەماشاکردنە بە نیازى هاوسەرى رەوايە، تەنانەت ئەگەر مەترسى ئازەودیشیان هەب. کاتى ئەم تەماشاکردنە لە پاش قرم خۆشکرنە لە مارەکردنى، بەلام لە پيش خوازبێنیدا، نەبادا لە پاش خوازبێنى تەماشاکردن ببى بەهۆى وازلێهێنانى، کە ئەو ئازادى دەدا، جا ئەگەر تەماشای کردو بە دلى نەبوو با بى دەنگ بى و نەئى: نامەوئ، چونکە ئەو ئازارى دەدا.

جۆرى پینچەم: تەماشاکرنە بۆ دەرمانکردن، جا لەکاتى وادا هەر شوینى پىویستى بە دەمانکردن بى تەماشاکردنى دروستە، وەك خوین ئى گرتن، یا کەلەشاخ لىگرتن، یا هەر جۆرە تیمارکردنیکى تر. چونکە ئوممو سەلەمە {ەرۆدە خواە کەرۆمە لێبە} داواى لە پیغەمبەر کرد کە رێگەى

بدا که که له شاخ له خوئی بگرئ، پیغه مبه ر (درویده خواه له سوره) ریځه ی
نه وهی داو فهرمانی به نه بو طه یبه کرد که که له شاخی ئی بگرئ
(موسلیم).

به لام پیویسته له کاتی تیما کردنه که دا خوئی - مه حره م ټک یا
میړدی ژنه که به دیاره ومبئ، نه بادا پیکه وه بوونی دوو به دوو (خه لوه)
رووبدا، که شتی وا له گه ل پیای بیانیدا نارې وایه. به و مهرجه که نه و
ددرمانکردنه به ژن نه کړئ، یا له و شوینده ژن نه بئ که بیک، هه روا
نه گهر تیمار کړاو پیاو بوو دمبئ پیاو دمس نه که وئ نه و سا دروسته ژن
تیماری بکا. چاک وایه هه تا موسو ثمان هه بئ هاوپه یمان کاری وا نه انجام
نه دا.

جوړی شه شه م: ته ماشا کردنه که له بهر ناچاری تر، وه ک
شایه تیدان و سه و داو مامه له کردن، جا له کاتی وادا به تایبه تی
ته ماشا کردنی روخساری ژن دروسته و به س، چونکه ناچاری نه وه
ده خوازی، نه و ناچار یه ییش به و ونده چار ده کړئ که ته ماشای
ده مو و چاوی بکا به ته نها و به س.

جوړی جه و ته م: ته ماشا کردنی که نیزه که له کاتی کړیندا، دروسته
ته ماشای نه و شوینانه ی بکړئ که له کاتی نه م دیو دیو کړندا پیویستی به
دیتن هه یه، وه ک روخسارو هه ر چوار په لی، دروست نیه سه یرکردنی
شهرمگای، مه گهر قزی چونکه مه به سته گانی کړین په یو وندي به قزه و
هه یه.

۲۶۰) گریدانی ماره‌برین (عقد النکاح):

به‌بئ هه‌قداریکی نی‌رینه‌و دوو شایه‌تی دادپه‌روهر گریدانی ماره‌برین دانا‌مه‌زرئ، ئه‌وه‌تا سه‌بارت به هه‌قدار خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رم‌وئ: { فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكَحْنَ أَرْوَاجَهُنَّ - سوره - ۲/۲۳۲ } ه‌و‌ی هاتنی نهم نایه‌ته ده‌گه‌رپته‌وه ب‌و ئه‌وه: مه‌ع‌ق‌یل‌ی ک‌و‌ری یه‌سار خوش‌ک‌ی‌کی هه‌بوو، می‌رده‌گه‌ی ته‌لا‌قی داب‌وو، خوش‌که‌که‌ی ده‌ی‌ویست شوو ب‌کاته‌وه به می‌رده‌گه‌ی، به‌لام مه‌ع‌ق‌یل سو‌ی‌ندی خ‌وارد که لی‌ی ماره‌نا‌برپته‌وه. نهم فه‌رم‌ووده‌یه له بو‌خاری شه‌ری‌ف‌دا هه‌یه. ده‌ی نه‌گه‌ر ژن خ‌ودسه‌ر خ‌و‌ی مافی ئه‌وه‌ی هه‌بئ که خ‌و‌ی ماره‌برپئ له که‌سئ به‌بئ فه‌رمانی هه‌قداری، ئیتر خ‌ودای گه‌وره ب‌و نه‌یی ده‌کرد له عه‌ض‌لیان. عه‌ض‌ل نه‌وه‌یه: که هه‌قداری ژن رپ‌گه‌ی نه‌دا شوو ب‌کا به هاوک‌وفی خ‌و‌ی. پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر (درو‌وده‌خواه له‌سه‌ربه‌) سه‌بارت به پی‌ویست‌بوونی هه‌قدار و دوو شایه‌ت ب‌و ماره‌برین ده‌فه‌رم‌وئ: به‌بئ هه‌قداری ژن و دوو شایه‌تی راست و دروستی دادپه‌روهر ژن ماره‌ی نایه‌ت، ههر ماره‌برینئ ئاوا نه‌بئ ئه‌وه به‌تاله. (ئیب‌نو ح‌ی‌ب‌بان له سه‌ح‌ی‌حه‌که‌یدا گیر‌اویه‌ته‌وه) و فه‌رم‌وویه‌تی: سه‌بارت به باس‌کردنی پی‌ویست‌بوونی دوو شایه‌ت له ماره‌برین‌دا ج‌گه له‌م فه‌رم‌ووده‌یه، فه‌رم‌ووده‌ی تری وا نیه که ب‌گاته پایه‌ی فه‌رم‌ووده‌ی سا‌غی دروست. ئه‌بو ه‌ورمه‌ر‌ده‌ش ده‌فه‌رم‌وئ: پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر (درو‌وده‌خواه له‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رم‌وئ: ژن مافی ژن ماره‌برینی نیه، ته‌نانه‌ت ناتوانئ که خ‌وشی ماره‌برپئ له که‌سئ. جاران ئیمه له ناو‌خ‌ومان‌دا ده‌مان‌گوت: ههر ژنئ به‌بئ ره‌زا‌بوونی هه‌قداری

خۆی ماره بېرې له کهسې داوینېس خۆیهتی! (داره قوطني گېراوېه ته وه، رشته کهی به پېی مهرجی صه حیجه) عائیشه ییش (ره زاه خواه لېبې) دمفه رموی: پیغه مېهر (دروېده خواه له سېرې) دمفه رموی: همر ژنې به بې را له سهر بوونی هه قداره کانی شووبکا شوو ده کهی پووچ و به تاله. چه زرم ت (دروېده خواه له سېرې) سې جار له سهر یهك بۆ ته نکید فهرمووی: شوو ده کهی به تاله، شوو ده کهی به تاله، شوو ده کهی به تاله (نه بو داوودو ئیبنو ماجه و تیر میذی گېراوېانه ته وه) تیر میذی دمفه رموی: فهرموو ده یه کی جوانه. ئینو حیببان و حاکمیش گېراوېانه ته وه، حاکم دمفه رموی: به پېی مهرجی ههر دوو پیر ئهم فهرموو ده یه داده نرې به دروست (صحیح). ئیمامی شافعی (ره زاه خواه لېبې) دمفه رموی: نه گهر له ناو کاروانیکا ژنې هه بوو، هه قدارې نه بوو، پیاوړکی کرد به هه قدارې خۆی که ماره ی بېرې له کهسې دروسته، چونکه شتی وا جوړیکه له ناو بژیوانی (ته حکیم) ناو بژیوانیش روئی فهرمانه روا ده بینې.

مهرجه کانی هه قدار:

مهرجی هه قدار نه وه یه: موسوئمان و ره سیده و هوشیار و نازاد و نیړینه و عادل بې، مه به ست له عادل نه وه یه که فاسق نه بې. ئیسلام بۆیه مهرجه چونکه خوای گه وره دمفه رموی: {وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ - سورة التوبة - ۷۱/۹} واته: موسوئمانان له ناو خوینا، به پیاو و ژنیانه وه دوستی یه کترین، پشت و په ای یه کترین، کهس و هه قدارې یه کترین. که واته پیاو ی بېرې و نابې به هه قدارې ژنی موسوئمان و له سهری ناکاته وه چونکه ئایینیان جیا به له

یهک، ههروا دروست نیه بۆ پیاوی موسولمان که ببی به ههقداری ژنه بیپروا. چونکه خوای گهوره دمه رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ} - سورة المائدة - ۵۱/۵ {واته: نهی موسولمانینه! جووله که و گاور مهگرن به دوستی خوټان. نهوان که میللهتی کوفرن پشتی یهکتری دهگرن و دوست و ههقداری یهکترن). نهوهتا خودای پاک و پیروژو گهوره لهم نایهتهدا رشتهی دوستایهتی و ههقداری له نیوان موسولمانان و بیپروایانا بریوه، نههم نایهته بهلگهی نهومیه که پیاوی بیپروا دمی به ههقداری ژنه بیپروا.

رهسیده بوون و هوئی ساغیش بۆیه مهرجن، چونکه منال و شیټ دروست نین ببن به ههقداری که سی لهکاتی وادا ههقداری دهگوپزیتهوه بۆ ههقداری پاش نهو منداله یا ههقداری پاش نهوشیته، وه ههتا ههقدار دهست بکهوی، چ نزیك، چ دوور ههقداری ناپروا بۆ قازی.

بزنان که تیكچوونی بیرو هوئ له بهر پیری، یا له بهر شیټی، یا به هوئی پیشهاتهوه، پیشگیری له ههقداری دهکاو له ههقداری نزیکهوه دهگوپزیتهوه بۆ ههقداری دووری پاش خوئی، حیجر له سهردانانیش له بهر نهقامی پیشگیری له ههقداری (ویلايهت) دهکا، چونکه نهقام که له عورفی شهرعا پیی دهگوتری سفیه نهقلی به خیر و شهری خوئی ناشکی، کهواته چۆن نهقلی به بهرزه وهندی که سیکی تر دهسکی، به پیی دهقی فهرمایشی شافیعی {رهزاه نواه لیبی} که نه صحابی مهزه بهیش

په پرموييان لىي كړدووه تيځچوونى بير به هوى نه خوښى و ئيش و نازارى زورموه نه وېش هه قدرى راگويز دمكا بو هه قدرى دوورتر.

نازاديش بويه به مهرج گيراوه له هه قدردا چونكه كويله دهست نادا بو خاوه نيټى و بوون به هه قدر، ته نانت خاوهنى خوښى نيه، نيتړ چوڼ كه سيكى تر بدا به شوو.

نيړينه ييش بويه مهرجه چونكه ژن نابى به هه قدرى خوښى و ناتوانى سهر به خو به بى رماي هه قدره كهى خوى بدا به شوو، دى بو كه سيكى تر چوڼ دهگونجى كه ببى به هه قدرى و بيدا به شوو، نيو مېيش واته: خونا - هه روا دهست نادا بو هه قدرى و ناتوانى ژن بدا به شوو. عه داله تيش بويه مهرجه چونكه حه زومت (درويه خودا كه ووه له سهر به) دهفهرموى: به بى هه قدرى كى خاوهن روشد مارمېرين دانامه زرى. دى به دكار كهى به خاوهن روشد داده نرى، له بهر نه وېش كه به دكارى، واته: فاسقى، شايت له شايتى دهخا، دى هه قدرى له هه قدرى دهخا، ته نيا ناغاي كه نيزه كه له م برپاره چهرت دهكرى، نه و دتوانى، نه گهر به دكارىش بى، كه نيزه كهى خوى مارمېرى له كه سيكى تر، چونكه له سهر راي فهرمايشتى راستر ناغا به سيفه تى ناغايى و خاوه نيټى كه نيزه كهى خوى ددها به شوو، نه كه به سيفه تى هه قدرى.

رافيعى (ره زاه خوا له بېه) دهفهرموى: زورينهى چينى دووه مى زانايانى مه زه بى شافيعى رمايان داوه كه فاسق (واته: به دكار) دى به هه قدر له مارمېرينداو دروسته ژن بدا به شوو، به تايبته خوراسانيه كان رايان وايه، رمايانىش هم رايهى به په سهند داناوه.

نهووهی دهفهرموئ: له باره‌ی هه‌قداری به‌دکاره‌وه له غه‌زالی
پرسیارکراوه، فهرموویه‌تی: نه‌گهر هه‌قداری له به‌دکار قه‌دغه بکه‌پن
دهبی نه‌قل ببی بۆ هوکمرانی که شتی وا ده‌کا پیی به‌دکار ده‌بی.
که‌پولال ده‌توانی هه‌م ژن به‌ینی و هه‌م ژن بدا به‌ شوو، به‌ مهرجی
خه‌تی هه‌بی، یا نامازه‌یه‌کی تیگه‌په‌نهری هه‌بی. بزنان نه‌و مهرجانه‌ی
که بوونیان پئویسته له هه‌قداردا، هه‌بوونی هه‌مان مهرج له
شایه‌ته‌کانیشدا مهرجه. له‌بهر نه‌وه ماره‌کردن دانامه‌زری مه‌گهر به
ناماده‌بوونی دوو شایه‌تی موسولمانی موکه‌لله‌فی، واته: ئه‌رک له سه‌ری
نازادی: نی‌رینه‌ی دادپه‌روه‌ری بیسه‌ری بینای زرنگ، که زمانی هه‌ردوو
لا ژن ماره‌گه‌رو ژن ماره‌پر بزنان، به‌لگه‌ی نه‌م برپاره‌یش نه‌م
فهرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ره (درویده‌خواه له‌سه‌رب) که ده‌فهرموئ: به‌بی
هه‌قداریکی خاوه‌ن روشدو دوو شایه‌تی راست و دروست ماره‌پرینی ژن
دانامه‌زری.

واته: مکلف. هو‌ی نه‌مه‌یش دووربینیه‌ی بۆ نامووس، هه‌تا
ماره‌کردن تووشی حاشا لی‌کردن نه‌بی، وه‌ رشته‌ی بنه‌چه له‌ تی‌کچوون
رزگاری ببی. ناماده‌بوونی نه‌م چوار که‌سه له‌کاتی ماره‌پریندا پئویسته
بۆ دامه‌زراندنی: هه‌قدارو می‌ردو دوو شایه‌تی راست و دروست، وه‌لی
هه‌قدارو می‌رد بۆیان هه‌یه که وه‌کیل بگرن.

نزیکت‌رین هه‌قدار:

نزیکت‌رین هه‌قدار باوکه، چونکه گشت هه‌قداره‌کانی تر به‌هو‌ی
نه‌وه‌وه ده‌گه‌نه‌وه به‌ ژنه‌که، له‌پاش باوک له‌ پێش‌ترین هه‌قدار باپه‌ره‌ی

باوکییه، هر چه ند بهر دوزووریش بیتهوه، چونکه باپیره هم
 ههقدارمو هم باوانه، له بهر نهوه پیش دهری لهسر کهسی که هر
 باوانی روت بی، نهجار برای باوکی و دایکی؛ نهجا برای باوکی و،
 نهجا کوری برای باوکی و دایکی، نهجا کوری برای باوکی، هر چه ند
 دووریش بکهونهوه، چونکه ههموویان بههوی باوکهوه دهگه نهوه به
 ژنه که، نهجا مامی باوکی و دایکی، نهجا مامی باوکی، نهجا کوری
 مامی باوکی و دایکی، نهجا کوری مامی باوکی، با زوریش
 دووربکهونهوه، ههروهه نه مافه دهگا به مامی باوکی ژنه که و کوری
 نهوو مامی باپیره و کوری نهویش. نهجا گشت باوانه گانی تریش.
 بزنان که ریزی ههقدارانی ژن به شوودان دهق وهک ریزی میراتبهران
 وایه، تهنیا له باپیردا نه بی، چونکه له ژن ماره بریندا باپیره پیش برا
 دهری، کوریش به کوریتی ههقی ژن به شوودانی نیه، به لام نه گهر
 ناموزای دایکی بی، یا نازادگهری بی، یا قازی بی، بهو سیفته، نه که به
 سیفته کوریتی، دهتوانی دایکی خوی ماره بری له کهسی. جا نه گهر
 ژنی ههقداری بنه چه نه بوو سهرومره نازاد کهر کهی نهو مافه ی بو
 ههیه، نهجا باوانی نازادگهر، نیت ههروهه دهق له سهرشیه و ریزی
 میراتبهران، چونکه پیغه مبه (دروود خواه له سهرب) دهفه رموی؛ سهرداری
 تان و پویه دهق وهک تان و پوی بنه چه. نه گهر نازادگهر ژن بوو،
 فهرمایشی راستر نهو هیه که کی ژنه نازادگهر که دهدا به شوو هر
 نهویش ژنه نازادگهر که دهدا به شوو، به لام لهسر رمزی خوی.

نهجا هوکمداری نهو شوینه ی که ژنه که ی لییه، چونکه
 پیغه مبه (دروود خواه له سهرب) دهفه رموی؛ فهرمانه و ههقداری نهو که سهیه

كە ھەقدارى بايەخدارى ترى نىە. (شافىعى و ئەبو داوودو ئىبنو حىببان و كەسانى ترىش گىراۋيانەتەوہ. بەشىكە لە فەرموودەكەى عائىشە).

جا ئەم رىزە لەسەر ئەم شىۋەيە بۇ ئەو ھەقدارانەى كە مافى ژن مارەبىنيان ھەيە مەرجه بۇ دامەزراندنى مارەبىرپىن.

كەواتە ھەتا نزيك وەستابى دوور مافى ئەوہى نىە كە ژن بەشوو بدا، چونكە ئەم مافەى بەھۇى باوانەتییەوہ بۇ ماودتەوہ، دەق وەك كەلەپوور وایە، تا نزيك ھەبى دوور بى بەشە.

٢٦١) باسى خوازبىنىي ژن:

سۈننەتە: بۇ ژنخواز، يا بۇ جىدارى، خوازبىنى بكا لە ژنەكە خۇى، يا لە ھەقدارەكەى، بە مەرچى ئەو ژنە بى مىردبى و لە عىدەدا نەبى، خواى ئەو خوازبىنىيە بە قسەى راستەو خۇو بى پىچ و پەنا بى، يا بە مەعناى. وە بە ھىچ جوړى دروست نىە خوازبىنىکردنى ژنى كە لە ژىر ركىفى مىرددابى، يا لە عىدەدى رجعيدابى، چونكە ژن لە عىدەدى رجعيدا ھەر بە ژن حلىبە، بەلام ژنى كە لە عىدەدى مىرد مردندا بى، يا لە عىدەدى تەلاقى بائىنەدابى، يا لە عىدەدى ھەئوہشانەوہى مارەبىرپىن دابى، دروستە بە مەعناوہ خوازبىنىي ئى بكرى، بەلام بە راشكاوى دروست نىە، بەپىي ئەم ئايەتە: {وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ - سورة البقرة -

٢/٢٣٥}. له بهر نه وهیښ که فاطیمه ی کچی قهیس میړده که ی به نیجگاری ته لاقی دېدا، پیغه مېهر (مړېده خوا له مېړه) پیی دمه رموی: کاتی عیددمت ته واو بوو، که کاتی نه وهیه شوو کردنت حه لال دهبی، ناگادارم بکه روه.

جیاوازی نیوانی خوازبینی ناشکراو خوازبینی به مه عنا نه وهیه: نه گمر به ناشکرا نارمزووی خوازبینی نه و ژنه بکا دوور نیه، که له بهر زور بو هیانانی نارمزووی دموون، یا له بهر هر هوپه کی تر، به درو بلی عیدده که ی ته واو بووه، به لام نه گمر خوازبینیه که به مه عناوه بی شتی وا روو نادا.

خوازبینی بی پیچو په نا به قسه یی ده لپن که سوور نه وه بگه یه نی که نه و که سه نارمزووی له خوازبینی نه و ژنه هیه، وهک نه وه که پیی بلی: نارمزووه هیه که مارمت بکه م بو خو م، یا وهک نه وه پیی بلی: هرکاتی عیدده که ت ته واو بوو من مارمت ده که م. خوازبینی به مه عنایش (ته عریض) قسه یه که نه وه یښ هه ل بگری و واتای تریش بگه یه نی، وهک نه وه پیی بلی: کی هاورپی وهک تو ی دمست ده که وئ. یاخود بلی: تو داخوازی که رت زوره. یاخود بلی: هرکاتی که عیددمت ته واو بوو پی م بلی: یا وینه ی نه م کوتانه.

نهمه هه مووی بو نه و کاسانه یه که خویان خاوه نی عیدده که نین، به لام خاوه ن عیدده یی که مافی نه وه ی هه بی له و عیدده یه دا ماری بکا، نه وه بو ی هه یه که به راشکاوی داخوازی بکا.

۲۶۲) ھۆيەكانى ھەقدارى (أسباب الولاية):

بزانن به ھىزترىن ھۆى ھەقدارى (ويلايەت) باوكايەتییە، ئەمجا باپىرايەتییە، چونكە ئەم دوو كەسە ئەوپەرى دلسۆزىيان ھەيە بۆ جگەرگۆشەكانىيان، جا لەبەر ئەو ئەم دوو كەسە مافى ئەومىيان ھەيە كە كچ، گەورەبى يا بچووك، مارەبېرن لە ھاوكفى خۆى، لەسەر مارەيى وینەى خۆى، لەبەر بەرژەوندى كە خۆيان رەچاوى بكەن، ئەم بەزۆر بەشوووانە بەستراوہ بە كچىنييەوہ، نەوہك بە گچكەيەوہ، وەك ئەبو حەنەيفە دىمفەرەمۆى.

جا ئەگەر كچى شىت و منال بوو باوك و باپىرە دەتوانن بەبى را وەرگرتن، مارەى بېرن، چونكە شىتى كە چووہ پال مندالى ھەقدارى پتەو تر دەبى، بەرژەوندىش ئەوہ دەخوازى كە بدرى بەشوو، بۆ ساخبوونەوہى بەرژەوندە ئەوہنە بەسە كە كچەكە مارەيى و ژىوار (نەفەقە) ى دەست دەكەوئ، رىئى تى دەچى كە چاكىش ببىتەوہ، تەنانەت ئەگەر بەشىتى رەسىدە ببى، بە گەورەيىش باوك و باپىرە بەبى فەرمانى خۆى بۆيان ھەيە كە بىدەن بەشوو، ھەروا دروستە بۆ فەرمانرەوايش، ئەگەر باوك و باپىرى نەبوو، بىدات بەشوو، بەمەرچى نىشانەى پىداويشتى ديارى بدا، وەك ئەوہ گومانى ئارمىزووكردى لىبكرى، يا پزىشك بلى: بەھۆى شووكردەوہ ھىواى چاك بوونەوہى لىدەكرى.

وا سوننەتە كە باوك و باپىرە داواى فەرمان (ئىذن) لە كچى گەورەى رەسىدە بكەن، ھەتا دەر بازىبن لە راجىايى كەسانى كە دەلین:

بیویسته ئیذن له کچی رهسیده وهرگیری، له بهر نهم فهرموودهیهی پیغه مبه ریش (درووده خواه له سه ربه): بیومژن (بو ماره برینی خوی) خوی زیاتر مافی نهوهی ههیه له ههقداره کهی، کچیش پرسی پی دهکری، جا نه گهر قسهی نه کردو نارمزایی دهر نه بری نهوه مانای وایه که رازییه (موسلیم).

به لام بیومژنی هوشار (ناقل)ی رهسیده به بی فهرمانی خوی ماره ناگری، فهرمانه کهیشی ده بی به قسه بی، چونکه پیغه مبه (درووده خواه له سه ربه) ده فهرموو: بیومژن ده بی قسهی لی وهرگیری بو ماره برینی که رازییه و رخنه ی نیه. به پی یه کگرتنیش قسه لی وهرگرتن ده بی له پاش رهسیده بوون بی. بیومژن که سیکه کچینی به هو یه کی له م حاله تانه وه نه مابی: به هو ی به ده ست گرتنی رهواوه، یا به هو ی چوونه لای شوبه وه، یا به هو ی داوین پیسییه وه، به لام نه گهر به هو ی نه م شتانه ی دواوه کچیتی نه مابوو نه وه له سه ره فهرمایشتی دروست وه ک کچ وایه: به هو ی که وتنه وه، یا به هو ی په نجه وه، یا به هو ی خورزمی بینو یژییه وه، یا به هو ی فهیره ییه وه، که گهر ده کچ هه تا قه دره ده بی شووناکا، نه گهر به زور به ده ست گیرابوو، یا له خه ودا، یا به شیتی نه وه راستر وایه که وه ک بیومژن وایه، له (قیل)کا ده لی: نه م حاله تانه ییش ههروه ک کچ وایه، گریمان نه گهر ژنی له بنه رمتدا به سروشت کچینی نه بوو ههر به کچ داده نری.

۲۶۲) باسی نه و ژنانه ی که ماره یان نایه ت:

نه و ژنانه ی که ماره گردنیا نادرسته سی جوړن، چونکه سی هؤ هیه بؤ هرامبوونی ئیجگاری، که بریتین له خزمایه تی و شیرخواردن و ژن و ژن خوازی (مصاهره).

هؤ یه که م:

که خزمایه تییه، به هؤی خزمایه تییه وه هوت تاقم ماره یان نایه ت، به پیی نه م نایه ته که دمفرموی: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ - سورة النساء - ۲۳/۴} واته: به فهرمانی خوا له سهر ئیوه ی موسولمان، ماره گردنی نه م ژنانه هرامکراوه: دایکتان و کچتان و خوشکتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براتان و کچی خوشکتان). به لام ناموزاو پوورزاو خالوزاو میمکرا، دووربن یا نزیك، ماره یان دیت له ناموزاو خالوزاو پوورزای خو یان.

هؤی دووه م:

بریتیه له مه مک خواردن، به م هؤیه وه دووکه س ماره یان نایه ت، دایکی شیر و خوشکی شیر ی. به پیی نه م نایه ته پیروزیه: {وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ}.

جا بزانه هر نافره تی له بنه چه دا به هؤی خزمایه تییه وه هرام بن، به شیرخواردنیش هرامه. چونکه خوشه ویست (درویده خوا له سهره ب)

دەفەر موی: ھەرچی بە خزمایەتی و زاوژی ھەرام ببی بەھوی
مەمکخواردنیشەو ھەرام دەبی. (شەیخان) لە گیرانەو دیەگا: ھەرچی
بەھوی سکوزاو کە سایەتییەو ھەدەغە بی بەھوی شیرخواردنیشەو
ھەدەغە دەبی.

بە ئی ھەندی کەس ھەن لە بنەچەدا ھەدەغەن ئەک لە شیردا.

یەکەم: ژنی کە شیری دابی بە برات یا بە خوشکت، ئەو ھە لە
شیرپێداندا ھەدەغە نیە لیٹ، چونکە بیگانەییە لیٹ، بەلام لە بنەچەدا
ھەرامە لیٹ، چونکە یا دایکتە یا باوژنتە.

دووھەم: دایکی شیری کورەزات یا کچەزات. ئەمە ھە لە شیرپێداندا
ھەلا ئە، کەچی لە بنەچەدا ھەرامە، چونکە یا کچی خۆتە یا بووکتە،
واتە: ژنی کورەتە.

سێھەم: نەنکی منالت، یا دایکی ژنی کە شیری دابی بە منالی تو،
ئەمەیش لە شیرپێدانا دروستەو لە بنەچەدا نادروستە، چونکە یا دایکتە
یا خەسووتە یا دایکی شیری ژنتە!

چوارەم: کچی ژنی کە مەمکی دابی بە منالی تو. ئەمەیش لە
شیرپێداندا ھەلا ئەو لە بنەچەدا ھەرامە، چونکە یا کچی خۆتە یا
ھەنەزاتە، واتە: کچی ژنتە^(١).

^(١) لێرەدا ھەتدەیکە چاپ، کە بوو بەھوی و ھەمیکە گەرە ھە دەقە عەرەبییە کەدا
ھەدەت: (وھی فی النسب حرام لانھا أم بنتك) راستەکە ئاوا: (.. لانھا إماما

پینجهم: نهنکی منالت، چونکه یا دایکی خوټه، یا دایکی ژنټه.

بیدارین:

چوارژن ههن جه لائن پیټ که چی به دیمهن له جهرام ده چن.

یه گهم: خوشکی بنه چهیی برای بنه چهیت، واته: خوشکی نه سه بیی برای نه سه بیت، که خوشکی به نه چهیی خوټ نه بی، وهک نه مومونه: شیرین شوو دهکا به هیمن هیفی له هیمن ده بی، له پاشا هیمن دهرئ شوو دهکا به رؤسته م له رؤسته نه ریمانی ده بی، رؤسته له ژنیکی تری کورپکی ههیه ناوی زؤرابه، برای باوکی نه ریمانه، دهی خوشکه کهی نه ریمان که ناوی هیفییه به زؤراب دهش که برای باوکی نه ریمانه.

دووهم: خوشکی شیریی برای بنه چهیت.

سییه م: خوشکی بنه چهیی برای شیریت. بو مومونه: برایه کی دایکی شیریت ههیه، که نه ویش خوشکیکی بنه چهیی ههیه، له باوکه وه یا له دایکه وه، یا له باوک و دایکه وه. تو دهنوانی نه و خوشکه ی مارمبکه ی.

بنتک..). له زنجیره (۲۵۸) دا، له (نزیکتین هقدار) دا نم هه لیمی تریش ههیه، ده لئ: (والا فی الابن فانه لا یزوج بالبنوة وان قدم فی النکاح انه لا مشارکة..). راسته کی نارایه: (وان قدم فی الارث، لانه لا مشارکة.. الخ.

- وەرگێر -

چوارهم: خوشکی شیریی برای شیریت. بو وینه: کورئ شیرى
دایکی توئ خواردووو شیرى ژنیکی تریشى دیسان خواردووو، وه نهو
ژنه شیردوره کچیکی ههیه که خوشکی شیریی براشیرییه کهی توئه، دهی
تو دهتوانی نهو کچه ماره بکهی^(۱).

^(۱) لهم شویئندا له (الفقه المیسر) هکدار له ئەصله کهیدا نهمه نوسراوه: (.. وقد
نظمها بعضهم فقال):

أربع في الرضاع هن حلال

واذا ما ناسبتهن حرام:

جدة ابن، واخته، ثم أم

لاخيه، وحافده، والسلام

نهم دوو شیعره همق وابوو له پیتش نهم (بیداری) ییدا بوایه. چونکه نهم دوو
شیعره قسه لمو چوار جوړه ژنه ده کمن که له پیتش نهم بیدارییموه باسما لى کرا، نەك
لهم چوار ژنەى که له پاش نهم بیدارییموه باسیان لینه کړئ، نهم تیهه لکیش کردنه ش
مرزو به هه لمدل دهبا، سەر له خوینەر ده شیوتنئ. بهنده بههزی مغنی محتاج و
شهریعتی نیسلا موه توانیم راستی بکه موه. وەرگێر. نهمه ش به شیعر
وهرگه راوه که یانه:

هینی بنه چەت نهم چوار ژنانه

حه رامن، هی شیر به پیچه وانه:

نه کی منالتو، خوشکی، پاش نه وهت:

دایکی براو خوشك، دایه نی نه وهت!

هۆی سییه م:

بریتیه له ژنو ژنخوازی، به هۆی نه میسه وه به ئیجگاری ههتا ههتایه چوار تاقم ههرام دهبن:

یه که م: دایکی ماره برپاوی پیاو، هه به زاتی ماره برپینی ژنی له پیاوی، دایکی بنه چهیی و دایکی شیرێ ئه و ژنه له و پیاوه بو هه میسه ههرام دهبن، به پپی نایهتی: (وامهات نسانکم).

دووهم: کچی ژن که له میردیکی تری ئه و ژنه بیت که پپی دهگوتری هه نهزا، هه به نه به ره و خواریش برپوا، وه ک کچ و کچه زای هه نهزا، به و مه رجه که چوو بیت له ای دایکه که، نه گینا به ته نیا ماره برپینه که کچی ماره برپاوه که ی حه رام نابن. به پپی فه رمایشتی زاتی مه زن: {وَرَبَائِبُكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُم مِّن نَّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ}.

کچی شیریی ماره برپاوی به ده ستگیرا ویش ری ک وه ک کچی بنه چه وایه، ماره ی نایهت له میردی دایه نه که ی. رسته ی (فی حجورکم)

ئیبنو رفعه ئه م چوار جوزه ژنه ی تریشی پتر کردووه: ژنی که شیرێ دابی به مامت، یا به خالت، یا به پوورت، یا به میمکت (له مغنیداو شه ریه تی ئیسلامدا ئاماژه بو ئه م مه بسته ده فرموی: جیا کرد نه وی ئه م شیوه کارانه له راستیدا شتیکی دیمه نکاریبو به روا لهت جیا کرد نه ویه. چونکه ئه مانه ئه و هۆیانیه یان تیادا نیه که ده بن به هۆی هه رامبوون ههتا جیا بکریته وه).

- وه رگێتر -

لهم نایهتهدا بهیانی حالی غالبه دهنای بۆ نهوه نیه نهگهر نهو ههنهزایه
له لای باوه پیارهکهی نهبی مارهی لئی دی.

سینیه: مارهبرای باوک و باپیره بهرهوژوورتیش، خوای
باپیره باوکی بن، یاخود باپیره دایکی بن، یا باوک و باپیره
بنهجهبن، یا باوک و باپیره شیر بن! بهپیی نایهتی: {وَلَا تَنْكِحُوا مَا
نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ - سورة النساء - ۲۲/۴}.

چواره: ماره برپای کورو کورمهزاو بهرهو خوارتیش، خوای
کورو کورمهزای نهسهب بن یا هی شیر بن. بهپیی نهه نایهته پیرۆزه:
{وَحَلَالٌ لِّبَنَاتِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ} نهه نایهته سهبارته به
کوری پشته، ژنی کوری شیریش بهپیی یاسای: ههرچی بههوی
خرمایهتی و زاوژی و سکوزاوه حهرام بن بههوی شیر خواردنیشهوه
قهدهغه دهبی. بهپیی رستهی (من اصلا بکم) له نایهتهکهدا، کوری
جهعلی بهر نهه قهدهغهکردنه ناکهوی، وه ژنهکهی مارهی دی له بهناو
باوکهکهی!.

مارهبرای کورو کورمهزا به تهنها ماره برینهکه له باوک و
باپیرهیان قهدهغه دهبی.

حهرام بوون لهکاتی کوکردنهوهدا:

قهدهغهیه لهسهه پایوی که دوو خوشک بهیهکهوه کوکاتهوه له
نیکاخی خۆیدا، خوای خوشکی بنچینهیی بن، یا هی شیر بن، قورنان
دمههرومی: {وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ} له

سوننه تیشدا دمفهرموی: له عنمت لهو که سه بی که ناوی خوئی له مناللدانی دوو خوشکدا کۆده کاته وه. ههروهها قه دمغه یه کۆکردنه وهی ژن و پوووری، جا خوشکی باوکی بی یا خوشکی دایکی بی. چونکه پیغه مبهەر (درووده خوا، له سه ربه) دمفهرموی: ژن به سه ر پووورو میمکی خوئی ماره ناکرئ، ههروهها پووورو میمکیش به سه ر برازاو خوارزای خۆیان ماره ناکرین (شه یخان). ههروهها حه رامه کۆکردنه وهی ژن له گه ل کچی برایدا، یا له گه ل کچی برازایدا، یا له گه ل کچی خوشکید، یا له گه ل کچی خوشکه زایدا، بۆ ئه مه یش براو خوشکی بنچینه یی و براو خوشکی شیري چون یه کن.

مه به ست له قه دمغه کردنی ئه م جوړه کۆکردنه وه یه پێشگیریه له روودانی برینی رسته ی خزمایه تی. کۆگر بۆ ئه و ژنانه ی که دروست نین له گه ل یه کتردا کۆبکرینه وه ئه وه ته: هه ر دوو ژنئ که خزمایه تییه کی وه یان له نیواندا بی، به بنه چه یا به شیر، که ئه گه ر فهرز بکه ین یه کیکیان پیاو بی و ئه وی تریان ژنبی، ماره یان له یه کتر نه یه ت ئه و جوړه دوو ژنه کۆ کردنه وه شیان له ژنیتیی یه ک که س دا دروست نیه. بزائن هه موو دوو ژنئ که حه رام بی له نیکاحدا له گه ل یه کتردا کۆبکرینه وه، حه رامه به هوی که نیزه گی شه وه ئاغا که یان برپواته لای هه ردوولایان. واته: به نموونه ئه گه ر دوو خوشک، یا خوشکه زاو پوووری که نیزه کی پیاوی بوون، دروسته برپواته لای یه کیکیان و به س.

۲۶۴) باسی نهو نهنگانهی که دهبن بههوی ههلوهشانهوهی مارهبرین:

نهگەر پیاوهکه یا ژنهکه نهنگیکی لہم نهنگانهی دواوه دۆزییهوه
بهویتریانهوه نهوه مافی ههلوهشاندهوهی مارهکردنهکهی ههیه. ژن بهم
پینج نهنگه دهریته دواوه: به شیتی و به گولی و به بهلهکی و بهتاتی و
بههوی نهودهیشهوه که پارچه نیسکی بهری شهرمی گرتب.

پیاویش بههوی نهه پینج نهنگهوه دهریته دواوه: بههوی
شیتی و گولی و بهلهکی و خپوونی چووک و شلهپهتهکی.

چونکه ژنهینان بۆ رۆژو دوو رۆژ نیه و مهبهستی سهرگی لپی
رابواردنی راوایه، دهی نهه نهنگانهیش ههپانه ریگهی دروستبوون
دهگری، وهک چووک برآوی و شلهپهتهکی له پیاوداو، وهک تاتی و نیسکی
بهری شهرمگا له ئاهرمتدا، ههیشیانہ دل تیک ههل دهشیوینی و ناهیلی
لهزمت و خووشی تهواو له هاوسهر وهرگیری، وهک شیتی و گولی و
بهلهکی.

جا لهبهر نهوه مافی پهشیمان بوونهوه له مارهبرین لهکاتی وادا
دامهزراوه، ههتا نهبن بههوی زیانی ههمیشهیی. له نیسلامیشدا: نهزیان
نه وهلامی زیان بهزیان، یاسایهکی دامهزراوه.

سهربهلگهی نهه کارمیش نهه فهرموودمیهیه که دهفهرموئ:
کهعبی کوری زهید (رهزاه خواه لیبه) دهفهرموئ: پیغهمبهر (دروود خواه لهسهره)
له بهنی غیفار ژنیکی هیئا، که چوووه ناو پهردهوه بۆی و جلهکانی داناو

له سمر نوینه که دانیشته، سهیری کرد قهبرغهی تووشی به له کی بووه، جا پیغه مبه ر {دروود خواه له سهر به} له نوینه که دهکشیت هوه و دهفرموی: جله کانت بدمر هوه به خوتاو بروره ووه بۆ مالی باوانت، له بهر ئهم عه یبه من تۆم ناوی، به که سوکاری ژنه که شی فهرموو: ئهم نه نگه تان هه شار دابوو، له منتان شارد بۆ وه. {به یه هقی له - السنن الکبری - داو حاکم له مستدرکا گپراویانه ته وه} جاوا به پیی ئهم رووداوه هه لوه شان هوه به هوی به له کی هوه دامه زراوه، نه نگه کانی ترش بهم پیودانه پیوراون، چونکه له ریزی نهون، بگره هه یانه خراپ ترشه، وهک گولی که زۆر خراپ تره له به له کی.

عومهر {ده زام خواه لینه} دهفرموی: ههر پیای ژنی بهیئنی، ژنه که شیت بی، یا گول بی، یا به له ک بی، نه گهر بجپته لای و به دهستی بگری ئیتر ژنه که مارهی تهواوی ده که وی، به لام میرده که نه وه به هه هقداری ژنه که ده بزیری^(۱).

^(۱) مالیک و شافعی {ده زام خواه لینه} گپراویانه ته وه. له بلوغ المراما دهفرموی: سه عیدی کوری مه نصورو مالیک و ئیبنو عبی شیه به گپراویانه ته وه، پیارانی رشته کی هه موویان بر واپێکراون. له نه صله که وه له نه صلی نه صله که دا ئهم نه سه ره موقوفه له سه ر ئیبنو عومهر. به لام له تاج الاصول و بلوغ المرامدا موقوفه له سه ر ئیمامی عومهر. له مغنی المحتاجیدا دهفرموی: ئهم س عه یبه به صه حیچی له عومره وه شافعی ریا به متی کرد وه. بزیه به نده نووسیم: عومهر، وه نه م نووسی: ئیبنو عومهر، به زه نیم ئیبنو عومهر له {کفایه الاخیار} که دا هه لای چاپه له فیه هول موسه یه ره که شیدا نه قل و روونووسی بی ته حقه. ههر چۆن بی خوا پاداشی باشی

سهرمړای نهم به لگانه یش به لگه ی تریش بو هه لومشانه وه هه یه،
چونکه ژنه ینان گریدانیکه به رابهر به وه جهل، پو و چپو ونه وه قه بوول
دهکا، که واته دروسته به هو ی نهنگی کاریگه رده پو وچ بکریته وه، ریک
وهک کرپن و فروشتن. له شیتیدا جیاوازی نیه له نیوانی شیتی
همه می شه یی و شیتی پچر پچر دا، یا له نیوانی شیتی بی چاره و
شیتی به که چاره و تیمار بکری. به کورتی نهنگه کان هه وتن: سیانیا
هاو به شن، هم له می ردا هم له ژندا روو دهم، بریتین له شیتی و
گولی و به له کی، دوانیشیان تایبه تن به می رده وه، که بریتین له کی برپین و
شله په تکه یی. دوانیشیان تایبه تن به ژنه وه، که بریتین له تاتی به هو ی
پارچه گوشته وه، یا له تاتی به هو ی پارچه نیسکه وه که بهری شهرمی
نافرمت بگری و ری په یوه ندی ژنومی دری بگری.

۲۶۵) سوننه ته ناو بردنی مارهی (تسمیه المهر):

مارهی له عهره بیدا پی دهگوتری: صیدا ق یا مهر، که
بریتیه له سامانی پیویست ده بی له سهر می ردا، که بیدات به ژن به هو ی
ماره گردنیه وه، یا به هو ی دروست بوون له گه لیدا به هو ی چوونه لای هه له
(وطء الشبهه) وه. مارهی له عهره بیدا گه ل ناوی تری هه یه، وهک:

همو لایهک بداتمه، نهوی که گومانم تیدا نیه: نموان زور له من مه لاتربوون، وه
نیازیشیان ره زای خوا بووه، بهنده مبهستم راست گردنمو ی دهقه کانه، دهنا نه مبهستم
زانایی خزمو نه مبهستیشم خانه خواسته تانو ره خنمی ناهقه لموان.

— وهر گتیر —

نخله و فەریضه و ئەجرو سیداق، که ئەم چوار ناوهی له قورنانی پیرۆزدا هەن، له سوننهتیشدا ئەم ناوانەى تری هەیه: مهر و علیقه و عقر.

سەر بەلگەى مارەى نامەى خواو ریگەى رمهبرە، خواى مهزن دمفەرموئ: {وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً - سورة النساء - ۴/۴} وشەى نىجلە لەم ئایەتەدا بە واتا خەڵات و بەخشش و بەخشینه، بۆیە وا ناوانراوە چونکە رابواردنى ژن لەگەڵ پیاویدا بەرابەر بە رابواردنى پیاوکهیه لەگەڵیدا، کهواتە مارەى وهك خۆراى و بە بەلاش بئ وایە، پێغه مبهريش (مرووه خوا لهسەربە) بە پیاویكى فەرموو که داواى ژنیكى کرد: ئایا هیچت هەیه که بیکەى بە مارەى؟ گوتى: نەبەخوا ئەى پێغه مبهرى خوا... تا ئەوئ که پێغه مبهر (مرووه خوا لهسەربە) پێى فەرموو: شتێك پەیدا بکە، با ئەنگوستیلەیهكى ئاسنیش بئ. جا له ئەنجامدا حەزەرت (مرووه خوا لهسەربە) پێى فەرموو: دەبرۆ ئەوا لەسەر ئەوه که فیئى ئەو قورنانهى بکەى که خۆت ئیستا لەبەرته، ئەم ژنەم مارەکرد له تۆ. دەى که ئەمەت زانى بزانه که سوننەت وایە لەکاتى مارەپێندا ناوى مارەى بپێ، هەتا پەپەرھوی پێغه مبهر (مرووه خوا لهسەربە) بکێرئ و سوننەتى ئەو بکێرئ بە سەرمەشق، چونکە پێغه مبهر (مرووه خوا لهسەربە) بەبێ ناوبردنى مارەى هیچ مارەپێنیکى گێرئ نەداوه، له راستیدا ناوبردن و دیاریکردنى مارەى لەکاتى گێرداندا دەبێ بەهۆى بنەبەرکردنى کێشه و بەره.

بەلام مارەى بنیات (روگن)ئ نیه له بنیاتەکانى دامەزراندنى مارەکردن، بەلگەى ئەم قەسەیهيش ئەم ئایەتە پیرۆزمیه: {لَا جُنَاحَ

عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً
 - سورة البقرة - ۲/۲۳۶ { ئهومتا بهیئی ئهم ئایهته ژن تهلاقدان له
 پېش بهدهست گرتنداو ژن مارمېرېن بهیئ ناوبردنی مارهی به گوناو
 دانانری، ئهوهیش بهلگهیه لهسهر ئهوه که گریدان بهیئ دیاریکردنی
 مارهی دروسته و دادهمهزری، ئهمهیش وهک ئهوه ژنیکی قامیده
 رمسیده، بیومژن بی یا کچ، به ههقداری خوئی بلئی: بهیئ مارهی بمرده
 بهشوون ههقدارکهیشی وا بکا، ئهوه مارهی دی، جا خوا ههقدارکهی
 لهکاتی مارمېرېنهکه دا ناوی مارهی نههینی، یا به دهق بلئی: ئهوا بهیئ
 مارهی ئه و ژنهم ماره کرد لهتۆ.

بههوی یهکی لهم سئ شتهوه مارهی ناسایی (مهر المثل: مارهی
 وینهی خوئی) پیویست دهیئ بو ژن لهسهر میردی:

یهکههم: کاتی قازی مارهی دابنئ بو ژن لهم دوو حالتهدا:-

یهکههم: میرد نهیهوی مارهی دیاری بکا بو ژنهکه.

دووهم: ژن و میرد کیشهیان بی لهسهر ئهندازهی ناوبراو.

دووهم: ژن و میرد خوئیان بریاری مارهی ناسایی بدن.

سییههم: کاتی میردهکه له پېش ئهوه دا قازی مارهی دابنئ بو
 ژنهکه، ئه و بپرواته لای، یا لهپېش ئهوه دا که خوئیان بریاری مارهی
 ناوبراو بدن ئه و به دهستی بگری، لهم سئ شیوهیه دا مارهی عادهتی
 لهسهر میردهکه بو ژنهکهی دادهمهزری. له مارهی ناساییدا بایه خ به
 روژی ماره برینه، نهگهر له پېش دانانی مارهییدا، یا لهپېش

به دهستگرتندا يه کي له ژن و ميړد مرد نه وه ماره يی عاده تي پيويست دهی. نه بو داوودو تير ميښی و نه سائی (به رشته يه کی ساغ) دهگړنه وه: پرسيارکرا له ئيبنو مه سعوود (ره راځو داه که وروسته لايښه) نه گهر پياوئ ژني ماره بکاو ماره يی بو ديارى نه کاو به دهستيشی نه گري تا خوئ دهمري ماره يی نه م ژنه چييه و چي نيه؟ فهرمووی: مانه ندی ماره يی که سوکاري خوئ ماره يی بو داده نري، وهک دايکی، يا خوشکی، يا پووری، بهی که مو زور، وه به شه که له پووريش دهگري، وه عيده دی (وفات) يشی له سهره.

مه عقيلي کوری سينانی نه شجه عيش هه لسا فهرمووی: پيغه مبه ريش (دروېده خوا له سهرې) له شانی به روده عی کچي واشيقدا دوق وهک نه م برياره ی تو برياری دا، ئيبنو مه سعووديش نه م قسه يه ی که ل پي خو شبوو (ته ماشای تاجول نوصول، بهرگی سي، لاپه ره (۸۳) به کوردي، بکه - وهرگير).

بزنان که مانه ندی ماره يی به و نه ندازه يه دهگوتري که دهگري به ماره يی ژناني هاوشانی خوئ، جاکي له که سوکاري له ژنه که وه نريکتربی ماره يی نه و ره چاو دهگري وهک خوشکی، يا دايکی، يا پووری، ته ناهمت نه گهر پياوئ ژنيکی ته لاقدا، له پيش به دهستگرتن و ناوبردنې ماره يیدا، نه وه پيويسته موعه ی بداتي، که بريتييه له مائي که پياو ده که دهيدا به ژنه که له پاش جيا بوونه وه له يه کتر. به پي مفهوومی نايه تي {وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۳۷} نه ودا به پي دمی نه م نايه ته نيوهی ماره يی دهرئ به وژنه که ماره يی بو دياريکراي،

به‌لام له‌پیش به‌دهست گرتندا ته‌لاق درایی، دهی نه‌گهر مارهیی بو دیاری نه‌کرا، وه له‌پیش به‌دهست گرتندا ته‌لاقدرا نه‌وه هه‌قی موعه‌ی هه‌یه به‌پیی نایه‌تی {وَمَتَّعُوهُمْ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۶}.

خوا جه‌زکا له دواوه باسیکی موعه ده‌که‌ین.

مارهیی نه‌ندازه‌ی بو دیاری نه‌کراوه:

له‌بهر نه‌وه هه‌رچی دروست بی بی به به‌هاو نرخ بو زاتی، یا بو که‌لکی، دروسته بيشکری به مارهیی، به‌پیی فهرمووده‌که‌ی سه‌حیه‌ین که جه‌زمت (درووه خواه له‌سه‌ربه) به پیاوه‌که‌ی فهرموو: شتی په‌یدا بکه با نه‌نگوستیله‌یه‌کی ناسنیش بی. که له دواپیه‌که‌یدا پیی فهرموو: نه‌وا له‌سه‌ر نه‌وه که فی‌ری نه‌و قورنانه‌ی بکه‌ی که خۆت نیستا له‌به‌رتنه نه‌م ژنه‌م ماره‌کرد له‌تۆ. نه‌م فهرمووده‌یه به‌لگه‌ی نه‌م دوو شته‌یه:

یه‌که‌م: نه‌و په‌ری که‌می له مارهیی دا ره‌چاوبکری.

دووهم: دروسته که‌لک بکری به مارهیی. به‌پیی نه‌م فهرمووده‌یه‌یش: عامیری کو‌ری ره‌بیه‌ه فهرمووی: ئا‌فره‌تیکی به‌نی فهرازه‌یی له‌سه‌ر جووتی سۆل شووی گردبوو، پی‌غه‌مبه‌ر (درووه خواه له‌سه‌ربه) فهرمووی: له حیاتی خۆتو مالت به جووتی سۆل رازی بووی؟ گوتی: به‌لێ. پی‌غه‌مبه‌ریش (درووه خواه له‌سه‌ربه) ماره‌ب‌پینه‌که‌ی دامه‌زراند (نیبنو) ماجه‌و تیرمی‌ندی گێ‌راویانه‌ته‌وه. تیرمی‌ندی ده‌فه‌رموی: فهرمووده‌یه‌کی

جوانه، هه‌روا به‌پێی ئەم فەرموودمیه‌یت‌ریش: پێغه‌مبەر {هرووده خوا له‌سه‌ربه‌} فەرمووی: ماره‌یی جێبه‌جی بکه‌ن. یاران فەرموویان: چی ده‌بی به ماره‌یی؟ فەرمووی: هه‌رچی هه‌ردوولا پێی رازی بوون دروسته بکری به ماره‌یی.

ئه‌مه‌گاتی وایه که ژنه‌که فامیده‌ بی، وه ئاغا کانیزه‌کی خۆی ماره‌به‌ری له‌ که‌سی، به‌لام ئەگه‌ر هه‌قدار ژنیکی حیجر له‌سه‌ر دانراوی له‌ که‌سی ماره‌به‌ری، نه‌وه‌ بۆی نیه که له‌سه‌ر که‌متر له ماره‌یی مانه‌ندی خۆی ماره‌ی به‌ری. به‌هه‌ر حال سوننه‌ته که ماره‌یی له ده‌ دره‌م که‌متر نه‌بی، هه‌تا له راجیایی نه‌بو حه‌نیفه‌ ده‌رباز ببین، چونکه له‌لای نه‌و پێویسته ماره‌یی له ده‌ دره‌م که‌متر نه‌بی، هه‌روا سوننه‌ته له نه‌ندازه‌ی ماره‌یی هاوسه‌ره‌گانی پێغه‌مبەریش زیاتر نه‌بی، که بریتی بووه له پینچ سه‌د دره‌م. به‌لام ماره‌یی ئوممو حه‌بیبه‌ی هاوسه‌ری پێغه‌مبەر {هرووده خوا له‌سه‌ر پێغه‌مبەر و ره‌زای خوا له‌ هاوسه‌ره‌کانه‌} که چوار سه‌د دیناری زی‌ری نه‌و کاته بووه، نه‌وه پێغه‌مبەر خۆی نه‌یکردووه، به‌لگوو نه‌وه نه‌جاشی به پیاوه‌تی کردوویه‌تی {ره‌زای خوا له‌بێ} وه له مائی خۆی داویتی، بۆ ریزو قه‌دری حه‌زرت نه‌وه‌ی کردووه، که‌واته ئەم به‌ریاره به‌م حاله‌ته هه‌ل ناوه‌شێته‌وه.

که‌ی نیوه‌ی ماره‌یی له‌ گۆل ده‌که‌وی؟

بزانن که ژن ده‌بی به‌ خاوه‌نی ماره‌یی خۆی ته‌نیا به‌ گرێدانێکی دروست، یا به‌ناو بردنی ماره‌یی، به‌ مه‌رجێ ناو بردنه‌که له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی ره‌وابێ. ده‌نا مانه‌ندی ماره‌یی ده‌که‌وی.

مارهیی ژن له سهر میږد دادمه زړی به هوئی یه کئی له م دوو
ریبازگه یه وه:

یه که م: به هوئی چوونه لاوه، ههر چهند چوونه لاکه یش نادروست
بی، وهك نه وه میږد له کاتی بی نو یژیدا، یا له ناو نیحرامدا پرواته لای
ژن، به لکه ی نه م حالته یش نه م نایه ته پیروژه یه: { وَكَيْفَ تَأْخُذُوهُ
وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ - سورة النساء - ۲۱/۴ } واته:
چوون زات ده که نو له خوودا ناترسنو نه وه ماره ییه ومرده گرن له و ژنه
داماوانه، نه مه له کاتی کا که نیوه ی ژن و میږدو حه لال و هاوسهر دهر یی
تی که ل بوون. ده ی نه مه به لکه ی نه وه یه که به ده سترگرتنی ژن له لایه ن
میږده وه ده بی به هوئی دامه زران دنی ماره یی.

دوو هم: ماره یی دادمه زړی به هوئی مردنی یه کیکیانه وه، ههر
چهند هیشتا به ده ستیشی نه گرتبی چونکه به مردنی لایه ک ماره برین
دیته کو تایی، که واته ریک وهك حالته ی به کریدان وایه ده بی گری له سهر
دراو به ته واوی بدری به خاوه نی. به لام نه گهر نه چوونه لا رووی دا، وه
نه مردن رووی دا، وه به بی هو یه ک له ژنه که وه، با له میږده که وه، جیا
بوونه وه رووی دا، وهك نه وه له خو یه وه ته لاقیدا، یا ته لاقدانی سپارد به
ژنه که خو ی و ژنه که یش وایکرد، یا ته لاقدانی ته علیق کرد به شتی که وه،
وهك چوونه ناو خانویه ک، یا خولعی له که لدا کرد، له هه موو نه م
حالانه دا ماره یی ده گری به دوو که رته وه، نیوه ی ده که ریته وه
بو میږده که و نیوه ی ده می نیته وه بو ژنه که، به پیی نایه تی:
{ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ }.

۲۶۷) بریاری ژن به ژن:

ژن به ژن پووجه له، چونکه له حه‌دینیکی بوخاری و موسلیمدا دمفهرموی: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سهرې) جلّه و گیری ده‌کرد له ژن به ژن، ژن به ژنیش نه‌وه‌تانی که دوو پیاو به کچی خوځیان ژن به ژن بکه‌ن به‌بی ماره‌یی. به‌پیی ئەم فهرمووده‌یه‌و چهند فهرمووده‌یه‌کی تر ژن به ژن نه‌وه‌تانی که پیاوئ به پیاوئ تر بلئ: هه‌قدارمه‌کی خوتم ئی ماره بکه منیش هه‌قدارمه‌کی خوتم ئی ماره ده‌که‌م، به مهرجی نه‌وه که به ده‌ستگرتنی هه‌رکامیکیان ببئ به ماره‌یی نه‌وی تریان، نه‌ویش هه‌بووئی نه‌وه‌بکا. به‌لام نه‌گهر به ده‌ستگرتن نه‌که‌ن به ماره‌یی، وه‌ک نه‌وه هه‌ردوولا له‌کاتی ماره‌برپندا باسی ماره‌یی نه‌که‌ن ولئی بی ده‌نگ بن، نه‌وه ماره‌برپینی هه‌ردوولا دادمه‌زری، چونکه له‌سهر ئەم شیوه‌یه ته‌نیا نه‌وه‌ی تیاپه که بو دامه‌زراندنی گریدانی ماره‌برپینی یه‌که‌م مهرجه گریدانی ماره‌برپینی دووه‌میش سه‌ربگری، شتی وایش ماره‌برپن پووجه‌ل ناکاته‌وه، وه له‌م کاته‌دا نه‌و دووژنه‌ی که به‌بی ماره‌یی ژن به ژنیا‌ن پیکراوه، هه‌ر که‌سه‌یان مانه‌ندی ماره‌یی خوئی بو هه‌یه.

۲۶۸) نانی شایی:

نانی شایی به‌عه‌رمبی پئی ده‌گوترئ وه‌لیمه، له (ولم) دروست بووه، که به‌واتا کو‌بوونه‌وه‌یه، چونکه ژن و می‌رد له‌م کاته‌دا کو‌ده‌بنه‌وه.

ئیمامی شافعی (ره‌زاه‌خواه‌که‌وره‌له‌یبه‌) دمفهرموی: (ولیمه به‌و ده‌عه‌وته ده‌گوترئ که به بو‌نه‌یه‌کی خو‌شه‌وه ساز ده‌درئ، وه‌ک شایی ژنه‌پنان و مندا‌ل سونه‌ت‌کردن و شتی تری له‌م بابه‌تانه).

ودلیمه له عهره بیدا به پئی شوین و بۆنه ناوه که ی دمگوتری، له
 کودیشا ههروایه، دموعه تی ژنهینان پئی دمگوتری: ودلیمه، واته: نانی
 شایی، دموعه تی سوننه تکرده پئی دمگوتری: اعذار واته: ناههنگ،
 دموعه تی منداڵ بوون پئی دمگوتری: عهقیقه، واته: جهوته، دموعه تی
 رزگار بوونی نافه رمت له کاتی منداڵبووندا پئی دمگوتری: خورس، واته:
 مه ولوودی، دموعه تی هاتنه وه له سه فهر پئی دمگوتری: نهقیعه، واته:
 قاوه ئتوون، دموعه تی خانوو دروستکردن پئی دمگوتری: وهگیره، واته:
 بهر دپرگانه، نان دروستکردن به بۆنه ی ناخۆشه وه پئی دمگوتری:
 وهضیمه، نانی شین، نانی پرسه. نان دروستکردن به بۆنه یه کی
 تایبمت پئی دمگوتری: مه ئدوبه، واته: دموعه، یا بانگه یشتن ته ماشای
 (مختصر المزنی بهامش الام - ۳۹/۴) له گهل القاموس مادده ی (ولم)
 بفهرموو).

حوکه که ی:

نانی شایی سوننه ته، له قیلیکا ده لئ: پئویسته. چونکه
 پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه): به عه بدوره حمانی کوپی عه وفی فه رموو:
 نانی شایی دروست بکه، هه ر ه یج نه بئ مه ر ئ بکه به نانی شایی.
 (شه یخان گپراویانه ته وه). له به ر ئه وه یش که پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه):
 نه له مائه وه وه نه له سه فهر دا نانی شایی ته رک نه کردووه.

به لام فه رمووده ی روشتنر ئه وه یه که سوننه ته، چونکه جه زرمت
 (مرووده خواه له سه ربه): ده فهر موئ: مافی که له ساماندا هه یه بۆ خه لکی تر هه ر
 زه کاته وه به س. له به ر ئه وه یش چونکه هه ر تایبمت نیه به ئاتاجه گانه وه،

دەولەمەندیش لئی دەخوات، کەواتە دەق وەك قوربانی وایەو سوننەتەو
پێویست نیە، بە قیاس لەسەر هەموو جوۆرە قاوەلتی و دەعوەتێکی
تریش. فەرموودە (نانی شایی دروست بکە..). دەبێن بەسەر ئەودا
کە زۆر سوننەتێکی گەورمەو لە هەمووان دروست کردنیکی تری لەم
بابەتە سوننەتەرە.

لای کەمی نان دروستکردن بۆ شایی مەپێکە چونکە پێغەمبەر
(مروودە خوا لەسەر بێ) کە زەینەبی کچی جەحشی گواستەو مەپێکی کرد بە
نانی شایی، ئەوەندە هەیه هەرشتی بەم بۆنەیهو سوودو قازانجی هەبێ
بریتی نانی شایی دەکەوێ، چونکە پێغەمبەر (مروودە خوا لەسەر بێ) کە
صەفییە گواستەو قاوتو خورمای بۆ کرد بە نانی شایی.

گوتمان دروست کردنی نانی شایی سوننەتێکی گەورمە بەلام
ئەگەر کەسێ بانگ کرا بۆ سەر شایی بۆ نانخواردن پێویستە بپروا،
لەسەر فەرماشتی سەنگین، چونکە چەن فەرموودەیهکی دروست و ساغ
لەم بابەتەو هەیه، وەك ئەو دەفەرموێ: ئەگەر خوێك کران بۆ سەر
نانی شایی بچن بۆی. لە فەرموودەیهکی تردا حەزەرەت (مروودە خوا لەسەر بێ)
دەفەرموێ: خراپترین نان نانی شایی و شیرینی و شتی وایە، چونکە
دەولەمەندان بانگ دەگرن بۆی و هەزاران بانگ ناگیرن، ئەو کەسەشی
خوێك بکری و نەچێ ئەو لە خوداو لە پێغەمبەری خوا یاخی دەبێ!
(موسلیم گێراویەتەو) بەلام بانگکردن بۆ سەر غەیری نانی شایی،
بەهەر بۆنەیهکەو بێ سوننەتە، هەر وەرۆشتنیش بۆی سوننەتە.

۲۶۹) مهرجی پیویستبوون یا سوننه تېوونی چوون بو سهر ده عوه ت:

(۱) بانگهیشتنه که ده بی له سهر نهم شیومیه گشتی بی، بو گشت هوزده کی، یا بو گشت دمر و دروسی بی، یا بو گشت هاویشه کان بی، به دهوله مهندو هزاریانوه، نابی به تایبته بو هندی کس بی و بو هندی کس تر نه بی، یا ههر بو دهوله مهندان بی و هزاران لیی بیبش بن، خوشه ویست (دروود خوا له سهر بی) دهفرموی: بهترین نان نانی شای و شیرینی، نهوهی که خوی دمیوهی بجی بوی ریگهی نادهن، نهوهی دمیوهی نایا خولگی دهکن بو سهری، نهوه کسهیشی خولگی بکری و نهچی نهوه له خوداو له پیغه مبهری خودا یاخی ده بی! (موسلیم) له فرموده دیه کی تردا خوشه ویست (دروود خوا له سهر بی) دهفرموی: بهترین نان نانی شای و شیرینی، تیروته سهل بانگ دمری بوی و له برسی قهدهغه دمری (طه بهرانی).

(۲) نهوته به تایبته خوی پی بلی، یا کس بی بنیری به شوینیدا. به لام نهگهر دمرگای مالی خسته سهر پشته و گوتی: کی دمیوهی بابی، بهوه چوون بو سهر نانی شای پیویست نابی.

(۳) نهوهیه که لهو کوړو دانیشتنه دا که سیکی وا نه بی که نهم پیی نارمحمت بی، وهکوو مەردومی خوږی و هیچ و پووج، خوشی خانه دان و خاومن ریژی.

٤) ئەومىيە لەوى كارىكى ناشايستە نەبى وەك بادىنۆشى و
 رەشبه ئەك و دمهۆل و زورناو هەلپەركى و سەماى ناپەروا، لەكاتى وادا
 چوون نە پىويستەو نە سوننەت، مەگەر بەهۆى رۆيشتنى ئەمەو ئەو
 وەزە ناشايستەيە لاجى، ئەو لەسەريەتى كە ئامادەى بىي هەتا ئەو
 بارە خراپە نەمىنى. ئەمە قسەمان لەومىيە كە لە پيشا بە ناشايستەكەى
 زانىيى، بەلام ئەگەر هەتا كاتى ئامادە بوون پىي نەزانى ئەو نەبيان
 لەو بى شەرعىيە لى دەكا، جا ئەگەر وازيان نەهينا دەبى لەوى دەربجى،
 نابى لەگەليان دابنيشى، چونكە دانيشتنى وا نادروستە، بەپىي
 فەرمايشتى زاتى مەزن: { فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
 - سورة الأنعام - ٦٨/٦ }.

٥) ئەومىيە كە دموعەتى شايى ژن گواستەنەو لە رۆزى يەكەم
 دابى و دموعەتەكانى تر يا رۆزى يەكەم يا رۆزى دووهم بى، لە رۆزى
 دووهمە چوون پىويست نەبە بۆ سەرنانى شايى، بەلكوو لە رۆزى
 سێهەما چوون ناباشە.

٦) دەبى بانگكەر موسوئمان بى، دەنا ئەگەر بانگكەر ناموسوئمان
 بوو ئەوە دروست نەبە كە بجى، چونكە شتى وا دۆستايەتى و
 خۆشەويستى بىپروا دىگەيەنى. كە خودا نەيى لى دەكاو دەفەرموى:
 { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
 - سورة الممتحنة - ١٠/٦٠ } تا كۆتايى نايەت. هەندى لە زاناكان
 دەفەرموون: دۆستايەتى و خۆشەويستى موسوئمانى بەدكارىش بەر
 بپيارى ئەم نايەتە دىكەوى، كەواتە هانشينى بەدكاران بۆ دەمە تەقى و

شتی وا نادرسته، بۆیه جارئ سوفیانی نهوری تهوافی بهیتی دهگرد، لهو
 حهلهدا وا ریکهوت هاروونه رمشید هات بو تهوافی بهیت، سوفیان
 تهوافهکهی بری و رویشتو ئهم ئایهتهی خویندموه: {لَا تَجِدُ قَوْمًا
 يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ}
 تاکووتایی نایهت. ئیبنو ئهبی وهراڤایش وایکرد، ئهم زاتانه لهم
 بۆچوونهیاندا پهیرهوی تیکرایی فهرمایشتهکه که دهکهن (تیکرایی
 فهرمایشت - عموم اللفظ).

گریمان چهن کهسی خولکی بکهن، دهچی بۆ سهر دموعتی ههره
 پیشینهکهیان، خو نهگهر ههموویان پیکهوه خولکیانکرد، دهچی بۆ سهر
 دموعتی خزمترینیان، نهوجا هی نهومیان که مالهکهی زۆر نزیکتره.

۲۷۰) نۆرهکاری (قهسم) له نیوانی هاوسهراندا:

پێویسته لهسهر ژن و میرد دوو هاوسهری تهبا بن و پیکهوه به
 خوشی به شیومیهکی رهوا زیان بگوزهرینن و ههر کهسهیان مافی سهری
 بهرابهر بههاو سهری جیبهجی بکا، زوئم و زۆرو ناههقی و چاووراو له
 یهکتر نهکهن و لهگهڵ یهکتردا رووخۆش و گونجاوو سازاوبن. زاتی پاک
 دهفهرموی: {وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ - سورة البقرة -
 ۲/۲۲۸} واته: پیاوو ژن بهپێی شهیعت ههق و مافیان چون یهک
 لهسهر یهکتری ههیه، تهنیا نهومنده ههیه که پیاوان یهک پلهیان ههیه

بەسەر ژانەۋە). لە ئايەتتىكى تردا دەفەرموئ: {وَعَاشِرُوهُنَّ - سورة النساء - ۱۹/۴} واتە: لەگەڵ ھاوسەرمەكانتاندا بە جوانى ژيان پىكەۋە بىنەسەر بەپىي ياساى چاكە خوازى). شافىعى دەفەرموئ: شىرازە سەر رويشتەى ھەموو چاكەيى ئەۋەپە: كە ۋاز لە ئازارى خەلك بەپىنى، ئەگەر مافى كەسكىشت لەسەربوو، بەسەر راستى بىدەيتە دەستى، ناچارى ئەۋەى نەكەى كە ئەو بە شوپن تۆدا بگەرى ھەتا ھەقەكەى بىدەيتەۋە! (چاكە واتە: مەعرووف - ۋەرگىر).

كاتى پياۋ چەند ژنىكى ھەبوو، دەبى لە نىۋانىياندا ھەقانىي بى، سەم لە كەسيان نەكا، بەشەۋ بەسەرە لەلايان بى، دەبى بەھۋى دەۋوتىرو پشكەۋە نۆرە ئەۋيان بۆ ديارى بكا، يا لەسەر رمزاي ژنەكانى ترى لە ژنىكەۋە دەست بە نۆرەكارى لە نىۋانىياندا بكا. چونكە فەرمان كراۋە بە داد لە نىۋانىياندا، شتى ۋايش بەشپكە لە دادپەرۋەرى لەم بارەيەۋە. بۆ ئەمە كاتو شوپن رەچاۋ دەكرين، لە لاينى جىگەۋە دروست نىە كە ژنەكانى لەيەك مالددا كۆبكاتەۋە، ئەگەر بۆ تەنيا شەۋپكىش بوۋە، مەگەر لەسەر رەزامەندىي خۇيان چونكە سەر دەكىش بۆ ناكۆكى زۆر، ئەۋەيش دەبى بەھۋى لە فەرمان دەچوونيان ۋ دەبى بە ماكى ئازاۋەى ناو خىزان، چونكە ئەۋان بە سىروشت نامۆيى لە يەكترى دەكەن، ئەۋەيش دۋورە لە موعاشەرە بە مەعرووف، كە خودا لە قورئاندا فەرمانى پى دەكا. ۋەكى تىرىش ھەرژنى لەۋان مافى مالى سەربەخۇى خۇى ھەيە، ھەرۋەك چۆن لە جل ۋ بەرگا دەتوانى ھاۋبەشى كەسى تر نەكا لە خانوۋىشدا ھەروا.

له لایه‌نی وه‌ختیشه‌وه سهره‌کی (ئه‌صل) له دابه‌شکردنی کاتدا به‌سهر ژناندا شه‌وه، چونکه شه‌وکاتی چه‌سانه‌ومیه‌و خوا دایناوه بۆ چه‌وانه‌وه، به‌لام رۆژ بۆ هه‌ول و تیکۆشان و گه‌رانه به شوین کارو فرمانا، گهرچی ئه‌مه زوربه‌ی کات وایه‌و مهرج نیه که هه‌موو کهس له شه‌وا وچان بگرئ و به رۆژ ره‌نج بدا، جا له‌بهر ئه‌مه نه‌گهر کهس به شه‌و نیشی ده‌کردو به رۆژ بی نیشبوو، وه‌ک نیشکچی شه‌و، ئه‌م جوړه که‌یانه ده‌بی رۆژ دابه‌ش بکه‌ن به‌سهر ژنه‌کانیاندا، له‌م حاله‌دا شه‌و ده‌بی به پاشکۆی رۆژ. بۆ ریبواریش کاتی لادانو وچان گرتن ده‌گرئ به‌سهر چاوه‌ی نۆرهمکاری، له‌که‌م که‌م و له زۆر زۆر، چه‌رامه‌ پیاو له سهره‌ی ئه‌صلی ژنیکا برواته لای ژنیکی تری، مه‌گهر له‌بهر ناچار، به‌ئێ نه‌گهر له رۆژا بۆ نیش چوو بۆ مالی یه‌کیکیان ئه‌وه دروسته‌و قه‌زای ئه‌وه‌ی له‌سهر نیه، وه‌ک ئه‌وه بجێ شت له‌وئ دابن، یا شتی وهر بگرئ، یا نه‌فه‌قه ته‌سلیم بکا، یا بۆ کاری تری له‌م جوړه. به‌لام نه‌گهر له‌بهر ناچار یه‌ک چوو، وه‌ک نه‌خۆشی سه‌خت، یا مه‌ترسیدار، ئه‌وه ده‌بی زۆر نه‌مینیته‌وه، ده‌نا نه‌گهر زۆر مایه‌وه ده‌بی بۆ ژنه‌ خاوه‌ن سهره‌که نۆره‌که‌ی قه‌زا بکاته‌وه به‌قه‌د ئه‌و ماوه‌یه. له‌ چه‌دیتدا ده‌فه‌رموئ: ئه‌بو هوره‌یره فه‌رمووی: خۆشه‌ویست (دروید، خواو له‌سهر به‌) ده‌فه‌رموئ: که‌س دوو ژنی هه‌بی به‌لام یه‌کیکیانی پتر بوئ ولایه‌نی ئه‌و زیاتر بگرئ ئه‌وه له رۆژی قیامه‌تا که دیت لایه‌کی لاره‌سه‌نگه. (ئه‌بو داوودو ترمیذی و که‌سانی تریش گیراویانه‌ته‌وه. ئیبنو چه‌ببان به فه‌رمووده‌یه‌کی ساخی دروستی داناوه) حاکمیش ده‌فه‌رموئ: به‌پێی

مهرجی هەر دوو پیره، که دایان ناوه بو فهرموودهی دروست (هەر دوو پیر واته: شه‌یخه‌ین: بوخاری و موسلیم).

پیاو نه‌گهر به‌پیی شهرع نه‌وه‌ندهی له‌بهر چاوه، له‌نگهری هاوسانی له نیوانیاندا رابگری ئیتز گله‌یی نه‌وه‌ی لی ناکری که به‌دل هه‌ندیکیانی زیاتر خو‌ش بو‌ی، ته‌نانه‌ت هاوسانی له دروست بوونیشدا مهرج نیه، هه‌روا له هه‌موو له‌زمت وهرگتنیکی تردا، به‌لام له‌م لایه‌نه‌یشه‌وه هەر یه‌کسانی له نیوانیاندا سونه‌ته، له راستیدا هه‌زی دل به ده‌ست مرؤف خو‌ی نیه، عایشه (هه‌زا هه‌زا له‌به‌) ده‌فه‌رمو‌ی: پیغه‌مبه‌ر (هه‌روه‌ هه‌زا له‌سه‌به‌) نۆره‌کاری و له‌نگهری دادگهری له نیوان ژنه‌کانیدا راده‌گرت، وه‌ک یه‌ک نازی ده‌گرتن و وه‌ک یه‌ک جل و به‌رگی بو ده‌کردن و وه‌ک یه‌ک به‌شه‌و له‌لایان ده‌مایه‌وه، ئینجا ده‌یفه‌رمو‌و: خودایه‌ا نه‌مه نۆره‌کاری منه‌و من هه‌ر نه‌م دابه‌شکردنه‌م له ده‌ست دی، ئیتز له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که به ده‌ستی تۆیه‌و ده‌سته‌لاتی منی تیادا نیه، که هه‌زو مه‌یلی دله، له‌سه‌ر نه‌وه سه‌ر کۆنه‌و سه‌رزه‌نشتم مه‌که. (ئه‌بو داوود و تیرمیزی و نه‌سانی به‌ رسته‌یه‌گی باش - سند صالح - گێڕاویانه‌ته‌وه، ئیبنو حه‌ببان به‌ساخی داناوه، حاکمیش ده‌فه‌رمو‌ی: به‌پیی مهرجی موسلیمه‌).

بزانن که دابه‌شکردنی وه‌خت به‌ هاوسانی پێویسته ژنی نه‌خو‌ش و تات و بێنویژو زه‌یستان بگریته‌وه، هه‌روا ژنی ئیحرامدار و ژنی که می‌رده‌که‌ی ئیلای له‌گه‌ل داگردبی و ژنی ظیهار ی له‌گه‌لدا کرابی و ژنی منالکار و ژنی شیت، نه‌گهر شیته‌که جیگه‌ی مه‌ترسی نه‌بوو، چونکه

مه به ست هاودمنگی و دمه ته قییه. به لام ژنی که له فرمانی میړده کی دمرچووبی و یاخی (ناشزه) بی لئی مافی شهو چوونه لای نیه، همروا ژیاوړو نه فقهه شی ناکه وی.

۲۷۱) دهوکردنی کاتی ریښواری:

کاتی میړد ویستی ژنیکی خوی له سه فهدا ببا له گهل خوی دمبی تیروپشک له نیوان ژنه کانیدا بکا، چاپشک به ناوی هر کامیکیان هوه دمرچوو نه وه یان دمیات له گهل خوی. سر به لگهی نه م برپاره نه م همرمووده ی عایشیه (خوشنوودی خودای لیبی) که دمفه رمی: دستووری پیغه مبر (درویده خوا له سرب) و ابو کاتی دمیویست بجی بؤ سه فهدر، تیروپشکی ده کرد له نیوان ژنه کانیدا پشک به ناوی هر ژنیکی هوه دمرچوایه نه وه یانی دمیرد له گهل خوی بؤ نه و سه فهدر. (شه یخان).

جا نه گهر به هوی دهوکردنه وه ژنیکیانی له گهل خوی برد بؤ سه فهدر ماوهی هه ردوو سه ری گه که و، ماوهی مانه وه بؤ جیبه جی کردنی کارو فرمانی سه فهدر که له شارو شوینه کان، نه و ماوه یانه که گه رایه وه بؤ ولاتی خوی هه زاناکاته وه بؤ ژنه کانی تری، مه گهر نه و ماوه یه که گه یشتو ته جیگهی مه به ست و پتر له ماوهی ریښواران تیادا ماوه ته وه، چونکه خوشه ویست (درویده خوا له سرب) عایشیه ی برد بؤ سه فهدری که گه رایه وه هه زای ماوهی سه فهدر که ی نه کرد وه بؤ ژنه کانی تری، له بهر نه وه ییش که ریښوار له سه فهدر له هرکی زور ده کی شی، دهی

ئەگەر ئەو ماۋىيە بۇ ژىنەكانى تىرى بگىرپتەۋەو ھەقىيان بۇ بىكاتەۋە
ئەۋە لەدوۋ سەرۋە ژىنە نىشتەجىكان قازانچ دىگەن.

مەرجى ئەگىرپانەۋە:

بىزانن كە ماۋى سەفەر بەچەن مەرجى قەزانىكىتەۋە:

يەككەم: ئەۋىيە مېرد دەۋىكا لە نىۋانىياندا، دىنا ئەگەر دەۋى
نەكرد دەبى ئەو ماۋىيە قەزا بىكاتەۋە بۇ ژىنە لە مال جىماۋەكانى.

دوۋەم: ئەۋىيە نىيازى گۋاستنەۋەى ئىجگارىي نەبى لە شارىكەۋە
بۇ شارىكى تر، چونكە ئەگەر بە يەكجارى بىروا بۇ جىگايەك نادروستە
ھەندى لە ژىنەكانى لەگەل خۇى بباۋ ھەندىكىيان بەجى بەيلى، ئەگەر وا
بىكا دەبى ھەقى ئەۋە بۇ ژىنە جىماۋەكان بىكاتەۋە.

سىيەم: نابى لە سەفەرەكەدا نىيازى نىشتەجىبى بەيلى.

ژى تازە:

كاتى پىاۋى ژىنىكى نوپى ھىنا نۆرمەكارىي لەۋەپىشى نىۋان ژىنە
كۆنەكانى دەپچىرپىنى و بەپىي ئەم فەرموۋدىمىە رەفتار دەكا كە ئەبو
قىلابە لە ئەنەسەۋە دىگىرپتەۋەو دەفەرەمۋى: ئەنەس {رەزە ھۋە لىبە}
فەرموۋى: سۈننەت وايە ئەگەر پىاۋ كچى ھىنا بەسەر بىۋەژن ھەۋت
شەۋ لەلەى ژىنە تازەكەى بى، ئىنجا بەسەرە ۋەك يەك شەۋيان بۇ دابىنى،
بەلام ئەگەر بىۋەژنى ھىنا بەسەر كچ سى شەۋ لەلەى ژىنە تازەكەى بى،
ئىنجا بە نۆرە ۋەك يەك شەۋيان بۇ دابىنى. ئەبو قىلابە فەرموۋى:

نهگمر بمهوی له باتی نهوهی بلیم: نههس فهرمووی: سوننهت وایه..
تاد، دهلیم: نههس فهرمووی: پیغه مبهمر (مرویه خواه لهسربه) فهرمووی:
نهگمر کچی هیئا بهسمر.. تاد (شه یخان) واته: نهگمر کچیکی تازهی هیئا
مافی ههیه جهوت شهو لای بمینیتهوه، وه نهگمر بیوهژنیکی هیئا مافی
نهوی ههیه سی شهو لهلای بمینیتهوه مه بهست لهم جهن شهو مانه وهیه
لای ژنی تازه بو نهوهیه که ههر دوو هاوسهر شهرمیان له یهکتر بشکی،
پیویسته نهه جهوت شهوو سی شهوه بهسهریه که وه بنو پچر پچر
نهبن، چونکه نهگمر شهوهکان پچر پچر بن سهرمیان له یهکتر ناشکی.
سوننهته که بیوهژن خاتر خو بکا له بهینی سی شهودا بهی
قهزاکردنهوه یا جهوت شهو لهگهل قهزاکردنهوه دا بو ژنهکانی تری،
چونکه پیغه مبهمر (مرویه خواه لهسربه) کاتی ئوممو سه له مهی گواستهوه له
نیوانی نهه دوو ژماریه دا خاتر خو ی کرد. به لام نهگمر پیاوکه له
خویهوه، نهک لهسهر خواستی ژنه تازه که ی جهوت شهو لهلای بیوهژن
مایهوه، نهوه ههر چوار شهوه زیاده که قهزاده کاته وه بو ژنهکانی تری.

٢٧٢) ژنی له میرد یاخی: ناشزه = نافه رمان:

نافه رمانی ژن نهوهیه له فهرمانی میرد دمرچی، جا خواه به
گوتار له فهرمانی دمرچی، یا به کردار، هی گوتار وهک نهوه ژنه که
له وه پیش زمانی شیرین بووه لهگهل میرده که ی، به لام نیستا که گۆراوه
وانه ماوه، هی کرداریش وهک نهوه له وه پیش رووی خوش بووه نیستا
مۆن و نامۆبووه، یا وهک نهوه میرده که ی داوای سهرجیی لیبکاو، نهو
مل نه دات، جا ههر کاتی شتی وا رووی دا میرد به قسه ی باش

ناموژگاری ژن دهکا، فهرمانی پی دهکا به له خودا ترسان، وه ههرمهشی سهرمنجامی خرابی نهو کارهی لی دهکا، به پیی نه م نایه ته: {وَاللّٰتِي تَخَافُوْنَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ - سورة النساء - ۳۴/۴} واته: نهو ژنانهی که مهترسی نهو دیان لی دهکن که بیگوپیی و نافهرمانیتان بکن به شیوهیه کی دانایانه ناموژگاریان بکن. له م فوناعهدا نابی جیی لی جیا بکاته وه، یا لیی بدا، چونکه هه ل دهگری که به ناموژگاری له هه لهی خوی په شیمان ببیته وهو عوزر خوایی بکاو داوای لیبوردن و چاو پویشی بکا، به لام نه گهر به ناموژگاری جاری نه کرا، وه کاره که سهری دهکشا بو کیشه و بهر مو سهراسی نهو نهو سا جیی لی جیا دهکاته وه به لام قسه لی دابری، هه تا نه گهر قسه لی دابری نابی له سی روژ پتر قسه لی دابری، له م بارمیه وه خوشه ویست (مرویه نواه له سه ربه) ده فهرموی: نادرسته بو موسولمان له سی روژ پتر قسه له برای نایینی خوی دابری. به لی نه گهر قسه لی دابراو پیاوکی به درهفتاریبو (وهک نهو به دکاریبو، یا بیدعه تکاریبو، یا شتیکی له م بابته بو) نهو درسته له سی روژ پتر قسه لی دابری، هه روا نه گهر قسه لی دابرینه که خیری شهرعی قسه دابر، یا قسه لی دابراوی تیادا بی، چونکه پیغمبر (مرویه نواه له سه ربه) زیاتر له سی روژ دهنگی له که عبی کوری مالیک و دو هاوریکهی دابری، وه فهرمایشتی کرد به هاورییانی خوی که قسه یان له گه ل نه کنه و دهنگیان لی دابرن.

به لام نه گهر نا فهرمانی چهند جار دووباره بووه، ومژنه که له که لی شهیتان نه هاته خواری نهو بو هیه که دهنگی لی دابری، هه روا بو هیه که لیی بدا، به بی راجیایی زانایان له م بارمیه وه، بهس

ئەۋەندە ھەيە ئەم جۆرە لېدانە مەبەست لېي تەمېكردن و نامۆزگاريە،
مەبەست كوتەككاري و ئېش پېگەيانىدىن زۆر نىە، نابى لېدانىكى
خۇيناۋى بى، يا زيان بەخش بى، نابى لە روخسارى بدا، بەلكوو بە
ئاسپايى بۇ تەمى و تەسكىن لە جېگەيەكى بى مەترسى دەدا و بەس.
ئەۋەندە ھەيە زامان درېژى دانانرى بەنا فەرمانى، وەك زۆر لە ژنان لە
رووى نازەۋە شەرمىان لە مېردىيان شكاۋە لە رووى مېردىياندا
دەمەدەمى دەكەن و دەچنەۋە بە گزەمىاندا، بەلام بەم دەم درېژى و
دەمەۋەرىيە ژن گوناۋ باردەبى، وە شايستەى ئەۋە دەبى كە بەپېى حال
تەمبى بىرى چۈنكە شتى و ئازارى دلى مېرد دەدا.

٢٧٢) باسى خولع، واتە: ژن دامالين:

خولع واتە: دارىن يا دامالين، يا لەبەر داكەندن، دەگوترى:
(خلع الثياب). واتە: جلەكەى لەبەر خۆى داكەند) لە شەرى
شەرىفىشدا برىتتییە لە جىابوونەۋەى ژن لە مېرد بەرابەر بە
ۋەجەئىكى مەبەست كە بگەرپتەۋە بۇ مېردەكە. بە يەكگرتنى دەنگى
زانايانى شەرى ژن خولعكردن دروستە، گەرچى خولع لە خۆيدا ناباشە،
باسى ژن خولع كردن لە قورئانى پىرۋوز سۈننەتى نازداردا ھاتوۋە،
يەزدانى پاك لە بابەت ژن خولعكردنەۋە دەفەر موى: {فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ - سورة البقرة - ٢٢٩/٢} واتە: ئەۋە لە
بارودۇخىكى وادا لە پېشەۋە باسكرا، ژن و مېرد گوناھيان ناگا، لەسەر
ئەۋە كە ژنەكە لە تۆلەى بەرەلا كىرنىدا برى مال بدا بە مېردەكەى.

نیبنو عه‌بباسیش (ره‌زاد خوا‌د لایب): ده‌فرموئ: ژنه‌که‌ی ثابتی کوری قه‌یس هاته لای پی‌غه‌مبه‌ر (مرووده خوا‌د له‌سره‌ب): گوتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! گله‌ییم له ره‌وشتو به‌دینی ثابتی نه‌ی، به‌لام ده‌ترسم نه‌گهر به شی‌وه‌یه‌کی ره‌وا ده‌ستم له ده‌ستی نه‌بی‌ته‌وه خو‌م کافر بکه‌م. پی‌غه‌مبه‌ریش (مرووده خوا‌د له‌سره‌ب): فه‌رمووی: نه‌و باخ‌هی که له‌باتی مارمی دوا‌یتی بی‌ت ده‌یده‌یه‌ته‌وه پی‌ی؟ گوتی: به‌ئ، فه‌رمووی به‌ ثابت: باخ‌ه‌که‌ی ئی وهر‌بگه‌رو تاقه‌یه‌ک ته‌لاقی بده (بوخاری).

نه‌و ماله‌ی که ژنی له‌سه‌ر خولع ده‌کری دروسته یه‌ک له‌م شتانه بی: ژن خولع بکری له‌سه‌ر ماری‌یه‌که‌ی، له‌سه‌ر هه‌مووی، یا له‌سه‌ر هه‌ندیکی، یا له‌سه‌ر هه‌رمالیکی تر، ئیتر له نه‌ندازه‌ی مارمی که‌متری یا پتری، جیا‌وازیش نه‌ی له نی‌وانی زاتو فه‌رزو قازانجدا. کو‌گری نه‌مه‌یش نه‌وه‌یه: هه‌رجی دروست بی بی به‌ مارمی دروستیشه بی به‌ وه‌جه‌ل له‌کاتی ژن خولع‌کردندا، به‌پی‌ی تی‌کرای‌ی (عموم) ی فه‌رمایش‌ی یه‌زدانی پاک: { فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ } چونکه خولعیش وه‌ک ماره‌برین گر‌یدانی‌که له‌سه‌ر شه‌رمگا (فه‌رج) ی ئافرمت.

مه‌رجه‌کانی وه‌جه‌لی خولع:

مه‌رجی وه‌جه‌ل نه‌وه‌یه زانراوی و مال بی، له‌گه‌ل مه‌رجه‌کانی تری وه‌جه‌لدا، وه‌ک توانای به‌ ده‌سته‌وه دان و مولکی ساغی خاومنه‌که‌ی بی و.. تاد، چونکه ژن خولع‌کردن ری‌دانی ئالشتی قازانج به‌ قازانجه، له‌به‌ر نه‌وه ده‌ق له فرو‌شتن و مارمی ده‌کا.

نهمه مهرجی خولعی دامه زراوه، به لام له خولعی دامه مه زراودا
مهرج نیه تۆله (وده جهل - عوض) ده که زانراو بی، تهنانهت نه گهر میرد
له گهل ژنه کهیدا له سهرشتی نه زانراویش خولع بکا، یا له سهر مهرجیکی
پووجهل خولعی له گهل بکا، وهك نه وه ژنه که دووگیان بی میرده کهی
له سهر نه وه خولعی له گهلدا بکا، هه تا عیددهی سکه کهی ته واو ده بی له و
ماوهی دا نه فقهی نه کهوی، یا وهك نه وه له سهر هه زار خولعی له گهلدا
بکا بۆ ماوهی کی نادیار، یا له سهر وینهی تری نهم مهرجه پووجه لانه،
نهمه له م حاله تانه دا ته لاقی ژنه که ده کهوی و له میرده کهی بائین
ده بی و ژنه که له باتی نه و ووجه له پووجه له مانه ندی مارمی ده کهوی.

له نجامی خولع:

نه نجامه کهی نه وهیه ژنه که ده بی به خاوهنی خوی و له ژنی تی
میرده کهی رزگاری ده بی، به بی رهامه نی خوی میرده کهی ناتوانی
بیاته وه ژیر رکیزی خوی و سهر له نوئ ماره ی بکاته وه له خوی،
چونکه ژنه که نه و ماله ی که داویتی به میرده کهی له پیناوی
رزگارکردنی خوی داویتی.

بریاره کهی:

ژن خولعکردن له کاتی بینوژی و له کاتی پاکیدا دروسته،
چونکه خودای گه وه به ره های و موطله قی و به بی به ندو مهرج
ده فهرموئ: {فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ} له بهر نه وه میش
پیغه مبه ر (مرووه خوا له سهر به) به بی به ندو مهرج ریگهی دا به ثابت

ژنهکەى خولع بکا، ئەومبوو لە حالەکەى نەکۆلییهو، بێنویژیش بۆ ئافەرت کارێکى ناساییه، کارى نیه که به دهگمەن رى بکەوئ، هەتا بگوترئ: بۆیه پێغه مبهەر لە کارەکەى نەکۆلیو تهوه. شافىعى (رهزاه خواه لىب) دمهفرموى: نەکۆلینهو لە مەستەلەکانى بارودۆخ، که چەند بارى هەلبگرئ، نیشانەى ئەودیه که ئەو فەرمايشته بۆ گشتییه. ئەوهتا لەم مەسەلەیهدا پێغه مبهەر (دروود خواه لەسەرب) لە بارودۆخەکە نەکۆلیو تهوه، که ئایا ئەو ژنه بێنویژه یانا؟ بەلام ئەودى که ژن تەلاقدان لە بېنویژیدا قەدەغەیه ئەوه نابى بە بهانەى ئەوه که خولعکردنیش لە بېنویژیدا قەدەغەیه، چونکه قەدەغەکردنى تەلاق لەم کاتەدا بۆ پاراستنى مافى ژنه، هەتا ماوهى عیددەکەى درێژه نەکیشى و بههوى ئەوهوه زیاندار نەبى، بەلام ئەگەر ژن خۆى خولع سازبدا مەعنای وایه که رازییه به درێژه کیشان، لەگەڵ رهچاوکردنى ئەوهیش که بهخشینی مال لە لایەنى ژنەکەوه ئەوه دهگەیهنئ که ژنەکه زۆر تامەزرۆى رزگاربوونه لە ریکیفى مێردهکەى، لەبەر ئەوه بههەر بهایهك بووه قوتاربوون مسۆگەر بکا، گەرچى بهدرێژهوه بوونى عیددەکەیشى بووه.

ژنى خولع لەگەڵ دا کراو تەلاق نالکى پێیهوه:

تەلاق نالکى به ژنیکهوه خولعى لەگەڵ دا کرابى، چونکه بههوى خولعهکەوه لە ژنى کابرا دەردهچى و لى جیا دەبێتەوه دەبى به بائین، دەى ژنى بائین به بېگانه دادەنرئ لەبەر ئەوه تەلاقى پێوه نالکى، ژنى خولع لەگەڵ کراو ئەگەر بائینه نیه بۆچى لەپاش خولع تەماشاکردنى نادروستهو نادروستیشە که مێردهکەى دوو بەدوو لەگەڵى کۆبێتەوه.

۲۷۴) باسی ژن ته للاقدان:

وشه‌ی (طه لاق) له زمانی عه‌ره به‌کاندا واته: گردنه‌وه‌ی کوټو پیوه‌ند، عه‌رمب ده‌لی: (ناقة طالق) واته: نه‌و خوشتره مییه به‌ره‌لایه، پیوه‌ند نه‌کراوه، له هه‌رلا نارم‌زوو بکا بو خوی ده‌له‌ومړی، وشه‌ی (ته لاق) له شهرعی پیروژدا: ناوه بو گردنه‌وه‌ی پابه‌ندی نیکاح و ژن و میړدی.

وشه‌ی (طه لاق) له سه‌رده‌می نه‌زانی پیش نیسلا میشتا هه‌رباو بووه، شهریه‌تی نیسلا میشت به‌سه‌ندی کردووه و هیشتوو یه‌ته‌وه، ته لاق ره‌وایه‌و دروسته به‌پیی ده‌قی قورئان و ده‌قی سوننه‌ت و یه‌گگرتنی نه‌ته‌وه‌ی نیسلام. قورئان ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِذَّتِهِنَّ - سورة الطلاق - ۱/۶۵} واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! کاتی ژن ته لاق دهمن، له عیده‌ده‌یاندا ته لاقیان بدن. پیغه‌مبه‌ریش (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو) ده‌فه‌رموی: دزیوت‌ترین جه‌لال له لای خودای گه‌وره ژن ته لاق دانه (نه‌بو داوودو حاکم به رسته‌یه‌کی ساخ گیراویانه‌ته‌وه). (رسته‌ی ساخ واته: سند صحیح - وەرگیر).

برپاری ته لاق:

ته لاق له شهرعا دروسته، به‌لام ناباشه، مه‌گه‌ر له حالی ناچاریدا، نه‌وه قه‌یدی نیه، خو‌شه‌ویست (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو) ده‌فه‌رموی: هه‌ر ژنی به‌بێ به‌هانه‌یه‌کی ره‌وا، داوای ته لاق له میړده‌گه‌ی بکا بوونی به‌هه‌شت ناگا. (نه‌م فه‌رموودم یه له نه‌وبانه‌وه نه‌م زاتانه

گیراویانه ته وه: نه حمه دو نه بو داوودو ئیبنو ماجه و تیرمیزی، تیرمیزی به جوانی داناوه). (فهرموودهی جوان: حدیث حسن - و مرگین).

بنیات (رهکن) هکانی ته لاق:

بنیات هکانی ته لاق یه کیکیان گفت (لهفظ) ه، به بی گفت و قسه یی ته لاق به نیازی رووتی ناو دل دانا مه زری، یه کی تریان نه وهیه که له کاتی ته لاق دانه که دا خو ی گو یی له قسه ی خو ی بی، به لام نه گهر له ژیر لیوه وه به بی دهنک زمانی به ته لاق بزواند نه وه دوو فهرمایشت ههیه، له سهر فهرمایشتی ته لاقه که ده که و ی، چونکه شتی وا له نووسین که نیازی له گه لدا بی به هیز تره، دهی به نووسینی که نیازی له گه ل دابی ته لاق ده که و ی، که واته له م حاله ی شدا ده که و ی. له سهر فهرمایشتی تر به مه ته لاقی ناکه و ی، چونکه نه وه گفت و قسه نیه.

نیامی نه وه و ی (ره راه خواه لیبی) ده فهرموی: فهرمووده ی دیاریتر فهرمایشتی دوو ده مه، چونکه شتی وا له ریزی نیازی رووتی ناو دل دایه و بهس، بنیات یکی تریان نه وهیه که ته لاق به گوته یه کی روشنی بی پیچ و په نا بی، یا به گوته یه کی به پیچ و په نابی، که ناسراوه به کینایه، گوته ی روشن (له فزی صهریح) نه وهیه بو که و تنی ته لاق پیویستی به نیاز نیه، چونکه له بنه ر هتدا نه وه گوته یه بو نه وه مه به سته دانراوه که ته لاق دانه، له بهر نه وه واتایه کی تر هه لئا گری، به لام گوته ی ناروشن، که کینایه ی بی ده گوتری، بو که و تنی ته لاق پیویستی به نیازی ناو دل ههیه، چونکه له زاتی خویدا بو مه به سستی ته لاق دان دانراوه، له بهر نه وه هه ل دگری که مه به ست لیی ته لاق نه بی، به لگوو شتی تر بی.

گوتهی روشن سی وشه یی بو دانراوه، له عهره بیدا ئه مانهن: ته لاق، واته: به ره لابیون، فیراق، واته، له یهك حیا بوونه وه، سه راح، واته: ده سه رداربوون، یا به ره لابیون، به لگهی ئه وهی که ته لاق گوتهی روشن دهقی قورنانه، که له چهند نایه تیکا دووباره بوته وه، وه بهم واتا ناوداره ناسراوه، که بریتییه له کردنه وهی گریی ژن و میردی و حه لال و هاوسه ری، بهم واتایه له سه رده می نه زانی و له سه رده می نیسلامدا چه سپاوه، وه کهس له مه دا ره خنه ی نیه. خودای گه وه ده فیه رموی: (الطلاق مرتان) وه هه روه ها ده فیه رموی: {وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ - سورة البقرة - ۲/۲۲۸} وه ده فیه رموی: {وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ - سورة البقرة - ۲/۲۲۵}. به لگهی ئه وه یش که (فیراق) و (سه راح) یش گوتهی روشن (واته: له فظی سه ریحن له ته لاقدا) ئه وه یه: که ئه م دوو گوته یه یش له زارای شه ریعه تدا بهم واتایه هاتوون، له چهند جیگه یه کیش له قورناندا به واتای ته لاق هاتوون، وهك ئه م نایه ته: {وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا - سورة الأحزاب - ۳۳/۴۹} وهك ئه م نایه ته ی تریش: {فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ - سورة الأحزاب - ۳۳/۲۸} وهك ئه م نایه ته ی تریش: {أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ - سورة الطلاق - ۴/۱۳۰}.

جاری پرسیار له پیغه مبه ر (درووه خوا له سه ربو) کرا: ته لاق سییه م کامه یه؟ فه رموی: ئه وه یه که له م نایه ته دا باس کراوه که ده فیه رموی: (او تسریح باحسان) (داره قوطني گپراویه ته وه، ئیبنو هه تتان به

فهرمووددهکی ساخی داناوه) نهووتا لهه حدیثه‌دا پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه
له‌مه‌ربه‌: وشه‌ی (ترح‌ی به‌ مه‌عنا (طلاق) لیك داومه‌وه‌.

بزانن:

که وشه‌ی (طلاق) و نه‌و وشانه‌ی که له (طلاق) دروست بوون له
ریزو حوکمی وشه‌ی (طلاق) دان، له باره‌ی نه‌ووه‌ که نه‌مانیش گوته‌ی
روشن و گه‌تی بئ پیچ و په‌نان. جا نه‌گه‌ر می‌رد گوته‌ی: تۆ ته‌لاق دراوی،
یان گوته‌ی: تۆ ته‌لاق که‌وتوو، یا گوته‌ی: نه‌ی ته‌لاق دراو! یا گوته‌ی: نه‌ی
ته‌لاقی که‌وتوو! ته‌لاقی ده‌که‌وئ، با نیازی ته‌لاقیشی نه‌بئ. هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر
می‌رد به‌ ژنی خو‌ی گوته‌ی: (انت مفارقه‌: تۆ جیابوووه‌ی) یا گوته‌ی:
(فارقتک: من له‌تۆ جیابوووه‌ی) یا گوته‌ی: (انت مسرحة: تۆ به‌ره‌لا‌ی) یا
گوته‌ی: (سرحتک: من تۆم به‌ره‌لا‌کرد) به‌م وشانه‌یش به‌ عه‌رمه‌ی
یه‌کانیان به‌بئ نیازی ته‌لاقی ده‌که‌وئ (عه‌لامه‌ عه‌بدولکه‌ریم المدرس
— خودا پایه‌دارتری به‌هرموئ و {ده‌مه‌ته‌خواه‌ لایبه‌: ده‌فه‌رموئ: ته‌رجه‌مه‌ی
کوردی (هراق) و (سراح) به‌ صه‌ریح دانانرین، چونکه‌ وه‌ک ته‌رجه‌مه‌ی
ته‌لاق مه‌شه‌وو‌رو بلاونین — وه‌رگێڕ) به‌لام نه‌گه‌ر گوته‌ی: انت طالق من
وثاق: تۆ له‌ به‌ت به‌ره‌بووی: تۆ له‌ کۆتو زنجیر به‌ره‌بووی) یا گوته‌ی: -
سرحتک الی بغداد: نه‌وا تۆم به‌ره‌لا‌کرد که‌ بجیت بۆ به‌غدا) یا گوته‌ی:
(فارقتک فی المنزل: نه‌وا له‌ جیگه‌دا لی‌ت جیابوووه‌ی) له‌م کاتانه‌دا
ته‌لاقی ناکه‌وئ، چونکه‌ نه‌م رستانه‌ له‌سه‌ر نه‌م شیوه‌یه‌ دانانرین به‌بئ
پیچ (صه‌ریح) به‌لام دانه‌رنین به‌ کینایه‌، له‌گه‌ل نیازدا نه‌وسا ته‌لاقیان
بئ ده‌که‌وئ.

هرکاتى جگه لهو سى وشه صهریحه وشهیهکی تر بو مهعناى تهلاق مهشهوور بوو، وهك نهوه باوه لهناو خهلكا دهلین: (انت على حرام: تو لهمن حهرامی) رافیعی دهفهرموئ: شتی وا دهلكی به بهشی وشه صهریخهوه، بهبی نیازیش تهلاقی پی دهكهوئ، چونكه بههوی بهكار هیئانهوه بووه به باوو تیگهیشتنی پی دهگرئ. بهلام موتهوهلی دهفهرموئ: رای شهنگین نهوهیه: كه نهه جوره گوتهیه له بهشی صهریخ نیه، چونكه صهریخ نهوهیه كه له قورئان ودرگیرایی، یا كهوتبیته سهر زاری ههلگرانی شهریعت، دهی نهه جوره رستیه وانین، نه له قورئانا شتی وا ههیه، نه لهناو زانایانی شهریعتدا شتی وا بیسراوه. نهوهویش دهفهرموئ: ههره سهنگین نهو رایهیه كه نهه جوره رسته تازانه كه بوون به باو کینایهه، تهلاقیان پی ناکهوی، مهگر لهگهئ نیازدا، ئیتر مهشهوور بوون و نا مهشهور بوونیان هیج له مهبهست ناگوړئ!.

کینایه: به پیچ و پهنا: گوتهی نارووش:

کینایه تهلاق نهوهیه كه به روالهت (واته: به ظاهر) واتای تهلاق، یا واتای شتی تر ههلبگرئ، به یهكگرتنی رای زاناکان لهگهئ ههبوونی نیازی تهلاقدا، تهلاقی پی دهكهوئ. دهگیرنهوه كه پیاوئ به ژنهكهی خوئ دهلئ: (حبلک علی غاربك: جلهوت به دهستی خوته) عومهریش (ره زه خواه لیبه) بهو پیاوه دهفهرموئ: سویندت ددهم به خودای نهه رستهیه مهبهستت چی بوو له گوتنی نهه رستهیه؟ نایا مهبهستت پی تهلاق بوو یا مهبهستت شتی تربوو؟ پیاوهكهیش گوئی:

ئا، مەبەستت پېئى تەلاق بوو. عومەرىش فەرمووی: گەواتە مەبەستت جى بووبى پېئى ئەو مەبەستە دېتەجى!).

عائىشە {رەزە خەوا لەسەربە} فەرمووی: کاتى بىنتول جەونيان بە بووکی گواستەوہ بۆ پېغەمبەر {ەرۆدە خەوا لەسەربە} وە پېغەمبەر {ەرۆدە خەوا لەسەربە} چوو بەلایەوہ، بىنتول جەون گوتى: {اعوذ بالله منك: پەنا دەگرم بە خودا لە تۆ} پېغەمبەرىش {ەرۆدە خەوا لەسەربە} پېئى دەفەرموئى: بەراستى پەنات بىردە بەر خودایەکی گەورە، بچۆرەوہ بۆ سەر کەسوگارت. {بوخارى گېراوېتەوہ} (*). دەى ئەم فەرموودەى بوخارى بەلگەى ئەوہىە کە ئەم گوتەىە گوتەى بە پېچو پەنايە ئەگەر نیازى پېئى تەلاق نەبى تەلاقى پى ناکەوئى، چونکە کەعبى کورى مالیک لە پېش گیرابوونى تەوہبەکەیدا، کاتى حەزەرت {ەرۆدە خەوا لەسەربە} ھەوائى بۆى نارد کە لە ژنەکەى کەنار بگرئى، ھەمان وشەى بەکارھېناو بە ژنەکەى گوت: {الحقى بأهلك: بچۆرەوہ بۆ لای کەسوگارت} بەلام لەبەر ئەوہى کە کەعب مەبەستى لەم قەسەىە تەلاق نەبوو، کاتى تەوہبەکەى گیراکرا، پېغەمبەرى {ەرۆدە خەوا لەسەربە} لەیەکی جیانەکردنەوہ. ھەروا دەلئین: بۆیەش دەلئین: گوتەى بە پېچو پەنا پېویستى بە نیازو نىەتە، چونکە لە ئەشەرەکەدا سوپندانى تەلاقەمرەکە لە لایەنى عومەرەوہ، ئەگەر وانەبى، مەعنای نابى.

(*) بۆ گەشتنى تەراو، لە داستانى گواستەوہى بىنتولجەمون بۆ پېغەمبەر {ەرۆدە خەوا لەسەربە} پىروانە بەرگى پېنجەم لە موختەصرى صحیحى بوخارى — بە کوردی — لاپەرە / ۵۹ ھەتا ۶۱ = فەرموودەى ژمارە / ۱۷۸۸.

(گفته کانی به پیچو په نا: الفاظ الکناية):

گفته کانی به پیچو په نا گهل ژورن، نه م چهن قله یان باس
 دهکین: ودهکوو، وشه ی (خلیه) ی عهره بی، یا (بریه) یا (بته) یا (بتله)
 یا (بائن) یا وشه ی (انت حرة) یا (اعتدی) یا (استبرئی رحمک) یا
 (الحقی بأهلك) یا (اخرجی) یا (اذهبی) یا (سافری) یا (تقنعی) یا
 (تستری) یا (بینی) یا (ابعدی) یا خود وینه ی نه م وشانه، هه رکاتی میړد
 له گهل ژنی خویدا یه کی له م وشانه به مه بهستی ته لاقدان ی به کار بهینی
 ته لاقی دهکوی، به لام به کار هیانان به بی نیازی ته لاق، ته لاقی پی
 ناکه وی.

نهمه یش به ریز ته رجه مه و ودرگه راوی نه م وشانه یه: .انت
 خلیه: تو به تالی، واته: بی میړدی). (انت بریه: توفرت به سهر میړدوه
 نیه). (انت بته: تو جیاو مېووی) واته: په یو مندی نیوانمان پچراوه (انت
 بتله: تو بیو مژن که و تووی. یا بووی به بیو مژن) (انت بائن: تو له من
 جیاوه بوو یته وه). (انت حرة: تو سهر به ستیت) واته: له ژیر رکیفی
 میړدا نه ماوی (اعتدی: بکه وهره عیدده ی بی میړدیه وه) واته: چونکه
 من تو م ته لاق داوه، ژنیش که ته لاق درا دهکوی ته عیدده وه. (استبرئی
 رحمک: منالذانت پاک بکه ره وه له ناوی میړدگه ت). (الحقی بأهلك:
 بروره وه بو مالی باوانت) واته: چونکه من ته لاقم داوی. هه روا نه م
 وشانه ی تریش: (اخرجی: له م ماله دمرچو). (اذهبی: برؤ). (سافری:
 برؤ بو سهره). (تقنعی: په چه بگره وه). (تستری: خو ت داپوشه). (بینی:
 جیاو به) (ابعدی: دوورمه دهکوه).

ههروا ئهم رستانه‌ی تریش: (حهقم نیه به سه‌رته‌وه) یا حه‌قت
 نیه به‌سه‌رمه‌وه) یا (ونبه له‌به‌ر چاوم) یا (من که‌لگی تۆم بپۆه نیه) یا
 تۆبه که‌لگی من نایه‌یت) یا (مه‌سره‌فت له‌سه‌ر من نیه) یا (هاورپیتی تۆ
 بۆ من چه‌رامه) یا (تۆ بۆ هاوسه‌ری من ده‌ست ناده‌ی) یا (برۆ
 به‌ره‌للāبه) (تکایه ته‌ماشای به‌رگی سییه‌می شه‌ریعه‌تی ئیسلام لاپه‌ره
 (۳۲۴) بکه. هه‌روا به سه‌رنجه‌وه ته‌ماشای په‌راویزی لاپه‌ره (۱۵۲) له
 به‌رگی سییه‌می تاج الاصول به کوردی بکه). له راستیدا جیهان
 گوپراوه، که‌سانێ له ناوماندا په‌یدابوون، له کوردستاندا بوون به
 بلوێرو بڵندگوێ کفری جیهانی، به‌ناو رۆشنبین، وه‌کی تر کرێ
 گرت‌ه‌ی سه‌لیبییه‌ت و سه‌هیوونییه‌تن، رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆن و
 گوڤار رۆژنامه‌یان بۆ ئاماده‌کراوه، کاری سه‌ره‌کی یان جنیودانه
 به ئیسلام و موسوڵمانان، به ناوی ئازادی و مافی کریکار و مافی
 ئافره‌ته‌وه ده‌سدریژی له هه‌موو مافیکی مرو‌فی ئابروو مهند
 ده‌که‌ن، به ئاشکرا جنیو به‌ خوا، گالته به‌ قورئان، هێرش له‌سه‌ر
 ئیسلام، جنیو به‌ مه‌لا و مزگه‌وت و شیخ و مشایه‌خ ده‌ده‌ن، له
 هه‌مووی سه‌یرتر ئه‌وه‌یه ئهم لایه‌نه ئیلحادییانه له‌گه‌ڵ لایه‌نه
 ئیسلامیه‌کاندا زۆر به‌ینیان خۆشه، سویند به سه‌ری یه‌کتری
 ده‌خۆن! بگره‌ گه‌نی جار هاوپه‌یمانان!! خودایه! فریای گه‌لی کورد
 که‌وه، له‌م پاشا که‌ردانی و به‌ره‌للāیه رزگاری بکه (به‌روانه:
 به‌رگی پینجه‌می ته‌جریدی بوخاری به کوردی لاپه‌ره/ ۳۶۳
 هه‌تا ۳۶۶ - ژماره/ ۲۱۰۳ و رافه‌که‌ی).

جا له بهر نه وه پټوېسته ژن ماره برپړېن و ژن ته لاق دان به باشی
رېك بخرئ و ياسايه كې رېك و پېكې به پېي دمه كاني قورئان و سونمت
بو دابمه زړئ - و مرگير.

(۲۷۵) ته لاقى بيدعى و ته لاقى سوننى:

له كؤن و نوډا زاناكان هم دوو زاراوه بو ته لاق به كار دمه پېنن:
ته لاقى سوننى و ته لاقى بيدعى، ته لاقى سوننى واته: ته لاقى دروست،
ته لاقى بيدعى واته: ته لاقى نادرست، مېهست له نا دروست نه وه يه
كه ته لاقدان له و كاته دا حرامه و نارو وايه، دنا ته لاقه كه دادمه زړئ و
دهكه وئ.

له زاراوى شهر عدا ته لاقى سوننى نه وه يه: مېرد ژنى به
دهسگيراوى خوى له پاكيدا ته لاق بدا، به مهرجن ژنه كه دوو گيان نه بئ،
يا منډال (صغيره) نه بئ، يا بېنويزي نانو مېد (نايسه) نه بئ.

ته لاقى بيدعش نه وه يه: كه مېرد ژنى به دهسگيراوى خوى له
يه كئ له كاتانه دا ته لاق بدا: له كاتى بېنويزيدا، يا له زهيسانيدا، يا له
پاكيه كدا كه چوو بېته لاي له و پاكيه دا، به لام هيشتا دمرنه كه و تبئ
كه سكي هه يه يانا. ته لاق جوړيكي تريشى هه يه كه نه وه يه: نه سووننى
بئ و نه بيدعى بئ، وهك ته لاقى ماره برپړاوى به ددست نه گيراو و ته لاقى
ژنى سكېرو له ژنى بېنويزي نانو مېدو ژنى منډالئ ره سیده نه بوو. هم
جوړانه ي ته لاق له م حه ديته و مرگير او: ئيبنو عومر (ره زاه خواله خوه و بابو)
دده فرموى: به سه رينى حه زمرت خوى (درومه خواه له سه ربدا) ژنيك بېنويز

بوو ته لاقم دا، عومهر (رەزاه خواه لایب) بو ئه مه له چه زرت (درووه خواه له سه رب) ده پرسئ، چه زرت (درووه خواه له سه رب) ده فهرموی: پئی بلئ با ژنه که ی بگپرئته وه بو ژیر نیکاحی خوئ، نه و جا له لای خوئ بیهیلئته وه هه تا له بینوئزی پاک ده بیته وه جاریکی تر ده که ویتته وه بینوئزی و دیسان پاک ده بیته وه ئیتز له وه دوا نه گهر ئارموزو ده کا رای بگری لای خوئ و ژنی خوئه تی، نه گهر ئارموزووش ده کا بهر له وه ی که بچیتته لای ته لاهی بدات، نه مه نه و عید دمه یه که خوای گه وره له قورئاندا فهرمانی کردوو که ژنی تیادا ته لاق بدرئ، که ده فهرموی: (فطلقوهن لعدتهن). (شه یخان گیراویانه ته وه) له سه ر نه م ته فسیره نه م لامی چه رفی چه ره که وا له م ئایه ته دا به واتا (فی)یه، شتی وایش له عهرمبیدا نموونه ی زوره، وه ک {وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ - سورة الأنبياء - ۴۷/۲۱} هه ندئ ده فهرموون: لامی لعدتهن بو ته وقیته، نه و کاته ته فسیره که ی ئاویه: له و کاته دا که له دوا یه وه یه که سه ر ژن ده که ویتته عید ده وه. نه م فهرمووده یه رای نه وان پووچ ده کاته وه که ده ئین: ته لاقی بیدعی ناکه وئ. چونکه نه گهر وابووایه، پیغه مبه ر (درووه خواه له سه رب) به عومهری نه ده فهرموو: به عه بدو لای کوپت بلئ: با ژنه که ی بگپرئته وه بو ژیر نیکاحی خوئ. چونکه واتای نه م فهرمایشته وایه که ته لاقه بیدعی یه که ی ئیبنو عومهر که و تووه و ژنه که ی له ژیر نیکاحی نه ودا نه ماوه هه تا نه یگپرئته وه ژیر رکیزی خوئ نابیتته وه به ژنی.

ته لاقی بیدعیش که نه وه یه: له بینوئزیدا به ئارموزو ته لاقی بدا عید ده ی ژنه که یش به (اقراء) بئ، واته: به بینوئزی و پاکی بئ، به و

مهرجه ژنه که خوی قوبوولی خولعی نه کرد بئ له پیاوه که، یا نه وهیه:
له پاکیدا ته لاهی بدا، بهو مهرجه که لهو پاکیه دا چووبیته لای، یا له
حهیزی پاش نهو پاکیه دا چووبیته لای، وژنه کهیش له سکوزا
نه که وتبئ و سکیشی دهرنه که وتبئ. په ندو حکمه تی نه مهیش نه وهیه:
که ته لاق له بئ نو یژیدا ده بی به هو ی در یژبوونه وهی عیدده ی ژنه که،
چونکه ماوه ی نهو بئ نو یژیه به عیدده دانانری، دهی شتی وایش
زیاندانه له ژن به ناهق، ته لاهی کاتی پاکیش که لهو پاکیه دا
چووبیته لای بویه دادهنری به بیدعی چونکه هه ل ده گری که بی
به مایه ی په شیمانی، له پاش دهرکه وتنی سک، چونکه هه بوونی منال له
نیوانی ژن و میرددا زوربه ی کات ری له ته لاق ده گری.

٢٧٦) ژماره ی ته لاقی پیاوی نازادو پیاوی به نده (کویه):

پیاوی نازاد له سهر ژنی خوی، ژنه که ی نازاد بئ، یان که نیزه ک
بئ، خاوه نی سی ته لاقه. به پیی نه م فه رموده یه ی که نی مامی نه نه س
{ره زاه خواه لیبو} ده ی گپ ریته وه: پیاوی هاته خزمه تی هه زره ت {درووه خواه
له سهری} عهرزی کرد: قوربان! من گویم له قورنانه که فه رمایشتی
خودایه ده فه رموی: {الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ - سورة البقرة - ٢/٢٢٩}
واته: ژن ته لاق دان دوو جار ه. ده ی که وایه ته لاقی سییه م کامه یه؟
فه رمووی {درووه خواه له سهری} (ته لاقی سییه م نه وهیه که له دوا نه مه وه
ده فه رموی: {امساك بمعروف او تسريح باحسان} {نیبنو قطان: به
فه رموده یه کی ساخی داناوه کردووشیه تی به به لگه ی نه م باسه،

عائیشه و ئیبنو عه عباسیش (رهزاه خوايان لایب): به هه مان مه عنا ته فسری
 ئه م نایه ته ده کهن، که واته نایه ته که به ته وای نه مه واتا که یه تی):
 (الطلاق مرتان فامساك بمعروف او تسرح باحسان: ژن ته لاق دان
 دوو جاره، نیت له پاش نه و دوو جاره میرد ده بی یا به جوانی نه و ژنه
 رابگری، یا نه گهر بۆ جاری سییه ته لاقی دایه وه نیت فیری به سه ریه وه
 نامین و مافی نه وه ی نامین که له ماوه ی عیدده دا بیهینیته وه). بۆ
 ژیر رکیزی ژنیتی خوی هندی زانا دمفه رموون: ته لاقی سییه نه وه یه
 که له م نایه ته دا باس کراوه، که دمفه رموی: {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ
 مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۰} واته:
 نه گهر له پاش نه و دوو ته لاقه ی که له نایه تی (الطلاق مرتان) دا باس
 کرا، میرد که بۆ جاری سییه ژنه که ی ته لاق دا، خوا به خورایی بی یا
 له سه ر مال بی، نه وه نیت نه و ژنه حه لال نابیته وه بۆ نه و پیاوه هه تا
 شوو ده کا به میردیکی ترو له ویش ته لاقی ده که وئ).

پیاوی به ندهیش خاوه نی دوو ته لاقه. به پئی فه رمایشته که ی
 (درووه خواه له سه رب): به نده ی زه پخریده دوو ته لاقی هیه. نیمامی شافیعی
 (رهزاه خواه لایب): ده گپریته وه: کۆیله یه کی کاغه ز پیدراو، که هی نوممو
 سه له مه بوو، ژنکی نازادی هه بوو، دوو جار ته لاقیدابوو، ویستی
 بیگپریته وه بۆ ژیر رکیزی خوی، بۆ نه مه له عوسمانی پرسی، زهیدی
 کوری ثابتیش له وئ بوو به جووت به توورپیی پیاوان فه رموو: نه و ژنه
 له تو حه رام بووه، له مه دا جیاوازی له نیوانی کۆیله ی کوری کۆیله و
 کۆیله ی باوک نازادو کۆیله ی پاشه مه رگه (واته: موده ببه ر) و کۆیله ی
 کاغه ز پیدراوو کۆیله ی به ش به ش (واته: موبعه ض) دا نیه.

ههركاتيگيش ميڤرد (نازاد بي يا كويله) ژماره‌ي ته‌لاقى خوى ته‌واوكرد، ئيتير نه‌و ژنه‌ي لي حهرام ده‌بي و هه‌تا ميڤردىكى تر نه‌كا جه‌لال نابيت‌ه‌وه بو‌ي، به‌ مهرجى نه‌وه‌يش ميڤردى تازه به‌ ده‌ستى بگري و ليى جيا بيت‌ه‌وه‌و عيده‌ي به‌سهر بچي، به‌پيى فه‌رمايشتى زاتى مه‌زن: {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ}.

٢٧٧) باسى جه‌رتكردن (استثناء) له ته‌لاقا:

جه‌رتكردن نه‌وه‌يه برپاري بۆ كو‌مه‌لي بده‌ي به‌لام هه‌ندى له گرتنه‌وه‌ي نه‌و برپاره ده‌ربكه‌ي. جه‌رتكردن يا جياكردنه‌وه له شه‌رعا دروسته‌و ياسايه‌كى ناسراوه، له دمقى نايه‌تى قورئان و فه‌رمووده‌دا هه‌يه. جه‌رتكردن دوو جو‌ره.

يه‌كه‌ميان: ژماره هه‌ل ده‌گري و ده‌كوو نه‌وه ميڤرد بلي: سى به‌سى ته‌لاقت بكه‌وى، يه‌ك ته‌لاق يا دوو ته‌لاق نه‌بي، دووهميان نه‌وه‌يه كه نه‌صلي ته‌لاقه‌كه به‌هستى به‌هزو مه‌يلي خوداوه، يا به‌هزو ئارم‌زووى كه‌سيكه‌وه.

له جو‌رى يه‌كه‌ما نه‌مانه مهرجن:

يه‌كه‌م: لكابي به‌رسته‌كه‌وه له‌كاتى قسه‌كردنه‌كه‌دا به‌ جو‌رى كه له عورفدا به‌ يه‌ك قسه بژميڤرين.

دووهه: نهوویه چهرتکردن هه موو چهرتلیکراوه که نه گرتتهوه،
واته: نهووندهی ژمارهی نهو نهی، کهواته نهگهر گوتی: سی تهلاقت
کهوتبی سی تهلاق نهی، نهوه سوودی نیهوه هر سی تهلاقهکی
دهکهوی.

سییهه: نهوویه: کابرا نیازی نهو لی چهرتکردنهی بی، بو
نموونه له پیش تهواوکردنی رستهی تهلاقهکهدا نهو نیازهی ههی، با له
سهرهتاشیهوه نهیووی. وهك نهوه به ژنهکی خوی بلی: سی بهسی
تهلاقت کهوتبی، یهك تهلاق یا دوو تهلاق نهی، وه به پهیوهستی
رستهکه بلی، نیازی له گهلابی، نهوه ژماره چهرتکراوهکه ناکهوی.

بهستنی تهلاق به هزی خواوه، وهك نهوه بلی: تهلاقت کهوتبی
نهگهر خوا هزکا.. نهوه تهماشادهکهین: نهگهر رستهی خوا هزکا)
بهی مهبهست هات بهسهر زماندی دا، وهك باوه هسهگهر لهم کاتانهدا
بهی نیاز، نهه رستهیه دی به دهمیدا، یا مهبهستی پیروزی و پیتو هه
وهرگرتن بوو له یادو زیکی خوی گهوره، یا مهبهستی له گوتنی نهه
رستهیه نهوه بوو که له حهقیقهتدا هه موو کاری به خواستی خوا
خویهتی، یا بههیج جوړی مهبهستی نهوه نهبوو که کهوتنی تهلاقهکه
بهستنی بهمهیل و خواستی راستهقینهی خوداوه، نهوه لهم کاتانهدا
گوتنی وشه (ان شاء الله: نهگهر خوا خواستی لهسهربی) کاریگهری
نیهوه بی سوودهو تهلاقهکه دهکهوی. بهلام نهگهر مهبهستی له گوتنی
نهوهبوو که کهوتنی تهلاقهکه بههستی به خواستی راستهقینهی خواوه،
نهوه تهلاقی ناکهوی، چونکه بوون و نهبوونی مهیل و خواست و هزی

خودا لای ئیمه دیار نیه، وه مادام (معلق علیه) نه زانراویئ (معلق) نایه ته جئ. بۆیه ده لئین: بنه رمت (نه سلّه) مانه وهی ژن و میردیه، هه روا نه گهر ته لاق بهه ستئ به خواستی زهیده وه، وه پیش نه وهی بوون و نه بوونی خواستی زهید بزانی، زهید بمرئ، نهو ته لاقه ناکه وهی، چونکه ته لاقه که به ستراره به بوون یا به نه بوونی خواستی زهیده وه نه وهیش نه زانراوه له هه دیندا ههیه ده فهرموئ: ههر که سئ که سئ له کۆیلهیی ئازاد بکا، یا ژن ته لاق بدا، وه هه ندیکئ ئی چهرت بکا، چهرت کردنه کهی داده مه زری.

له کاتی ئی جیا کردنه وه ئی چهرت کرندا جیاوازی نیه له نیوانی ئهم جوړه گوتنانه دا، وه که نه وه بلئ: (انت لق ان شاء الله: ته لاقت که وتبئ نه گهر خوا هه زکا) یا (ان شاء الله فانت طالق: نه گهر خوا هه زکا ته لاقت که وتبئ) یا (متی شاء الله: ههر کاتی خوا مهیل بکا) یا (اذا شاء الله: کاتی خوا خواستی له سه ربئ).

۲۷۸) باسی ته علیقی ته لاق:

ته علیق بریتیه له به ستنی واتای رسته یه که به واتای رسته یه کی تره وه به جوړئ که هه تا (معلق علیه) نه یه ته جئ (معلق) نه یه ته جئ. که واته ته علیق واته: پئوه هه ل سپاردن، یا پئوه به ستن، یا به ستنه وه به شتیکه وه. له پاش ئهمه بزانی: ته لاق وه که به تهنجیز داده مه زری، به ته علیقیش داده مه زری تهنجیز واته: ده سه جئ، یا جئیه جئ. به لگه ی ئهمه پیش ئهم فهرمایشته یه تی (مرووه خوا له سه ربئ): موسوئمانان پابه ندی

مهرجی رهوای خوځانن! ههروا قیاسیش به لگه‌ی دامه‌زراندنی ته‌علیقی ته‌لاقه، چونکه دهق هه‌یه له‌سهر نه‌وه که ئازادکردنی کۆپله نه‌گهر ببه‌سترئو ته‌علیق بکړئ به دوا‌ی مردنیشه‌وه داده‌مه‌زرئ، ده‌ی ته‌لاقو به‌نده ئازادکردن له زۆر بریاردا له یه‌کتره‌وه نزیکن. مه‌به‌ست له به‌ستنمه‌ودی ته‌لاق به‌شتیکه‌وه، نه‌وه‌یه که ژن گه‌ل جار له هه‌ندی مه‌به‌ستا له دژی می‌رد ده‌وستئ، می‌رده‌که پئی ناخۆشه که به ئاره‌زووی خو‌ی ژنه‌که‌ی ته‌لاق بدا، چونکه ته‌لاق له زاتی خویدا دزیوترین حه‌لاله له‌لای خودا، له‌بهر نه‌وه ده‌یه‌وئ که ژنه‌که خو‌ی بکا به سه‌رپشک، له نیوانی نه‌وه‌دا که یا واز له بی دلی می‌رده‌که‌ی به‌ینی، یا بی‌گوویی و لاساری خو‌ی ببی به‌هو‌ی ته‌لاق که‌وتنی، جا له‌م هه‌ل و مهرجه‌دا ته‌لاقه‌که‌ی ده‌به‌ستئ به شتی‌که‌وه‌و ژنه‌که‌ی تی ده‌گه‌ینی که خۆت سه‌رپشکیت له ته‌لاق‌دانی خۆت به‌کردنی نه‌وشته یا به نه‌کردنی.

ده‌ی کاتئ نه‌مه‌مان زانی باب‌زانی که له‌پاش ته‌علیق په‌شیمان بوونه‌وه مه‌حاله، وه هه‌رکاتئ ته‌علیقی ته‌لاق کرا به‌شتیکه‌وه هه‌تا نه‌وشته نه‌یه‌ته‌جئ ته‌لاقه‌که ناکه‌وئ، خوا‌ی په‌یدا بوونی نه‌و شته دیاری بی، وه‌ک: کاتئ خۆر هه‌له‌هات ته‌لاقت که‌وتبی. یاخود بوون و نه‌بوونی وه‌ک یه‌ک بی، وه‌ک: نه‌گهر به‌جیته ناو نه‌و خانووه‌وه ته‌لاقت که‌وتبی. نه‌م قسه‌یه‌یش به‌هه‌مان واتایه: (علی الطلاق لا افع‌ل کذا او افع‌له: ته‌لاقم بکه‌و‌یته سه‌ر نه‌و کاره ناکه‌م) یا (ته‌لاقم بکه‌و‌یته سه‌ر نه‌و کاره ده‌که‌م). جا هه‌ر کاتئ مهرجه‌که جیبه‌جئ بوو به مهرج‌گیراوه‌که‌یش ده‌یته‌جئ، که ته‌لاقه‌که‌یه، له‌پیش نه‌وه‌دا که

مهرجه که بېته جی چوونه لای ژنی تالووق کراو دروسته، چونکه هیشتا ته لاقه که نه که وتووہ.

نمونه ده هیه نه گهر تالووق کهر گومانی بو بهیدا بوو که مهرجه که هاتوته دی یانا، یا شته که حیبه جی بووه یانا، نه وه ته لاقه که ناکه وئ، چونکه بنهرمت (نه صل) نه بوونی نه و مبه.

بهرمون نه مه چهنه نمونه یه که بو ته علیقی ته لاق هه تا بکرین به سر مه شق بو نه م بابته ته :

(۱) میردی به ژنه که ی بلئ: ته لاقته که وتبئ نه گهر نارمزووده که ی، له م نمونه یه ده دسبه جیی له کوری گوشتوگو که ده پیویسته، له بهر نه وه مهرجه ژنه که دس به جی بلئ: (نارمزووم هیه) دنا نه گهر درنگ نارمزووی دمربری و بهینی که وت ته لاقی ناکه وئ، چونکه نه م جوره تالووق کردنه مبه ست لی داوای به یانی نارمزووه له نیستاده که واته پیویسته وه لامه که ی دس به جیی.

له بهر نه وه نه م جوره پرسو وه لامه وه ک نیجابو قوبولی عوقود مامه له یان له گه لدا ده کری، که واته دواخستن هه لئناگری!

یا ده لیین: چونکه نه م جوره تالووق کردنه پیسپاردنه، واته: ته لاق دانه دمستی ژنه (تفوریض) که بریتییه له کردنی ته لاق به مالی ژن، ده ی که واته مهرجه ژنه که دسبه جی نارمزووی خوی دمربری، هر وه ک مهرجه که له پیسپاردن (تعویض) ته لاقا ژنه که گورج خوی ته لاق بدا، دنا ته لاقی ناکه وئ! به لام نه گهر پیی گوت: هه رکاتی خوت

ئارمزووت ھەببوو تەللاقت كەوتبى، ئەو ھەركاتى ژنەكە ئارمزوو بكا تەللاقى دەكەوئ، با كۆرى كوفتو گۆكەيش بەجى بھىلى، چونكە ئەم جۆرە تەعلیقە بەستەنەوہیە بە شتىكى واوہ دەسبەجىيى ناخوازى وەك پىي بلى: لەھەر كاتىكا خۆت ئارمزوو دەكەى لە تەلاق تەللاقت كەوتبى.

(۲) مىردى بە ژنەكەى بلى: ئەگەر بچىت بۇ ئەو مائە يا قسە لەگەل نەرىمان بكەى تەللاقت كەوتبى، ئەو بە كردنى ھەرىكەى لەم دووشتە تەللاقى دەكەوئ. بەو ەكە بچىتە ناو مائەكەوہ يا قسە لەگەل نەرىمان بكا، بەلام بە كردنى ھەركام لەم دوو شتە لە پىشدا تەللاقتىكى دەكەوئ و سۆینەكەى تەواو دەبى و بايەخى نامىنى، بۆيە ئەگەر لەو دەوا دو ھەمىشيان بكا بەوہ تەللاقى تری ناكەوئ. وەلى ئەگەر بلى: ئەگەر بچىت بۇ ئەو مائەو قسە لەگەل نەرىمان بكەى تەللاقت كەوتبى، ئەو ەكەرەكە ھەر دووشتەكە بكا ئەوسا تەللاقى دەكەوئ. چونكە واوى عەطف لەم جۆرە جىگەيەدا بۇ كۆكردنەوہى مەعطووفو عەلەيەو مەعطووفە لەيەك بپاردا.

(۳) پىي بلى: ئەگەر ئەو مشتە مېۋزە بخۆى تەللاقت كەوتبى ژنەكەيش مېۋزەكە بخوات يەك دەنكى نەبى، تەللاقى ناكەوئ، چونكە تەلاق پىۋە بەسراوہكە نەھاتۆتەدى، كە برىتییە لە خواردنى گشت مېۋزەكە. بەم پىۋدانەرەفتار لەگەل ھاو وینەكانى ئەم نمونەيە دەكرى، وەك ئەو ەبلى: ئەگەر ئەم ھەنارە بخۆى.. ژنەكەيش ھەنارەكە بخوا يەك دەنكى نەبى تەللاقەكە ناكەوئ.

(۴) نه گهر بهردئ كه و ته ماله كه و هو ميږد گوتي به ژنه كه ي: نه گهر پيم نه لئي كي هم بهردهي تيگرت ته لاقت كه وتبي. ژنه كه يش گوتي: دروستكراويكي خوا تيگرت، ته لاهي ناكه وي، به لام نه گهر ژنه كه گوتي: مروفي فرهيده او ته لاهي ده كه وي، چونكه هل ده گري با هلي دابي! يا مهي موني، يا شتي وا، له م باردها هوي سويند كه و تنه كه هيه، نه ودي كه ناهيلي ته لاهه كه بكه وي گوماني تيا پهيدا بووه، چونكه وهك گوتمان هل ده گري فريدمر مروفي بي يا هه وابي، بنه رديش نه بووني نه هيله (نه هيل واته: مانيع - و مرگي).

(۵) پي گوت: (نه گهر فيسار ببيني ته لاقت كه وتبي) به زيندووي يا به مردووي يا به خه وتووي چاوي پي بكه وي ته لاهي ده كه وي، بو نه مهيش نه ونده به سه كه چاوي به هه ندي له له شي بكه وي.

(۶) پي بلئ: (نه گهر شتي له من بدزي ته لاقت كه وتبي) نه گهر كيسه يه كي بداتي، هه ن شتي لي در بيني و بيبا بو خوي ته لاهي ناكه وي، چونكه نه وه گزيه نهك دزي. له فيليكا دمه رموي: نه گهر ته لاقخوره كه نه خوينده واربي ته لاهه كه ده كه وي، چونكه نه خوينده وار جياوازي ناكه له نيواني گزي و دزي.

(۷) پي بلئ: (نه گهر قسه ت له گهل بكه م ته لاقت كه رتي) له پاشا هه مان قسه دووباره بكا ته وه، يا پي بلئ: نه وه باش بزانه، له دوو شي وديه دا ته لاهي ده كه وي، چونكه له هه ردو شي وده كا (معلق عليه) هاو ته جي و قسه ي له گهلدا كردو وه. نه گهر پي بلئ: نه گهر من له پيشدا

قسم له گهل كړدى، يا سلاوم ن كړدى ته لاقت كهوتبى، وه ژنه كه له پيشدا قسمى له گهل نهو كړد، يا سلاوى ليكرد ته لاقى ناكه وى، سوينده كه پش به قسمه كړدى ژنه كه له پيشدا يا به سلاو كړدى ده كړي ته وهو بابه خى ناميڼى.

(۸) پياوئ به پياوئ بلئ: نه گهر قاوه لتي له لای من نه كهى ته لاقى ژنه كه م كهوتبى. له وودوا هر كاتى قاوه لتي له لایكا ته لاقى ناكه وى، سوينده كه پش به وهنده ده كړي ته وهو كاري گهرى ناميڼى. به لام نه گهر مبه ستي نه وه بوو كه نانى نهو نيومر وپه لاه گهل بخوات وه نه يڅوارد ته لاقى ده كه وى.

(۹) به ژنه كهى بلئ: نه گهر نه م مريشكانه نه فروشى ته لاقت كهوتبى. مريشكيان مرد ته لاقى ده كه وى، چونكه تازه ناتوانى هه موو مريشكه كان بفروشى، به لام نه گهر مريشكيان سهر بېرئ و سهر براو كه له گهل زيندو وه كانا بفروشى ته لاقى ناكه وى.

(۱۰) پيى بلئ: (نه گهر سبه ينى به روژوو نه بى ته لاقت بكه وى) وار يكهوت بو سبه ينى كهوته بينويزيه وه راجيايى هه يه له كهوتنى نه م ته لاقه دا، هه ندئ ده لين: ده كه وى، هه ندئ ده لين وهك ته لاقى زور ليكراو وايه ناكه وى.

(۱۱) پيى بلئ: (نه گهر تووړم كړدى ته لاقت كهوتبى) جا له كور په كهى بدا ته لاقى ده كه وى، باليدانه كه پش بو ته مي كړدن بى، چونكه ليدانه كه سهر ده كيښى بو تووړه بوونى ژنه كه.

(۱۲) پئی بلی: (نهگهر رۆژی له مالى منا برسیت بوو ته لاقت كهوتبى) به بهرسیتی کاتی به رۆزووبوون ته لاقی ناکهوی.

(۱۳) نهگهر پئی بلی: (نهگهر تۆ له مانگ جوانتر نهی) یا رووت له مانگ جوانتر نهی ته لاقت كهوتبى) بهوه ته لاقی ناکهوی، بهپئی نهم نایهته: {لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ - سورة التين - ۴/} بهپئی نهم نایهته مروف له جوانترین شیوهدا دروستکراوه.

(۱۴) نهگهر پئی بلی: (نهگهر كهوتیه بینویزی خۆتو ههویکمت ته لاقتان كهوتبى) زنهگهیش به درۆ بلی: بینویژم، ته لاقی خوی دهکهوی به لام ته لاقی ههویکهی ناکهوی، لهسهه فهرمایشتی دروست، چونکه گومان لیکراوه.

(۲۷۹) ته لاقدان له پیش ماره کردندا:

مهرجی كهوتنى ته لاق نهوهیه ته لاقدمر میردی حازری ته لاقدراوی، كهواته ته لاقی كهسی كه میردی ژنی نهی دانامه زری، نیت ته لاقدانه كه به تهنجیزی وهك نهوه پیاوی به ژنیکی بیانی بلی: (ته لاقت كهوتبى) یا به شیوهی تهعلیق بی وهك نهوه به ژنیکی بیانی بلی: ههركاتی من تۆم ماره کرد ته لاقت كهوتبى. بهلگهی نهمهیش نهم فهرمووده پێغه مبه ره (درووده نواه له سه به): (ته لاقی كهسی دهکهوی كه خاوهنی ژنه كه بی). (چه ند كهسی گیراویانه ته وه) حاکم دهمه رموی: رشته کهی ساخه، تیر میذیش دهمه رموی: فهرمووده یه کی جوانه و

جوانترین فەرمووده‌یسه که به‌م بوونه‌یه‌وه گێڕاوه‌ته‌وه، له نیمامی بوخاریشم پرسی: که دروستترین شت سه‌بارت به ته‌لاق‌دانی پیش ماره‌کردن چیه! فەرمووی: نه‌و فەرمووده‌یه‌یه که عه‌مری کوری شوعه‌یب له باوکیه‌وه له باپیری‌ه‌وه ده‌گێڕێته‌وه. واته: نه‌م فەرمووده‌یه‌ی که نیستا رابورد که ده‌فه‌رموی: ته‌لاقی که‌سی ده‌که‌وی که له‌کاتی ته‌لاق‌دانا ژنه ته‌لاق دراوه که له‌ژێر رکیفی نه‌ودا بی.

٢٨٠) نه‌م چوار که‌سه ته‌لاقیان ناکه‌وی:

ته‌لاقی منال و شیت و خه‌وتوو وه زۆر لیکراو ناکه‌وی، نه‌مه‌یش به‌پێی نه‌م فەرموودانه:

١) نه‌م سی که‌سه قه‌له‌می ته‌کلێفیان له‌سه‌ر نیه: خه‌وتوو هه‌تا خه‌به‌ری ده‌بیته‌وه، منداڵ هه‌تا ره‌سیده ده‌بی، شیت هه‌تا هۆشیار ده‌بیته‌وه. (نه‌بو داوودو تیرمی‌زی گێڕاویانه‌ته‌وه. تیرمی‌زی ده‌فه‌رموی: جوانه).

٢) چه‌زرت (درووده‌خواه له‌سه‌ر بی): ده‌فه‌رموی: نه‌ژن ته‌لاق‌دان به زۆر سه‌ر ده‌گرت و نه به‌نده نازادکردن. (نه‌بو داوودو ئیبنو ماجه‌و حاکم گێڕاویانه‌ته‌وه، حاکم ده‌فه‌رموی: به‌پێی مه‌رجی نیمامی موسلیمه).

٣) ده‌فه‌رموی (درووده‌خواه له‌سه‌ر بی): نه‌م سی شته‌ حسیب ناگیرن له‌سه‌ر گه‌لی نیسلام: کاری هه‌له، له‌بیر چوون، هه‌رحیش به زۆر پێیان بکری. (ئیبنو ماجه‌ گێڕاویه‌ته‌وه، ئیبنو حیببان و حاکم به

فهرموودهیهکی ساخ - هه دیسیکی سهحیح - یان داناوه، حاکم
دهفهرموئ: بهپئی مهرجی ههردوو پیره).

بزانن:

که مهرجی زۆر لیکردن نهوهیه که زۆرکهر توانای نهوهی ههبی
که ههپهشهکهی خوئی بینیتهدی. تواناکهیشی بهیهکی له شیوانهیه: یا
دهسهلاتداره بهپئی شهرع، وهک کهسێ تهلاق بخوات قهرزی فیسار
نادهمهوه، فهرمانداری شهرع به زۆر قهرزهکهی پی بداتهوه، یا تهلاقی
خوارد که دهبی ژنهکهی نویژی نیومپۆ بکا، بهلام ژنهکهی له سهرهتای
نیومپۆوه کهوته بینویژییهوه، لهم دوو بارههه تهلاقی ناکهوی. یاخود
بههوی زۆری زۆردارم وه توانای ههبی، یاخود زۆرکهر بههوی شالاوی
خویهوه بتوانی زۆرهکهی جیبهجی بکا. مهرجی زۆرلیکراو نهوهیه: بی
دهستهلات و ناتهوانابی، نهتوانی رابکا، یا بهرگری له خوئی بکا، یاخودی
رزگار بکا، یا هانا بۆ کهسیکی تر بهری که پهناي بدا، له ههمانکاتدا
باومپی وابی نهگهر تهلاقی ژنهکهی نههه زۆردارم که ههپهشهکهی
جیبهجی دهکاو نهو نیشهی بهسهره دینی، وه دهبی زۆرلیکراو بههیج
جوور نارمزووی له تهلاقدانی ژنهکهی نهبی و هیج بهلگهیهک نهبی
لهسهر شتی وا، نهگهر نیشهانی شتی وا ههبوو که کابرای تهلاقدار
خوئی شتیکی به دهست بووهو بۆره نارمزوویهکی بووه، وهک نهوه که
زۆری لی بکهن بهسێ تهلاقه تهلاقی بدا کهچی نهو بهیهک تهلاق تهلاقی
بدا، یا زۆری لی بکهن بهگفت (لهفظی) بی پیچ (صهریح) تهلاقی بدا
نهو به مهعنا (واته: بهکینایه) تهلاقی بدا، نهوه لهم کاتانههه تهلاقی

دهكهوئ. نهگهر دزوجهرده گرتیان و گوتیان: بهرت نادمین ههتا تهلاقمان بۆ دهخۆی که باسی نهم کهین و بهینه ناکه‌ی، نهویش تهلاقی خوارد، نهگهر خه‌به‌ریان لى بداو باسه‌که ناشکرا بکا تهلاقی ناکه‌وئ، چونکه به زۆری نهوان تهلاقی خواردوو.

زۆر لیکردن:

بهم شتانه دیتهدی: به هه‌ره‌شه‌ی کوشتن، به هه‌ره‌شه‌ی نه‌ندام برین، به لی‌دانی زۆر، به چه‌سکردنی زۆر، به بردنی مال، به له‌ناوبردنی، وه‌ک له پێشه‌وه باسکرا خه‌وتوو تهلاقی ناکه‌وئ، هه‌روا که‌س بوورابیته‌وه له‌سه‌ر هۆشی خۆی چوو‌ب، هه‌روا که‌س له بیرى نه‌ماب، جا نه‌گهر که‌س یه‌ک له دوو ژنه‌کانی خۆی ته‌لاقدا، دوا‌ی له بیرى نه‌ما که کامیانی ته‌لاقداوه، نه‌وه دروست نیه که له‌گه‌ل که‌سیان رابو‌یر هه‌تا بیرى ده‌که‌ویتته‌وه، جا نه‌گهر ژنیکیان گوتی: من ته‌لاقداوه‌که‌م، وه پیاوه‌که‌یش گوتی: له بیرم نه‌ماوه، یا گوتی: نازانم، نه‌وه داوا له پیاوه‌که ده‌کرئ که سو‌یند بخوا له‌سه‌ر نه‌وه که له بیرى نه‌ماوه، یا له‌سه‌ر نه‌وه که نازانئ نه‌وه یا نه‌و نیه، نه‌گهر سو‌یندی نه‌خوارد، سو‌یند ده‌درئ به ژنه‌که، نه‌گهر ژنه‌که سو‌یندی خوارد، حوکم به سو‌یندی ژنه‌که ده‌کرئ و ته‌لاقه‌که ده‌که‌وئ. نه‌گهر به‌ناو نه‌برای ته‌لاقیدا، وه‌ک نه‌وه می‌رد به چه‌ن ژنیکی خۆی بلئ: ته‌لاقى یه‌کیان که‌وتب، وه له دله‌وه مه‌به‌ستی یه‌کیان نه‌ب به تایبه‌تی، نه‌وه ته‌لاقى یه‌کیکی ناو نه‌برایان ده‌که‌وئ، له‌وه دوا می‌رد به ئارده‌زو‌وی خۆی ناوه‌که‌ی دیاری ده‌کا.

بزانن:

که سهرخوښ ته لاقى ده که وى، به مهرجى که خوځى ده ستنى
له سهر خوځييه که ويدا هه بوو بى، چونکه سهرخوښ بهر پرسپاره له
کردارو گوشتارى خوځى، هه روا که سيکيش دهرمانى بخوا يا بخواته وه
سهرخوځى بکا، يا بيهوځى بکا ته لاقى ده که وى، به مهرجى کارى به
به کارهينانى نه وه دهرمانه نه بوو بى، چونکه نه وه دوو که سه ده ستیان
هه به له م ناهه قيه دا که له خوځيانى ده که ن. گوتراوېشه: ته لاقى ناکه وى،
گوايه نه ميش وک شيت وايه، چونکه هه ردوکیان بى هوځن، مهرجى
بهر پرسپارېش (ته کلېف) هوځى ساخه که له م دوو کاته دا هه بوونى نيه.

۲۸۱) ته لاق دوو جوړى هه به: رجعى و بائن:

يه که م: ته لاقى رجعى — وشى رجعى له (ره جعت) ى عه رمې
وهرگير او، که به مه عا گېرانه وهى شته بو سهر حالى پيشووى خوځى.
له شهر عدا برېتېيه له هينانه وهى ژنى ته لاق دراو بو ژېر رسته ى ژنو
ميړدى به بى گريدانى تازه، له پاش ته لاقدانى غه يره بائين له ماوه ى
عیدده دا. سهر به لکه که ى نامه ى خوداو ريگه ى ره بهرو يه گگرتنى
نه ته وهى ئيسلامه.

خوای گه وره ده فهرموى: { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ
فَطَلَّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ - سورة الطلاق - ۱/۶۵ }
هه روا ميړده کانيان له و ماوه ى عیده به دا مافى ته و او بيان هه به بو
هينانه وهى نه و ژنه ته لاق دراوانه بو ژېر رکيفى خوځيان).

خۆشه‌ویستیش (دروود، خواه له‌سه‌رب): دمه‌رموئ: ئه‌ی عومه‌ر به
 كورمه‌كه‌ت بئ: كه ژنه‌كه‌ی بگيرپته‌وه‌و بۆ ژير ركيفی ژنو مي‌ردی خۆی.
 ئيمامي عومه‌ریش (ره‌زاه‌خواه‌لينه‌): دمه‌رموئ: پيغه‌مه‌ر (دروود، خواه له‌سه‌رب):
 حه‌فصه‌ی ته‌لاقدا له‌پاشا گيرپايه‌وه‌و بۆلای خۆی. (ئهبو داوودو نه‌سائی و
 ئيبنو ماجه‌ گيرپاويانه‌ته‌وه‌و. حاكم دمه‌رموئ: فه‌رمووده‌يه‌کی دروسته‌،
 به‌پيی مه‌رجی هه‌ردوو پيره‌).

ده‌ی هه‌ر کاتئ مي‌ردی نازاد يه‌ك جار، يا دوو جار، ژنی خۆی
 ته‌لاقدا، ياخود به‌نده‌: يه‌ك جار ژنی خۆی ته‌لاقدا، ئه‌م ته‌لاقدا نه‌يشيان
 له‌پاش به‌ده‌ست گرتن بوو، وه‌ له‌سه‌ر وه‌جه‌لش نه‌بوو، واته‌: به‌
 خۆزايی بوو، به‌ خولع نه‌بوو، ئه‌وه‌ مي‌رده‌ ته‌لاقده‌رکه‌ بۆی هه‌يه‌ كه‌
 ژنه‌كه‌ی بگيرپته‌وه‌و ژير ركيفی خۆی، به‌لام به‌مه‌رجئ ئه‌و گيرپانه‌وه‌يه‌
 له‌ پيش به‌سه‌ر چوونی عيده‌دی ژنه‌كه‌دا بی. بۆ دامه‌زراندنی
 گيرپانه‌وه‌يش له‌سه‌ر فه‌رمایشتی دروست، شايه‌ت گرتن مه‌رج نيه‌، به‌لام
 به‌بئ گومان كه‌ سوننه‌ته‌، هه‌ر چه‌ند شافيعی رای وایه‌: كه‌ ئه‌وه‌
 پيويسته‌، چونكه‌ رووكاری ئه‌م نايه‌ته‌ نيشانه‌ی ئه‌وه‌يه‌ كه‌ شايه‌ت گرتن
 به‌م بۆنه‌يه‌وه‌ پيويست بی: {وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِّنْكُمْ - سورة
 الطلاق - ۲/۶۵} له‌به‌ر ئه‌وه‌يش كه‌ گيرپانه‌وه‌يش وه‌ك ماره‌کردن
 وایه‌، ده‌ی ماره‌کردن خودا فه‌رمانی كردووه‌ به‌شايه‌تگرتن بۆی، بزنان
 كه‌مي‌رد بۆی هه‌يه‌ ژنی ته‌لاقداوای خۆی به‌ته‌لاقی رجعی، به‌يئيته‌وه‌
 بۆ ژير ركيفی خۆی به‌بئ فه‌رمان و ره‌زا بوونی ژنه‌كه‌، به‌لام به‌مه‌رجئ
 له‌ماوه‌ی عيده‌دا بی.

٢٨٢) داریژگهی ژن گپړانه‌وه (صیغه الرجعة):

داریژگهی ژنگپړانه‌وه، بڼې پیچ و به‌پیچې هه‌یه بڼې پیچ و هک
 نه‌وه پڼی بڼی: (نه‌وا تۆم هینایه‌وه ژپړ رکځی خۆم) یا (نه‌وا تۆم
 هیښته‌وه له‌لای خۆم) یا (نه‌وا تۆم برده‌وه بۆ لای خۆم) یا (نه‌وا ژنه‌که‌م
 گپړایه‌وه بۆ ژپړ نیکاحی خۆم) یا (وا ژنه‌که‌م برده‌وه بۆ لای خۆم)
 له‌و شوینانه‌دا که پښت به‌گوتنی وشه‌ی (بۆ لای خۆم) بڼی، ده‌بڼی نه‌م
 وشه‌یه‌ی بۆ زیاد بکا. داریژگهی به‌پیچیش و هک نه‌وه پڼی بڼی:
 _دووباره تۆم کرده‌وه به‌ه‌لالی خۆم) یا (ه‌لالم کردیته‌وه له‌ خۆم)
 یا (وا مارهم کردیته‌وه له‌ خۆم).

گپړانه‌وه‌ی ژن بۆ ژپړ رکځی میږد به‌چوونه‌لایش داده‌مه‌زری،
 هه‌روا به‌ماچ و ده‌سبارزیش نه‌گهر به‌نارمزوووه‌وه بڼی، به‌مه‌رجی
 مه‌به‌ستی له‌وه گپړانه‌وه بڼی.

بۆ دامه‌زراندی گپړانه‌وه نه‌م چه‌ند کاره مه‌رجن:

یه‌که‌م: ده‌بڼی عیدده‌ی ژنه‌که ته‌واو نه‌بووبی، چونکه نه‌گهر
 عیدده‌که‌ی به‌سهرچوو گپړانه‌وه‌یش له‌ده‌ست ده‌چی، چونکه له‌دوا
 عیدده‌یه‌که‌سهر حیا‌بوونه‌وه (واته: به‌ینوونه) رووده‌دا.

دووه‌م: ده‌بڼی ژنه‌که ده‌ست بدا بۆ نه‌وه که ه‌لالم بیته‌وه بۆ
 میږده‌که‌ی، گریمان ژنه‌که یا پیاوه‌که له‌نایین هه‌لکه‌پړانه‌وه، گپړانه‌وه
 له‌کاتی وادا دانامه‌زری، بزنان که ژنی رجعی ته‌لای تری پښه‌وه ده‌لکی له‌
 ماوه‌ی عیدده‌یدا، هه‌روا خولوع و نیلاوظیهاری له‌گه‌ل ده‌کری.

ژنی رجعی چهند ته لاقی ده مینئ:

نه گهر میړد ماره برینی کونه ژنی خوی تازه کرده وه، له پیش نه وده دا که شوو بکاته وه به میړدیکي تر، یا له پاش نه وه، وه له پیش نه وده دا که میړدی دوو به دهستی بگرئ، یا له پاش به دهست گرتن، له گشت نهم شیوانه دا ژنه که ده بیته وه به ژنی میړدی پیشووی، وه چهند ته لاقی له شووی یه که می به میړدی یه که می مابوو نیستا خاومنی نه وده نده ته لاقه و بهس، چونکه شوو گردنی دوو ماره ی ته لاقه که و تو و ده کانی بؤ زیندو و نا کاته وه، به پیی نهم داستانه: ده گیرنه وه: له عومهر پرسیارکرا: نه گهر که سئ دوو جار ژنئ ته لاق بدا، ژنه که عیدده ی به سهر بجئ و شوو بکا به میړدیکي تر، وه له ویش جیا بیته وه، نه و جا میړدی یه که می ماره ی بکاته وه، نهم ژنه له کاتی وادا چهند ته لاقی ماوه؟ عومهر فهرمووی: چهند ته لاقی مابوو له شووی یه که می نیستایش هر نه وده نده ی ماوه!

نهم رایه ده گیرنه وه له عهلی و زهیدو موعازو عه بدو و لای کوری عومهر وه، عوبه یددی سه لانی و سه عیدی کوری موسه ییه بو حه سه نی به صریش (ره زاه خواه لیبنا) هه مان رایان هه یه.

۲۸۳) ته لاقی بائن:

ته لاقی بائن دوو به شه: بهینوونه ی صوغراو بهینوونه ی کوبرا. به کوردی واته: جیابوونه وه ی ته و اوو جیابوونه وه ی ناته و او، یا خود جیابوونه وه ی راسته قینه و بؤره جیابوونه وه، یا جیابوونه وه ی بجووک و جیابوونه وه ی گه و ره.

ژنی بانن به جیابوونه‌وی نا ته‌واو نهو ژنه‌یه که له‌پیش به دهست گرتندا ته‌لاق درابن، یا له‌پاش به‌دهست گرتن خولعی له‌گه‌ل کرابن. مهرجه‌که ته‌لاقی سئ به سئ له‌لایهن می‌ردی ئازاده‌وه نه‌درابن، یا دوو ته‌لاق نه‌درابن له لایهن می‌ردی کوپله‌وه، چونکه یه‌ک دهنگی و یه‌ک گرتن هه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه. ژنی جیاوه‌بوو به بو‌ره جیابوونه‌وه‌یه حوکه‌که‌ی نه‌مه‌یه: به‌هوی ماره‌برینی تازه‌وه له‌سه‌ر مارهی تازه، به‌فه‌رمان و رمزابوونی ژنه‌که خوی یا هه‌قداره‌که‌ی دیسان ده‌بیته‌وه به ژنی می‌رده‌که‌ی.

ژنی بانن به جیابوونه‌وی ته‌واو نهو ژنه‌یه که له‌لایهن می‌ردی ئازاده‌وه سئ ته‌لاقه درابن، یا له لایهنی می‌ردی کوپله‌وه دوو ته‌لاق درابن، خوی نهو ته‌لاق‌دانه له پیش به‌دهست گرتندا بن، یا له پاشی بن، وه خوی نهو ته‌لاق‌دانه له‌یه‌ک ماره‌بریندا بن، یا له پتردا، وه خوی نهو ته‌لاق دانه به‌یه‌ک جار نه‌نجام درابن، یا به چه‌ند جارن. برپاری نه‌م ژنه جیاوه بووه نه‌مه‌یه: حه‌لال نابیتته‌وه بو می‌رده‌که‌ی هه‌تا له دوا ته‌واو بوونی عیدده‌که‌ی شوونه‌کا به می‌ردیکی تر، وه می‌رده‌که‌ی دووهمی به شهرمگای (به‌فه‌رج) بجپته‌لای و به دهستی بگری و دوا‌یی به ئارمزووی خوی ته‌لاقی بداو که عیدده‌که‌ی ته‌واو بوو نه‌وسا به ره‌زای خوی شووبکاته‌وه به می‌ردی یه‌که‌می. چونکه زاتی پاک ده‌فه‌رموی: (الطلاق مرتان) هه‌تا ده‌گاته {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ} مه‌به‌ست له (نکاح) له‌م نایه‌ته‌دا به دهست گرتن و چوونه‌لایه، به‌پیی نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی حه‌زهرتی عانیشه ده‌گیرپته‌وه: ژنه‌که‌ی زفاعه‌ی قوره‌ظی هاته لای پیغه‌مبه‌ر (درووه‌ خوا‌ه له‌سه‌ربن) گوتی:

نهی پیغه مبهری خودا! ریفاعه به نیجگاری ته لاقی داوم و له پاش نهو شووم کردووه، به نهو ورپه حماني کورې زه بیری قورېزی به لام چووکی نهو رهمان وک په تک وایه و دروستبوونی پی ناکری. عه بدورپه حمانيش گوتی: نهی پیغه مبهری خوا! نه م ژنه درؤدهکا، به لام نه مه بیانوه دهبه وئ بگه پږتیه و به لای میړده پیشووه که ی نه گینا من وک چوڼ که ول خو شه ده کری ئاوا دهی هه ژینم. جا پیغه مبهر (درووه خوا له لسه ربه): زمرده خه نه یی گرتی و فهرمووی: نایا دته وئ بگه پږتیه و به لای ریفاعه ی میړدی پیشووت؟ شتی و نابی هه تا تۆ و عه بدورپه حماني خو شتی جووتبوون له یه کتری ده چیژن و وک ژن و میړد له گهل یه ک دروست ده بن. وکی تریش نه گهر نیمه چوونه لا، له شووکردنی دووه مدا که به مهرجی ره وای خو ی دهبی به هو ی حه لال بوونه و ده ی ژنه که به میړدی یه که می، نه گهر نیمه نه م چوونه لایه به مهرج نه گرین معنای وایه مه به ست له ژن هینان و شووکردنی حه لال بوونه به یه کتری و به س، و مه به س له زه مت له یه ک وهرگرتن نیه، نه مه له کاتیکا که شته که به پیچه وانه و ده یه چونکه مه به ست له ژن هینان رابواردنه نه ک حه لال بوونی رووت.

نه گهر میړدی:

به ژنی به ده ست گیرای خو ی گوت: ته لاقت که وتبی، ته لاقت که وتبی، ته لاقت که وتبی، سی جار نه وه ورد دهبینه وه: نه گهر له نیوانی نه م سی جاره دا نیستیکی وای کرد که زیاتر بوو له نیستی پشووی هه ناسه دان نه وه: هه رسن ته لاقه ی ده که وئ، با مه به ستی دووپات

کردنه و هیش بئ، چونکه دوو پات کردنه وه پیچه وانه ی رووکاری نهم رستانه یه، به لام نه و نه ده هه یه نه گهر خو ی گوتی: مه به ستم له جاری دوو و دو سییه م دوو پات کردنه وه بوو، نه وه هه وانه ی نایینی خو ی ده گری واته: له به یینی خو ی و خویا ته لاقی ناگه وئ نه گهر راست بکا (تکایه ته ماشای موغنی موحتاج (ب/ ۲ ل/ ۲۹۶ - ۲۹۲) بهرموو: بو راست کردنه و دی نهم شوینه یه - و مرگپر).

به لام نه گهر نیستی نه کردو مه به سستی دوو پات کردنه وه بوو نه و قسه یه ی ئ و مرده گری، له بهر نه وه یه ک ته لاقی ده که وئ، به لام نه گهر مه به سستی تییه لچوونه وه (استئناف) بوو نه وه سی ته لاقه ی ده که وئ، هه روه ها نه گهر به ره های بیانی، له سه ر فه رمایشتی روشنتر، به پیی رووکاری قسه که، چونکه هه ر رسته یی له م سی رسته یه سه ر به خو بن له م شوینه دا، نه و نه گهر به هیژتره هه تا نه گهری دوو پات کردنه وه.

۲۸۴) سی ته لاقه به یه ک گفت (له فظ):

نه گهر که سی به ژنه که ی خو ی بلی: سی به سی ته لاقته که و تبی، هه ر سی ته لاقه ی ده که وئ، نه گهر گوتی: ته لاقته که و تبی، وه نیازی دوو ته لاق یا سی ته لاق بوو به قه د ژماره ی نیاز ده که ی ده که وئ، به پیی فه رموو ده که ی روکانه، که پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربنا) سویندی داو پیی فه رموو: مه به ستم له نیجگاری چی بوو؟ نه ویش ده ئی: مه به ستم یه ک ته لاق بوو، فه رموو ی: بلی به خودا، گوتم به خودا. فه رموو ی: ده مه به ستم چی بووی هه ر نه وه حه له.

دهی نه گهر سئ ته لاقه به بهی کجار بهیهک ته لاق دابنری ئیتر
سوودی نه سویندانه چییه؟! نه مهیش که سئ ته لاقه بهیهک گفت سئ
ته لاقی پئ ده که وی ری بازی جه ماوهری زناکانه له چینی شوینکه و توان و
زۆرینهی چینی هاوړی یانی پیغه مبهرو پیشه واکانی هر چوار
مه زه به که. به لگه شیان بو نه مه نه مه یه:

یه که م: نایه تی: { فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ
زَوْجًا غَيْرَهُ } وه نایه تی { وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ } وه
نایه تی: { لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ } . نه و تا نه نایه تانه به
مه رجیان نه گرتو وه که پیاو ده بی بهیه کجار یا به دوو جار یا به سئ جار
ژنی خوی ته لاق بدا، هر ودها ظاهر و رووکاری نه نایه ته ییش: (الطلاق
مرتبان) به لگه ی نه و ده که دروسته پیاو ژنی خوی به جار ی یا به دوو
جار یا به سئ جار ته لاق بدا، وه ژماره ی هه موو ته لاقه کان له یهک
جاردا کو بکاته وه، یا دابه شیان بکا به سهر جه ند جار ی کاو به ینیان بخت،
هه روهک نیشانه ی نه و ده یشه که ته لاق لهم حالانه دا له هه موویانا
ده که وی.

دووهم: نه م قسه یه ی ئیبنو عومره، که له چیرۆکی ته لاقدان ی
ژنه که یدا به پیغه مبهرو (دروود خوا له سه و بو) ده فرمو ی: نه ی پیغه مبهرو
خوا! پیم به فرموو نه گهر سئ ته لاقه ی بدهم نایا دروسته بو م که
بیگپر مه وه بولای خو م؟ فرمووی: نه.. له حالی وادا فری تو ی
به سه ره وه نامینی، وهستی وایش گونا هه.

سییه: عوبادهی کوری صامیت همرمووی: باپیرم ژنیکی ههزار به ههزار ته لاقدا، جا من چووم بو خزمهت هه زهت (دروود خواه لهسه ربه) نه مه بۆ باسکرد، پیغه مبهری (دروود خواه لهسه ربه) پیی همرمووم: نهی عوباده؟ باپیرم! ته قوای خودای به جن نه هیناوه له م کارهیدا، چونکه نهو بهس سی ته لاقی ههیه، نو سه دو نهو دوو هه وته که ی تری دهمدریژی و تاوانه له نهستویدا (عهبدورمزا ق له - مصنف ی خویدا گیراویه ته وه) له گیرانه و مبهکا: باپیرم به پیی نایه تی {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا} رهمتاری نه کردوو ههتا خودا له م مهسه له یه دا دهروو یه کی بۆ بره خسینی، فیری به سه ر ژنه که یه وه نه ماوه هه رسی ته لاقی که وتوو، به لام له سه ر نهو شیوه یه که په سه نده له شه ر یه تی خودا ته لاقی نه خواردوو، نهو نو سه دو نهو دوو هه وته ی تر تاوانه له نهستویدا.

چوارم: شافعی له (الام) دا ده فهرموئ: نادرست نیه بۆ میرد که دوو ته لاقه ی ژنی خو ی بدا یا سی ته لاقه ی بدا، چونکه خوا ژن ته لاقانی به رهوا داناو، شتیکیش که نهو رهوای بکا له که سی خو ی قه دهغه نابن، وه ده فهرموئ: عوویمیری عهجلانی له خزمهت پیغه مبهردا ژنه که ی خو ی سی به سی ته لاقدا، پیغه مبهر (دروود خواه لهسه ربه) نهو ی پی نه فهرموو بوو، وه له پیش نهو هیشدا که هه وائی پی بدا که هه ر به شه ر نه فهرین (لعان) ده که ته لاقه که ی ده که وئ. ده ی نه گه ر نهو ه قه دهغه بوایه، پیغه مبهر (دروود خواه لهسه ربه) چۆن لیی بیدهنگ ده بوو، دیاره که نه ی لی ده کردو نهویش و خه لکه که ی که له خزمه تیدا بوون ناگاداری ده کردنه وه له وه. فاطیمه ی گچی قه یسیش ده ئی: که میرده که ی

به نیجگاری (واته: سئ به سئ) ته لاقی داوه، دهی نه مان بیستوو که پیغه مبه (دروید خواه له سهر بئ) نهیی لیگرد بئ له وه، روکانیش ژنه کهی خوئی به نیجگاری (نه لبه تته) ته لاقدا، له بهر نه وهی نه م وشه یه هه ل ده گری دمه بست لی یه ک ته لاق بئ یا سئ ته لاق بئ پیغه مبه (دروید خواه له سهر بئ) لی پیرسی مه به ست چیبوو، وه له سهر نه وه که نیازی چیبوو له وشه یه سویندی داوه، وه نه گه یوه ته وه به نیمه که پیغه مبه (دروید خواه له سهر بئ) ریگه ی نه وهی نه دابی که کهس به نیجگاری (واته: به سئ ته لاق) ژنی خوئی ته لاق نه دا، عه بدوره حمانی کوری عه وفیش به یه کجار له یه ک کوردا به یه ک گفت ژنه کهی خوئی ته لاقداوه (فه رمایشته کهی شافیعی) (ره زا خواه که وره لیته) هاته کوتایی.

شت هیه له دیندا پیی ده گوتری (إقامة الحجة) به پیی بۆچوونی به نده نه م بارودوخه ی نیستمان - إقامة الحجة ی دین و دنیا یه. به لام سیاستمه داره مه ستهکانی کورد وا بوغرا بوون، مه گهر له ره ویکی نویدا رووی رهشیان به باشی بۆ میللت دمرکه وی جاوا له م گۆشه یه وه نه مه دهنووسم. نه وهی که لیردها نووسیومه له چاپی یه که ما کرتاوه نه نووسراوه.

٢٨٥) رای جه ماوه ری شه عزانه کان:

بزانی:

که جه ماوه ری شه عزانه کان رایان وایه که سئ ته لاق به یه کجار له یه ک گوتهدا کۆ ده کریته وه، وه که نه وه میرد به ژنی خوئی بئ: (هه رسئ ته لاق که وتبئ) به لگه یشیان نه م چهند شته یه:

(۱) بهیههقی له سونهنیداو ته بهرانی و کهسانی تریش دهگیرنه وه: نیراهیمی کوری عه بدول نه علا له سوو دهیدی کوری غه فله وه دمفرموی: (عائیشهی کچی فاضل ژنی هسه نی کوری عه لی بوو، که نیمامی عه لی شهید بوو، هسه ن له شوینی باوکی بوو به جینشین. جا بهم بونه یه وه عائیشه پرؤزبایی پایهی تازهی له هسه ن کرد. هسه ن پئی فمرموو: کهی کاتی پرؤزباییه نه وه شاده کامی و پیخو شبوون به بونهی گوشتنی باوکه وه که فمرمانرپه وای موسو لمانان بوو، دمرده پری؟! که واته همرسی ته لاقیت که وتبی، وه هزار دیناری به موعه پیدا.. له پاشا هسه ن فمرمووی: له بهر نه وه نه بی که له باپیر دم بیستووه، یا فمرمووی: له باوکه بیستووه که باپیر دم حه زرتی پیغه مبه ر (درووه خواه له سرب) فمرمووی: (اذا طلق الرجل امراته ثلاثا عند الاقراء او طلقها ثلاثا مبهمه لم تحل له حتی تنکح زوجا غیره لراجعته). رشته کهی دروسته.

(۲) نیمامی عومهریش (درواه خواه لینه) نامه ی نووسی بو نه بو مووسای نه شعهری (درواه خواه لینه) که همر که سی به ژنی خو ی بلئ: سی ته لاقیت که وتبی، نه وه وه همرسی ته لاقی ده که وی (نه بو نه عیم).

(۳) له صه حیجی بوخاریدا دمفرموی: عوویمیری عه جلانی شه رنه فرینی له گهل ژنه کهی کرد، له کوړه که دا که شه رنه فرینه که ته و او بوو، عوویمیر فمرمووی: نه ی پیغه مبه ری خودا! نه گهر رایبگرمه وه له لای خو م دیاره که بوختیانم پیا کردووه، نیت له دوا شه رنه فرینه که، بهر له وه که پیغه مبه ر (درووه خواه له سرب) پئی بلئ و

فهرمانى پېيىكا ئەو لە خۇيەو ۋە ۋەكەي خۇي سى بەسى تەللاقدا..
 پېغەمبەر (دروودى خواد گەورە لەسەربە) لەسەر ئەو رەخنەى ئى نەگرت. دەى
 ئەمە بەلگەى ئەو ەيە كە سى تەللاق بەسەر يەكەو، بەيەك لەفظ
 دەكەوئى. ئىبنو حەزم دەفەرموئى: ئەگەر سى تەلاق بەسەر يەكەو
 نەكەوتايە پېغەمبەر (دروودى خواد لەسەربە) لىئى بى دەنگ نەدەبوو، وە
 رەخنەى لە عووھىمىر دەگرت، بوخارىش (رەزە خواد لىئە) ھەروا لەم
 مەسەلەيە حالى بوو، بۆيە ئەم فەرموودەيەى لە صەحىحەكەيدا
 گىراو تەو لە (باسى كەسانى كە سى تەللاق بەسەريەكەو رەوا
 دەبين).

۴) ئىبنو ھەمامىش لە (فەتھولقەدىر)دا دەفەرموئى: ژمارەى
 شەرعزانە گەورەكان كە پاىەى موحتەھىدو كۆششكارىان ھەبوو، لە
 ھاورپىيانى پېغەمبەر (دروودى خواد لە خۇد و رەزە خواد لە ماورىيائە) ناگاتە زياتر لە
 بىست كەس، وەك ھەر چوار يارى پېغەمبەر و ھەر چوار عەبدوللا كەو
 زەيدى كورپى سابىت و موعازى كورپى جەبەل و ئەنەس و ئەبو ھورەيرە
 (رەزە خواد لىئە) وە چەند كەسىكى ترى كەم، ئىتر ئەوانى تريان لەكاتى
 پىويستا پرس و رايان بە مانە دەكردو داواى فەتوايان ئى دەكردن، دەى
 ئىمە راي زوربەى ئەم زاتانەمان راگويزكردوو كە بە فەرمائىشتى
 رۇشنى بى پىچ و پەنا برپارى ئەو ەيان داو: كەسى تەللاق
 بەسەريەكەو بە يەكجار دەكەوئى، وە كەسش لارى لەم برپارەى ئەوان
 نەبوو، كە واتە وەك خواد گەورە دەفەرموئى: {فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا
 الضَّلَالُ - سورة يونس - ۳۱/۱۰} واتە: ديارە كە رىگەى حەق

یه‌گه‌و روون و ناشکرایه هه‌رچی نه‌وړتیه نه‌گرئ سهر لیشی‌واوو
گومرایه).

جا له‌سهر نه‌م بناغه‌یه‌یه که نیمه ده‌لین: نه‌گهر هاتوو
فه‌رمان‌په‌وایی فه‌رمان بکا به‌وه که (سئ ته‌لاقه‌که به‌یه‌ک جار له‌ دم
دم‌رېچئ دادهنرئ به‌ یه‌ک ته‌لاق) نه‌گهر ده‌سه‌لاتدارئ پریاری وا بدا
نیمه جیبه‌جیی ناکه‌ین، چونکه شتی وا قه‌بوولی اجتهاد ناکا، به‌لکوو
کاری وا دووبه‌ره‌گی نانه‌وه‌یه، پئی ناگوترئ راجیایی زانایانی شهرع! که
دادهنرئ به‌ مایه‌ی رحمت و هوئ ناسانکاری.

گیرانه‌وه‌یه‌کیش له‌ نه‌سه‌وه هه‌به که نه‌نه‌س ده‌فه‌رموئ: نه‌م
جوړه ته‌لاقه دادهنرئ به‌سئ ته‌لاق، طه‌حاوی و که‌سانی تریش رشته‌ی
نه‌م گیرانه‌وه‌یان روونکر دؤته‌وه. فه‌رمایشتی ئیبنو هه‌مام ته‌واو.

رووکاربین (نه‌هلی ظاهر) ده‌کانیش له‌گه‌ل کؤمه‌لیکی تردا ده‌لین:
ته‌لاقی سئ به‌سئ ته‌لاق‌دمر به‌ یه‌ک‌جار به‌ ده‌میایی دادهنرئ به‌یه‌ک
ته‌لاق، گفت (له‌فظ) رؤل نابینئ له‌ دابه‌شکردنی جاره‌کانی ته‌لاقدا،
به‌لگه‌شیان رووکاری نه‌م نایه‌ته‌یه: (الطلاق مرتان) هه‌تا (حتی تنکح
زوجا غیره) نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی بوخاری و موسلیمیش ده‌که‌ن به‌
به‌لگه‌یه‌کی تر: ئیبنو عه‌بباس (ره‌راه‌خوايان لېږته) ده‌فه‌رموئ: جاران به‌
سهرینیی پیغه‌مبه‌ر خوئ و له‌ سهرده‌می جینشینی نه‌بو به‌رگردا
ته‌لاقی سئ ته‌لاقه‌ یه‌ک ته‌لاق بوو، تا دووسالیش له‌سهرده‌می
جینشینی عومه‌ر رویشته نه‌م حاله‌ هه‌روا مابوو، له‌پاشا عومه‌ری
کورئ خه‌ط‌طالب فه‌رمووی: نه‌م خه‌لکه له‌ پيشدا له‌م کاره‌دا به‌ شینه‌یی

بوون و پشوودریژ بوون، به لّام نیستا سهریان تیگردووه، زور لیی به به لهن، که و ابو با حوکم بکهین به که و تنی سی ته لاقه، جا له پاش راویژ کردن له گهل پارانیدا بو نه م مه سه له یه حوکمی کرد به که و تنی ته لاق سی به سی). ههروا نه م ههروودمه یه یه ده کهن به به لگه: نیبنو نیسحاق له عیکریمه وه له نیبنو عه به با سه وه ده گپرته وه: روکانه له یه ک کوپری دانیشن دا، ژنه که ی خوی سی ته لاقه ددها، له پاشا زور به شیمان ده بیته وه بو ژنه که ی پهروش ده بی، جا پیغه مبه ر لیی ده پرس: (چونت ته لاق داوه؟) ده فهرموئ: به یه ک جار له یه ک کوپری دانیشن دا، سی به سی ته لاقم داوه. پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربدا) ده فهرموئ: نه مه به یه ک ته لاق داده نری. جا نه گهر نارمزوو ده که ی ژنه که ت به یینه ره وه.

لایه نگیرانی جه ماومری زانایان ره ددی نه مانه به م شیومیه ده دهنه وه: له زمانا گوتنی سی، سی شتی پی نیسپات ده بی: شت به خش و پیلینه رو ته لاقده رو بهنده نازاد که ر وه ک یه ک به نارمزووی خویان چهنده نارمزوو بکه ن ژماره له سه ر خویان ده چه سپین، وه له سهریان ده بی به مال، شت به خش به یه ک گفت ده لی: نه و نه و سی شته یه م به خش به تو، دیاره که به خشینه که له هه ر سی شته که دا داده مه زری، ههروا فروشیارو پیلینه رو نازاد که ریش که ده لی: نه و سی شته، یا نه و جوراشته، یا نه و پینج شته م فروشت به تو، یا نازاد م کرد، یا شتیکی ناوا ده لی، نیتر نه و ژماره یان له سه ر ده بی به مال، وه پیویست به دووباره کردنه وه ناکا، ههروا نه م شیعرمیش ده کهن به به لگه، شاعیری له گهل دوو هاوپی خویدا شه ره شیعر ده کا، بو سهروای پیتی نیی

عمره بی داده مین، له بهر نه وه ناوا ژنه که ی خوۍ ته لاق ددواو دهلی: (و ام عمر طالق ثلاثا..) ههروا شاعیریکی تری عمره ب دهلی:

وانت طلاق والطلاق عزیمة ثلاث ومن یغرق اعق وأظلم

واته:

وا توم ته لاقدا، سئ به سئ ته واو زولم له خوم کرد، بووم به گیله پیاو

سه رمپای نه مانه یس سئ ته لاقه به یه کجارو به یه ک گفتو له یه ک کوږدا کاریکی ناسراو بووه له ناو هاورپیانی پیغه مبهرو چینی دووهمی موسولمانان و له ناو شهر عزانه کان و له ناو گهلی عمرمیدا، وه ک له پیشه وه دریژهی هندی له مانه رابورد، نه وه تا له هاورپیان عومهر و نه بو موسا ناگیان له ته لاقی سئ به سئ هیه، ئیبراهیمی نه خه عیش که له تابیعینه ناگای له سئ ته لاقه هیه و هوکمی پئ دهکا، شهعی له باره ی زانایی نه خه عیه وه دمه رموی: له سه رده می ئیبراهیمدا کهس له و زانتر نه بوو.

که واته داوای نه وانه که ده لئین: ژماره له ئینشادا بئ بایه خه، نه م داوایه بئ به لگه یه، نه له نامه ی خودادا، نه له ریگه ی ره به ردا، نه له یه ک گرتندا، نه له قیاسدا، نه له زماندا به لگه ی نیه، ده ی نه مه نیشانه ی نه و میه وه ک ئیبنوتین دمه رموی: کوکردنه وه ی سئ ته لاقه له یه ک جاردا جیگه ی یه ک رای ی هه موو نه و زانایانه یه که بایه خ به فهرما یشتیان ده کری.

لە ۋەلامى ھەدىسەكەي ئىبنو ەبباسىشدا كەۋا لە
 ھەھىھەندە دەلىين: لە ھەقى ۋ شاگردەكانى ئىبنو ەبباس بەس
 طاووس ئەم ھەدىشەي لىۋە گىراۋەتەۋە، بەلام زوربەي ھەقى
 ناۋدارەكانى بە پىچەۋانەۋە ئەۋە لە ئىبنو ەبباس دەگىرنەۋە كە
 دەفەرمۇي: (كۆكردنەۋەي سى تەلاقە لەيەك گەفتا دروستە، ۋە ئىبنو
 ەبباس خۇي كاري بەۋە كىردوۋە) ھەندى لەم قوتابيانەي سەئىدى
 كورى جوبەيرو موحاھىدو ەطاۋ ەومەرى كورى دىنارو كۆمەلئ ترە،
 ئەمانە ھەموو دەلىين: سى تەلاقە پىكەۋە كۆدەكرىتەۋە، ھەرموۋدەكەي
 ئىبنو ئىسحاقىش ۋەھمەۋ ھەلەبوۋنە، چونكە كەسانى باۋەر پىكراۋى
 تەۋاۋ لەسەر ئەم شىۋەيە دەگىرنەۋە: روكانەي كورى ەبەدوۋەزىد
 (رەزە ۋاۋە لىيە) ھەرموۋي: چوۋم بۇ خىزمەتى ھەزرىت (دەروۋدە ۋاۋە لەسەرىيە)
 ەەرزىم كىرد: ئەي پىغەمبەرى خودا! ژنەكەم بە ئىجگارى تەلاق داۋە.
 ھەرموۋي: مەبەستت لە ئىجگارى (ئەلبەتتەتە) جى بوۋا گوتم
 مەبەستم يەك تەلاق بوۋ. ھەرموۋي: بلى بەخودا، گوتم: بەخودا.
 ھەرموۋي: دەي مەبەستت جى بوۋبى ھەر ئەۋە ھەلە، ئەۋەتا لەم
 گىرپانەۋەدا دەفەرمۇي: روكانە ژنەكەي بە ئىجگارى تەلاقداۋە،
 نافەرمۇي: ژنەكەي سى بەسى تەلاقدا، ئەم دوو قەسەيەش جىاۋازىيان
 زۆر زۆرە، چونكە ئەم گىرپانەۋەي دوۋمە نابى بە بەلگە لەسەر
 بۆچۈۋنى روۋكاربىنەكان!.

۲۸۶) سویندکاری (سویندکاری) و ژن له خو هرامکردن:

ئیلأ له زماندا واته سویند خواردن، له شهرعی شهریضا بریتیه له سویند خواردنی میردیکی وا که دروست بی ژن ته لاق بدا وه له سهر نه وه سویند بخوا که هرگیز نه چیته لای ژنه که ی زیاتر له چوار مانگ نه چیته لای. له سهردهمی نه زانیدا (واته: له جاهیلییه تدا) ئیلا داده نرا به ته لاق، به لام یاسادانه می ئیسلام که خودای گهوره به بریاره که گوړی. سهر به لکه ی سویند کاری ئهم نایه ته پیروزمیه: {لَّذِیْنَ یُؤْلَوْنَ مِنْ نِّسَابِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ - سورة البقرة - ۲/۲۲۶} واته: نه وانه ی که سویند ده خون که له گهل ژنه گانیاندا دروست نه بن، هه قیان هه یه هه تا چوار مانگ چاوه پروانی بکه ن جا نه گهر پیاوه سویند خوړه گان گهرانه وه بو سهر یاسای ژن و میردی و له و ماوه یه دا چوونه لای ژنه گانیان نه وه خودای گهوره لیخو شبو و میهر مانه، وه نه گهر ته لاقیاندا نه و خودا هه موو شتی ده بیستی و ناگای له خشی مارو میرووه.

ئیلا (یا سویندکاری) کاتی داده مه زری که میرد سویند به زاتی خودا، یا به نیشانه یی له نیشانه گانی خودا بخوات. ئیمامی شافعی (ره) خوا لایه: له هه رمایشتی نویندا بریاری وایه: که مهرج نیه ئهم سوینده هر به زاتی خودا و به سیفه ته گانی بی، به لکوو به سویندی تریش داده مه زری، چونکه نه یاته که به ره های یاسی ئهم سویند خواردنه دهکا. که واته نه گهر بلای: نه گهر هاته لات نه زری له سهرم روژی به

رؤژووبم، یا نوښترئ بکه‌م، یا حه‌جی مائی خوا بکه‌م، یا به‌نده‌یه‌ک
نازادبکه‌م، یا شتی ئاوا بلئ، ئه‌وه ئه‌م جوړه نه‌زرانه‌یش داده‌نرئ به
ئیللو سوښندکاری.

برپاری سوښندکاری:

هر کاتئ سوښندکاری به‌پئی مهرجه‌گانی خوئی دامه‌زرا ئه‌وه له
سه‌ره‌تایه‌وه چوار مانگ مؤلته‌ت بو سوښندخوړ (ولی) داده‌نرئ به‌پئی
رووکاری نایه‌ته‌که، له‌به‌ر ئه‌وه‌یش که ئه‌م ماوه‌یه که شهرع دایناوه
به‌پئی سروشتی پیاوو ژنه، که پتر له‌و ماوه‌یه ناتوانن صه‌بر له‌سهر
یه‌کتری بگرن، جا له‌پاش ماوه‌ی چوار مانگه‌که ژنه‌که‌ی ده‌توانئ شکاتی
لی بکا، به‌ مهرجئ می‌رده‌که‌ی نادیار نه‌بئ و له‌سه‌فه‌ر نه‌بئ و له‌مال بئ.
جا نه‌گه‌ر ژنه‌که داوای سهرجیئی لی کرد، وه نه‌هیئ نه‌بوو له‌ چوونه‌لا،
وه پیاوه‌که چووه لای ئه‌وه مافی ژنه‌که‌ی به‌جئ هی‌ناوه، لای که‌می
دروستبوونیش ئه‌وه‌یه که گو‌مکه‌ی سهری چووک ون ببئ له‌ناو شهرمی
ژندا، بو ئه‌مه جیاوازی نیه له‌ نیوانی بی‌وه‌ژن و کچدا، به‌لام بو کچ
مهرجه‌که لیی ببئ به‌ زاواو رووسووری بی‌ژنیئ و کچیتی نه‌میئ،
چونکه زوربه‌ی کات (التقاء الختائین) به‌وه دیته‌جئ له‌ کچدا.

وه‌کی تریش نه‌گه‌ر سوښنده‌که‌ی به‌ خوداو به‌ یه‌کئ له
نیشانه‌گانی بوو ئه‌وه ده‌بئ که‌فاره‌تی سوښندیش بدا، جا نه‌گه‌ر له‌پاش
داخوازیی ژنه‌که، می‌رد ژنه‌که‌ی ناشت نه‌کرده‌وه، ئه‌وه داوای ته‌لاهدانی
لی ده‌کری، به‌پئی ئه‌م گیرانه‌وه‌یه: سه‌هلی کوری صالح له‌ باوکیه‌وه
دده‌فرموی: (له‌ دوازه‌که‌سم پرسى له‌ هاوړپیانى پښه‌مبه‌ر (مروبه‌ه) خواو

لهسهره: پیاوئ نیلا لهگهل ژنی خوئی بکا بریارهکهی چییه؟ هه موویان
 فهرموویان: (ههتا چوار مانگ هیچی لهسهر نیه، لهپاش چوار مانگ
 قازی فهرمانی پئ دهدا یا به یاسای ناسایی ژنهکهی ناشت بکاتهوهو
 بجیته لای، یا ته لاقی بدا، نهگهر قوبوولئ یهکئ لهمانه ی کرد نهوه
 باشه، دهن قازی بهحهپسو شتی وا زووری بو دینئ که ته لاقی بدا، یا
 ژنهکهی ناشت بکاتهوه. نهگهر ههر نه یکرد نهوسا قازی لهسهر
 داواکردنی ژنهکه یهک ته لاقی رجعی ژنهکه دهدا.

۲۸۷) باسی ظیهار:

(ظیهار) له زماندا له (ظهر) دروست بووه، که جیگهی
 سواربوونه، چونکه ژن سوارگا (مهركووب) ی میرده، هه ندئ دهلئین:
 بهواتا بهرزموه بوونه، وهك لهم نایهتهدا (ظههر) بهواتا (علو)ه، که
 بهواتا بهرزموه بوونه، خوا دهفهرموئ: {فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ -
 سورة الكهف - ۹۷/۱۸} جا ئه مه وهك نهوه وایه که ظیهارکه
 بهژنی خوئی بلئ: چی سواری تۆبم و چی سواری دایکم بم.

له سهردهمی نه زانیدا ظیهارکردن به ته لاق دادهنرا به لام
 شهرعی پیروژ بریارهکهی گوپی و کردی به مایه ی حهرام بوونی ژن و
 کهفهرمتی لهسهر پیویست کردوو، ظیهارکردن له شهرعدا بریتیه لهوه
 که میرد ژنی خوئی بجوینئ به ژنیکی خوئی (محرم) ی خوئی له
 حهرامیدا. سهر بهلگه لهم بارهیهوه، بهر لهوه ی ببئ به یهك دهنگی و به
 یهکگرتن، ئه م نایهتهیه: {وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ

لِمَا قَالُوا { تا کۆتایی نایهت. ظیهار حه‌رامه به یه‌گرتن، به‌پیی نهم نایه‌ته: {وَأَنَّهُمْ لَيَقُولُنَّ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا}.

شیوهی ظیهار:

ئه‌وه‌یه که می‌رد به ژنی خۆی بلی: (تۆ بۆ من وهك پشتی دایکم وای) نهم شتانه‌یش دهق وهك پشت وان: سكو شه‌رمو سینگو دهمست و قاچو موو و له‌شو زات، چونکه شوبه‌اندنه به ئه‌ندامیکی ژنی خۆیبه‌وه، که‌واته له پشت ده‌چن، نهم جۆره گوتنانه‌ی تریش به ههمان واتان: تۆ له‌گه‌ڵ مندا، یا له‌لای من، یا له‌کن من، یا له ناستی من، وهك پشتی دایکم وای، یا تۆ وهك پشتی دایکم وای وشه‌ی (بۆ من) نه‌ئێ، به‌لام نه‌گه‌ر گوتی: (تۆ بۆ من وهك دایکم وای) یا (وینه‌ی دایکم وای) ئه‌وه نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی ظیهاربێ ئه‌وه ظیهاره، دهنه نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی له قه‌درو ریزدا بێ ئه‌وه ظیهار نیه. نه‌گه‌ر به ره‌هاییش گوتی به‌پیی بنه‌رمت دانانری به‌ فیه‌ار، چونکه بنه‌رمت نه‌بوونه. به‌لام نه‌گه‌ر چواندی به ژنیکی خۆی بنه‌چه‌وه، وهك کچو خوشكو پووورو کچی براو، کچی خوشك، ئه‌وه راجیایی وا تیادا، به‌پیی مه‌زه‌هب مه‌زه‌هب داده‌نری به ظیهار به‌لام قیلی دمه‌رموی: نه‌گه‌ر نیازی ظیهاربێ ظیهاره، وه نه‌گه‌ر نیازی ته‌لاق بێ ته‌لاقه، چونکه نهم قسه‌یه هه‌ردوولا هه‌ڵ ده‌گری، وهك ظیهار لی‌ج‌وونی تیادایه، وهك ته‌لاقیش حه‌رام بوونی تیادایه.

نه نجامی ظیهار:

یه کهم: حه رامه چوونه لا هه تا که فارمت ده دا.

دووهم: که فارمت پیویست ده بی به په شیمان بوونه وه، که پیشی ده گوتری: عه ود، واته: که پرانه وه. ظیهار که ره نه گهر ده سبه جی ژنه که ی ته لا قدا یا به ههر شیومین دهستی له دهستی بووه نه وه دانانری به که پراوه (عاند) و که فارمتی ناکه ویتته سهر، ده نا که فارمتی ده که ویتته سهر، چونکه لیچوواندنی ژن به دایکه وه نه وه ده خوازئ که جاریکی تر به چاوی ژنیتی ته ماشای نه کا، ده ی ههر کاتی وه ک ژن رایگرتته وه واتای وایه که له قسه ی خوی په شیمان بووته وه.

که فارمتی ظیهار:

که فارمتی ظیهار به ریز به یه کی له م سئ شته جیبه جی ده بی، به م رهنگه نه گهر یه که میان ده سگر نه بوو بجیتته سهر دووه میان و نه گهر دووه میشیان ده سگر نه بوو نه و جا بجیتته سهر سییه میان،

یه کهم: نازا دکردنی به ندهیه کی موسولمانی وا که نهنگی وای پیوه نه بی که زیان به کارو کاسپی بگه یه نی، وه کوو کویری و گویدی و گوجی. جا نه گهر نه وه ی ده سگر نه بوو نه وه پیویسته دوو مانگ له سهر یه ک به روژووبی، جا نه گهر نه م دووه مه پیشی ده سگر نه بوو نه وه ده جیتته سهر سییه م که بریتتیه له وه: خوراک بدا به شهست که سی نه دارا، وه ههر یه کی (مودد) ښک دانه ویتله یان بداتی که بو سهر فتره بشی، نه مهیش دهقی قورنانه، خوای گه وره ده فهر موی: {وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ

مِنْ نُسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا { ههتا } { فَأَطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا - سورة المجادلة - ۵۸/۳-۴ } . سه له مهی کوړی صه خر (ره زاه خواه لایبه) فه رمووی: پیاوئ بووم زوړم هه له ژن بوو، جا که رهمه زان هات نه بادا له رهمه زانا بچه لای ژنه کهم، هاتم ظیهارم له گهل ده کرد، ههتا رهمه زان دهر وړا شهوئ ژنه کهم خه ریک بوو خزمه تی ده کردم له و کاته دا له پر چاوم به شوینیکي که وتو نیتړ خوّم بو رانه گیراو ههل پهریمه سهر گوئی و چوومه لای، جا بو سبهینئ قسم بو خزمه کانم کردو گوتم: ودرن له گهلما ده چین بو خزمه تی پیغه مبه ر (مرووه خواه له سهر به) گوتیان: نه به خودا نایهین، جا خوّم چووم بو خزمه تی و عهرزیم کرد، فه رمووی: نه مه یشت کرد ئه ی سه له مه! گوتم: نه ی پیغه مبه ری خودا! به ئئ نه مه یشم کرد، نه مه یشم کرد، به لام نه مه تام راوه ستاوم له بهر باری خودای گه وروه شکومه ندا، خودای گه وروه فه رمانی به چیه به وه حوکم بده، من ملم که چه بو نه وه، فه رمووی: به نده یئ نازاد بکه، منیش دهستم مائی به لاملماو گوتم: به و که سه که تو ی کردووه به پیغه مبه ری راست و دروست جگه له خوّم که به نده ی خودام به نده ی تر گومان نابهم. فه رمووی: ده دوو مانگ له سهریه ک به روژووبه. گوتم: ئاخر من به هوئ روژووه ووه تووشی نه م کیشو به ریه بووم! فه رمووی: ده شه ست مهن خورما دهر خواردی شه ست هه ژار بده. گوتم: به و که سه که تو ی کردووه به پیغه مبه ری راست و دروست خوّم و ژنه کهم به یئ شیو سهرمان ناوه ته وه، وه نه وه ی پی بگو تری خوراک نه مان بوو. فه رمووی: دهر پو بو لای سهرکاری سهر زمکاتی به نی زوره یق، زمکاته که ی ئی

وهرېگره، شهست مهن خورمای لی بده به شهست ههزارو باقی
مهندهکەیشی بۆ خۆتو خیزانت بیخۆن بۆ خۆتان. جا منیش گه پامه وه
بۆ لای خزمانم پیم گوتن: ئیوه سه ری دنیا تان له من هینایه وه یهك و
راتان خراب بوو، بهلام پیغمبه ر (مرومه نواه له سه ربه) دل فراوان و به
حه وسه له یه و رای فره خاسه، وه فره مووشی که زه کاته که تان بۆ من بی.
(ئهحه وه نه بو داوودو تیرمیذی و حاگم و ئیبنو خوزیمه
گیراویانه ته وه. حاگم به ساخی داناوه، تیرمیذی به جوانی داناوه).

٢٨٨) شه رنه فرین (لیعان):

لیعان له زمانا له (لهعن) دروست بووه، که به واتا
دوو رخس ته وه یه، بۆیه وانا و نراوه چونکه شه رنه فرین که ره گان دوو
که سن، مسوگه ر یه کیکیان درۆ ده که ن، درۆزنیش مه له وونه، واته
نه فرین لیگه راده، له بهر ئه وه ییش چونکه هه ردوو نه فرین که ره هه تا
هه تاپه له یه ک حه رام ده بن، له بهر ئه وه له یه کتریش دوو ده که و نه وه.

شه رنه فرین له شه رعه دا بریتییه له چه ند قسه یه کی دیاری،
کراوه به مه هانه ی ره وای بۆ پیاوی ناچار که تۆمه تی داوینپیسی بده ته
پال ئه و که سه ی که نابرووی له که ردار کردووه.

سه ر به لگه که ی ئه م فره مایشته ی خودای گه وره یه: {وَالَّذِينَ
يَزْمُونَ اَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ - سورة النور -
٦/٢٤}. هوی هاتنی ئه م نایه ته ئه م رووداوه یه هیلالی کوری ئومه ییه

هاته خزمهتی چه زرمته (درویده غوماه که ویده لهسه ربښه) شهریکی کورې سهمحای نا به فنگی ژنه که ی خویه وهو گوتی: به سهر ژنه که موهه گرتوومه، چه زرمته (درویده غوماه لهسه ربښه) فهرمووی: شتی وا به قسه ی رووت، به یې به لکه سهر ناگری، یا به لکه و شایهت راست ده که یته وه یا داری چه ددی بوختان له پشتت ددری! گوتی: نه ی پیغه مبهری خودا! نه مه چوڼ حالیکه، کاتې پیاوې به سهر پشתי ژنی خو مانه وه بگریڼ، برپوین به شوین به لکه و شایهتدا بگریڼ! چه زرمته (درویده غوماه لهسه ربښه) فهرمووی: هر نه وه یه یا خود به لکه په یدا ده که ی یا خو ت ناماده که بو داری چه ددی بوختان بو ژنی مه رد.

هیلا لیش گوتی: به و خودایه که نه م نایینه راست و دروسته ی به تو دا نار دووه بو نیمه، قسه که م راسته، که و ابو لیم روونه که خودا سرووش (وه چی) بو تو دهنیړی و پشתי من رزگار دهکا له داری چه دد، چونکه خودا له گه ل هه قه. نیتر چه زره تی جو برائیل نه م نایه تانه ی بو چه زرمته هی نا.

برپاره کانی شهر نه فرین:

هر کاتې میړد بوختانی داوین پیسی بداته پال ژنی خو ی شایانی داری چه دد ده بی چونکه پیغه مبه ر (درویده غوماه لهسه ربښه) ده فهرمو ی: یا به لکه و شایهت راست ده که یته وه یا داری چه ددی بوختان له پشتت ددری. به لام به یه کی له م دوو شته له داری چه دد رزاگاری ده بی. یا به به لکه و شایهت، یا به شهر نه فرین، وهک له ده قی فهرمووده که دا رابوورد، جا هر کاتې میړد سوور زانی که ژنه که ی داوین پیسه، یا

ژنه که خوی پئی لینا، یا قابلاو بۆوه که کابرایه ک دهستی له گهڵ
ژنه کهیدا تیکهڵ کردوو، یا له کاتی گومان لیکراودا پیاوی هاموشوی
دهکا، یا پیاویکی له سههر شیوهیهکی ناشایسته له ژیر پیخهفی ژنه کهیدا
بینی، نهوه له م شیوانه دا میرد بۆی ههیه که تۆمهتی داوین پیسی له
ژنی خوی بدا. نهگهر منداڵیشیان ههبوو، میرده که سوور دهیزانی که
نهو منداڵه له ونیه، نهوه له سههری پیویسته که بههوی
شههرنهفرینه کهوه حاشا لهو منداڵهیش بکا، ههتا لهی نهو دهرچی و
بهزۆل دهرچی. کاتی بۆی ههیه که حاشا لهو منداڵه بکاو بلی: ههق
دمزانم که نه م منداڵه له من نیه: که ههرگیز به دهستی نهگرتبی، یا به
دهستی گرتبی بهلام منداڵه که به که متر له شهش مانگ له دایک بووبی، یا
به زیاتر له چوار سال له دایک بووبی!.

شیوهی شههرنهفرین ناوایه:

کاتی کار گهشت به شههرنهفرین، نه نجام دانه کهی ناوایه: میرد
دهلی: شایهتی دهم به خوداو خودا دهکم به شایهت که له تۆمهتی
داوینپیسیه دا که دهیدم له فیساره کهسی ژنم، راست دهکم و بوختانی
بۆ ناکم، وه نه م منداڵه، یا نه م کۆرپه لهی ناو سکی نه م ژنه له
داوینپیسیه وه له من نیه. دهبی نه م شههرنهفرینه به فهرمانی
فهرمانداری ولات بی، یا به فهرمانی جیداری بی، چونکه شههرنهفرین
دادهنری به سویند، دهی گشت سویندی دهبی به فهرمانی قازی بی که
جیداری فهرمانداره. وا باشه که له سههر مینه بهریش بی وه له ناو کۆمهلی
موسولماندا بی، چونکه نهوه دهبی بههوی گرنگی کاره که، نهوه دیش

باشتر مهردوم چاوترسین دهکا. نهگهر ژنهکەى لهوئ ئاماده نهبوو بهناوى خوئ ناوى دینى، له ههمان کاتدا ناوى بنهچهيشى دینى ههتا له کهسیكى تر حیا ببيتهوه، بهلام نهگهر ژنهکە له کۆرەکهدا ئاماده بوو ئهوهنده بهسه که ئامازەى بۆ بکا. جا میرد چوار جار لهسەر يەك لهههلو مهرجیکى ئاوادا ئهم سویندهى پيشهوه دهخواتو لهجارى پینجهمدا دهلى:

شایهتى دهمم بهخودا که من راست دهئیم لهوهدا که دهیئیم به ژنهکەم، که وهپالدانى حیزيتیه، لهعنهتو نهفرینی خودام له سهربی نهگهر درؤ بکهه لهه شایهتیهدا. چونکه دهقى قورئان لهسەر ئهم جارى پینجهمه بهم شیویه ههیه. جا کاتى میرد گهیشه سهه ئهم جارى پینجهمه که بۆ پیاو نهفرینو لهعنهتى وا تیاا، ههروا ژن که گهیشه سهه ئهم جاره که بۆ ژن غهزهبی خودای تیاا، سوننهته بۆ قازى کهپى بلى: ئهم جارى پینجهمه سزای ههردوو جیهان مسۆگهر دهکاو مایه ریسواى دینو دنیا، لهبهه ئهوه لهخودا بترسهو نهگهر دهزانى راست ناکه وازبینهو پى له راستى بنى، چونکه بهراستى من مهترسى نهوهم ههیه نهگهر راست نهکەى لهعنهتو نهفرهتى خودا بۆ خوت مسۆگهر بکهى. ئهم ئامۆزگاریه بۆ ئهویه که پهشیمان ببنهوه، سوننهته ئهم ئایهتهیان بۆ بخوینى: {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} - سورة آل عمران - ۷۷/۳. ههروا گهرهکه که ئهم فەرموودهیه پيغهمبهريشيان بهسهردا بخوینیهوه: ههه ژنى بهه درؤ مندالى بلکينى بهه هۆزیکهوه، که

لهوان نه‌بێ، نه‌وه به‌شی له‌خودا بر‌اوه، وه خودا نیباته به‌هه‌شت، وه ههر باوکی حاشا له منالی خۆی بکا، که به به‌رچاویه‌وه بێ و بچێ، نه‌وه خودا له رۆژی قیامه‌تدا خۆیی پێ پێشان نادا، وه له به‌رچاوی پێشینان و پاشینان ته‌ریقی ده‌کاته‌وه. له گێڕانه‌وه‌یه‌کا: له‌به‌ر چاوی گشت دروستکراوانی خودا ریسوای ده‌کا. (نه‌بو داوودو نه‌سانی و ئیبنو ماجه گێڕاویانه‌ته‌وه. ئیبنو حیبب‌ان به‌ دروستی داناوه. دروست: ساخ: صه‌حیح).

نه‌نجامی نه‌م شایه‌تییه‌ی می‌رد نه‌م پینج شته‌یه :

یه‌که‌م: هه‌ددی بوختیانی له‌ کۆل ده‌که‌وێ، به‌پێی نه‌م نایه‌ته: (فشاده‌ اأحدهم) واته: هه‌دده‌که له‌ کۆلی ده‌کاته‌وه. چونکه به‌پێی ریزمانی عه‌ره‌بی وشه‌ی (فشاده‌) مو‌بته‌دایه، خه‌به‌ره‌که‌ی مه‌حذوو‌فه، ته‌قدیره‌که‌ی ناوایه: (فشاده‌ اأحدهم.. تدرا عنه الحد). به‌لام وشه‌ی (أربع شهادات) له‌ نایه‌ته‌که‌دا خه‌به‌ر نیه‌ بۆ نه‌م مو‌بته‌دایه، نه‌و خه‌به‌ره بۆ مو‌بته‌دایه‌کی تری مه‌حذوو‌ف، که (هی)‌دیه، ته‌قدیره‌که‌ی ناوایه: (هی أربع شهادات).

دووهم: هه‌ددی داوینپێسی له‌سه‌ر ژنه‌که مسو‌گه‌ر ده‌بێ نه‌گه‌ر شه‌ره‌نه‌فرین نه‌کا، وه‌ك خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رمو‌ی: {وَيَذَرُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ - سورة النور - ۸/۲۴}.

سییه: جوودابوونهوه له نیوانیاندا مسوگهر دهی. به لگه ی
 نه مهیش نه وهیه: ژن و میړدی له سه رده می چه زره تدا شه پنه فرینیان
 کرد، پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) له یه کی جیا کردنه وه و مناله که ی لکان به
 دایکه که وه! (بوخاری و موسلیم له نیبو عومره وه گیراویانه ته وه)
 (ته ماشای تاجول نوصول ب/ ۳ ل/ ۱۶۹ بفرموو - و مرگیر).

چوارهم: مناله که دهی به ی ژنه که و له مندالی پیاوکه
 دمرده چی و بنه چه و نه سه ب نامینی له نیوانیاندا.

پینجه م: به نیجگاری بو همیشه هه تا هه تایه نه و ژن و میړده
 له یه کتری حه رام دهی. به پیی فهرمووده ی خوشه ویست (دروود خواه له سه ربه)
 که دمفه رموی: هر ژن و میړدی شه پنه فرین نه انجام بدن نیتر نابنه وه
 به ژن و میړدی یه کتری به پیی نه م فهرمووده یه تریش، پیاویکی
 عه جلانی شه پنه فرینی له گهل ژنه که ی خوی کرد، پیغه مبه ر (دروود خواه
 له سه ربه) پیی فهرموو: نیتر نه م ژنه له ژنی تو دمرچوو، فرت پیو ده ی نه ما.
 چونکه نه گهر نه م جیا بوونه وه یه به نیجگاری نه بوایه پیغه مبه ر
 ماوه که ی به یان ده کرد، که هه تاکه یه، هر وهك له ژنی سی به سی ته لاق
 دراودا ماوه که به یان گراوه به م نایه ته: (حتی تنکح زوجا غیره).

شیوه ی شه پنه فرین کردنی ژنه که:

ژنه که ییش دهی: شایه تی دده م به خودا که نه م میړده ی منه
 درو ده کاو من داوینپاکم و بوختیانم بو ده کا. وه چوار جار نه مه دووباره
 ده کا ته وه، نه و جا قازی ناموژگاری ده کا له سه ر شیوه ی پی شه وه که

باسكرا، ئەوجا لە جارى پىنجهمدا ژنهكه دەلى: خەشم و توورەيى و غەزەب و قارى خودا لەسەر من بى ئەگەر ئەم مێردەى من راست بكا. ئەنجامى ئەمەيش ئەوەيە: ھەددى داوینپىسى لەكۆل ژنهكەيش دەكەوئ. بەپىي نايەتى: {وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ}. ئەگەر مێردەكە لەوئ بوو ژنهكه ئاماژەى بو دەكا، ئەگەر لەوئ نەبوو بە جوړئ ناوى دەھيئى كە پىي بناسرێتەوہ.

(۲۸۹) عیددە (العدة):

عیددە لە زماندا لە (عەدد) وەرگیراوە، كە بە واتای ژمارەيە، چونكە زوربەى كات عیددە ژمارەى تىاداىە. لە شەرى شەرىفا بریتىيە لە خۆراگرتنى ژن بەبئ مێرد لەبەر يەكئ لەم ھۆيانە: ھەتا بزائرى كە منداالدانى چۆلەو خلیيە لە منداڵ، یا لەبەر (تعب) و خواپەرستى، یا لەبەر دەربرینی تازیبارى بەھۆى مردنى مێردەوہ. بەھوشەى (ژن) پیاو دەرەچئ، چونكە پیاو لە دوو ھالەتدا نەبئ عیددەى لەسەر نیە:

ھالەتى يەكەم: مێردئ ژنهكەى بە تەلاقى رجبى تەلاق بەدا، وە بیهوئ ژنیكى خۆيى ئەو ژنە مارە بكا كە دروست نەبئ ھەردوکیان بە يەكەوہ ژنى بن، وەك خوشكى، یا پوورى، ئەوہ دەبئ ئەو مێردە چاومروانى بكا ھەتا عیددەى ژنهكەى تەواو دەبئ.

دووم: مېردى چوار ژنى ھەين، يەككىيان بە تەلاقى رجعى تەلاق بىدا، ئەومىش دروست نىە ژنىكى نر مارە بكا ھەتا عىددەى ژنە تەلاقىدراوۋە رجعىيەكەى بەسەردەجى. بە وشەى (ھەتا بزانرى كە منالدىنى چۆلە) ژنى منداڭ نا باققو نا ئومىدو ژنى بە دەست نەگىراوى مېرد مردوو و ژنى كورى مندل و ژنى پياوى چووك بپراو دەردەجى، چونكە عىددەى ئەمانە بۇ پاكبوونەومى منالدىان نىە، بەلكوو بۇ پەرستش و خواپەرستىيە.

عەيددە چوار جۈرە:

جۈرى يەكەم: بەرابوردنى سى پاكىي وايە كە لە پىش و پاشيانەوۋە خۆينى بىنويژى بىي. ئەمەيش بۇ ژنىكە كە خاومەن بىنويژىبى و نازادىي، چونكە خوا دەفەرموى: {وَالْمُطَلَقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ - سورة البقرة - ۲/۲۲۸} بەلام نەگەر ژنەكە كە نيزەكى خاومەن بىنويژى بوو عىددەكەى دوو پاكىيە، بەپىي فەرمايشتەكەى عومەر (رەزە فوايە) كە دەفەرموى: عىددەى كەنيزەك دوو پاكىيە، لەبەر ئەومىش كە كەنيزەك لە ھەندى شتدا نيوەى ژنى نازادى بۇ ھەيە، كە لىرەدا دەكاتە پاكى و نيو، بەلام نيو پاكىيەكە دەكرى بە يەك پاكى تەواو، چونكە پاكى زەحمەتە بەش بەش بكرى، دەق وەك تەلاق، چونكە ژمارەى تەلاقى كەنيزەك نيوەى ژمارەى ژنى نازادە، كە دەكاتە تەلاق و نيو، بەلام لەبەر ئەومى كە تەلاق لەت لەت ناكرى نيو تەلاقەكە دەكرى بە تەلاقيكى تەواو. مەبەست لە پاكى

قورنه، که وشهیهکی قورنانییه، که بریتیه له پاکی یهک له نیوانی دوو بینوژیدا.

جا نهگهر لهکاتی پاکیدا ژنی تهلاق درا، ههر چهند یهک دقیقه لهو پاکیه مابی، عیددهکهی تهواو دهبی به دستکردن به بینوژری سییه، واته ماوهی نهو پاکیه دادمزری به پاکیهکی تهواو. بهلام نهگهر لهکاتی بینوژیدا تهلاق درا، عیددهکهی تهواو دهبی به دستکردنی به بینوژری چوارهم. کهسی پاکی تهواویان تی دهکهوی. نهگهر ژنهکه دستووریکی ریکوپیکی بو بینوژری نهوو، وه گوتی عیددهم به سی پاکی تهواو بووه، وه قسهکهی ری تی دهچوو نهوه باومپی پی دمکری، خو نهگهر گومانی خراپی پی برا گهرمکه کۆلینهوی لهگهڵ بکری و سویند بدری نهوسا باومپی پی دمکری، بهلام نهگهر دستووریکی ریکوپیکی ههبوو بهبی سویند بهپی ناسایی باومپی پی دمکری.

جۆری دووهم: ژنی مندال و ژنی ناومید (سهغیرهو ناییه) نهه جۆره ژنانهیش نهگهر نازاد بوون عیددهکهیان سی مانگی تهواوه، چونکه خوی گهوره دهفرموی: {وَاللّٰی یَسْنَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِّنْ نَّسَائِكُمْ اِنْ اَرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ اَشْهُرٍ وَاللّٰی لَمْ یَحِضْنَ - سورة الطلاق - ٤/٦٥} واته: نهو ژنانهتان کهبی هیوا دهن له هیزو بینوژری لهبهر پیری نهگهر نازانن عیددهیان چهندهوه بزنانن که عیددهیان سی مانگه، ههروها نهو ژنانهیش که لهبهر مندالی هیشتا نهکهوتوونهته سهه بینوژری.

ئەم جۆرە ژنانە ئەگەر ئازاد نەبوون عىددەيان مانگو نىۋىكە.
تەمەنى ئانومىد بوون بۇ ژن لە بىنۋىژى، قىلى دىفەرمۇئ: پەنجا
سالە، قىلىكىش دىفەرمۇئ: شەست سالە، بەلام ھەرە مەشھور ئەمەيە
كە شەستو دوو سالە.

ۈمكى تىرىش بۇ ئانومىد بوونى ژن ئانومىد بوونى ژنانى خەلگى
ۈلاتەكەي رەچاۋ دىگىرى، گوتىيار (قىل)ئ دەلى: ئانومىد بوونى
كەسۈگارى دايكۈ باۋكى رەچاۋ دىگىرى، ئەگەر ژنى خۈينى وشكى كىرە
خۈاى ئازادىي يا ئازاد نەبى، ئەۋە دىبى خۈى بگىرى تا دىكەۋىتەۋە سەر
بىنۋىژى، ئەۋگاتە بە چەند پاگىيەك عىددەي تەۋاۋ دىبى، دىنا بە
مانگ عىددە دىگىرى، نەفەقەي لەم ماۋىدا بەردەۋام دىبى، بە خۇراكۈ
جىلو بەرگىەۋە ھەتا دىكەۋىتەۋە بىنۋىژى، يا دىگاتە تەمەنى
ئانومىدىۋ بى ھىۋايى لەسەر راي باۋمىپىكراۋ.

جۆرى سىيىم: ژنى مىرد مردو، ئەگەر ئازاد بى عىددەكەي
چۈار مانگو دىۋۇژە بە شەۋەگانىەۋە. چۈنكە يەزدانى پاك دىفەرمۇئ:
{وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ
أَشْهُرٍ وَعَشْرًا - سورة البقرة - ۲/۲۳۴} واتە: ئەۋ پىاۋە موسولمانانە
كە دىمىرنۈ ژنەگانىان لەپاش خۇيان بەجى دىھىلن، دىبى ئەۋ ژنانە تا
ماۋى چۈار مانگو دىشەۋ چاۋمىروانى بىكەنۈ لەۋ ماۋىيەدا
شۈۈنەكەنەۋە. بەلام ئەگەر ژنى مىرد مردوۋ كەينزەك بوۋ ئەۋە
عىددەكەي نىۋەي عىددەي ژنى ئازادە، كە دىگاتە دوو مانگو بىنچ
رۇژا.

جوری چواره: ژنی دوو گیان (واته: سکپ) خوی نازاد بی یا که نیزهک بی، عیددهکە ی به دانانی سکەکه یه تی، چونکه زاتی مه زن دمفرموی: {وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} - سورة الطلاق - ٤/٦٥ { واته: وه نهو ژنانه یش که سکیان هه یه نهو ماوه ی عیددهکە یان تا دانانی سکەکه یانه }.

جا خوی سکەکه زیندوو بی یا مردوو بی، وه خوی پارچه ی گوشتی ته واوی ره سای، یا پارچه ی گوشتی ناته واوی ناره سای، به لام نوظفه و عه له قه دانانرین به سک نوظفه واته: تنۆکه ئاوی باوک. عه له قه: خوینپاره. وه خوی میرد مردوو بی یا میرد زیندوو بی، چونکه رووکاری نایه ته که نیشانه ی نهو هیه، له بهر نه مفرموودیه ی بوخاریش که نه مه پافته ی واتاکه یه تی: هه ندی زانا ده یانفرموو که عیدده ی ژنی میرد مردوو به دوا هه مینی دوو عیددهکە یه تی.

یه که میان: به پپی نایه ته که ی به قهره چوار مانگو ده رۆژه.

دووهمیان: به پپی نایه ته که ی سوورته ی ته لاق (که گه ئی له دوا به قهره هاتوو) به دانانی سکەکه یه تی. جا که نه م قسه یه ده گاته وه به ئیبنو مه سعود له سه ر نه م شیوه یه ره خنه ی ئی ده گری: چۆن واده بی؟ ئیوه نه گهر سکەکه ی باری گران بکاو عیددهکە ی درێژ بکاته وه بۆ زیاتر له چوار مانگو ده رۆژ نهو ی بۆ برپار دهن، که چی نه گهر سکەکه ی بۆی بی به بار سووکی و عیددهکە ی له چوار مانگو ده رۆژ که متر بکاته وه، نهو ی ئی قه بوول نا کهن و ده ئین: ده بی چوار مانگو ده رۆژ ته واو بکا؟! قسه ی راست نهو هیه که له هه موو حالیکا عیدده ی ژنی

سکېر، خوای میړد مردوو بی یانا، به دانانی سکه که یه تی، چونکه
 نایه ته که ی سوورمتی ته لاق له دوا نایه ته که ی سوورمتی به قمره هاتوو،
 واته: مه به ستی نیبنو مه سعوود نه و د یه نایه تی {الْأَحْمَالُ أَجْلُهُنَّ أَنْ
 يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} - نایه تی - وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ {نه سڅ
 دمکاته وه. نه مه پوچته ی مه به ست له م فهرموود د یه یه، له عه ینیدا
 ته ماشای سوورمتی به قمره سوورمتی ته لاق بکه (ج/۸ ص ۱۲۲ - ج ۱۹
 ص ۲۴۶). به نده لیږدا نه م پرسیاره ده که م: چوڼ حه دیث ناوا له کتیبی
 شه رعدا نه قل ده کړی: دانهر (وممه ته خوا له لېبه) لیږدا ناوا به لکه به م
 فهرموود د یه ده ینیته وه: {ولما فی البخاری عن ابن مسعود (رضی الله
 عنه) فی المتوفی عنها زوجها وهی حامل قال: (اتجعلون علیها
 التغلیظ ولا تجعلون لها الرخصة) فنزلت (واولات الاحمال...)}!!
 نه مه ده قی نه م نوسخه یه که وا له بهر ده ستی مندا (ج/۲ ص ۱۸۹)،
 چونکه وشه ی (فنزل) نه وه ده که یه نی که فاعیلی وشه ی (قال) ه،
 پیغه مبه ربی، وه رسته که ی دواوه ی قسه ی حه زرت بی، به لام نه مه
 وانیه، زه میری (قال) ده که ریته وه بو نیبنو مه سعوود، وه که له صه حیجی
 بوخاریدایه، ده ی چوڼ له دوا وه فاتی پیغه مبه ر نه م ره خنه ی نیبنو
 مه سعوود ده بی به هو ی هاتنی نایه ت؟. نه مه ده قی نه م حه دیثه
 ده سکاری کراو د یه: (عن محمد بن سیرین... فلقیت مالک بن عامر..
 قلت کیف کان قول ابن مسعود فی المتوفی عنها زوجها وهی
 حامل؟ فقال: قال ابن مسعود: اتجعلون علیها التغلیظ ولا
 تجعلون لها الرخصة.. لنزلت سورة النساء القصری - سورة

الطلاق - بعد الطولی - سورة البقرة). برپاوه (عمدة القاری ج/۱۸ ص ۱۲۲) له بهرگی نوزدهی عومده تولقاریندا له لاپهړه (۲۴۶) دا ناخړی نهم حه‌دیه ناوایه (علیها الرخصة لنزلت سورة النساء القصری - الطلاق - بعد الطولی واولات الاحمال اجلهن ان یضعن حملهن). خودا به میهرمبانی خوئی په‌نامان بدا له هه‌له‌ی گه‌وره‌و له خوئی‌بایی بوون - و‌مرگیږ).

نوبه‌یه‌ی کورۍ که‌عب (ره‌راه خواه‌ایښه) دمه‌رموئ: گوتم: قوربان!
 نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! برپاری نهم نایه‌ته {وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} بۆ ژنیکه که‌سی جار ته‌لاق دراښی، یا بۆ ژنیکه که‌می‌رده‌که‌ی مردبۍ؟ فه‌رمووی: نهم نایه‌ته بۆ هه‌ردوولایانه (نه‌حمه‌د/ داره قوطنی) زوبه‌یری کورۍ عه‌وام (ره‌راه خواه‌ایښه) دمه‌رموئ: نوممو کولشوومی کچی عقبه ژنم بوو، دووگیان بو، پۍ و مانگی خوئی بوو، پۍی گوتم: یه‌ک ته‌لاقم بده‌و بیکه به‌مایه‌ی دلخو‌ش بووونم، منیش یه‌ک ته‌لاقمداو نه‌وجا چووم بۆ مزگه‌وت بۆ نویژ، که‌هاتمه‌وه نوممو کولشووم سکه‌که‌ی دانابوو (واته: بائین بوو بوو به به‌ینوونه‌ی صوغرا - و‌مرگیږ) جا له تاوانا گوتم: نای نهم ژنه چو‌ن خه‌له‌تانمی و ده‌ستی برپیم خوا تو‌له‌ی نهم فی‌له‌ی لی بکاته‌وه! له پاشا چووم بۆ خرمه‌تی هه‌زرم‌تو باسه‌که‌م عه‌رزی کرد، فه‌رمووی: تازه کار له‌کار ته‌رازاو، نامه‌ی خوا حوکمی مه‌سه‌له‌که‌ی برپوه‌ته‌وه، که‌نه‌وه‌یه عیدده‌ی دووگیان به دانانی سکه‌که‌یه‌تی. که‌واته دووباره خوازبینی بکه‌رمه‌وه بۆ خو‌ت، نه‌گه‌ر رازی بوو له خو‌تی ماره‌بکه‌رمه‌وه، دما تازه له ژنی تو‌ دمرچوو!

نوممو سه له مه (ره زاه خواه لېږي) فهرمووی: سوبه یخه ی نه سه له مییه، له پاش مردنی میړده که ی، به چهند شهوئ مندالی بوو، وه نه مه ی باس کرد بو پېغه مېهر (مرویده خواه له سهرېږي)، پېغه مېهر (مرویده خواه له سهرېږي) پېی فهرمووی: ده توانی شووبکه یته وه. (بوخاری) له گیرانه وه یه کا: له دوا مردنی میړده که ی به نیومانگ مندالی بوو.

عومهریش دم فهرموئ: نه گهر تهرمی میړده که ی له سهر تاته شوړېږي سکه که ی دابنې، ماره ی دی له میړدی نوئ! چونکه عیدده ی ته واو بووه.

مهرجه که سکه که بهری جوونه لایه کی ره واږي، یا هی جوونه لای شوبه یږي. به لام مندالی زوړل بو عیدده روژ نابیني، چونکه ناوی داوینېسی بیړیږه.

ته لافدرای به دهس نه گراو، چ کچی چ بیوه ژن، عیدده ی نیه، به یی نایه تی {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا - سورة الأحزاب - ۴۹/۳۳} واته: نه ی که سانی که خاوه ن باوه ورو نیمانن! کاتی ژنانی موسولمانتان ماره گرد بو خوټان، وه له پېش نه وه دا که بچنه لایان ته لاقتان دان، نه وه هه ی عیددمتان به سهریانه وه نیه تا حلیبی بکه ن له سهریان).

۲۹۰) منالدان پاك كردنه وه (الاستبراء):

پاك سازى منالدان به عهرمى پيى دهگوترى: ئيستبراء، ئيستبرائيش له زمانى عهره باندا واته: داواى پاكي و پاكر اگرتن، له شرعيشدا برىتييه له وه كه كه نيزهك له كاتى گوپىنى خاوه نيدا ماوهيهكى ديارىكراو چاوهروانى بكاو ئاغاي نوپى دروست نه بى له گه لى ههتا منالدىنى پاك ببىته وه له ئاوى ئاغاي كۆنى، به نيازى خواپهرستى. سهر به لگه كهى ئهم فهرمووده يهى حه زمه ته (مرووده خواه له سه ره بى) كه له باره ي ژنه تالانىيه كانى هوژى ئه و طاسه وه يه: كه نيزهكى سكپر نابى خاوه نى بر واته لاي، ههتا سكه كهى داده نى. كه نيزهكى قسريش ههتا يهك بينويزى ته واوده كا (ئهو بو داوودو كه سانى تر گيپراويا نه ته وه).

هو ي پاكسازى منالدان (دووشته):

يه كيكيان: پهيدا بوونى خاوه ني تييه له كه نيزه كدا، ئيتير چ به هو ي كه له پوور گرته وه ئاگاهى بووبى به خاوه نى، وه چ به هو ي كرين و پي به خشين و راسپيرى و ديل كردنه وه بووبى به ئاغاي، ئيتير خوا ي كه نيزه كه كه مندا ل بى، يا گه وره بى، قسربى يا سكداربى، كچ بى يا بيومژن بى، وه خوا ي له وه وييش پاك سازى منالدىنى كردبى يانا، وه خوا ي خاوه نى پيشووى پياو بووبى يا ژن بووبى، زهلام بووبى يا كورپكى مندا ل بووبى چونكه فهرمووده كهى ژنه ديله كانى غه زاي هوژى ئه و طاس گشتايه تى ده گه يه نى. وهكى زانراويشه ئهو ژنانه ژنى هه مه جوړيان تيداا بووه، كچ و ژن و بيومژن و پيره ژنيان تيداا بووه.

جا سەرنج دەدەپ: ئەگەر كەنيزەكە خاۋەن بېنۇيۇزى بوو
 مەنلەننى بە يەك بېنۇيۇزى پاك سازى دەكا، گوتيارىكىش دەلى: بە يەك
 پاكى، چونكە عىددەى ژنى كەنيزەك بە يەك پاكىيە، ئەمىش وەكوو
 ئەو، بەلام ئەگەر خاۋەن بېنۇيۇزى نەبوو، لەبەر مەنلى يا نائومىدى، دوو
 راھەيە، قىلى دەلى: بەس مانگ خۇى پاك سازى دەكا، قىلى تر دەلى:
 بەپى فەرمودەكە بە يەك مانگ. ئەگەر دوو گىيانىش بى ئەوۋە خۇى
 پاك سازى دەكا بە دانانى سەكەكەى، چونكە فەرمودەكە بەلگەى
 گشتايەتتە لەم بارەيەو.

ھۆى دووھەم:

بۇ پېويستېوونى پاكسازى مەنلەن نەمانى خاۋەننىيە لە
 كەنيزەكى بە دەستگىراۋدا، كە بەھۆى مەكايەتتەوۋە ئاگاكەى چووبىتە
 لاي، خۋاي نەمانەكەى بەھۆى مردنى ئاگاكەيەومىن يا بەھۆى ئازاد
 بوونى خۇيەوۋە بى، جا گەرەكە مەنلەننى پاكسازى بكا، چونكە خاۋەننى
 نوپن نەماۋە، ئەگەر كەنيزەكى خاۋەن مانگ بى پاكسازىيەكەى بە يەك
 مانگە، بە يەك بېنۇيۇزىيە ئەگەر خاۋەننى بېنۇيۇزى بى، بەھىچ جۇرى
 دروست نىە بدرى بە شوو لەپىش پاكسازى مەنلەننىدا، بەلام لە پىش
 ئەوۋەدا فرۇشتىنى دروستە.

۲۹۱) مافی ژنی عیددهگر:

ژنی عیدده گر چند جوړه، په کیکیان ژنی ته لاقدر اوای رجعییه،
 ئهم ژنه له ماوهی عیدده کهیدا ههقی ژیاوارو جیگای دانیشتنی ههیه به
 په کدهگریو، به پیی ئهم فهرمایشتهی (درویده نوا له سره بڼه): ههر ژنی
 له عیددهی ته لاقی رجعیدا بی، مافی ژیاوارو نیشته مهنی ههیه.
 (داره قوطني و نه سانی).

په کئی تریان: ژنی ته لاقدر اوای جیاوه بووه، خوای جیاوه بوون
 (بهینوون) دهکی به خولع، یا به هوئی سی ته لاقه وه بی، ئهم ژنه بهس
 مافی جیگای دانیشتنی ههیه، خوای سکپر یا قسربی، به پیی نایه تی
 {أَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ - سورة الطلاق - ۶/۶۵}
 واته: ئهو ژنه ته لاقدر اوانه تا له عیدده دان دایان بنین لهو شوینانه دا که
 خوټانی تیادا داده نیشن، به پیی دارایی و تهوانایی خوټان) وه به پیی ئهم
 نایه تهی تریش {لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
 بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ - سورة الطلاق - ۱/۶۵} واته: ئهو ژنه
 ته لاقدر اوانه له هوډو مالی شهرعی خوټان دمرمه کهن، تا عیدده کهیان
 تهواو ده بی، نابی خوشیان له هوډو مالی خوټان دمرچن، مه گهر کاریکی
 ناباری ناشیرینیان لی دمرکه وئی. به لام هه ندی زانا دمه رموون: ئهم
 جوړه ژنه یش دیسان ههقی ژیاوارو نشیمه نیان ههیه، چونکه زانراو له
 ریپازی پیغه مبه ر (درویده نوا له سره بڼه): ئهو میه: له ههر شوینن نشیمه
 پیویست بی ژیاوریش پیویسته.

ژنیگیش: که له عیددهی مردنی می‌رددابی مافی نشیمه‌نی هه‌یه، چونکه کاتی می‌رده‌که‌ی فوره‌یه‌ی کچی مالیک کوژرا پی‌غه‌مبه‌ر (مرووه خواه له‌سه‌ربه) پی‌ی فهرموو: له مائی خۆت بمینه‌رموه وهك خودا ده‌فه‌رموئ: {حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۵} واته: هه‌تا نه‌و ماوه‌ی بۆ عیدده پی‌ویسته ده‌گاته کو‌تایی. فوره‌یه‌ی ده‌یگوت: ئیتر چوار مانگو ده‌ روژ عیدده‌م گرت.

به‌لام ژنی ته‌لاق‌دراوی نافه‌رمان (ناشه‌ه) نه‌هه‌قی نشیمه‌ن و نه‌هه‌قی ژیاوی هه‌یه، چونکه ژنی نافه‌رمان نه‌گه‌ر له ژیر رکیزی ژنو می‌ردایه‌تیش دابی ژیاوو نشیمه‌نی نا‌که‌وئ، ئیتر چۆن به‌ ته‌لاق‌دراوی ژیاوو نشیمه‌نی بۆ هه‌یه. قازی حوسین وا ده‌فه‌رموئ (ره‌مه‌ته‌ خواه لینه‌).

٢٩٢) پی‌ویستبوونی تازیباری و ره‌شپۆشی بۆ ژنی می‌رد مردوو له‌ ماوه‌ی عیدده‌که‌یدا:

(احداد) له‌ زماندا به‌کار نه‌هینانی تیغی تیز بۆ لابردنی موو، له‌ شه‌رعا بریتیه‌ی له‌ نه‌کردنی نه‌و شتانه‌ که‌ ده‌بن به‌هۆی خۆرازانه‌وه‌و خۆنارایشکردن، وه‌ك پۆشینی جل و به‌رگی جوان و له‌به‌رکردنی خشل و به‌کاره‌ینانی بۆنی خوش!

نه‌م ره‌شپۆشییه‌ پی‌ویسته له‌سه‌ر ژنی که‌ له‌ عیدده‌ی می‌رد مردن‌دابی، چونکه پی‌غه‌مبه‌ر (مرووه خواه له‌سه‌ربه) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر ژنی باوه‌ری به‌ خوداو به‌ روژی داوایی هه‌یه‌ دروست نیه‌ بۆی که‌ له‌سێ روژ

زىاتىر ماتەم بگىرى بۇ مردوو، مەگەر بۇ مىرد كە دەبى ئەو چوار مانگو دە شەو تازىبارى. لەو ماوەيەدا نابى جىل و بەرگى رەنگىن لەبەربىكا، مەگەر بەرگى كە لە پېشا رەنگ كرابى و لە پاشا چىنرابى، يا چا و برېژى، ياخۇى بۇن خۇش بىكا، ئەوۋەندە ھەيە لەو ماوەيەدا كە لە بىنۆيژى پاك دەبىتەو كەوېستى خۇى بشۆرى رېگەى ئەوۋى پىدەدرى كە بەقەد پىوېست عوودو گوللاو نەختى بۇ وانىك بەكار بىنى (شەيخان).

ھەموو جۆرىكى خىل، زىربى يا شتى تىرى، پۇشىنى دروست نىە، بۇنى خۇشيش نەبۇ جەستەو نەبۇ جىل نابى بەكار بەيىنى، ھەروەھا خەنەو شتى وایش نابى بەكار بەيىنى، بەلام نەخشاندىن و رازانەوۋى نوپىن و پېخەف دروستە، ھەروەھا كەرەستەى ناو مال، ھەروا دروستە كە پاك خۇى بشۆرى، سەرو لەشى بشۆرى، سەرى شانە بىكا، نىنۆكەكانى بىكا، چىك و پىسايى لە خۇى و لەجىل و بەرگى دووربختەو، چۈنكە ئەمانە دانانىن بە ئارايشت و خۇ جوانكردن. بەپى ئەم فەرموودەيە دروستە كەسى رۇژ يا كەمتر تازىبارى بگىرى بۇ كەسانى تر جگە لە مىرد.

بىزانە :

كە پىوېستە لەسەر عىددەگر، كە لەمال دەرئەچى وە دروست نىە بۇ كەسى تىرىش كە بە زۇر لەمال دەرئ بىكا، بەپى ئايەتى: {لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ} مەگەر بۇ كارى پىوېست، ئەوۋ

دروسته له مال درېجې، وډك نهوه ترسی له خوۍ یا له مالی ههې، له مه پشدا عیددهی میړد مردن و عیددهی ته لاق وډك په کهه.

نادرسته بو میړد که له گهل ژنی عیدده گړدا دابنیشی، مه گهر له عیددهی ته لاقی رجعیدابی، چونکه نهوه سهر ده کیشی بو کوبوونه ووی دوو به دووی دوو کهسی نامه حردم، شتی وایش هه دمه یه، به لام ژنی رجعی درسته له گهلیدا دابنیشی.

۲۹۳) شیر خواردن (رضاع):

رضاع له عهره پیدا ناوه بو مژینی مه مكو خواردنه ووی شیر ه کهی، له شهرعی شهریفدا ناوه بو دهر خواردنی شیری ژنی بو مندالیکي ساوا له ته مه نیکی دیاریکراودا.

سهر به لگهی نه م باسه نامه ی خوداو ریگهی ره بهرو په گگرتنی نه ته ووه یه. زاتی مه زن دمه رموی: {وَأُمّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرِّضَاعَةِ - سورة النساء - ۲۳/۴}.

عائیشه (ره زاه خواه لېبه): دمه رموی: پیغه مېهر (دروېده خواه له سه ربه): دمه رموی: ههر چی به هوۍ خزمایه تی و زاوژی حرام بیی به هوۍ مه مكوادرنیشه ووه حرام ده بی (شه یخان).

هوۍ حرام بوون:

بو یه کا مه مكوادرن ده بی به هوۍ حهرام بوون چونکه شیر ه که به شیکه له له شی شیر دمره که، که منداله که ده یخوا ده بی به به شی له

لەشى ئەۋىش جا دەق ۋەك تۆماۋى ژنەكەى ئى دى كە مىندالەكەى ئى
دروست دەبى! ئىتر ئەۋ ھۆيە دروست دەبى كە مايمى ھەرام بوونە، كە
بىرئىتيە لە بە عزىيەت، واتە: پارچەيى لە دايەنەكە دەبى بە پارچەيى
لە شىرە خۆرەكە، جا ھەرچى بەھۋى ھاۋىنەچەيپەۋە پەيدا دەبى
بەھۋى مەمكخواردنىشەۋە پەيدا دەبى، ۋەك ھەرامبوۋنى مارەكردن و
شوۋپىكردن بە ئىجگارى، ۋەك دروست بوۋنى تەمشاكردن و دانىشتن
پىكەۋە دوو بە دوو، دەستىۋىژ نەشكان لە يەكترى، بەلام لەبەر ئەۋەى
كە شىرخواردن بى ھىزترە لە پەيوەندى ھاۋىنەچەيى، ھەموو
بىرپارەكانى ھاۋىنەچەيى بى ناچەسپى، ۋەك كەلەپوور لە يەك گرتن و
ژىۋارو ئازادبوون بەھۋى ملكايەتتەيپەۋە نەكۈشتنەۋە قەبوۋل نەكردنى
شايتەتى!.

ۋاتە: دايەن و مىنالى شىرى كەلەپوور لە يەكتر ناگر، ئەگەر
يەككىشىيان بوو بەملىكى ئەۋى تىران ئازاد نابى، بەلام دايك و باوك
ئەگەر بوون بە ملىكى مىندالى خۇيان ئازاد دەبن، ئەگەر دايەن و مىندالە
شىرىيەكەى يەككىشان ئەۋى تىرانى كۈشت دەكۈژرئتەۋە لە جىياتى،
بەلام باوك و دايك لە تۆلەى مىندالى خۇياندا ناكۈژرئتەۋە، دايەن و
مىندالى شىرى شايتەتيان بۇ يەكتر قەبوۋل دەكرى، بەلام شايتەتى مىنال
بۇ باوك و دايك يا بە پىچەۋانەۋە رەد دەكرئتەۋە.

شىردانى ھەرامكەر ئەم سى بنىاتەى ھەيە :

بنىاتى يەكەم : شىردەرە، كە پىشى دەگوترى دايەن، مەرچەكەى
نەۋمىيە: ژن بى و زىندوۋىي و تەمەنى لە نۆ سال كەمتر نەبى، چونكە ژن

لهم ته مه نه وه دمگونجی که منالی ببی، شیردانش وهك بنه چهی
(نه سب) وایه بهریتچوون (احتمال) سهر دهگری و رۆل دهبینی.

بنیاتی دووهم: شیر، مهرجی نه مهیش نه وهیه شیري ژنی
زیندووبی، وه مندا له که پینج جار شیري نه و ژنه ی خواردبی و ههر
پینج جاره که شیر که گه یشتبته ناو گه دوو بوشایی لهشی، وه له
سهرمتای جاری پینجهمی شیر خواردنه که وه ته مهنی له دوو سال
که متری! دهنای گهرنابی، چونکه خوشه ویست (درووه خواه له سهرمتای)
دفعه رموی: شیر خواردن کاتی مبی به هو ی حهرام بوون که ته مهنی
مندا له دوو سال که متری (بهیه هقی) له گیرانه وهیه کی تیر میزید:
شیر خواردن کاتی دهبی به هو ی حهرام بوون که له مه مکوه بر واته ناو
ریخو له وه و ریخو له کان کش بین و گه شه به لهش بدا. نه مهیش کاتی
روودهدا که هیشتا مندا له شیر نه برایتته وه! تیر میزی (دعمه ته خواه لیبه):
دفعه رموی: فهرموودهیه کی ساخی دروسته.

ههرکاتی مندا له گه یشته ته مهنی دوو سال، یا پتر شیر کاریگری
نامینی و نابی به هو ی فهدمغه بوون، چونکه عایشه (دراوه خواه لیبه):
دفعه رموی: جاری پیاو له لام دانیشتبوو حهرمت (درووه خواه له سهرمتای)
له وکاته دا ته شریفی هات بو لام، که نه مهی دی له بهری گران بوو،
ته ماشای دهموچاویم کرد تووره بوو، جا عهرزیم کرد: نه ی پیغه مبهری
خودا! نه مه برای شیریمه بیگانه نیه، پیت ناخوش نه بی. فهرمووی:
باش سهرنج بدن له براو خوشکی شیریتان، چونکه مه مکخواردن کاتی
حله، که له کاتی ساوایدابی، که له بهر برسیتی بی. (شه یخان).

دهی نهم فهرموودهیه نهم راستییه روون دهکاتهوه که شیر کاتی
دهبی بههوی حهرامبوون که خوږاکی سهرکی ساوایی، دیاره که
کهورهکاری بهشیر خواردن له مهمکی ژن نیه.

بنیاتی سییه: شیر خوره، مهرجی نهمیش نهوهیه که
زیندووییو شیرکه له ریگهی مزینهوه به دم، یا له ریگهی دوشینهوه
که به مهمیه بیخوا، یا له ریگهی تکاندنه ناو لووتیهوه بگاته ناو
بوښایی گهدهی، بهلام نهگهر بهشاف منالکه ههلی بگری کاریگر نییهو
روژ نابینی.

مهرجی شیر خواردنی قهدهغهکهر:

نهوهیه که له پینج ژهم کهمتر نهبی، به پینی چهند بهلگهیی:

یهکههم: عایشه (رهزاه خواه کهورمه لینه) ددهرموی: له پینشدا نهمه
نایهتی قورئان بوو: (عشر رضعات معلومات یحرم) ده ژهم
مهمکخواردنی دیاریکراو شیردمرو شیرخوره له یهکتر حهرام دهکهن) له
دواپییدا نهم دهممه ههلوهمشایهوهو بووبه (خمس رضعات معلومات
یحرم) پینج ژهم مهمکخواردنی دیاریکراو شیردمرو شیرخور له یهکتری
قهدهغه دهکهن) له دواپییدا نهمایش له تیلاوهتدا نهسخ بووه، بهلام
برپار (حوکم) دهکی ههرماوه، نهنانهت که پیغههمبهریش (درویده خواه لهسهرجه)
گیانی پاکی سپارد هیشتا ههندی کهس بهم نهسخ بوو نهوهیان
نهمزانیوو، لهبهر نهوه تا ماوهیهکیش نهمهیان به نایهتی نهسخ
نهکراوی قورئان دهمزانیو، لهکاتی دهورگردنهوهی قورئاندا دهوریان
دهمکردموه (موسلیم و کهسانی تریش گیراویانهتهوه).

دوووم: پشتگیری ئەم رایە دەگا هەندئ گیرانەو دی داستانەکی سەهەلە، کە عانیشە (رەزاه خواە لەسەربە) داستانەکە ناوا دەگیرێتەو: سەهەلی کچی سوهەیل کە خیزانی حوزەیفە بوو، هاتە خزمەتی حەزرت (ەرۆبەد خواە لەسەربە) عەرزی کرد: قوربان! سالم گەورە بوو و بوو بە پیاو، وەك پیاو لە هەموو ستئ حالی دەبی، بەهۆی پەییوەندی کۆمەلایەتی نیوانمانەو هەمووشۆی مائمان دەگا، بەزەینم ئەبو حوزەیفە میردم ئەم هەمووشۆی لەبەر گرانە.

پێغەمبەر (ەرۆبەد خواە لەسەربە) پێی فەرموو: مەمکی پێ بدە دەبی بە کوپی شیریت و تۆی ئی حەرام دەبی. (موسلیم) لە هەندئ گیرانەو:دا: پێنج جار مەمک بدە بە سالم ئیتەر تۆ دەبی بە دایکی شیری بووی و لێی حەرام دەبی.

سێیەم: لە فەرموودەیهکی موسلیمدا دەفەرموئ (ەرۆبەد خواە لەسەربە): بە ژەمی یا بە دوو ژەم شیر خواردن، یا فەرمووی: بە مژێ یا بە دوو مژ مەمکخواردن ژن و پیاو لەیەك حەرام نابن و قەدەغەبوونی شیریی دروست نابێ.

چوارەم: لەسەر ئەم بنیاتەو لەبەر هۆی زۆری تر ئەم پێشەوا گەورانە پێنج ژەم لە شیر خواردنی حەرامکەردا بە مەرج دەگرن: ئیبنو مەسعوود و عانیشە و عەبدوللای کوپی زوبەیر و عەطاو طاووس و سەعیدی کوپی جوبەیر و عوروی کوپی زوبەیر و لەیثی کوپی سەعد و شافیعی و ئەحمەد و ئیسحاق و ئیبنو حەزم و کۆمەلێ زانای گەورە گەورە تر، وەك ئیمامی عەلی و نەووەی (رەزاه خواە لەسەربە).

به لام جاماودری زاناکان رایان وایه: همر ئه ندازهیی شیر با که میش بی دهبی به هوئی قه دمه گه کردن، به مهر جی بگاته ناو بو شایی. نه بو حه نیفه و مالیک (ره زاه خوماه که ووه له مهوریان بئ) له سهر ئه م رایهن، به لگه یان نه م نایه ته یه: {وَأَمَّا تَكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ} تا کو تایی. نه مه میش نه وه ده خوازئ که نه وهی پیی بگوترئ شیر پیدان که م و زوری چونیه که.

بزانن:

ئه گهر شیر دمر گومانی هه بوو که پینج یا که متر شیر ی داوه به منداله که، یا نایا شیر که گه یشتوته ناو گه دهی یانا؟ نه وه نابئ به هوئی حه رام بوون، نه وه دنده هه یه له کاتی وادا ودرع زور سوننه ته، ودرع نه وه یه: موسو لمان هه تا بوئی بکری توخنی شتی گومان لی کراو نه که وئ. هه روا نه گهر هه ق دهمیزانی که پینج زه م شیر ی پیداو، به لام گومانی له ومدا بوو که ته مه نی منداله که له و حه له دا له دوو سال که متر یا زیاتر بووه نه وه میش نابئ به هوئی قه دمه گه بوون، چونکه بنه مر ت نه بوونه، یا بلتین: بنه ما نه بوونه، نه صل عه دمه.

کاتی که شیردان هاته جئ:

منداله که دهبی به مندالی شیر ی نه و ژن و پیاوه که شیر که یانی خوار دووه نه بن به مه حره می یه کتری، نه و حه رامیی ه ی که به هوئی شیر دانه وه پهیدا دهبی، له ژن و پیاو که وه دمر و او دته نی ته وه بو باوک و دایک و باپیرو نه نکیان (که به مانه دمگوترئ: ئوصول، واته: بنه چه و

رەسەن) ھەروا دەتەنیتەوہ بۆ منال و منالەزایشیان (کە بەمانە دەگوترئ وەچەو نەوہ) ھەروا دەتەنیتەوہ بۆ براو خوشکیشان (کە بەمانە دەگوترئ دەوروپشت، واتە: حەواشی) وە لە شیرەخۆرەگەوہ ھەر دەرپوا بۆ لای منال و منالەزای، ناتەنیتەوہ بۆ بنەجەیی و وەجەیی بنەجەیی و دەوروپشتی!.

واتە: شیر دەرەگە دەبێ بە دایکی منالەگەو میردەگەیی دەبێ بە باوکی، بەپێی ئەم بەلگەییە: عائیشە {رەزائە خواہ لایبە} دەفەر موی: لەپاش ھاتنی ئایەتی حیجاب، ئەفلەحی برای ئەبولقوعەیس داخوازی کرد کە بێ بۆ سەردانم، منیش گوتم: بەخودا رێگەیی سەردانی پێنادەم ھەتا لە پیغەمبەر {دروودە خواہ لەسەربە} نەپرسم، خو من شیریی ئەم پیاوہم نەخواردووہ، من شیریی ژنەگەیی ئەبولقوعەیسەم خواردووہ، جا کاتێ پیغەمبەر {دروودە خواہ لەسەربە} ھات بۆ لام گوتم: ئەی پیغەمبەری خودا! خو من شیریی ئەم پیاوہم نەخواردووہ، من شیریی ژنەگەیی ئەبولقوعەیسەم خواردووہ، ئیتەر چۆن دایبەنیم بە خوویی؟ فەر موی: کچی! عەمرت نەمینی رێگەیی پێ بدە کە بێ بۆ دینیت، چونکە مامی شیریتە. لەوہدوا عائیشە دەیفەر موی: ھەرچی بەھۆی بنەجەوہ واتە: بەھۆی نەسەبەوہ، حەرەم بێ بەھۆی شیر خواردنیشەوہ حەرەم دەبێ. ئەوہتا لەم فەر موو دەیدەدا ئەمەر وون دەبیتەوہ: ئەبولقوعەیس دەبێ بە باوکی شیریی عائیشە، چونکە میردی شیر دەرەگەییەتی، ئەفلەحی برایشی دەبێ بە مامەیی شیریی عائیشە، چونکە برای باوکی شیریی عائیشەییە.

۲۹۴) ژيوارو پيويستكهرى:

نەفەقە (كە بە كوردى پيى دەگوترى: ژيوار) لە ئينفاق و مرگيراو، كە برىتييه لە ئىخراج، واتە: دەرکردن، بەلام دەرکردنى باش، وەك ئەو دەگوترى: زەكات دەرەكا، بەهۆى سى شتەو و ژيوارو نەفەقە لەسەر مەروۇ پيويست دەيى: خزمایەتى و ملكايەتى و ژنيىتى.

هۆى يەكەم: كە خزمایەتيه ژيوار پيويست دەكا لەسەر خزم بۆ خزم، وەكوو يەك لە هەردوو سەرمو بەپيى ياساى شەرع، چونكە كۆمەلەى خزم لەناو خوياندا سەرو قەنگى يەكترين و خوينيان تىكەلەو پارچەى يەكترين و دلسۆزى يەكترين، ئەمە لە لاىەك، دەقى ئايەتى قورئانىش لەسەر ئەمە هەيە كە دەفەرموى: {وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ - سورة الأنفال - ۷۵/۸} واتە: ئەوانەى كە خزم و خويشى يەكترين و رشتەى خويشايەتى لە نيوانياندا هەيە، ئەوانە لە پيشترن بۆ يەكترى بە پيى ياساى قورئان، هەتا كەسيكى ترى بيگانە (دانەر - مەمەتە خودا لايەت) لە پەراويزدا نامازە بۆ ئايەتى شەشەم دەكا لە سوورەتى ئەحزاب، بەلام ئەم ئايەتەى ئەحزاب (اخص) ترە لە ئايەتەكەى ئەنفال كە من نامازەم بۆى كرد، چونكە لە ئەحزابا (مفضل عليه) گوتراو و ديارى كراو، كە ئەمەيە: {مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ - سورة الأحزاب - ۶/۳۳} بەلام لە ئەنفالدا موقەددەرە، كە ئەمەيە: (من الاجانب) كەواتە: بەلگە سازى بە ئايەتەكەى ئەنفال لەبار ترە، چونكە دانەر خويشى نامازە بۆ گشتايەتى (مفضل) و (مفضل عليه) لە مەسەلەكەدا دەكا. ئەم وردەكارىيە بۆ كەسى خۆى زۆر بە سوودە - وەرگير.

جا لەسەر ئەم بنیاتە ژێوار پێویستە لەسەر مەژۆن بۆ خۆی و بۆ
 باوک و دایک و بۆ منال و منالەزاو بۆ کەسانی تریش وەک نەنک و باپەرەو
 بەرمەو ژوورتیری، وەک منالی منالەزاو بەرمەو خوارتری، لەمەدا
 جیایی نیه لە نیوانی خزمی نیڕینەو خزمی مێیینەدا، هەروا جیاوازی
 نیه لە نیوانی خزمی نزیک و دووردا، یا خزمی کە لەپوور گرو کە لەپوور
 نەگەردا، هەروا فەرق ناکا دینیان یەک بێ یا دینیان جیا جیا بێ.
 ئەوەندە هەیه بۆ جێبەجێکردنی ئەم بەرنامەیە یاسایەکی دامەزرێ
 هەیه، لە کتێبە گەورەکانی شەریعەتدا بە درێژی باسکراوە.

بە لێکەڵی پێویستبوونی ژێواری بنەچە لەسەر وەچە :

ئەم نایەت و حەدیثانەیە: خۆی گەورە دەفەر موی: (وصاحبهما
 فی الدنيا معروفا - لوقمان) واتە: نامۆزگاری ئادەمیزادمان کردووە کە
 زۆر باشی لەگەڵ دایک و باوک و نەنک و باپیری (و هەروا دەفەر موی:
 {وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا - سورة الأحقاف - ۱/۱۵}).

پێغەمبەریش (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): دەفەر موی: مندالی پیاو بەشیکی
 لە کاسپی ئەو، لە کاسپی پاكەكەیشی، کەوابوو لەکاتی پێویستدا لە
 مائیان بخۆن (ئەبو داوود و تیرمیزی و نەسانی) لە فەرموودمەکی تردا
 دەفەر موی: پیاوی هاتە لای خۆشەویست (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): گوتی: ئەو
 پێغەمبەری خودا! من بەشی خۆم مال و منالەم هەیه، وە باوکیشم
 پێویستی بە مالهەم دەبی؟ فەر مووی (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): خۆشت و
 مالهەشت مالی باوکت! ئەبو داوود بە رشتەیهکی جوان گێڕاویەتەوه)

له فهرموودهیه کی تر دا چه زرهت {هرویه خواه لهسه رب} دمه فرموی: منال
خه لاتی خودایه، مالی منال مالی خوتانه له کاتی پیویست دا. نایه تی:
{مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ} به لگه یه لهسه ره نه وه که مندا
به شی که له کاسپی باوکی^(۱). بزنان باپرو نه نک برپاری باوک و دایکیان
هیه و لهم برپارهدا دهن به پاشکوی نه وان، نه گهر بهر عومومی واتای
باوکیه تی و دایکیه تیش نه که ون، ههروهک چون لهم بابنه تانه ی تریشدا
دهن به پاشکوی نه وان، واته: له بابنه تی نازاد بوون و توله ی کوشتنه وه و
شتی تری لهم چه شنه، چونکه خوین تیکه لن و دلسوزن بو یه کتری.

ژیواری باوک و دایک و بنه چه لهسه مندا و وه چه ی خویان به
چهنده مه رجی پیویست ده بی:

یه که هم: نه و کهسه ی که ژیواره که ی ده که و پته سه ر زیاد له
ژیواری خوی و خیزانی شتیکی بی له روژی سه رفی ژیواره که دا، جا
نه گهر هیج له مه سه رفی خوی و خیزانی نه مایه وه داده نری به
دهسته نگ له بهر نه وه هیجی لهسه ناب. هه رشتی بو دانه وه ی قهرز به
زیاده دابنری و قازی بیفروشی بو نه و مه بهسته هه مان شت بو دانی
ژیواریش دمه فروشری، وهک زهوی و زارو شتی و، چونکه ژیوار مافیکی
سامانییه، بی و ده جه له و شتی تر بریتی ناکه وی، که واته دهق له قهرز

^(۱) چونکه مهبست ماله کی و عوتبی کورپه تی، که له ریگی شام به بهرچای
کاروانیه که ره شیرخواردی.

دەگا. لەسەر بېریاری فەرموودەى دروست وەچەو نەووە ئەگەر مائیان نەبوو بەلام توانای کاسپییان هەبوو داویان لى دەکړئ کە کاسپى حەلال بەپێى تواناو شانى خۆیان بکەن و ژىوار بۆ کەسوکار بەدەس بهیښن. وە ئەمەرای جەماوەرى زانایانى شەرعە.

دوووەم: ئەو بنەچانە خۆیان مائیان نەبێ.

سێیەم: نەتوانن کاسپى شایانى شانى خۆیان بکەن چونکە کاسپیکردن سەرچاوەى سامانە. بەئێ لەسەر فەرمايشتى فەرموودەى دروست بنەچەى لەش ساخ داواى لى دەکړئ کە بۆ پېښژيوى و ژىوارى خوى و خيزانى کاسپى حەلالى شایانى شانى خوى بکا، هەرچەند لەسەر فەرمايشتى دووهم کە بەرابەرى ئەم رایەى، داواى ئەووى لىناکړئ، چونکە خواى گەوره دەفەرموى: {وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا} دەى کەسێ بە زۆرى قازى کاسپى بە باوک و دايك و بنەچەى خوى بکا، بۆ بەرپۆوەچوونى ژيانيان، کەى ئەووە رەفتارى کردوو بەم نایەتە پېرۆزە، کەى باشى و خۆش رەفتارى لەگەڵ باوک و دايکا ناوا دەبێ؟

بەلگەى پىوېستبوونى ژىوارى وەچە لەسەر بنەچەى:

خوای نزيك بى يا دوور، وە خواى نيرينه بى يا مييينه چەند شتيكه، وەك نايەتى {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ - سورة البقرة - ۲/۲۳۳} چونکە بەپێى ئەم نايەتە ژنى تەلاقدرەوى پياو ئەگەر مەمك بدا بە مندالى خوى و ميړدە تەلاقدرەكەى پىوېستە لەسەر باوكەكە، كە روژى و پوښاك بۆ ئەو ژنە

دابين بكا، له باتي كړي مه مك پيدانه كه، كه واته روژي و ژيواري خوي مناله كه خوي دهبې باشر دابين بكا له نايه تيكي تر دا خوي گه وړه دمفرموي: { فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْحَمْنَ أُمَّهِنَّ } - سورة الطلاق - ۶/۶۵ واته: نه گهر نه و ژنه ته لا قدر او انه تان شريان ددها به منداله كانتان كړي ته و او يان پيښه. دهی له حالي وادا دهبې پيوستي ژياني مناله كه باشر دابين بكری. جاريكش پياوئ هاته خزمه تي حه زرت (مرويه خواته) گوتي: ديناريكم هه يه، حه زرت (مرويه خواته) سهرفي بكه بو ژياني خوت، پياو ده كه گوتي: ديناريكي تريشم هه يه، فهرمووي (مرويه خواته) سهرفي بكه بو خه رجي مناله كانت. له وه لامي پرسيا ريكي هيندي ژني نه بو سوفياندا حه زرت (مرويه خواته) پي فهرموو: له مالي نه بو سوفيان، با خوشي نه زاني، نه وهنده ببه كه به شي مه سرفي خوت و منداله كانت بكا به شي و هه كي په سهند.

مهرجي پيوستې وني ژيواري مندا ل چه ند شتيكه :

يه كه م: نه و كه سه ي ژيواره كه ي ده كه و يته سهر دارابي، واته: زياد له مه سرفي خوي و خيزاني شتيكي تري هه بي له روژي سهرفي ژيواره كه دا، بو نه و هيش كه بنه چه دهبې كاسې بكه بو په يدا كردني ژيواري و ه چه ي خويان دوو فهرما يشت هه يه، فهرما يشتي دروست دمفرموي: به لي بو نه و مه به سته كاسې بكه ن.

دوو هم: نه و هيه كه نابې منداله كه يا و ه چه كه خوي مالي هه بي، يا بتوانې كاسې بكا، نه گهر مال يا كاسې هه بوو ژيواري له سهر باوك و

دایک و بنه‌چه‌ی نیه چونکه پیویستی به ژپواری نهوان نیه. به‌ئ
نه‌وندده هه‌یه نه‌گمر کوپ مائیکی دووری هه‌بی که دهستی پیی نه‌گا،
پیویسته له‌سهر بنه‌چه‌ی که به‌قهرز مه‌سرفه‌ی بکا هه‌تا دهستی له
ماله‌که‌ی خو‌ی گیر ده‌بی نه‌وسا مه‌سرفه‌که‌ی نه‌مان ده‌گیرته‌وه بو‌یان.

ژپوار به پیی پیویستییه :

ژپواری خزم نه‌ندازه‌ی بو دیاری نه‌کراوه، به‌ئگوو به‌پی
به‌سبوون (کیفایمت)ه. که به‌پی گه‌وره و بچووک و پی‌داویستی (الحاجه)
نه‌گۆری، چونکه هه‌ندی شت بو گه‌وره پیویسته که‌چی بو بچووک به‌کار
نایه‌ت، هه‌روا به پی‌چه‌وانه‌یشه‌وه، که‌وابوو ده‌بی نه‌و ژپواره نه‌وندده‌بی
که گوزمرانی پیی بچی به‌ری‌وه، نه‌ک هه‌ر نه‌وندده‌بی به کوله‌مه‌رگی
پی بزی. پیویسته پۆشاک و نیشتمه‌نی بو دابین بکا. گریمان نه‌گه‌ر
ئاتاجی به‌نۆکه‌ر هه‌بوو ده‌بی نۆکه‌ری بو بگری. به‌لام نه‌وندده هه‌یه
نه‌گه‌ر نه‌م کارانه هاتنه‌جی به‌هۆی میوانداریه‌وه، یا به‌هۆی به‌خشین و
خه‌لاته‌وه له کوژ نه‌و که‌سه ده‌که‌ون که پیویستن له‌سه‌ری. نه‌گه‌ر
مه‌سرفه‌که‌ی ته‌سلیم به خزمه‌که‌ی کرد، به‌ده‌ست نه‌وموه فه‌وتا، یا
خزمه‌که‌ی خو‌ی فه‌وتاندی، پیویسته که بریتی بکاته‌وه، به‌لام له‌حالی
فه‌وتانی دوو‌مدا کاتی بریتی دمکاته‌وه که هه‌یبی!

نه‌گه‌ر تاماوه‌یی ژپواری خزمی نه‌دا، ژپواری نه‌و ماوه‌یه نابی به
قهرز به سه‌ریه‌وه، ئیتر خوای له‌و نه‌دانه‌دا که‌مه‌تر خه‌می کردبی یانا،
چونکه هۆی ره‌وابوونی نه‌م ژپواره دل‌دانه‌وه‌یه، به‌لام له بارودۆخی
که‌مه‌تر خه‌می کردن‌دا نافه‌رمانی خودای گه‌وره ده‌کا. به پی‌چه‌وانه‌ی

ژىۋارى ژىنەۋە، چۈنكى ژىۋارى ژىن بۇ دلدانەۋە نىيە، بەلگۈۋە ۋەجەلى
ئەۋمىيە كە ژىنەكە خۇي دەدا بە دەستەۋە، لەبەر ئەۋە لەكاتى ۋادا دەبىي
بە قەرز بەسەرپەۋە.

۲۹۵) ژىۋارى كۆيلەۋ نازەل:

گوتمان ھۇي سىيەم بو پىۋىستىۋونى ژىۋار ملگاىيەتتە، جا ھەر
كەسى كۆيلەيەكى ھەبى يا كەنىزەكى، دەبى ژىۋارى بۇ دابىن بكا، ۋاتە:
پىيژىۋى ۋە پىخۇرو پۇشاك ۋە خەرجى پىۋىستى تىرى بۇ پەيدا بكا، ئەبو
ھورەيرە (رەۋا ۋە لىيە) دەفەر مۇي: پىغەمبەر (رەۋا ۋە لىيە) دەفەر مۇي:
بەندەي زەرخىدە ھەقى خۇراك ۋە پۇشاك ۋە جىلو بەرگى ھەيە لەسەر
ئاغاي، ۋەكارو فرمانى گرانى ۋە نادىر بە سەردا كە لە كىشيانەبى.
(موسلىم) لە گىرپانەۋەيەكا: بەسە بۇ گوناھبارى پىۋى كە نان ۋە ئاۋ
بگىرپەۋە لە ژىر دەستەي خۇي (موسلىم). لەبەر ئەۋەيش چۈنكى ئەۋ
بەندەۋ ژىر دەستەيە ھەرجى پەيدا بكا ۋە ھەر كاسپىيەك بكا بۇ
خاۋەنەكەيەتى، كەۋاتە دەبى خاۋەنەكەي مەسرىفى بكىشى. بەھىج
جۇرئى نابى ناھەقى لى بكا، دەبى كارىكى ۋە نەدا بەسەردا كە لە وزەي
نەيەت، ئەگەر شەۋكار بوو دەبى بە رۇژ ۋەچانى بىدا ھەروا بە
پىچەۋانەۋە، لە ھاۋىنا مۇلەتى بىدا، بە تاپبەتى لەكاتى ۋەچانى قىرچەي
گەرمى نىۋەرۇدا. كورت ۋە پۇخت بەكوردى پەتى: چەندە بارى سووك
بكا خۇدا پىي خۇشەۋ لەسەر ئەۋە پاداشتى باشى دەداتەۋە. لە ھەدىشى
شەرىفا دەفەر مۇي: چەندە بارى سەرشانى نۇكەرى خۇت سووك بىكەي ۋە

کاری بۆ ناسان بکهی و ئیشی قورسی بی نهکهی له رۆژی قیامهتدا بۆت دهبی به پاداشتی باش له تهرازووی خیرمکانتا. (ئیبینو حههبان له سهحیحهکهیدا گیراویهتهوه).

لهسهر بهندهو کهنیزهکیش پیویسته که بهپی توانا دریفی نهکهن له بهرژهوهندی خاوهنهکانیان و له کارو فرمان و نهکی سهرشانی خویانا خاوه خاوو سسته سست نهکهن).

ههروهک چۆن ژێوارو مهسرهفی زهپخریده پیویسته لهسهر خاوهنی ئاواش مهسرهفی ئاژهل و ولاخی خویی دهکهوێته سهر، وهک لهومرپان وئالیک و ئاودان، بریتی نهوه دهکهوئ که بهرهلائی بکا بۆ لهومرپان و بۆ چوونه سهر ئاو، به مهرجئ لهو جوژه گیانلهبهرانهبی که بۆ خویان دهلهومرپن و زهویش بزوین بی و بهرهههستیش نهبی. جا نهگهر لهم لایهنهوه به نهکی سهرشانی خوی ههه نهسا قازی به زۆر پیی دهکا، له ههمان کاتدا تاوانباریش دهبی. له سهحیحهیندا ههزهرت (مرویه نوا لهسهر بن) دهقهرموی: ژنی لهسهر پشیلهی سزادرا، پیشیلهکهی بهند کردبوو، ههتا له برسانا مردبوو، لهو ماوهیهدا نه خوی ئاوو نانی دابوو پیی، نه بهرهههلائی کردبوو ههتا بۆخوی له جرو جانهمری ئاو زهوی بخوات لهسهر ئهوه خودا خسته ئاو ناگری دۆزهخهوه.

جاریکیش پیغههمبهری خوا تهشریفی برده ئاو باخه خورمایهکی پیاویکی نهنصاری، وشتریکی تیاوو، که چاوی به ههزهرت کهوت بهزمی به زهبوونی خۆیدا هاتهوهو فرمیسک بهههر دوو چاوهکانیدا هۆن هۆن هاته خوارهوهو سکالای له دهستی خاوهنهکهی کرد

له خزمەت پېغەمبەردا (دروود خواە لەسەربە) جا پېغەمبەر روښت بو لای و
 دەستی هینا بەسەر پشتیداو دلنەوایی دایەو، وشرەگەیش ژیر بوو و
 داسەگنا. ئەو جا پېغەمبەر (دروود خواە لەسەربە) فەرمووی: ئەم وشرە نیرە
 هی کییه؟ کێ خاوەنی ئەم وشرەیه؟ لاویکی ئەنصاری هات گوتی: هی
 منە ئەی پېغەمبەری خودا! حەزەرت (دروود خواە لەسەربە) پێی فەرموو: ئەو
 بو لە خوا ناترسی، لە بارەى ئەم نازەلە بەسەزمانەووە کە خوا توێ
 کردووە بە خاوەنی؟ ئەوەتا شکات لێ دەکا لەلای من، دەلێ برسیم دەکا،
 وچانم نادات سەر و مەکارم پێ دەکا. (ئیمامی ئەحمەد و بەیەهقی
 گیراویانەتەو، رشتەگەى لە موسلیما هەیه، حاکم دەرەرموئ،
 رشتەگەى دروستە). لەبەر ئەوەیش کە نازەل و وڵاخیش خاوەن هەست و
 گیان، لەو روووە لە کۆیلە دەگەن، کەواتە وەک زەمخەیدە (مملوک)
 نابێ ناهەقیان لێ بکړئ و زیاتر لە توانای خوێان کاریان پێ بکړئ.

بزانن:

کە نازەلێ شیردار دروست نیە هەتا دواچۆری شیرەگەى
 بدۆشرئ، بەرادیەکی وا زیان بە بەچکە شیرە خۆرەگەى بگەیهنئ،
 بەلکوو دەبێ چى لە تێرە خۆری بەچکەگەى زیاد بێ ئەو بدۆشرئ و
 بەس، واباشە کە شیردۆشەگە نینۆکی بکا هەتا ئازاری گوانی نەدا،
 هەر وەک پێویستە لەسەر خاوەن هەنگ بەشى هەنگەگە خۆی هەنگوین
 لە پوورەگەدا بەتێتەو، بۆ خواردنی هەنگەکان لەکاتی بێ لەومەیدا.

۲۹۶) ژيوارى ژن (نفقة الزجة):

گوتمان هوى سييهم بۇ پيويستبوونى ژيوار ژنييتييه. بهلگه
روون و ناشکرا، له قورئان و ريگه رههبرو يهگگرتنى نهتهودا لهسهر
پيويستبوونى ژيوارى ژن لهسهر ميړدى ههيه.

زاتى مهزن دمفهرموى: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا
فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ - سورة
النساء - ۳۴/۴} پياوان له سايهى خوداوه سهركهورهى ژنانن و خودا
کردوونى به گهوره و چاودير به سهريانهوه.

يهگهم: بههوى نهوهوه كه به فهزل و بهخششى خوى بههره
باش و لهشى تهواناو هوشى بههيزو ئاييى تهواوى پياوان داوه.

دووه: بههوى نهه بههره خواييهوه پياوان رهنج دمدن و نارهنق
دمريژن و به نارهنقى ناوچهوان مال پيدا دهكهن و دهنوانن مهسرهفى
مال و منال بكه و خيزان بهخيو بكه و دهن به بهرپرسيار له ژيوارى
مال و ميوان و خيزان و خزم كهسوكار (قوام) له نايهتهكهدا به واتا
(قيم) عرهبييه، به كوردى واته: كار بهدست، يا سهريهرشت،
سهرپهرستيش كهسيكه كه ناگادارى كهسي يا شتى بكاو مايهى ژيانى، يا
گوزهرانى بۇ دابين بكا.

له نايهتن تردا دمفهرموى: {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ
وَكِسْوَتُهُنَّ - سورة البقرة - ۲۳۳/۲}.

ئەوە بوو وەك له بەلگەى پىوېستبوونى ژىواردا رابوورد پىڤەمبەر
(مروودە خواە لەسەربە) بەهیندى ژنى ئەبو سوفيانى فەرموو: ئەوئندە ببە كە
بەشى مەسرفەى خۆتو مندالەكانت بكا بەپىي ياساى شەرع.

له فەرموودەى حەجى مائناواييدا كە موسليم و ئەبو داوود له
جابر موه گىراويا نەتەو، حەزەرت (مروودە خواە لەسەربە) ددەفرموى: (.. وە
دەربارى ئافەرتانىش له خودا بترسو بى دادى و ناھەقيان لى مەكەن و
رەفتارتان جوان بى لەگە ئاندا، چونكە ژنان ئەمانەت و سپاردەى خواى
گەورەن لەلای ئىوەى پياوان، پياو ھەر خيانەت بكا، نابى خيانەت له
ئامانەتى خوداى خۆى بكا! ژنان لەسەر فەرموودەى خودا و بەپىي
فەرمایشتى شەرىعەتى ئەو حەلال بوون بۆتان و دینە باخەلتان و دەچنە
لايان. وە مافى ئىوە لەسەر ئەوان ئەومىە كە ئەو كەسە كە ئىوە حەزى
لى ناكەن نەپھیننە سەر بەرەتەن و نەھیلن بېنە مائەن، جا ئەگەر شتى
وايان كرد كە بەدلى ئىوە نەبوو، ئەوا ھەتا دەتوانن چاوپۆشيان لى
بكەن و بە نەرمونيانى لەگە ئانا رەفتار بكەن، وە بەبى ھۆيەكى رموا
تەلاقيان مەدەن، بەلام ئەگەر بەم شىوە شىرىنەيش چاریان نەكرا ئەوا
شەرىعەت رىگەتان دەدا كە بە ئاسپايى لىيان بەدەن، وە مافى ئەوانیش
لەسەر ئىوە ئەومىە كە بە باشى و بە پىي باوى باشى ناو ولاتى خۆتان
روژى و خۆراك و بەرگ و پۆشاکیان پى بەدەن، وەكى ھاوسەرى ھاوشانى
خۆتان، تا ھەست بە ھاوسەر كەمى نەكەن).

وه من ياسايه‌كى ومهايشم له‌باش خۆم بۆتان به‌جيه‌شتووه
نه‌گهر بێتو په‌يره‌وى بکه‌ن له‌ناو خۆتانا هه‌تا هه‌تايه‌ جارێكى تر
سه‌رتان لێ ناشیوى، نه‌ویش نه‌م هورنانه‌يه که نامه‌ى خودايه‌.

يه‌گهرتن له‌سه‌ر نه‌وه دامه‌زراوه که ژيوارى ژن له‌سه‌ر مي‌رد پيوسته‌.

جوهره‌كانى ژيوار:

ژيوارى ژن له‌سه‌ر مي‌رد جوړى زۆره‌:-

يه‌گه‌م: خواردمه‌نييه‌که پي‌بژيو (قوت) بێ، به‌پيى حالى
کابراى مي‌رد له‌ ده‌وله‌مه‌ندى و ده‌سکورتى و مامناوه‌نديتى، نيتر
په‌يوه‌ندى نيه به به‌رزى و په‌ستى ژنه‌که‌وه، له‌به‌ر نه‌وه ژنه‌که
موسوتمان بێ، يا په‌يماندار بێ، يا ئازادبێ، يا که‌نيزه‌ك بێ جياوازی نيه،
چونکه وه‌جه‌له له برى خو به ده‌سته‌وه‌دانه. جا پيوسته له‌سه‌ر پياوى
ده‌وله‌مه‌ند هه‌موو روژى دوو (مد) وه له‌سه‌ر که‌دايه‌ك (مد) وه له‌سه‌ر
مامناوه‌ندى (مد) و نيوى له پي‌بژيوى ساخى زياتر به‌کار هاتووى نه‌و
شوينه که ژنه‌که‌ى تيا نه‌ژى، بدا به‌ده‌ستى نه‌و ژنه‌وه. مه‌به‌ست له‌م
مودده نه‌و مودده‌يه که له سه‌رده‌مى پيغه‌مبه‌ردا باوبوو، که به
عياره‌ى ميسرى به پيوانه ده‌گاته نيو (قه‌ده‌ح) يا پارهى بايى نه‌وه
بداتى (له شه‌ريعه‌تى ئيسلامدا مامۆستا مه‌لا عه‌بدول که‌ريم - خوداى
که‌وره لێى خو‌ش بێ) ده‌فه‌رموى: (مودد) بريتييه له وه‌زنى سه‌دو
حه‌فتا و يه‌ك دره‌م و سێ هه‌وت يه‌که دره‌مي‌ك... تاد: واته‌:
فه‌رمايسته‌که‌ى مامۆستا ته‌واو بوو - وه‌رگيێ).

بۆيە پېيژىو لە ژىۋاردا رەچاۋ دىمىرى چۈنكى خۇاى گەۋرە
لەسەر شىۋەيەكى پەسەند ژىۋارى پېۋىست كىردۈۋە، دەى شىۋەى
پەسەند ئەۋەپە كە لە خۇراكى باۋى ناۋ زوربەى خەلگى ئەۋ شۈپنەبى،
بە قىياس لەسەر خۇراكى كەفارىتىش، چۈنكى ئەۋىش پېۋىستە
پېيژىۋى. بەلگەى ئەۋەپەش كە ژىۋار بەپىيى خالى مىردە ئەم نايەتە:
{لَيْنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ - سورة الطلاق - ۷/۶۵} واتە: ئەۋى ھەيەتىۋ دەۋلەمەندە بە
بەپىيى تۈنەى خۇى، ۋەك ھاۋشانى خۇى، مەسرىف بۇ ئەۋ ژنە بكا،
رمىلىۋ چۈۋۈۋۈكى نەكا، ئەۋەى نىيەتىۋ دەست كۈرتە بەپىيى تۈنەى
خۇى، لەۋەشۋ بارمىەى كە خۇدا پىيى داۋە، مەسرىفى بۇ بكا.

دوۋەم: پېخۇرە: كە دەبىي لەۋ جۇرەبى كە زوربەى خەلگى ۋلاتى
ژنەكە دەپكەن بە پېخۇر: ۋەك رۇن زەپىتۈۋۈن رۇن ۋ چەۋرى، ئەۋەى
لېرەدا رەچاۋ دىمىرى زوربەى پېخۇر بە گۇپانى چۈۋر ۋ مەزە جۇرەكانى
دەگۇپىن، ۋەكۈۋ شىرو ماست ۋ دۇۋ پەنىرو بامىەۋ تەماتەۋ باينجان ۋ
كۈۋلەكەۋ پەتاتەۋ گۇشت ۋ شتى تىرىش، جا ئەگەر جۇرە مېۋەيى لەكاتى
خۇيدا بوۋ بە خۇاردنى زوربەى خەلگ ئەۋە ئەۋ جۇرە پېۋىست دەبىي،
پېۋىستە ھەمۈۋ ھەفتەيى گۇشتى دىمىرخۇارد بىدا، نەدارا رەتلى، دارا دوۋ
رەتلى، مامناۋەندى رەتلى ۋ نىۋى، ئىمامى شافىعى (رەزە ۋاۋە لېيە) ۋا بە
پەسەند دەزانى كە گۇشت بىكەۋىتە رۇژى ھەينىيەۋە، چۈنكى ۋا باشە
كە مەۋۇ لە رۇژى ھەينىدا شادى ۋ خۇشى ۋ فەرىھى بىخاتە ناۋ مال ۋ
مەنالى خۇى ۋ خۇاردنى باشيان بۇ درۈست بكا. ئەم ئەندازمىە بۇ

شوینیکه که گوشت کم بئ، به لام نهگەر زور بوو نهوا بهپئی
دمستووری نهوشوینه نهندازمکهی پتر دمکا.

سینه: کارهگەر، یا ژن که خزمهتی بکا، نهگەر ژنهکه له مائی
خویان کارهگهري بووبئ، دنا دمبئ خوی خزمهتی خوی بکا.

چوارهم: پۆشاک و بهرگه، بهپئی بهسبوون بهرگ پئویسته،
نهمیش بهپئی ولات دهگۆرئ، ههروا بهپئی سههماو گهرا، ههروا بهپئی
گۆرانی و مرزی هاوین و زستان، چونکه بهرگی زستانه جیايه له بهرگی
هاوینه، ههروا بهپئی دارایی و دهست کورتیی میرد جل و بهرگ دهگۆرئ،
چونکه ژنی دهوله مهند جوړئ دهپوشئ که به ژنی ههزار ناپوشرئ
ههروا..

ديسان دمبئ قاپ و قاچاخ و قۆری و پیاله و نوین و پیخهفو
پیداویستییهکانی تری گوزمرانی بۆ دابین بکا، وهك ناوو جیگه و چراو
نهوت و پارهی ناوو کارمبا به گوپرهی حالی کابرای میرد.

٢٩٧) ژیاوار بهچی و کهی پئویست دهبی؟

بهوه پئویست دمبئ که ژن خوی بدا به دمستهوه، واته: نهگەر
خاومن فام بوو بلئ: وا من نامادهم بۆ نهوهی که میردمکهه پئته لامو
دروست ببئ لهگهلم، نهگەر نهفام بوو ههقدارهکهی ریگهی نهوه بدا که
میردمکهی بیگوپزیتهوه. بهم چهند شتهی دواوه خو بهدمستهومدان
دمهوتئ.

يەكەم: نەھىلى مىرد لەگەلى دروست بىي بەلام ريگەي رابواردنى تىرى ئى نەگرى وەك ماچو دەستبازى و شتى تىرى خۇشى نيوانى ژنو مىرد، يا ھەر نەھىلى ھىچ لەزەتلىكى رەۋاي ئى وەربىگىرى، بە مەرجى ژنەكە مەھانەي رەۋاي نەبى، يا نەھىلىكى رەۋا لە ئارادا نەبى، دەنا مەھانەدارە، وەك ئەۋە نەخۇش بىي، يا زامى بە شويىلىكى واپەۋەبىي كە جووتبوون خراب بىي بۆي، لەم كاتەدا مافى ژپوارى ھەيە، بە مەرجى مىردەكەي بەجى نەھىلى.

دوۋەم: تۆران و مالى مىرد بەجى ھىشتىن و سەفەرگىردن بەبى رازى بوۋنى مىرد ژپوار دەفەۋەتتى.

سەيىھ: ژنەكە بچوۋك بىي و مىردەكەي گەۋرەبى، يا بەپىچەۋانەۋە، لەم دوو ھالەدا ژپوارى ناكەۋى، چونكە خۇ بەدەستەۋەدانى تەۋاۋ كەسەر دەگىشى بۇ لەزەت وەرگىرتى تەۋاۋ لەم دوو كاتەدا لە ئارادا نىيەۋ نەھاتتە جى، كەۋاتە ژپوار پىۋىست نابى بۇ ژن لەسەر مىرد.

چۈۋارەم: بە ھەندى پەرسىتىش و خودا پەرسىتىش خۇ بەدەستەۋەدان دەفەۋەتتى و ژپوار پىۋىست نابى، وەك ئەۋە ژنەكە بەبى مىردەكەي بچى بۇ ھەج يا بۇ ەمەرە، با مىردەكەي ريگەيشى پىيدا، چونكە سەفەرەكەي بۇ مەبەستى تايىبەتى خۇيەتى، بەلام ئەگەر مىردەكەي لەۋ سەفەردا لەگەلىدا بوۋ ئەۋە ھەقى ژپوارى ھەيە، ئەگەر ژن بەبى فەرمانى مىرد رۇژۋوى سوننەت بىگىرى ژپوارى ئەۋ رۇژەي ناكەۋى، بەلام ئەگەر مىردەكە ريگەي پىيدا ژپوارى دەكەۋى.

۲۹۸) كاتى مىرد تواناي ژىوارى ژنى نەبوو:

كاتى مىرد تواناي دابىنكردى ژىوارى ژنى خۇى نەبوو، وه
كۆلىدا له مەسرف بۆ كرىدى، ئەوه ژنەكه خۇى سەرىشكه له يەك
لەمانە:

يەكەم: ئارام بگرئو له مالى خۇى مەسرف بكا بۆ خۇى، يا
قەرز بكاو سەرفى بكا بۆ خۇى. ژىوارى لەم دوو حالەدا دەبى بەقەرز
لەسەر مىردەكهى، كهى هەى بوو دەبى بىداتەوه.

دووهم: دەتوانى لەلاى قازى داواى هەئەشانەوهى هاوسەرىتى
(نىكاخ) بكا.

له خۆشەويست (دروودە خواە لەسەربە): پەرسىار گرا: ئەگەر كەسئ لەبەر
هەژارى و دەستكورتى نەتوانى ژىوارى ژنەكهى دابىن بكا چى ئى دەكرئ؟
فەرمووى (دروودە خواە لەسەربە): له يەك جيا دەكرئەوه. (دارە قوطنى).
لەبەر ئەوهىش كه چوك بپراوى و شەپەتكەيى مافى هەئەشانەوهى
هاوسەرى دەچەسپئىن، دەى دەسەوسان بوون له دابىنكردى ژىوار باشتر
ئەو مافە دەچەسپئىن! چونكه مرؤف دەتوانى بەبى رابورادن لەگەل
حەلل و هاوسەردا بژى و گوزمران بكاو ئارام بگرئ بەلام لەسەر بى
نانى و بى ئاوى و بى جىگەو رىگەيى ناتوانى ئارام بگرئ، ديسان لەبەر
ئەوهىش كه له كاتى وادا دوور نيه ژنەكه بۆ دابىنكردى گوزمرانى
تووشى داونپيسى ببى!.

نهونده ههیه نهگهر میرد لهکاتی وادا قهرزی لهسهر ژنهکهی ههبوو، وه ژنهکهی دموئه مهند بوو، وه میردهکهی پپی گوت لهو قهرزی من که لهسهرته ژپواری خۆت دابین بکه. نهوه ژنهکه مافی سه رپشکی هه لومشانه وهی نامینی، به لام نهگهر ژنهکەیش دهست کورت بوو نهوه هه مان مافی دهمینی، چونکه له هه موو بارو دۆخیکا قهرزازی نه دارا مافی موئه تدانی ههیه. گریمان که سی به پیاوه تی ویستی ژپواره که دابین بکا له باتی میردی نه دارا، ژنهکه دهتوانی نهوه قه بوول نهکا، چونکه منه تی به لاش بو هه لبرگی، له بهر نهوه مافی هه لومشانه وهی هه.

بزانه میرد چ به سامان چ به کاسپی ژپوار دابین بکا چونیه که، توانایی وه که به هوئی مائه وه دهبی به هوئی کاسپیشه وه دهبی. جا نهگهر هه موو روژی به قه د ژپواری نهو روژه کاسپی دهکردو روژانه کریکه ی سهرو بهر دهری دهینا نهوه ژن ههقی هه لومشانی نیه، هه تا نهگهر به هوئی نه خوشیه وه یه که دوو روژی نهیتوانی ئیش بکا مافی هه لومشانی نیه، به لام نهگهر نه خوشی دریزهی کیشاو له سی روژ هه لی بوارد مافی هه لومشان ههیه! چونکه زیان له ژن دهکه وی. گریمان میردی دارا ژپواری میردی نه دارای دا به ژنی خوی مافی هه لومشان نامینی، به لام باقی مهنده ی ژپواره که دهبی به قهرز بهسهر میردهکه وه.

مه رچی هه لومشان نهوهیه: دهسکورتیی میرد مسوگهر بی، جا به هوئی پیلینانی میردموه بی، یا به هوئی شایهتو به لگهی رهواوه بی نه م مه رجه دپته جی، ئیتر خوی میرد له رووبی، یا نادریاربی. توانانه بوونی ماره ییش نهگهر له پپیش به دهست گرتندابی دهبی به

هؤی مافی هه‌لوه‌شان، نه‌وه‌نده هه‌یه هه‌رکاتێ ژن هه‌ندئ له مارمیی وهرگرت ئیتر هه‌قی هه‌لوه‌شان نامیئن، چونکه بۆ می‌ردمه‌که به‌هؤی دانه‌دهستی هه‌ندئ له مارییه‌که‌وه، هه‌ندئ له له‌زه‌تگا (بوضعی) ژنه‌که ده‌که‌ویته دهستی، به‌لام نه‌گهر له توانا نه‌بوونی مارمیی که‌وته دوا‌ی گواستنه‌وه‌و به ده‌ستگرتن نه‌وه ریگهی هه‌لوه‌شان نامیئن، چونکه به ده‌ست گرتن وه‌جه‌له‌که‌ی (که له زه‌تگای ژنه) ده‌فه‌وتی‌و وه‌جه‌له‌که ده‌بی به‌قه‌رز له نه‌ستۆی می‌رددا. له هه‌مان کاتدا به ده‌سته‌وه‌دانی نه‌و وه‌جه‌له له لایه‌نی ژنه‌که‌وه نیشانه‌ی نه‌وه‌یه که ژنه‌که رازییه به‌وه که به‌قه‌رز نه‌و وه‌جه‌له‌ی بداتی، به بی‌چه‌وانه‌ی پیش جوونه‌لاوه.

گریمان بیاو نه‌ی ده‌توانی که ژیاور بۆ نه‌و که‌نیزه‌که‌ی دابین بکا که بووه به دایکی مندائی، که له عورفی شهرعی شهریفا ناوداره به ئوموول وه‌له‌د نه‌وه زۆری ئی ده‌کری که یان ئازادی بکا، یان بیدا به‌شوو، نه‌گهر داخوزیکه‌ری هه‌بوو، دها ده‌بی ریگهی بدا که کاربکاو به کاسپی خۆی به‌خیو بکا.

٢٩٩) سیغه‌کردن (نکاح المتعه):

موتعه (یاسیغه‌کردن، یا ماره برینی کاتی) بریتییه له هه‌موو جوړه ماره‌کردنیکی کاتی، که ماوه‌یه‌کی دیاریکراوی بۆ دانرابی، ئیتر ماوه‌که کورت بی یا درێژ، وه‌ک نه‌وه بیاو به ژن بلی: نه‌وا تۆم ماره‌کرد له‌خۆم بۆ ماوه‌ی رۆژی، یا ده‌ رۆژ، یا مانگی، یا هه‌تا له‌م شاره ده‌چمه دمه‌وه، یا وینه‌ی نه‌مه. نه‌م جوړه ماره برینه پووچه‌و نه‌یی لی‌کراوه‌و

بهیهك كهوتنى فەرمایشتى زانا پېشەواكانى ھەر چوار مەزھەبەكە نا
دروست و ناردەوايە. بەلگەیان لەسەر ئەمە زۆر شتە. وەك سەپرە (رەزای
خواە لێبە) دەفەرموئ: لە بەینی گۆشەى حەجەرولئەسودەو دەرگای کابەدا
پێغەمبەرم بە چاوی خۆم دى لەوئى راوەستابوو، لەكاتى حەجى مالى
ئاوايیدا دەیفەرموو: خەلکینە! ئەى موسولمانینە! لەمەو دەپیش ئەوە بوو
خۆم رێگەم بە ئێودا بوو كە ژن سیغە بکەن (واتە: ژن بۆ ماوەیەكى
کاتیى، دیارى کراو مارە بکەن) بەلام لەم دەمەو هەتا رۆژى قیامت
خودا ئەوەى حەرام کردوو (موسلیم و ئەبو داوود و نەسائی) شەفیعی
(رەزای خواە گەورە لێبە) دەفەرموئ: ھەوائى بە ئیمە داوە سوفیانی کورپى
عوپەینە لە زوھرییەو، لە ریبعى کورپى سەبرەو لە باوکیەو:
پێغەمبەر (ەرۆدە خواە لەسەر بێ) نەیی کردوو لە سیغەکردنى ژن، عومەریش
(رەزای خواە گەورە لێبە) لەكاتى جێنیشینیى خۆیدا لەسەر دوانگە ژن
سیغەکردنى حەرام کرد، ھاوړیکانى پێغەمبەریش (ەرۆدە خواە لەسەر پێغەمبەر
رەزای خوا لەسەر یارانە بێ) سەلاندیان بۆى، ئیتەر بوو بە یەگگرتن. بەیھەقى لە
جەعفەرى کورپى موحەممەدەو راکوێژ دەکا: لە بارەى مارەکردنى
وەختییەو پرسیارى ئى دەکړئ دەفەرموئ: بریتییە لە داوینپىسى بەبئ
کەم و زیاد.

رۆژئ لە رۆژان مەئموون ویستی كە جارى رەوا بوونى ژن
سیغەکردن بدا، قازى یەحیای کورپى ئەکثمى تەمیمی بە شەلەزاوى
چوو بۆ لای، مەئموون لێى پرسى ھۆى ئەم رەنگ تێکچوون و
شەلەزاویەت چییە؟ فەرمووئ: ئەى فەرمانرەواى موسولمانان!
خەفەتێكى گەورە رووى داو، کارەساتى لە دیندا قەوماو، بە ئاشکرا

چار دراوه که شهروالپسی رهوایه و هلال کراوه! مهئموون گوتی:
 شهروالپسی؟ چۆن؟ یه حیا فهرمووی: بهائی ژن سیغه کردن
 شهروالپسیه نهی چییه؟ مهئموون گوتی: چۆن بیسهلینه بۆم، نه مهت
 له کوئ هیناوه؟ یه حیا فهرمووی: هه م له نامه ی خودادا ههیه و هه م له
 فهرمووده ی پیغه مبهری خودادا ههیه، خوای گه وره دمه فهرموئ:
 {وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ، إِنَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْعَادُونَ - ۵/۲۳ - ۷} (تهماشای تاجول نوصول بهرگی ههوتهم
 لاپه ره (۲۷) به فهرموو: بۆ رافه ی نه م نایه ته پیرۆزانه. زوربه ی نه م
 نایه تانه ی وان له م کتیبه پیرۆزه دا له تاجدا نه فسیر کراون به کوردی.
 خۆزگه رۆژی له رۆژان سوود له و رافانه ی نه وئ بۆ رافه ی نیرمیش
 و مرده گرا - و مرگپ) نه و جا قازی یه حیا رووی ده می کرده مهئموون و
 پپی فهرموو: نه ی فهرمان په وای موسولمانان نایا ژنی سیغه کرا و بهر
 {مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ} ده که وئ که خوا ره وای دیوه؟ گوتی: نه خهیر بهر
 نه م جۆره هه لاله ناکه وئ. فهرمووی: باشه خۆ بهر نه و ژنه
 مارم په و امیش ناکه وئ که خوا به شه که له پووری له میرده که ی، بۆ داناوه،
 وه له ویش به شه که له پووری اناوه بۆ میرده که، وه نه م جۆره ژنه چه ند
 مه رجی خۆی هه یه؟ گوتی: خهیر بهر نه میش ناکه وئ. یه حیا
 فهرمووی: که واته به پپی نه م نایه ته هه لال و هاوسه ر دوو جۆری هه یه،
 له و دوو جۆره بترازی (عدوان) و له سنووری شهرع دمرچوونه و بهر نه م
 هه ره شه یه ده که وئ که دمه فهرموئ: {فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْعَادُونَ} واته: هه رکه سی جگه له م دوو جۆره هه لال و هاوسه رییه

جوریکي تر دابهينئ نهوه ياساو سنووري حه لالو هاوسهري دمبهزینئ!).
 نه مه به لگه ی قورناني، بفرموو له سوننه تي پيغه مبه ريش (درويه خوا
 له سره) به لگه ت بو بهينمه وه: نه وه تا فرموودم زاني گه وره نيمامي
 زوهري دمگيرپته وه له عه بدوللاو له سه ني كوري موحه مه دي كوري
 حه نه فييه وه، له باوكيه وه له عه لي كوري نه بو طالبيه وه (درويه خوا له ميوويان
 به) دمفرموي: پيغه مبه ري خوا (درويه خوا له سره) فرماني پيكر دم له سره
 فرماني نهو به ناو مه ردومدا جارمدا: گه رچي پيغه مبه ري (درويه خوا
 له سره) له مه و به ري گه ي زن سيغه كردني داوه به لام له م رو به داوه زن
 سيغه كردن حه رامه، خودا نه ي ليكردوه، جا مه نمون له
 فرموودم زانه كاني پرسى ناي نه مه حه ديشه ي زوهري له ناو فرمووده
 شوناسه گاندا له بهر گراوه و شتي وا هه يه؟ عه رزيان كرد بلئ، جا كاتي
 مه نمون زاني كه نيمامي ماليك نهو فرمووده يه ي گيرپاوه ته وه، له راي
 خوي په شيمان بووه و فرموي: داواي ليخوشبون له خودا ده كه م، من
 هه له بووم. نه و جا فرماني دم كرد جارپاندا: كه زن ماره كردني كاتي
 حه رامه.

٣٠٠) باسي په روه رده كردني ساوا (حضانة):

په روه رده كردني مندا ل كه به عه ره بي پي ده گوتري: حضانة،
 به و اتاگرتنه ناميزو باوه شه، په روه رده كردن له شه رعا برپتیه له
 ناگاداري و سر په رشتي كردني كه سي كه نه تواني خوي په روه رده بكا،
 په روه رده كردن جوړه خاوه ني تي و هه قداريه كه، وه لي نه و منده هه يه نه م

جوړه ههقدارییه که پئی دهگوترئ حهضانه، یا پهرومرددکردنی ساوا،
 بؤ ژن لهبهرترو له بارتړه، چونکه ژنان بؤ ساوا دلسوزترن و باشر له
 لهی و پهرومرددکردن شارمزان و پتر هوگری ساوان و له کاروباری کورپه
 دمزان. بهلگهی نههمهیش که ژن له پیښ تره بؤ لهلهی ساوا نههمهیه:
 عهمری کورپی شوعهیب له باوکیهوه، باوکی له باپیری خوځیهوه که
 عهبدوللای کورپی عهمری کورپی عاصه دهیگیریتهوه: عهبدوللای
 دمفهرموئ: نافرهتئ هاته خزمهتی پیغهمبهر (مروودخواه لهسره): گوتی:
 نهی پیغهمبهری خودا! نههم کورهمم نو مانگ به جهرمی سک
 ههلگرتووهو بهشیری مهکم گوښم کردوووهو له کوښما پهرومردم
 کردوووه، نیستایش باوکی تهلاقی داوم و بهرهلای کردووومو کهچی
 دهیهوئ به زور کورهمگهشمم لئ بسینئ. پیغهمبهریش (مروودخواه لهسره):
 پئی فهرموو: تا شوونهکهپتهوه تو له پیښتری بهم کورپه - واته: شرع
 دهیدا به تو (نهبو داوود/ حاکم. حاکم دمفهرموئ: رستهکهی دروسته)
 بهلام نههم برپاره که منال هی دایکه بؤ ههموو کاتئ وانیه، نههمه کاتئ
 وایه که منال نهفامئ و چاک و خرابی خوئی نهزانی، جا ههر کاتئ فامی
 کردوهوو خوئی ناسی خوئی دهکری بهسهر پشک له نیوانی باوک و دایکدا،
 به نارمزووی خوئی ههرکامیکیان ههلبگری ددرئ بهوهیان، بهپئی نههم
 فهرموودمیه: نهبو هورهیره (رهراهخواه لینه): دمفهرموئ: پیغهمبهر (مروودخواه
 لهسره): جاری کورپکی میرد مندالی کرد به سهرپشک، که به
 نارمزووی خوئی، لای باوکی، یا لای دایکی ههلبزیرئ و لهلای نهوهیان بی
 که خوئی حهزدهکا (نیبنو ماحه و تیرمیزی گیراویانهتهوه. تیرمیزی به
 فهرموودهیهکی جوانی داناوه) له گیرانهوهیهکی نهبو داوودو حاکمدا:

کورمهکه دمستی دایکی گرت، نیتز دایکهکهی بردی بۆلای خۆی (حاکم دمفهرموئ: رشتهکهی دروسته) تهمهنی خۆناسین جهوت ساله، یا لهو دموروبهرمدایه، همر فامین بهس نیه بهلگوو دهبی هۆشی بهوهیش بشکی که بۆچی نهو لایه ههل دهبزیری، چونکه لهسهر نهو بنیاته دمکری به سهرپشک که خۆی هۆشی به بهرژوهوندی ئاگاداریکردنی خۆی باشر دهسکی. خۆناسین نهوهیه که منداڵ به تهنها خۆی بهبی یارمهتیدانی کهسیکی تر بتوانی نان و ئاو بۆ خۆی بخواو خۆی له سهراوکردن پاک بکاتهوه به تهنیا بهبی یاریدهی پهرومرددهکه.

بزانه :

برپاری دایکی دایک که کۆبیتهوه لهگهل باوک و باپیردا دهق وهک برپاری دایک وایه که کۆبیتهوه لهگهل ئهم دوو کهسهدا. جا نهگهر ههرمیینهی پهتی بهبی نیڕینه کیشهیان بوو لهسهر پهرومرددهکردنی منال، نهوه لهم کاتهدا دایک پيش پيش دهخری، نهوجا دایکی دایک و نهو نهنکانهی دایک که بههۆی میینهوه پیی دهگهنهوه، کامیان نزیکتر بی لهو نهنکانه نهومیان پيش دهخری، نهوجا دایکی باوک نهوجا دایکی دایکی باوک و نهو نهنکانهی دایکی باوک که بههۆی میینهوه پیی دهگهنهوه، نهوجا دایکی باوکی باوک که به ههمان شیوه بگاتهوه پیی، نهوجا نهو نهنکانهی دایکی باوکی باوک که بهههمان شیوه بن، نهوجا دایکی باوکی باپیرهکه بهههمان شیویمی، نهوجا نهو نهنکانهی دایکی باوکی باپیرهکه به ههمان شیوه بن، نهوجا خوشکی باوک و دایکی، نهوجا خوشکی باوکی، نهوجا خوشکی دایکی، نهوجا

خوشكى دايك، ئەوجا خوشكى باوك. ئەگەر مىڭ نىر كۆبۈنەۋەدە
لەسەر پەرۋەردى منال بوو بە كىشەيان دايك پىش دەخرى ئەوجا
دايك و نەنكى دايك كە بەمىنە پەتى بگەنەۋە پىي، ئەوجا باوك،
ئەوجا باپىرە، ئەوجا خوشك، ئەوجا خوشكى دايك، ئەوجا خوشكى
باوك، ئەمەيش بەپىي دەقى ئىمامى شافىعى لەسەرى.

براۋ كورى براۋ مامەۋ كورى مامە ئەۋانېش ۋەك باوك ۋە باپىرە
ۋان لە مەسەلە پەرۋەردە كىرىنى ساۋادا، كى نىزىكترى ئەۋە پىش
دەخرى بەرىز لەسەر شىۋە رىزى كەلەپۈۋەر گران، ئەمەيش دىسان
بەپىي دەقى ئىمامى شافىعى لەسەرى.

بىزانە :

لە بابەتى پەرۋەردەدا كچى خوشك پىش كچى برا دەخرى
ھەرۋەك خوشك پىش برا دەخرى.

۳۰۱) مەرجه كانى پەرۋەردى ساۋا:

ۋەك زانىت منال پەرۋەردە كىرىنى جۆرە سەرۋەرى ۋە ھەقدارىيەكە
كە پىۋىستى بە دەسلەتە، ۋە دايك پىش باوك ۋە كەسانى تىرىش دەخرى،
ھەتا دايك ۋەستابى كەسى تر مافى پەرۋەردى منالى نىيە، چۈنكە زۆر
زۆر دىئىۋە بۆي، بەلام دايك ئەگەر خۇي ئارمىۋى لە پەرۋەردى
منالى بوو بەم چەند مەرجه ھەقى ئەۋە ھەيە:

يەكەم: دەبىي ژىرو ئاقل بى، دايقى شىت مافى منال
پەرومردەكردنى نىە، چونكە شىتى و ئاگادارى و سەرپەرشتى كۆرپەيان
نەگوتووه، شىت خۇي پىويستى بە كەسىكە سەرپەرشتى بكا ئىتر چۆن
دەبىي بە سەرپەرشتى كەسىكى تر.

دووم: ئازادىيە، دايقى كۆيلە مافى پەرومردەي نىە، چونكە ئەو
كەلك و قازانجەكەي گشتى بۆ ئاگاگەيەتى، لەبەر ئاگاگەي نايپەرژىتە
سەر منالەكەي، لەبەر ئەومىش چونكە منالپەرومردەكردن جۆرە
سەرومىرى و ھەقدارىيەكە، دەي كۆيلە مافى ھەقدارى و سەرومىرى نىە.

سىيەم: داىك دەبىي ئىسلام بى، ئەگەر منالەكە ئىسلام بوو، ھەر
مندالى باوكى موسوئمان بى خۇشى دادەنرى بە موسوئمان، ژنى بىپروا
مافى پەرومردەكردنى منالى ئىسلامى نىە، چونكە منالپەرومردەكردن
سەرومىرىيە، بىپروايش نابى بەسەردارو سەرومىرى موسوئمان، دىسان
لەبەر ئەومىش دەگونجى كە بىخەلەتتىنى و بەرمبەرە منالەكەيش خووه
خراپەكانى ئەو بگرى تووشى بىپروايشى و شتى وا بى.

چوارەم: دەبىي مەردبى، دايقى بەدگارى نامەرد مافى
منالپەرومردەكردنى نىە، چونكە ۋەك گوتمان ئەم كارە سەرومىرى و
ھەقدارىيە، بەدگارو نامەردىش مافى ئەوھيان نىە، سەرمراي ئەومىش
دوور نىە كە چاووراوى لى بكاو فىرى رەفتارى بەدى خۇيى بكا.

پىنچەم: دەبىي دەسپاك و ئەمىندار بى، دايقى دەستپىسى ئاپاك
مافى پەرومردەي نىە، چونكە دەگونجى گزى و ئاپاكى لە بەخىوكردنيدا
بكاو منالەكە بىھوتى.

شەشەم: نابى شووى كىرەيتەو، چونكە خۆشەويست (دروودە خوا
 لەسەربە) دەفەر مۆ: تا شوونەكەيتەو تۆ لە پېشتى بۆ بەخپوگرىنى ئەم
 منالە. سەرەراى ئەو دەيش دايك لەكاتى وادا لەبەر خەرىك بوون بە
 خزمەتى مێردو مائىهەو ناپەرژىتە سەر ئەو، شتى وايش زيان لە منال
 دەدا. بەلام ئەگەر دايك شووى كىرەو بە پياوئ كە مافى
 پەرودەكردنى منالەكەى هەبى، وەكوو مامو ئامۆزای منالەكە، ئەو
 فەرمايشتى هەرە راست ئەو دەيه كە ئەو مافى بۆ هەيه، چونكە ئەو
 هەقدارە مافى بەخپوگرىنى ئەوى هەيه، لە هەمان كاتدا دئسۆزىيەتى
 چونكە كەسيەتى، كەواتە ئەو دايكەكەى پېكەو بە باشى سەرپەرشتى
 دەكەن.

هەوتەم: نېشتەجىيە، كاتى دايك مافى بەخپوگرىنى هەيه كە
 خۆى و باوكى منالەكە لەيهك شاردا نېشتەجى بن، بەلام ئەگەر هەر
 كامىكيان لەو شارەو بچن بۆ سەفەرى نېش و كار، وەك سەفەرى حەج و
 بازرگانى و غەزاو عەمرە، ئەو نابى منالەكە لەگەل خۆى ببا بۆ ئەو
 سەفەرە، چونكە سەفەر جىگەى مەترسى و نارەحەتییە. بەلكو لەو
 ماوەيەدا منال لەلای نېشتەجىكە يان دەبى هەتا ئەو وىترىان دېتەو، ئىتر
 ماوەى سەفەرەكە كورت بى يا درىژ، بەلام ئەگەر سەفەرەكە سەفەرى
 گواستەو لە شوينىكەو بۆ شوينىكى تر بوو، ئەو باوك هەقى هەيه
 كە بيسەنیتەو لە دايك و لەگەل خۆيدا بى، بە مەبەستى پاراستنى ناو
 رەسەنى خۆى، چونكە رەسەن و بنەچەو بنەمالە بە باوكە بە دايك نيه،
 سەرەراى ئەو دەيش بەرژەومەندى تەمى و ئامۆزگارى و فیرکردن لەو دايەو
 ناسانترىش بەخپوودەكرى. بەلام ئەگەر دايكىش لەو سەفەرەدا لەگەل

باوک بوو نهوه به خپوکردن مافی خوږه تی، ههروا نه گهر له سهغه ری گواستنه وودیشه وه گه پرایه وه بو شارمکه ی جارانی مافی به خپوکردن ده گه پریته وه بو دایک. مهرجه که ریگه نه مین بی و نهو شاره ی که ده چی بو ی نه من و ناسایشی تیابی، دنا مافی نیه مناله که له ژنه به خپوکه رده که ی به نه نیته وه.

بزانه :

گشت باوه نه کانی تریش هه مان مافی باوکیان هه یه، ده توانن له م کاتانه دا مندا ل له ژنه به خپوکه رده که ی بسیننه وه، به مهرجی خو یی بن و نامه حره م نه بن، وه ک باپیره و براو مامه، چونکه نه مانه یش مافی پاراستنی ناوی ره سه ن و بنه چه ی خو یان هه یه، ههروا نه گهر نامه حره میش بن، وه ک ناموزا، به لام به مهرجی نه وه له م شیو میه دا مناله که کوپ بی، چونکه نه گهر کچ بی نادر ی به دهستی باوانی نامه حره م، به لام نه گهر خزمی خو یی له باوان نه بوو له خالوان بوو نه وه مافی سه ندنه وه ی نیه، وه ک خال و مامی دایکی، چونکه نه مانه مافیان به سه ر ره سه ن و بنه چه وه نیه.

نایا بو چه سپاندنی مافی دایکی به خپوکه ر نه گهر مناله که شیره خوړه بوو مهرجه که مه مکی پېیدا یانا؟ دوو راهه یه، یه کیکیان دهغه رموی: مهرج نیه، به لکوو له سه ر باوکه که دایه نی بو بگری، رای دروست نه وه یه: که نه وه مهرجه، چونکه زه حمه ته به کریگر تنی دایه ن.

٣٠٢) تاوانكارىيەكان (الجنایات):

تاوانكارىيەكان زۆرن، چوار جۆريان لە شەرعاً تۆلەيان بۆ ديارى كراوە، كە بەو تۆلەيە لە زاراوى شەرعاً پێى دەگوترى حەدى شەرعى:

جۆرى يەكەم: ئەو چەشنە تاوانكارىيە كە زيان بەدا لە لەش و گيان و ئەندام، بەم جۆرە دەگوترى: كوشتن يان زاماركردن.

جۆرى دووهم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بەدا لە شەرمگا و لەزەتگا، بەم جۆرەيش دەگوترى: داوینپىسى و حيزى.

جۆرى سێيەم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بەدا لە سامان، ئەمەيان دەبێ بە چەن چەشنەو، هەر سامانى بە شەپ داگیر بكرى، وە ئەو شەپە هېچ تەئويلىكى بۆ نەكرى ئەو فەرھوودو راوړووتە، ئەگەر تەئويلى بۆ بكرى ئەو بەغيە، واتە: دەسدرېزى و زوڤم و زۆرە، هەر سامانىكىش بە دزكە بە نەينى لە شوينى پاراستنى ئاسايى خۆيدا بېرى ئەو دزىيە، ئەوەى كە بەهيزى بازوو، وە بە زۆرى زۆردارى و بەهيزى دەستەلآتو بەهوى بەرزى پايەو پلەو بەرى ئەو زەوت كردنە!.

جۆرى چوارەم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بەدا لە ئابروو و لە نامووس و شەرمەف، بەم جۆرميش دەگوترى: بوختان.

١) تاوانكارى كوشتنى بە قەستى (جناية القتل العمد): كوشتن سى جۆرە: كوشتنى بە قەستى پەتى، كوشتنى ھەلەى پەتى، كوشتنى نيوەقەستى و نيوە ھەلە، كوشتنى بە قەستى پەتى ئەوەيە: كە بكوژ

نیازی کوشتنه کیش و نیازی که سه دیاری کراوه کیشی کردبی به هوئی شتی که وه که زور بهی کات نه و شته کوشنده بی، خوای نه و شته نامی ربی یاشتی تربی، وه که چه قوو دهمانچه و زهر. دهی نه گهر بکوژی نیازی نیشه که ی نه بوو - واته: به مه بهستی کوشتنی که س نه و کاره ی نه کرد، که بووه به هوئی کوشتنی که سی - وه که قاجی له شتی هه لکه وئی و بکه وئی به سهر منالیکا و مناله که به وه بمری - نه وه تۆله لیسه ندن و کوشتنه وه ی له سهر نیه. ههر وا نه گهر به نیازی کوشتنی که سیکی تایبهت و به نیازی کوشتنی که س نه و کاره ی نه نجام نه دابوو نه وه دیسان کوشتنه وه ی له سهر نیه، وه که که سی له ته قه ی خو شیدا گولله ی ویل بیکوژی و دمر بکه وئی که نه و گولله یه همه لاه ته قاندوو یه تی نه وه همه لاه ناکوژی ته وه له حیاتی نه و کوژی راه.

کوشتن به نامیرو به شتی تریش ده بی، وه که نه وه: که سی به ندن بکا نه خوئی نان و ناوی بداتی و نه به یلی خوئی هه ویکی نه وه بدا هه تا له برسانا دمری، نه وه کوشتنه وه ی له سهره، هه روا نه گهر چه پیسی بکا و رووتی بکاته وه هه تا له سهر مانا بمری، یا به به ندی له بهر خور رایبگری هه تا تینی هه تا وه که ده یکوژی، نه مهش کوشتنه وه ی له سهره، یا وه که نه وه دوو که س یا پتر شایه تی بدن که نه ریمان نه وره حمانی کوشت، و ده قازی نه ریمان له تۆله ی نه وره حمانا بکوژی ته وه، پاشان شایه ته کان په شیمان ببنه وه و بلین به درو شایه تیمان له نهیماندا، نه مه ده بی به هوئی کوشتنه وه ی نه شایه تانه. یا وه که نه وه خوراکیکی زهراوی به نیازی کوشتنی بدا به که سی و نه و که سه بمری، له کاتی وادا تۆله پیویسته. یا وه که نه وه سهری بیر له دالانیکا به فیل بگری و میوانی

دمعومت بکا بو مائهودی به نیازی نهوه که به نامهردی بیخاته نهو بیرمده، نهویش لهسهر شوینهکهوه بپرواو بکهوئته ناو بیرمکهو بمرئ نهمهیش کوشتنهودی لهسهره.

بزانن:

که مروف کوشتن به ناپهوا تاوانیکی گهلی گهورمیه له پاش بیبامری به خوی گهوره گهورترین گوناھی گهورمیه، نایهتو هدیثی زور فره هیه که ههرمشی سهخت دمکا له کاری و ناهه مواری ناله باری ناپهوا، وهك: { وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا - سورة النساء - ۹۳/۴ } واته: ههر کهسی به ناپهوا موسولمانی به قهستی بکوژی، نهوه سزای نهو بکوژه دۆزهخهو حالی وایه ههتا ههتایه له دۆزهخدا دهمینیتتهوه). له سهحیحی موسلیمدا ههزمت واته: بنووسری (مروود خواد لهسهری) دهفهرموی: به هیچ جوژی کوشتنی موسولمان دروست نیه، مهگهر بهیهکی لهم سی شته: موسولمان بووبی و له نیسلام هه لگهرا بیتهوه، یا خاوهن هاوسهر بووبی و له پاشا داوینپسی بکا، یا به ناههق و به زوری زۆرداری مروفیکی بی تاوانی کوشتی. له فهرموودهیهکی تردا دهفهرموی: له لای خودای گهوره ئەم جیهانه هه مووی له ناو بجی نهوهکا موسولمانی به ناپهوا بکوژی (تیرمیزی و نه سانی به رشتهیهکی ساخ گیراویانه تهوه) له فهرموودهیهکی تردا دهفهرموی: ههر کهسی کۆمهکی بکا لهسهر کوشتنی

موسوئلمانن به نارپهوا با بهنیو وشهیش بی^(۱)، رۆزی قیامت که دهچی
بۆ دیوانی خوا، بۆ پرسینهوه، لهناو چاوانی نووسراوه: ناهومید له
رحمهتی خودا.

برپاری کوشتنی فهستی:

ههر کهس لهسهر نهو شیوهی باس کرا موسوئلمانن به نارەزوو به
نارپهوا بکوژی کوشتنهوهی پێویست دهبن، بهپێی ئەم ئایهته:
{كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى - سورة البقرة - ۱۷۸/۲} واته: ئەه
موسوئلمانەکان! خوداوهندی مهزن دایناوه له سهرتان، تۆله سهندن
لههوی کوژراوهکانهوه، به یهکسانی، بهم رنگه لهباتی ئادهمیزادی
کوژراوی نازاد ئادهمیزادی بکوژی نازاد دهکوژریتهوهو له جیاتی بهنده
بهندهو له باتی مێینه مێینه (بهپێی ئەم ئایهتهی تریش: {وَلَكُمْ فِي
الْقِصَاصِ حَيَاةٌ - سورة البقرة - ۱۷۹/۲} واته: ئەه هۆشمندانو
هۆشیاران! له دامهزراندنی یاسای تۆله سهندندا به یهکسانی، که
بریتیه له کوشتنهوهی بکوژ لهباتی کوژراو، بۆ ئیوه، ههیه ژیانو

(۱) له (النهاية في غريب الحديث والاثر) دا دهفرموی: (وهك نوه بلتی: ثوق له وشى
(ثوق تول) دا، واته پیتی بلتی: ییك له وشى (بیكوژه) دا ئەمه له چشنى ئه
فرموده پێغمبهره (فرموده خوا لهسهره) كه دهفرموی: كفى بالسيف شا) یرید
شاهدا. خوا پهنامان بدا، بهراستی له ولاتی ئیمدا پیار کوشتن له ئار خواردنوه
ناسانتره. سهد پیار بکوژهو بهچۆره پالتی حیزبن ئیتر دهبی به پالتوان.

زینده گییه کی گه وره به نرخ). به پیی نه م فهرمو و دمییه پیغه مبه ریش
(مرویده خواه له سر به) که دمه رموی: (به هیج جوړی کوشتنی موسولمان
دروست نیه، مه گهر به هوئی یه کی له م سئ شته وه..تاد) له
(صه حیحه ین) و شوینانی تریشدا هیه که حه زره ت (مرویده خواه له سر به)
دمه رموی: هه رکه سئ که سیکی بکوژری خوی سهرپشکه له یه کی له م دوو
کاره کامیان به باش دزمانی نه و میان هه لبریری: یا خوین و مربرگری، یا
بکوژ بکوژیته وه.

جا له سهر نه م بنیاته هه قدری کوژراو هه قی کوشتنه وهی بکوژی
هیه، به چی شیوه یه که کوژراو هه کی کوشتو وه ری که ناوا به بی
زیاده و نه ت که پیکردن بیکوژیته وه، وه که زاتی پاک دمه رموی:
{وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطٰنًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ
- سورة الإسراء - ۱۷/۳۳} واته: وه هه رکه سئ به ناروا کوژرا
شهریعتی خودا ریگی هه قدره کی دده که توله له بکوژه کی به
ته وای بسینی، و دنا بی نه و هه قدره زیاده رموی له کوشتنه وه که دا بکا.

جا گریمان بکوژ به نامیری زه لاهه کی کوشتبوو، وه که نه وه به
گولله کوشتبووی، خوئی به گولله ده کوژریته وه، نه گهر به زهر
کوشتبووی، - که نامیر نیه - خوئی به زهر ده کوژریته وه، نیتر
هه روا، نابی زیاده رموی له کوشتنه وه که دا بکا، وه که نه وه نه تکی پی بکا،
جا هه وه که مافی توله سه ندنی هیه مافی نه وه یشی هیه که
بکوژه که به حشئ. وه که خوی مه زن دمه رموی: {فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ
أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّاءِ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ - سورة البقرة

— ۱۷۸/۲ { نه گهر کوژراومه که خوئی له پیش گیان دمرچوونیا بکوژه که ی نازاد کرد له خوینی خوئی، یا یه کئی له که سو کاری کوژراو بکوژی نازاد کرد له به شه که ی خوئی لهو خوینه، ئیتر نابئی بکوژ بکوژریتته وه، ودمه بئی به پئی باوی ناو خویمان و له سهر یاسایه کی جوان خوین و مرگرن، وه بکوژیش خوینه که بدات به خاومن خوین به چاکی) مه به ست له (عهفو) لهم نایه ته پیرۆزه دا نه وه یه که هه قدار واز له کوشتنه وه بئینی له کوشتنی به قهستیدا، له جیاتی نه وه به خوین و مرگرن رازی بئ. ئیتیباع به مه عروفیش نه وه یه که خاوه، خوین له داوی خویندا توندی و تیژی به کار نه هیئ. بکوژیش ده بئی به بئی به قنگاخستن و خاومن خاو خوینه که به ته واوی بدا. ئه م داستانهش دیسان به لگه ی نه وه یه که هه قدار خوئی سهر پشکه یا هه ق ده سینئ یا بکوژ له کوشتنه وه نازاد ده کا. چه زه رت (درووه خواه له سهر بئ) فه رمووی: نه ی کۆمه له ی خوزاعه! نه وم تا ئیوه ئه م کوژراومتان کوشتوه، که له هوزی هوزمه یله، نه وا من به خودا خوینه که ی دهم، به لام له پاش ئه م رووداوه هه رکه سئ که سئ بکوژی، که سوکارمه که ی خویمان سهر پشکن، کام له م دوو کاره به چاک دزمانن نه وه هه لئیرن: نه گهر پئیان خوش بوو نه وا بکوژ بکوژنه وه، نه گهر پئیشان خوش بوو خوین و مرگرن. (نه بو داوود / تیرمیزی).

جا وهك گوترا خاومن ماف نه گهر تۆله ی سه ند نه وا کارمه که دیارو ناشکرایه، نه گهر کابرای به خشی خوین پئویست ده بئی که بریتیه له سه د وشر، دمه رئ له خوینی موسولمانی نازاددا، جا نه گهر کوشتنی به قهستی بوو نه وا به له سئ رووه وه خوینه که قورستر ده بئی.

یہ کہ میان: خوینہ کہ دہکہ ویتہ سہر خودی بکوڑہ کہ، ناکہ ویتہ
سہر کہ سوکارہ کہی (عاقلہ).

دو وہ میان: پیو یستہ دہ سبہ جی بہ بی دوا خستن.

سییہ میان: بہم شیوہ قورستر دہ کری: ہمہ سالی و شترہ کان گہ ورہ
دہ کریں، ہمہ بہ شہ کان لہ پینج بہ شہ وہ دہ کریں بہ سی بہش لہ سہر نہم
شیوہ یہ: پیو یستہ بکوڑ خوی لہ مالی خوی نہم ژمارہ و شترانہ بدا لہ
خویندا: سیی و شتری میچکہ سی سالانہ، سیی و شتری میچکہ سی چوار
سالانہ، چل و شتری ناوس، بہ لگہی نہم برپارہ نہم فہر موودہ یہ تی (دروودہ
خواہ لہ سہر بہ): ہہر کہ سی بہ نارمزوو موسو لمانی بکوڑی نہ وہ دہر ریٹہ
دہستی خوینرہ سہ کانی کوڑ راوہ کہ، نیر نہ وان نارمزووی خویانہ یا بکوڑ
دہ کوڑ نہ وہ، یا خوین و ہر دہ گرن، خوینباییش سہد و شترہ، لہ سہر نہم
شیوہ یہ: سیی و شتری می سی سالوہ سیی و شتری می چوار سالوہ چل
و شتری ناوس. وہ ہہر دوو لایش لہ سہر ہہر جی ریک بکہون دروستہ
نہم ہیش بویہ وایہ تا خوینبایی گران بی و خہ لک سل لہ خوین رشتن
بکاتہ وہ (تیر میڈی و نہ بو داوود — تیر میڈی دہ فہر موی: فہر موودہ یہ کی
جوانی غہر بہ).

(۲) کوشتنی ہہ لہی پہ تی (الخطأ المحض): ہہ لہی پہ تی بہم دوو
نموونہ یہ روون دہ کہ پینہ وہ:

یہ کہم: وہ کہ نہ وہ تیری بنی بہ شتی کہ وہ، و ابزان کہ نیچیرہ، یا
درندہ یہ، یا شتی تری خوین رہوایہ، بہ لام بہر پیای بکہوی و بیکوڑی.

لهم نموندها بکوژ نیازی نیشهکهی بووه، بهلام نیازی کهسهکهی نهبووه.

دووه: نه نیازی نیشهکهو نه نیازی کهسهکهی نهبی، وهک له کاتیکا که به ریگه‌دا ده‌روا پیی هه‌لکهوئ له منالیک و بکهوی به سهریاو بیکوژی، یا شتیکی گوشندهی به دهسته‌وهبی دهستی بلهرزی و برژی به‌سمر کهسیکا و بیکوژی.

برپاری کوشتنی هه‌له :

پیویستبوونی خوینباییه، به‌پیی نایه‌تی: { وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ - سورة النساء - ۹۲/۴ } واته: موسولمانی به هه‌له موسولمانی بکوژی نه‌وه پیویسته له‌سهری که به‌ندهیهکی موسولمان نازاد بکا وه خوینیش بدا به خوینرہسی نه‌و کوژراوه). نه‌وه‌تا لهم نایه‌ته پیرۆزدها خودای گه‌وره خوینبایی پیویست کردووه به‌لام باسی تۆله سهندنی نه‌هیناوده‌ته ئاراوه. له فهرمووده‌دا هه‌یه که حه‌زهرت (درووه‌خواه له‌سهری) نامه‌یی دهنوسی بو خه‌لکی ولاتی یه‌مه‌ن تیايدا ده‌فهرموی: خوینبایی مروّف سه‌د وشره. خوینبایی له کوشتنی هه‌له‌ی په‌تیدا له‌سی لاوه سووک ده‌کری:

یه‌که‌م: خوینه‌که له حیاتی سی به‌ش ده‌کری به پینج به‌شه‌وه له‌سهر نه‌م شیوه‌یه: بیست وشری میچکه‌ی یه‌ک سالانه، بیست وشری میچکه‌ی دوو سالانه، بیست وشری نی‌ری دوو سالانه، بیست وشری میچکه‌ی سی سالانه، بیست وشری میچکه‌ی چوار سالانه. به‌پیی نه‌و

فهرمووده‌یه که ئیبنو مه‌سعوود گیراویه‌ته‌وه، که نه‌م ته‌فصیلاته‌ی تیادایه، که هه‌ندئ وایان گیراوه‌ته‌وه که نه‌و فهرمووده‌یه فهرمایشتی پیغه‌مبهره. به‌ههر حال رای جه‌ماومری هاوړپپانی پیغه‌مبهر له‌سهر نه‌ودیه که خوینبایی هه‌له ده‌کړئ به پینچ به‌شه‌وه.

دووهم: خوینبایی له‌م کاته‌دا ده‌که‌وېته سهر که‌سو کاری کابرای بکوژ، که پپیان ده‌گوترئ (عاقیله) که بریتین له‌و نیړینه ته‌کلیف له سهرانه که له‌کاتی روودانی تاوانه‌که‌دا هه‌ن و نه‌گهر کابرای تاونکار بمرئ که له‌پووری ئی ده‌بن، به مهرجئ بڼه‌چه و وه‌چه‌ی تاوانکاره‌که نه‌بن، وه‌ک باوک و دایک و باپیرو نه‌نک و کورو کچ، نه‌مانه له که‌سوکاری به واتا (عاقیله) نین. سهر به‌لگه‌ی نه‌م برپاره نه‌م فهرمووده‌یه: نه‌بو هورمه‌یره (ره‌زاه خواه ایبه) ده‌فه‌رموئ: دوو ژنی هوذه‌یلی بوو به شهرپان یه‌کیکیان به‌ردیکی گرتنه‌وی تریان و خوئی و سکه‌که‌ی گوشت، جا که بو دادخوای دادیان برده لای خوشه‌ویست (درووه خواه که‌وره له‌سهر به) برپاریدا: که خوینی سکه‌که‌ی ده‌کاته سهرئ، نیتر نه‌و سهره به‌نده‌بی یا که‌نیزه‌ک بی ده‌بی وه برپاریشیدا که خوینی ژنه‌ کوژراوه‌که‌و خوینی یکه‌که‌ی له‌سهر خوینرپه‌سانی ژنه‌ تاوانباره‌که‌یه، نه‌ک له‌سهر ژنه‌که‌ خوئی. وه که‌له‌پووری ژنه‌ کوژراوه‌که‌یشی دا به مندا‌له‌کانی و به خزمه‌کانی تری.. تا کو‌تایی فهرمووده‌که که بوخاری و موسلیم و نه‌بو داوودو تیرمی‌زی و نه‌سائی گیراویانه‌ته‌وه (دانه‌ر — ره‌ممه‌ته خواه ایبه) به ته‌صه‌رووف فهرمووده‌یه‌کی راپیچ کردبوو. به‌نده ده‌قه‌که‌یم له تاجول نوصوله‌وه راگو‌یز کرد — وهرگیر).

بۆيەکا لەم بارەدا خوین دەکەوێتە سەر خوینەرەسەکان، چونکە
 ھەلەو نیمچە ھەلە زۆر روو دەدەن، لەبەر ئەوە و بەباش دەزانری کە
 کۆمەکی تاوانبار بدری، تا تووشی ھەزارای و دەسکورتی نەبی و بەھۆی
 ھەزاریشەو تووشی دەیان ھەلە ی تریش نەبی، کابرا خۆشی بۆرە
 مەھانەییەکی ھەیە، بە پێچەوانەی گوشتنی بە قەستیەو، چونکە ئەو
 بەھیج جۆر مەھانەدار نیە، لەبەر ئەوە شایستە یارمەتی و دڵ
 پێسووتان نیە، لە ھەمانکاتدا ئەم خوینە بە چەند قیستی دەدری،
 خوینی نیڕینە ی موسوڵمان بە ماوەی سێ سال دەدری، ھەر سالە ی سێ
 یەکی دەدری، خوینی ژنە موسوڵمان بە دوو سال دەدری خوینی بیپر و
 بە یەک سال دەدری، لەبەر ئەوە دانەکە ی زۆر گران نابێ لە سەریان.
 (ئەمە ی کە نوسیما لە بارە ی خوینی ژن و خوینی بیپر و
 شەریعەتی ئیسلامی مامۆستا مەلا عەبدولکەریم و دھقی فەرموودە ی
 ئەصەحی مینھاجە. بەلام دانەر رای بە جۆریکی ترە بۆیە لە بپرگە ی
 سییەمدا دەفەرموی):

سییەم: خوینەگەیش بە قیست لە ماوە ی سێ سالدا دەدری
 شافعی (رەزە خوا لێبە): دەفەرموی: ناگام ئی نیە کە کەسێ ھەبێ لاری لەو
 ھەبێ کە ساخ بۆتەو کە پێغەمبەر (رەزە خوا لەسەربە) بپراری داوہ کە ئەو
 خوینە ی خوینەرەس بیدەن بە سێ سال ئەدری.

وہکی تریش عومەر و علی و ئیبن و عەباس و ئیبن و عومەر (رەزە
 خوا لێبە) و ھایان داناوہ کە ئەم جۆرە خوینە لە ماوە ی سێ سالدا بدری،
 وە کەسیش رەخنە ی لە بۆ چوون و رای ئەم زاتانە نەگرتووە، لەبەر

ئەو بەرپارەكەیان بوو بە یەكگرتن، چونكە ئەم زاتانە لە زانا
گەورەكانی سەحابەكان، شتی و گرنگ لە ئاییندا بەرای خۆی نائین،
مەگەر بە (توقیف)^(۱).

(۲) كوشتنی نیمچه قەستی و نیمچه هەڵە. نیمچه قەستی ئەو مەیه
نیازی نیش (فیعیل) دەگوو كەسەكە ی هەبێ، بەلام بە شتێك نیشەكە
ئەنجام بدا كە زۆرتر وابێ كوشندە نەبێ، وەكوو بە قەمچ ی بە تووئ
یا بە بەردێکی بچووك بدا لە كەسێ و بەو لێدانە سووك و كەمە
بەركەوت بمری. بەم جوۆرە كوشتنە كوشتنەو پێویست نابێ، بەلام
خوینێکی قورس دەكەوێتە سەر خوینەرس (عاقیلە) بەپێی تەمەنی
و شترەكان و ژمارە ی سائەكان كەسێن و زیاتر نین خوینەكە قورسە، جا
پێویستە كە سێی و شتری مێچكە ی سێ سائەنەو سێی و شتری مێچكە ی
چوار سائەنەو چل و شتری ناوس بدن بە خاومن خوین. بەپێی ئەومش
كە دانی خوینەكە دەس بەجێ نەو مۆلەتدارە هەتا سێ سال دادەنری
بە خوینی سووكراو. بەلگە ی ئەمەیش داستانێ دوو ژنە هۆمیلییەكانە
كە لە پێشەوە رابورد.

بەلام ئەگەر كابرای كوژراو منال بوو، یا نەخۆش بوو، وە زوربە ی
كات وەك گەورەو ساخ بەرگە ی ئەو جوۆرە لێدانە ی نەدەگرت، یا گەورەو
بەهیزبوو بەلام كابرای تاوانبار كەركوژی بەو تووئە ی بەو قەمچییە

(۱) توقیف ئەو مەیه سەرچاری زانیاری لە بارە ی بریارو چۆتیتی و هەوالی شتەو
بگەڕێتەو بۆ سەر سەروشی خرابی.

دايگرت ههتا مرد، نهوه دادمنري به كوشتنى بهقهستى، وهكو شتنهوهى
دمكهويته سهر (واته: ناميرو هوى تاوان بهپي كهسو بارودوخ دمگوري
- و مرگي).

۳۰۳) مهرجهكانى پيويستبوونى تولهسەندن:

نەم چوارە لەكاتى مسۆگەر بوونى كوشتنهوهدا مهرجن:

مهرجى يهكهه: دهبى بكوزمهكه تهكليفى لهسهر بى، واته: رهسيدهو
هوشيار بى و ببهر واي جهنگهر نه بى. كهواته كوشتنهوه نيه لهسهر
نارهسيدهو شيت، چونكه وهك له پيشهوه له فهرموودهدا رابورد نهم
جوړه كهسانه تهكليفيان لهسهر نيه، ههروا خهوتوويش كه له خهودا
به بى ناگا بهدهم خهوهوه بتليتتهوه بهسهر كهسيكداو بيكوژى، نههميش
توله سەندنى لهسهر نيه بهپي ههمان فهرموودهى پيشهوه، ههروا
كوشتنهوه لهسهر زيندهومریش نيه، چونكه ئازهل و زيندهومران، مروفي
لى دهرجى، تهكليفيان لهسهر نيه.

بهلام ههموو كاتى بوونى هوشى ساخ مهرج نيه، وهك نهوه كابراى
بكوز به نارهزوو، به بى مههانهى رهوا، خوى سهرخوش بكا به شتيكى
نارهوا، كه پي دهگوترى سهرخشيى تاوانكار، لهم كاتهدا تولهى لهسهره.
ههروا نهگهر به خواردنهوهى دهرمانى كه پي تاوانيار ببى هوشى خوى
لاببا، ههروهك لهم حالانهدا تهلاقى تهلاقخوريش دمكهوى، نهك ههر
تهلاق بهلكوو لهسهر ههموو كرداريكى تريش بهر پرسياره.

له ههمان کاتدا نهگەر برپاری کوشتنه و دی نه دمین معنای وایه
ریخو ش دهکین بۆ هه موو که سی، همر کاتی ویستیان که سی بکوژن بجن
له پیشتدا خو یان سهرخو ش بکه ن هه تا نه کوژرینه و ده! دهی شتی واته:
سهر ده کیشی بۆ خوینر شتی زوری نار ه و ا.

مه رچی دوو ده م: نه وه یه که بکوژه که زیادی نه بی به سه ر
کوژرا وه که ده ا، به هو ی نیسلا مه وه، که له م کاته ده ا کوژرا و به سیفه تی
بیپروای که می هیه به را به ر بکوژ، که واته: موسو لمان نا کوژر یته وه له
جیات ی بیپاو پر (ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم (ره راه بوایان لیبه)
فه رمو و ده یه کیان له م باب ته وه گیرا و ته وه) (برپا نه تاجول ئوصول به
کور دی ب - ۱ ل - ۸۸ ز - ۱۶ ف - ۱ + ب - ۳ ل ۲۷۵ ف - ۱ ز
- ۹۹ - و مرگپر) نه مه ی که ده فه رمو ی: موسو لمان له جیات ی بی پروا
نا کوژر یته وه مه ذه بی مالیک و نه حمه دو نیسحاق ه. نه بو حه نیفه
ده فه رمو ی: موسو لمان له جیات ی بیپروای په نادرا و (زمی - نه و
کافرا نه ی له په نای نیسلا مده ده زین) ده کوژر یته وه، به لام له جیات ی
بیپروای په یماندار (مو عاهه د - خاو من عه ه دو په یمان، به لام له ولاتی
خو ی بژی، نه ک له نا و موسو لماناندا) و له جیات ی بیپروای جهنگی
نا کوژر یته وه.

هه قایه تی ده ئی: جار ی موسو لمان ی بیپروای ده کوژی، بۆ دادگای
ده یبه ن بۆ خزمه ت نه بو یوسف - که یه کیکه له شاگر ده گه وره کانی
نه بو حه نیفه - نه بو یوسف برپار ده دا که موسو لمانه که له جیات ی

بیروا که بکوژریته وه، جا پیاوئ کاغه زیکی بو دهبأ نه م شیعرانه ی تیا
دهبی:

یا قاتل المسلم بالکافر جرت، وما العادل کالجائر
یا من ببغداد وأطرافها من فقهاء الناس أو شاعر
جار علی الدین أبو یوسف بقتله المسلم بالکافر
فاسترجعوا وابکوا علی دینکم واصطبروا فالاجر للصابر

واته:

له جیاتی کافر ده کوژی موسوئمان!
که ی نه مه داده نه ی خاوهن وئژدان
نه ی خه لکی به غذا، نه ی خه لکی جیهان!
له مه لای زاناو له شاعیری جوان
وا نه بو یوسف دینتانی فه وتان!
له جیلتییی کافر ده کوژی موسوئمان
(انا لله) کهن، بگرین بو دینتان
پاداشی خوگر واته: له لای یه زدان!!!

ههروا دهبی بکوژه که زیادی نه بی به سه ر کوژراوه که دا به نازادی.
که واته: نه گه ر نازادی به نده بی بکوژی ناکوژریته وه له جیاتی.
خوای نه و کوپله یه به نده بی، یا پاشه مهرگه (موده به ر) بی، یا
کاغه ز پیدراو بی، یا که نیزه کی دایکی منال بی، به پیی نایه تی
{الحرُّ بالحرِّ والعبدُ بالعبدِ زنجیره - ۲۹۸}.

ئىمامى عەلى (رەزادە خۇدە لىيە) دەفەرمۇئ: بووۋە بە ياساى شەرىعت كە ئازاد لە جىياتىي بەندە ناكۆزرىتەوۋە. بەلگەيەكى تىرىش ئەوۋىيە: (كە ئەندامەكانى موسولمانى ئازاد لە جىياتىي ئەندامەكانى كۆيلە نابىررىن، كەواتە: چۆن گىانى لە جىياتىي گىانى ئەو دەرەكرى، ئەم خراپترە چۆن شتى وا دەبى).

مەرجى سىيەم: نابى بكوژەكە باوك و باپىرو دايك و نەنكى كۆزراوۋەكەبى، با بەرەو ژوورتىش بى، واتە: بنچىنە ناكۆزرىتەوۋە لە جىياتىي وەجەى خۇى، بەپىي ئەم فەرمائىشتەى عومەر (رەزادە خۇدە لىيە) كە لەھۇى داستانىكەوۋە دەفەرمۇئ: (لەبەر ئەوۋە نەبى كە بەگوپى خۇم لە زارى پىغەمبەرم بىستوۋە (دروۋە خۇدە لىيە) دەپفەرمۇو: باوك ناكۆزرىتەوۋە لە جىياتى كورى خۇى، لەبەر ئەمە نەبوايە دەم كوشتيتەوۋە. دەى زووكە خوينەكەى بپنە، ئەویش خوينەكەى ھىنا بۆ عومەر، عومەرىش دايە دەستى كەلەپوور گرەكانى كۆزراوۋەكە) (بەيھەقى، دەيش فەرمۇئ: رشتەكەى دروستە، حاكمىش ھەروا دەفەرمۇئ). وەكى تىرىش بنچىنە ھۇى پەيدا بوونى نەوۋى خۇيەتى، لەبەر ئەوۋە نابى وەجەى خۇى كە خۇى مايەى بوونىيەتى بىي بەھۇى نەمان و فەوتانى ئەو.

مەرجى چوارەم: ئەوۋىيە كە خوينى كۆزراوۋەكە پارىزراوبى ئەگەر وا نەبوو خوينى بەفېرۆ دەرۋا، وەك ئەوۋە داۋىنپىسى ھاوسەر داربى (زان محصن) خۇاى داۋىنپىسىيەكەى بە بەلگەو شايت چەسپابى يا بە پىللىنان.

۳۰۴) كۆمەللى لە جىياتى يەك كەس دەكوژرېنەوہ:

ھەر كاتتى چەند كەسى بە ھاوبەشى كەسىكىان كوشت، وە مەرجهكانى تۆلە سەندن ھاتنەجى، ئەوہ ھەموويان دەكوژرېنەوہ، بە مەرچى نەوہ كە كارى ھەركامەيان بە تەنھا بگىرى بېى بەھۆى كوشتنى كوژاروہكە، چونكە ئەم نايەتە گشتايەتى دەگەيەننى كە دەفەرموى: {وَمَنْ قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا}.

لەبەر ئەوہدېش كە ئىمامى عومەر (رەزە ئوۋە لېبە) ھەوت كەس يا بېنچ كەسى لە خەلكى سەنعاى يەمەن لە جىياتى يەك كەس كوشتەوہ، وە فەرمووى: ئەگەر سەرچەم خەلكى يەمەن دەستيان لە كوشتنى ئەم كوژاروہدا ھەبوايە ھەموويانم وەك ئەم چەند كەسە لە جىياتى دەكوشتەوہ. ھەروا ئىمامى عەلىش (رەزە ئوۋە لېبە) سى كەسى كوشتەوہ لە تۆلەى يەك كەسدا، موغىرەدېش (رەزە ئوۋە لېبە) ھەوت كەسى كوشتەوہ لە تۆلەى كەسىكدا. ئىبنو عەبباسش (رەزە ئوۋە لېبە) دەفەرموى: ئەگەر كۆمەللى بگەنە سەد كەسىش يەككى بكوژن بىرىارى كوشتنەوہى ھەموويان دەدەم. كەسىش رەخنەى لەم فەرمائىشتەى ئىبنو عەبباس نەگرتوۋە، لەبەر ئەوہ بووہ بە يەكگرتن، دېسان لەبەر ئەوہدېش كە ھەتا يەككى لەو بكوژانە بىمىنى كەسوكارى كوژاروہكە ئۆخەى ناكەن، وە لەسەر ئەم شىوہيەش تۆلە نەسىنرى چاوترسان دروست نابى.

۳۰۵ (تۆلەي ئەندام) (قصاصى ئەطراف):

ھەر وەك چۆن ھاۋكفى و ھاۋچەشنىي بكوژو كوژراو مەرج بوو بۆ
تۆلە و مرگرتن لە بكوژ، ئاۋمھا ھاۋسانى و ھاۋ چەشنىي ئەندامى
ھەردوولا مەرجە. دەي ئەگەر كەسى لە جياتى كەسى نەدەكوژرايەو،
وەك ئەو بكوژ بنچينەي كوژراو بوو، ئەو ئەنداميشى لە جياتى
ئەندامى ئەو كەسە نابېتتەو، چونكە ھاۋ چەشنىي پېۋىست فەوتاو،
كەواتە: دەستى موسولمان لە جياتى دەستى بېپروا نابېرى، ھەروا
دەستى ئازاد لە جياتى دەستى كۆيلە، ھەروا دەست لە جياتى پى
نابېرى، ھەروا لووت لە جياتى گوئ، ھەروا دەستى راست لە جياتى
دەستى چەپ، يا دەستى چەپ لە جياتى دەستى راست نابېرى. ھەروا
ھەموو ئەندامەكانى تىرىش. نە چاۋى راست لە جياتى چاۋى چەپ و نە
چاۋى چەپ لە جياتى چاۋى راست كوئىر دەكرېن، وە نەلىۋى خواروو لە
جياتى لىۋى سەروو دەبېرى، نە بە پېچەوانەو، نە پەنجە تووتە لە
جياتى پەنجە كەلە دەبېرى نە بە پېچەوانەو، وە نە سەر پەنجەي
پەنجەي لە جياتى سەر پەنجەي پەنجەيەكى تر كە لە چەشنى خۆي
نەبى دەبېرى، چونكە ھاۋ جوړى و ھاۋ وېنەي فەوتاو، چونكە ھەر
ئەندامەي رېگەو جېگەو قازانجى تايبەتى خۆي ھەيە كە جيايە لە
ھينى ئەوانى تر. ھەروا دەستى ساغ لە جياتى دەستى ئىفلىج نابېرى،
يا چاۋى ساغ لە جياتى چاۋى كوئىر دەرناھينىرئ يا كوئىر ناكىرئ، بە
پېچەوانەي گويچكەي ئىفلىجەو كە لە جياتى گويچكەي ساغ دەبېرى،
چونكە كەلگى ھەرمادە، دەنگ كۆ دەكاتەو و جىروجانە و مېرىش لە
كېركېگە دوور دەخاتەو.

٣٠٦) تۆلەي برين (قصاص له جراحتدا):

هەر وهك تۆلەي سەرو تۆلەي ئەندام دەستپنرئ تۆلەي چەند برينىكى تايبەتیش دەستپنرئ. بەپىي ئەم فەرمايشتەي زاتى مەزن: {وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ - سورة المائدة - ٤٥/٥} واتە: هەر برينى مەوداي ئەودى ھەبى كە تۆلەي بسپنرئ بەبى زيادو كەم تۆلەي بەپىي خۆي دەستپنرئ).

روونکردنەودەي:

برين ھەيەتى جياكەرەودى پارچەيەكە لە لەش، ھەيەتى جياكەرەودە نىيە، برينى جياكەرەودەيش يا لە جمگەدا دەبى، يا لە شوپنىكى تردا دەبى، جا ئەگەر لە جمگەدا بوو ئەو تۆلەي ھەيەو بە دوورو درىزى لەناو كتيبەكانى شەريعتدا باسيان كراو، ئەگەر برين لە جمگەدا نەبوو ئەو تۆلە (قيصاص)ى نىيە، چونكە ئەستەمە زەبى ھاو وپنەيى لە نيوانى برينى تاوانكارو برينى ھەقسىندا بكري، وهك ئەو دەستى لە نيوەى لەپيدا بكرتيني، ئەمە تۆلەي ناسەنرئ، بەلام (ھوكوومەتى) نيو لەپى ھەيە، لەسەر فەرمايشتى فەرموودەي دروست (ھوكومەت: برىتييە لە ئەندازەيەك پارە كە حاكم برپارى دەدا بە بەرابەر بەو شكستەيە - شەريعتى ئىسلام. مامۇستا عبدالكريم - وەرگير) گريمان لە ناوەرپاستى باسكيدا دەستى كرتاند، لەمووچى دەستيدا دەستى دەبرئ ھوكوومەتى نيوەى باسكيشى ئى دەستيني، ئەگەر بەخشی ئەو خوينى لەپى دەكەوئ لەگەل ھوكوومەتى نيوەى

باسكى، شكاندىنى ئىسكىش تۆلەي نىيە، چونكى لە شتى وادا ھاو وىنەيى دابىن ناكىرى، بەلام دىقەبلىنىرى بە پارەوپارەكى دەدرى بەئىسك شكاوۋەكە، وەكى تىرىش جياكرىنەوۋى پارچەيش لەلەش ئەگەر لە جىمگەدا بوو ئەوۋە تۆلە پىۋىستە. ئەمانە دادەنرىن بەجىمگە: سەرپەنجە، گىرى پەنجە، موۋج، كەشكەزىنۇ، جىمگەي پى، جىمگەي ران سەر جىمگەي شان، جا ئەگەر دەتوانرا تۆلە وەربىگىرى ئەوا تۆلە وەردەگىرى، لەجىياتى دەست دەستى دەپرىرى، بەلام بەمەر جى ئەبى بەھۋى ئەوۋە كە تەنىشتى ئەندامە براۋەكە كۈنى تى بىي و ناوسكى دەربىكەۋى، ئەگىنا تۆلە سەندىيان تىا دروست نىيە، گەرچى تاوانكار ناوسكىشى دەر خستى، چونكى ئەم جۆرە برىنە قولانە زىمىت ناكىرىن، شتىش كە ئەندازەي نەزانرا تۆلەي ناسەنرى. ھەر برىنى ئەندام لە لەش جىا نەكاتەوۋە تۆلەي تىا نىيە، يەك جۆرە برىن ئەبى كەپپى دەلىن: (موضحة: ئىسك دەر خەر) ئەم جۆرە برىنە لە سەرۋ روخسارۋ سىنگۋ شوپنەكانى تىرى لەشىش دەكرى، وەك باسكۋ وردىلەي پەنجە، بۆيە وا ناو نراۋە چونكى پىستۋ گوشت لە ئىسك دادەمالى و ئىسكەكە دەردەخا. برىنى ئىسك دەر خەر بۆيە قىصاصى تىادا ھەيە چونكى ھاوۋىنەيى لە ئەندازەي روبەردا دابىن دەكرى، جا ئەگەر قىرۇنجانەكە لەسەردا بوو، ئەوا بە موسى سەرى تاوانبار دەتاشرى، ئەوجا بەقەد ئەندازەي برىنى تاوان لى كراۋ لەسەرى تاوانكار دىارى دەكرى، ئەوسا بە تىغى ئىسقانەكەي دەردەخرى! بەلام نابى بە شمشىر ئەم تۆلە سەندەنە ئەنجام بدرى، چونكى دەمى شمشىر گەورمىيە، كەمى و زۆرىيى برىنەكەي پى دابىن ناكىرى، ھەروا نابى بە بەردۋ داردەستىش برىنەكە لە لەشى تاوانبار

دروست بىرى، با تاوانبار بەم شتانهىش بىرىنەكەى لە جەستەى تاوان ئى
 كراو كىردى، چۈنكە ئەم جۆرە بىرىنە مەترسىدارانە بەم جۆرە ئامىرانە
 سەپتەرە ناكىرئ بە سەريانداو كونترۆلى لەمپەريان ناكىرئ. بايەخ
 دانانىرئ بۇ ئەستورى و تەنكى و كەم و زىادى پىيىست و گوشت و قەلەوى و
 لەرى و قەبەيى و بوو دەرلەيى لە نىوانى تاوانكارو تاوان ئى كراودا، لە
 كاتى تۆلە وەرگىرتنى سەر (نەفس) و ئەنداما، وەكوو ياسايەكى گىشتىش:
 (ھەر تاوانى لەمپەرى كونترۆل نەكرئ دە قەبلى بە پارە بەپىي ياساى
 حوكمەت وەرگىرتن).

۳۰۷) خوينبایى: خوين (دیه):

خوينبایى لە شەرعدا بىرىتییە لە سامانى پىيىست دەبى لەسەر
 مەرفىكى نازاد بەھوى كىردنى تاوانىكەو، كە كىردوویەتى لە سەريا لە
 ئەندام. خوينبایى دوو جۆرە: خوينى قورس و خوينى سووك، خوينى
 قورس بىرىتییە لە سەد سەر و شىر لەسەر ئەم شىویدە: سىي و شىرى
 مىچكەى سى سالانە، سىي و شىرى مىچكەى چوار سالانە، چىل و شىرى
 ئاوس، كە دەدرئ لە خوينى كوژراویكى موسولمانى نازادى نىرىنەدا.
 ئەمە دەقى پىغەمبەر خۆیەتى (درویدە نوا لەسەربە) لەو نامەدا كە ناردى بۇ
 خەلكى يەمەن. بە قەسەى ئىبنو یوونس يەك دەنگى و يەكگىرتن لەسەر
 ئەمە دامەزراو (لە ئەسلەكەدا دەفەرموى: ئىبنو یوسف. بىروانە كفايە
 الاخيار - وەرگىر) خوينى سووكەلەيش بىرىتییە لە سەد و شىر لەسەر
 ئەم شىویدە: بىست و شىرى مىچكەى يەك سالانە، بىست و شىرى مىچكەى

دوو سالانه، بیست و شتری نیری دوو سالانه، بیست و شتری میچکهی سی سالانه، بیست و شتری میچکهی چوار سالانه، بهپیی نهو فهرموودیهی که ئیبنو مهسعوود دمیگیرپتهوه: حه زرت (درووه خواه لهسهوبه) دمهفرموی: خوینی کوشتنی هه له دهکری به پینج بهش، ههر بهشهی پینج یه که. جه ماووری سه حابه کان له سهر نهو هن که دهکری به پینج بهشی یه کسانه وه له ژمارهی وشتره کاندای. نه مه له پیشه وه به روونی رابورد.

جا ههر کاتی خوین کهوته سهر که سی، خوای تاوانبار که خوی بی، خوای خوین پر سه کانی بی، نه وه سه رنج ده دهین و ده ئیین: نه گهر کابرای خوین دمر خوی و شتری هه بوو نه وه پئویسته له وشتره کانی خوی بیدا، ههر وه پئویسته زهکات لهو ماله بدری که هی خاوه نیه تی و که یشتوته راده ی زهکات! له سهر فهرمایشتی دیاریتر: نه گهر تاوانبار و خوین پر سه کانی خویان و شتریان نه بوو ده بی به ها که ی بدن، نیتر بکاته ههر چه ندی له سه ریانه که بیدهن، چونکه پیغه مبه ر خوی (درووه خواه لهسهوبه) و شتری له سهر خه لگی دیهات دمه بلاند به پاره، دمستووری وابوو که وشتر گران ده بوو نرخه که ی پتر ده کرد، که نرخ ی وشتر داد مبه زی نرخه که ی که م ده کرد ده وه!.

له بهر نه ووش وشتر وه جه ئیکه شیاوی فه وتانه، وه کوو یاسایه کی گشتی ههر شتی خودی خوی له جیگه یی ده ست نه که هوئ ده گهر پینه وه سهر به ها فه بلا وه که ی!.

نه م قسه یه به پیی فهرمایشتی نوئی نیمامی شافیه یه (درووه خواه لهسهوبه) به لام به پیی فهرمایشتی دی رینی شافیه ی نه گهر خوین دمر

خۆی و شتری نه بوو ئاوا خوین دهما؛ خاومن زیږ هزار لیره ی زیږ دهما،
خاومن زیو دوازمده هزار درمی زیوین دهما، چونکه خوشه ویست (مرویه
له سهره) کاغه زی نووسی بو خه لکی یه مه، له و کاغه زده
فهرموویه تی: (له سهر خاومن زیږه کان خوینبایی دهکاته هزار لیره
زیږ، له سهر خاومن زیوهمه کان دهکاته دوازمده هزار درمی زیو).

۳۰۸) به هۆی چه ند شتی که وه خوینی هه له قورس ده بی:

وهك له پيشه وه رابورد خوینبایی هه له له سی روومه
سووکه له یه، چونکه دهگری به پینج به شه ووه ده که ویت ه سهر
خوینرپه سو مۆله تدار (مۆله ججه ل) یشه، به لام هه ندی جار شتی
رووددها ده بی به هۆی قورسبوونی، وهك ئه م سی حالته:

۱) وهك به هه له له بهستی مه که ده که سی بکوژی، به لام له هه ره م
(بهستی) مه دینه دا شتی وا رۆل نابینی.

۲) یاخود له یه کی له چوار مانگه هه رامه که ده تاوانه که روو بدا،
که بریتین له نیو جه ژنان و قوربان و موچه ره ره م ره جبه.

۳) یاخود خزمی کی خۆی بکوژی، وهك براو خوشک و پوو،
به لام کوشتنی خزمی ناخۆی واته: نامه حره م وه کوو ئاموزاو پورزا
خوینبایی پی قورس نابی. به لگه ی قورسبوونی خوینبایی هه له به
بۆنه ی ئه م هۆیانه وه ئه وه یه که سه حابه کان (خۆه ووه خودایان له سهر به) ئاویان

کردووه. به قسه‌ی هندی له زانایانی شهرع نهم کاره‌ی سه‌حابه‌کان
 دهنگی داوخته‌ووو کهس ره‌خنه‌ی له‌مه نه‌گرتوووو سهرمنجام بووه
 به‌یه‌کدهنگی و به‌یه‌ک گرتن. نیمامی عومهر (ره‌زاه‌خواه‌لپه‌) دم‌فهرموی:
 (ههر کهس له‌ناو سنووری به‌ستی مه‌ککه‌دا کهس بکوژی، یا خزمی
 بکوژی، یا له مانگه ری‌زداره‌کانا کهس بکوژی، که له زاراوی شهرعی
 شهریفا ناویان نه‌شهورو لهوروکه، نه‌وه خوینیکی ته‌واوو سییه‌مه
 خوینی ده‌که‌وینته سهری). ژنیکیش له‌گاتی ته‌وافدا بوو به ژیر
 پیوه، نیمامی عوسمان (ره‌زاه‌خواه‌لپه‌) برپاریدا که خوینه‌که‌ی ده‌کاته
 هه‌شت هزار درم، شش هزاری خوینی ناسایی ژنه، دوو هزاریشی
 له‌بهر خاتری ری‌زی به‌ست. کابرایه‌گیش له‌ناو به‌ستی شاری مه‌ککه‌دا، له
 مانگی حه‌رامدا، به هه‌له‌ پیاو ده‌کوژی، ئیبنو عه‌بباس (ره‌زاه‌خواه‌لپه‌)
 دم‌فهرموی: خوینه‌که‌ی ده‌کاته بیست هزار درم، چونکه خوینی
 ناسایی پیاو دوازده هزار درمه، چوار هزار درمی ده‌خریته سهر
 له‌بهر خاتری شکندی ری‌زی مانگی حه‌رام، چوار هزاری تریشی
 ده‌خریته سهر له‌بهر خاتری ری‌ز شکندی به‌له‌دولحه‌رام، سهرجه‌می
 ده‌کاته بیست هزار درم، که‌سیش له‌هاورپییانی پیغه‌مبهر (درووه‌خواه‌لپه‌)
 و ره‌زاه‌خواه‌لپه‌لارپیان نه‌بوو له‌م برپاره‌ی ئیبنو عه‌بباس. له‌بهر نه‌وه
 بوو به نیجماع و یه‌گگرتن. ده‌ی نهم جوړه کارو باره شهرعیانه به
 کوشکاری و نیجته‌هاد په‌بیان پی نابرئ، به‌لکوو ته‌نیا له ری‌گه‌ی
 وهرگرتن له پیغه‌مبهره‌وه دمن‌رین و به‌س. که به‌وه له زاراوا
 ده‌گوترئ: ته‌رقیف.

۳۰۹) خوینبایی ژن:

خوینی ژن نیوهی خوینی پیاوه به پئی فەرمووده که ی عه مری
 کوپی چه زم: پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) ده فەر موی: خوینی ژن نیوهی
 خوینی پیاوه. نه مه ده گپ نه وه له عومه رو عوسمان و عه لی و له هه ر
 چوار عه بدو لاکانه وه (ره زاه خوا یان لینه) و ه رای ئه م زاتانه به هه ر چوار لادا
 بلا و ده بیته وه، له گه ل ئه وه دیشا که س ره خنه ی لیان نه بو وه، ئیتر بو وه
 به یه کگرتن. عه بدو لاکان که چوار که سن و ناودارن به عه بادیله،
 خویمان و باوکیان سه حابه ن. نه مه یش ناوه کانیانه: عه بدو لای کوپی
 عومه ر، عه بدو لای کوپی عه بباس، عه بدو لای کوپی عه مری کوپی
 عاص، عه بدو لای کوپی زوبه یر.

۳۱۰) خوینبایی خاوه ن نامه کان:

خوینی جووله که و مه سیحی سییه کی خوینی موسو لمانه. خوای
 په یمانداربن، یا خاوه ن ئه مان بن، یا خاوه ن عه ه دو په یمان بن، شتی وا
 له پیغه مبه ره وه ده گپ نه وه، ده گپ نه وه ئیما می عومه ر (ره زاه خواه لینه)
 خوینی جووله که یه کی کوژ راوی دانا به چوار هه زار دره م،
 مه جوو سییه کیش کوژ را بوو بریاریدا که خوینه که ی هه شت سه د دره می
 زیو بی (به یه هقی گپ راویه ته وه به رشته یه کی دروست) له به ر ئه وه دیش
 چونکه نه مه که مترین نه ندازه ی خوینی ئه مانه یه که قسه ی ئی کرابی،
 بنه ر هتیش ئه وه یه که ئه ستو خاوی نه له هه ر شتی که له مه زیاتربی،
 هه تا به به لگه یی نه و پترییه ده چه سپی!.

بەمەرحەجی خوین دەدری بە ناگر پەرست که ئەمان پی دراوبی،
 دەمی ئەم جوۆرە بریارو ئەندازە دانانە ھەروا لە خوۆرە بە قسە نابن،
 مەگەر بە وەرگرتن لە سوننەتی پیغمبەر (مروودە خواوە لەسەربە). وەك
 دەرکەوت خوینی ناگر پەرست و ئەو نەتەوانە تر که لە ریزو پایە ی
 ناگر پەرستان پینج یەکی خوینی خاوەن نامەکانە، ئەو ویش
 دەگەرپتەووە بۆ کارکردن بەم سەرنجە: گاوارو جوولەگە خاوەنی نامە ی
 خودایین، که تەوراتو ئینجیلە، لە بنچینەدا لەسەر ئایینی راست و
 دروست بوون، ژن خواستن لیان دروستە، گوشتی ئازەلی سەر براوی
 دەستیان بۆ موسوڵمان جەلالە، ھەر کاتی سەرمانە بدن لە سەرحال و
 مالی خۆیان نیقرار دەکرین. بەلام مەجووسی (واتە: ناگر پەرست) لەم
 پینج بەھرە یە تەنیا یەکیکیانی بۆ ھە یە که ئەویش ئەو یە: بەھوی
 دانی سەرمانەووە ئامان دەدرین و سەرو مال و نامووسیان دەپاریزیین!

بزانن:

که خوینی بپەرست و روژ پەرست و گا پەرست و دارو بەرد
 پەرست و زەندیق و بی نابین دەق وەك خوینی ناگر پەرست وایە، بەزیو
 دەکاتە ھەشت سەد درەم، بەزیو دەکاتە: بیست لیرە ی زیو، بەوشت
 دەکاتە: شەش وشترو دوو سییەکی وشتی، خوینی ژن و نیرو میشیان
 نیوہی خوینی پیاویانە.

۳۱۱) برین و له کارخستنی هه‌ندی نه‌ندام خوینیکی ته‌واویان ده‌که‌وی:

وهك زانیت خوینی سهر (نه‌فس) ده‌کاته سه‌د سهر وشتر، له‌سهر
فه‌رمایشتی نوپی نی‌مام، وه ده‌کاته هه‌زار لی‌ره‌ی زی‌ر، یا دوا‌زده هه‌زار
دره‌م له‌سهر فه‌رمایشتی دی‌رینی نی‌مام (ره‌زاه‌خواه‌لی‌بێ) له هه‌مان‌کاته‌دا
ئه‌وه‌هیشمان زانی که تاوان یا تاوانه له‌سهر، یا تاوانه له شتی تری له‌ش،
تاوان له به‌شه‌گانی له‌ش یا تاوانه له نه‌ندام یا تاوانه له شتی تر، جا
بزانه که هه‌ر تاوانی به‌پیی گه‌وره‌و بجو‌وکی خو‌ی جو‌ره تو‌له، یا
بژاردن، یا قه‌بلا‌ویکی هه‌یه، تو‌له: قی‌صاصه، بژاردن: ئه‌رشه، قه‌بلا‌و:
حو‌کوومه‌ته، که له‌مه‌ولا قسه له‌م با‌سانه ده‌کری. جا هه‌ر تاوانی
بژاردنی بۆ دیاری کرابی یا که‌لگی نه‌ندامه‌که‌یه، وهك نه‌مانی بینایی
چاو، یا نه‌ندامه‌که‌و که‌لکه‌که‌یه‌تی پیکه‌وه، وهك هه‌ردوو ده‌ست و
هه‌ردوو پێ و هه‌ردوو گو‌ی، که هه‌رگامی له‌مانه برپاری خو‌ی هه‌یه.

جا وا ده‌بی له ده‌س‌چو‌وه‌که له تاوانه‌که‌دا به‌س نه‌ندامه‌که‌یه، یا
هه‌ر که‌لکه‌که‌یه‌تی، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌هیشا خو‌ینی ئه‌و فه‌وتاو‌ه، خو‌ینی ئه‌و له
ده‌س‌چو‌وه ده‌کاته خو‌ینی مرؤ‌فی‌کی ته‌واو. بۆ نه‌مونه: له برینی هه‌ردوو
ده‌ستا ته‌واوی خو‌ینی پێ‌ویست ده‌بی، که ده‌کاته سه‌د وشتر، له برینی
یهك ده‌ستا نیو خو‌ینی ته‌واو پێ‌ویست ده‌بی. چون‌که پێ‌غه‌مبه‌ر (درو‌وده
خواه‌له‌سه‌ربێ) ده‌فه‌رمو‌ی: له فه‌وتانی هه‌ردوو ده‌ستا خو‌ینی پێ‌ویست ده‌بی.
وهك له فه‌رمو‌وده‌که‌ی جابیردا وا ده‌فه‌رمو‌ی: له‌و نامه‌یه‌دا که ناو‌داره
به نامه‌که‌ی عه‌مری کو‌ری حه‌زم (ره‌زاه‌خواه‌لی‌بێ) که پێ‌غه‌مبه‌ر (درو‌وده‌خواه‌

لهسهره: ناردی بۆ خه لکی یه مهن نه مهی تیدا بوو: هر کهس له خۆیه وه به قهستی موسو ئمانیکی بئ سووچ بکوژی و به شایهت و به لگه ئیسپات ببئ لهسهری نه وه له جیاتیی دهکوژریته وه، مه گهر خاوهن خوینه کان به خوین وهرگرتن رازی بن.

خوینی هه موو که سیکیش دهکاته سه د وشر، لووتیش نه گهر به ته وای قرتا بوو یه ک خوینبایی ته وای ده که وئ، زمانیش نه نه گهر برا خوینیکی ته وای ده که وئ، هه رووها هه ردوو لیو، هه رووها هه ردوو هیلکه ی باتوو، وه هه رووها چووک، هه رووها بر براگه، هه رووها هه ردوو چاو، یه ک پئش نیو خوینی ده که وئ، وه نه و زامهیش بگاته په رده ی می شک خوینه که ی دهکاته سییه کی خوینبایی، هه رووها نه و زامهیش که بگاته بۆشایی سه ر یا سینگ یا سک، وه نه و زامهیش که توخی سه ر ئیسک بگوژریته وه (المنقله) خوینه که ی دهکاته پازده وشر، خوینی هه موو په نجه یه کیش (چ هی دهست بئ چ هی پا) دهکاته ده وشر، خوینی هه موو ددانیکیش دهکاته پینج وشر، خوینی نه و زامه شی که ئیسکی دهر خستبئ دهکاته پینج وشر، وه بیگومان که پیاویش له جیاتیی ژن دهکوژریته وه، وه نه و که سهیش که زیړی هه یه و دهیه وئ به زیړ خوین بدا نه ک به وشر ده بئ هه زار دیناری زیړ بدا (ن/ د/ ت).

مه بهست له دهست له په هه تا مووچ، به بیی نایه تی { فَاَقْطَعُوا اَیْدِيَهُمَا - سورة المائدة - ۳۸/۵ } واته: دهستی دز، چ پیاو بی، چ ژن بئ بپرن. چونکه پیغه مبه ر (هرووه فوا لهسهره) دهستی دزی له جمگه ی مووچی دهستیدا ده بری، نه وهیش راهه ی نه م نایه ته یه به کرده وه، وه

نیشانه‌ی نهومیه که دهست بریتیه له په‌نجه‌و ناو له‌پ هه‌تا مووچ، هه‌م له زمانا هه‌م له شه‌رعا.

به‌لام نه‌مه کاتئ وایه که دهسته‌که ساغ بی، چونکه هاوسانی له نیوان نه‌ندامه‌کاندا مه‌رجه، که‌واته دهستی ساغ له جیاتیی دهستی ئیفلیج ناب‌رری، به‌لکوو نه‌وه قه‌بلاوی تیا هه‌یه، چونکه دهست دوو به‌هره‌ی هه‌یه: که‌لکو جوانی، له‌م کاته‌دا قه‌بلاو به‌را‌به‌ر به‌ جوانی یه‌که‌یه‌تی. برینی هه‌ر دوو قاجیش خوینیکی ته‌واوی ده‌که‌وئ. پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌رب‌دا) ده‌فه‌رموئ: له برینی هه‌ردوو پیدا خوینئ پیو‌یست ده‌بی، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌که‌ی ئیبنو شوعه‌ییدا وا ده‌فه‌رموئ: سه‌رنجی فه‌رمووده‌که‌ی (درووه‌خواه له‌سه‌رب‌دا) که به‌ کاغ‌ز ناردی بو‌ خه‌لکی یه‌مه‌ن به‌فه‌رموو به‌لام له‌ قا‌چا فه‌رقی قا‌چی شه‌ل و قا‌چی ساغ نیه، چونکه عه‌یبه‌که له‌ خودی قا‌چه‌که‌دا نیه، به‌لکوو شه‌لییه‌که یا وا له‌ راندا، یا وا له‌ لا‌ق‌دا، یا وا له‌ ره‌گ‌دا به‌ه‌و‌ی کور‌تب‌وونه‌وه‌و شتی واوه ده‌شه‌لئ، لووتیش: نه‌رمه لووته (مارن) که بریتیه له‌ سئ په‌رده، که عیبار‌متن له‌م لا‌ولای نه‌رمه‌ی لووت له‌گه‌ل نه‌و تیغه‌ گۆشتینه‌ی که له‌ نیوانی هه‌ردوو کونه لووت‌دا هه‌یه، که بی ئیس‌کن، جا له‌ برینی نه‌م سئ په‌رده‌یه‌دا خوینیکی ته‌واو هه‌یه، چونکه که‌لکی نه‌م نه‌رمه لووته‌یه نهومیه له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه بۆن کۆده‌کا‌ته‌وه له‌ناو بۆری لووتا، ده‌ی که ب‌پ‌را نه‌و که‌لکه ده‌فه‌وتئ، چونکه پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌رب‌دا) ده‌فه‌رموئ: لووتیش نه‌گه‌ر به‌ ته‌واوی قرتابوو یه‌ک خوینبایی ته‌واوی ده‌که‌وئ. نه‌گه‌ر دنیا‌بوو نه‌رمه‌ی لووتی به‌هه‌ر سئ په‌رده‌که‌یه‌وه ب‌پ‌ری له‌گه‌ل هه‌ندی له‌ بۆری لووتی نه‌وه خوینیکی ده‌که‌وئ له‌گه‌ل قه‌بلا‌وی‌کا. له

برپنی هەردوو گویدا خوینی پێویست دەبێ، بە مەرجێ لە بندا
خشتیان بکا، بە لگەی ئەمە حوکمکردنی عومەرو عوسمانە لەم
مەسەلەیدا لەسەر ئەم شیوەیە، وە کەشیش لاری لە بریارەکیان
نەبوو، لەبەر ئەوەش دوو ئەندامن ئەمانیش خاوەنی دوو بەهرەن،
دەق لە دوو دەست دەچن لەم بارەییە. کە لکەکیان ئەوەیە لەهەر چوار
لاوە دەنگ کۆدەکەنەووەو دمیگەییەنە ناو کێکراگەی گۆی، کە جێگەی
پەردە ی ناو گۆییە کە دەنگ دەبیستێ، هاوکات لە گەڵ ئەویدا ناهێڵێ
ئاوو هەوای ساردو گەرم بپرواتە ناو کونی گۆیچکەو، لەمەدا (واتە: لە
برپنی گۆی خشت لە بندا) جیایی نیە لە نیوانی بیسەر و کەپدا، گۆیی
کەپ و گۆیی بیسەر لە کاتی برپندا خوینیکی تەواویان دەکەوێ. لە
هەلکۆلینی هەر دوو چاودا خوینی دەکەوێ، بە پێی نامەکی عەمری
کۆری حەزم، لەبەر ئەوەش چاو لە مەزنترین ئەندامەکانی جەستەییە،
لە کەلکا مانەندی کەمە، کەوابێ چاو باشتەر خوینی دەکەوێ. وە لە
پێویست بوونی خویندا جیاوازی نیە لە نیوانی چاوی ساغ و چاوی
ناساغ دا، وەك چاوی تیژو چاوی کز، وەك چاوی ساغ و چاوی زەمەدار،
وەك چاوی تانە ی لەسەری، یا چاوی کەتکەتک بکا، یا شەو کۆتەری، یا
خێلێ، یا بچووکی، بە مەرجێ بینایی تەواوبێ. یەك چاو نیو خوینی
دەکەوێ، چونکە حەدێش هەیە لە بابەتی ئەووە کە خوینی یەك چاو
نیو خوینە، لەبەر ئەوەش کە بووە بە یاسا هەر دوو ئەندامێ کە
پێکەووە خوینەکیان بکاتە خوینیکی تەواو خوینی یەکیکشان بە تەنها
دەکاتە نیو خوین، وەك هەردوو دەست و هەردوو قاچ، لە برپنی هەر
پێلۆویەکی چاویشدا چواریەکی خوینی هەیە، وە لەهەر چواریاندا

خوینی که سه که به ته‌واوی پیویست دهبی، چونکه رمنگو و روخساریان
 بی ته‌واو دهبی و دهبی به مایه‌ی جوانی و به‌هوی که‌لک، له‌بهر نه‌وه له‌م
 لایه‌نه‌وه و دگوو دوو دهمسته‌وان، خواه نه‌و پیلووانه برژانگیان ببی یا
 نه‌یانبی، وه خواه پیلووی چاوی بینابن یا هی چاوی کویربن، بویه همر
 پیلووه‌ی چواریه‌کی خوینی تیایه چونکه مه‌سه‌له‌که په‌یوه‌ندی به
 دابه‌شکردنه‌وه هه‌یه. له برینی ته‌واوی زماندا له‌بندا خوینی پیویست
 دهبی، چونکه چه‌زرت (درویه خواه له‌سهره‌به) ده‌فهرموئ: (له برینی زماندا
 خوینی هه‌یه) هاوکات له‌گه‌ل نه‌ودا که نه‌مه فهرمایشتی نه‌م
 زاتانه‌یشه: نه‌بو به‌کرو عومهر و عه‌ل (مراه‌خوایان لیبه) نه‌بیستراوه که
 که‌سیش لاری له قسه‌که‌یان هه‌بی. نه‌مه سه‌ره‌پای لایه‌نی جوانکاری و
 لایه‌نی که‌لک. نه‌مانه هه‌موو په‌کسانن: عه‌رمبو و عه‌جه‌م و پسک و تورو
 لاله‌په‌ته‌و زمان قورس که به‌گران قسه‌ی بۆ بکری و زمان پس و یا که‌سی
 پیتی بکا به پیتیکی تر وه که هه‌ندی که‌س له حیاتی (گا ره‌ش) ده‌لین:
 (گاه‌ش)!! له بریتی هه‌ردوو لیویشدا خوینباییه‌کی ته‌واو هه‌یه.
 چونکه چه‌زرت (درویه خواه له‌سهره‌به) له نامه‌که‌ی که‌نوسی بۆ عه‌مری کوری
 چه‌زم نه‌مه‌ی تیادا باس کردبوو له‌بهر نه‌وه‌یش دوو لیوه به‌راستی
 مایه‌ی جوانی و هوی که‌لکن، که‌واته نه‌وانیش وه که دوو دهمسته‌وان. له
 برینی همر لیوینکا نیوه خوینی هه‌یه، نه‌گهر که‌سی به تاوان دوو لیوی
 ئیفلج‌کرد خوینیکی ته‌واوی ده‌که‌وینته سهر، ده‌ق وه که ئیفلج‌کردنی
 دوو دهمسته، هه‌روا له برینی چووک ۰ نه‌ندامی نیرینه‌ی پیاو) دا ته‌واوی
 خوینبایی پیویست دهبی، هه‌روا له برینی همر دوو هیلکه‌ی گوندا
 خوینی هه‌یه، له برینی په‌که‌ی هیلکه‌دا نیو خوین هه‌یه. سهر به‌لکه‌ی

نهم دوو برپارده‌یش فهرمووده‌ک‌ه‌ی عه‌مری کوری چه‌زمه، له‌بهر
 نه‌وه‌یش چونکه نه‌ندامی پیاو هو‌ی سهره‌کی که‌لکی زاوژیه، که
 مه‌زن‌ترین که‌لکه، له‌مه‌یشدا شله په‌ته‌و چه‌سی‌نراوو ساغ یه‌کسانن،
 چونکه شله په‌ته‌یی نه‌نگیکه‌ و‌ا له غه‌یری چوو‌ک‌دا، سهر‌مرای نه‌و
 به‌لکه‌یه‌ی که دم‌باره‌ی دوو هیلکه‌ی گون له فهرمووده‌ک‌ه‌ی عه‌مری
 کوری چه‌زم‌دا هه‌یه به‌لکه‌یه‌کی تریش هه‌یه که نه‌مه‌یه: چونکه نهم
 دووه ته‌واو که‌ری هه‌یکه‌له‌و بنیادی له‌شن‌و عه‌ماری تو‌وی زاوژین،
 نه‌گهر ههر‌دوو هیلکه گون ببری و ببی به‌هو‌ی نه‌وه تو‌ویشی نه‌می‌نی دوو
 خوینی ده‌که‌و‌یت‌ه‌سهر.

(۳۱۲) باسی لابر‌دنی که‌لک و هیژ:

له‌پاش نهم روون‌کردنه‌ویانه له باره‌ی تاوان‌کردن له نه‌ندام
 دپینه سهر باسی نه‌مانی که‌لک و لابر‌دنی هیژ له گیانی ناده‌میزاد‌دا،
 نه‌و هیژانه‌ی که بژاردنی تایبه‌تی هه‌یه به‌ر‌ابه‌ر به نه‌ه‌یشتنیان
 نه‌مانه‌ن.

یه‌که‌م: هیژی قسه‌کردنه. له لابر‌دنی هه‌موو هیژی قسه‌کرد‌نا له
 زامنی گو‌یادا خوینی که‌سی به ته‌وا‌ی پ‌یویست ده‌بی. چونکه بووه
 به‌هو‌ی له کیس‌چوونی باشر‌ین که‌لکی زمان، ده‌ق وه‌ک سو‌مای چاو، وه له
 لابر‌دنی هیژی گوتنی هه‌ندی پیت‌دا به‌شه خوین‌بایی بو داد‌م‌نری، به‌پ‌یی
 ریژ‌ه‌ی تی‌ک‌رای نه‌و پیتانه که له زامانی نه‌و که‌سه‌دا به عاده‌ت به‌کار

دهيئرين. بهلام نهگەر کهوتەوه سەر قسهکردن و زمانی بهربوو نهوه دهبن خوينه که رمت بکاتهوه.

دووهم: هيئى چاوه. له لابرڊنى هيئى بيناييدا تهواوى خوينبایى کهسئ پيويسته، چونکه کهلگى هەردوو چاو بریتىیه له هيئى دیتن، واته: سوڤماي چاو، دهی لهناوچوونى نهو سوڤمايه ريك لهناوچوونى هيئى هەردوو دەست دهکا، که ئيفليج کرابن، کهوابئ ئه‌ميش وهك نهو دهبن بههوى پيويستبوونى خوينئ له‌سەر تاوانکاره‌که.

سپيه‌م: هيئى بيستنه. له لابرڊنى هيئى بيستنى هەردوو گویدا خوينئ هه‌يه، چونکه نه‌مه برپارى ئيمامى عومهره (ره‌زاه‌خواه‌لبنه‌) که‌س‌يش راجيايى نيشان نه‌داوه، له‌بەر ئه‌وه‌يش که هيئى بيستن له نازدارترين هه‌سته‌کانى مرو‌فقه، له‌بەر نه‌وه ريك وهك بينايى وايه له‌م باره‌يه‌وه.

چوارهم: هيئى بۆن کردنه. له لابرڊنى هيئى بۆن کردندا به ته‌واوى، خوينئ ده‌چه‌سپئ له‌سەر تاوانکار، چونکه هيئى بۆن‌يش يه‌کيکه له پينج هه‌سته، له‌بەر نه‌وه له بينايى ده‌چئ! گوتيارئ ده‌بيئئ: له لابرڊنى هيئى بۆن‌کردندا خوين نيه، به‌لگوو قه‌بلاو (حوکومه‌ت) هه‌يه، چونکه کهلگى ده‌سگای هه‌ستى بۆن‌کردن له چاو ده‌سگای هه‌سته‌کانى تر دا زۆر لاوازو بى هيژه.

پينجهم: هيئى ژيرييه، که پيشى ده‌گوتريئ: هوش: نه‌قل. له لابرڊنى هيئى نه‌قلدا خوينئ هه‌يه، واته: نه‌گەر کهسئ به ناره‌وا به‌هەر شي‌وه‌يئ، نه‌قلئ که‌سيكى نه‌هيشت، نه‌وه دهبن ته‌واوى خوينئ نه‌و

کسه سهدا، چونکه لهو نامه یه دا که حه زرمه نووسی بو ئالی عه مری کوری حه زم له یه مهن نه مه ی تیا دا بوو، له بهر نه وهیش که نه مه فه توای عوم هرو زهید بووه، وه که سیش راجیایی نیشان نه داوه، له بهر نه وهیش که هو ش له نازدارترین ههسته گانه، که واته: له ناو گشت ههسته گاندا نهو له گشتیان له پی شتره له وهدا که خوینی ته وای بکه وئ له کاتی فه وتانیدا. مه بهست له ژیری که لابرندی خوینی پیویست دهکا نهو هو شه زکماکیه یه که ته کلیفی پیوه په یوهسته به لام نهو ژیری و زرنگیه ی که له نه نجامی خویندن و روشنبیری و هه ول و ته قه لای زوردا پهیدا ده بی و مرو فئ پی روشنبیرو زرنګ ده بی نه وه قه بلاوی تیایه (له شه ریعه تی نیسلامدا ماموستا مه لا عه بدولکه ریم ده فقه موی: نه م هیژانه چواردن، نه مانهیش نه وانی تریانن: (۶- هیژی ده نگ ۷- هیژی چه شتن ۸- هیژی جاوینی خواردمه نی ۹- هیژی هه لمه تی ده ست ۱۰- هیژی هه لمه تی پی ۱۱- هیژی ده رپه رپندی ئارمزووی مرو فقه ۱۲- هیژی خو ش و مرگرتنه له چوونه لای ژن ۱۳- هیژی ئاوس کردنی ژنه ۱۴- هیژی ئاوس بوونی ژنه) تکیه بر وانه: شه ریعه تی نیسلام بهرگی چوار لاپه ره (۶۷) و مرگئ).

۳۱۳) باسی برینی ئیسک ده رخهرو ددان:

له خوینی برینی ئیسک ده رخه ر (موضیحه) و یه ک ددان دا پینج و شتر ده درئ، چونکه به ده ق له هه ندئ گپړانه وه گانی فه رمووده که ی عه مری کوری حه زم دا (ره زه خوا لپه) وا ده فقه موی: وه ک له پی شه وه

رابورد، نهویش بزانه ههرکاتئ ژماره‌ی برینه‌گان، یا ژماره‌ی ددانه‌گان زیاد بکه‌ن ژماره‌ی بژاردنه‌کەیشیان به‌قەد ژماره‌ی شهوان زیاد ده‌گەن، که‌واته: خوینی دوو زامی نیسک‌دەر‌خەر دمکاته ده وستر، خوینی خستنی ده ددان دمکاته په‌نجا وستر.. نیت‌ر هه‌روا. به‌لگه‌ی ئەم دوو ب‌پ‌یاره‌یش له پ‌یشه‌وه رابورد.

(۳۱۴) خوینی نه‌و نه‌ندامه‌ی که سوودی دیاری نیه:

هەر نه‌ندامی که‌لکی که‌وره‌ی دیاری گراوی نه‌بی، هه‌روا هەر زامو ب‌رینی که بژاردنی بۆ دیاری نه‌گرا‌بی، هه‌روا هەر تاوانی له له‌شو له هۆش که بژاردنی تایبه‌تی بۆ ب‌پ‌یار نه‌درا‌بی، هه‌روا شکاندنی نیسک، ئەم جوۆره تاوانانه حوکمرانی شهرع نه‌ندازمیه‌ک پاره ب‌پ‌یار د‌م‌دا له به‌رابه‌ریدا، که له زاراوه‌ی شهرعی پ‌ی‌رۆ‌زدا به‌و نه‌ندازه پاره‌یه ده‌گوت‌ری (حوکومه‌ت – قه‌بلاو). ریژه‌ی ئەم نه‌ندازه پاره‌یه له‌چاو کابرای تاوان لئ گراودا ده‌کوو ریژه‌ی ئەو نه‌ندازمیه‌یه که که‌می کردووه له نرخو به‌های کابرای تاوان لیک‌راو به‌هۆی برینه‌که‌وه یا به‌هۆی تاوانو شکسته‌که‌وه له‌چاو به‌هاکه‌یدا به‌ساغی. بۆ نموونه: وا داده‌نیین حه‌مه‌لاو که موسولمانیکی ن‌یرینه‌ی نازاده له‌پاش تاوانه‌که‌و له پ‌یش تاوانه‌که‌دا نه‌گەر به‌نده ب‌وایه بایی چه‌ند ده‌بوو، با بل‌یین له پ‌یش تاوانه‌که‌دا بایی سه‌د لیره ده‌بوو، له‌پاش تاوانه‌که بایی نه‌وه‌د لیره ده‌بوو، که‌واته: ده‌یه‌کی به‌هاکه‌ی که‌م بۆته‌وه، ده‌ی که‌وابی ده‌یه‌کی خوینی خۆی که موسولمانیکی ن‌یرینه‌ی نازاده خوینی له جیاتی ئەم تاوانه ده‌که‌وی، که

بە وشتر دەكاته دە وشتر، بەزېر دەكاته سەد دېنارى زېر. ئەگەر تاوان لېكراو ژن بى، يا خاوەن نامە بى، يا ناگر پەرست بى، يا بەندە بى، يا كەنيزەك بى، بە ھەمان شىۋە ئەندازە بۇ خويىنى زيانەكەى ديارى دەكرى، كەواتە لەم نموونەپەدا لە جياتى ھەمە لاو دادامىن بى، كە ژنيكى نازادى موسولمانى مەردە، خويىنەكەى ناوا دەفەرموى: دۆزىنەو: دەئىين: ئەگەر ئەم ژنە نازادە تاوان لى كراو ئەگەر كەنيزەك بى بايى چەندە؟ دەئىين بايى دە دىنارە لە پېش تاوانەكەدا، بەلام لە پاش تاوانەكە بايى نۆ دىنارە، كەواتە: دەپەكى خويىنى خۆى دادەنرى بە ھەبلاوى ئەم تاوانە. كە بە حوشتر دەكاته پېنج حوشتر، وە بە زېر دەكاته پەنجا دىنارى زېر، چونكە خويىنى ژن نيوەى خويىنى پياو.

۳۱۵) باسى خويىن بايى بەندەو ئاوەلمەى ناوسك:

ھەركاتى كەسى بەندەيى يا كەنيزەكى بكوژى پيوستە لە سەرى كە بەھاكەى بە تەواوى بدا بە خاوەنەكەى، ئىتر بكاۋە ھەر چەند دەبى ئەو ئەندازمىە بدا، بە مەرجى ئەو كەسە برپرسىار بى لە ضەمانەتى ئەو بەندەو كەنيزەكە، چونكە بەندەو كە نيزەكيش جۆرېكن لە سامان، لەبەر ئەو ۋەك گشت سامانيكى تر بزاردىن بۇ ھەپە، ئەگەر كەسى سكيكى لە بارى كەنيزەكى برد، بەھۆى تاوانىكەو، دەپەكى نرخى دايكەكەى خويىنى ئەو سكة لەبار براوھەپە. چونكە كۆرپەلەپەكى ئادەمىيە، لەبەر ئەو دەستە بەردەكرى بە دەپەكى بەھای دايكى. نرخى

ئەو رۆژە دایکەكە حلیبە كە زەبرەكەى ئى دراو، چونكە ئەو زەبرە بوو بەهۆى لەبار چوونى. بەلام خوینی كۆرپەلەى ناو س ك كە كۆرپەلەكە موسولمانى نازادبى، خاى نیرینه بى یا مینینه، ئەگەر كەس بە تاوان لەبارى بەرى دەكاتە سەرى كۆیلە، خاى ئەو كۆیلە بە نەندەبى یا كەنیزەك بى دەبى. چونكە پینگەمبەر (ئەروەدە خواە لەسەربە) لە مەسەلەیهكا كە براووتە خزمەتى ئاواى بربارداو (شەيخان فەرمودەیهكیان لەم بارەیه وەرگیراوتەو. بپوانە تاج / ۲ ل - ۲۲۰ ز - ۸۴) بەهەر حال نابى خوینی ئەم كۆرپەلەیه لە نیووى دەیهكى خوینی باوكى كەمترى، یا لە دەیهكى خوینی دایكى كەمترى، كە دەكاتە بەهای پینج و شتر، چونكە عومەر (ئەزە خواە لیبە) نرخى سەرە كۆیلەكەى دادەنا بە پەنجا دینارى زىر، كە دەكاتە دەیهكى خوینی دایك و بیستیهكى خوینی باوك، هەروا عەلى و زویدیش بەهای ئەو كۆیلەیان بەو جۆرە بپار دابوو، كەسیش سەربینجى لە كارەكەیان نەكردوو.

۳۱۶) چەند مەسەلەى:

ئەگەر كەس قیراندی بەسەر مندالێكى نەفاما كە لەسەر قەراخى سەربانى بوو، یا لەسەر كەنارى چۆمى بوو، یا لەسەر لیواری بیری بوو، وە مندالەكە لە قیزەكە ترساو راجەنى و كەوتە خوارەو و پىى مرد، ئەو خوینی پىویست دەبى، بەلام بەبى كوشتنەووى قیزەكەرەكە، گریمان منالەكە لە زەویپەكى تەختاییدا بى بەو قیزەیه بەرى، لە سەرراى فەرمودەى سەنگین ضەمان و دەستە بەرى لەسەر كابراى

پېر مګر نابې، چونکه مردن به هوی شتی واوه له وپهړی دووریدایه، شیت و دیوانه یی که به هوی شتی واوه سهر سام ده بی و تووشی دلته راوګی ده بی، هه روا خه وتوو و ژنی بی هیژیش له م مهسه له یه دا وهك مندالی نه فام وان. په لاماری چه گدان له که سی و هه رده هی توند له م مهسه له یه دا برپاره که یان وهك برپاری قیزه و قیره وایه، نه گهر که سی قیزاندی به سهر منالیکي گچکه دا، مناله که له ترسا نه قلی فه وتاو هو شی نه ما، دهسته بهری پیویسته نه گهر که سی کیش به شم شیروه نیشته سهر که سی، مهسه لا، وه کابرا له بهری رای کرد، وه له ترسا خو ی هه لدا یه ناو چه می، یا له هه لدریکي به رزمه وه خو ی فرده یه خواره وه، یا خو ی خسته ناو بیرئ، وه مرد نه وه دهسته بهری نه وه که سه له سهر شم شیر به دهسته هه لفرینه که ی نیه، چونکه هه لته اتوو که خو ی هه لسا وه به ده سپیشخه ری له مردنی خویدا، له کاتی وایشدا نه وه ی راسته وخو هه لسی به تاوانی پیش نه وه که سه ده خرئ که بووه، به هوی نه و تاوانه!.

وهل نه ومنه هه یه نه گهر هه لته اتوو له م بارو دوخه دا ناګای له هو ی نه و سهر تیا چوونه ی خو ی نه بوو، وهك نه وه به بی نارمزووی خو ی که وته خواره وه، له بهر نه وه که کویر بوو، یا له تاریکیدا بوو، یا دنیا شهو بوو، چاوی له بهر پیی خو ی نه بوو، نه وه له م کاته دا دهسته بهری پیویسته.

نه گهر که سی منالی بداته دهستی مه له وانی هه تا فیری مه له ی بکا، مناله که له ناوه که دا بخنکئ، نه وه خوینی نیمچه فهستی ده که وئ، له سهر فه سی فهرمووده ی دروست، هه روه ها نه گهر ماموستا بو ته می کردن له منال بداو به و ته می و لیډانه بهرئ ته ویش خوینی نیمچه

قهستی دهکەوئ. خاکو خوئی ناو ماڵو توپکلی کالەکو شووتی و مۆزو
شتی تری وا، ئەگەر لە وێرانەیی یا لە سەلوپنک و زبڵدان فرەبدرین، وە
بوون بەهۆی نەمانی کەسێ، یا بوون بەهۆی فەوتانی سامانی، نابێت
بەهۆی دەستە بەری، بەلام ئەگەر لە سەرەپێ فرەیان بدا، وە زیانیکی
سامانی، یا زیانیکی گیانی بە هۆیانەووە رووبدا خاومن زبڵەکە دەبێ بە
دەستەبەر، بە مەرجێ ئەو کەسە کە ئەو زیانە لێ دەکەوئ خوئی
ئەووە نەزانی، بەلام ئەگەر خوئی بە ئارەزوو بە سەریا رویشت و قاچی
هەلخلسکا و قاچی شکا، یا سەعاتەکە دەستی شکا، مەسەلا، ئەووە هیچی
ناکەوئ. بەلام ئەگەر بۆ بەرژەوندیی گشتی سەر جادەکە ئاورشین
کرد، هەتا تەپۆتۆز لە هاتوچۆکەرەکان نەنیشی، وە مەرووفی لێی
هەلخلیسکا، یا ئازەلێ، ئەووە دەستە بەری لەسەر نیە، بەلام ئەگەر ئەو
ئاورشین کردنە بۆ قازانجی خوئی بوو ئەووە دەستەبەرە، هەر وەها ئەگەر
قورپی سەرەپێ تەر بکاتەووە دەبێ بە دەستەبەری هەرشتی بەو قورە
بفەوتی، هەر وەها ئەگەر سەکۆیی لە بەردەم دەرگای مائەکەیدا دروست
بکا وە ببێ بەهۆی فەوتانی مەرووفی یاخود فەوتانی زیندەومریکی تر
دەبێ بە دەستەبەر.

(۳۱۷) باسی پاکانە (قهسامە):

پاکانە (واتە: دڵپاک کردنەووەی کەسێ بە سویند بۆ خواردنی) لە
شەرا بریتییه لە نیشانەیهکی وا کە هیز بدا بە دروستیی و راستیی
داواکار لە داواکەیدا. شیوەکار (صوورەت) ی پاکانە ئاوايه: تەرمی

کوژراوئ شوینئ بئ، نه زانرئ که کئ کوشتوو یه تی، به لگه ش نه بی له سر هوئ کوشتنه که ی، وه هه قدره که ی تو مه تی کوشتنی بدا له که سیکی ناوبراو، یا خود له کو مه ئیکی دیاری، هاوکات له گه ل نه و مدا نیشانهو قهرینه یه کی وا له نارادا هه بی که بونی نه و دی لی بی که قسه ی خوین ره سه کان راسته، که به وه ده گوترئ: (اللوث: البینه الضعیفة: ورده به لگه: قولاخ: سووسه) پا کانه زیاتر نه و دیه که داواکار په نجا سویند بغوا له سر راستی نه و داوای کوشتنه ی که دهیکا له داوا لی کراو، جا هر کاتئ له سر داوا که ی په نجا سویندی خوارد، نه وه له کوشتنی دهسته نه قه ستیدا خوین له سر داوا لی کراو خوی پیویست ده بی، وه له کوشتنی هه له و نیمچه هه له دا خوین له سر خوین ره سه گانی داوا لی کراو پیویست ده بی نه ک له سر خوی.

ورده به لگه (له وئ) نموونه ی زوره، وه ک نه وه تهرمی کابرای کوژراو له ناو هوژیکا، یا له قه لایه کا، یا له گوندیکی بچووکا، یا له گه ره کیکی بچوو کابی، که به شئ بی له گه ره کیکی گهورمتر، وه نه و شویننه ی که تهرمه که ی لی هه یه هی که سانی بی له دوژمنانی خاوه ن تهرمه که، به مهرجئ دوژمنایه تییه که یان ناشکرا بی، یا وه کوو نه وه کو مه لئ کو ببنه وه له سر که سی، وه پاش نه وه که بلا وه یان کرد تهرمی کابرایه کی کوژراو له ویدا به جئ بمینی، یا وه کوو نه وه کو مه لئ بو کارئ له شوینیکا کو ببنه وه، وه ک مزگه وت، یا بیستان و باخ، یا سه ره ریگه یئ، یا سارایی، نه وه ده بی به ورده به لگه، نه گهر له دوا بلا وه کردنیان تهرمی له و ناو مدا که و تبوو، وه کوو نه وه یه ک پیای نازادی دادپه روهر شایه تی بدا له سامان که نه و ره حمانی کوشتوو، نه مه پش ریگه یه کی تره له

رېځه‌ګانې سوسه‌ګردن و ورده به‌لګه و قولاً څکړدن، له مه‌سه‌له‌ی پاکانه‌دا. به‌لام نه‌ګر کومه‌ئې له زن، یا له منال، یا له به‌نده پیکه‌وه هاتن و شایه‌تییاندا که نه‌ریمان سامانی کوشتووه، نه‌وه له‌سهر رای مه‌رجووح (ناسه‌نګین) نابې به ورده به‌لګه، به‌لام له سهر‌رای سه‌نګین (راجیح) ده‌بې به ورده به‌لګه، هه‌روا نه‌ګر ټاک و ته‌را به رودوا هاتن و نه‌و شایه‌تیه‌یان دا نه‌وه ده‌بې به ورده به‌لګه.

سهر به‌لګه‌ی:

نهم مه‌سه‌له‌یه‌ی پاکانه‌یه نهم فهرمووده‌یه‌یه: رافعی کوری خه‌دیج (ره‌راه‌خواه لیب‌) فهرمووی: موچه‌ییه‌ی کوری مه‌سعوودو عه‌بدووللای کوری سه‌هل ده‌چن بو خه‌یبه‌ر، نه‌و کاته خه‌یبه‌ر له‌ګه‌ل موسولماناندا ناشت بوو، رېځه‌وتن له نیوانی دانیشتوانی و له نیوانی موسولماناندا هه‌بوو، جا له‌وې به‌ناو باخه خورماکانیدا بلاوده‌بنه‌وه، وه عه‌بدووللایان ده‌کوژرئ، کاتې موچه‌ییه‌یه ده‌چې بو لای عه‌بدووللای دهروانی و له خوینتی خویدا ګه‌وزاوو کوژراوه، جا ته‌رمه‌که‌ی له‌وې ده‌نیژئ و خوی دپته‌وه بو مه‌دینه، وه ګومان ده‌خنه سهر جووله‌که‌ګانې خه‌یبه‌ر، جا عه‌بدوړه‌حمانی برایی و دوو ناموزای (که حووه‌ییه‌یه و موچه‌ییه‌یه بوون) هاتنه خزمه‌تی هرزمرت (درووه‌خواه له‌سهر‌بې) جا عه‌بدوړه‌حمان (که له‌وان بچووکت بوو) ویستی باسی براکه‌ی بکا، پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سهر‌بې) پتی فهرموو: ریژی له خوت ګه‌وره‌تر بګره، یا فهرمووی: با ګه‌وره ده‌ست پیبکا، نیر نه‌ویش بی ده‌نگ بوو، جا نه‌وان هه‌ردووکیان باسی داستانی ناموزاګه‌یانیان کرد، پیغه‌مبه‌ریش

(مرووده خواه له سه‌ربه): فهرمووی: په‌نجا کهس له ئیوه سویند بخۆن له‌سه‌ر
 پیاوئ له‌وان، ئه‌و پیاوه پەت ده‌کړئ و ده‌دریته ده‌ستتان له جیاتی
 کوژراوه‌کاتان بیکۆزنه‌وه، گوتیان: شتئ که به‌دیاریه‌وه نه‌بووبین ئیمه
 چۆن سویندی له‌سه‌ر بخوین؟ فهرمووی (مرووده خواه له‌سه‌ربه): که‌واته
 جووله‌که‌کان په‌نجا کهسیان سویندتان بۆ ده‌خۆن و به‌وه پا‌کانه‌تان بۆ
 ده‌که‌ن، گوتیان: نه‌ی پینغه‌مبه‌ری خودا! هۆزیکي بی بر‌وان و سویندی
 نه‌وانه له کوئ بایه‌خی هه‌یه؟ جا پینغه‌مبه‌ر (مرووده خواه له‌سه‌ربه): خو‌ی
 خویننی کوژراوه‌که‌ی له و‌شتری زه‌کات دا (ش / د / ت / ن - شه‌په‌هین /
 نه‌بو داو و / تیرمی‌دی / نه‌سانی - زه‌وا خودا له‌م‌و‌بیان به‌) ئه‌م فهرمووده‌یه له
 سه‌هلی کو‌ری نه‌بو خه‌پشه‌مه‌یشه‌وه گ‌یر‌پراوه‌ته‌وه. ئه‌م فهرمووده‌یه
 ته‌رخانه‌کەر (م‌خص‌ص) ی گ‌شتایه‌تی ئه‌م فهرمووده‌ی تره‌ که ده‌فه‌رم‌وئ:
 به‌لگه له‌سه‌ر داوا‌کاره‌و سویند له‌سه‌ر داوا‌لی‌ک‌راو. داره ق‌وطنی ئه‌مه‌ی ئی
 پ‌تر کرد‌وو‌ه: ته‌نیا مه‌سه‌له‌ی پا‌کانه (قه‌سامه‌) ی ئی ده‌رجی.

بایستی ئه‌وه که له پا‌کانه‌دا له پ‌یشدا سویند ده‌درئ به‌ داوا‌کار
 ئه‌مه‌یه: لایه‌نی داوا‌کار له‌م مه‌سه‌له‌یه‌دا به‌هۆی ئه‌و ورده به‌لگه‌یه‌وه که
 هه‌یه هه‌ندئ به‌ ه‌یز‌تره‌، له‌به‌ر ئه‌وه شه‌رع له پ‌یشدا سویند ده‌دا به‌و،
 ده‌ی ئه‌گه‌ر ق‌ولا‌خ و نیشانه‌و ورده به‌لگه له ئارادا نه‌بوو ئه‌وه سویند
 ده‌درئ به‌ داوا‌لی‌ک‌راو به‌پ‌یی یاسای دامه‌زراوی شه‌رع: به‌لگه له‌سه‌ر
 داوا‌کاره‌و سویند له‌سه‌ر داوا‌لی‌ک‌راوه‌.

۳۱۸) باسی که فاره تی کوشتن:

هەر که سێ که سێ به نارهوا بکوژی که فاره تی پیویست ده بی له سهری خوی به ده سه نه سه ست بیکوژی، یا به هه له، یا به نیمچه هه له. که فاره ته که بریتیه له نازا کردنی به نده بی، که موسولمان بی و پاک بی لهو نه گانه ی که له شتی فروشتندا به نهنگ ده ژمی رین. نه گهر به نده ده ست نه که وت، یا بکوژ لات بوو نه وه پیویسته دوو مانگ له سهر یه که به رۆژووبی. خواه کوژراوه که موسولمان بی یا بیروا، پهیماندار بی یا خاومن پهیمان، نازاد بی یا به نده، به نده ی بکوژه که خوی بی یا به نده ی که سیکێ تر، ژیرو خاومن هوش بی یا شیت، منال بی یا گه وره، له دایک بووبی یا کۆر په له ی ناوسک بی. کوگری نه مه نه وه یه: خوینی کوژراوه که به هوی نیمانه وه یا به هوی نه مانه وه پاریزراوبی.

که فاره ت پیویست نابی به کوشتنی بیروای جهنگی و له نیسلام وه رگه راوو جهرده و ریگرو داوینپیسی هاوسه ردارو به کوشتنی ژن و منالی بیروایان له کاتی غه زاو جهنگدا، چونکه کوشتنی ژن و منال له کاتی غه زادا گهرچی نادرسته به لام له بهر ریژی خویان نیه، به لکوو له بهر به رژه وهندی موسولمانانه، تا دهمایه ی گوزهرانیان زیانی پی نه گا.

پیویستبوونی که فاره ت له کوشتنی هه له دا به یه کگرتن چه سپاوه، دمقی نایه تیش هه یه له سهری که خوی گه وره ده فهرموی: {وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ - سورة النساء - ۹۲/۴} هه تا کۆتایی نایه ت. واته ههر موسولمانی موسولمانیکی تر

بکوژئ ئه‌وه له سه‌ری پټو‌یسته که به‌نده‌یه‌کی موسو‌لمان نازاد بکا، وه خو‌ینیش بدا به خو‌ین‌ره‌سی ئه‌و کوژراوه.

پټو‌یستبوونی که‌فاره‌ت له کوشتنی ده‌سه‌نقه‌ستیشدا به‌م فه‌رمووده‌یه چه‌سپاوه: وائیل‌ه‌ی کو‌ری ئه‌سه‌قه‌ع ده‌فه‌رموئ: هاو‌رپیه‌کمان به‌ه‌وی موسو‌لمان کوشتنه‌وه دۆزه‌خی بۆ خ‌وی مسو‌گهر کردبوو، جا به‌م بۆنه‌یه‌وه چو‌وینه خزمه‌تی چه‌زرت (درو‌یده خوا‌ه له‌سه‌ریه‌) فه‌رمووی: له حیاتی خ‌وی به‌نده‌ی بۆ نازاد بکه‌ن. له گ‌یرانه‌وه‌یه‌کا: با به‌نده‌یی نازاد بکا، خ‌ودای گه‌وره له حیاتی هه‌ر ئه‌ندام‌ییکی ئه‌و به‌نده‌یه ئه‌ندام‌ییکی ئه‌و له ناگ‌ری دۆزه‌خ نازاد ده‌کا (ن/د/ ئیبنو ح‌یسان و حاکم به‌ دروستی داده‌نن. حاکم ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته به‌پ‌یی مه‌رجی شیخی بوخاری و شیخی موس‌لیمه) دیاره که بکوژ کاتی ناگ‌ر مسو‌گهر ده‌کا بۆ خ‌وی که به‌قه‌ستی به‌ناه‌ق که‌سیکی کوشت‌یی، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش ئه‌م‌یش هه‌ر کوشتنی ئاده‌میزادی خو‌ین قه‌دمغه کراوه له‌به‌ر ر‌یزداری خو‌ینه‌که‌ی، که‌واته له می‌شدا که‌فاره‌ت وه‌کوو کوشتنی هه‌له پټو‌یسته ئه‌گه‌ر گو‌مه‌ئیک پ‌یکه‌وه یه‌کیکیان کوشت، گه‌رده که له‌سه‌ر هه‌ر یه‌کیکیان سه‌ربه‌خۆ که‌فاره‌تیکی ته‌واو بدا، چونکه نه‌م که‌فاره‌ته هه‌قیکه په‌یوه‌ندی به‌خ‌ودی کوشتنه‌وه هه‌یه، به‌ش به‌شیش ناگ‌ری، له‌به‌ر ئه‌وه پټو‌یسته ده‌ق وه‌ک تۆله لی‌سه‌ندن هه‌ر که‌سه‌یان که‌فاره‌تیکی ته‌واو بدا، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش که مانای په‌رستنی تیا‌دایه، عیبا‌ده‌تیش به‌ش به‌ش ناگ‌ری. هه‌یشه ده‌فه‌رموئ: به‌هه‌موویان یه‌ک که‌فاره‌تیان له‌سه‌ره چونکه که‌فاره‌ت م‌الیکه به‌ه‌وی کوشتنه‌وه پټو‌یست ده‌بی. ئه‌گه‌ر بکوژه‌که منال، یا ش‌یت بوو،

ھەقدارەكانيان ھەر كەسەيان لە مالى خۇي كەفارەتەكەيان بۇ دەدا، ھەر
وہك چۆن زەكات لە مالى خودى منالەكە ياخودى شىتەكە دەرەكەرى.
بەلام بە بەھىچ جۆر ھەقدارو سەرپەرشت لە جياتى منال، يا لە جياتى
شىت بەرژوو نابن، بەلكوو رۆژوو لەسەر خۇيانە لە پاش رەسىدە بوون،
بە مەرجى خاوەن ھۆش بن.

٣١٩) باسى تۆلەي تاوان كە ناودارن بە ھەددە شەرعىيەكان:

تۆلەي تاوان بە عەرەبى ناوى (الحدود)ە كە كۆي (حد)ە ھەددىش
لە زامانا بە واتا سنوورە كە نيشانەي سەرەتاي ھەدەغە بوون و رى
لېگرتنە، جا بۆيە تۆلەي تاوان وا ناوئراوہ چونكە رېگە لە روودانى
كارى شەرم ئاومەرى نالەبارى ناھەموار دەگريو سنوورى بۇ دادەنى.

تۆلەي تاوان (يا ھەددى شەرى) لە شەرى پىرۆزدا برىتييە لە
تۆلەيەكى تايبەتى لەسەر تاوانى كە پىويست بووہ لەبەر ئەوہى كە
ھەقى خودايە، وە لە بابەتى داوین پيسيدا وايە، يا لەبەر ئەوہى كە
ھەقى مەرۆفە، وەك تۆلەي بوختان. بە پىچەوانەي تەمىكردنەوہكە لە
شەرى پى دەگوترى: تەعزىر، چونكە تەمىكردن سزاىەكى نادىارىيە
فەرماندار بە كۆشش دايدەنى.

۳۲۰) تۆلە (ھەددى) شەروالىپىسى:

شەروالىپىسى دوو جوۆرى ھەيە: ھاو سەردارو بى ھاوسەر واتە:
محسن و ناحصن.

مرؤفى خاومەن ھاوسەر، ج پياو بى ج ژن، تۆلەكەى ئەوھەيە ئەگەر
داوینپىسى لەسەر جەسپا، بە گەمتك و بەردى پىر بە مشت و بچووكتى
سەنگەسار دەكرى ھەتا دەمرى، بەلام دارى ھەددى ئى نادرى، بى
ھاوسەرىش (واتە: كوپو كچيش) سەد داريان ئى دەدرى و تاماوى
سالىكىش شار بەدەر دەكرىن. كۆگرى ھۆى ئەم تۆلەيە ناوايە: مرؤفىكى
رەسىدەى خاومەن ھۆش بە ئارەزووى خۆى ئەك بە زۆرى زۆردار، سەرى
چووكى خۆى، ئەو ئەندازەيەى كە خەتەنە دەكرى، يا بە ئەندازەى ئەو
نوقوم بكا بە زىي ژنىكى زىندووى وادا كە پىي ھەرام بى، لە ھەمان
كاتدا گومان و شوبەھى ھەللاىبون لە ئارادا نەبى، ياخود ژنى
كەرەسىدەو ھۆشدار بى بە ئارەزوو ھەبوولى ئەو بەكات. پياو ژن وەك
يەك تۆلەيان لەسەرە، چونكە ئىمامى عومەر (رەزە نووالبى) لە وتارىكا
ھەرمووى: بىگومان كە خودا موھەممەدى ئاردووو لەگەل ئايىنى
راستداو قورئانى ئاردۆتە خواروھ بوى، ئايەتى بەردەبارانكردى
داوینپىسيان جاران ئايەتى بوو لە قورئان كە ئەمە دەقەكەيەتى:
(الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة) واتە: پياو ژنى سەرە
ئەگەر داوینپىسيانكرد بەبى چەندو چوون سەنگەساريان بكەن. ئىمە
بەخودى خۆمان ئەو ئايەتەمان خويندۆتەوھو لە مەستەكەى
تىگەيشتووین، ھەرچەندە ئەم ئايەتە لە تىلاوھتدا نەسخ بۆتەوھو لە

خویندنه و هدا سراوخته و هو له قورناندا نانووسری، به لام دهگهرو
برشته که ی همر ماوه و هیشتا حوکی پیده کری، بویه پیغمه مبر خوی
(مرویه خواه له مبره) داوینپیسانی بهرده باران دهگرد، نهومتانی نیمهش له پاش
نهو بهرده بارانیان دمکهین، به لام دهرسم که موسولمانان بکهونه
چهر خیکه وه، که سی پهیدا ببی بلی: له نامه ی خودادا نایه تی
بهرده بارانکردنی تیادا نیه. جا به نه کردنی نه رک که خودا له قورنانا
دایناوه له سهریان تاوانیار دهبین و له ریگه دمرده چن! بیگومان که
بهرده بارانکردن همرمانی نامه ی خودایه و راست و دروسته، وه نه
همرمانه (حوکه) ه بۆ نهو پیاوو ژنانه یه که له وه و پیش ژنیان هینابی و
به دهستان گرتبی، یا خود شوویان کردبی و میرد به دهستی گرتبن، وه
له همل و مهرچیکا که به لگه هه بی که بریتیه له چوار شایه تی نیرینه ی
دادبه رومر یا سک دیاری بدا، یا پیلینان و چوونه ژیر له کایه دا بی.

سویندم به زاتی خودا نهوه نه بی که خه لک بلین: عومهر شت له
نامه ی خودا، نایه ت له خویه وه له قورنان زیاد دهگا، دنا نهیم
نوسییه ودا (شه یخان و نه بو داوودو تیرمیزی و نه سانی گیراویانه ته وه)
نهم وتاره ی عومهر له بهر چاوی گو مه لئ له یارانی پیغمه مبر بوو (مرویه
خواه له مبر پیغمه مبرو ره زاده خودا له یارانه بۆ) له گه ل نهوش کهس لاری لی نه بووه.

وهکی تریش نه گهر داوینپیس هاوسه مردار نه بوو (واته: روژی له
روژان ژنی نه هینابوو، وه هیشتا همر بوخچه ی نه کراوه بوو، واته: کوپ
یا کچ بوو) نهوه سه رنج ده دهین: نه گهر زیناکاره که نازاد بوو نهوه
تۆله که یان بریتیه له وه یه کی سه داریان لی بدرئ و بۆ ماوه ی سالی شار
به دمر ده کرین. له باره ی دارکاریه که وه خوی گه وره ده فهرموی:

{فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةً جَلْدَةً - ۲/۲۴} واته: ژنی داوین پيس و پياوی داوینپيس يهکی سهر و سهد داریان لی بدهن) پیغه مبه ریش (مروودو خواو له سهر بڼ) دمفه رموی: کچ و کور يهکی سهر و سهد داریان لی ددری و تاماوهی سالیکیش شار به دهر دهرکړن. (موسلیم). مهرجه نهو شوینهی داوینپيسی بۆ رهه نه دهرکړی ماوهی دوو قوناغ یا زیاتر دوور بی، که ماوهی کورتکردنه وهی نویر له سهفه ردا، چونکه مبه ست لیی نهو دبه که کابرا هه ست به نامویی و بی هاودهنگی بکاو دووربی له که سوکارو نیشتمانی خوی. گریمان پیشه وای موسولمانان وا به باش بزانی که دووری بخاته وه بۆ دوورتریش دمتوانی. چونکه نهو به کړی صه دیق رهه نهی دهرکړد بۆ فهدک و عومهر بۆ شامو عوسمان بۆ میصرو علی بۆ به صره، به لی پیویسته ژنه که له گهل خویسه کی خویدا دوور بخړیته وه، ههر چهند به کړش له گه لیدا برپوا، کړیکه یش له سهر ژنه که یه.

جا ههر کاتی مروفتیکی هوشاری رسیدهی سه پشک به نارم زوی خوی داوینپيسی نه نجام بدا، خواي موسلمان بی، یا پهیماندار (نیممی) بی، یا هه لگه پراوه بی، توله پیویست دهبی له سهری. موسولمان به یه کگرتن، پهیمانداریش له بهر نه وه که هه موو نه ته وه کان به یه ک دنگ ده لی: شهروالپيسی نا دروسته، نه مه له کاتیکا که نهو پهیمانداره پابه ندی برپاره کانی نیسلام بووهو پهیمانی داوه که سنوورده کانی نیسلام نه به زینی، که واته له م رووهو له موسولمان ده چی و برپاری موسولمانی به سهردا جیبه جی دهرکړی، سهرم پای نه م یه لگانه یش به لگه یه کی روشنی تریش هه یه که کرده وهی پیغه مبه ره (مروودو خواو له سهر بڼ) چونکه پیغه مبه ره

خوی (دروودە خواە لەسەر بێ) ژن و پیاویکی جوولەگە ی بەردەمبارانکرد کە داوینپیسیان کردبوو، کە هەردووکیان خاوەن هاوسەر بوون (بەروانە: تاج/ ۲ ل - ۲۴۳ - وەرگێی). هەلگەراوەشیش باشتەر تۆلە ی ئی دەسپێری، چونکە گشت بێریاریکی ئیسلامی لەسەر جێبەجێ دەکری.

بەلام تۆلە لەسەر زۆر لیکراو نیە، چ پیاوبی چ ژن، لەسەر فەرمایشتی دروست زۆر لیکردن بۆ پیاویش رێگە ی تێ دەچی، بەلام بۆ ژن ریتچوونی زۆر لیکردن بەبێ راجیایی هەیە.

دیشان بۆ پتویستبوونی ئەم تۆلە یە ئەوەش مەرجه کە سوور بزانی کە شەر و ئالپسی نادروستە، لەبەر ئەوە کەسێ کە ئەوە نەزانی هەددی لەسەر نیە، وە کەسێ لە چۆلەوانی گەورە بووبی، یا نۆ موسوڵمان بی، لەبەر ئەم مەرجه یە کە حەزرت (دروودە خواە لەسەر بێ) بە ماعیزی فەموو: ئایا دەزانی کە داوینپسی چییە؟. دە ی ئەگەر نەزانی واتای داوینپسی رێگە ی لە جێبەجێکردنی تۆلە نەگرتایە پیغەمبەر (دروودە خواە لەسەر بێ) ئەم پرسیارە ی لە ماعیز نەدەکرد، سەرەرای ئەمەش دەلێن: تۆلە پاشکۆو ئەنجامی تاوانە، نەزانیشت تاوانبار نیە! کەواتە: تۆلە ی لەسەر نیە.

هاوسەرداریی (الاحصان):

ئیحسان لە زمانی عەرەبدا واتە: مەنع، مەنعیش بە کوردی واتە: نەهێشتن، خوا ی مەزن دەفەرموی: {لِتُخَصِّنْكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ - ۲۱} واتە: هەتا نەهێلێ زەبرو زەنگ لە جەنگدا بە یەکتری بگەیهنن،

له عورفی شهر عدا به زور واتا هاتوو، به واتا نیسلام هاتوو، وهك ئەم
 نایهته { فَإِذَا أَحْصَيْنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ - سورة النساء - ۲۵/۴ }
 به پیتی قسهی هه ندی رافه کار (احصن) لهم نایهته دا به واتا (اسلمن) میه،
 به واتا نازادیش هاتوو، وهك ئەم نایهته: { فَعَلَيْنَهُنَّ نِصْفُ مَا عَلَى
 الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ - سورة النساء - ۲۵/۴ } لهم شوینه دا
 موحصه نات به واتا ژنانی نازاده، به واتا مهردی و داوین پاکیش هاتوو،
 وهك { وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ - سورة النور - ۴/۲۴ }
 لی رهشدا موحصه نات به واتا ژنانی مهردی داوین پاکه، به واتا به
 شوودانیش هاتوو، وهك { وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ - سورة النساء
 - ۲۴/۴ } ژنه میرد داره کان، به واتا چوونه لایش هاتوو، وهك
 { مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ - سورة النساء - ۲۴/۴ } ئەو میش که
 ده لێین: نیحصان لهم باسه دا واتی وایه: که دروست بوون و جووت بوون له
 هاوسه ریه کی دروستدا رووی دابی، به پیتی ئەم فەرماشتهیه تی (میرمه
 خوا نه سه ربه): هه ر موسو لمانی شایه تمان بهی نی و بلی: (اشهد ان لا اله الا
 الله واشهد ان محمدا رسول الله): به دل باو مره هه یه و به زمان ده لیم و
 شایه تی ددهم که هه ر خودا خودا یه و بهس، خودای تر نیه،
 موحه ممه دی کوپی عه بدو لایش پیغه مبه ری رهوانه کراوی خودایه. نیتر
 خوینی ئەو که سه حه رامه و به هیج شیوه یی خوینی به کهس رهوا
 نابی، مه گه ر له یه کی لهم کاتانه دا: بیوه پیاوی داوین پیس بی یا خود
 بیومرزی داوین پیس بی، یا کهس به ناره واه کهس بکوژی، یا له نایینی
 خوی و مرگه رابی و له کۆمه لهی موسو لمانان ته رابوو بی! (شه یخان
 گپ راویانه ته وه) زانا کان به یه ک دهنگ دمه رموون: وشه ی (الشیب: بیوه

پیاو، یا بیومژن) له م هه رمووده یه دا مه به ست لی ئی نه و دیه. نه و پیاو ده یا نه و ژنه له وه و پێش له گه ل ه اوسه ری هه لآ ئی خویدا دروست بووبی.

(۲۲۱) مه رجه گانی هاوسهرداری نه مانه ن:

یه گه م: نه ر کداری و نه ر ک له سه ری (ته کل یف) که واته تۆ له و داری هه دد له سه ر منال و شیت نیه، به لام به شتی که چاو تر سینیان بکا ته می ده کړن، وه که له سه ر کردنی هه موو شتی کی نادرست ته می یه کی ناوا ده کړن که عاریان پینن.

دووه م: نازادی. کۆ یله به هاوسه ردار به م مه عنا یه دانانری، با له وه و پێش له گه ل ه لآ و هاوسه ری خویدا جووت بووبی! چونکه نازادی نیشانه ی ته و او ی و خانه دانی و گه ردن به رزی و سه ر به رزی یه، خانه دانی ش خۆ ی له شتی وا ده پارێزی که نامووس و ئا بر ووی به ری، به پێچه وانه ی کۆ یله وه، چونکه کۆ یله له پیکراوه نه و نه ده به چاوی سووک ته ماشا کراوه ده ربه ستی نه وه نه ماوه که وه که مرو ففی نازاد پارێز له سووکا یه تی بکا!.

چاران پیغه مبه ر (درو ده خوا ده له سه ربه) که په میانی له ژنان و مرگرت، له سه ر ره فتار کردن به م ئایه ته به یه تی ئی و مرده گرتن: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ} که نه مه بوخته ی راهه که یه تی: نه ی پیغه مبه را کاتی ئافره ته موسو ئمانه کان هاتن بۆلات که په میانت پێ بدن له سه ر نه وه په میانیان ئی و مر بگره که هاو به ش بۆ خودا بریار

نەدەن و دزى و حيزى و داوينپىسى نەكەن... تاكۇتايى ئايەت، جا ھىند
(رەزەلەنمەس) كە بۆ يەكەمجار ئەمەي بىيىست بەسەرسامى لەو گۆشە
نىگايەوۋە كە ئافەرەتتى ئازاد چۆن شتى وا دەگا گوتى: بۆچى ژنى
ئازادىش حيز دەيى؟!!

سییه: دروستبوون لهگهل هاوسهردا، بۆ ئههه ئهوهنده بهسه که
سهري چووک ئهه ئههنازمیهی که سونهت دهکری، نوهم ببی لهناو
زیدا، با رههتبوونیش روونهدا. مههست له هاوسهري دروستو ههلال
ئهومیه که ژن و میرد به ماره برینی دامهزراو به یهک گهیشتب،
کهواته ماره برینی دانهمهزراو بهرناکهوی، چونکه ئهوه نابی بههوی
هاوسهرداری (احسان) چونکه نادروستهو نابی بههوی مهردی و رهوشت
تهواوی. بزانه بۆ جیبهجیکردنی تۆله مهرج نیه ههردوو لا
هاوسهردارین، لهبهر ئهوه نهگهر کوپۆ لهگهل ژنیکی هاوسهرداردا ئهه
نیشهی کرد، یا کچی لهگهل پیاویکی هاوسهرداردا ئهه نیشهی کرد، لهه
دوو کاتهدا هاوسهردارهکهیان بهردمهباران دهکری و بی هاوسهرهکهیان
دارکاری دهکری و سالی رهههه دهکری.

۳۲۲) تۆلەي بەندەو كەنيزەك:

بهنده يا كه نيزهك هر گاتئ داوئنيپسيان كرد په نجا داري
 حەددیان ئی دەدرئ، به پئی ئایه تی: {فَعَلَيْنَهُمْ نِصْفُ مَا عَلَى
 الْمُخَصَّنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ - سورة النساء - ۲۵/۴} له بهر نه و هميش
 كه كۆيله به هۆي كۆيله بيهوه ناتەواوه، كه واتە باوهك ژنهيان و عيبدو

ته لاق به قهد نيوهى نازاد حسيبي بو بکري، چونکه بهنده بوى ههيه دووو ژن بهيني، عیددهى که نیزهک نيوهى عیددهى ژنى نازاده، ته لاقى بهندهيش نيوهى ته لاقى نازاده، که واته با حهدهدهکيشى نيوهى حهدهدى نازاد بى! کويله نيو سال شار بهدمر دمکرى واته: شەش مانگ.

٢٢٢) باسى نيربازى و چوونه لای چوار پى:

نيربازى و ههتيوبازى تاوانىكى گهلى گه ورهيه، له گونا هه ره گه وره گانه، هوى پيوستبوونى تولهيه، بريتييه له وه كه مروف به پاش بچيته لای مروفى نيرينه. دهى هه ره كه سى به نارمزوو به پاش بچيته لای مروفيكى نيرينه، نه وه له چه شنى تولهى داوينپيسى تولهى ئى دسینرى، نه گهر هاوسه رداربى به ردمباران دمکرى، نه گهر بى هاوسه ر بى سه دداری ئى ددروى و سالى رهه نه دمکرى، خواه موسولمان بى يا بهيمانداربى، يا هه لگه راوه بى، به مهر جى ئهرك له سه ر (مكلف) بى و بزانی كه نه وه نادروسته. چونكه خودای گه وره نه م کاره پيسهيشى ناو ناوه فاحیشه. واته: کارى شه رماوهرى ئابروو بهر، وهك قورئانى پيروژ له سه ر زمانى حه زره تى لى ووط (مرويه خوداء ايوبه) ده فهرموى: { أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ - ٨٠/٧ } هه روا ده فهرموى: { وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِيهَا مِنْكُمْ فَأَتَوْهُمَا - سورة النساء - ١٦/٤ } پيغه مبه ريش (مرويه خواه له سه ر بى) ده فهرموى: (نه گهر پياوى سوارى پياوى بوو هه دوو كيان داوينپيسن) هه يشه ده لى: به بى بهندو مهرج تولهى كوشتنه، خواى هاوسه ردار بى يا خود بى هاوسه ر بى، به لگه ي نه م

فهرموودديه تى [مروود خواد له سهرېدا]: (هر كاتى ديتان و ساخ بووه بوټان كه كهسى پيشه پيسه كهى هوږى لوط دمكات - واته: به پاش سوارى په كى بووه - بكهرو بدمر ههردووكيان بكوژن) له گپړانه وديه كا: نهوى سهرموه نهوى ژپرموه ههردوو لايان بهردمباران بكهن. (نه بو داوودو تيرمىږى و نېنو ماجه. حاكم دمغه موئ: رشته كهى دروسته).

چونيتى كوشتنى نيرباز:

له چونيتى كوشتنى نيربازدا راجيائى ههيه: ههيه دهئى: وهك هه لگه پراوه به شمشير دمكوژرى، چونكه له دپړيندا كوشتن زوړتر به شمشير دمبوو، نه ووموى نه م رايه به دروست دادهئى، هه پشه دهئى: بهرده باران دمكرى، له بهر نه م گپړانه ودى تر: نه ودى كه له ژپرمويه سهنگه سار بكهن. له بهر نه ودهيش كه هوئى نه م كوشتنه چوونه لاي نارموايه، كه واته ده بئ وهك كوشتنى داوپنېس به بهردمباران بئ، هه پشه دمغه رموى: دمكرى به ژپر ديواره ووه ديوارى دمووخيئى به سهريدا، يا له هه لدير كه وه گولور دمكر ته وه هه تا دمرى، نه مدهيش له چونيتى سزاي هوږى لوط و مرگير او وهك له قورناندا باس كراوه. جياوازي نيه له نيوانى بيانى و نا بيانيدا، يا له نيوانى بهندهى خوئى و بهندهى كه سىكى تر دا، چونكه به هيچ شي وديئ كؤم حه لال ناكري، جا نه گهر ژنيكى بيانى وا لى كردو به كؤم چووه لاي ژنى كه ژنى خوئى نه بوو، يا كه نيزه كى نه بوو، نه وا هه مان راجيائى پيشو له باره بكه ره كه وه له م حاله يشدا دووباره ده بئ ته وه، چونكه له سهر فهرمايشتى هه ره دروست چوونه لاي ژنى بيانى به پاش حوكمى چوونه لاي هه تيوى

ههیه. به لām سزای ژنه که له سهر رای ههره دروست: سه ددارو ره هه نه کردنه. نه گهر میرد به گوڤم بپرواته لای ژنی خوئی نه گهر دووباره ی کرده وه ته می ده کری، به لām له جاری په که مدا ته می ناکری، نه مه ده قی فهرمایشتی شافیی خویه تی له کتیبی (المختصر) دا، گوڤه لئ تریش نه مه یان به راشکاوای ناشکرا کردووه، به هه رحال به گوڤم بپرواته لای حه لالی خوئی کاریکی نادروسته وه له شهرعا ریگهی نه دراوه وه نه یی لیکراوه.

هه روا چوونه لای چوارپاو ناژهل نا دروسته، به بی گومان چونکه نه میس داده نری به (فاحشه) وه تۆله ی داوینپییسه به سهردا جیبه جی ده کری، له سهر قسه ی قیلئ، وه فهرقی هاوسه ردارو داراوبی هاوسه ر ده کری، چونکه نه میس تیپۆکردنی چوو که به زیډا، که واته وه ک تیپۆکردن به زیی ژندا وایه، که واته بپاری نه وی هه یه، قیلئ تر دمفه رموی: تۆله ی کوشتنه (خوای هاوسه ردار بی یا بی هاوسه ر بی) به پیی فهرموودمکه ی (مروود خواه له سهر به): ههر که سی بپرواته لای چوارپا (بهیمه) یی خوئی و چوارپا که بکوژن. (نه بو داوودو تیرمیډی و کهسانی تریش گیراویانه ته وه. حاکم دمفه رموی: رشته که ی دروسته) قیلئ کیش دمفه رموی: ته نیا ته می کرن پیویسته. قسه ی نه م قیله راست و دروسته، به لگه ش نه م فهرمایشته ی ئیبنو عه بباسه (مرواد خوايان لیډه): که دمفه رموی: حه دد له سهر که سی نیه که بپرواته لای گیانله به ران. (نه سانی) ده ی شتی و ئیبنو عه بباس له خویه وه نایلئ، به لگوو له سوننه تی و مرگرتووه، سهرچاوه ی سوننه تیش سرووشی خواییه که ناردوویه تی بو پیغه مبه ر. ده ی و به پیی نه م فهرمایشته ی ئیبنو

عهبباس حەدد نیه، کەواتە تەمبێکردن دەچەسپێ چونکە کابرا تاوانیکی
وای ئەنجام داوه کە نەحەددو تۆلەى هەیه نە کەفارت، دیسان بەلگەى
دروستی قسەى ئەم قیلە ئەمەیه: ئەم جوۆرە زۆیه دلى مرؤفى دمروون
پاک بە سروشت حمزى لیناکا حەددیش لە بنەرەتدا بۆ ئەوه دانراوه کە
مرؤف چاوترسین بکا نەبادا شتیکی حەزلیکراو بکا. ئەم رایە دەقى
قسەى شافیعی لەسەرە، هەندى زانایش بەبێ سى و دوو بە رای هەرە
دروستی دادەنێن.

٢٢٤) حوکمی چوونه لایى به شهرمکا نه بى:

هەركاتى كەسى خۆى هەلسووى لە ژنیكى بیانى و خۆى پى
رەحەت كرد، بەبێ ئەوه كە زەكەرى بكا بە فەرجیدا، ئەوه حەددى
لەسەر نیه، گەرچی ئەندامى بكا بە ناوكیدا، یا بە دەمیدا، بە پى ئەم
فەرموودەیه كە ئەبو داوود لە ئیبنو مەسعوودەوه دەگێرێتەوه: پیاوی
هاتە خزمەتى حەزرت (ەرۆوه خواە لەسەربە) گوتى: من خۆم هەلسووى لە
ئافەرتى خەلكى ئەو پەرى شاره، خۆم پى رەحەت كرد، بەلام بە دەستم
نەگرت، وا بەپى خۆم هاتوومەتە بەردەستى تۆ برپارى شەرى خودام
بەسەردا جێبەجێ بكە. حەزرتى عومەریش (رەزاه خواە لەبە) فەرمووى:
تۆ خودای گەوره سەرى پۆشیوى، بۆ سەرى خۆت هەلەمالى؟ پێغەمبەرى
خودا (ەرۆوه خواە لەسەربە) وەلامى پیاوێكەى نەدایەوه، هەتا رۆشت، جا
پێغەمبەر (ەرۆوه خواە لەسەربە) پیاویكى دواخست، رۆشت هەتا گرتیهوه،
لەسەر فەرمانى پێغەمبەر ئەم ئایەتەى بەسەردا خوێندەوه:

{وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ - سورة هود - ۱۱/۱۱۴} واته: هه موو شهوو روژئ پېنج نويزه فهرزهكان لهكاتي خويانا بکهن، نهم نويزانه له کردهوه ههره باشهکاني نيون، بزائن که ياسايهکي خوداييه که کردهوي باشو کاري چاکه ههميشه کردهوي خرابو تاوان لا دهبه نو ديسرپنهوه تا کوتايي ثابته. جا پياوئ گوتي: نهی پېغه مبهري خودا! نهمه به تايبهتي ههر بو نهمو وايه يا بو گشت کهسئ ههر وايه؟ فهرمووي: نهم برياره بو گشت کهسئ وايه) (موسليم / تيرميزي) (بروانه تاج/ ۱ ل - ۱۸۵ ز - ۴۳ - و مرگير).

به ئئ نهگهر دوو کهسي بياني که له يهک حهرام بن به گياني خويان، کوومو زئي لي دمرچئ، ناوي خويان بهيننهوه، يا ههر پهکيکيان بهوي تريان لهسهر نهم شيوهيه خوئ رحمت بکا، نهوه توئه (واته: حهدد) لهسهر هيچ کهسيکيان پيويست نابئ، بهلام تهمي دهکريئ. ته ميکردنيش سزايه که نابئ له کهمترين حهدد که ده فقه مجييه تيپهر بکا، چونکه خوشهويست (درووه خواه لهسهر به) ده فهرموئ: مهگهر بو حهددی شهرعي که شهرع ژماره ي جارهکاني ديارى کردووه نهگينا لهسهر هيچ شتيکي تر له دهار، يا له ده فقه مجي زياتر له کهسئ بدات، نادري (ش/د/ت/ن) له گيرپانهويهکا: کهسئ به قهد حهددئ له کهسئ که حهددی لهسهر نهبي نهوه دهست دريژيکاره.

۳۲۵) باسى ئاۋ ھېنانەۋە (استمنا):

ئاۋ ھېنانەۋە خۇرەحەتكردن بە دەست نادروستە بەلكوو لە گوناھە ھەرە گەورەكانە، وە كەسى ئەۋە بكا بەر ئەم نەفرەت و لەعنەتە دەگەۋى كەۋا لەم ھەرموودەيەدا: نەفرەت لىكراۋ ئەۋ كەسەيە بە دەستى خۇى ئاۋى خۇى بەيئىتەۋە. ديسان لەبەر ئەم ھۆيەيش نادروستە: خۇرەحەتكردىنى وا بە ئەزموون دەرگەۋتوۋە سەر دەگىشى بۇ شىۋاۋى ھۆش و زەبوۋنى و لاۋازى لەش و دەيشى بەھۆى وەجاخ كوپرى و برانەۋەى نەتەۋە، برپارەگەى وەك برپارى خۇرەحەتكردن بە ژنى بيانى وايە، كە بە لەشى نەك بە پاش و پىشى ئاۋى خۇى بەيئىتەۋە، كەۋاتە: ئەمىش تەمىكردى لەسەرە (مەبەست لە ژنى بيانى - المرأة الاجنبية - لەم جۆرە شوئنانەدا ژنىكە كە خەلال و ھاوسەر نەبى، ژنى خوۋىيش بۇ ئەم مەبەستە بە بيانى دادەنرى، چونكە ماردى نايەت لە پياۋى خۇى - وەرگىر).

۳۲۶) پانپانۇكىى ژنان (تساق النساء):

پانپانۇكى: خۇ بە يەكتەر رەحەتكردىنى ژنانە (تەماشى ھەرھەنگى خال و ھەنبانە بۆرىنەى ھەژار بھەرمو - وەرگىر) ھەر ژنى كارى وا بكا تەمى شەرى - كە پىى دەگوترى: تەغزىر - دەكرى. چونكە كارىكى نادروستە، گوناھەكەى بەقەد گوناھى داۋىئىسىيە، بەپىى ئەم ھەرموودەيەى (مەبەستە ھەسەبە): ژن سۋارى ژن بىى ھەردوۋ لايان دادەنرىن بە داۋىئىس.

۳۲۷ بوختان (القذف):

بوختان - كە لە عەرەبىدا پىي دەگوترى (قەذف) واتە: فرەدان و بۆ ھەلەدان. ۋەك خۋاي گەورە دىمەر موى: (قافىزى ھى اليم) واتە: ئەوجا ھەلى بىدەرە ناو دىمىي نىلەو، لە عورفى شەرى شەرىفا برىتىيە لە ھەلبەستنى تۆمەتى بوختانى داوئىنپىسى بۆ كەسى بە جۆرىكى وا كە تووشى شەرمەزارى بكا. ئەم جۆرە بوختانە لە گوناھە ھەرە گەورەكانە، بەپىي نامەو رىگەي رەھبەرەو يەكگرتنى نەتەو، ھەددى تايىبەتى خۋى ھەيە.

مەرجى بوختانكەر: ئەم سى شتە مەرجە:

يەكەم: دەپى رەسىدەو ھۆش ساغ بى، كەواتە: مىندال و شىت ھەددىيان لەسەر نىيە، بەلام ئەگەر بەشى خۇيان قاميان ھەبوو بەپىي نەو تەمى دىكرىن.

دوومە: نابى بوختان بۆ كراو كە لە نەو ھى بوختانكەرەكە بى، واتە: بوختانەكەر لە بنچىنەي نىك يا دوورى بوختان بۆ كراو نەبى، ۋەك باوك و دايك و باپىرەو نەك. چونكە لە شۆيىن بىنەجە لە جىياتى ۋەجەي خۋى نەكوژرىتەو ئىتر چۆن بەھۋى بوختان بۆى، دارى ھەددى لى دەدرى؟!

بەلام بىنەجە ئەگەر بوختانى داوئىنپىسى بۆ نەو ھى خۇيان بىكەن تەمى (تەغزىر) دىكرىن، چونكە بوختان ئىش بە دل دەگەيەنى.

سېيەم: ئەۋەيە بە ئارەزوۋى خۇي بوختانەكە بكا، بە زۆر پېيى
نەكرى، جا ئەگەر كەسى بە زۆر ئەۋەيى كىرد ھەددى لى نادىرئ بەپېيى
فەرمودەي: (قەلەمى تەكلىف لەسەر ئەم سى كەسە ھەلگىراۋە) (لە
شەرىعەتى ئىسلامدا ئەم دوو مەرجهى تىرىشى ھەيە:-

چوارەم: ئەۋەيە بېرىار (ئەھكام) ھەكەنى ئىسلامى لە ئەستۇ گرتبى،
كەۋاتە ھەددى بوختان نادىرئ لە بېپرواى جەنگى.

پېنجەم: ئەۋەيە كەبرى كەبرى بوختان بۇ كراۋ خۇي رېگەي ئەۋەي
نەدەبى - ۋەرگېر).

مەرجه ھەكەنى بوختان بۇكرەۋ:

ئەۋەيە كە داۋىنپاكىي (ۋاتە: موحصەن بى) چۈنكە زاتى مەزن
دەفەرمۇئ: {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ - نوور - سورة النور -
٤/٢٤} ۋە ئەۋ كەسانەي كە نىسبەتى ئافەرتى خورپى بائقى عاقلى
موسولمانى پاك لە داۋىنپېسى دەدەن. (تەفسىرى نامى) ديارە كە
مەرجى نىحصان ئىسلام ۋە رەسىدە بوون ۋە ھۆشى ساغ ۋە ئازادى ۋە داۋىن
پاكى ۋە مەردىيە. كەۋاتە: ئەگەر بوختانى داۋىنپېسى بكا بۇ بېپرواى، يا
مندالى، يا شىتى، يا بەندەيى، يا كەنيزەكى، يا زىناكارى ئەۋە ھەددى
لەسەر نىە، چۈنكە بە مەرج گرتنى داۋىنپاكى بەپېيى ئايەتەكە ئەمانە
بەرنەكەون. بەلئ ئەۋەندە ھەيە بۇ ئەۋەيى نەبى بەھۋى ئازارو ئازاۋە
بەربابوون، كەسى كارىكى ۋە بكا تەمى دەكرى.

۳۲۸) هددی بوختیان:

هددی بوختیانکهری رهسیدهی خاومن هوّشی ساغی سهر بهست (مختار) خوای موسوئمانبی، یا پهنادراوبی، یا پهیماندار بی، یا هه لگه پراو بی، به پیی دهمی قورئان و سوننهت و یه کگرتن چه سپاوه، به مهر جی ریگری نه بی، وهک نه وه بوختیارنکهر بنه چهی بوختیان بۆ کراوبی، یا بوختیان بۆکراو مو حصه نه بی. جا نهو بوختیانکاره نه گهر نازاد بوو هدده کهی ههشتا داره، به پیی نایه تی {فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً - سورة النور - ۴/۲۴}. نه بوو داوود له عانیسه وه (رهزاه خواه لایبه) ده گپریته وه: کاتی که نهو نایه تانه هاتنه خوارم وه که باسی داوینپاکی و پاکی منیان تیادایه، که نهو بوختانهی بۆ منیان کردبوو نهو نایه تانه بوو چیان کردنه وه، پیغه مبه ر (مرویه خواه لسه ربه) ههستا چووه سهر دوانگه و تاریکی خوینده وه نهو باسهی باس کردو نایه تهکانی خوینده وه بۆ خه لکه که، جا که هاته خوارم وه له دوانگه که فه رمانی فه رموو داری هددیان دا له هه مردوو پیاوه که که هه سسانی کوپی سابیت و میسطه حی کوپی ئوثانه بوون، وه هه روه ها داری هددیان له ژنکه یشدا که هه منهی کچی جه حش بوو که ژن خوشکی پیغه مبه ر بوو.

طه حاوی دمفه رموی: واته: یه کی سهر و ههشتا داریان لی دان، بۆیه هددی بوختان که مته ره له هددی داوینپسی چونکه بوختان خوّشی که مته ره له داوینپسی.

به لام نه گهر بوختیارنکهره که کۆیله بوو هدده کهی چل داره، نیتر خوای بهندهی ته واوبی، یا پاشمه رگه (موده مبه ر) بی، یا دایکی

منال بی، یا به شهبش (مبعض) بی. چونکه نه بو به کرو عومهر و عهلی
(رهزام خویان لیبی) ههروا کار به دهسته کانی تری دوا نه وانیش له کاتی وادا
چل داریان له بهنده ددها، وهکسه شیش ره خنه ی لی نه گرتوون، وهکی
تریش نه م ههده لهو جوړه هه ددانه یه که قه بوولی بهش به شکردن
دهکا، که واته له میشدا وهک هه ددی داوینپسی یا هه ددی بهنده نیوهی
هه ددی نازاد بی!

نه گهر که سی گوتی: نایه ته که ره هایه به بی مهرجو بهند
دمه رموی، هه رکهس بوختیان بو ژنی مهردی داوینپاک بکا هه شتا داری
لی بدمن، که واته نازادو بهنده وهک یهک ده گریته وه که واته نیوه چون
ده لئین هه ددی بوختیانی بهنده چل داره؟ له وه لاما ده لئین: نایه ته که
سه بارمت به مروفی نازاده، به لگهی نه م وه لاما فهرمووده ی زاتی مه زنه:
{وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا - سورة النور - ۴/۲۴} چونکه
بهنده به بی بوختیان کردنیش شایه تیدانی به یه خی نیه! نایه ته که شیش
نه وه ده گه یه نی که نه مانه له پیش بوختیانه که دا شایه تیان قه بوولی
بووه و بایه خی بووه، که واته مه بهست لیان مروفی نازاده نهک بهنده.

۳۲۹) به چی هه ددی بوختان له کۆل ده که وی؟

به م سی ریگه یه نه م هه دده له کۆل ده که وی:

یه که م: راست کردنه وهی به لگه له سه ر بوختان بوکراو. خوی
بوختان بوکراو ژنی کابرای بوختان که ر بی، یا ژنیکی بیانی بی، به لگهی

ژنى بىيانى ئەم ئايەتە پىرۋزەيە كە دەفەرمۇي: {لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً - سورة النورثم - ۴/۲۴} ئەمەتتا ئايەتەكە كاتى فەرمان دەكا بە جەللدە لىدان كە شايتەتو بەلگە نەبى لەسەر راستى داواكە. بەلگەي ئەمەش كە بەراست كىرەنەمەي بەلگەو شايتەتەمەدى بوختان لە كۆل مىرد دەكەمەي فەرموودەكەي هىلالى كورى ئومەيەيە كە لە باسى شەپە نەفرىندا رابورد، كە تۆمەتى ناپاكى لە ژنەكەي خۇيدا پىغەمبەر (مۇمىنە نىسەمە) پىي فەرموو: يا بەلگەو شايتەت لەسەر راستى ئەم قەسەيە راست دەكەيتەمە، ياخود پىشتى خۇت نامادە بكە بۇ دارى مەدى بوختان بۇ ژنى مەردى داوینپاك! وە چەند جارى ئەم گوشتوگۇيە لە نىوانى هىلال و پىغەمبەردا دووبارە بۇودە.

دوومە: كاتى بوختان بۆكرەو خۇي دانى نا بە تاوانى خۇيدا مەدەكە لەكۆل بوختانكەر دەكەمەي، چۈنكە پىلپىنان سەرومەي مەموو بەلگەكانەو باشتىن و رۇشنىرىن بەلگەيە.

سەيپەم: لىخۇشبوونى بوختان بۆكرەو، چۈنكە ئەم تۆلەيە مافى تايىبەتى خۇيەتى، لەبەر ئەمە بەبى رەزەبوونى خۇي ئەم تۆلەيە جىبەجى ناكى، جا كاتى لە كابرا خۇش بى تۆلەي لە كۆل دەكەمەي.

۳۳۰) مەيخۇر - بادەنۇش - مەينۇش:

بادەنۇشى تاوانىكى گەلى گەورەيە، لە گوناھە مەرە گەورەكانە، ھۇش لاپەرەو دەبى بەھۇي لاپەردى ھۇش.

دەى ھەر شتى بە شىۋەيەكى ياساخ بىيى بە مايەى لابرەنى ھۇش
 لە شەرىعەتى ھەموو نەتەۋەكانا شتى وا ياساغ و نادروستە. چونكە
 ھۇش يەككە لەپىنج ھەمەككەكان، كە ناودارن بە (كلىياتى خەمس)
 كە لە شەرىعەتى ھەموو مىللەتكا دەپارىزرىن. ئەۋەتا خوداى گەرمىش
 لە نامەى نازدارى خۇيدا كە قورئانى پىرۋزە ھەرمانمان پى دەفەرمۇى
 كە بەھىچ جۇرى توخنى ئارەق و مەى و بادە نەكەوين، ۋە بۇى روون
 كىردوۋىنەتەۋە كە شتى وا پىس و چەپەلەۋ لە كارو كىردەۋى شەيتانەۋ
 لە مەۋفى موسولمانى ھۇشيار ناۋەشىتەۋە. خوا دەفەرمۇى: {إِنَّمَا
 الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
 فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - سورة المائدة - ۹۰/۵}

خۇشەۋىستىش (مىروۋە خەۋە لەسەربە): دەفەرمۇى: ھەموو سەرخۇشكەرى
 نادروستە (موسلىم) لە بوخارى شەرىفا دەفەرمۇى: چەند ھۇزى لەناۋ
 نەتەۋە (ئوممەت)ى مىندا پەيدا دەبن ئەم سى شتە بە ھەلال دىزانن:
 ئاورىشم بۇ پىاوو مەى و ئامپىرى مۇسقىقاۋ شتى وا لە گىرپانەۋەيەكا لە
 ئەبو مالىكى ئەشجەعبىيەۋ دەفەرمۇى: (مىروۋە خەۋە لەسەربە): بەخودا رۇزى
 دى گەلى كەس لە نەتەۋەى مىن مەى دەخۇنەۋە، بە ناۋىكى تىرەۋە ناۋى
 دەننن، بەزم و رەزمىيان بۇ ساز دىكرى و بلۋىرو زورناۋ شتى واىان بۇ لى
 دەدرى، لە ئەنجاما گەلى لەمانە خودا بە ناخى زەۋىدا رۇيان دەچۈىنىۋ
 ھەندىكىشيان دەكا بە مەيموون و بەراز^(۱).

(۱) لە پىش جەنگى كەنداردا ھەندى مىرۋى رىژدان مىردو بە ناۋى ھەجەۋە دەچۈن بۇ
 ھىجاز، كە دەھاتنەۋە: كاغىزى قومار ئىدىۋو رىسكى و شتى واىان لە گەلى خىيان

جەۋھەرى (رەزە ئىمامى) دىمەكچى: ھەر خىل دىنلەردىكى كەزىرى
مىرۇق سەرخۇش بىلا كەمىشى ۋەكىۋ زۆرى جەرامە. چۈنكى دىمەكچى:
(مىرۇق ئىمامى) ھەرىتى زۆرىگە خەلگ سەرخۇش بىلا كەمەكەشى
جەرامە ۋەك زۆرىگە.

۳۳۱) جەددى ئارقىۋ:

ھەر مۇسۇلماننىكى رەسىدە ھۇش ساغى سەرىشك (مختار) شتى
سەرخۇشكەر بىخاتەۋە جەددى لەسەر پىۋىست دەپ، مەرجى
جىبە جىكرەنى ئەم جەددە چەند شتە:-
يەكەم: ئەۋىيە مەيخۇر مۇسۇلماننى.

دەپنىا مىنىش بىم بۆنىدە ئەم شىعەرەم گوت:

ھاجى ۋە ئىدىۋۇ قۇمارو ۋىسكى

ئەمە پىتى دەپنى ھاجى بىرىكى

مەبەستىم ئەۋىيە كە ئەۋ ھەرىشەپى ئەم فەرمۇدەپدا كراۋە، ھاكە ھاتەدى. جا
خودا پەنەي ھاجى ۋە شىخو مەلاكان بىدا، چۈنكى بە راستى شىرازەي كىرەپار تەۋاۋ
ئالۋىسكارە لە ستايشى مەلەي سۇشالىستا گوتۇمە:

مەلا بانگى كىرد بە بانگى پارە

ۋىردى سەرزارى باسى دۇۋلارە

- ۋەرىگىر -

دووم: نهرک له سهر (مکلف) بئ.

سپیه: نهومیه سهر پشکبئ. واته: به نارمزووی خوئی بئ.

چوارم: نهومیه که بزانی نهوه مهیه دهیخواته وه.

پینجه: نهومیه بزانی که نهرهق خواردنه وه حهرامه.

به لام مهرج نیه که نهونده بخواته وه ههتا سهرخوئی بکا. جا مهینوشه که نهگهر نازاد بوو چل داری ئی دهری. چونکه وه لید نارمقی خورده بووه، له خزمهت عوسماندا داری ههددیان لیدا، عهبدوره حمانی کوری جه عهفر داره گانی ئی دها، عه لیش دهیژماردن، ههتا بوون، به چل دار، عه لی گوتی: نیت به سه. ئینجا فهرمووی: پیغه مبه ر خوئی (مرووده نوا له سهر بئ) چل داری ئی دها، نه بو به کریش ههروها به لام عومهر ههشتا داری لی نه دا، نه مانه هه موویان ههر شوننه تن و ریگهی شهرعن، به لام من بهش به حالی خوّم چله که م پیباشتره له بهر نهوه که نه مه سوننه تی پیغه مبه ر خوئی ته (مرووده نوا له سهر بئ) (موسلیم) له فهرموودهیه کی تری موسلیمدا ده فهرموئی: پیغه مبه ر (مرووده نوا له سهر بئ) فهرمانی کرد کابرایه کی مه یخوریان دارکاری کرد، به دوو په لکه خورما چل جاری لیدا. نه گهر پیشه وای موسوئمانان وای به باش زانی که داری هه ددی نازاد بگه یه نیته ههشتا دارو داری هه ددی به نده بگه یه نیته چل دار دروسته بوئی که نهوه بکا. به پیئی نهو فهرموودهیه یی که موسلیم دهیگیرپته وه که ده فهرموئی: نیمامی عومهر ژمارهی داری هه دی باده نووشی کرد به ههشتا دار. عه لیش به عومهری فهرموو: پیاو که خواردیه وه سهرخووش ده بی، که سهرخووش بوو ده برسکینی، که

برسکاندی بوختان دهکا، دهی ژماره‌ی داری حه‌ددی بوختیانکه‌ریش
هه‌شتا داره، جا عومه‌ریش ره‌فتی به‌م فه‌توای عه‌لییه کرد، که‌سیش
ره‌خنه‌ی ئی نه‌گرت.

که‌ی ئەم تۆله‌یه جییه‌جی ده‌گری؟

حه‌ددی شه‌رعی تۆله‌یه که پئویسته له‌سه‌ر تۆله ئی سه‌ه‌راو
جییه‌جی بکری به‌هاتنه‌دی یه‌کی له‌م دوو‌شته:

یه‌که‌م: کابرا به‌ده‌می خۆی پی له‌ تاوانه‌که‌ی بنی به‌بی زۆری
زۆردار، چونکه پیل‌ئینان سه‌روم‌ری به‌لگه‌کانه‌و گه‌وره‌ترین به‌لگه له‌سه‌ر
تاوانباری تاوانبار نه‌وه‌یه که خۆی پی له‌ تاوانی خۆی بنی. وه‌ک نه‌وه
بلی: به‌ ئارم‌زووی خۆم بادهم نۆشیوه، هه‌قی‌ش ده‌مزانی که نه‌وه مه‌یه
ده‌یخۆمه‌وه، باش باشیش ده‌زانم که مه‌یخواردنه‌وه نادرسته.

دووهم: نه‌وه‌یه که دوو پیاو یا زیاتر شایه‌تی ئی بدن به‌ مه‌رجی
مه‌رجی شایه‌تیان تیا‌داب. به‌هۆی رشانه‌وه‌وه یا به‌هۆی بۆنی ئارمه‌قه‌وه
حه‌ددی ئی نادری، چونکه هه‌لده‌گری که زۆر لیک‌راو بووبی، یا به‌هه‌له
بووبی، له‌به‌ر نه‌وه‌ی تری‌ش که گه‌ل شتی تری‌ش بۆنی وه‌ک بۆنی مه‌ی
وايه، بنه‌ره‌تیش پاکی و بی تاوانییه‌و نه‌بوونی تۆله‌یه، یاسادانه‌ریش
(که خودای گه‌ورمه‌یه) به‌ ئارم‌زووی ته‌واوه‌وه چاوه‌نوا‌ری نه‌وه‌یه که به
نیم‌چه مه‌هانه‌یی حه‌دد له‌سه‌ر موسو‌لمان لای‌بری.

۳۳۲) خۆتیمارکردن به مهی دروست نیه:

خۆشه‌وێست (مرووده خواوه له‌سه‌ربه‌): هه‌وائی داوه: که مهی دمردده نه‌ک
 دهرمان طاریقی نه‌ل - جه‌عفی - (ره‌زاه خواوه لی‌بێ): فه‌رمووی: عهرزی
 چه‌زرمتم کرد (مرووده خواوه له‌سه‌ربه‌): من ئاره‌ق دروست ده‌که‌م، نه‌ویش ریگهی
 نه‌ودی نه‌دام، یا فه‌رمووی: چه‌زرمتم پێی ناخۆش بوو که شتی وا بکه‌م،
 منیش عهرزیم کرد: خۆ من بۆ دهرمان دروستی ده‌که‌م نه‌وه‌ک بۆ
 خواردنه‌وه؟ فه‌رمووی (مرووده خواوه له‌سه‌ربه‌): ئاره‌ق دهرمان نیه به‌لام دمردده!
 (ئه‌حمه‌د / موسلیم / نه‌بو داوود / تیرمیذی) دهی ئهم فه‌رمووده‌یه
 به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که دروست نیه خۆ دهرمانکردن به‌ باده بکری،
 چونکه خۆی دمردده، دهی چۆن دمرد ده‌بی به‌ دهرمان؟! که‌واته: مهی
 چه‌رامه ری‌ک وه‌ک مرداره‌وه‌بوو وایه، به‌کاره‌یانی دروست نیه مه‌گهر
 له‌کاتی ناچاریدا، به‌لام نه‌گهر کابرا پاروویی گیرایه قورگی و له‌ ئاره‌ق
 به‌ولاره‌وه شتی تر نه‌بوو خۆی پێ رزگار بکا، نه‌وه دروسته‌ بۆی نه‌وه‌نده
 بخواته‌وه که پارووه‌که به‌ریته‌ خواره‌وه. یا وه‌ک نه‌وه که‌سی تووشی
 کێشه‌یه‌کی دڵ ببێ، جگه له مهی شتی تر نه‌بی که چاری نه‌و کێشه‌یهی
 پێ بکری نه‌وه دروسته‌ بۆی که نه‌وه‌نده بخواته‌وه که کێشه‌که به‌ری
 بدا، یا وه‌ک نه‌وه که‌سی وه‌خت بی له سه‌رمانا ره‌ق ببیته‌وه، شتی تر
 نه‌بی که گهرمی بکاته‌وه‌وه له ره‌قبوونه‌وه رزگاری بکا جگه له
 خواردنه‌وهی مهی. به‌ئێ له وێنه‌ی ئهم بارودۆخانه‌دا دروسته‌ نه‌وه‌نده‌ی
 ئی بخواته‌وه که زیانه‌که نه‌هێلێ. چونکه یاسایه‌کی ره‌سای دامه‌زراو
 هه‌یه ده‌فه‌رمووی: ناچاری چه‌رام چه‌لāl ده‌کا. به‌س نه‌وه‌نده هه‌یه: شت

زهلامی دهبړی؟ من کراسه که دهبه خشم پیی. فهرمووی: دهبوو له پېش نه ودا که بیهینی بو لای من و شکاتی لی بکهی نه ووت بگردایه! (نه بو داوود / نیبنو ماجه / نه سانی / مالک / شافعی / حاکم. حاکم به دروستی داناوه).

۳۳۴) مهرجه کانی دهسټبرینی دز:

مهرجه کانی دهسټبرینی دز چهند شته: هه یانه له دزه که دا ره چاو دهکړی، هه یانه له دز راوکه دا ره چاو دهکړی. مهرجی دزه که نه ویه: ره سیده ی هوش ساغی سهرېشک (مختار) بی، نیتړ خوا ی موسولمان بی، یا په یماندار بی، یا هه لکه پراوه بی دی هسټی دهبړی، که واته: دهسټی منال و شیت و زور لیکراو نابړی. ماله دز راوکه یش مهرجی نه ویه بگاته راده ی خو ی، واته: بگاته نه و نه ندازه یه که دهسټی له سهر دهبړی، که چاره که دیناریکی زیړی ساغی سکه لیډراوه، یا شتیکی تر بی نرخ ی بگاته چاره که دیناری، یا له م نه ندازه یه زیاتر بی. که واته: نه گهر که سی چاره که مسقالتی زیړی سکه لی نه دراوی دزی، که نرخ ی که متر بی له سکه لی دراو نه وه دهسټی نابړی. به پیی نه م هه دیشه که عانیسه (ره راوه خوا ی لېبه) گیراویه ته وه: هه زهرمت (مرویه خوا ی له سهر) ده فهرمو ی: دهسټی دز کاتی دهبړی که بایی چاره کی دیناری زیړ بدزی، یا بایی زیاتر بدزی! (ش / د / ت / ن). نه وه ی که گوتمان: له سهر نه وه یش دهسټی دهبړی که شتیکی تر جگه له زیړ بدزی که نرخ ی بگاته چاره که دیناری، نه وه قسه ی نیمامی شافعی خو یه تی (ره راوه خوا ی لېبه) چونکه

پېڅه مېهر (مروړېد خواه له سهرېښه) خوږى نه وې كړدووه نېښو عومهر
(ره زه خوايان لېږه) دهغه رموى: پېڅه مېهر (مروړېد خواه له سهرېښه) دهستى دزيكى
برې، له سهر دزېنى قه لځانئ، كه بايى سى درهم بووا (ش/د) (سى درهم
له سهر دهمى پېڅه مېهر دا بايى چاره كه دينار يكي زېر بووه، چونكه
دينار ي به دوازدده درهم بووه - وهرگيږي).

شاعيرئ قسه يه كي نه سته قى هه يه، له م باره يه وه ده ئى:

يد بخمس ملين عسجد وديت

ما بالها قطعت فى ربع دينار؟

قازى عه بدول وه هابى مال يكي ش (روممه خواه لېږه) ئاوا وه لامى
دوداته وه:

عز الامانة أغلاها، وأرخصها:

ذل الخيانة فافهم حكمة الباري

شيعرى يه كه م هى نه بو عه لاي موعه رر ييه و مه به ستي ره خنه يه نه
شريعته و واتاي ئاوايه:

پېنچ سهد لېره ي زېر خوږنى دهستى بى

سه يره! ده برئى له سهر يه ك روبع!

شيعرى دووه مېش كه وه لامه كه يه تى ماناي ئاوايه:

دهستپاكي به هاى دهستى گران كړد

دهستپيسيش نرخى ته واو هه رزان كړد

مەبە بەكوپرى ياخى لە خودا

دانايى خودا فېربە ئەى گەدا!

(وەك بزانیڤ ئەبو عەلای موعەررى کوپر بووہ - وەرگپر).

جا ئەگەر کەسێ شتێکی خودپېسی دزی وەك مەى و بادە ئەوہ دەستی نابەررێ، خودپېس واتە: نجس العین: یا زور ناو تەموورەو نامپری تری کەیفو رابواردنی دزی ئەویش دەستی نابەررێ، چونکە ئەمانە حەرمان پېویستە لەناو بدران، دروست نیە راگرتیان و هېشتنەوہیان لەلای موسولمان، مەرچێکی تری مالى دزراو ئەوہیە: ئەو ماله بە یەکێ لەم دوو شیوہیە پارېزراوبێ، بەهۆی چاودېری کردنیوہ لە لایەن کەسێکی تواناو، یا مالهکە خوێ لە شوپنێکی مەحکەم و قائمدا دانرابێ، کە بەم شوپنە لە زاراوی شەرعا دەگوترێ: حیرزی میثلی خوێ واتە: جێگەى قائمى پاراستنى وپنەى خوێ. کەواتە: ھەر مالى لە جێگەى قائمى پاراستنى خۆیدا نەبێ، ئەگەر کەسێ ببیا بۆ خوێ دەستی نابەررێ، وەك ئەوہ قاتێ جل لەسەر تەنوور دابنرێ، یا لەبەر ھەیان دابنرێ ئەوہ جێگەى راپاستنى خوێ نیە، ئەم مەرچە دەقى لەسەر ھەيە. ئەم مەرچى پاراستنە بەپپى گۆرانی مالهکەو بارودۆخى رۆژگارو چۆنیتى جێگەو شوپن دەگۆرێ. بۆ ئەم گۆرانکاریبەش دەگەرپینەوہ بۆ سەر باوى ناسراوى ناو کۆمەل (عرف) چونکە (حیرز) - واتە: پاراستن - نە لە شەرعاو نە لە زماندا کۆگرى بۆ دیارى نەکراو، ھەشتیکیش لەم دووشتەدا کۆگرى نەبێ لە بارەيەوہ دەگەرپینەوہ سەر باوى باشى ناو کۆمەل. لەم گۆشە نىگایەوہیە ماومردى (مەزەخواە لىبە) دەلى: جا لەسەر

ئەم بىنايە شتى وا ھەيە لە ھەندى كاتدا دادەنرى بە پاراستن، بەلام لە ھەندى كاتى تردا ئەو شتە دانانرى بە پاراستن، چونكە رۇژگار دەگۆرپى و لەسەر يەك بار نامىنى، وە ھەموو شتى حسيىبى خۇى بۇ دەكرى.

بىزانە:

لە كاتى قاتو قىرى و گرانى گەورەدا دەست نابېرى، ئەم قسەيەى عومەر كە لەم بارەيەو دەيكا بەسەر ئەم بۇچوونەدا دەبېرى كە دەفەرموى: لە سالى برسىتى و گرانى گەورەدا دەستى دز نابېرى لەسەر دزى.

مەرجىكى تىرى شتە دزراوگە ئەوھيە: مالى كەسىكى تىرى مالى دزەكە خۇى نەبى، وەك ئەو كابر مالى بارمەتى خۇى لە بارمەتكەر بدزىتەو، يا لەو كەسە بدزى كە بەكرى گرتووە لى، يا لىى خواستووە، يا بە ئەمانەت لەلای دایناوہ يا لە ئىشكەرى قازانچ بەھاوبەشى بدزىتەو، يا لە جىدارى خۇى، يا ھاوبەشى خۇى!

مەرجىكى تىرى دزراو ئەوھيە: كابرلى دز بىلانووى ملكايەتى و كۆلكە گومانى ملكايەتى لەو شتەدا نەبى كە دزىويتى چونكە دەفەرموى: (دروودە خواە لەسەربە): ھەتا بۇتان دەكرى بە كۆلكە مەھانەيى، بە نىمچە گومانى ھەدد لەكۆل موسولمان بخەن!. كەواتە: دەستى منال و ئەو لەسەر دزىنى مالى باوك و بابىرە دايك و نەك و بنەچەى خۇيان نابېرى، ھەروا دەستى بنەچەيش لەسەر دزىنى مالى وەچەى خۇى نابېرى، چونكە مالى ھەريەكى لە بنەچەو وەچە نامادەيە بۇ

جیبه جیکردنی پیویستی نهوی تریان، له بهر نه و میش گومانی نه و میش ههیه که نه مانه له ناو خوځانا ههقی ژپواریان له سهر یه گتری ههیه. ههروا دهستی بهنده له سهر دزینی سامانی ناغای نابړی، چونکه گومانی نهوه ههیه که ههقی له سامانی ناغایدا ههیه، دهستی ژنیش له سهر دزینی مائی میړدی نابړی، چونکه شوبهه ی نیستی حقای نهفهقه ی له مائی میړده کهیدا ههیه، چونکه ژپواری ژن له سهر میړده، به لام به پیچه وانهوه نه گهر میړد سامانی ژنی خو ی بدزی له سهری دهستی ده بری، چونکه ژپواری پیاو له سهر ژن نیه، که واته شوبهه و گومانی ملکایه تی له شته دزراوه کهدا نیه ههتا ببی به مه هانه ی دهست نه برین چونکه هه موو گومانیکي خاوه نیتی مه هانه یه.

۳۳۵) سهر نه نجامی دزی:

کاتی دزی ساخ بڼوه دوو شت پیویست دهبی:

یه کهم: گه رانه وهی ماله دزراوه که بڼ خاومنی، نه گهر خودی ماله که خو ی مابوو، دهنه ووجه له که ی، چونکه فپی دزه که ی پیوه نیه له بهر نهوه دهبی یا خودی مالکه رمدکاته وه یا ببیرئ.

دوهم: دهست برین پیویست دهبی، به پیی نایه تی {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا} له سهر نه م شیوهیه: دهستی راستی دزه که ده بری له جمگه ی مووچیدا که یه کهم جمگه ی دهسته، چونکه فهرمانی پیغه مبه ر (مرویده خوا له سهر به) له سهر نهوه یه، له پاش خو شی

هر چوار جینشیننه باشه‌گانی ناوایان کردووه. نهو کابرای که کراسه‌که‌ی سه‌فوانی دزی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) فه‌رمانیدا که له موو‌چیدا دهستی به‌پرئ. جا نه‌گهر پاش نه‌وه دزه‌که جاریکی تریش دزیی کرده‌وه پئی چه‌پی ده‌پرئ له قولابه‌یدا، چونکه فه‌رمانی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) له‌سهر نه‌وه‌یه، شافیعی فه‌رمووده‌یه‌کی له‌م باره‌یه‌وه گیراوه‌ته‌وه، نه‌بو به‌کرو عومه‌ریش له جاری دووه‌مدا قاجی چه‌پی دزیان ده‌بری، که‌سیش سه‌رپیچی له کاره‌که‌یان نه‌کردووه،

به قیاس له‌سهر ریگرو جه‌رده‌یش، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: {أَوْ تَقَطَّعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ - سورة المائدة - ۳۳/۵}

بۆ‌یه‌یش پی له قولابه‌یدا ده‌پرئ چونکه عومه‌ر وای ده‌کرد. به‌لام مه‌رجی برینی قاج نه‌وه‌یه که جی‌گه‌ی ده‌سته برآوه‌که‌ی ساریژ‌ببی و چاک ببیته‌وه نه‌و‌جا قاجی ده‌پرئ‌ته‌وه، تا یه‌ک که‌وتنی برینه‌کان ته‌شه‌نه نه‌کمن بۆ سه‌رتیا‌چوون، جا نه‌گهر دوو‌باره دزیی کرده‌وه دهستی چه‌پی و له جاری چواره‌مدا قاجی راستی ده‌پرئ، چونکه فه‌رمانی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) له‌سهر نه‌وه‌یه، نه‌بو به‌کریش ناوای کرد له کابرایه‌کی ده‌ست و قاج برآو. نه‌گهر له پاش برینی هر چوار به‌لی کابرا هر دس به‌ردار نه‌بوو له دزی ته‌عزیر و ته‌می ده‌کری. چونکه ده‌ست و پا بر‌رین له‌سهر بر‌پاری قورئان و سوننه‌ت و یه‌ک‌گرتن چه‌سپاون، که‌واته باسی شتی تر نه‌کراوه، له هه‌مان کاتا دزی تاوانه، گشت تاوانی که تۆ‌له‌ی تایبه‌تی نه‌بی خاوه‌نه‌که‌ی ته‌می ده‌کری له‌سهری. قیلی ده‌لی: نه‌گهر له‌وه‌دوا دزیی کرده‌وه ده‌کوژری، چونکه له فه‌رمووده‌یه‌کی نه‌بو داوود و نه‌سانیدا ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبهر (درووده‌خواه

لهسهرېږي) تا چوار جار فهرمانی کرد به برینی دمستو پای دز، وه له جاری
پینجهما فهرمووی: بیکوژن. بهلام فهرمایشتی یه کهم دورستی تهواوه،
وهلامی نههم فهرمووده یه ئاوا دراوته وه: که نههم حه دینه مونکهره.
زوهری دمفهرموئ: کوشتن هه لومشاوته وه، چونکه دزیکیان برد بو
دادگایی بو لای پیغه مبه ر بو جاری پینجه م دزی کردبوو، پیغه مبه ر
(مرووده خوا لهسهرېږي) نه یکوشتا شافیعیش (رهزاه خوا لهبڼه) دمفهرموئ: حوکی
کوشتنی دز به بی راحیایی له ناو زاناکانا هه لومشاوته وه دیسان له بهر
نهم به لگه یه ی تریش ناکوژری چونکه هه موو تاوانی که بی به هو ی
توله یی دووباره بوونه وه ی بو چهند جارئ نابی به هو ی پیویستبوونی
کوشتنی تاوانبار.

۳۳۶) باسی توله ی ریگرو جهرده (قطاع الطرق):

بویهوا ناو نراون چونکه ری له خه لک ده به ستنو مه رد ناتوان
له ترسی نه وان به ناسایی هاموشو بکه ن. له دهقی قورناندا توله ی
ریگرو جهرده دیاری کراوه، دمفهرموئ: {إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ
تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ - سورة
المائدة - ۵-۳۳} واته: سزاو توله یی که به پیی تاوانی نهو که سانه ی
که له گه ل خودادا شه ر ده که ن و به گزی پیغه مبه ری خودادا ده چن و
نازاوه ده گپرن له ناو ولاتاو ناشوبو خراپه به رپا ده که ن له سهر رووی
زهوی، سزایه کی وا که شایسته ی نه مانه بی نه وه یه که بکوژرینو بو

په‌ندو عیبره‌تیش بکړین به‌دارا، یاخود ده‌ستو پټیان بېړئ له‌سهر شپو‌دی راستو چه‌پ، یاخود ره‌ه‌نه‌وشاربه‌د‌مر بکړین و به‌بې پشوودان له‌م شارموه بو‌ئو شار د‌مر به‌د‌مر بکړین).

چه‌ته‌و جه‌رده‌و ریگر له‌شهرعا چوار جوړن:

یه‌که‌م: نه‌گهر نه‌م ریگرانه مایان له‌خه‌ک نه‌ده‌سه‌ند، به‌لام خه‌لکیان ده‌کوشت نه‌وه ده‌کوژرینه‌وه.

دووم: نه‌گهر ه‌م خه‌لکیان ده‌کوشت و ه‌م مایان له‌مه‌ردوم ده‌سه‌ند نه‌وه ده‌کوژرین و له‌پاش شو‌ردن و گف‌ن‌کردن نویژیان له‌سهر ده‌کړئ و له‌پاش نه‌وه تا سئ روژ به‌داریکي پاندا هه‌ل‌ده‌واسرین، نه‌وسا ده‌هینرینه خواره‌وه ده‌نیژرین.

سییه‌م: نه‌گهر هر مایان له‌مه‌ردوم ده‌سه‌ند، خه‌لکیان نه‌ده‌کوشت نه‌وه ده‌ستی راستو پټی چه‌پیان ده‌بېړئ، به‌مه‌رجئ نه‌و ماله‌سه‌ندراوه بگاته نه‌ندازه‌ی ه‌ده‌دی دزی که ده‌کاته چاره‌که دیناریکی زیړی سکه‌لیدراو.

چواره‌م: نه‌گهر هر خه‌لکیان ده‌توقان، نه‌مایانم له‌که‌س ده‌سه‌ندو نه‌که‌سیان ده‌کوشت نه‌وه به‌ندو چه‌پس ده‌کړین و به‌هو‌ی به‌ند‌کردن و شتی تری واوه ته‌عزیر و ته‌مئ ده‌کړین، وه‌ک شار به‌د‌مر‌کردن و ره‌ه‌نه‌کردن. مه‌رج نیه‌که جه‌رده‌و ریگر نی‌رینه‌بن، یا کو‌مه‌ل‌بن، یا هر له‌ده‌شت و د‌مر جه‌رده‌ی بکه‌ن، به‌لکوو نه‌گهر تاقه که‌سیکیش بی، له‌ناو ناو‌مدانیشدا تاوانه‌کانی نه‌نجام بدا داده‌نری به‌

رېگر، بە مەرچى ئەۋەندە بەھىز بى بىتۋانى بە تەنيا زال بى بەسەر خەلگداۋ بە زۆر دەسدرېزى لەسەرو مالىان بكاۋ بە ناشكرا ئەۋە ئەنجام بدا. ئەم جۆرە چەتەو رېگرانە دروست نىيە بەريان بۆ بەرەللا بكرى، ھەتا بەكەھىقى خۇيان لە ولاتا تەراتىن بكەن و ئازاۋە بەرپابكەن، بەلگۈو پېۋىستە لەسەر پېشەۋاى موسولمانان بەزوۋى تەمى خواردوۋيان بكا، ھەتا دروست نىيە لىيان خۇش بى و عافواتيان بۆ دەرېكات، دەى نەفرەت و لەعنەتى خودا لەسەر ھەموو ستەمكارو زۆردارى، كەپى بە خەلگ دەگرن و ئازاۋە بەرپا دكەن و ئاسايش لە بەندەكانى خودا ھەراسان دكەن و رېگە بە پىادەكردنى شەرىعەتى خودا نادەن (بە تايبەتى ئەمانەى ناو كوردستان - ۋەرگىي).

ۋەلى ئەۋەندە ھەيە ھەر سزايەك بكەۋىتە سەر رېگر بەھۋى رېگرىيەۋە، ئەۋە ئەگەر لە پېش ئەۋەدا كە پېشەۋا دەستى بەسەردا بگرى، بە ئارمىۋى خۇى تەۋبەى كردو وازى لە رېگرى ھىنا، ئىتر ئەۋ سزايەى لەسەر لادەجى، بەلام ئەۋەى مافى تايبەتى خەلگ بى، ۋەك كوشتنى بى تاۋان و خواردنى مالى خەلگ بە ناپەۋا، ئەۋە بە تەۋبە لاناجى، خواھ لە پېش تەۋبەدا يا لە پاش تەۋبە بگرى. جا ئەگەر فەرماندار لە پېش تەۋبەكردندا دەستى لىي گىربوو، ئەۋە ئەۋ تۆلەيەى كە خوا بۆى بپروەتەۋە لە سەرى جېبەجى دەكرى، تەنانەت ئەگەر لەپاش دەسگىركردنى تەۋبە بكا تۆلەى جەردەيى لە كۆل ناكەۋى، بەپىي چەمك و مەفھوۋى ئەم ئايەتە: {إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ - ۳۴/۵}. تەۋبە كاي پېش دەست لى گىربوون، ئەگەر خەلگى كشتبوو، ئەۋە مەرچ نىيە كە

بکوزریتتهوه، به لکوه هه قدری کوژراومکه بوئ ههیه که له جیاتی تۆله بیکوزریتتهوه، یا لئی خوش بی، وه نهگهر خه لکی کوشتبوو وه مالیشی له خه لک سه ندبوو، نهوه هه لواسینه کهو پیویستبووی کوشتنی له کۆل ده کهوئ، چونکه ئهم دووه مافی خوان به تهوبه ی پیش دسگیرکردن له کۆل ده کهون به لام کوشتنه وهو دانه وهی ماله که ی له سه ر ده مینی، خاوهن خوین ده توانی بیکوزریتتهوه یا لئی خوشبی، خاوهن مالیش بوئ ههیه یا ماله که ی پی دابین بکا یا لئی خوش بی. وه نهگهر بهس مالیان له خه لک سه ندبوو نهوه دمت برین و قاج برینه که یان له کۆل ده کهوئ، چونکه ئهمه هه ددهو مافی خودایه، مافی خودایش به تهوبه ی پیش دسگیربوون له کۆل ده کهوئ، به لام ماله که یان ئی ده سه نریتتهوه، چونکه مال و کوشتنه وه (قیصاص) هه قی ئاده میزادن، هه موو هه قی ئی ئاده میزادیش به تهوبه لاناچی. به لئ هه ددی داوینپیسی و دزی و مه ی خواردنه وه، له پاش چه سپ (ثابت) بوونی هه رگیز لاناچی، چونکه نهو به لگانه ی ئهم هه دانه یان پی ساغ ده بیته وه به ره هایین و فه رقی ریگرو کهسانی تر ناکهن (مامۆستا عه بدولکه ریم - خودای گه وه ره ده ست به ته مه نی پیروزی بگری و سه د هه زار ره حمه ت له خۆی و باوک که سوکارو مردوو زیندووئ نه ویش و ئیمه یش) له شه ریه تی ئیسلامدا (ب/ ۱۵۲/ ۴) ده فهرموئ؛ له توحفه دا ده فهرموئ؛ هه موو ئهم فه رموودانه به نیسه بت ظاهیری شه رعه وهن، نه گینا له بهینی ئینسان خۆی و خوادا هه رکاتی تهوبه ی راسته قینه ی کرد هه موو هه ددیکی له سه ر لانه چی - و مرگی.

۳۲۷) باسى ھەلمەتھىنان (الصيال):

ھەلمەت: پەلامارو تاودانەسەر كەسىكى تر. لە شەرعا ئەوھىيە:
 كەسى بە نارەوا پەلامارى كەسى بدا. لەپىش ئەوھىدا كە يەكگرتن
 لەسەر ھەلمەتھىنان دابمەزرى سەر بەلگەى ئەم باسە ئەم ئايەتھىيە:
 {فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ -
 سورة البقرة - ۱۹۴/۲} واتە: دەى ھەركەسى دەسدرىزى لىكردن
 ئىوھىش بەقەد دەس درىزىيەكەى ئەو دەسدرىزى لى بكنەوھ. لەگەل
 ئەم ھەرموودەيدا (دروودە نواە لەسەربە) يارىدەى براى خۆت بدە، لەسەر ھەق
 بى، يا لەسەر ناھەق بى! پىاوئىكىش گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا!
 ئەگەر لەسەر ھەق بى ئەوا جىگەى خۆيەتى يارمەتى دەدەم، بەلام پىم
 بھەرموو ئەگەر لەسەر ناھەق بى چۆن چۆنى يارمەتى بدەم؟ ھەرمووى:
 مەھىللە ئەو ناھەقىيە بكا ئەوھ باشتىن يارمەتىيە بۆى! (بوخارى) دەى
 ھەلمەتھىنەر ناھەقىكارە، كەواتە يامەتىدانى پىويستە، يارمەتىيەكەشى
 بەپى ئەم ھەرموودەىيە ئەوھىيە كە نەھىلى ئەو ناھەقىيە بكا.

دەى ئەگەر كەسى بە نارەوا ھەلمەتى بردە سەر موسولمانى و
 ويستى بىكوژى ئەوھ دورستە بۆ ئەو ھەلمەت بۆھىنراوھ كە بەرگرى
 لەخۆى بكا، بەلام تا ئەو بەرگرىيە بە شىوھىيەكى سووك و بى زىان
 دەست بدا بۆى دروست نىيە بە شىوھىيەكى گران و زىانبەخش ئەنجام
 بدرى، بۆ نموونە ئەگەر بەراگردن، يا بەخۇ ھەشاردان لە شوپىنىكى
 قايمدا، يا بە پاراھو، يا بە ھەرمەشەگردن، يا بە ھاواربردن بۆ كەسى، يا
 بەھەر شتى ترى بى زىان چارى دەكرا نابى دەستى لى بوھىنى، چونكە

نەو لە سەرپهتی به پێی نەم نایهتە خوێ رزگار بکا، که دمه رموی: {ادْفَعْ بِالنَّارِ هِيَ أَحْسَنُ - سورة المؤمنون - ۳۴/۴۱} واتە: تۆ به شیوهیهکی زۆر شیرین و جوان شتی خراب له ناوا مههیلە) قسهی دروست و فەرمايشتی ساغ ئەمهیه که گوێرا، بهلام ههیه دهلی: بۆی ههیه بههەر شیوهی بۆی دهلوێ بهرگری له خوێ بکا، به مهرجی پله به پله بۆی بجی، ههتا به قسه و هاوار کردن و هاوار بردن بۆ کهسی چارهسهری بۆ دهکرا، نابێ پهلما ماری لێدان بدا ههتا به لێدان به دهست بهرگری بۆ دهکرا نابێ به قه مچی لێی بدا، ههتا به قه مچی بۆی دهکرا نابێ به دار لێی بدا، ههتا به زامار کردن بهرگری بۆ دهکرا نابێ ئەندامی بپری، ههتا به ئەندام بپری چارهسهری ههلمهتهینه رهکهی بۆ دهکرا نابێ بیکوژی، ئەگەر هەر چاری نه دهکرا مهگەر به گوشتن نه بێ نه وه بۆی ههیه که بیکوژی. ئیتر کابرای بکوژ نه گوشتنه وهی له سهره، نه خوین، نه کهفارمت، چونکه به پێی نەم نایهتە هیج بهرپر سیارییهکی له سهر نیه، که دمه رموی: {وَلَمَنْ اَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيلٍ، اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ - سورة الشورى - ۴۲/۲۴} واتە: هەر کهسی که ههقی خوێ بپینێ پاش نه وه ستهمی لیکرا نه وه جیگهی خوێهتی، شتی وا لۆمه و سهرزه نشتی له سهر نیه، رێگهی سهرزه نشت له سهر نه وانهیه که ستهم و نا ههقی له مهردوم دهکن... تا کو تایی نایهت. له بهر نه وهیش ههلمهتهینه ره سته مکاره، سته مکاریش دهبدریژیکه ره، شه پر کردن له گه ل دهبدریژیکارا راوهیه، که سیکیش شه پر کردن له گه لیدا رهوایی زیانی سهرو مالی به فیرو دمروا و دهسته بهر ناکری.

۳۳۸) بریاری بهرگیرکردن له گیانی خوئی:

رای زاناکان له باره‌ی بهرگیرکردن له سه‌رو گیان جیا جیا، نه‌گهر هه‌له‌تدمر (صائل) موسوئمانی نه‌رگدار (مکلف) بوو، قیلل ده‌لل: پئویسته به‌ربه‌ره‌کانی بکری، چونکه زاتی مه‌زن دم‌فهرموئ: {وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ - سورة البقرة ۱۹۵/۲} (واته: به‌لام به ده‌ستی خۆتان خۆتان مه‌هاوینه ناو فه‌تارمت و فه‌وتانه‌وه) . ههر وه‌ك پئویسته له‌سه‌ر ناچار، به‌خواردن له مردار گیانی خوئی رزگار بکا له مردن، په‌لامار دراویش له سه‌ریه‌تی گیانی خوئی به‌پاریژی. به‌لام فه‌رمایشتی سه‌نگین (راجح) نه‌وه‌یه به‌ربه‌ره‌کانی فه‌رز نییه، چونکه خۆشه‌ویست (مرووه‌خواه له‌سه‌ربه‌) کاتئ باسی نه‌و نا‌زاوانه‌ی کرد که‌وان به‌ری‌وه، حوذه‌یفه (ه‌زا‌ه‌خواه له‌به‌) فه‌رمووی: قوربان! نه‌گهر فریای نه‌و رۆژگاره که‌وتم فه‌رمانت به‌ چیه‌ که‌ بیکه‌م؟ فه‌رمووی: له مائی خۆتا ئۆقره بگه‌رو سه‌ری خۆت کز بکه. حوذه‌یفه فه‌رمووی: قوربان! نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خدا! پی‌م به‌فه‌رموو نه‌گهر نا‌زاوه‌ گپ‌ر هه‌لی کوتایه سه‌رمو خوئی کرد به‌ کونی ژوورا بۆم، فه‌رمانت چیه‌ که‌ بیکه‌م؟ فه‌رمووی: کاتئ بریقه‌ی شمشیری سه‌رسه‌رت دلی راجه‌نانی رووی خۆت دابۆشه‌و خۆت بدمه‌ر ده‌ست قه‌دمر با بت گوژی، چونکه ببی به‌و به‌نده‌یه‌ی خودا که‌ به‌ ناهه‌ق ده‌یکوژن باشتره، نه‌وه‌ك به‌و به‌نده‌یه‌ی خودا که‌ با نار‌ه‌وا خوینی مه‌ردووم دمریژی. له هه‌ندئ گفتی نه‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ئاوا به‌: تۆش وه‌کوو کور‌ه‌ باشه‌که‌ی ئاده‌م بکه‌ که‌ براکه‌ی پیی گوت: به‌ خودا ده‌تکوژم، نه‌ویش به‌م ئایه‌ته وه‌لامی دایه‌وه {لَنْ يَسْطَرَّ إِلَيْكَ

لَتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطِ يَدَيَّ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ
الْعَالَمِينَ - سورة المائدة - ۲۸/۵ { بهخودا من شتی واکهم تو
برای نی، چۆن برا برا دهکوژی؟ تویش من بکوژی من دهستم ناجیته تو
که بتکوژم، چونکه من له خودای پهرومردگاری جیهانیان دهرسم.

نهو قسهیه راستو دروسته که دمه رموی: کاتی ئیمامی عوسمان
که مارؤ درابوو، چوار سه د بهندمو خولامی هه بوو، له دهوری بوون
ویستیان به شهرو بهزهبری چهک بهرگری له شهید بوونی عوسمان
بکه، عوسمان نهیهیشتن و ریگهی نهوهی پی نه دان، به لکوو پی
فه رموون: هه که سی چه که که ی فری بدا نازادبی. چه زه تیش له
فه رموودیه که دمه رموی: نازوه که لیک و سخته و گه و رهو تاریک له
پیش سه ره له دانی قیامه تدا بهر پادیه، له بهر فره تهنه و ناشووب جیهان
وه تاریکه شهوی نهنگوسته چاوی لیدی، مروؤ واته: ریگهی راست
هه له دهکا به هیج لایه که سه ر دهرناکا، دهی به تیکه و لیکه یه کی و پیاو
سه ر له بهیانی موسولمانه، سه ر له ئیواری به هوئی نازاوه ده بیروا دهی،
سه ر له ئیواری موسولمانه بو سبهینی بهیانی بیروا دهی، دانیشوو له
کاتی بهر پابوونی نه لیشاوی نازاوه دا باشتره له و که سه که له و کاته دا
به پیوه راوه ستاوه، راوه ستاو له ریبار باشتره، ریبار له هه را کردو
باشتره، چونکه هه تا ناته وانتر بی، وه ک حالی دانیشوو له چاو حالی
راوه ستاودا که ناماده تره له دانیشوو بو په لاماردان له نازاوه کان دوور
تر دهی، جا له و کاته دا شهرو شوپ مه که، به لکوو که وانه کانتان
بشکینن و ژیی تیرو که وانه کانتان به چرینن و ده می شم شیر کانتان به
بهرد وردکه و چهک فری دن، ته نانه ت نه گه ر نازاوه بو تان هاته

مالئوھو ئازاۋە گىپر لە كۈنى ژوورەھەتەن يەخەي پى گرتەن مەچن بە دەمىيەھو مەچن بە گزىدا، ئىيۈمەش لەم كاتەدا كا ئازاۋە گىپر قەستى خويىنى سەسەرتان دەكا خۇتان بەدەنە دەست قەدەرۈ چاۋ لە كۈرە باشەكەي ئادەم بىكەن، كە براكەي ھەپەشەي كۈشتىنى ئى كىرد، ۋە لە پىش ئەۋەدا كە بىكوژى پىي گوت: بەخودا تۆيش مەن بكوژى مەن تۆ ناكوژم، ھابىلى شەھىد بىكەن بە سەرمەشق بۇ خۇتان نەك قابىلى پىاۋ كوژ! (ماجە/ داۋود/ تىرمىزى. تىرمىزى دەفەرمۇي: فەرموودەيەكى جوانە، ئىبنو ھەببائىش بە ساغى داناۋە) شىخ تەقىيەدىنى ئىبنو لدەققولەيد لە (الافتراح) دا دەفەرمۇي: ئەم فەرموودەيە بەپىي مەرجى شىخى بوخارىيە كە بە مەرجى گرتوۋە بۇ ھوكمەردن بە سىحەتەي فەرموودەكانى سەحىجى بۇخارى. لەم شوپنەدا بۇيە بىپارى ئەۋە نادەين كە پەلامار دراۋ فەرزە لە سەرى خۇي رزگار بكاۋ بەرگرى لە سەرو گىانى خۇي بكا، ۋەك چۆن ناچار فەرزە لە سەرى لەكەتەي ناچارىدا بە خواردنى گۆشتى مردار خۇي رزگار بكا، چۈنكە كۈشتى شەھىد بوۋنە، بە پىچەۋانەي مانگرتن لە خواردنى گۆشتى مردار چۈنكە شتى ۋا خۇكۈشتنەۋ خۇ كۈشتىش ھەرامە.

ئەگەر كەسى ھەلمەتەي ھىنا بۇ سەر سامانى - گەرجى ئەۋ سامانە كەمىش بى- ئەۋە شەرى رىگەي دەدا كە بەرگرى لە مالئەكەي بكا، چۈنكە دەفەرمۇي: (مروودە ئاۋا لەسەربە): ھەر كەسى لەسەر مالى خۇي بكوژى شەھىدە (شەيخان) چۆنىتى بوۋنى ئەم فەرموودەيە بە بەلگە لەسەر ئەم داۋايە ئاۋايە: بەپىي فەرموودەكە كەسى لەسەر مالى خۇي بكوژى شەھىدە، واتە: ھەقى ھەيە لەسەر مالئەكەي شەپ لەگەن پەلامار

دەر بکا، له حالې وادا زور جار يا نهو پهلامار دمر دهکوژرې يا پهلامار
 دمر نهو دهکوژرې وه نهو له سهرپهتي که بهرگري بکا ههتا شهيد
 بوون، دهې لهکاتي وادا خوږني ههلمهت هيڼي پي راودهيه، تهنانهت
 نهگهر بيشي کوژرې دهسته بهري لهسهر نيه. بهلام بوي ههيه بهرگري له
 ساماني خوې نهکا، چونکه له ههموو کاتيکا بوي ههيه که مالي خوې
 رهوابيني بوي ههر کهسي دهيهوئ. بهلي نهوهنده ههيه نهگهر مالهکه
 گيانلهبهه بوو کابرا دهيويست بيکوژرې نهوه له سهرپهتي که
 بهربههکانيي بکا، چونکه گيان و گياندار ريږي خوې ههيه، ههروهها
 نهگهر پهلاماري نامووسيدا، وهک نهوه ويستي دهست دريږي له ږني، يا
 کهنيزهکي، يا له منالي بکا، خوي بهکوشتن بي يا به دهستدريږي له
 نامووس، نهوه لهم کاتانهدا پيوسته له سهریکه دهسته نهژنو
 دانهنيش، بهلکوو پيوسته لهسهرې که پهلامار بداو بهرگري بکا.
 دهگپرنهوه جارې ږني دهچې بوي کوژه چيلکه، پياويکيش دوي دهکهوئ و
 تهماعي تي دهکا، ږنهکيش پهليکي تي دهگرې و دهیکوژرې، داواکه
 دمهبنه خزمهت نيمايي عومهر (رهههواههههه) که له حالهکه حالې دهبې
 دهفهرموئ: نهمه کوژراوي تيري غهبيي خودايه که دي به هواوي زور
 ليکراوانهوه، بهو خودايه ههرگيز خوږني نهه ستههکاره نادرې! دهې
 کهسي سهرپيچي لهه بربراهي عومهر نهکردووه لهبهه نهوه بووه به
 پهگرتن (ليردها ماموستا عاشور ناوا نهه رووداوه راگويز دهکا.. ولما
 روي ان امراه خرجت تحتب.. هتد، بهلام له کفایهکهدا دهفهرموئ:
 وقد روي ان امراه.. تاد. من بهپي کفایهکه تهرجههم کرد، چونکه

نەمە بەلگەى دوووم نیه بۆ مەبەستەکە، بەلکوو سەربەلگەیتى ھتامل
- وەرگێر).

باشە نایا مرۆف بۆى ھەيە کە بەرگى لە کەسانى تریش بکا، با
بیگانەیش بن و لە کەسوکاری خۆى نەبن؟ لەم شوینەدا دوو ھەرمایشت
ھەيە، ھەرە دروستەکەیان نەوھيە کە دەفەر موی: بەرگى لە بیانى
ھوکمى بەرگى لە خودى خۆى ھەيە، لە میشتدا راجیایيەکەى پێشەوھ
ھەيە. نەمە قەسەمان لەوھيە کە پەلاماردەر موسوئمان بى، بەلام نەگەر
پەلاماردەر بیچروا بوو نەوھ بەرگى ھەرزە، ھەروا نەگەر پەلاماردەر
ولاخ و درندەو چارپا بوو، بە مەرچى گومانى بەھیزی نەبى لەوھدا کە
دەرمەقەتى ئەو دەعبایە نایەت و مەترسى لە گیانى خۆى بکا.

٣٣٩) دەستەبەر بوونی زیانى چوارپى:

نەگەر کەسێ وڵاخیکى بى، ئەو وڵاخە ھەر زیانیکی گیانى یا
سامانى بدا، ئەو کەسە دەستەبەرە، خواھ بەشەو ئەو زیانە بدا یا بە
رۆژ، وە خواھ ئەو کەسە لیخوڤى بى، یا جلەوکیشى بى، یا سواری
سەرپشتى بى، چونکە وڵاخەکە لە ھەموو ئەم کاتانەدا وا لە ژێر دەستى
ئەو، کەواتە لە سەریەتى کە چاودێرى بکا، وە خواى ئەو کەسەى کەوا
لەگەڵ وڵاخەکەدا خاوەنى بى، یا رەنجبەرى بى، یا بەکرتى گرتبى، یا
خواستیبتى، یا زەوتى کردبى، بۆ ئەم مەبەستە جیاوازی نیە، لە
سەریەتى کە بیبژێرى، چونکە دەست دەست دەناسى. بەلام نەگەر
کەسێ نەقیزەھەکی لەناکاو ژەند لە وڵاخەکەو، وڵاخەکەیش لەقەھەکی
وہشان، وەزیانیکی لە شتیدا ئەو تێوژنەکە دەستەبەر.

هر نازم و ولاخی که به جلوه و رشمه و لغاو زموت نهگری نابی
لناو بازاردا کس سواری بی، جا نهگر کهسی سواری بوو، وه زیانیکی
دا نهوه سواره که دسته بهره، چونکه که متهرخه می کردووه که له
شوینی وادا سواری ولاخی و سهر کهش بووه، چوار پای بهره لایش
نهگر زیان له کشتوکال و شتی تر بدا، نهگر شته که له رۆژدا روویدا
نهوه خاومنه کهی دسته بهر نیه، به لام نهگر به شهو زیانه که بدا نهوه
دسته بهره، چونکه دهستور وایه که به رۆژ پاس و ناگاداری کشتوکال و
بیستان و باخ له سهر خاومنه تی، گهرچیش بهردانی ولاخیش بۆ له و پران
کاریکی ناساییه، به لام دهستور وایه که به شهو بی چاودی ری بهره لا
نهگرین، دنا خاومنیان سووچداره، چونکه بهر پرسیاره له
چاودی رکردنیان له شهودا، که واته هر زیانی بدن له سهر نهوه، به
پیچه وانه ی رۆژموه که چاودی ری شت له سهر خاومنه تی.

وهک روونمان کرده وه له م نمونده دا خاومنی چوار پی که دسته بهره،
به لام به مهرجی خاومن مال که متهرخه می نه کردی، وهک نهوه خو ی
شته که بۆ ولاخه که دمریخا، یا له سهر چهقی ریگه و بان دایبنی، له کاتی
وادا دسته بهری دنامه زری!

نهگر کابرای له ماله وه سهگیکی دری هه بوو، یا ولاخیکی
چه مووشی جووته وه شینی هه بوو، کهسی چوو بۆ مالی که کابرا خو ی
ریگه ی پی دابوو، وه حاله که ی بۆ روون نه کردبووه، وه سهگه که
په لاماری داوگهستی، یا ولاخه که جووته یه کی ل دا، نهوه کابرای خاومن
دسته بهره، با کابرای میوان چلو ساغیش بی، به لام نهگر کابرا به بی

رېځه پېيدانى خاومن مال چوو بو مالى، يا خاومن مال تىي گه ياندبوو
نه وه ددسته بهرى له نارادا نيه. چونكه خوۍ هوۍ رووداوه كه يه.

پڙاڻو :

که دسته‌به‌ریی گیان له‌سهر خوینر هسه له‌کاتی وادا، که له عورفی شهرعا ناودارن به (عاقله).

۳۴۰) باسی نه‌وانه‌ی که یاخی ده‌بن له
بی‌شه‌وای موسولمانان (البغاة - یاخیه‌کان):

مه‌به‌ست له یاخی بوو کۆمه‌له‌ موسوئمانیکه‌ گه‌وره‌یه‌کی
 فه‌رمانه‌وه‌ی دادپه‌روه‌ریان هه‌بی، به‌ زه‌بری هی‌زو توانای خۆیان لی‌ی
 یاخی ببن و فه‌رمانی جی‌به‌جی نه‌که‌ن و بیانوه‌ درۆینه‌یه‌ بدۆزنه‌وه‌ بۆ
 ئه‌م یاخی بوونه‌یان!

ههيه دهلئ: مهراج نيه سهروكه كه دادپهروهر بى. له راستيدا بهگير كردن (طاعت) ي پيشهوا ئهركىكى شهرى سهرشانى گشت موسولمانيكه، گهرچى ستهمگهرىش بى، به مهرچى ئه و به گيردنه به پيچهوانه ي شهرى خواى گهروهه نه بى، چونكه وهك زانراوه: فهرمى بهنده ي خودا به مهرچى حبه جى دهكرئ كه به پيچهوانه ي فهرمى خودا نه بى. بويه دهگوترئ ياخييووان چونكه ياخو سهركه شو ستهمكارو ناهه فيكارنو زورو خراپيان له راده بهدهره. سهر بهلگه ي ئه م باسه ئه م فهرمايشته ي خودايه: {وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

اَقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا
الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ - سورة الحجرات - ۹/۴۹ {
واته: ههركاتئ دوو تاقم له موسولمانان لهناو خوځيانا بوو به شهرو
ههرايان، ناوبزيبان بكن و ريكيان بخه نه وه، جا نه گهر لايه كيان به ههق
رازي نه بوو، ملي نه داو به براي و تهبايي رازي نه بوو، وه له سهر
دمسدرتزيه كه ي به ردهوام بوو، نه وه به هه مووتان بچن به گز لايه ني
شهر فروشا، هه تا مل كه چ دهكا بو فهرماني خواو له گهل براي خويدا
ناشت دهبيته وه.

مهرجي جه ننگردن له گهل يان:

نه گهر نه چنند مهرجه هاتنه دي له سهر پيشه وايه كه بچن به
گزيانا، به پي فهرماني خوا كه دمه رموي: (فقاتلوا التي تبغي: واته:
له پيشه وه روشت):

يه گهم: دهبي كومه ليه كي به هيزي واين كه خاوهن شهو كه ت و
دهسه لات بن، بتوانن به رابه ر پيشه وا بوهستن و به ربه ره كانئي له گهل
بكن، لهناو خوځياندا سهر گه وره يه كيان ههبي له فهرماني دهرنه چن،
به لام نه گهر چنند كه سيكي تاك و ته را بوون، به ناساني زهوت دهكران
نه وه بهر نه چوره ياخي بوونه ناكه ون!

دووهم: نه وه يه له ژير ركيضي پيشه وادا نه مابن و له فهرماني
دهرچووبن، وهك نه وه مافي شهرعي سهريان نه دهن، خواي نه و مافه

ماڤى سامانى بىي وەك زەكات، يا ماڤى تربىي وەك دارى ھەددو تۆلەي
پياو كۆشتن!

سېيەم: ئەويە بىيانوويەك (واتە: ئەويلى) بدۆزنەو ەو بىكەن بە
مەھانەي دەرچوونيان لە ڤەرمانى پېشەوا، وەك ئەو ەو رووكارى ئايەتى،
يا ھەديش بىكەن بە دەسكەلاو بە مەھانەي ياخيپوونەكەيان، وەك
بىيانووەكەي زەكات نەدەرەكانى كاتى ئەبو بەگرى ەدەيق (رەزەا خواە
گەورە لېنە) كە دەيانگوت: ڤەرمانمان پېكراو ەك زەكات بدەين بەكەسى
كە نزاو پارانەو ەي ئەو بۆ ئيمە دەبىي بە مايەي ئارامو ئاسايش بۆمان،
ئەو كەسەيش بەس پېغەمبەر بوو، ھەتا لە ژيانا بوو زەكاتمان دەدايە.
و ە رووكارى ئەم ئايەتەيان دەكرد بە مەھانەي ئەم داوا پووجەلەيان كە
دەڤەرموى: { خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ
عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ - سورة التوبة - ۱۰۳/۹ } واتە:
زەكاتى شەرىى لە مالاكانيان وەربگرە، و ە بەھوى ئەو زەكاتەو ە دل
دەر وونيان لە گوناھو تاوان پاك دەكەيتەو ە، ھەر وەك زەكاتەكە خوى
دەبىي بە مايەي بەرەكەت و نەشونامى مالاكەيان، و ە نزاى باشيشيان بۆ
بكەو بۆيان بپارپرنەو ە، چونكە نزاو پارانەو ەي تۆ بۆ ئەوان دەبىي بە
مايەي ئارامو ئاسايش بۆيان). و ە دەيانگوت: نزاو پارانەو ەي كەسانى تر
جگە لە پېغەمبەر (درو ەدە خواە لەسەربە) نابىي بەھوى ئەم بەھرە گەورەيە
بۆمان، كە واتە پيويست ناكە زەكاتى پىي بدەين. يا وەك بىيانووى
خەوارىچ كە لە ڤەرمانى سەر وەرمان ھەزرىتى ەلى دەرچووبوونو
دەيانگوت: ەلى دىزانى كە كىو كىو عوسمانيان كۆشتو ە، و ە
دەسلەتيشى ھەيە بە سەريانە بەلام بۆيە نايانكوزيئەو ە چونكە خوئى

کوشتنی عوسمانی بئ خوښه و دهستی تئیدا ههیه. ئەمه له کاتیکدا که هه‌موو کەس د‌ه‌زانئ ه‌ه‌ق له‌گ‌ه‌ل ئ‌ی‌مامی ع‌ه‌لی بو‌وه، چ‌ون‌که پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر {د‌رو‌وه‌ خوا‌ه‌ له‌س‌ه‌ر‌ب‌ه‌} م‌ژ‌ده‌ی ش‌ه‌ه‌ید بو‌ونی به ع‌ه‌م‌مار داو پ‌ی‌ی ف‌ه‌رم‌وو: هاوار بو‌ ع‌ه‌مار! د‌ه‌سته‌ی نا‌ه‌ه‌ف‌یک‌ار د‌ه‌یک‌و‌ژ‌ن، ع‌ه‌م‌مار ئ‌ه‌وان بانگ د‌ه‌کا بو‌ س‌ه‌ر ر‌ی‌گ‌ه‌ی ه‌ه‌ق که ر‌ی‌گ‌ه‌ی به‌ه‌ه‌شته، که‌چی ئ‌ه‌وان ئ‌ه‌و بانگ د‌ه‌ک‌ه‌ن بو‌ س‌ه‌ر ر‌ی‌گ‌ه‌ی چ‌ه‌وتی خو‌یان که ر‌ی‌گ‌ه‌ی د‌ۆ‌زه‌خ‌ه. ئ‌ه‌وه بو‌و ع‌ه‌م‌ماری ک‌ور‌ی یاس‌ر {رم‌زه‌ خوا‌یان ل‌ی‌ب‌ه‌} د‌ه‌سته‌ی ص‌ه‌ف‌ف‌ینی یا‌خی بانگ د‌ه‌ک‌رد بو‌س‌ه‌ر ف‌ه‌رمان‌ب‌ه‌ری پ‌ی‌شه‌وا ع‌ه‌لی، که ئ‌ه‌و ط‌اع‌ه‌ت و ف‌ه‌رمان‌ب‌ه‌ریه د‌ه‌ب‌ئ به‌ه‌و‌ی چ‌و‌ونه به‌ه‌ه‌شت بو‌یان، که‌چی ئ‌ه‌وان به پ‌ی‌چه‌وان‌ه‌وه به‌و‌یان د‌ه‌گ‌وت که ل‌ی‌ی یا‌خی ب‌ئ و پ‌شتی به‌ردا، د‌یاره ش‌تی وایش ه‌و‌ی م‌س‌و‌گ‌ه‌ر بو‌ونی ئ‌ا‌گری د‌ۆ‌زه‌خ‌ه، س‌ه‌رم‌رای ئ‌ه‌وه به‌وه‌شه‌وه نه‌وه‌ستان ک‌وش‌ت‌یش‌یان.

جا له‌مه‌وه د‌م‌ر‌ک‌ه‌وت که ئ‌ه‌وان د‌ه‌سته‌ی نا‌ه‌ه‌ف‌یک‌ارن، که به‌پ‌ی‌ی ف‌ه‌رمایش‌تی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر {د‌رو‌وه‌ خوا‌ه‌ له‌س‌ه‌ر‌ب‌ه‌} ع‌ه‌م‌مار د‌ه‌ک‌و‌ژ‌ن، وه ح‌ه‌ق له‌گ‌ه‌ل پ‌ی‌شه‌وا ع‌ه‌لییه، چ‌ون‌که ع‌ه‌م‌مار له د‌ه‌سته‌ی ع‌ه‌لی بو‌و. گ‌ه‌وره‌مان مو‌عا‌وییه که توانای ئ‌ه‌وه‌ی نه‌بو‌و که ر‌ه‌خن‌ه‌ی له راست و دروستی ئ‌ه‌م ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه ب‌گ‌ری، چ‌ون‌که ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه‌کی نایابی ز‌ۆ‌ر سا‌غ بو‌و، یه‌ک‌ئ بو‌و له‌و ق‌سه به‌رزو ن‌ی‌ش‌انه گ‌ه‌وران‌ه که به‌ل‌گ‌ه‌ی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌رایه‌تی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر بو‌ون چ‌ون‌که پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر {د‌رو‌وه‌ خوا‌ه‌ له‌س‌ه‌ر‌ب‌ه‌} چ‌ۆ‌نی ف‌ه‌رم‌وو بو‌و ر‌ی‌ک ئ‌ا‌وا د‌م‌ر‌چ‌وو، به‌ئ مو‌عا‌وییه که توانای ئ‌ه‌وه‌ی نه‌بو‌و ویستی به ج‌ۆ‌ریکی ب‌ئ ه‌ی‌زو لا‌واز ته‌ئ‌ویلی ب‌کا، ئ‌ه‌وه بو‌و د‌ه‌ی‌گ‌وت: ک‌ئ ه‌ی‌نا‌ویه‌تی بو‌ ش‌ه‌ر ئ‌ه‌وه دا‌ویه‌تی به ک‌وش‌ت!! ئ‌ی‌مامی ع‌ه‌لی که ئ‌ه‌م ق‌سه‌یه‌ی مو‌عا‌وییه‌ی ب‌ئ گ‌ه‌یش‌ته‌وه ف‌ه‌رم‌وو‌ی: د‌ه‌ی ئ‌ه‌گ‌ه‌ر واب‌ئ پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ریش

(دروودی خواه له سه ربه) ئیمامی حه مزه ی به کوشت داوه، که کافرمان له غه زای نه و حوددا شه هیدیان کرد، چونکه نه و هینابووی بو نه و غه زایه!

نهم وه لامه ی عه لی وه لامیکی ده مکو تکه ره. به لگه یه کی زور روشنه، ره خنه ی ئی ناگیرئ، به لام له گه ل نه وه یشا دروست نیه که تانه و ته شهر له موعاوییه بدرئ، چونکه هاوړپئی پیغه مبه رو بووه، هاوړپییانی پیغه مبه ر (دروودی خودا له سه ر پیغه مبه رو ره زاه خودا له سه مبه و هاوړپییانی به) هه موویان هه قانی و دادپه رومر بوون، له بهر نه وه دروست نیه تانه و توانجیان ئی بدرئ، له بهر نهم راو بوچوونه جوانه یه که خاومنی کتیبی (الجوه ره) به شیع ر ده فهرمووی:

وَأَوَّلُ التَّشَاجُرِ الذِّي وَرَدَ

ان خضت فيه، واجتنب داء الحسد

واته:

گشت کیشو به ره و هه راس ناو یاران

پینه و په رۆکه به ته نویلی جوان!

نه که ی وه ک گاجووت، چه شنی لیته زان

شهن و گیره که ی به جه نه پو چان

۳۴۱) چۆنیتیی شه پرکردن له گه‌ل یا خیبوان؟

چۆنیتیی شه پرکردن له گه‌ل یا خیبوان رێك وهك چۆنیتیی شه پرکردن وایه له گه‌ل هه‌لمه‌ته‌یه‌نهر، كه له زاراوی شه‌رعا ناوداره به (صائل) وهك له پێشه‌وه رابورد، چونكه مه‌به‌ستی سه‌ره‌كی ئه‌وه‌یه كه ئه‌مانه بگه‌رپێنه‌وه بۆ ژێر ركیفی پێشه‌وای موسوڵمانان، هه‌تا ناشتی و ئاسایش به‌ره‌هه‌رار بێ، مه‌ردووم له و‌م‌ز‌ه‌نیان رزگابن، ده‌نا مه‌به‌ست كوشتن و خۆن‌پرشتنی ر‌ووت نیه. جا هه‌تا به‌گرتن و به‌دیلكردن چار ده‌كران نابێ بكوژرێن، هه‌تا به‌زاماركردن چار ده‌كران نابێ به‌ته‌واوی زامار بكرێن هه‌تا بكوژرێن، به‌لام كه‌شه‌ر گه‌رم بوو، وه‌بوو به‌تێك‌پ‌ژان و شه‌ری ده‌سته‌ویه‌خه ئێتر كاره‌كه زه‌وت ناك‌رێ و ئه‌م یاسایه په‌ی‌ره‌وی ناك‌رێ. به‌لام دیلیان له پاش دیلكردن ناكوژرێ، یا بریندارێ په‌كه‌كه‌وتوو‌یان ناكوژرێ، ئه‌بو حه‌نیفه (ره‌زاه‌خواه‌لی‌به‌) ده‌فه‌رمو‌ی: دیلیان ده‌كوژرێ و زاماریشیان تا گیانی ده‌رده‌چێ زامار‌تر ده‌كرێ. به‌لگه‌ی مه‌زه‌به‌ی نێمه كه شافعیین ئه‌م فه‌رمووده‌ی خۆشه‌ویسته (م‌رووده‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌) كه به‌ئێبنو مه‌سه‌عوودی فه‌رموو: ئه‌ی كورێ دا‌ی‌كی عه‌به‌دا حوكمی ئه‌وانه‌ی كه له نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامن و له پێشه‌وای موسوڵمانان یاخی ده‌بن چیه‌؟ فه‌رمو‌ی: خ‌ودا و پێغه‌مبه‌ری خ‌ودا خ‌ۆیان باشی ده‌زانن. حه‌زرت (م‌رووده‌خواه‌ له‌سه‌ربه‌) فه‌رمو‌ی: حوكمیان ئه‌وه‌یه: ئه‌وه‌ی پ‌شتی هه‌ل‌گ‌رد له‌وان و به‌ره‌ی شه‌ری چۆل‌گ‌رد نابێ بنیشه‌ سه‌ری و بكه‌ونه شوینی، نه‌ زاماریشیان به‌یه‌كجاری زامار ده‌كرێ هه‌تا ده‌مرێ و نه‌دیلیان ده‌كوژرێ.

حوسهینی کوری عهلی (رهزاه خواپاد لیبه) دهچی بۆ لای مهروان، مهروان پئی دهلی: کهسم نه دیوه وهک باوکی تۆ ئاوا دلپرو مهرد بی له روژی رووداوی جهمهلدا ههر نه وهنده که زانی وا ئیمه هه لّهاتین و بهزین، ئیتر یه کسه ر جارچی به ناوی نه وهوه جاریدا: شوین هه لّهاتوو مه کهون و زاماریش مه کوژن! سه رمپای ئهم دوو به لگه پهیش ده لّین: چونکه مه بهست بنه برکردنی زیانیانه، نهک گوشتنیان له بهر زاتی خوینرشتن!

شافیعی (رهزاه خواپاد لیبه) ئهم نایه ته دهکا به دهست که لا که دهفه رموی: {فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ} چونکه شافیعی (فهیا) له م نایه ته دا به وازهینان له شه ر رافه دهکا، وه به گه رانه وهیش بۆ ژیر فه رمان به ری پێشه و. وه دهیش فه رموی: خودای گه وره فه رمانی به وه کردوو په یمان که به چین به گزیاندا، نهک بیانکوژین، چونکه گوشتار جیا به له گوشتن، (واته: مه ئموورو به په یه که قیتاله که بابه که ی بۆ موشاره که یه وه ده بی شه رکردنه که له هه ردوو سه ره وه بی - وه رگێر) هه روهک دروست نه یه دیل و زاماریان بکوژین دروستیش نه یه مال و سامانیان به تالان بری، چونکه نه وانیش هه ر موسو لمانن، مالی موسو لمانیش به موسو لمان ره وایه، مه گه ر به ره زامه ندی خاوه نه که ی.

ده بی پێشه و له پێش دهستکردن به شه ر، که سیکی نه مین و هو شیاریو زیرهک بنیری بۆ لایان، تا لیان به رسن که له سه ر چی عاجز بوون و بۆچی له فه رمانی پێشه وای موسو لمانان دمرچوون. جا نه گه ر

بیانوویهکیان هه‌بوو بیانووێان بېړئ و نامۆزگاری باشیان بکا. له‌م کاره‌دا ئیمامی‌عه‌لی ده‌گرئ به‌سه‌ر مه‌شق که ئیبنو‌عه‌بباسی نارد بۆ لای خه‌لکی نه‌هره‌وان، که نه‌وه بوو ناژه‌وا گیره‌کان قسه‌گانی ئیبنو‌عه‌بباس کاری تیکردن، هه‌ندیکیان په‌شیمان بوونه‌وه‌و هاتنه‌وه‌و ریزی موسو‌لمانان به‌لام به‌ داخه‌وه‌و هه‌ندیکی تریان له‌سه‌ر سه‌رکه‌شیی خۆیان به‌رده‌وام بوون.

٢٤٢) باسی پاشکه‌زبوونه‌وه (رده‌):

ریدده - یا پاشکه‌زبوونه‌وه - بریتیی‌ه له‌ پشتکردنه‌ شتئ‌و رووکردنه‌ شتئ‌ تر، نه‌م نایه‌ته‌ به‌م واتایه‌ که ده‌فه‌رموئ: {وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ - سورة المائدة - ٢١/٥} واته‌: پاشه‌و پاش پاشکه‌ز مه‌بنه‌وه‌و به‌ره‌و دوا مه‌گه‌رپنه‌وه‌و). له‌ شه‌رعیشا نه‌وه‌یه: موسو‌لمانئ له‌ نیس‌لام وه‌رگه‌رئ و بچیته‌وه‌ سه‌ر بې‌پروایی و په‌یوه‌ندیی موسو‌لمانه‌تی بې‌چرئ، پاشکه‌زبوونه‌وه‌ چهند جو‌ره: جاری وا هه‌یه، به‌ قسه‌و زمانه، جاری وا هه‌یه به‌ کرداره، جاری وا هه‌یه به‌ بیرو‌ب‌روایه. له‌هه‌ر یه‌ك له‌م سئ جو‌ره له‌م سئ جو‌ره چهند نمونه‌یی ده‌یینه‌وه‌و تا ببن به‌ نمونه‌ بۆ نه‌وانی تریش، وه‌ك گوتراوه‌: مشتئ نمونه‌ی خه‌رواریکه‌.

نمونه‌ی پاشکه‌زبوونه‌وه به‌ گو‌فتار وه‌ك نه‌وه‌ كه‌سئ به‌ دوژمنی خۆی بلئ: نه‌گه‌ر خوايشم بئ نایه‌رستم، به‌م قسه‌یه‌ كا‌فر ده‌بئ هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر بلئ: نه‌گه‌ر ببئ به‌ پێغه‌مبه‌ریش باوه‌رئ پئ ناهینم! یا بلئ: نه‌م مناله‌مم له‌ خودا خو‌شتر ده‌وئ، یا له‌ پێغه‌مبه‌ر خو‌شتر ده‌وئ،

یا ئەم ژنەمم لە خودا، یا لە پیغەمبەر خوشتەر دەوی! یا نەخۆشی لە پاش چاکبوونەوە بۆ: ئەوەی بەسەر من هات لەم نەخۆشییەدا ئەگەر نەبۆبەگرو عومەریشم بکۆشتبایە شایانی ئەوە نەدەبووم چونکە قسەی وا دانەپالی زۆرو ستمەمە بۆ لای خودای گەوره.

هەروەها ئەگەر لافی ئەوە لێبدا کە سرووشی بۆ دی، با لافی پیغەمبەرایەتیش لێ نەدا، یا لافی ئەوە لێ بدا کە دەجێتە ناو بەهەشت و لە میوهکەیی دەخوات، یا بۆ: من بە شەو دەست دەکەمە ملی پەری بەهەشت. قسەی وا بە یەکگرتن کفرە، هەروا ئەگەر جەمێن بە پیغەمبەرێ لە پیغەمبەرەکان بێ، یا سووکیی بێ بکا، ئەوەدیش کفر و بێ پرواییە، یەکێ لە شیوەکاری لاقرتی و گالتهکردن بە نایین ئەوەیە کە ستمبارەکان کاتی زۆردارەکان ئازاریان دەدەن، پەنا دەبنە بەر سەر و مەری پێشینان و پاشینان و دەلێن بیکە بە خاتری پیغەمبەر، وە کەسێ تریش باوەری پێی کرد هەر دوو لایان کافر دەبن، ئەگەر بەبێ تەئویل بەموسوڵمانێ بۆ: ئەو کافرا! بەو قسەیە کافر دەبێ، ئەگەر بێ پروایی ویستی موسوڵمان بێ، وە داوای لە موسوڵمانێ کرد کە شایەتمانی پێ بۆ، ئەوەیش پێی بۆی لەسەر دینەکەیی خۆت بێنەرەو، بەو کافر دەبێ، هەروەها ئەگەر رێگەی کفر نیشانی موسوڵمانێ بێ، ئەگەر کافرێ ویستی موسوڵمان بێ، ئەوەیش پێی بۆی جاری بچۆ خۆت بشۆر، بەمەش کافر دەبێ، چونکە لە ماوەی خوشۆردنەکەدا بە کوفری ئەو کابرایە رازی بوو! دیارە کە رەزا بوون بە کفر کفرە. ئەگەر بە کەسێ بۆ: نینۆکت بکە، یا بەر سەمیلێ بقرتێنە چونکە سوننەتە، ئەوەیش بۆ: جا با سوننەتیش بێ من شتی وا ناکەم، وە مەبستی لەم قسەیە بێزکردنەو

بئ له سوننمت، به وه کافر دهبی، نه گهر خودا به هوئی مال و مناله وه به ندمیه کی خوئی تاقی کرده وه تووشی زیانیکی گیانی یا سامانیکرد، نه ویش بیزارای دهربری و بلئی: خودا هر به من دهویری، ماله که می برده وه، مناله که می گوشت، یا پیزارای و رخنه ی تری له م بابته دهربری، نه ویش کفرو بیرواییه، نه گهر کابرائ له منالی خوئی ددها، که سی پی بلئی: خو تو لای خوئت موسولمانی بو وا له م مناله ده که ی؟ بلئی: نه خهیر! من موسولمان نیم! کافر دهبی. هر له م بابته یه جنیودان به نایین و به گه لی نیسلام و به شه ریعت و به مه زه به ی له چوار مه هه به کان!.

نموونه ی پاشگه زبوونه وه به کرده وه وه کورنووش بردن بو بت و رۆزو مانگ، وه ک فریدانی قورئانی پیروژ له ناو زبلدانا وه ک قوربانای گوشتی سه برین بو بت و لاقرتیکردن به ناوی له ناوه گانی خودای گه وره، یا گالته کردن به فه رمان و نه ییکردنی خودا، یا به به لئین و واده و هه ره شه ی، یا به خویندنی قورئان، یا به دمه ف لی دانه وه قورئان بخوینی، یا له گه ل ناوازو موسیقادا، چونکه خودای مه زن دمه رموی: {قُلْ اَبَالِهَ وَاٰیَاتِهٖ وَرَسُوْلِهٖ کُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤْنَ} - سورة التوبة - {٦٦/٩}.

هه رومه ا نه گهر (زنار) ببه ستیته پشتی وه کوو راهیبی گا وره کان، یا سه لیب بکاته ملی، یا کلاوی تایبه تی ناگر په رستان له سه ر بکا، یا به به رگو و نیشانه ی گا ورو جووله که وه هاموشوی کلئساو کنیشه کانیان بکا.

ئەمۈنەنى باشكەزبۈۈنەۋە بە بىرۈ باۋمېر ۋەك ئەۋە باۋمېرى ۋابى
خودا نىيە، يا باۋمېرى بەم شتانەنى كە لە ئايىنا چەسپاۋن بۇ خودا نەبى،
يا باۋمېرى بە شتى ھەبى بۇ خودا كە ئايىن حاشاى لى بكا، ۋەك ئەۋە
بلى: خودا بىنا نىيە، يا رەنگى ھەيە، يا تىكەلى ۋ پەيۋەندى ماددى
لەگەل بۈۈنەۋەردا ھەيە، يا شتى بە يەكگرتنى زاناينى شەرع ناپەۋا بى
ئەۋ بلى رەۋايە، يا نادروستت بى ئەۋ بلى: دروستە، يا شتى بە يەكگرتن
دروست بى ئەۋ بلى نادروستە، يا باۋمېرى بە پىۋىستبۈۈنى شتى ھەبى
كە خۇى لە ئايىندا پىۋىست نەبى. ئەم جۆرە بىرۈباۋمېرەنە ھەمۋىيان بە
بىپروايى دادەنرېت.

ئىمامى نەۋەۋى (رەمەتە ۋاھابىيە) بېرىرى كافىركىرنى گورۇى
(الجسە)ى داۋە، گورۇى (العطلە)ىش ۋەك ئەۋان وان، مۈجەسسېمە
ئەۋانەن كە دەلىن: خودا ئەندامى ھەيە ۋەك دەست ۋ چاۋو پى،
مۈعەططىلەيش ئەۋانەن كە نەفى سىقات لە خودا دەكەن ۋ دەلىن:
خودا بىناۋ زاناۋ داناۋ ژنەۋاۋ خاۋەن خواست نىيە، دەنا تەعەددۇدى
قودەما روو دەدات، ۋاتە: فرەيى دىرىنەكان، ديارە تەنيا ئەم ئايەتە
پىرۇزە بەسە بۇ پەرچدانەۋەى قەسەى ئەم دوو گورۈھە سەر لى شىۋاۋانە
كە دەفەرمۇى: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - سورة
الشورى - ۱۱/۲۴} ۋاتە:خودايەكى ۋايە لە ۋىنەى نىيە، خودايەكى
بىسەرۈ بىنايە.

بزانه رها به کفر کفره، نیازکردنی کفر کفره، ههتا نهگهر دوو
دل بوو لهوه که کافر ببی یانا دهسبهجی کافر دهبی، ههتا نهگهر بلای:
ههرکاتی نهو شته رووبدا بیپروا دمبم نهوه دهسبهجی بیپروا دهبی^(*)!

٣٤٣) سزای پاشگهز (جزاء المرتد):

ههر کهسێ پاشگهز بوونهوهی ساغ بووه خوینی فیرویه چونکه
ناشیرینترین شیوهی بیپروایی پهسهند کرووه، که برپارهکهی زور
سهخته. زاتی مهزن دهفهرموی: {وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ
وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ - سورة البقرة ٢/٢١٧} واته:
ههرکهسێ له ئیوه له ئایینی ئیسلام هه لگهپریتهوهو تهوبهی لی نهکا
ههتا به کافری دهمری نهوه له ههر دوو جیهانا مایه پووچ دهبی، ههموو
چاکهکانی پووچ دهبیتهوه، نهو جووره کهسانه له قیامهتدا ناگر به
بالایان برپاوه ههتا ههتایه). جا ههرکاتی پاشگهزبوونهوهی کهسێ
چهسپاو ساغ بووه، لهسهر قازییه دهمس بهجی داوای پهشیمان بوونهوهی
لیبکا. جا نهگهر کابرا پهشیمان بووه نهوا باشه، دهنه دهکوژری، بهپیتی
نهوهی که عایشه دهیگپریتهوه: له روژی نوحوددا ژنی له ئیسلام

^(*) له راستیدا عوامو رهشهخهلك لهم جوړه شتانه نازانن، وه زور جار لهم
جوړه شتانه بهسهر دهمیانا دیت، بهبی نیازو مهبستی راستی خویان لهبر نهمه نهم
جوړه شته له جوړی همره شهیمو بهس.

هه‌لگه‌پایه‌وه، پێغه‌مبەر (هروێمه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) فهرمانیدا که داوای ته‌وبه‌ی ئی بکری، نه‌گهر په‌شیمان بۆوه‌ باشه‌ ده‌نا ده‌کوژری. دیسان له‌به‌ر نه‌وه‌یش که هۆی چاشکه‌زبوونه‌وه‌ زۆرتر ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ گومان و دوودلی، له‌به‌ر نه‌وه‌ دروست نیه‌ که بکوژری به‌ر له‌وه‌ نه‌و گومانه‌ی روون بکریته‌وه‌و وه‌لامی بدیته‌وه‌و نه‌وجا داوای په‌شیمانبوونه‌وه‌ی ئی بکری! ده‌ق وه‌ك ده‌سته‌ی جه‌نگ (ئه‌ه‌لی حه‌رب) چونکه‌ ئه‌مانه‌ ناکوژرین هه‌تا بانگه‌وازی ئیسلامیان پێ راده‌گه‌یه‌نری و ئیظهاری مو‌ع‌ج‌یزه‌ ده‌کری.

بزانه‌:

که موسو‌ل‌مان به‌ کردنی هیچ تاوانی، جگه‌ له‌ هاوبه‌ش په‌یدا‌کردن بۆ خودا، کافر نابێ، با نه‌و تاوانه‌ زۆر زۆر گه‌وره‌یش بێ، واته‌: موسو‌ل‌مان به‌ کردنی گونا‌هی گه‌وره‌ له‌ دائی‌ره‌ی ئی‌مان و بازنه‌و جه‌غ‌زی باوم‌ر دهرنا‌چێ! چونکه‌ خوا ده‌فه‌رموی: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ - سورة النساء - ١١٦/٤} واته‌: له‌ راستیدا خودا له‌ یه‌ك تاوان خۆش نابێ که نه‌وه‌یه‌ که‌سی هاو‌پێ و هاوبه‌ش بۆ خودا قه‌رار بدا، وه‌ هه‌رچی له‌وه‌ به‌ت‌را‌زی ده‌که‌وێته‌ ده‌ستی خواستی خودا، ئاره‌زوو بکا لێی خۆش ده‌بی، ئاره‌زوو بکا تو‌ل‌ه‌ی ده‌سینێ. دیاره‌ که مه‌به‌ست له‌ تاوانی که له‌ خواری فره‌ خوا‌ییه‌وه‌ بێ، هه‌موو گونا‌هێکه‌ خواهه‌ گه‌وره‌ بێ یا بجووک. پیاوی به‌دکار و فاسیق نه‌گه‌ر به‌بی نه‌وبه‌یش به‌م‌ری له‌ دۆزه‌خا هه‌تا هه‌تایه‌ نام‌ین‌یته‌وه‌، چونکه‌ خودای گه‌وره‌ له‌ حه‌دیثیکی قودسیدا ده‌فه‌رموی: نه‌وه‌ی به‌ قه‌د تو‌س‌ق‌الی باوم‌ر به‌ خودا له‌ناو د‌لیابووه‌ له‌ دۆزه‌خ د‌م‌ری به‌ئین!

جا نه گهر تهوبه ی نه کرد دهکوژری، چونکه پیغه مبه ر (مرووده نواه له سهر بڼه) ده فهرموئ: به هو ی یه گئ له م سئ شته وه خوینی موسولمان خه لال دهبئ... تا دوا یی فهرمووده که له لوپیشه وه رابورد. کاتئ پاشگهر به حه ددی شهرعی کوژرا نه ده شوړری، نه کفن ده کری، نه نو یزی له سهر ده کری، نه له گورستانی موسولمانان دهنیژری، چونکه کافرو کافریش نه وه ی ریزی نایینی بئ نییه تی! چونکه خودایش ده فهرموئ: {وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّا تَأْتِيهِ - سُوْرَةُ التَّوْبَةِ - ۸۴/۹} واته: ههر گیز نو یژ له سهر بیروایان مه که و له سهر گوړه که یان نزیان بو مه که و شو یئ تهر میان مه که وه).

۳۴۵) به فیرو چوونی کرده وه ی پاشگهر:

پاشگهر بوونه وه کرده وه پووج ده کاته وه، چونکه خودا ده فهرموئ {وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ - سُوْرَةُ الْمَائِدَةِ - ۵/۵} واته: وه ههر که سئ باور نه کا به بهرنامه ی نیسلام، به نه رکانی نیمان نه وه ههر کرده وه یه کی باش بکا مایه پووج و بئ بایه خه و له روژی دوا ییدا پاداشتی باشی نیه) وه لئ گو تیاری ده لئ: به مهر جئ کرده وه ی باشی مایه پووج دهبئ که هه تا مردن به رده وام بئ له سهر پاشگهر بوونه وه، چونکه زاتی مه زن ده فهرموئ: {وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ} تا گو تای نیایه ت که تو زی له مه و به ر رابورد، ده ی که واته نه گهر له پیش مردنیدا موسولمان بو وه نه وه به س پاداشی کرده وه که ی پووج ده بیته وه به لام کرده وه که ی به رووتی به بئ پاداش بو حسیب

دهكړئ، واته: له سهری نیه که کردهوی پیش پاشگه زبونونه که قهزا بکاتهوه، وه له دوا روژدا داوای نهوهی لی ناکړئ. هر که سیکیش به زوری زورداری گوتهی کفر بی به دهمیا بهوه کافر نابی، چونکه خودا دمفرموی: {إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ} - سورة النحل ۱۰۶/۱۶ واته: بهلام کهسی که ناچار بکړئ، به زور کفری بی بکړئ، به مهرجی دلی دامه زرابی لهسهر نیمان و باور، نهوه تاوانی نیه).

۳۴۶) بریار (حکوم) ی نویژنه کهر:

نه کهر موسولمانیکي نه رکدار (مکلف) وازی له کردنی نویژه فهرز مگان هیئا، نهوه لهویشدا مه هانه یه کی رهوای نه بوو، نهوه بی پروا دهبی، چونکه بروای به نه صلی له نه صولی دین نیه، که پیویستبونه که ی نه وهنده روون و ناشکرایه به لگه نه ویسته، چونکه بروا نه بوون به شتی واته: وهك بروا نه بوون به خودا وایه، به دروخته وهی خواو پیغه مبه ره، دهی هر که سی خودا و پیغه مبه ره به درو بخته وه کافر دهبی و ده کوژئ، چونکه پیغه مبه ره دمفرموی: (هر که سی نایینی خوی بگوړئ بیکوژن) (بوخاری) برپاری نه م جوړه نویژنه که ره ریك وهك برپاری پاشگه ز وایه، وهك له پیشه وه رابورد.

بهلام نه کهر نه کردنه که ی له بهر مه هانه ی رهوا بوو، وهك نو موسولمانی، یا وهك په رومرده بوونی ناو چو له وانی نهوه کافر نابی، له کاتی وادا هیری دهستوورو یاساکانی نویژ دهکړئ، جا نه کهر له پاش نهوه باوهری پیی نه بوو کافر دهبی و هددی لی دهرئ، بهلام نه کهر

باومړی به پټوېستبوونی هه‌بوو به‌لام له به‌رسستی و که‌مته‌رخه‌می نه‌یده‌کرد، تا نوټز که ده‌چوو، قیلې ده‌لې: کافر ده‌بې، به به‌لگه‌ی نه‌م فهرمووده‌یه (دروېده خوا له‌سهرېږي): جیاوازی نیوانی به‌نده‌ی موسولمان و به‌نده‌ی بی‌پروا نوټز نه‌کردنه (موسلیم) عه‌شاماتیکی زور کار به رووکاری نه‌م فهرمووده‌یه دمکه‌ن و نوټز نه‌کهر به کافر داده‌نېن، نیمامی عه‌لو و عه‌بدوللای کورې موباره‌ک و نیسحاقی کورې راهویه له‌سهر نه‌م رایه‌ن، له گیرانه‌وه‌یه‌کا له نیمامی نه‌حمه‌ده‌وه هه‌مان را په‌سند کراوه.

به‌لام فهرمایشتی ساغ نه‌وه‌یه که له‌م حاله‌دا کافر نابې، نه‌مه‌یش رای جه‌ماومړی زانایانی نیسلا‌مه، چونکه ذاتی مه‌زن دمفه‌رموئ: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} ده‌ی به‌بې گومان که نوټز نه‌کردنیش له‌و گونا‌هانه‌ن که وان له خوار فره خوا‌ییه‌وه، که به ته‌عیری قورن‌ان پټیان ده‌گوترئ: (ما دون الشرك) که‌واته نوټز نه‌کردن به‌ر کوفر ناکه‌وئ، د‌ما به‌ر نه‌م نایه‌ته نه‌ده‌کوت که دمفه‌رموئ: {وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} شيرك و كُفْرِي لِي د‌مرچئ، نه‌گهر خودا مه‌یلی له‌سهرېږي له هه‌موو گونا‌هیکی تر خوش ده‌بې، چونکه پټغه‌مبه‌ریش (دروېده خوا له‌سهرېږي) دمفه‌رموئ: خوټنی موسولمان هه‌موو کاتئ ناره‌وايه مه‌گهر له یه‌کئ له‌م سئ حاله‌دا: کافر بوونی پاش موسولمان بوون و داوټن‌پیسې دوا ژنه‌پنان و شوو‌کردن بو مروفی نازادو کوشتنی که‌سئ به ناره‌وا.

ده‌ی نوټز نه‌کردن به‌ر هیچ یه‌کئ له‌م سیانه ناکه‌وئ، که‌وابوو نوټز نه‌کهر کافر نه‌بې، وه هه‌روا دمفه‌رموئ (دروېده خوا له‌سهرېږي) هه‌رکه‌سئ

شایه‌تی بدا که بیجگه له یه‌زدانی پاک خودای تر نیه و موحه‌ممه‌د پیغه‌مبه‌ری خودایه و عیسایش به‌ندمو پیغه‌مبه‌ری خودایه و به‌فه‌رمووده‌ی خودا له مره‌یه‌م بووه و رحمه‌تی‌که و خودا ناردوو‌یه‌تی، وه شایه‌تی بدا که به‌هه‌شت راسته و دۆزه‌خ راسته، هه‌ر که‌سێ ئەم شایه‌تییه بدا له‌سه‌ر ئەم شیوه‌یه خودا ده‌یخاته به‌هه‌شت، ئیتر کرده‌وه‌ی هه‌ر چی بێ. ده‌ی نه‌وه‌تا به‌ه‌پی ئەم فه‌رمووده‌یه که شه‌یخان گێراویانه‌ته‌وه هه‌ر که‌سێ ئەم شایه‌تییه بدا له ده‌سته‌ی به‌هه‌شت ده‌بی، با نوێژ نه‌که‌ریش بێ، به‌لگه‌یه‌کی تریش هه‌یه له‌سه‌ر ئەوه که نوێژنه‌که‌ر کافر نابێ ئەوه‌یش ئەمه‌یه: کفر بیروباوهره، بیروباوهریش وا له‌ناو دڵدا نوێژ کرده‌وه‌یه به ئەندام ئەنجام ده‌درئ، له هه‌مان کاتدا بیروباوهری نوێژنه‌که‌ر بیروباوهرپکی دروستی ساغه. ئەو فه‌رمووده‌یه‌یش که ئەوانه‌ی برپاری بیروباوهری نوێژنه‌که‌ر ده‌دن به‌لگه سازی پێ ده‌که‌ن ده‌بردئ به‌سه‌ر ئەو نوێژنه‌که‌رانه‌دا که باوهرپان به‌فه‌رزبوونی نوێژ نیه. جا به‌هه‌رحال نوێژنه‌که‌ر داوای په‌شیمان بوونه‌وه‌ی ئی ده‌کرئ، چونکه حالی ئەم له حالی پاشگه‌ز به‌دتر نیه، ته‌وبه‌که‌یشی ئەوه‌یه که نوێژمه‌کی بکا دنا ده‌کوژرئ، چونکه حه‌زرم‌ت (درویده‌خواه له‌سه‌ر بێ): ده‌فه‌رموئ: فارمانم پێ کراوه که جه‌نگ به‌که‌م له‌گه‌ل ئەم خه‌لکه‌دا تا شایه‌تمان ده‌ینن و به زمان ده‌لێن: هه‌ر خودا خودایه و به‌س هیچ خودایه‌کی تر نیه، موحه‌مه‌دیش پیغه‌مبه‌ری خودایه، هاوکات له‌گه‌ل ئەوه‌دا نوێژ به‌ریکوپیکێ بکه‌ن و زه‌کات بدن، ئیتر ئەو که‌سانه‌ی ئاوا شایه‌تمان به‌ینن و نوێژ بکه‌ن و زه‌کات بدن ئەوا سه‌رو مالی خویان له‌من قه‌ده‌غه ده‌که‌ن و خوین و مال و نامووسیان له‌من و

له کار به دهستانی موسولمانان حه رام دهی، مه گهر له سه ره هقی شه ری به پی شه ریعه تی نیسلام، نیتر حیساب و لیپر سینه وهی نیازی ناو دلیان له و دنیا له سه ره خودایه (شه یخان - ره راه فولیان ایبه). جا نویژنه کهر ههر کاتی مرد ده شورری و کفن ده کری و نویژی مردووی له سه ره ده کری له گۆرستانی موسولمانان ده نیژری! چونکه وه ک گوتمان: موسولمانه. گو تیاری ده بیژی: نه ده شورری و نه کفن ده کری و نه نویژی له سه ره ده کری نه تهر می به ری ده کری، گۆره کهیشی کویر ده کریته وه تا بی به ریسوایی بوی له سه ره نه م که مته ر خه مییه! که فهر زیکی وای پشت گو خستوه که دروشمیکی دیاری و له بهر چاوه له نایینی نیسلامدا.

۳۴۷) تیکۆشان و غه زاکردن و خه باتگی ران:

تیکۆشان له عه ره بیدا ناوی جیهاده، جیهاد له زمانی عه ره بیدا له جهه د و مرگیراوه، که به واتا زه حمه تکی شان و تیکۆشانه، یا له جوهد و مرگیراوه که به واتا ئه رک و وزه یه، جا له سه ره نه م بنه مایه موجهید (واته: تیکۆشهر) بویه پی ده گوتری موجهید، وه به کوردی پی ده گوتری: تیکۆشهر، چونکه تیکۆشهر به هه ول و تیکۆشانی خوی نه و په ری وزه و توانا خه رج ده کا بۆ به رگری له شه ری دوشمن، جیهاد (یا تیکۆشان، یا غه زاکردن) له شه ردا بریتییه له شه رکردن له گه ل ناموسولمانان له پیناوی سه رکه وتنی نیسلاما و بۆ به رگری له گه ل نیشتمان. نه م زاراوه به دوو واتا به کاردی: یه که م غه زاکردن له گه ل دوژمن و غه زاکردن له گه ل نه فس و شه یتان، مه به ست له نه فس له م

جیگه یه دا نهو هیزه خو په رسته یه، که هه رکاتی زال بوو به سهر دلو د مروونی که سیکا، دهیکا به خو په رستو خوداو به نده کانی خودا پشت گوئ ده خا^(۱). تیکو شان به یه کگرتن دامه زراوه، به لگه ی دامه زرا نی نه م نایه ته یه: {کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۱۶} واته: نه ی پیغه مبه ری خو شه ویستا نه ی به یره وانی نیسلام! جه نگریدن له پیناوی نیسلاما فهرز کراوه له سهرتان، گهر چی شهر و شوړو کوشتار گران و ناخو شه له سهر شان، چونکه ده بی به هو ی زه حمه ت و ناره حه تی زور) هه روه ها نه م نایه ته یه: {وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً - سورة التوبة - ۹/۳۶} واته: وه کوو چو ن بی پروکان به شیوه ی گشتی هه موویان شهر له گهل نیوه ده که ن نیوه ی موسو لمانیش ناوا هه مووتان به گشتی شهر له گهلانا بکه ن) هه روه ها نه م نایه ته ی تریشه {وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ - سورة البقرة - ۲/۱۹۱} (واته: له هه رلایه ک کافران بهر هه ویللتان که وتن و چنگتان لیان گیربوو بواره یان مه دهن هه ر له ویدا بیان کوژن) سهر به لگه یه کی تری دامه زراوی غه زاو تیکو شان نه م هه رمووده یی هه زره ته: هه رمانه پی کراوه که جه نگ بکه م له گهل نهو خه لکه دا تا شایمتمان دینن و ده لئین... تا کو تایی، که می له مه وپیش رابورد.

^(۱) وجاهد النفس بهذي الدار

باسی گه ورهیی خه باتگپران:

خودای گه وره دمفه رموی: { لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى - سورة النساء - ۴-۹۵ } واته: نهو موسولمانانهی که له جیگه و ریگهی خویان دانیشتون و بهی بههانهیهی رهوا تهرکی غه زایان کردوه یه کسان نین له گهل نهو موسولمانه تیگوشهرانه دا که له ریگهی خودادا سهرگهرمی تیگوشان و خه باتگپران و بهسهر و بهمال خزمهتی نایینی خودا دهکن، خودا بهرحمهتی خوی پایهی نهو خه باتگپرانهی که بهسهر و بهمال تیدهکوشن بهرز کردوته وه بهسهر پلهی موسولمانه دانیشتوه کاندای بههردوو لایش خودا مزدهی بههرهی چاکی له بههشتا پی بهخشیون).

برپاری غه زاکردن:

خوای گه وره دمفه رموی: { فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ - سورة التوبة - ۱۲۲/۹ } واته: دهبوو لههر هوزیکتان دهستهیی راهرپرنایه و بجوونایه بو غه زاو دهستهیه کیشتان له ماله وه بمانایه ته وه. دهی نهومتا بهپیی نه نایه ته دهرکهوت که غه زاکردن فهرزی کیفایهیه، نهک فهرزی عهین، له بهر نهومیش نهگهر غه زاکردن خود فهرز (فهرزی عهین) بی نیش و کاری خه لک هه موو راده و هستی و ولات ویران دهی).

بەلام جارى وا دەبى شتى روودەدا بە ھۆيەو غەزا دەبى بەخود
 ھەرز، وەك ئەو ھۆزى كافىر لە لايەكەو سەنورى ولاتىكى ئىسلامى
 بېزىنى، يا لە نىزىكەو ھەوار ھەل بدن، لەكاتى وادا غەزا خود ھەرزە
 لە سەرگشت نىرىنەيى كە دەستى چەك بگرى لە خەلگى ئەو ولاتە، وە
 بەپى تواناى خويان ھەرزە لە سەريان پىشگىرى لە ھىرشى بىپروايان
 بكنە و مەترىسيان لە ولات دوور بخەنەو. تەنانت ئەگەر يەك پياو يا
 يەك ژنيان لە خۆمان دىلكرديوو، وە ھىشتا نەپشەتبوونە ناو
 ولاتمانەو، پىويستە لەسەرمان ھەولتى رزگاركردى ئەو دىلەمان بدەين،
 ئەگەر ئومىدى رزگاركردى ھەبوو، چونكە رىزى موسولمان لە رىزى
 ولات و نىشتان گەورەترە، كەواتە ئەمىش وەك پىويستە رزگار بكرى.

لاى كەمى پىويستبوونى غەزاكردن:

بە لايەنى كەمەو ھەموو سالى غەزاكردن يەكجار ھەرزە، چونكە
 پىغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) دوا ئەو كە ھەرمانى پى كرا بە غەزاكردن،
 ھىچ سالى وازى لە غەزاكردن نەھىناو ھەتا سالى لە دنيا دەرچوونى،
 يەكەم غەزاي ھەزرت (مروودە خوا لەسەربە) لە دواى كۆچى بۆ مەدينە
 غەزاي (ودان) بوو، بەدر لە سالى دوومى كۆچيدا بوو، ئوھود لە
 سىيەمدا، زاتورىقاع لە چوارەمدا، خەندەق لە پىنجەمدا، ھودەيبىيە لە
 شەشەم دا، فەتىھى قەللى خەيبەر لە ھەوتەمدا، فەتىھى مەككە لە
 ھەشتەمدا، غەزاي تەبوك لە نۆيەمدا. دەي پەپرەويكردى پىغەمبەر
 (مروودە خوا لەسەربە) ھەرزە، لەبەر ئەو ھىش چونكە خواى پاك و پىرۆز
 دەفەرموى: {أَوَّلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ -

سورة التوبة - ۱۲۶/۹ { واته: سهیره! نهوه بۆچی نهمانه له بهسه رها تی دلتەزینی خۆیان په‌ند و مرناگرن، نهوه‌تا به بهرچاویانه‌وه نهوه‌تی پیغه‌مبه‌ری خودا ته‌شریفی هاتوو به مەدینه هەر سالت جاری یا دوو جار گیرۆده ده‌بن و تووشی کارمساتی ناخۆش ده‌بن، که‌چی نه‌وه‌نده بی‌عارن عی‌رەت ناگرن - ئیمامی موحده‌ید (ره‌مه‌ت و ره‌زاه خوداه گه‌وره‌ لایه‌) ده‌فه‌رموی: سه‌بارەت به غەزا کردن هاتۆته خواره‌وه. له‌به‌ر نه‌وه‌یش چونکه غەزا له‌وه‌ه‌زانه‌یه که دووباره ده‌بنه‌وه، ده‌ی لای که‌میش بۆ دووباره بوونه‌وه‌ی فه‌رزیه‌ک سالت، وه‌ک رۆژوو، وه‌ک زه‌کات. نه‌وه‌نده هه‌یه هه‌رکاتێ دووباره بوونه‌وه‌ی زیاتر له‌یه‌ک جار پێویست بوو له‌یه‌ک سالت، نه‌وه‌ پێویست ده‌بی، چونکه غەزا فه‌رزی کیفایه‌یه، له‌به‌ر نه‌وه به‌پێی پێداویستی نه‌ندازه‌ی بۆ دیاری ده‌کری.

٣٤٨) مه‌رجه‌کانی پێویستبوونی غەزا کردن:

حه‌وت مه‌رجی هه‌یه: ئیسلام و ره‌سده‌بوون و هۆشی ساغ و ئازادی و نێرینه‌یی و له‌شساغی و توانای شه‌رکردن. واته: هەر که‌سێ نه‌م هه‌وت مه‌رجه‌ی تیا دا هاته‌جێ، زانا‌کان به‌یه‌ک ده‌نگ ده‌فه‌رمون: نه‌وه‌ که‌سه له‌وه‌ ده‌سته‌یه که له‌کاتی پێویستدا غەزا کردنی له‌سه‌ر فه‌رزه.

بێ‌پروا بۆیه غەزای له‌سه‌ر نیه، چونکه خودای گه‌وره رووی قسه‌ی له‌ موسو‌لمانانه، نه‌ک له‌ بێ‌پروایان، کاتێ ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ - سورة التوبة ۱۲۳/۹} واته: نه‌ی که‌لی موسو‌لمان! جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ ناموسو‌لمانانه‌دا که‌وان له‌ نریکتانه‌وه‌و سنووریان وا به‌ سنوورتانه‌وه‌، هه‌تا چاو‌ترسی‌ن

ببن و سامو ترسی نیوه بجیته ناو دلیانه و مو زهبرو زهنگو دلیرتان به چاوی خویشان ببینن، ههتا تهمن خوار ببن و چاوی ته ماعتان تی نه برن). له بهر نه وهیش چونکه بیروا که سه رانه دمدا بو نه وهیه که نیمه پاسی نهو بکهین نهک نهو پاسی نیمه بکا. مندالیش بویه غهزای له سه ر نیه چونکه خوای گه وره دمفه رموی: {لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ - سورة التوبة - ۹۱/۹} (واته: کهسانی لاوازو بی هیزو نه خوش و ههزاری نه دارا که مالیان نیه ههتا بهختی بکهن له ریگهی خودادا، نه گلهیی نه تاوان له سه ر نه مانه نیه له نه کردنی غهزادا، به مهرجی دلسوزیی خویشان بو خواو پیغه مبه ر دهر برن له کاتی خوایا) دیاره که مندالان بهر لاوازو بی هیزان دمکه ون. دیسان له بهر نه وهی که پیغه مبه ر (مرویه خواه له سه ربه) له روژی غهزای به دردا نه م زاتانه ی به بچووک دانا، له بهر نه وه ریگهی چوون بو غهزای پی نه دان، واته: زهیدی کوری ثابت و رافیعی کوری خه دیچ و به رای کوری عازیب و نیبنو عومه ر (ره زاه خواه له سه ربه و یان به): له سه حیه نه ندا دمفه رموی: نیبنو عومه ر (ره زاه خواه یان لیه): دمفه رموی: روژی غهزای نوحود چوارده سال بووم، ویستم به شداری نهو جهنگه بکه م، پیغه مبه ر (مرویه خواه له سه ربه) ته ماشای کردوم و هه لی سه نگاندم تا بزانی بهر گهی شهر ده گرم یانا، به لام له بهر بچووکی ته مه نم به گهن دی نه کردم، وه لی روژی غهزای خه نده ق پازده سال بووم، پیغه مبه ر بو هه مان مه به ست سه رنجی دام، نه مجاره یان ریگهی غه زاکردن پیدام). شیتیش بویه غهزای له سه ر نیه چونکه نه رکدار (مکلف) نیه. بویه ش نازادی مهرجه چونکه گوپله غهزای له سه ر نیه، چونکه زاتی مه زن دمفه رموی: {وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ - سورة التوبة -

٤١/٩} واته: بهسهر و بهمال، به سامان و به گیان خهبات بگپن - دهی
 ناشکرایه که کویله مائی نیه، له بهر نه وه بهر نه م نایه ته ده که وئ:
 {وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ}.

جابریش (ره زاه خواه لایب): دهفه رموی: جاران کاتئ یه کی دههاته
 خزمه تی حه زرمه ت (هرووه خواه له سه ره ب): که پهیمانی بداتئ، نه گهر
 نه یناسیایه دهیپرسی: ئایا نه مه نازاده یا بهنده یه؟ نه گهر عه رزیان
 بکر دایه: نازاده، له سه ر ئیسلام و خه بات گپن پهیمانی ئ و مرده گرت،
 نه گهر عه رزیشیان بکر دایه: کویله یه، هه ر له سه ر ئیسلامه تی پهیمانی ئ
 و مرده گرت، له سه ر غه زا گردن پهیمانی ئ و مرده ده گرت له غه زاشا
 پیغه مبه ر له تالانی به شه پشکی بو بهنده دانه دهنه، دهی نه گهر بهنده
 له و ده سته بوایه که غه زا فه رزه له سه ر یان له تالانی جهنگی کافران
 وهک نازاد به شه پشکی بو داده نا گوتمان نی رینه یی مه ر جی پیویستبوونی
 غه زایه چونکه میینه غه زا له سه ر یان پیویست نیه، چونکه خودای
 که و ره دهفه رموی: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ -
 سورة الأنفال - ٦٥/٨} واته: نهی پیغه مبه ری خودا! هانی
 موسولمانه کان بده له سه ر غه زا گردن و جهنکردن - له عه رمبیدا
 (صیغه) داریژگهی پیاو جیایه له داریژگهی ژن، لی رده له م نایه ته دا
 داریژگهی نی رینه به کار هاتوو، که (المؤمنین) له لای ئیمامی شافیعی
 (ره زاه خواه لایب): ژنان بهر نه م داریژگهی نه ناکه ون چونکه نه وان داریژگهی
 تایبه تی خو یان هه یه که (المؤمنات) ه، چونکه له لای شافیعی کاتئ ژنان
 بهر داریژگهی پیاوان ده که ون که به لگه یه که هه بی له سه ر نه و
 بهر که و تنه.

داریزگه واته: سیغه. له عانیشه‌یش (ره‌زاه‌خواه‌ایه‌) پرسیارکرا. غه‌زای ژنان چیه؟ هه‌رمووی: غه‌زای ژنان هه‌جه. وه‌کی تریش ژن لازه‌بوون و بی وه‌جه له‌بهر نه‌وه بهر (الضعفاء) ده‌که‌وئ، که به‌پیئ نایه‌ته‌که‌ی پیشه‌وه غه‌زایان له‌سهر نیه، هه‌روه‌ها نی‌رو می‌یش غه‌زای له‌سهر نیه. توانیش مهرجه، که‌واته نات‌ه‌وانا غه‌زای له‌سهر نیه، وه‌ک کو‌یرو نه‌خو‌ش و شهل، چونکه توانای نه‌رک و زه‌حه‌متی غه‌زایان نیه. نه‌وه‌تا یه‌زدانی پاک له‌م گو‌شه نی‌گایه‌وه ده‌هه‌رموئ: {لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ - سورة النور - ۶۱/۲۴} هه‌روا غه‌زا له‌سهر نه‌وه هه‌ژاره‌یش نیه که نه‌توانئ مه‌سره‌فی خو‌ی و خیزانی دابینبکا، به‌پیئ نایه‌تی {وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرَجٌ} به‌لام نه‌گه‌ر دو‌ژمن له‌سهر سنو‌ور یه‌خه‌ی پی‌گرتن بوونی مه‌سره‌فو ژبو‌ار مهرج نیه. هه‌تا ئیستا هه‌سه‌مان له‌وه‌یه که کافران پی‌یان نه‌نابیت‌ه ناو ولاتی موسو‌لمانانه، وه دهن‌ا هه‌رکاتئ رژانه ناو ولاتمانه‌وه‌و دایان به‌سه‌ر موسو‌لمانانانه وه موسو‌لمانانه‌کان سو‌ور ده‌یانزانی هه‌ر کاتئ کافران هه‌ر که‌سیک له‌وانبگرن ده‌یکو‌ژن نه‌وه له هه‌ل و مه‌رجی وادا پی‌ویسته له‌سهر هه‌موو موسو‌لمانئ که چه‌نده‌ی بو‌ ده‌لوئ به‌رگری له خو‌ی بکا، نی‌تر له کاتی وادا بو‌ به‌رگری به‌پیئ توانا ساغو نه‌خو‌ش و ئازادو کو‌یل‌ه و ژن و کو‌یرو شهل هه‌موو یه‌گسانن چونکه نه‌وه شه‌ری مان و نه‌مانه، کو‌شتاری وا به‌رگریه له نایین و له نی‌شتان، بریت‌ی نیه له شه‌ر له پی‌ناوی ولات گرتندا.

۳۴۹) بریاری دیلی بیبروایان:

دیلی بیبروایان دوو جۆرن: -

جۆری یه گهه: ههر له گهه گهه گهه به خودی گرتنه که دهبن به کۆیله، نه مانه هیش بریتین له ژنان و له منالان.

جۆری دووهم: به خودی دیلکردنه که نابن به کۆیله، نه مانه هیش پیاوانی رهسیده.

جۆری یه گهه: کوشتنیان له پاش دیلکردنیان نادرسته، ههروهها شیتیش، مهگهر شیتێ که جهنگ بکا، چونکه پیغه مبهه (درووه خوا له سه ره به) ریگهی کوشتنی نه داوون، ئیبنو عومهر (رهزای خوا یان له به) دهفه رموی: له غهزایه کا پیغه مبهه (درووه خوا له سه ره به) تیپه ری ژنیکی کوژراوی بینی، نارمزیی دهربری سه بارهت به کوشتنی ژن و منال له غهزادا (ش).

جا ههرکات منالێ یا ژنی به دیل گهه یه کسه دهکری به کۆیله، چونکه پیغه مبهه (درووه خوا له سه ره به) ژن و منالێ دیلیشی ریک وهک مالی تالانی به سه جهنگاو مه رهکاندا دابهش دهکری، شیتیش لهم بریاره دا دهق وهک مندا وایه. ژنان به مه رجی دهکری به کۆیله که خاوه نامه بن، به لام ژنی دیلکراو نه گهر له خاوه نامه کان نه بوو، وهک ژنی زهن دیق و بته رهست، نه وه نه گهر فه بوو ئیسلام نه کا له لای شافعی (رهزای خوا له به) دهکوژری.

جۆری دووهم: که بریتین له پیاوانی رهسیده نه وه چاره نووسیان به دهستی پی شه وایه، خوی له باره یانه وه سه ره پشکه له یه کی لهم چوار

شته: کوشتن، یا کردن به کۆیله، یا نازادکردنیان به پیاوهتی، یا بهره‌للاکردنیان بهرامبهر به تۆلهیی، جا نهو تۆلهیه سامان بی یا دیلی خوْمان بی که له‌لای نهوان بی. پیشه‌وا له‌مانه کامیان به باش دهزانی نهوه دهکا. به‌لگهی دروستبوونی کوشتنیان - نه‌گهر پیشه‌وا به باشی بزانی - نه‌م نایه‌ته‌یه { فَاَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ } پیغه‌مبه‌ریش (درووده‌خواه له‌سه‌ربە) عقبه‌ی کوری نه‌بو موعیطو نه‌ضری کوری حاریشی له‌ روژی به‌دردا دیلکردو به‌ندیکردن له‌ پاشا کوشتنی، به‌لگهی کردنی به‌ کۆیله‌یش نه‌وه‌یه‌که، چه‌زهرت (درووده‌خواه له‌سه‌ربە) ژن و منالی به‌نی قورمیطله‌و به‌نی موططه‌لیقو هۆزی هه‌وازی‌نیکرد به‌ به‌ندی و کۆیله، به‌لگهی نازادکردنیش به‌ پیاوهتی نه‌م نایه‌ته‌یه { فَاِمَا مَنَا بَعْدُ وَاِمَا فِدَاءُ } پیغه‌مبه‌ریش (درووده‌خواه له‌سه‌ربە) له‌ روژی به‌دردا به‌ پیاوهتی نه‌بو العاصی کوری ربیعی نازادکرد، هه‌روا نه‌بو عیزه‌ی چه‌مه‌حی به‌ پیاوهتی نازادکرد، نه‌وه‌بوو موسوْلمانان ثومامه‌ی کوری ئوْثالیان دیلکردو به‌ستیانه‌وه به‌ کۆله‌که‌ی ناو مزگه‌وته‌وه، تا پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربە) به‌ره‌للا کرد، به‌لگهی تۆله‌وهرگرتنیش نه‌م نایه‌ته‌یه { فَاِمَا مَنَا بَعْدُ وَاِمَا فِدَاءُ - سورة محمد - ۵/۴۷ } واته: جا پاش نه‌وه یا به‌ پیاوهتی دیله‌کان به‌ره‌لا بکه‌ن یا به‌ بهرامبهر به‌ نه‌ندازه‌یی مال نازادیان بکه‌ن - پیغه‌مبه‌ریش (درووده‌خواه له‌سه‌ربە) دیله‌کانی غه‌زای به‌دری به‌ بهرامبهر به‌ مال نازادکرد. نه‌وه‌نده هه‌یه نه‌گهر دیلکراوه‌که خو‌ی به‌نده بوو سه‌رپشکی تیانایه‌ته‌جی، به‌لگوو یه‌کسه‌ر ده‌کری به‌ کۆیله. هه‌ر که‌سیکیش له‌ پیش دیلکردن و به‌یده‌ست کردنی‌دا موسوْلمان بیی سه‌رو مالی خو‌ی ده‌پاریزی، به‌پیی فهرمووده‌که‌ی (درووده‌خواه له‌سه‌ربە):

فەرمانم بى كراوه كە جەنگ بىكەم لەگەل ئەم خەلگەدا.. تاد. لە باسى
 بېرىارى نوپۇز نەكەردا، لە پېش باسى غەزاوہ رابورد. مندالى بچووکی
 خوشى دەپارىزى، حوکم دەكرى بە ئىسلامەتى ئەوانىش دەبن بە
 پاشكۆى خۆى، لەسەر بېرىارى فەرموودەى ساغ ھەركاتى باپىرە
 موسوئلمان بوو كورمزاكانىشى دەپارىزى، بە مەرجى منال بن، لەمەدا
 شىتیش بېرىارى منالى بۇ ھەپە. ھەروا ژنىش ھەركاتى موسوئلمان بوو
 سەرو مال و منالى خۆى دەپارىزى. بەلام منالى گەورە بەھۆى
 موسوئلمانبوونى باوك و دايكەوہ ناپارىزى چونكە خۆى بۇ موسوئلمان
 بوون سەربەخۆیە!.

٣٥٠) موسوئلمانبوونى منال:

لەگاتى ھەبوونى يەكلى لەم سى ھۆيەدا بېرىارى موسوئلمانەتتى
 منال دەدرى:

يەكەم: باوكى يا دايكى ئىسلام ببى، بۇ ئەم مەبەستە باپىرەو
 نەنكىش لە پاىەى باوك و دايكان، بەپى ئايەتى {وَالَّذِينَ آمَنُوا
 وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ - سورة الطور -
 ٢١/٥٢} واتە: وە ئەو كەسانە كە باومرپان كردووہ لەسەر شىوہيەكى
 تەواوى دامەزراو، وە بوون بەھۆى باومرپەننى نەتەوہگانىشيان، ئەوہ
 لە پاشە روژا نەوہگانىشيان دەبەپنە پاىەى بەرزى ئەوان، بۇ چاوو دل
 رۆشنگردنى ئەوان. وەكى تىرىش لە شوپنى منال بۇ حوكمكردن بە
 موسوئلمان بوونى ببى بە پاشكۆى دىلكەرى موسوئلمانى، ديارە بۇ ئەوہ

باشتر دهبی به پاشکوی باوکی یا دایکی، چونکه باوک و منال، یا دایک و منال پارچه‌ی یه‌کترین و خوین تیکه‌ئن.

دووهم: به تهنیا دیلبکری، باوک و دایکی له‌گه‌لدا دیل نه‌کرابی، دیلکه‌ره‌گه‌یشی موسولمانی، له‌م کاته‌یشا بریاری موسولمانه‌تیی دهری و دهری به پاشکوی دیلکه‌ره‌گه‌ی، نه‌مه‌یش به یه‌کگرتن وایه، سهره‌پای نه‌وه‌یش ده‌لین: منال سهره‌وکاری خوی پی ناکری، قسه‌ی ده‌گه‌رو برشتی نیه، دهبی به دواکه‌وته‌ی دیلکه‌ره‌گه‌ی، چونکه به‌خیوکردن و په‌روم‌ده‌کردنی له‌سهر دیلکه‌ره‌گه‌یه‌تی ریک وک له‌وه‌وپیشی باوکی.

سییه‌م: منالی دوزراوه‌ی ولاتی نیسلام بی، چونکه مادام زور تری خه‌لکه‌که موسولمانن و ولاتیش ولاتی موسولمانه نه‌و لایه‌نانه زال دهبی، له‌بهر نه‌وه‌یش نیسلام ههر سهرده‌که‌وی، نابی هیچی تر سهری بکه‌وی، وه له‌بهر نه‌وه‌یش که پیغه‌مبهر (دروود خواه له‌سهره‌ی) ده‌فه‌رموی: هه‌موو مندالی کاتی له دایک دهبی به سروشت، به خودا‌کرد نه‌ماده‌یه بو خودا ناسین، به‌لام له‌وه‌دوا باوک و دایک و په‌روم‌ده‌که‌ری و نه‌ریت و باوی ناو کۆمه‌ل ده‌یگۆرن و له‌رئ دهری ده‌که‌ن، جا یا ده‌یکه‌ن به جووله‌که یا به گاور یا به ناگر په‌رست، یا به بوت په‌رست و فره‌خواو شتی تری و، پیاوی عه‌رزیکرد: قوربان! نه‌ی پیغه‌مبهری خودا! باشه پیمان بفه‌رموو نه‌گه‌ر نه‌و مناله به ساوایی له پیش نه‌و گۆرین و له‌رئ دهر‌کردنه‌دا بمرئ چاره نووسی چیه؟ فه‌رمووی: خودا خوی باش ده‌زانی نه‌گه‌ر نه‌و منداله گه‌وره ببوایه کارو کردموه‌ی چی ده‌بوو (ش = شه‌یخان: بوخاری و موسلیم).

بىزانن:

جوكمىكردن بە موسولمانەتتى مىنالى دۇزراوہ تايىبەت نىہ بە ولآتى
ئىسلاموہ، بەلگوو ئەگەر ولآتەگە ولآتى كىزىش بى، بىرىرى
موسولمانەتتى مىنالىہ دۇزراوہگە دەدەين، بە مەرچى ئەو ولآتە
موسولمانى تىبابى، چونكە پىغەمبەر (مىروودە خواە لەسەربە): دەفەر موى:
(ئىسلام زىاد دەكا، كەم ناكا) (نەبو داوود گىپراوۋىيەتەوہ. بىروانەتاج/ ۳ ل
— ۵) بەلام بەھەر حال ئەگەر پەيماندار (نىمىيە) يەك هات گوتى:
مىنالى مىنەوہ بەلگەى ھەبوو، بەلگەىەكى وا كە بنەچەى پى بچەسپى،
ئەو مىنالىہگە دەلكى بەوہوہو دەبى بەھى خوى، لە كىزىشدا ھەر دەلكى
بەوہوہو، چونكە بەلگە لە ولآت بەھىز ترە. واتە: ساخبوونەوہى بنەچە
بە بەلگە بەھىز ترە ھەتا ساخبوونەوہى نايىنى بەھوى ئەوہوہو كە لە
ولآتى ئىسلامدا لە دايك بووہ دادمىرى بە موسولمان.

۳۵۱) باسى كەلوپەلى كوژراو:

باسى ھەيە لەم باسەدا پىيى دەگوتىرى (سەلەب) سەلەب لە زامانا
واتە: شت بە زۇر سەندىن، لە شەرعا: بىرپىيە لەوہ موسولمانى لە
غەزادا ناموسولمانى بكوژى و تفاقو كەلوپەلەكەى رووت بىكاتەوہو بىبات
بۇ خوى. سەر بەلگەى ئەمە ئەم فەر موودەيەتى (مىروودە خواە لەسەربە): كەسى
لە غەزادا ناموسولمانى بكوژى و بەلگەى ھەبى لەسەر ئەوہ كە خوى
كوشتوويەتى، ئەوہ رووتى بىكاتەوہو بۇ خوى و تفاقو كەلوپەلەكەى بىبا
بۇ خوى. (ش) ئەبو داوود دەگىرپىتەوہ كە ئەبو طەلحە (مىروودە خواە لىبە) لە

روژی غهزای خهپهره بیست پیاو دهکوژئی، وه تفاق و کهلوپهلی همر
بیستیان دها بۆ خوئی. ئیتړ خواھ له شهړه مهیداندنا بیکوژئی، یا له ناو
ریزی شهردا بیکوژئی، یا له پشتیهوه بوئی بجی و بیکوژئی یهکسانه،
چونکه نهبو قهتاده {رهزاه خواه لېږنه} دهفرمووی: له سالی غهزای حونهیندا،
له گهل حزرتدا {درویده خواه لهسربته} دهرچووین، کاتئ بهرهنکاری
ناموسولمانهکان بووین له سهرهتاوه موسولمانهکان زال بوون وسهرئ
دوان سهرکهوتن، پیاویکم دی له بتپهرستهکان پیاویکی موسولمانی
دابوو بهزهویداو لهسهری دانیشتبوو دهیویست بیکوژئی، منیش سوورپیکم
بوئی خارودو له پشتیهوه بوئی چوومو شمشیریکم مائی بهسهر نهپری
شانیدا گیاندمه سهر جینگهی کاریگهری، له گهل نهوهیشا پهلاماری دامو
باوشی پیاما کردو به گوشینیکی وا گوشیمی مردنم به چاوی خوّم دی،
بهلام دوا نهوه کهوته گیانهلاو تلیسایهوهو منی بهردا، بهره بهره سوپای
نیسلام شکستیان تی کهوت منیش رامکرد، لهپّ گهیشتم به عومهري
کورپی خهطالب {رهزاه خواه لېږنه} فهرمووی: نهوه نهو خهلکه چیپانه بوچی
وا شان؟ گوتم: فهرمانی خودا وابوو، چارهنووسی خودایی ردتبونونهوی
نیه، له پاشدا خهلکهکه گهرانهوهو شیرانهو مهردانه تی ههلوچوونهوهو
له دهوری حزرت {درویده خواه لهسربته} ودك شورای پولاپین ناخلهیان داو
گوئی سهرکهوتنیان له مهیدانا، به ههلمهتی پالنهوانهیان، به دوژمن
بهجئ هیشتو نالای ههمیشه سهربهرزو سهرکهوتووی موحهممهدیان
دیسانهوه له مهیدان شهکانهوه، جا لهپاش سهرکهوتن حزرت {درویده خواه
لهسربته} دانیشتمو فهرمووی: کهسی له غهزادا نا موسولمانئ بکوژئی و
بهلگهی ههبئ لهسهر نهوه، نهوه با کهلوپهل و تفاقهکهی رووت بکاتهوهو

بیانات بۇ خۇی. تا ئەوئ گە دەفەرموئ: پیغمبەر (مروودە خواو لەسەربە) تفاقى ئەو کوژراوەی دابەمن (ش/د/ت) (لە ئەصلەگەو لە ئەصلی ئەصلەگەدا دەفەرموون: لە سالی فەتحي قەلای خەیبەردا. بەزەینم ئەمە هەئەیه، راستەگەى رۆژى غەزای حونەینە، وەك بەندە نوسیومە. بېروانە: تاج/۸ ل — ۱۴۸. کوردی تاج جلد/ ۴ ص ۲۸۲ عەرەبی. شەرحی صەحیحی موسلیم نەووەوی/ ۱۲ ص ۵۷، عمدة القاری ج/ ۱۵ ص ۶۸، عمدة القاری ج/ ۱۷ ص ۲۹۹، اقتران النیرین بەرگی/ ۴ لاپەرە/ ۲۸۹. بە بۆچوونی من لە کفایە الاخیارەگەدا هەئەى نووسیاری، یا هەئەى چاپە، لە دەست خەتەگەدا حنین باش نەنوسراوە بە خیر چاپکراوە، دانەری فیهیولویەسەرەگەیش بەبئ تەحقیق روونوووسی کردوو. والله أعلم — وەرگیر).

ئەگەر زیانیشى لە کۆل بخا وەك کوشتنى وایە، وەك ئەو بە برینی زۆر کۆلەواری بکا، یا ئەندامە سەرەکییەکانی بەك بخا، وەك ئەوە کوپری بکا، یا هەر دوو دەستی، یا هەردوو قاچی بپری، لە هەل و مەرجی وادا تفاق و کەلوپەلەگەى هی خۆیەتی، لەسەر فەرموودەى رۆشنتر (الاضر) ئەگەر دیلیشى بکا هەروایە، چونکە بەدیگر دنیس زیانی لە کۆل موسولمانان دەکەوئ، ئەگەر بە کۆمەلای بیپروایی لە غەزادا بکوژن لە کەلوپەلەکەیدا دەبن بە هاوبەش.

۳۵۲) دابەشكردنى مالى تالانى:

تالانى بە غەربى ناۋى (غەنىمە) يە، لە غەنىم وەرگىراۋە كە بە
 واتا قازانجە، لە زاراۋى شەرى پىرۇزدا؛ ئەو مالىيە كە بەزۇر لە
 بىپروۋى شەركەر وەردەگىرى، كە دادەنرى بە دەستكەۋتى جەنگ، خۋاى
 بەھۋى كۈشتارەۋە بى، يا بەھۋى غاردانى ماين و ئەسپ و شىرو ھىسترو
 گۈيرىزو پاپۇرو نوتومبىل و شتى تىرى واۋەبى، لە ھەموو جۆرە كە
 رستە و تىفاقى تىرى جەنگ. بە وشەى (شەركەر) مالى پاشگەز دەردەچى،
 چونكە ئەو بە مەفتە مال (فەيا) دادەنرى، ئەك بە تالان، بىنەماى سەر
 بەلگە بۇ تالانى ئەم ئايەتەيە (واعلموا انما غنمتم من شى فان للە
 خمسە وللرسول - ئەنفال - ۸/۴۱) واتە: ئەى كەلى ئىسلام! ئەو
 تالانىيەى كە بە جەنگ وەرىبگرن لە بىپروۋاكان، چ كەمى چ زۇرى، ئەو
 پىۋىستە كە پىنجىيەكى بەش بىكەنەۋە بەم دەستوۋرە كەۋا دى:
 پىنجىيەكى ئەو پىنجىيەكە بۇ خۇداۋ پىنجەمبەر).

پىشكى پىنج يەك لە سامانى تالانى جىا دەكرىتەۋە ئەو چۋار
 پىنج يەكەكەى تىرى بەسەر جەنگاۋەركانا لەسەر ئەم ياسايە دابەش
 دەكرى: يەك پىشك بۇ پىادەۋ سى پىشك بۇ سوار، چونكە پىنجەمبەر (مروۋە
 فۋاد لەسەر بى) لە غەزاي خەيبەردا ئاۋاى كىردوۋە، ئەم سى پىشمە كە دەدرى
 بە سۋارە بەشى دىيارىكراۋى خۇيەتى، لەبەر ئەو يەك ماينى پى بى يا
 زىاتىر ژمارەى پىشكى بۇ زىاتىر ناكىرى. چونكە لە رۇژى خەيبەردا زوبەير
 چەند ماينىكى پى بوو لەگەل ئەۋەشدا پىنجەمبەر بەشى يەك ماينى
 پى دا (ئىبنو ماجە) لە گىرپانەۋەيەكى ئەۋو داۋوددا: يەك پىشك بۇ

پیادهو سئ پشك بۆ سواره، دوو پشك بۆ ماینهكهی زیری و پشكى بۆ خوی. له گفټ (لهفظ) یكى بخاریدا: دو پشكى بۆ مایین دادهناو یهك پشك بۆ خاوهنهكهی.

مه‌رجی نه‌و كه‌سه‌ی شایانی نه‌م به‌شه پشكه‌یه:

مه‌رجی یه‌كه‌م: ئیسلامه، بی‌پروا پشكى نیه، به‌لام نه‌گه‌ر به‌ فه‌رمانی پێشه‌وا ئاماده‌ی شه‌رك‌ردن بوو سووكه به‌شیكى پێ دهری، چونكه جووله‌كه‌كانی به‌نی قه‌ینوقاع، له شه‌ر‌دا یارمه‌تی پێغه‌مبه‌ریان دا، له‌سه‌ر داواى خۆی (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) له دواپیدا له ده‌سكه‌وتی جه‌نگ سووكه به‌شیكى پێیاندا، نه‌گه‌ر به‌بێ فه‌رمانی پێشه‌وا له خۆیه‌وه ئاماده‌ی جه‌نگ بوو هیچی پێ نادری، نه‌و سووكه به‌شه شتیكه ناگاته پشكى پیاده. پێشه‌وا به‌كو‌ششی خۆی نه‌ندازه‌ی به‌پێی شوین بۆ داده‌نى، بۆ وێنه زیاتر به شه‌ركه‌ر ده‌دا هه‌تا كه‌سیكى تر، زیاتر به شه‌ركه‌ری ده‌دا كه زیاتر شه‌ركا هه‌تا نه‌و كه‌سه‌ی كه كه‌مه‌تر شه‌ركا، هه‌روا زیاتر به سوار ده‌دا له‌چاو پیاده‌دا، زیاتر به‌و ژنه ده‌دا كه تیمارى زامار ده‌كا له چاو نه‌و ژنه‌دا كه ئاگاداری تفاقیان ده‌كا. ئیتر به‌پێی سوودو قازانجی خاوه‌نى سووكه به‌ش به‌شى بۆ زۆرو كه‌م ده‌كری.

مه‌رجی دووهم: ره‌سیده بوونه، منال پشكى نیه، گه‌رجی پێشه‌وايش ریگه‌ی پێ دابى، به‌لام چكیكى پێ دهری، چونكه هه‌رچۆن بێ هه‌ر قازانجیكه هه‌یه، هه‌ر هیج نه‌بێ تارمایی موسو‌لمانانی پێ پتر ده‌بێ و قه‌ره‌بانه‌ییان زۆر ده‌كا. فه‌رمایشتی شافیعی (ره‌زاه‌خواه‌له‌بێه) وا ده‌گه‌یه‌نى، كه پێغه‌مبه‌ر خۆی (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) چكیكى پێ داوه، به‌لام

پشك بۆ منال دانانرى، چونكه لهو دهسته يه نيه كه غهزاگردن له سهریان پيويسته (چك: شتى كه م: سووكه بهش).

مهرجى سييه م: نازاديه، له بهر نهوه بهنده پشكى نيه، چونكه نه ميس له دهسته ي پيويستبوونى جهنگ نيه، به لام چكيكى پى دهرى، چونكه هم سوودى هيه، هم تارمايى موسولانان له بهر چاوى بىروايان پتر دهكا، له بهر نهوه ديش كه پيغهم بهر خوئ (دروود خواه له سهر بو) له رۆزى خه بهردا له دهسكهوتى جهنگ چهكيكى دا به عومهرى بهنده ئه بو له خم. (تيرمىنى گىراويه ته وه، وه دمه رموى: فهرموده يه كى جوانى ساغه) (چكييدان واته: رهضخ - وهرگير).

مهرجى چواره م: هوشى ساغه، شيت پشكى نيه چونكه لهو دهسته نيه كه غهزاگردن پيويسته له سهریان له سهر قسه ي ئيمامى ماودردى (رومعه توره زاه خواه لينب) پيغهم بهر (دروود خواه له سهر بو) چكيكى به شيت داوه.

مهرجى پينجه م: نيرينه يه، زن پشكى نيه، چونكه نهو ديش له دهسته ي پيويستبوونى غهزا نيه، به لام له دهسكهوتى جهنگ سووكه بهشى پى دهرى، مىردى ببى يا نه بى يه كسانه، چونكه ئىبنو عه بباس لهو نامه يه دا كه وهلامى نه جده ي ههروورى تيا دا داوه ته وه دمه رموى: (به لئ پيغهم بهر (دروود خواه له سهر بو) ژنانى دم برد بۆ غهزا، نه رگيان نه و مبوو تيمارو دهرمانى زاماره گانيان ده كرد، له تالانىش به خشيشى ده دانى، به لام وهك پياوان پشكيان بۆ دانه دهنرا) (م/ د/ ت/ ن).

ئه م چوار پينجه يه كه ئاوا وهك باسكرا دابهش ده كرى پينج يه كه كه ي تريس ئاوا دابهش ده كرى: ده كرى به پينج به شه وه، پشكيكى

هی پیغمبر خوی بووه لهکاتی ژيانی خویدا، بهپیی نایهتی (فان لله
خمسه وللسول) تهنیا بۆ پیرۆزی له سهرهتای نهم پشکهوه ناوی خودا
هینراوه، یا بۆ نهوه که بزانری که نهم پشکه تایبته نیه به کاتی ژيانی
پیغمبرهوه بهس، به جوریکی وا که لهپاش مهرگی خوی تهواو بی،
بهلکوو له پاش خووشی بۆ بهرژهوهندی موسولمانان خهرج دهکری،
چونکه عهمری کوری عهبهسه (رهزاه خواه لیبه) دهفهرموی: پیغمبر
(مرووده خواه کهوره لهسهره) جارێ لهلای وشتریکا - له مائی تالانییهکه -
نوێژی بۆ کردین، که سلاوی دایهوه تهلی تووکی له تهنشتی وشترهکه
ههلگرتو فهرمووی: پینج یهکی لی دهرچێ ئانهم تهلهمووه چیه، له
دهستکهوتی مائی تالانی ئیوه به من ههلال نیه، له ههمان کاتا نهو
پینج یهکهیش دیسان ههر دهگهپتهوه بۆ خوتان. دهی نهو پینج یهکه
کاتی دهگهپتهوه بۆ گشت موسولمانان، وهک فهرموودهکه دهفهرموی، که
خهرجبرکری بۆ بهرژهوهندی گشتی، که گرنگترینان قایمکردنی
کهلینهکانی سهر سنووره، چونکه هوی پاراستنی سهر و مال و نامووسی
ههموو موسولمانانه، له پاش نهویش ههرکاری گرنگتر بێ پێشتر دهخری.

پشکی دووهم: دهری به خزمانی پیغمبر (مرووده خواه له خۆه رهزاه خواه له
خۆمانه به) که له نهوهی هاشمو له نهوهی موطهلیب بن و بهس، لیی نادری
به کهسی تر، بهپیی فهرموودهکهی جوبهیری کوری موطعیم (رهزاه خواه
لیبه) که دهفهرموی: من و عوسمانی کوری عهففان چووینه خزمهتی
حهزرمهت (مرووده خواه لهسهره) عهرزیمانکرد: قوربان! نهی پیغمبرهوی خودا!
له پینج یهکی پینج یهک (واته: له خۆمسولخومس) بۆچی بهشی
بهرهبابی بهنی موطهلیب و بهرهبابی بهنی هاشم ددهی کهچی بهشی

ئىمە نادەي، وەلحال ئىمە و ئەوان ھەرسى لىمان بۇ تۆ يەكەن و بۇ خىزمەتە لى يەك پايەداين؟ ھەرمووى (دروېدە غوا لەسەربە): ئاخر بەرەبابى بەنى موططەلىب و بەرەبابى بەنى ھاشىم يەك شتن، لەبەر ئەودى كە لە سەردەمى پىش ھاتنى ئىسلام و لە دوا ھاتنى ئىسلامەودە پىشتى يەكەن گرتوودە پىشتى يەكەن بەرنەداودە. جوبەير ھەرمووى: پىغەمبەر (دروېدە غوا لەسەربە) ھىچ بەشى دانەنا بۇ بەرەبابى بەنى عەبدولشەمس و بۇ بەرەبابى بەنى نەوفەل. (بوخارى) جوبەير خۇى لە بەرەبابى نەوفەلە، عوسمانىش لە بەرەبابى عەبدوشەمسە، پىغەمبەرىش لە بەرەبابى ھاشمە. ھاشم و موططەلىب و نەوفل و عەبدوشەمس چوار برابرەون، ھەر چوارىان كورى عەبدومەنافن. ئەم پىنج يەكە وەك كەلەپور بەش دەكرى بە سەريانا، دوو بەش بۇ نىرىنەيان و يەك بەش بۇ مىينەيان..

پىشكى سىيەم: دەدرى بە ھەتىوى ھەزار، چونكە ئەم پىشكە دانراوہ بۇ ئەوان ھەتا گوزمرانى پى بكەن بۇ ھەتىوى دەولەمەند نىە، چونكە دەولەمەندى ھەتىو بۇ گوزمران لە باوك بەھىزترە، دەى لە شوىننى منال لەگەل باوكى ھەزارا كە لەمال كەم ھىزترە لەم پىشكە بەشى نەدرى ئىتر چۆن خۇى دەولەمەند بى بەشى دەدرى.

پىشكى چوارەم: دەدرى بە ھەزاران، بەپى ئايەتە پىرۆزەكە، چونكە ھەزارىش بەر وشەى (مىكىن) دەكەوى، كە لە دەقى ئايەتەكەدا ھاتوودە.

پىشكى پىنجەم: دەدرى بە رىبوار، بەپى ئايەتە پىرۆزەكە، دەق وەك زەكات بەپى ئەندازەى پىويستى سەرف دەكرى بۇيان، مەرجە

له کاتی به شپیداندا ریباره که پیوستی پی هه بی، وهک نه وه پاره ی لی
برایی.

۳۵۳) مفتہ مال (مال الفیئ):

مفتہ مال به عهره بی ناوی فهینه، له زمانا له وشه ی (فاء)
وهرگیراوه که به واتا (گه رایه وه) یه. له شهرعا نهو سامانه یه که به بی
شهر و شور له کافران ده سینری، وهک مائی له ترسی موسولمانان به
جییان هیشتی، یا وهک سهرانه و خهراج، یا وهک نهو ماله ی که له
پهیمانداریکی مردووی بی که له پوورگر، به جی مابی، یا هر مائیکی
تری وا، یا وهک مائی پاشگهز، له پاش کوشتنی، یا له پاش مردنی، جا
نهم مفتہ ماله یش ده کری به پینج پشکه وه، پینج یه کی دهری به و
تاقمانه ی که له باسی تالانیدا رابوردن. نهو چوار پینج یه که گانی تری
له گهل پینج یه کی پینج یه کی تالانی جهنگا هینی پیغه مبه ر بوون
له کاتی زیانی خویدا، که رهسته ی جهنگی پی ناماده ده کرد بو چاو
ترساندن دوزمن، به لام له پاش خوی مووچه ی سهر بازه گانی سوپای لی
دهری، که پیشه و ناماده یان دهکا بو غه زاکردن، که ناویان له دیوانی
دهوله تا تو مار ده کری، به مهر جی نهم مهر جانیه یان تیادا بی؛ نیسلام و
نهر کداری (ته کلیف) و نازادی و له شساغی، چونکه بهم جور ه که سانه
دوزمن چاو ترسین ده بی و زیانی دوور ده که ویته وه، جا پیشه و چوار
پینج یه که گه یان به سهردا دابهش دهکا به پی پییدا ویستی خویان، به لام
مهرج نیه به یه کسان دابهش بکری به سهریانا، به لگوو دروسته
مووچه ی بریکیان پتر بی له مووچه ی بریکی تریان. جا پاش نهمه
نهر شتیکی لی مایه وه خهرج ده کری بو بهر ژه و نه ده گانی تری

موسولمانان، له چه شنی تازه کړنده وه و قایم کړدنی قه لاکان و پر کړنده وهی که لینی سهر سنو وره کان و کړینی چه ک و شتی تری و ا.

۳۵۴) بریاره کانی سهرانه (الجزیه):

جزیه وشه په کی عمره بیه، به کوردی ناوی سهرانه په، له زمانا به و باجه ده گوتړئ که له سهر پیمانداره کان دانراوه، بویه پیی ده گوتړئ جزیه، چونکه جزیه به و ا تا له جیاتی و بریتی که و تنه، له م شوی نه شدا سهرانه که، له جیاتی کوشتنی خاونه که په تی، چونکه نه م سهرانه په بهرام بهر به و په که نیمه وازیان لی بهینین! له شهرعا: گریدانیکی تایبه ته: بیروا له نه ستوی خوی ده گری. بهر له په کگرتن سهر به لکه ی ره و بوونی سهرانه نه م نایه ته په: { قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ - سورة التوبة - ۲۹/۹ } واته: جهنگ بکه ن له گهل نه و که سانه دا که نیمان و باومری ساخیان به خوداو به روژی دواپی نیه، چونکه نه وهی که خوداو پیغه مبهری خودا قه دمه غیان کردو وه به حهرامی داده نی ن نه وان نه وه به حه لال داده نی ن و به حهرامی نازانن و رفقتار ناگه ن به رفقتاریکی و ا که پرکی یاسای خودایی بی، نه و که سانه یش وه که نه و جووله که و گاورانه که نامه ی ناسمانییان بو هاتو وه، به لام گوړپویانه و ده ستکارییان کردو وه، ده ی به رده و ام جهنگ بکه ن له گهل نه مانده دا هه تا به ملکه چی به دهستی خویان و به سهر شوړی سهرانه تان دمه منی).

ئەو رەحمەنی کۆری عەوف (رەزاه خەوا لێبە) دەفەر موی: پێغەمبەر
خۆی (دروود خەوا لەسەربە) سەرانی لە ئاگر پەرستەکانی ولاتی هەجەر
و دەدەگرت. (ب/ د/ ت) حەزەرت (دروود خەوا لەسەربە) دەیفەر موو: ریک وەك
خاوەن نامەکان رەفتاریان لەگەڵدا بکەن (بوخاری) پێغەمبەر (دروود خەوا
لەسەربە) سەرانی لە خەلکی نەجەران و مردەگرت (ئەبو داوود) هەروەها لە
خەلکی ئەیلەیش سەرانی و مردەگرت. حیکمەتی وەرگرتنی سەرانی
ئەمەیه: بۆ ئیمە دەبێ بە مایە کۆمەکی و یارمەتی، بۆ ئەوانیش دەبێ
بە مایە سەر شوێری و ریسواکردن، دووریش نیە کە بەرەبەرە ئەو
سەرانیە ببێ بەهۆی ئیسلام بوونیان.

بزانە:

پەیمانەستن لەگەڵ ئەمانەدا دەبێ هەر لەگەڵ پێشەوادابی،
ئەگەر لەگەڵ خۆی یا لەگەڵ جێداری ئەودانەبێ دانامەزری، چونکە
شتی وا لە بەرژەوەندە هەرە گەورەکانە، لەبەر ئەوە دەبێ لەگەڵ
کەسیکەبێ کە مافی رەجاوکردنی گشتیی هەبێ!

٣٥٥) مەرجەکانی پێویستبوونی سەرانی:

ئەم پێنجەن:

یەکەم: رەسیدە بوون، منال سەرانی لەسەر نیە.

دووهم: هۆشی ساغ، شێت سەرانی لەسەر نیە چونکە پێغەمبەر
(دروود خەوا لەسەربە) کە مواعادی نارد بۆ سەر یەمەن پێی فەر موو: کە لە

هموو سهرئ که رهسیده بووبئ و موکهلهف بی دینارئ سهرانهی ئی بسپئن. دهی چه مک و مهفهوومه کهی نهوهیه: که سهرانه لهسهر منال و شیت دانارئ، لهبهر نهوهیش چونکه منال و شیت بهبی سهرانهیش گیانیان پاریزراوه.

سییه: نازادییه، کهواته سهرانه له کۆیله و مرناگیرئ، بهپی فهرمووده کهی عومهر (رهزاه خواه لیبئ) که دمفه موئ: کۆله سهرانهی لهسهر نیه. ماومردی نهم فهرموودهیهی به فهرمایشتی پیغه مبهرداناوه. لهبهر نهوهیش چونکه کۆیله خوی ماله، مائیش سهرانهی لهسهر نیه، پاش مهرگو بهندهی بهش بهش و کاغز پیدراویش لهم لایه نهوه وه کۆیله وان سهرانهیان لهسهر نیه.

مهرجی چواره: نیرینهیه، سهرانه لهسهر ژن نیه، بهپی نایهتی {قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ} تاکو تایی نایه ته که که توژی لهمه و بیئش رابورد. ژن بهر نه مه ناکه وئ چونکه عومهر (رهزاه خواه لیبئ) نامه نووسی بو سهر لهشکر مکانی: سهرانه دابنئ لهسهر پیاوان، سهرانه دامه نئ لهسهر ژن و منال. لهبهر نهوهیش که ژن خوی بهبی سهرانهیش خویئ پاریزراوه، له لایه کی تریشه وه ژن خوشی ههر ماله، مائیش سهرانهی لهسهر نیه.

مهرجی پینجه: نهوهیه نهو کهسهی که عهقدی جزیهی بو دهرئ و سهرانهی ئی و مرده گیرئ دهبی یه کی بی له مانه: له خاوه نامه کان بی، یا شوبه وه گومانی خاوه نامه یان ئی بکری، گاورو جووله که خاوه نامه، ناگر په رستیش شوبه ی نهوه یان ئی دهرئ که

کاتی خوی پیغه مبهرو نامه یان بووه، به لّام به تیبه ر بوونی روژگار دینه که ی خویان تیگداوه.

چونکه پیغه مبهرو خوی (مرويه خواه له سر به) سهرانه ی له ناگر په رست و مرد دگرت وه دهیضه رموو: ريك وهك خاوهن نامه کان حیسابیان بو بکه و چ رهفتارو مامه له یی له گه ل خاوهن نامه کان ده که ن هه مان رهفتاریش له گه ل ناگر په رسته کان بکه ن. به لّام نه وانه ی که نه نامه یان هه یه و نه گومانی خاوهن نامه ییان لی ده گری سهرانه یان لی و مرناگری، نه وانه یا ده بی موسولمان ببن یا ده کوژرین، چونکه خوی گه و ره فه رمان ده کا که جگه له قه بوولی نایینی نیسلام هیچی تر له هاو به شه یداکه ران قه بوول ناگری وهك دمه رموی: {فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَخْصِرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ - سورة التوبة - ۵/۹} واته: نه و جا له هه ر کو ی نه م هاو به شکه رانه بهر هه ویلتان که و تن دهستیان لی مه پاریزن بیان کوژن و بیان گرن و تهنگیان پی هه لچن و له هه موو لایه ک بو سه یان بو بنینه و وه ژیانیان لی تال بکه و مه هیلن ها توچوو ئالوو یل و مامه له بکه ن، جا نه گه ر توبه یان له کوهر کردو نویژه کانیان به ریگوبیکی کردو زمکاتیان دا ئیتر نابلقه یان له سه ر لابه رن و ریگه ی ژیان ی ناسایان بدهن و وهك خوتانیان ته ماشا بکه ن، له راستیدا خودا تاوانپوش و خاوهن رهحه ته). نه مانه وهك بتبه رست و روژ په رست و مانگه رست و وینه ی نه مانه، پاشگه زیش سهرانه ی لی و مرناگری، یا ته و به ده کا یا ده کوژری.

۳۵۶) نه‌ندازه‌ی سهرانه (مقدار الجزیه):

لای که‌می سهرانه دیناریکه، که بریتیییه له مسقائی ئالتون، دادهنرئ له‌سهر هه‌ژاری کاسپکار، که سائی جاری ئهو سهرانه‌یی بدا، له‌سهر پیاوی میانه‌ی نه‌هه‌ژارو نه دهولهمه‌ند سائی دوو دیناره، له‌سهر پیاوی دهولهمه‌ند چوار دیناره. ئه‌مه سهر مه‌شقی ئیمامی عومهره (ره‌زاه خواهنی) ئه‌وه‌بوو که عوسمانی کوپی حنیفی نارد بۆ سهر کووفه فهرمانی پیکرد که به‌م شیویه سهرانه له ناموسولمانه‌کان و مرگری؛ له دهولهمه‌ند چلو هه‌شت درهم، که ده‌کاته چوار دینار له پیاوی میانه بیست و چوار درهم، له پیاوی هه‌ژار دوازه درهم، که ده‌کاته دیناری. بایه‌خ به دهولهمه‌ندی و هه‌ژاری به‌پیی کاتی و مرگرتنی سهرانه‌که‌یه نه‌ک به‌کاتی به‌ستنی په‌یمانی سهرانه‌که. به‌لکه‌یه‌کی تریش هه‌یه له‌سهر نه‌وه که‌لای که‌می سهرانه دیناریکه ئه‌ویش نه‌مه‌یه: کاتی چه‌زمت (درووده خواهنه‌سهره‌) مو‌عاز ده‌نیرئ بۆ سهر ولاتی یه‌مه‌ن فهرمانی پیده‌کا: که‌له هه‌موو پیاویکی ره‌سیده‌ی هۆشیار سائی دیناری سهرانه و مرگری، یا بایی دیناری مه‌غافیری و مرگری. مه‌غافیری جوۆره‌ چلو به‌رگیکه له گوندیکی یه‌مه‌ن دروست ده‌کرا ناوی مه‌غافیر بوو، وه‌ک چۆن له ولاتی خو‌مان ده‌گوترئ: شائی هه‌ورامان، یا رانک و چۆغه‌ی شاربازیر (حه‌دیه‌که ئه‌بو داوودو تیرمیذی گیراویانه‌ته‌وه. تیرمیذی ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی دروسته، حاکمیش ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته به‌پیی مه‌رجی هه‌ردوو پیره).

سوننه ته بۆ پېشهوا که له پهماننامه کهدا، له پاش برپاردانی
 نه ندازدی سهرانه به دینار، مهرجی نه وهیشیان له گه لدا بکا؛ که
 میواناری بهو موسو لمانانه بکهن که به ناویان تی ده پرن بۆ ئیش و
 کارو غه زاکردن و شتی تری وا، چونکه پېغه مېهر خوئی (مروود و خوا و له سهر بڼ)
 سائی سئ سهد دیناری له سهر گا وره گانی ئه یله دانا، که خوئیان سئ سهد
 پیاو بوون، وه مهرجی نه وهیشی له گه لدا کړدن که تا سئ روژ میوانداری
 بهو موسو لمانانه بکهن که له لایه نه وه تی پېر ده گهن، وه ناپاکیش له
 هیچ موسو لمانی نه گهن. عومهریش (ره واه خوا و لیبڼ) پهماننامه ی سهرانه ی
 بۆ خه لکی شام نووسی، مهرجی نه وهی له گه لدا کړدن که تاسئ روژ مافی
 میوانداری رابگرن. وه کی تریش ئه م میوانداری به هازانجی موسو لمانانی
 تیادایه به تایبه تی هی هه ژاره گانیان که واته سوننه ته.

به لام میوانداری ته نیا ئه رکی سهرشانی دهو له مهن دو میانه یه،
 هه ژار میوانداری له سهر نیه، چونکه ناو به ناو دوو باره ده بیته وه، له بهر
 نه وه پئی هه لئاسو وړی. له سئ روژیش نابی پتر بی چونکه پېغه مېهر
 (مروود و خوا و له سهر بڼ) ده قهرموی: میوانداری هه تا سئ روژه، له وه زیاتر خیر
 پیکردنه.

به ستنی په یمانی سهرانه :

که ته واه بوو، ئه مانه ی به دوا دا دی: واته ئه رکی سهرشانی ئیمه و
 نه وان له پاش دامه زړاندی سهرانه ئه مانه ن:

یه که م: نه وهی که له سهر ئیمه یه ئه م دوو شته یه:

(۱) نابی دهمست بهرین بو سهر و مائیان، چونکه نهو سهرانهیه بویه دمدن ههتا سهر و مائی خویمان بپاریزن و کەس به نارهوا دهمست نهبا بو سهر و مائیان، نابی ئارهق و بادهمیان بفهوتینین، مهگر ناشکرای بکهن، ههر کهسی بهبی ناشکراکردن بیضهوتینی پیی گوناھبار دهبی، بهلام بژاردنی لهسهر نیه، چونکه ئارهق نرخ و بههای نیه.

(۲) لهسهر پیشهوای موسولمانانه دهمعی دوژمنی خویمانان لی بکا، خوای نهو دوژمنهیان له دهستهی جهنگ بن، یا له پهیمانداران بن، یا له موسولمانان بن، نهمه به مهرجی که لهناو ولاتی ئیسلاما بن، یا خویمان به تهنیا له شاریکا بن له پهناي ئیمه‌دا.

دووهم: نهودی که له نهستوی نهوانیشه نهه جوار شتهیه:

(۱) سهرانه‌که‌ی سهریان بهریک و پیکی بدن، چونکه نهمه جوړه کریه‌که که لهسهر شیوهی سهر شۆری بۆیان، ومرتدگیری لییان، که لهسهریانه بپیارو نه‌حکامه‌کانی ئیسلام له نهستو بگرن و ریزیان بگرن و به سهریاندای جیه‌جی بکری، وهک له‌خالی دووهمدا نهه نوخته‌یه روون کراوته‌وه، دهی چی سهر شۆریه‌ک له‌وه سه‌ختره که پیاو ناچار بکری شتی له نهستو بگری که خوی برپای پیی نهبی، به‌لگه‌ی نهه خاله نهه نایه‌ته‌یه: { حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ }.

وه‌لی نابی لهسهر شیوهی توندو تیژی و سزادان و که‌ساسکردن سهرانه‌یان لی ومرتدگیری، شتی و نادروسته. چونکه ئیمامی موسلیم (ره‌زه) خواه‌لینه: دمگیرپته‌وه: هیشامی کوری حکیم (ره‌زه) خواه‌لینه: له شام به‌لای تاقمیکا رمت بوو، له‌به‌ر هه‌تاوی سوور راگیرابوون و رۆنی داخ

کراښو به سهر و گوتلاکياندا، که نه مهی دی فهرمووی: نه مه چیه؟
گوتیان: نه وه له سهر باجو سهرانه نه شکه نه جو نازار ددرینا هیشام
فهرمووی: شایه تی ددهم که زور باش به گوئی خوّم ژنه وتم له زاری
پیرۆزی پیغه مېهر خو شه ویستو نازیزو نازار دهیغه رموو: خودا سزاو
نازاري نه وانه دده که له جیهانا سزاو نازاري خه لک ددهن. نیمای
شافیهی (ره زاه خواه لېبه) به دهق برپاری داوه که سهرانه به نهرمونیا
ومرده گری.

(۲) دهې، ملکه چ بن بؤ برپاوی نیسلام له باره دی دهسته به ربوونی
سهر و مال و نامووسه وه. نه وانیش له سهریانه ههرچی خوځان به
حهرامی دمرانن نه یکه، وه ههرچی خوځان به پتویستی دمرانن له
پاراستنی سهر و مال و نامووس بیکه، ته نانه ته نه گهر کاري وا بکه که
خوځان به نادرستی بمرانن، وهک داوینپیسو دزی، داری هددیان لی
دهدری، چونکه نه وان چوونه ته ژیر نه وه که یاسای نیسلامیان به سهردا
جیبه جی بکری، جاري پیاویکی جووله که و ژنیکی جووله که یان هیئا بؤ
لای پیغه مېهر (دروید خواه له سهر به) داوینپیسیان گردبوو، پیغه مېهر (دروید
خواه له سهر به) فهرمانی کرد: به رده بارانکران (ش) به لام نه گهر کاریکی وا
بکه که خوځان به نادرستی نه مرانن، وهک نارهق خواردنه وه، یا وهک
نه وه ناگرپه رست ژنی خوځی و خوشکی خوځان ماره ده که، نه وه
راجیای هیه له جیبه جی کردنی هدد له سهریان، هیه ده لی: به لی
لهم کاته یسا هددیان به سهردا جیبه جی ده کری، ههر وهک چوّن به پتی
مهذه بی شافیهی نه گهر هه نه فییهک خوځاو (نه بیذ) بخواته وه داری
هددی لی ددری گهرچی خوشی به هه لالی دمرانی، ناوایش هدد

لهسهر پهماندار جیبه جی دهکړئ نه گهر شتئ بکهن له ئیسلاما همدی هه بی، با خوشیان به دروستی دابنئین! هه شیه دهلئ: له م کاته دا همدیان لهسهر نیه، چونکه نهوان به هوئی دانی سهرانه وه لهسهر کوهر مو حاسه به ناکرین و ریگه ی نایینی پووجه لئ خو یان ئی ناکړی، دهی که واته لهسهر شتئ که به حه لالی بزائن باشتر مو حاسه به ناکرین. له راستیدا ئهم فهرمایشته راستره. جیایی نیوانی حالئ نه مان و حالئ حه نه فییه که لهسهر خواردنه وهی خوشاو همدی ئی بدرئ نه مه یه: نهو مه به سته به رزه ی که له بهر نهو همدد له باده نو ش دهرئ له خوشا ویشا هه مان مه به ست هه یه، چونکه حه نه فی به همدد لی دان چاوترسین ده بی، به پیچه وانه ی پهماندار، چونکه ئهم بویه ده یخواته وه به دروستی دهرانی و دایده نی به دین قایمی! وه ل ههر چو ن بی، مافی نهو میان نیه که نار هق به بهر چاوی ئیمه وه به ناشکرا زه قنه مووت بکهن، دهی نه گهر کاری و ناشایسته بکهن ته می ده کړئ!.

۳) ده بی پهمان بدن که به هیج جوړئ ناوی نایینی ئیسلام نه هیئن مه گهر به چاکه، قه دهغه ده کړئ له وه که تانه له ئیسلام و له قورئان بدن، ده بی به تایبته نه وه له نه ستو بگرن که به هیج شیوه ی ناوی سهروه ری پیشینان و پاشینان هه زره تی مو حه ممد به خراپه نه هیئن، جا نه گهر نامه قوولئ وایانکرد، یا جنیویان به پیغه مبه ری له پیغه مبه ره کاند ا نه وه ته می ده کړئ، پهمانه که یشیان هه لده وه شیته وه نه گهر له خودی پهمانه که دا ده قی و ا هه بوو که له سهر شتی و ا هه لده وه شی. ههروه که له سهریان پیویسته که به ناشکرا کردار و کوتاری ناشایسته نه کهن، وه که مه سه له ی فره خوا یی له وینه ی ئهم

قسهیان که خودا له قورنانا له سهر زمانی نهوان دهیگیریته وه بۆمان:
 {إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ - سورة - ۷۳/۵} واته: عیسا خودایه که وه
 مه ریه میش خودایه که وه خودایش خودایه که وه، عیسا یه که می نه وه سئ
 که سه یه، مه ریه م دوو می نه وه سئ که سه یه، خودایش سییه می نه وه سئ
 که سه یه (۱).

هه رو هها هه موو بیرو باوهریکی تریان که به پیچه وانهی دهقی
 قورنانه، وه که نه وه گوایه مه سیح و عوزه یر (درووه خودایان له سه ربه) کورپی
 خوان!

{سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا - سورة الإسراء
 - ۴۳/۱۷} واته خودای گه وره مه زن زور زور پاک و پیرو زو به دووره
 له وینه ی نه مه قسه بی سه رو بنانه ی که نه مه بیروایانه ده یلین له باره ی
 زات و سیقاتی خواوه). جا نه گهر به راشکاو ی شتیکی ناویان کرد ته می
 ده کرین و ریگه ی نه وه یان پی نادرئ، به لام به هو ی شتی واوه
 به یمانه که یان هه ئاوه شیته وه.

۴) نابئ کاریکی وا بکه ن زیانی موسولمانانی تیابئ، وه که نه وه
 په نای خه فیه و سیخوری دوژمن بدن، هه تا جاسووسی به سه ر سه رو
 مال و نامووس و هه ست و نه ستی موسولمانانه وه بکه ن و نه یینییه کانیا ن
 ببه ن بۆ ناو ولاتی جهنگ، که پیی ده گوترئ کافرستان، یا خو یان بب ن
 به چاو ساغ بۆ ده سته ی جهنگ و نه یینی و هه ست و نه ستی ئیمه یان پی
 نیشان بدن، یا ریگه ی کفر و پاشگه ز بوونه وه نیشانی موسولمان بدن،
 یا موسولمانئ بکوژن، یا شتی وا بکه ن. جا له هه موو نه مه شیوه کارانه دا

به‌پیی نهو کاره‌ی دهیکهن شایانی چی هه‌ددی، یا چی ته‌می کردنی ببن وایان لی ده‌کری. نه‌گهر که‌سیکیان به‌هوی شه‌پرکردنه‌وه په‌یمان‌ه‌که‌ی هه‌لو‌ه‌شانه‌وه یه‌ک‌سهر به‌بی مؤله‌تدان ده‌کوژری، ناگه‌یه‌نریته جیگه‌ی له‌خو نه‌مین بوونی، چونکه له کاتی وادا بهر بریاری نه‌م نایه‌ته ناگه‌وی که دم‌فهرموی { ثُمَّ اَبْلِغُهُ مَأْمَنَهُ - سورة التوبة - ۶/۹ } واته: نه‌وجا بیگه‌یه‌نه‌وه جیگه‌ی نه‌مین خوی) به‌لکوو بهر بریاری نه‌م نایه‌ته‌ی تر ده‌که‌وی که دم‌فهرموی: { فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ - سورة البقرة - ۱۹۱/۲ } واته: نه‌گهر نه‌وان له پی‌شا ده‌ستیان کرد به جه‌نگردن له‌گه‌ل نیوه‌دا نیوه‌یش جه‌نگیان له‌گه‌لدا بکه‌ن و بیان‌کوژن!).

ته‌نیا نه‌وه‌نده هه‌یه له‌م کاته‌دا مافی پی‌شه‌وایه خوی سه‌رپشک بی له نیوانی یه‌کی له‌م چوار شته‌دا: کوشتن یا به‌ کوپله‌کردن، یا نازاد‌کردن به‌ پیاوه‌تی، یا تو‌له لی وەرگرتن به‌مال له جیاتی به‌ره‌للا‌کردن، چونکه بوونه‌ته‌وه به‌ کافری بی په‌یمانی بی نه‌مان، له‌کاتی جه‌نگیشدا پی‌شه‌وا خوی سه‌رپشکه که یه‌کی له‌م چوار ریگه چاره‌یه دهر‌حق به‌ دیلی جه‌نگی بکا.

۳۵۷) نیشانه‌کردنی جل و به‌رگیان:

نه‌گهر نه‌و په‌یماندارانه له‌ناو ولاتی نی‌سلامدا بن له سه‌ریان‌ه که به‌ (غیار) خویان له موسو‌لمانان جیا بکه‌نه‌وه، غیار بری‌تییه له‌وه پارچه‌یه‌ک له ره‌نگی‌کی جیا له ره‌نگی جله‌کانیان، بو نیشانه بدوورن به‌سهر شانیا‌ندا، یا به‌ شوینیکی تریاندا، هه‌تا بناسرین و به‌پیی شانی

خویان رهفتاریان له گهل بکړئ، هه تا له لای سهروی کوږو دانیشکه و دیوه خانه وه دانه نیشن و له پيشدا سلاویان لی نه کړئ.

چونکه پیغه مېهر (دروېده خوا له سهرې) نه یی کردووه له وه که نیمه له سلاو کردندا دهست پیشکه ری بکهین، وهک دمه رموی: نیوه له پيشدا سلاو له جووله که و گاور مه کهن، نه گهر له ریگه ی ته نگه به ریش تووشیان بوو خوتان له سهر چه قی ریگه که وه برؤن و نه وان ناچار بکهن که بکه ونه ته نگه به رییه که وه (موسلیم و کهسانی تر گپړاویانه ته وه) ههر تاقمه یه کیان خووی به چی جوړه جل و بهرگی که وه گرتبو و ههر نه وه له بهر دهکا، به لگه ی نه مه نه وه یه که عومهر (د رازا خوا له یېنه) سهر بارت به خاوه نامه کان نامه ی نووسی بو فهرانداره گانی سهر شاره گه وره کان که: مووی پیشه سهریان بچرن و زونار له سهر جله وه بیهستنه پشتیان، زونار کشته کیکی نه ستووره دهکریته پشت وهک پشتین. له بهر نه وه دیش که دیسان عومهر (د رازا خوا له یېنه) له سهر نه وه ری کهوت له گه لیان که نیشانه (غیار) بدرئ له پوڅاکی بهریان، نه مهیش به ناگاداری کوته لی له هاوریکانی پیغه مېهر بوو (دروېده خوا له پیغه مېهر و رازا خوا له یاران) (به یه قی) سهره پای نه مانهیش قه دهغی نه وه یان لی هکړئ که سواری ولاخی به رزه ببن، چونکه خودای گه وره دمه رموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ - سورة الأنفال - ۸/۶۰} واته: نه ی موسولمانه کان! نه ی دؤستانی خودا! هه میسه خوتان! ناماده بکهن بو جاری دوژمنه کانتان، نه وه ی که دهتوانن له هیزی جهنگ، له فیربوونی هونه ره گانی، له چهک و له تفاق، له نه سپ و ماین و هیستری مهش

دېدەي قالۋ چوار ئال، ئەمانەۋ گىشت كەرەستەيەكى ترى جەنگ بەپىي كاتو شوپىن و حال و توانا ئامادە بىكەن، ھەتا بە تەۋاۋى دوژمنى خوداۋ دوژمنى خۇتانيان پى چاۋترسىن و تەمى خواردوو بىكەن) ئەۋەتا خوداۋ داناو زانا لەم ئايەتە پىرۋەزدا فەرمان بە دۇستانى خۇي دەكا كە رەۋگەمايىنى ئامادەۋ مەشق دىدە ئامادە بىكەن بۇ تۇقاندن و چاۋترساندىنى دوشمنى خوداۋ دوژمنى خۇيان، جا شتى مايەي بەھرەيەكى ۋا پىرۋزو گەۋرەبى چۆن رىگە دەدرى بە دوژمنانى خودا كە بەكارى بەيىن.

دىسان خۇشەۋىست (مەۋەۋە ۋەۋە لەسەربى) دەفەرمۇي: ھەتا رۇژى قىامەت لە كاكۇل و يالى ۋلاخى بەرزە خىرو خۇشى گىردراۋە كە برىتتىيە لە پاداشى باش و لە مالى تالانى ھەلال. (ش / د / ت / ن) دەي خىرو خۇشى لە كوي و بىپروا لە كوي! لە فەرموودەيەكى تردا دەفەرمۇي: سەر پىشتى ۋلاخى بەرزە جىگەي سەر بەرزى و سەر كەۋتنە. دەي ئەمانە كەساسى و داماۋى و سەر شۆرى بە بالايان بىراۋە كە حالىيان ۋابى چۆن ھۆي سەربەزىيان دەخىتتە بەردە ستا.

ھەرۋەھا ھەنگرتنى شىرو تىرو چەكيان ئى قەدەغە دەكرى.

۳۵۸) باسى نەچىرو سەربىراۋەكان:

نەچىر بە غەربى ناۋى (سەيدە) بە ۋاتا راۋكراۋە، ۋەك ئەم ئايەتە دەفەرمۇي: { لَا تَقْتُلُوا الصَّيِّدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ - سورة المائدة - ۹۵/۵ } ئەي گەلى موسولمان! لەكاتى ھەج و غەمەرەكرىندا بە بەرگى

نیجرامه وه نه چیر مه کوژن. نه چیر لهم نایه ته دا به واتا گیانله بهری راو کراوه. سهر به لگهی حه لال بوونی نه چیر نهم نایه ته یه: {وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا - سورة المائدة - ۲/۵} واته: وه کاتی له نیجرامی حه جبتان بوونه وه نیجرامی حه جبتان شکان ده توانن راو بکهن وهك جاری جاران. فه رمانکردن به راوکردن لهم نایه ته دا حه لال بوونی راو کراوه که ده خوازی. نهم فه رمانکردنه پیی ده گو ترئ نهمرئ نیباحه، چونکه یاسایه کی نوصوولی ده لی: فه رمانبه کردنی کارئ - له پاش قه دهغه کردنی - بو رهوا بوونی ته، که کردن و نه کردنی یه کسا بی.

۳۵۹) باسی سهر بر واکان (ده بائیح):

ده بائیح کوی ذه بیحه یه به کوردی واته: سهر بر واکان، سهر به لگهی دروست بوونی سهر بر واکان نهم نایه ته یه: {إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: نهمانه ی که لهم نایه ته دا باسکراون هه موویان حه رامن، مه گهر نه وانیه یان که زوو فریایان بکه ون و له پیش نه وه دا گیانیان دهر بچ سهر یان بپرن. چونکه وهك له نایه ته که دهر ده که وی: نهم سهر بر واکان له کۆمه لی شتی حه رام جیا کراونه ته وه، که لهم نایه ته دا باسکراون: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: حه رام کراوه له سهرتان مرداره وه بوو خوینی رهوان و گوشتی به رازو خواردنی گوشتی

ئەو گيانلەبەرانەى كە لەكاتى سەربرپىياندا ناوى غەيرى خودايان ئى
هينرابى، وەك ئەو لەباتى باسم الله بگوتري باسم اللات والعزى،
هەروا گوشتى خنكاوو ليدراوو بەرمەبوو لە شەپە قوچا كوژراوو درپندە
خواردوو، ئەمانە هەموويان حەرامن بيجگە لەوانەيان كە سەريان بپرڻ.
دەى جياكرندنەوى سەربرپاو لەوانە ئەو دەبەخشى كە سەربرپاو حەلالە،
گيانلەبەرى حەلال دوو بەشە:

يەكەم: ئەو دەيه كە لە بەردەستا بى.

دووهم: ئەو دەيه كە لەبەردەستا نەبى، سەربرپىنى بەشى يەكەم بەو
دەبى بەشتىكى تيز، جگە لە ئيسقان و نينوك و ددان، خواى چەقۇ بى يا
پارچە شووشە بى، هەموو قورقوراچكەى كە هەناسەى پيا ديت و
دەجيت، وە هەموو سوورچكەى كە خواردنەو و خواردەمەنى پياديت و
دەجى بپرڻ.

بەشى دووهم: كە ئەو دەيه لەبەر دەستانەبى، ئەو لە جياتى
سەربرپىنى ئەو نەندە بەسە كە بريندار بكرى بەشتىكى تيزى وا كە
ئەندامى بپرئ، چ لە ئاستى قورگيا بى وە چ لە شوپنىكى تريا بى، كە
لەپاش ئەم برينداركردنە مرد وەك گيندارى سەر برپا وايەو گوشتى
دەخورى. ئەمەيش وەك وشتري بەلەسە بووبى و جنگى ئى گيرنەبى، يا
مەرئى كەوتبىتە ناو بيرىكەو، تىي ترنجابى مەوداى ئەو دەى نەبى
بەزىندووى دەرى بهين، وەريگەى سەربرپنىشى نەبى (ابو العشر) لە
باوكيەو (دەزە نواميان لىبە) دەفەرموى: گوتم: ئەى پيغەمبەرى خدا!
بوچى سەربرپىن دەبى هەر لە ئاستى قورقوراگەو لە بۆتەقەى ملدا بى؟

فهرمووی: (دروېده خواه له سهرېږه) نه گهر تیځی بدهی له رانیښی دهلا. (نه بو داوود گیراوی ته وه). وه دمفه رموی: نه مه هر بؤ بهر وه بوو و نازهلئ به له سه بوو دروسته وای لی بکری. له صه حیه یندا دمفه رموی: گوتم: نهی پیغه مبهری خودا! نیمه سبهینی به دومن دهکهن، چه قویشمان پی نیه، نایا به ته له قامیش و به چه قوی بهردین نازهل سهر ببرین؟ فهرمووی: گورج به، یا فهرمووی: دستوبردی لی بکهن تا له چیر دستامردار نه بیته وه، نیتر به هرچی سهری دهری باشه، به مهرجی فیچقه به خوین بکاو له کاتی سهر بریندا خوینه که باز مرقه ببهستی، وه ناوی خودای لی بری، وه به مهرجی نهوشته ددان و نینوک نه بی نه وه لی بخو. تا نهوی که دمفه رموی: جا تالانی وشترو رانمان هینا، وشتري له تالانییه که تهرابوو، پیاوی تیریکی پیوه ناو گلی دایه وه، بهو تیره مرد، پیغه مبه ریش (دروېده خواه له سهرېږه) فهرمووی: هه ندی وشترو ههن سل و سرکن وهك جان هومری کیوی سرك توړن، جا نه گهر شتی وا روویداو چارتان نه ده گرد وهك نه مه ناوای لی بکهن. (ش/ د/ ت/ ن) مهرج نیه که برینه که کوشنده بی، به لکوو برینیکی وا به سه که خوینی لی بو ری تی بجی که ببی به هوی کوشتنی، ته نانهت نه گهر سه گي بکاته گیانله بهریکی به له سه به وهیش هلال ده بی، هه روا نه گهر وشتري بهر بووه و له ناو بیریکا ترنجا به سهر وشتريکی تردا، رمیکی کردبه وشرمه کی سهر مودا له وشره کی ژیره وه دمرچوو، هه ردو وگیانی سمی، هه ردوکیان هلال دهن، ههر وهك چو تیری بی به نیچیریکه وه، لیی دباو لیی دمرچی و بدا له نیچیریکی تریش هه ردوکیان هلال دهن.

چونیتی سهربرینی شهرعی :

سهربرینی گیانله بهر له شهرعا پیشی دهگوتری: ذهکات که له زمانی عهرمبا به واتا بۆن و بهرامهی خوش و پاک و بوختیه، بۆیه واناو نراوه چونکه خواردنه کهی خوش و رهوا دهبی، زهکاتیش (واته: سهربرین) له شهرعا بریتیه له برینیکی تایبهتی، که قورقورچکهی و سوورینچه کهی به تهواوی بری، سورینچه که و له ژیر قورقورچکه وه، و سوننه ته نه و دوو شا دهمارانیش برین که وان له م دیوو نه و دیوی قورقورچکه وه. مهرجی نه و گیانله بهر که سهردهبرری نه وهیه له کاتی سهربرینا گیانی تیابی، جا نه گهر گیانله بهر که نه خوش بوو ههر نه وهنده بهسه با به حال نیمچه گیانیکی تیا مابی، چونکه هویه کی تر نیه بۆ مردنه کهی، وه نه گهر ساغ بوو دهبی گیانیکی جی گرتووی تیابی که نیشانه کهی نه وهیه جم و جوو و پهله پهلیکی به هیزی بی یا خوینی بازرقه بهستی، یا له کاتی سهربرینا دنگ له قورگیه وه بی و خوینه کهی به ناسایی رهوان بی، که واته: نه گهر درنده مهریکی زمارکرد، یا سهربانی تهپا به سهر ناژه لیکا، نه گهر ژیانیکی جی گرتووی تیا مابوو نه وه حه لاله دنا نه گهر له پیش سهربرینه کهیدا گه یشتبوو په له قازهی مهرگو جم و جوو لی سهرپا و نه وه حه لال نیه. ئیبنو صه بباغ دمه رموی: ژیانی دامه زراو، که پیشی دهگوتری. ژیانی جیگرتوو، که له عورفو باوی شهرعا پیی دهگوتری: حه یاتی موسته قیره، نه وهیه نه گهر وازی لی بهینی دهوری روژی بمینی، ژیانی دانه مه زراویش نه وهیه دهسبه جی بمری.

ئەگەر بزنى گيايهكى ژههردارى خوارد وەك کارووشه کيويله، که گيايهكى کوشندهيه، وه گه‌يشته گيانه‌لا پيى، ئەوه به‌سەر برين حەلال نابى، چونکه هۆيهک هه‌يه بۆ مردنه‌کهى جگه له‌سەر برينه‌که، که کارووش خواردنه‌کهيه، وەك بريندارکردنى درنده.

٣٦٠) راوکردن به‌گۆشتخۆره مه‌شق دادراوه‌کان (الإصطیاد بالجوارح المعلمة):

بۆ زینده سوودو به‌هره‌ بروانه: ته‌جریدى بوخارى به‌ کوردی به‌رگی / ٥ ل - ١٦٦ زنجیره/ ٧٥.

راوکردن به‌ درنده گۆشتخۆره‌کان دروسته، وەك سه‌گو و ویزو پلنگو ئەمانه، هه‌روا به‌ مه‌له گۆشتخۆره‌کانیش وەك هه‌لۆو شاهین و باز، به‌پيى فه‌رمایشتى زاتى مه‌زن: {قُلْ أَحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ - سورة المائدة - ٤/٥} واته: ئەى پيغه‌مبه‌رى خۆشه‌ويستا! پييان به‌فهرموو: حەلالکراوه بۆ ئيوه هه‌موو خواردمه‌نى و خواردنه‌وه‌يه‌كى پاكو خۆش و باش، هه‌روا ئەو نه‌جيره‌يش که ئەو درنده‌و په‌له‌وه‌ره راوکه‌رانه دميانگرن بۆتان، که مه‌شقتان پى کردوون له‌وهى که خودا فيرى ئيوهى کردووه، دهى بخۆن، له‌گۆشتى ئەو نه‌جيره‌ى که ده‌يگرن بۆتان، به‌لام له‌کاتى به‌ره‌للاکردنى ئەو برينکه‌ره راوکه‌رانه‌دا بۆسەر نه‌جيره‌کان ناوى خودا ببه‌ن، بيسم‌يللا بکه‌ن له‌کاتى سه‌ربرپيياندا. ئيبنو عه‌بباس (ره‌زاه فو‌دا له‌ فقه و له‌ باهه‌)

دەفەر مووی: جەوار یح بە سەگو و بالئەدی تالیم دادراو دەگوتری، لە (جەرج) وەرگیراوە، کە بە واتا (کەسب)ە، چونکە خاوەنەکانیان کاسپییان پێ دەکەن، ئەم نایەتەیش بەم واتایە کە دەفەر مووی: (و یعلم ما جرحتم) واتە: (ما کسبتم) عەدی کۆری حاتم (زەراوە خواوە لایبە) فەر مووی: بۆ راوکردن بە باز پرسیارم کرد لە پێغەمبەر (دروودە خواوە لەسەر بێ) فەر مووی: هەرچی دەگری بۆ تۆ بیخۆ. (تیرمیذی) دیسان عەدی فەر مووی: گۆتم: ئەم پێغەمبەری خودا! من سەگی فێرە راوم هەیە کە دەیانکەمە نەچیر دەیگرن بۆمن، وە لەکاتی بەره‌للا کردنیشیان ناوی خودا دەهینم. فەر مووی: کاتی سەگی فێرە راوی خۆت بەره‌للا کردە گیانی نەچیر و ناوی خودات ئی هینا ئیتەر لە گوشتی نەچیرە کە بخۆ، ئەگەر بیشی کوژی هەر لێی بخۆ، ئەم نوسخەیهی وا لەبەر دەستی مندا لەم دوو حەدێشە عەدی تیکەڵ و پیکەڵ کراون، بەلام من بەپێی کفایە کە راستم کردووە، فەر موو دەدی دوو دەم: شە یخان و ئەبو داوود و تیرمیذی و نەسائی گیراویانەتەووە بڕوانە تاج/ ٤ ل - ٢٢ - وەرگیرێ کە واتە: بەره‌للا کردنی درێندەو بالئەدە راوگەرەکان بۆ سەر نەچیر، ئەگەر زاماری بکەن یا بیگرن و بیکوژن بڕی سەر بڕینی دەکەوێ، خاوەنەکە ی فریای سەر بڕینیشی نەکەوێ هەر دروستە گوشتی ئەو نیچیرە بخۆ، زامە کەیش لەهەر کوێی بکا یە کسانە.

مەرجی مەشق پیکردنیان:

ئەو هیە: کە ئەو ئەندە مەشقی کردبێ لە قەسە خاوەنەکە ی دەر نەچێ و بە قەسە بکا، ئەگەر کردیە نەچیرە کە بڕوا بۆی، ئەگەر تێی

خوری که نه چی بوهستی و بگه پټه وه، وه که نه چیرمکه ی گرت هیچی ئی نه خوا، وه نه م حاله نه و منده چهند باره ببیته وه که مروؤ له و باومردابی که هرگیز له فرمانی خاومنه که ی دمرنه چی. جا نه گهر راوچییه که به زیندووی پیما گه یشت نه بی سهری بری، نه گینا گرتنه که ی له جی سهر برینه که یه تی و خواردنی دروسته، به لام نه گهر یه کن له مهرجانه فهوتان به بی سهر برین دروست نیه ئی بخوری.

نامیری سهر برین:

سهر برین دروسته به گشت شتیکی تیژ، که شت بری، خوی له ناسن بی وه ک کیردو چه قوو شمشیر و رم، یا له قورقوشم بی، یا له مس بی، یا له زیری، یا له شووشه، ته نیا به م سئ شته نابی: ددان و نینۆک و ئیسقان، ئیتر نه م سئ شته لکاوبن به له شه وه یا جیابن و به له شه وه نه مابن چوون یه که. سهر به لگه ی نه مه فهرمووده که ی رافیعی کوری خه دیجه که له باسی پیش نه م باسه دا رابورد که سهرم تا که ی ناوا ده ست بی ده کا: گوتم: نه ی پیغه مبه ری خودا! ئی مه سبه ی ن به دوژمن ده گه ی ن.. تاد.

نه یی کردن له سهر برین به نینۆک و ئیسک و ددان له سهر قسه ی عیززی کوری عه بدوسه لام ته عه ببودییه، ئیبنو ره فعه ی ش ده فهرموی:

حیکمه ته که ی نه وه یه که مردنی گیانله بهر به پارچه یی له خو ی نه بی به هو ی رهوا بوونی مردنی^(۱).

مه رجه گانی سه رپر:

نه وه یه موسولمان بی، یا خاوه ن نامه بی، واته: کیتابی بی، وهك جووله كه و گاور. سه ر به لگه ی نه مه نه م نایه ته یه: {إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ} سه باره ت به خاوه ن نامه یش نه م نایه ته ی تره: {وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ - سورة المائدة - ۵/۵} (واته: وه خوارده مه نی نه و ناموسولمانانه كه کاتی خو ی نامه ی خوداییان بی دراوه ه لاله بو نیوه). دیاره كه گوشتی سه ر بر اویشیان بهر وشه ی خوارده مه نی ده كه و ی. به لام ده بی نه و خوارده مه نی یه یان له دینی خو مانا ه لال بی، وهك نان و ناو و گوشتی مه رو بز و شتی تری وا، ده نا هرامه وهك مه ی و خو یی و مردار و گوشتی سه گو به راز.

سه ر بر او ی غه یری خاوه ن نامه کان هرامه، چونکه هه زره ت (درووه خواد له سه رو بی) ده فهرمو ی: ریک وهك خاوه ن نامه کان حیساب بو ناگر په رست بکه ن و چ ره فتار و مامه لیه یی له گه ل نامه دار (کیتابی) یه کان

^(۱) کوردیش به سروشتی پاکی خو یان ههستیان بهم حیکمه ته کردوه، بزیه پیشتیان له زه می خو خوریدا فدرمو یانه: گو تیان دار به پرو شتی داهاتوه ده ت بریتوه، گو تی: کلکمی له خوم نه بی ناتوانی. به راستی نه مپز گه لی کورد وهك داری قهراخی لی هاتوه، تهوری کلک کوردی لی پهیدا بروه به ناوی خیزیوه ها کا گشتی کرد به خه لوز. - وه رگتر -

دهكهن، ههمان رمفتاریش له گه‌ل نه‌واندا بکهن، ته‌نیا نه‌م دوو خالهی ئی
 دهرچی؛ گوشتی سهربرپراوی دهستی ناگر به‌رست مه‌خۆن، ژنیشیان ئی
 ماره مه‌گهن! بته‌رست خاوه‌نی نامه‌نین، هه‌روا ناگر به‌رستیش،
 گهرچی ناگر به‌رست گومانی نه‌وه‌یان ئی ده‌کرئ که له بنه‌رته‌دا نامه‌دار
 بووین، سهر برپراوی دهستی پاشگه‌ز (مورته‌دد) یش ناخوړئ چونکه حالی
 نه‌م به‌دتره له حالی ناگر به‌رست و بته‌رست.

له موسوتمانانا دروسته منائی فامیده‌و کوپرو ژن بابینویش بئ،
 گیانه‌به‌ر سهر بپرن، به‌لگهی دروستبوونی سهر برپینی ژن نه‌م
 فهرمووده‌ی بوخارییه: روژئ که‌نیزه‌کیکی که‌عبی کوری مالیک له
 (سه‌لح) ران ده‌له‌وه‌رپینی، مه‌رئ له رانه‌که ده‌نه‌نگیورئ، که‌که‌یش فریای
 ده‌که‌وئ و به به‌ردیکی تیز سهری ده‌بپرئ، که نه‌مه‌یان له پیغه‌مبه‌ر
 (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو) پرسى، فهرمووی: بیخۆن.

سهربرپینی به‌چکه‌ی ناوسک:

سهربرپینی دایک بریتییی سهر برپینی به‌چکه‌ی ناو سکیشی
 ده‌که‌وئ، به‌مه‌رجئ به‌مردوویی له‌ناوسکی دهری به‌ینن، یا نیمچه
 گیانیکی تیا مابئ، پاش توژئ به‌مرئ، ئیتر خواردنی دروسته به‌بئ
 سهربرپینیش، به‌پیی فهرمووده‌که‌ی (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو): سهربرپینی
 گیانداری ناوس بریتییی سهربرپینی به‌چکه‌که‌ی ناو سکیشی ده‌که‌وئ
 (نیمامی نه‌حمه‌د). نه‌بو سه‌عید (ره‌زاه‌خواه لیبو) ده‌فه‌رموئ: گوتمان نه‌ی
 پیغه‌مبه‌ری خودا! رئ ده‌که‌وئ که وشتری می‌نگه‌و مانگاو مه‌رو بزنی
 ناوس سه‌رده‌بپرن به‌چکه‌که‌یان له‌ناوسکدایه، نایا نه‌و به‌چکانه فری

بدهين يا بيانخوين؟ فهرمووی؛ نهگهر نارمزوو دهکهن بیان خوڼ، چونکه سهربرپنی دایکه که یان بریتییی سهربرپنی ئهوانیش دهکه وئ (د/ نهحمه/ ت - تاج - ۴ ل - ۲۸) جووهینی (ره(اه خواه لیته) دهفهرموئ؛ وهکی تریش نهگهر سهربرپنی دایک بریتییی سهربرپنی بهچکهی ناوسکی نهکه وتایه، کاتئ سکه کهی دمربکه وئ نابئ دروست بئ سهری ببرئ، ههروهک دروست نیه ژنی ناوس حهددی ئی بدرئ، یا بکوژریته وه تا سکه کهی نه بئ.

۳۶۱) بریاری نه و پارچه‌یهی له زیندوو ده‌بته‌وه:

ھەر پارچەيىٰ لە زىندوو دەبېرئ وەك مردووى وايە، واتە: ئەو
 گيانلەبەرە ئەگەر بە مردووى پاك بوو ئەو پارچە جياو بوو كەيشى
 پاكە، وەك ماسى و گوللەو ئادەمىزاد، ئەگەر بە مردووى پيس بوو
 پارچەكەيشى پيسە، وەك پارچەى غەيرى گوللەو ماسى و ئادەمىزاد،
 سەر بەلگەى ئەمەيش ئەو يە كە دەگيرنەو: لە حەزرىت (مروودە خوا
 لەسەبە) پرسیار دەكرئ: ئايا پارچەيىٰ لە دووگى و شتر يا لە دووگى مەر
 بېرئ حەلّالە يا حەرامە؟ دىفەر موى: ھەر پارچەيىٰ لە ئازەلى زىندوو
 بېرئ ئەو ئەو پارچەىە حوكمى مردووى ئەو گيانلەبەردى ھەيە
 (حاکم دىفەر موى: بەپيى مەرجى ھەردوو پیرە، ئەبو داوودو تيرمىزىش
 گيراپوانەتەو، تيرمىزى دىفەر موى: فەرموودەيەكى جوانە. بەلام ئەم
 شتانە لەم ياسا گشتيە جيا دەكرنەو: موو و پەر و خورى و كوئى
 ھەر گيانلەبەرى گوشتى بخورى پاكە، چونكە بەپيى نايەتى قورنەن

خودا ئەمانەى کردوو بە مایەى کەرەستەى ناو مال هەتا کاتى مردن! ديسان لەبەر ئەودیش ئەم شتانه بى گيانن، لەبەر ئەو بەى هەستن هەست بە ئیش و نازار ناکەن لەکاتى بڕیندا، هەر لەبەر ئەمەیه کە هەندى زانا دەفەرموى: هەتا مووى گيانلەبەریکیش کە گوشتى نەخۆرى پاکەو پيس نیه.

بەلام بەپى راي فەرمايشتى ساغ شاخ و سەم و نینۆک و ددان و ئیسقان ئەگەر بە زیندوویى لە گيانلەبەرەکە جیا ببەنەو پيس، چونکە ئەمانە زۆر تر لە ئەندامى سەربەخۆ دەچن، چونکە ئەمانە گيانيان تياپە، هەست بەشت دەکەن، هەست بە ئیش دەکەن، هەست و هەست بە ئیشکردن نیشانەى ژيانە، کەواتە ئەگەر بپرین دەمرن و بەهوى مردنەو پيس دەبن و حوکمى مرداریان هەیه. ئەم ئایەتەیش بەلگەى ئەو مەیه کە ئیسقان ژيانى تياپە: {مَنْ يُخَيِّ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ - سورة يس - ۷۸/۳۶} دەلى: ئیسقانى رزىوى هەزاران سائە بەکى زیندوو دەکریتەو؟ ئەى خۆشەویست! پى بفرموو: ئەو کەسە زیندووی دەکاتەو کە یەکمەجار لە نەبوون دروستى کردوو.

۳۶۲) باسى خواردەمەنى (أحكام الاطعمة)

بروانە: تەجریدى بوخارى بەرگى ۵/ ل ۷۷ - ز: ۷۳.

خواردەمەنى بە عەرەبى پى دەگوترى طهعام، طهعامیش بە مەعنا مەطعوومە، وەك چۆن شەراب بە مەعنا مەشرووبە، كۆى طهعام ئەطعمەیه، بۆیه لە ئەسلەكەدا وشەى (اطعمه) كراوە بە عینوان بۆ ئەم باسە.

سەر بەلگەى ھەللا بونى خواردەمەنىيەگان ئەم ئايەتە پىرۋەىيە:
 {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ
 يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ - سورة الانعام -
 ۱۴۵/۶} واتە: جا تۆنەى پىغەمبەرى خۆشەويست! بۆ بەرپەرچى
 گومان بىرى شوبەھى خەلک جار بدمو بقمەرموو: من لەو نامەى خودادا
 كە بە سىرووش دى بۆ من خۆراكى نابىنم ھەم بى لەسەر خۆراک
 خۆرى مەگەر يەكى بى لەم شتە قەدەغەو ھەرامانە: مرداربى، يا
 خويىنى رزاو بى، يا گوشتى بەراز بى. لەگەل ئەم ئايەتەى تردا: {وَيُحِلُّ
 لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ - سورة الاعراف -
 ۱۵۷/۷} واتە: نىشانەىيەكى ترى ئەو پىشەوا نازدارە كە خوا پىداوان
 پەپرەوى دەگەن ئەو دەىيە كە ھەر خواردنەو ھەو خواردەمەنىيەك
 سىروشتو تەبىعەتى مەروفى ميانەپرەو بە پاك و باشى بزائى ھەللاى دەكا
 بۆيان، وە ھەرچى خواردنەو ھەو خواردەمەنىيەكىش سىروشتى پاكى
 مەروفى ميانەپرەو بە پىس و چەپەللى بزائى ھەرامى دەكا لە سەريان).

لە راستىدا يەكى لە مەبەستەھەرە كىنگەگانى ئايىن، زانىن و
 فەربوونى بىپارەگان (ئەھكام) ى خواردەمەنىيەگانە. چونكە گەران بە
 شوپىن رزق و رۆزى ھەللاى خود فەرزە، واتە: فەرزى عەينە، پىويستە
 لەسەر ئەركدار (موكللەف) ھەوللى بۆ بدا، ھەتا ھەللاخۆربى، چونكە
 ھەپرەشەى سەخت ھەيە لەسەر خواردنى شتى ھەرام، چونكە لە
 فەرموودەدا دەفەرموى: ھەر گوشتى بە ھەرام پەرومردە بى خۆراكى
 ئاگرى دۆزەخە. تەنانت ئەگەر ھەرام پەردى سەندو تىكەللى گشت

شتى بوو، وه نانى حەلّال زۆر بە گران دەست دەكەوت، ئەو دەبى
بەپىي پىداويست لىي بخوا، نابى زىادە خۆرى بكا.

وهك مەشهوورە: كەمخۆرۇ پاڭخۆر، كەواتە: وا سوننەتە لە
خواردنى حەلّالشا زىادە مەسرهف نەكرى و موسولمان بە نان و ئاويكى
سادەى ئاسايى قنىيات بكا، بەلام لەبەر رەزىلى خىزانى خوى
نەچەوسىيىتەو، چونكە يەككى لە رەفتارە بەرزەكانى پىشينا
باشەكانمان ئەو بوو سك پەرورنەبوون و سەريان نەگردۆتە خواردن و
خواردنەو، بەلام ميوانە پەرورمى سوننەتە لەبەر ئەو نەگەر
سفرەيشى بۇ پىرايىتەو جىگەى خويەتى، ھەرودھا نەگەر ساخ بۇ رەزى
خودا ھەرچەندە خزمەتى منال و خىزانى خوى بكا و نان و ئاوو جل و
بەرگى باش و خوش و حەلّالان بۇ ھەراھەم بەيى و تىرو تەسەليان بكا
پەسەندەو خوا پىي خوشە، بە مەرچى مەبەستى خوشگوزەرانى ئەوان
بى تا ھەست بە ھاوسەركەمى نەكەن، نەك بۇ شانازى و چاولىكەرى!

ئەوئەندە ھەيە نابى جلەو بۇ ئارەزووكانى نەفس شل بكرى،
و مكوو ئازەل ھەر چاوى لە خەوو خواردن و رابواردن بى، چونكە زاناكان
لەم لايەنەو راجىيى و بۇچوونى جيا جىيان ھەيە لەسەر ئەم شىوہيە:
يەكەم: دەرەرموون نەفس قەدەغە دەكرى لە رابواردنى رەھاي
رەوا، چونكە سەردەكيشى بۇ بوغرا بوون!

دووم: دەرەرموون ئارەزووكانى نەفس جىبەجى دەكرى، ھەتا
گورج و گۆل بىي و ھەستى گيانپەرورمى تىادا بىزىتەو بەرەبەرە ھەست
بە چاكەكانى خودا بە سەريەو بكا.

سپیه: دمه رمون: مامناوهندیتی و میانه کاری باش و په سهنده، چونکه نه گهر هه موو خوشیه کی ئی قه دهغه بکه ی تووشی که وودنی دهبی، نه گهر به ته وایش بهری بو بهرهللا بکری زال دهبی. سوننه ته دسته گان زورین له کاتی نان خواردندا، له سهره تاوه ناوی خودا یاد بکری، له پاشیه وه سوپاس و ستایش بکری.

۳۶۳) خوارده مه نی حه لال و خوارده مه نی حه رام:

گشت خوارده مه نییه کی پاکی باش حه لاله، که بریتیه له وهی که سوودی هه بی له خواردن و له خواردنه وه، وه هه موو خوارده مه نییه کی پیس حه رامه، که بریتیه له گشت خواردن و خواردنه وهی که زیانبه خش بن. مه بهست له (پاکی باش) نه وهیه که ته بیعت بیبات و نه فس حه زی ئی بکات، مه بهست له (پیسیش) نه وهیه که قیزه ون بی و دل پیی هه لشیوئ و سروشتی پاک نه یه وئ، وه کوو دهرکه وت خودا پاکیه کردوو به مهرجی حه لال بوون، پیسیشی کردوو به مهرجی حه رام بوون، دهی به هوئی ژیری و هوئی ساغه وه دهرانین که مه بهست له پاک نه وه نیه که هه موو که سئ به پاکی بزانی، یا مه بهست له پیس نه وه نیه که هه موو که سئ به پیسی بزانی، چونکه شتی وا سته مه، رهفتار و سروشتی خه لک جیا جیان، نه وهی مامه پیی خوشه کاکه پیی ناخوشه، له بهر نه وه دیاره که مه بهست خواست و ئاره زووی هه ندیکیه، جا له بهر نه وهی قورئان به زمانی عه رب دابه زیوه وه له سهره تاوه رووی قسه ی له

عەرب بوۋە زۆرتى گۇتوگۇكان ئاراستەى عەرب گراۋە، لەبەر ئەم
 ھۆيانە عەرب لەم لايەنەۋە بۇ بىرپاردان لەسەر پاكى و پىسى شت لە
 پىشتىن، لە لايەكى تىشەۋە سەۋرشت و رەفتارى عەربەكانىش
 ھەموۋىەك نىن، بەلگەۋ جىاجىان، لەبەر ئەۋە زۆر ئەستەمە گە راى
 ھەموۋىان لەم بارەيەۋە لەسەر يەك شت يەك بگرئ، لەبەر ئەمە بىرپار
 دەدەين گە دەگەر و بايەخ بە عەربى سەردەمى جەزمت خۇيەتى (دروۋە
 خۋە لەسەرەۋە) ئەمەيش قازى حوسىن وا دەفەرمۇئ!

ياساى سەرەكى بۇ ئەمە ئەم دەستوۋرەيە گە دەئى: ھەر
 گىانلەبەرئ عەرب بە پاكى بزائى جەلآلە مەگەر شەرع بە جەامى
 دابىئ.

جا گە ئەمەت زانى بىفەرمۇ پوختەيى لە خۇراكى پاك و پىس
 باس بگەين، بزائە گە خۇراكى پاك و جەلآل ھەر زۆر زۆرە، ۋە
 جۇرەكانى فرەيە، مالى و كىۋىلەى ھەيە، وشتر و رەشە ۋلاخ و مەرو بزن
 لە جۇرى مالىن، ئەم چۈارە بە يەكگرتن جەلآلن، لە پىش يەكگرتندا
 ئەم نايەتە بەلگەى جەلآلبوونيانە: { أَحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ -
 سورة المائدة - ۱/۵ } (ۋاتە: خۇدا جەلآلى كىردوۋە بۇ ئىۋە خۋاردنى
 گۇشتى ئەۋ گىانلەبەرەنەى گە لە جەشنى ئازەلن) ھەرۋا ئەم نايەتەى
 تىش: { وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ -
 سورة النحل - ۵/۱۶ } (ۋاتە: ۋە خۋاى گەۋرە ئازەلئ بۇ ئىۋە دروست
 كىردوۋە، سوۋدى زۇريان تىادايە بۇتان، لە خورى و موو و كۆلك و
 كەۋلەكانىان جىل و بەرگ و پىخەف و رايەخىان لى دروست دەكەن، گە

دەبن بەھۆى بەرگىرى لە سەرماو گەرما، ۋە گەئى سوودى تىرشىيان ھەيە،
كە يەكە لەوانە نەۋەيە لە گۆشتەكەيان دەخۇن).

ئەسپ و ماينىش گۆشتيان دەخورى، چونكە جابىر {رەۋاە ئىبىنە}
دەفەرموى: رۆزى غەزاي خەيبەر پېغەمبەر {رەۋەدە ئىبىنە} جەلەوگىرى
كرد لە خواردنى گۆشتى كەرى مالى، ۋە رېگەى خواردنى گۆشتى ماين و
ئەسپى دا. (ش / د / ت / ن).

لە چار پىي كىۋىش گۆشتى گا كىۋى دەخورى، گامىشيش بەر
جۆرى گاۋ رەشە ۋلاخ دەكەۋى و لە بەشى گيانلەبەرە پاك و باش و
حەللەكانە، ھەروا گۆشتى بزن و مەپى كىۋى دەخورى، چ بزن و مەپى
چ سابىرېن و بەران بن، گۆشتى كەرە كىۋىش دەخورى، چونكە پېغەمبەر
خۆى لىي خواردوۋە، خۆى مالى بوۋى، يا ھەر كىۋى بى، كەرى مالى
كىۋىش بىي ھەر گۆشتى نادروستە، ناسك و كەمتيارو رىۋى و كەرويشك و
رزق {يەربووع} و زىشك و ئىبنو عىرس^(۱) حەللان چونكە پاك، گۆشتى
بزنمژەيش دەخورى، چونكە خالىدى كورى ۋەلىد دەفەرموى: گۆتم:
ئەى پېغەمبەرى خودا! ئايا بزنمژە حەرما؟ فەرموۋى نەء حەرما نىە،

^(۱) مامۇستا مەلا عبدولكەرىمى بىارە - موقەد دەمەتە خودا بىنە} لە دور رشتەدا
دەفەرموى: ئىبنو عىرس: لە چەقەل كزتر، بە لەش درىژر، گۆى كورت و سەرخپ.
مامۇستا سەى غەلاى سەججەدى {دەمەتە ئىبىنە} دەفەرموى: مشكى خورمايە، بەلام
لە مۇغجىددا وىندى نەمس لە مشكى خورما دەكا، كە مەردۇخ بە مشكە خۆرە
تەرجەمەى كردوۋە. پروانە فەرھەنگى خال و ھەنبانە بۆرىنە.

بهلام له ولاتی نیمه نیه له بهر نهوه دهبینم دلم نایبات، خالید
 ههرمووی: جا من بزمنزهگهه راکیشته بو لای خووم و له بهر چاوی
 پیغه مبهه (مرووه خواو له سه ربه) دهستم کرد به خواردنی (ش/ د/ ت/ ن -
 تاج/ ۴ ل - ۵).

شتی پیس:

حه رامیش دیسان زۆرن، وهك مارو دوو پشك و قولانچه به هه موو
 جوړه کانیانه وه وهك هه رچی ورده جانه و مری زهوییه له جهشنی گه نه و
 کړنو و نه سپی و رشك و په پووله و میرووله و گل خورکه و کرم و ته ته له
 میران و زه رده واله و هه نگ و وینه ی نه مانه. چونکه پیسن خودای
 گه وره یش دمفه رموی: {وَيَحْرَمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثُ}

۳۱۴) بریاری نهوه ی که لبه ی هه بی یا چنگ و چرنووکی تیژی هه بی:

هه رچی دانقولاپی بی و که لبه ی هه بی و هیژی تیك شکاندنی
 نه چیری هه بی خواردنی نادروسته و گوشتی حه رامه وهك شیرو پله نگ و
 گورگ و ورج و مهیموون و فیل و تیمساح (نه ههنگی وشکانی) و وشر گا
 په لنگ (زرافه) و چهقل، چونکه نه بو نه عله به (ره زاه خواو لینه)
 دمفه رموی: پیغه مبهه (مرووه خواو له سه ربه) هه ر درنده یی که لبه ی هه بی،
 خواردنی گوشته که یی قه دهغه کردووه (ش/ د/ ت/ ن - تاج/ ۴ ل - ۱۴)
 له بهر نهوه یش (وهك نیما می شافیهی) (ره ممت و ره زاه خواو لینه) دمفه رموی:

نهم جوړه درېدانه هميشه به کهلبه‌ی خويان راوی گورو نه‌چیر ده‌کهن، هيچ درېنده‌یی تر نه‌وان راو ناکا. زانایش هه‌یه ده‌لئ: زمرافه‌و چه‌قل و فیل و تیمساح چه‌لألن.

گوشتی سه‌گ ناخوړئ چونکه نه‌ویش له درېنده پیسه‌گانه به‌رازیش به‌پئی نایه‌ت هم پیسه‌و هم حه‌رامه، به‌لام له پشيله‌دا راجیایی هه‌یه، فه‌رمووده‌ی ساغ نه‌ودیه که حه‌رامه، چونکه به‌هو‌ی کهلبه‌ی خو‌یه‌وه هی‌زی تی‌کشکاندن‌ی هه‌یه، له هه‌مان کاتا پیس خو‌ریشه، له سه‌حیحی موسلیمدا ده‌فه‌رموئ: نه‌بو زبیر ده‌فه‌رموئ: له باره‌ی به‌های سه‌گو پشيله‌وه پرسیارم له جابیر کرد، فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) هه‌ر‌ه‌ش‌ه‌ی له شتی وا کردووه، وه ده‌یفه‌رموو (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) له راستیدا هه‌رکات‌ی خودای گه‌وره شتی حه‌رام بکا به‌هاکه‌یشی حه‌رام ده‌کا. له گیرانه‌وه‌یه‌کا ده‌فه‌رموئ: جابیر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) هم خواردنی گوشتی پشيله‌ی قه‌دمغه کردووه هم خواردنی به‌هایشی (م/د/ت/ن = موسلیم و نه‌بو داوودو تیرمیزی و نه‌سانی، بړوانه تاج/ ۴ ل ۱۶، هه‌ر ناماژمیی بؤ تاج و ریاض الصالحین، بؤ لاپه‌ره به (ل) بکړئ، بؤ و مرگه‌راوه کوردییه‌که‌یان‌ه، نه‌گه‌ر به (ص) کرا بؤ نه‌صله عه‌رمبیه‌که‌یان‌ه - و مرگړئ).

سمۆر^(۱) و سمۆره و فنهك و (فاقم) له سهر قسهی فهرمايشتى ساغ
 حه لالان، دمقى شافيعى له سهر حه لال بوونيان ههيه. ههر بانددهيى كه
 چنگى تيزو نينووكى قولاپى و دمنووكى لارى ههبي و راوى په له وهر و
 نه چير بكا، وهك هه لۆو سيساركه و بازو شههين و كۆلاره، نه مانه يش
 به ههر رهگى بن به هه موو چه شن و جوړه كانيانه وه حهرامن و گوشتيان
 ناخوړئ. چونكه ئيبنو عه بباس (ره زاه خوايان ليه) ده فهرموئ: ههر
 درندهيى كه كه لبهى هه بي، يا ههر بانددهيى كه چنگ و چرنووكى هه بي
 پيغه مبه ر (مرويه خواه له سه ربه) خواردنى

گوشته كه يى قه دهغه كردوو. (م / د) هه روا ههر شتى پيس خوړ
 بئ و پيسايى و مردار و شتى وا بخوات گوشته كه ي نادر وسته، واته:
 حهرامه، وهك قه له بازه له و قه له په شه، كه له قه له بازه له گه وهره تره،
 چونكه نه م دوانه يش به پيس حليين.

(۱) مامۆستا مهلا عبدولكهریم له دوو رشتهدا ده فهرموئ: سمور: كزتر له
 چه قیل، سمۆره نیه. مامۆستای مەردۆخیش ده فهرموئ: سمۆر: سموره، ویتەى
 (السمور: سمۆر) له فهرهنگى مەردۆخا دهق له ویتەى (السمور) دهچى له
 (المنجد) دا. بۆ (فنهك) يش مەردۆخ ده فهرموئ: جانورى است ازجنس روباه اما
 كوچكتر، وأن غير ذلك است: واته: جانموره كه له تيره ي رتويه، به لام بچكۆله تره،
 به لام ده لك نیه. بۆ عه ره بيه كه يشى ههر (فنهك) نووسيوه. پروانه (المنجد) ده ينى
 پیتاسەى (فنهك) له مونغیدو له فهرهنگى مەردۆخدا زۆر له يدك نزیکن. بههوى
 ترجمەى بئ سەر وهره هه زاران هه له له هه موو بابەت پەيدا بوون. خودا په نامان
 بدا له شتى وا.

بزانه:

که هەر شتی پیسخۆر بی خواردنی گۆشتهکە ی ناباشه واته:
مهکرووه، نیتەر خوای مهرو گاو گۆتال بی، یا مریشک و مراوی بی
یهکسانه، گیانلهبهری پیسخۆر نهوهیه زووربهی خواردنی پیسای بی،
چونکه ئینو عومهر (رهزاهوایان لیبی) دهفهرموی: پیغه مبهەر (مروود هوه
مهسره) خواردنی گوشت و شیری گیانلهبهری پیسخۆری قهدهغه کردووه،
له گیرانه وهیهکا: پیغه مبهەر (مروود هوه مهسره) قهدهغه کردووه که سواری
وشتی پیسخۆربین، یا گوشت و شیری بخۆن. (د/ت/ن - س/ح/تاج -
۴ ل ۱۴).

بهلام کاتی دادهنری به ناباش که بۆگه ی لیبیدا بی، وهک نهوه
نارمقی بۆنی پیسای لیبی، یا گۆشتهکە ی تامی بۆگه ی بی، هەر
گیانلهبهری وابی به پیسخۆر حلیبه، دهن نا. بهپی نهوهی که نهوهی
له نهصلی رهوضه دا ساخی کردۆتهوه، بهلام بهپی نهوهی وا له
(التحریر) دا بایهخ به زۆری ئالفه، نهگهر زوربهی ئالفهکە ی پیس بوو
نهوه پیسخۆرمو خواردنی گوشت و شیرهکە ی ناباشه، دهن پیسخۆر نیهو
خواردنی گوشت و شیری و سواربوونی ناباش و مهکرووه نیه. نه
نهیههیش بۆ تهنزیه بۆ تهحیریم نیه، چونکه خواردنی پیسی بهس
کار له گۆرینی بۆن و تامی گۆشتهکە ی دهکا، زاتهکە ی ناگۆرئ، دهی شتی
وایش هەر ناباشی (کهراههت) دهخوای و بهس.

٣٦٥) کهي دروسته که مردار بخوري؟

قورثانی پيروژ به دهق دمه رموي: مردار نادروسته و حه رame
هه روا به دهق دمه رموي: نه مانه هه موو نادروستن: خوینی رژاو،
گوشتی به راز، هه ر سه برپاوی ناوی غه یری خودای لی به ینری، یا هه ر
شتی به هه ر شیوه یی مردار ببیته وهو به چه قودا نه گاو به پیی شهرع
حه لال نه بی و حه لال نه کرابی، وهك خنکاو، وهك به لیدان مردوو، وهك
به ره وه بووی مردار، وهك له شهره شوقا کوژراو، که فریای سه برپینی
نه که ون، وهك درنده خواردوو، نه م برپاره بو کاتی فهره حی و حالی
ناسییه، به لام له کاتی ناچاریدا له بهر ناچاری، نوهندی که مروف له
مردن رزگار بکاو به ری دلی بگری خواردن له مردار دروسته، چونکه
به بی نه وه ژيانی ناچاریزری، خودای که و ره دمه رموي: { فَمَنْ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ - سورة البقرة - ١٧٣/٢ } واته:
دهی هه ر که سی ناچار بوو بو خواردنی مردارو خوین و گوشتی به رازو
سه برپاوی که له کاتی سه برپنه که یداناوی غه یری خودای لی هیترابی،
نه وه هیچ تاوانی له سهر نیه له خواردنی نه وانه دا، به مه رجی
ده سدریژی له مافی ناچاریکی تری وهك خوی نه گاو زیاده خوری نه گاو
له و نه ندازه یه تی نه په ری که پیویسته بو پاراستنی ژيان و گیانی).
که واته: به هیچ جوړی نابی زیاد خوری بکا، هه تا تی ر خواردنی ته وایش
زور باش نیه و راجیایی دوورو دریژ له بارمی وه هه یه، له کتیبه
که و ره گاندا به دوورو دریژی باس کراوه.

۳۶۶) مردووی ماسی و کولله:

گیانله بهر سئ بهشی ههیه :

بهشی یه کهم: گوشتی ناخوړئ، نه مه مرداری و سهربراوی
یه کسانن و وهك يهك حه رامن.

بهشی دووهم: گوشتی دهخوړئ، نه مه به مهرجن گوشتی دهخوړئ
که به پئی شهرع سهربرا بئ، یا حه لال کرابئ، وهك له پیښه وه رابورد،
مرداروده بووی نه م باشه حه رامه.

بهشی سیلهم: گوشتی دخوړئ و سهربړینی له سهر نیه، واته:
مرداریشی حه لال، وهك ماسی و کولله، به گشت جوړه کانیانه وه، به پئی
نه م فهرمووده یی ئیبنو عومهر (ره زه خوا یا ز لیبه) دهفه رموی: پیغه مبهه
(مرووده خوا له سهر به) دهفه رموی: دوو مردارو دوو خوینمان بۆ حه لال کراون،
مردارمکان بریتین له ماسی و له کولله، دوو خوینه کانیش بریتین له
جهرگو له سېل. (ئیبنو ماجه و حاکم گیراویانه ته وه، رشته ی ئیبنو
ماجه لاوازه، حاکم له موسته درهکا به فهرمووده یی کی دروستی داناوه).
نه بو هورهیره ییش (ره زه خوا له لیبه) دهفه رموی: پیاوئ له پیغه مبهه
پرسی: نه ی پیغه مبهه یی خودا! ئیمه کاتئ سواری کهشتی ده بین له
دمریادا که مئ ناوی شیرین همل ده گرین، نه گهر ده سنوئزی پئ بگرین
بهشی خواردنه و همان نا کاو توونیمان ده بئ، جا ئایا به ناوی دمریا
ده سنوئز بگرین یا نا؟ فهرمووی (مرووده خوا له سهر به): به لئ ده سنوئزی پئ
بگرن، چونکه دمریا هم پا که و هم پا که وه که ریشه، وه مرداروده بووشی

حەڵالەو گیانلەبەری ئاوی کاتی دەمرئ هەتا نەگەنئ خواردنی دروستە.
(د/ت/ن/ - س/ص - تاج/ ۱ ل - ۱۰۲).

بزانە:

هە گیانلەبەرئ کە هەر لە ئاوا بژی وەکوو ماسی وایە، گوشتی
حەڵالەو سەربرپینی ئاوی، مەگەر گەورەبئی و بەزەحمەت گیانی دەرچئ،
ئەو سوننەتە بۆ رزگارکردنی لە ئیش و ئازاری پەلەقاژە میهرگ
سەربرپرئ، خواي ئەو گیانلەبەرە ئاوییە لەسەر شیوەی ماسی بئ یانا،
ماسیش بە هەموو جوورەکانیەو حەڵالە، لەبەر هۆی ئاشکرا بمرئ وەك
پیاکیشان و لیدانی راوگەر، یا لەبەر هۆی ئاسایی بمرئ، یا لەبەر هەر
هۆی بمرئ حەڵالەو گوشتی دەخوری. بەپێی ئایەتی: {أَحِلَّ لَكُم صَيْدُ
الْبَحْرِ - سورة المائدة - ۹۶/۵} (واتە: ئەو موسوڵمانەکان حەڵال
کراوە بۆ ئێوە نەچیری دمریا). وە بەپێی فەرموودەگە ی نەبو
هورەپرهیش کە لە کۆتایی بەشی سییەمی گیانلەبەرەکانا رابورد.
شافیعی (رەمەت و رەزاه خوا گەورە لێبە) بە دەق دەرەموی: مشکى ئاوی و
بەرازی ئاوی دەخورین، لەبەر ئەوەی بە گشت گیاندارێکی ئاوی
دەگوترئ ماسی و ئاوی ماسی بۆ بەکار دەهینرئ. ئەوەندە هەیه
تیمساحی لئ چەرت دەگرئ، چونکە بە کەلبە نەچیرتیک دەشکینئ،
بۆق و قرزانگو کیسەئیش لەسەر رای فەرماشتی سەنگین (راجح)
حەرمان چونکە پیسن.

۳۶۷) باسی قوربانی:

بپروانه: ته جریدی بوخاری بهرگی/ ۵ ل - ۱۳۵ ز: ۷۶ + ل - ۱۰۰ ز:
۷۴ نامه‌ی جهوتم.

قوربانی له شهرعا بریتیییه له سهربرینی نازهل له رۆژی جهژنو
سئ رۆژه‌ی پاش جهژندا که ناودارن به (ایام التشریق) به نیازی
نزیکبوونهوه له رمزای خودای مه‌زن، به عهره‌بی پیی ده‌گوترئ
(اضحیه) و (ضحیه). له‌پیش یه‌گگرتندا سهربه‌لگه له باره‌یه‌وه نهم
فه‌رمایشته‌ی زاتی مه‌زنه: {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ - سورة الكوثر-
۲/۱۰۸} واته: ئنجا نوێژ بکه بۆ په‌رومردگارت وه قوربانی بۆ سهر بپه‌ره
وه نهم فه‌رمایشته‌ی تریه‌تی: {وَالْبُذْنُ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ
- سورة الحج - ۳۶/۲۲} واته: ئیمه سهربرینی و شتری پینج سال
ته‌واکردووی پی له‌شه‌ش سال ناومان گێپراوه به دروشم و نیشانه‌ی
ئیسلامه‌تی بۆ ئیوه‌و کردوومانه به‌و په‌رستشانه که خودای گه‌وره
دایمه‌زاندوون و کردوونی به نادابی جه‌ج).

قوربانی له مه‌ذه‌بی ئیمه‌دا سوننه‌ته‌و سوننه‌تیکی دامه‌زرای
گه‌ل گه‌وره‌یه، دروشمیکی ناوداری له‌بهر چاوه له دروشمه گه‌وره‌کانی
ئیسلام، پێویسته که پارێزگاری بکری و به‌روی پی بدری، چونکه مایه‌ی
پاداشی زۆر باشه ته‌وه‌بوو یارانی پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه گه‌وره له‌سهر پیغه‌مبه‌رو
ره‌زاه‌خواه یاره‌ه) عه‌رزێ خۆشه‌ویستیانکرد: قوربان! قوربانی چیه؟
فه‌رمووی: (درووه‌خواه له‌سهره‌به‌): سوننه‌ت و نه‌ریتی ئیبراهیمی باب‌ه
گه‌وره‌تانه: گوتیان: بۆ ئیمه چی تیا‌دایه؟ فه‌رمووی: له باتی گشت

تەلھەموویڭ كەوا بەو ئازەلانەوہ كە دەیانكەن بە قوربانى يەك چاكەى
تەواوتان بۇ ھەيە. پېشەوا مالېك (رەزە خواە لېبە) فەرموویەتى: قوربانى
واجبە، واتە: فەرزو پېویستە. ئەبو ھەنەیفەیش (رەزە خواە لېبە) ھەروا
دەفەرموی: بەلام دەفەرموی: لەسەر دەولەمەندى نېشتەجىي ناو شار
پېویستە.

دەولەمەند ئەو كەسەيە كە خواەنى ئەندازمىي سامان بى
گەشتبېتە رادەى زەكات (لە فېقە ەلەلمەزاھىيىل ئەرەبەدا
دەفەرموی: (ولكن الحنفية قالوا: انها سنة عين مؤكدة لا يعذب
تاركها بالنار ولكن يحرم من شفاعۃ النبي {على الله عليه وسلم} ويعبرون
عن ذلك بالواجب)، واتە: ھەنەفییەكان دەفەرمون: قوربانى خود
سوننەتە (واتە: سوونەتى ەینە، سوننەتە بۇ ھەموو كەسى بە خودى
خوى بېكا، بە گردنى كەسىكى تر لە كۆل ئەو ناكەوى) سوننەتېكى
دامەزراو، ئەگەر كەسى نەيكا بە نەگردنەكەى گوناھبار نابى، كەواتە
بە ئاگرى دۆزدەخ ئازار نادى، بەلام لە بەھرەيەكى زۆر گەورە ناھومىد
دەبى كە تەكاكارىي پېغەمبەرى سەرورە (ەررودە ساوودە خواە لەسەربە)
ھەنەفییەكان بەم جۆرە سوننەتە دەلېن: واجب واتە: پېویستى بە
مەعنا دامەزراو – وەرگىي).

بەلام لافى پېویستبوونى قوربانى بە بەلگەى فەرمووى
پېغەمبەر (ەررودە خواە لەسەربە) رەد دەكرېتەوہ: لە تېرمىزىدا دەفەرموی:
خۆشەويست (ەررودە خواە لەسەربە) فەرمووى: فەرمان كراوہ بەمن كە قوربانى
بكەم، قوربانى بۇ ئىوہ سوننەتە. فەرموودەيى تېرىش ھەيە لە مەيش

دمقتر و روونتره، داره قوطنی گپراویه ته وه دهمرموی: (مرووده خواه لهسه ربنا):
 قوربانیکردن لهسه ر من فهرزه، به لام لهسه ر ئیوه فهرز نیه. له
 سه حیجی موسلیمدا، له فهرمووده یه کا که ئوممو سه له مه (ره زاه خواه لیته):
 دهیگپرتته وه: خوشه ویست (مرووده خواه لهسه ربنا) دهمرموی: ئه گهر که سی
 دهیه وی قوربانی بکا، که مانگی نویی قوربان هه لاهات ئیتر با نه موو
 له خوی بکاته وه نه ناخونی خوی بکا، تا قوربان بیه که ی دهکات. ئه م
 فهرمووده یه لهسه ر ئه م شیومیه ده بی به به لگه بو سوننه ت بوونی
 قوربانی: ئه ودا سه رومر (مرووده خواه لهسه ربنا) کردنی قوربانی به ستوو به
 خواست و نارمزوی قوربانیکه ره وه، ده ی شتی فهرزو پیویست نابه سترئ
 به خواست و نارمزوی ئه رکدار (موکه للهه ف) وه. ئه و فهرمووده یه ی که
 قسه له پیویستبوونی قوربانی دهکا، له رشته کهیدا نه ناس (مه جهوول) ئ
 هیه، گریمان فهرمووده که ساغیش بی دهمرئ به سه ر سوونه تی
 دامه زراودا، به پیی ئه و یاسا دامه زراوه ی که ده ئی: هه رکاتی چه ند
 به لگه یی به رواله ت یه کیان نه ده گرت، واباشه به پیی توانا کار به
 هه موویان بکری، که به مه له زاراوه دا ده گوترئ: جه مع به ینه لئه دیله
 (بروانه فیقهی ناسان - الفقه المیسر - بهرگی یه که م لاپه ره (۵۴)
 وهرگپر).

بزانه:

له لای ئیمه ی شافیعی مه زههب قوربانی سوننه تی کیفایه یه،
 که واته: ئه گهر که سیکی خاوه ن خیزان خوی یا یه کی له خیزانه که ی
 قوربانایی کرد، ئیتر داوا ی قوربانی له وانی تر ناکری، له گه ل

رەچاۋكردنى ئەۋمدا؛ ئەگەر كەس لەۋ خېزانە بەۋ سۈننەتە ھەلنەسا،
ئەۋە ناپەسەندى (كەراھەت) ى بۆ ھەموويان ھەيە.

بىزانى:

كەسى روۋى ئى دەنرى كە ئەم سۈننەتە بكا كە موسولمان و
رمىسېدەۋ خاۋەن ھۆش و قامىدەۋ خاۋەن روشەۋ ئازادو مالداربى، مالدار
ياخود تۈانا ئەۋمىيە كە ئەۋ ئازەلى قوربانىيە زىادبى لە خەرجى ژىۋارى
خۆى و ئەۋانەى كە ژىۋارىيان لە سەرىيەتى بۆ شەۋو روژى جەژن و سى
روژەكەى پاش جەژن.

(۳۶۸) چى بۆ قوربانى دەست دەدا:

لە قوربانىدا چەند شتى مەرجە:

يەكەم: سەربېرىن، چۆنىتى سەربېرىنى رەۋا لە پېشەۋە رابورد لە
ز/۳۶۰.

دوۋەم: سەربېرى، باسى سەربېرى لە پېشەۋە رابورد لە زنجىرە/ ۱۳۶۰دا.

سېيەم: كاتى قوربانى كەيە؟ ئىستا لەم باسەدا باسى ئەۋە بەروۋنى دى.

چۈۋارەم: ئەۋ ئازەلانەى بۆ قوربانى دەست دەدەن ئەمانەن؛ وشىرو
رەشەۋلاخ و مەرو بىزىن بە ھەموو جۆرمكانىيەنەۋە، گامىشيش لە زاراۋەى
شەرعا بە رەشەۋلاخ دادەنرى، خۇداى گەۋرە دەفەرمۋى: {لَيْشْهَدُوا
مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ

بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ - سورة الحج - ۲۸/۲۲} واتە: با موسولمانان بېين
بۇ لاى تۆۋ بۇ سەردانى خانەى خودا، ھەتا بە چاۋى خۇيان ئەو ھەموو
سوودو بەھرانە بېين كەوان لەم كۆرۈ كۆبۈونەوانەدا، كە لەم چەند
رۆژە ديارىكراوانەدا دەبەستېن، بۇ ئەو ھېش لەم رۆژە پېرۋانەدا
خۇشيان بەھرەمەندىن لە بەھرى جېھانى و ئايىنى) ۋەك
جېبەجېكردىنى ھەج و ھەمەرە، ۋەك ئەنجامدانى كارى بازىرگانى، ۋەك
دېتنى شوئىنى پېرۋو شوئىنى مېزوۋىي ۋلات، ۋە با ناۋى خودا بېن لەو
چەند رۆژە ديارىكراوانەدا، بە تايبەت لەكاتى سەربېرىنى ئەو ئازەلانەدا
كە خوداى گەورە كىرۋونى بە رۆزى ھەلال بۇ ئىۋە. ئەو ھەتا بەپىنى ئەم
ئايەتە ئازەل ديارى كراۋە بۇ قوربانى، ئازەلىش بېرىتىيە لە ۋىتىر ۋەشە
ۋلاخ ۋ مېرۈ بىز، كەۋاتە گياندارى تر جگە لەم چۈۋە دەست نادا بۇ
قوربانى، پەكگىن لەسەر ئەمە دامەزراۋە، كىردارى پېغەمبەرىش بەلگەيە
لەسەر درۋستىي ئەم بېرىارە، چۈنكە پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربى) ھەر لەم
چۈۋە جۈرە شتە قوربانى كىرۋوۋە، ئەبىستراۋە لە شتى تر قوربانى
كردى.

۳۶۹ مەرجەھەكانى دامەزراندنى قوربانى ئەمانەن:

(۱) لە مەپ شەك يا لە شەك بە تەمەنتر دەست دەدا بۇ قوربانى،
شەك ئەۋمەيە كە سالىكى تەۋاۋ كىردىن ۋ پىنى نابىتە سالى دوۋەم، قىل
(گوتراۋ) دەلى: ياخود بەر لە تەۋاۋ بوۋنى سالى ددانە پېشىنەكانى

کهوتبئ، گوتراوئ تر دمفه رموئ: نهوهیه بهرگنه کهی ببئ به خوری، بهرگن له سهرپشت قیتو قنجه، خوری شۆرو سهره و خواره. گوتراوئ تریش دمفه رموئ: نهوهیه شەش مانگی تهواو کردبئ، بهلام فهرمووده یه کهم دروستترینی ئەم فهرموودانهیه.

(۲) له بزنی چتیرئ که دوو سالی تهواو کردبئ و کهوتبئته سالی سییه مهوه، له سهر فهرمووده ی دروستترین دهست دها بۆ هوربانی، بۆیه ییش له شەک به سال جیایه چونکه گوشتی چتیر له گوشتی شەک کهمتره، له بهر نهوه بههوی زیاده ی ساله وه ههولئ نهوه دهرئ نهوه کهمییه پریکرتتهوه، گوتراوئ دمفه رموئ: بزنی سالیکی تهواو کردبئ و پئی له سالی دووهم نابئ بۆ هوربانی دهست دها. چتیر له عهره بیدا ناوی (ثنی)یه، بۆیه وای پیده گوتری چونکه لهو تهمه نه دا ددانه دوینه گانی دهرده چئ، که به عهره بی ناویان (ثنیه)یه^(۱)

(۱) ددان له مرۆڤا ئەم چەند جۆرە هەیە، کە لە پێشەوە ئە ناوهراستی ریزی سهره وه ریزی خواره وه له سهر ئەم ریزه دهست پئ ده کمن:

۱- ئەنایا (ددانه دوینه کان).

۲- ره باعیات (ددانه چوارینه کان).

۳- ئەنیاب (کهلبه).

۴- ضوا حیک (پیشه خری).

۵- ئەرحاء (خرئ). ئەم پێنج جۆره ههر جۆره چوار ددان، دوویان له ریزی سهره وه نو دوویان له ریزی خواره وه، به رابهری یه کترین، کۆی ههموویان ده کاته بیست ددان، گشت ددانه گانی تریش پێیان ده گوتری: ئەضراس، واته: کاکيله. گهلی بابته و بریارو زانیاری په یوه تندیان هیه به ناو به جۆری ئەم ددانانه وه، له بهر ئەوه به باشم زانی که

(۳) و شتری قربانی دهبی پینج سالی ته‌واو کردبی و پیی نابیته شه‌شوه به عهره‌بی و شتر له‌م ته‌مه‌نه‌دا به نییری ده‌گوتری (ثنی) به میچکه‌ی ده‌گوتری (ثنیة) گوتراویشه: دهبی شه‌شی ته‌واو کردبی و پیی نابیته حه‌وته‌وه به‌لام فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م دروستتره.

(۴) ره‌شه‌ولاخیش دهبی دوو سالی ته‌واو کردبی و پیی نابیته سیوه، گوتراویشه: پیی نابیته چواره‌وه.

(نهم جوړه نازده‌لانه دهست نه‌دهن بو قوربانی)

خه‌سینراو بو قوربانی دهست ده‌دا، چونکه نازهل به خه‌سان قه‌له‌و دهبی و گوشته‌که‌ی خوشت دهبی، هه‌روا کول و شاخ شکاویش دهست ده‌دا، گهرچی به‌هوی شاخ شکاویشه‌وه خوینی لی بی، چونکه کار له گوشته‌که‌ی نا‌کا، که‌واته: وه‌ک چون برینه‌وه‌ی خوری و مووی نازهل زیانی نیه شاخ شکاویش ناوا زیانی نیه بو قوربانی.

بزانه:

جیایی نیه له نازهل قوربانیدا نی‌ربنی یا می بی، به مهرچی سالی ره‌چاوگراو هاتبیته دی. به‌لی له‌سه‌ر رای دامه‌زراو نی‌ر بو قوربانی

نهم روونکردنوه‌یه بنووسم. تکایه پروانه: عمدة القاری شرح صحیح البخاری ج / ۲۱ ص ۲۵۴ لهم شیتنه‌دا هه‌له‌ی چاپ زوره، له وه‌رگه‌پراوه‌که‌دا هه‌له‌کام به‌پیی کفایة الاختیاره‌که راست کرده‌وه. له هه‌ندی شیتنی دیری دووان پدیه‌وه.

۶- پروانه: مختصر صحیح البخاری / کوردی به‌رگی / ۴ ل - ۲۸۳.

- وه‌رگیت -

باشتره، چونکه گۆشتهکهی خوشتره (کورد گوتەنی: بهرخی نیڕ بۆ سەربرین - وەرگیر).

وشرئ بۆ چهوت کهس دەست دەدا، هەروا رەشەولایخیش، بەپێی ئەو فەرموودەیە کە جابیر دەیگیریتەوه دەفەرموئ: سائی ریکەوتنی خودەیبییە کە لە خزمەتی حەزەرتدا بووین ئیحرامی عەمرەمان بەستبوو، بەلام بێتەرستەکان ریکەیان نەداین کە عەمرەکهەمان تەواو بکەین، نیتر ئیحرامەکهەمان شکان و بەم شیوەیە فیدیەماندا: بە چهوت کەس وشرئ یا گایەکهەمان سەردەپری (موسلیم) ئەبو ئیسحاق دەفەرموئ: وشر بۆ دە کەس بە کاردئ. ئیبنو عەبباس (رەزاه نووا لیبە) دەفەرموئ: لە سەفەریکا، لە خزمەت حەزەرتدا بووین، بوو بە جەژنی قوربان، جا چهوت کەس چهوت کەس لە یەك سەر رەشەولایخا دەبووین بە هاوبەش و دەمانکرد بە قوربانی، وە دە کەس دەکەسیش لە یەك سەر وشردا دەبووین بە هاوبەش و دەیمانکرد بە قوربانی (تیرمیزی گیراویەتەوه دەفەرموئ: فەرموودەیەکی جوانی نابالۆ (غەریب)ە، ئیبنو لقەططانیس دەفەرموئ: فەرموودەیەکی دروستە. لە بوخاری شەریفدا شتئ وا هەیه کە شایەتی ئەم فەرمايشتهی ئەبو ئیسحاق بئ (بەزەینم ئەو شتە ئەمەیه: لە بوخاریدا عائیشە (رەزاه نووا لیبە) دەفەرموئ: پێغەمبەر (دروودە نووا لەسەربە) گایەکی کرد بە قوربانی بۆ ژنەکانی، عەللایە عەینی (رەزاه نووا لیبە) دەفەرموئ: یەكئ لەو بریارانە لەم فەرموودەیه وەردەگیرئ ئەمەیه: پێغەمبەر یەك رەشەولایخی کردوو بە قوربانی بۆ هەمو ژنەکانی. دیارە کە ئەم حەجە

حه جی مائناواییه نهو کاتهیش پیغه مبهه (مرووده خواه لهسه ربه) نو ژنی بووه، دهی له شوینئ گا بو جهوت کهس زیاتر دهستبد، وشتر باشتر بو زیاتر له جهوت کهس دهست ددها، برپوانه: عومده تولقاری ب - ۲ ل - ۲۵۷ + تاج - ۲ ز - ۱۰۹ ل - ۲۱۵ ف - ۲ - وهرگیږ).

مهرو بزن بو یهک کهس دهست ددهن، بهلام نهگه خیزانی، یا چهند خیزانی، ژپواریان لهسهه یهک کهس بوو، خاوهن خیزانهکان خوی یا یهکئ لهو خیزانانه، مهړئ یا بزنیکی کرد به قوربانی له جیاتی ههموویان نهوه دروسته و بریتیی گشتیان دهکهوئ.

۳۷۰ چي بو قوربانی دهست نادا:

مهرجی ئازهلئ قوربانی نهوهیه نهنگی وای پیوه نهبی که گوشتی کهم بکاتهوه، وهک نهه چوار جوړه نهنگه که ئازهلئ پی عهیبدار دهبی و به کهلکی قوربانی نامینئ: ئازهلئ کوپری دیاری و، ئازهلئ شهلئ تهواو لهنگو ئازهلئ تهواو نهخوش که نهخوشیه کهی پیوه دیاربئ و، ئازهلئ لهړک و لاوازی بی مؤخ، نهمانه به کاری قوربانی نایه، بهپیئ نهه سهر بهلگهیه لهه فهرموودهیهیدا (مرووده خواه لهسه ربه): نهه چواره به کاری قوربانی نایه: ئازهلئ کوپر که کوپریه کهی پیوه دیاربئ و ئازهلئ نهخوش که نهخوشیه کهی پیوه دیاربئ و ئازهلئ شهلئ تهواو لهنگو ئازهلئ له ړک و لاوازی بی مؤخ (تیرمیزی - رمزای خودای لیبی - دمهفرموی: فهرموودهیهکی جوانی دروسته). زاناگان دمهفرموون: هوئی دهست نههانی کوپر بو قوربانی دهگهړپتهوه بو نهوه که بههوئی

كوپرييه كه يه وه، له لای چاوه كوپره كه وه له وهرانی كه م دهكاو دهبی به هوئی له ری، یا له بهر نه وه به شی له گوشته پاكه خوشه كه ی نه ماوه، كه گلینه ی چاویه تی. هی شعلیش ده گهرپته وه بو نه وه كه نازهلئی ساخ پیشی ده كه وئی و زور به ی كات به هوئی نه وه وه له وهری باشی بهرناكه وئی و نه وه شیش دهبی به مایه ی له ربوونی. هی نازهلئی ته واو نه خوشیش نه وه په چونكه نه خوشی گوشت بی كه لك دهكا، هی نازهلئی له رك و لاوازی بی مؤخیش نه وه په له ری زور گوشت له كار دهكا. نه م جوړه نازه لانه شیش به كه لگی قوربانى نایه ن: گهرول و شیت و گوئ قرتاوو دووگ برپاو، یا ههر نازه لئی پارچه یی له له شی یا له نه ندامیكى برپایی، گهرپی كه م و زوری چون كه له سهر فهرمووده ی دورستتر، دهبی به هوئی ده ست نه دان، چونكه كه می و زوری گهرپی گوشت بی كه لك دهكهن، پيشه وا شافیعی (ره راوه خواه كه ووه لېنه) ده فهرموى: گهرولئی له و چه شنه دهر دانه په كه گوشت و به زتیك ده دن. شیتیش وا له نازه ل دهكا كه نه له وهری و له ربی و گوشته كه ی خراب ببی، جوړیكى هیه به عهرمبى پی ده گوتری: نه ولاء، به كوردی پی ده گوتری: حول: گیزووئز، هه می شه ده كه ویته دوا رانه وه و زور جاریش تووشی سهره خولی دهبی و به دهوری خویدا وهك باوه خولی بكا ده خولیته وه. هوئی ده ستنه دانی گوئ برپاوو دووگ برپاوش نه وه په كه به شی له گوشته پاكه حه لاله كه ی كه ده ست دهكا بو خواردن نه ماوه.

۳۷۱) کاتی سهربرینی قوربانی:

کاتی سهربرینی قوربانی دمست پی دهکا به تیپهر بوونی ماوهی دوو رگات نویژو دوو وتار له پاش ههتاو کهوتنی رۆژی جهژنی قوربان، وه دمینیتهوه ههتا رۆژ ناواووونی رۆژی سییهمی پاش رۆژی جهژن، که تیگرا دهکاته چوار رۆژ: رۆژی جهژن و سئ رۆژی پاش جهژن. بهلگهی دیاریکردنی ئەم کاته بۆ قوربانی ئەم فرمایشتهیهتی (مروودە خوا لەسەر) لەم رۆژمانا یهکهەم شت که دەستی پی بکهین ئەوهیه که نویژی جهژن دهکهین، نینجا دهگهڕینهوهو قوربانی سهر دهبرین، جا ئەوهی ناوا بکا ئەوه یاساو ریبارو سوننهتی نیهمی پیکاهو، وهی ئەوهی لهپیش نویژی جهژندا قوربانی سهر بپری ئەوه دانانری به قوربانی (ش/د/ت/ تاج/ ۴ ز - ۱۳ ل - ۲۹ فهرمووده: ۷) به یهکههنگ (اتفاق)ی زاناگان کردنی نویژی جهژن مهرجی داهاتنی کاتی قوربانی نیه، بهلگوو تیپهر بوونی ماوهی دوورگات نویژو دوو وتار مهرجهو بهس، کاتی قوربانیکردن بهسهر دهچی به تیپهر بوونی سئ رۆژی پاش جهژن چونکه دهفهرموئی (مروودە خوا لەسەر)؛ رۆژهکانی مینا - که رۆژی جهژن و سئ رۆژهکانی پاش جهژن - ههموویان رۆژی قوربانیکردن (بروانه: تاج/ ۲ ز - ۱۰۱ ل - ۲۰۰ ه - ۲ - وەرگیژ).

قوربانیکردن له شهوا ناباشه، واته: دروسته بهلام ناپهسهنده، چونکه مهترسی ئەوهی ههیه که گوشتهکهی به تهرو تازهیی دابهش نهکری.

۲۷۲) چی له کاتی سهربریندا په سهنده:

نهم چه ند کاره له کاتی سهربرینی قوربانیدا سوننه ته:

۱) ناوی خواهیښان چونکه زاتی پاک دمفه رموی: { فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ - سورة الانعام - ۱۱۸/۶ } واته: دهی له گوشتی نهو گیانله بهرانه بخون که ناوی خودایان له سهر دهری، له کاتی سهربرینیاندا. له صه حیحه ینا هیه: کاتی پیغه مبهه (درویده خوا له سهریو) قوربانییه کهی خوی سهربری فهرمووی: (بسم الله: به پیرۆزی ناوی خودا).

به لام نه گهر له کاتی سهربریندا قوربانیکه ناوی خودایش نه با هه دروسته، چونکه خاوه نامه کان زورتر که گیانله بهر سهر دهرن ناوی خودا یاد ناکه، له گهل نه وهیسا خودا سهربراوه کانیانی به حه لال داناو. دیسان له صه حیحه یندا دمفه رموی: عانیسه (ره زه خوا له یبدا) فهرمووی: گوتیان: نهی پیغه مبهه ری خودا ری ده که وی هندی که سی نو موسولمان که هیشتا به جوانی فیری یاساکانی نیسلامه تی نه بوون، ری ده که وی نهو جوړه موسولمانانه گوشتان بو دمهینن، نازانین که ناوی خودایان لی هیناوه یانا، جا ئایا لی بخوین یانا؟ فهرمووی: خوتان ناوی خودا بهینن و بیخون (د/ب/ن - تاج/ ۴ ل - ۲۸ ز - ۹) دهی نهم فهرموودیه به لگه یه له سهر نه وه که بیسمیلاکردن سوننه ته نه ک پیویست، چونکه نه گهر له کاتی سهربریندا ناوی خواهیښان پیویست بوايه پیغه مبهه (درویده خوا له سهریو) ریگه ی خواردنی نهو گوشته ی نه دمدان.

(۲) سه‌لاواتدان له دیداری خوشه‌ویست (دروود خواه له‌سهرېښه) شافیعی (ره‌زاه خواه له‌سهرېښه) له‌م باره‌یه‌وه هوشیاری راگه‌یان‌دووه که دروود له دیاری پیغه‌مبهر (دروود خواه له‌سهرېښه) له‌م کاته‌دا سوننه‌ته به قیاس له‌سهر شوینه‌کانی تر، له‌بهر نه‌وه‌یش که خودای گه‌وره ناوو شو‌رمت و پایه‌و شانی به‌رزموه کردووه، له‌م باره‌یه‌وه ده‌فرموئ: {وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ - سورة الشرح - ۴/۹۴} (واته: وه ناوو شو‌رمت و پایه‌و شانی تۆمان به‌رز کردۆته‌وه، له شایه‌تماندا، له بانگدا، له قامه‌تدا، له ته‌حیاتا، له وتاری خوازبیینیدا، له زۆر بۆنه‌کانی تردا، ناوت که‌وته پال ناوی خودا). له راستیدا له سایه‌ی خوا‌داوه له‌ههرکوئ به جوانی ناوی خودا ده‌برئ ناوی جوانی پیغه‌مبهریش ده‌برئ که‌واته له‌م شوینه‌یشا هه‌روا.

(۳) رووکردنه رووگه‌و رووی سهر‌بر‌پاوه‌که به‌رمو رووگه بی له‌کاتی سهر‌بر‌پینیدا، چونکه نه‌وئ باشت‌رین لایه که رووی تی بک‌رئ، له‌بهر نه‌وه‌یش که پیغه‌مبهریش (دروود خواه له‌سهرېښه) ههر سهر‌بر‌پاوئ به ده‌ستی خۆی سهری ده‌بری رووی ده‌کرده رووگه.

(۴) نه‌للا‌هو نه‌کبه‌رکردن. چونکه نه‌نه‌س (ره‌زاه خواه لایب‌ه) هه‌رمووی: خوشه‌ویست (دروود خواه له‌سهرېښه) دوو به‌رانی ته‌وی شاخ‌داری کرد به قوربانی به ده‌ستی خۆی سهری ب‌رین، وه ناوی خودای هی‌ناو نه‌للا‌هو نه‌کبه‌ری کردو هه‌رمووی: بسم الله والله اکبر، وه هاجی دانا له‌سهر لاملیان، وه له‌سهر لای چه‌پ به‌رمو قیبله پالی خستن و به ده‌ستی چه‌پی سهری گرتن و به ده‌ستی راستی چه‌فۆکه‌ی گرت، ننج‌ا سهری ب‌رین (ش/د/ت/ن - تاج - ۴ ل - ۴۰ ف - ۱ ز - ۱۴).

۵) نزای گیرابوون، جابیر (وه‌زه خواه لېږه) فه‌رمووی: روژی جه‌ژنی
 قوربان، پیغه‌مبه‌ر (درویده خواه له‌سره‌به) دوو به‌رانی شاخداري ته‌وی خه‌ساوی
 سه‌ربری و کردنی به قوربانی، له‌و کاته‌دا که رووی ده‌کردنه قیبله
 ده‌یفه‌رموو: (انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض -
 علی ملة ابراهیم - حنیفا وما انا من المشرکین. ان صلاتی
 ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین. لا شریک له وبذلک
 ارموت وانا من المسلمین. اللهم منك ولك عن محمد وامته
 باسم الله والله اکبر). واته: وا من به دئیکی پاکه‌وه رووی خوّم
 ده‌که‌مه نه‌و که‌سه که نه‌م ناسمانانه‌و نه‌م زه‌وییه‌ی له نه‌بوون دروست
 کردووه، من له‌سه‌ر نایینه بی گه‌رده‌که‌ی نیبراهیم‌و له‌هه‌موو
 نایینیکی پووچ و له گشت بیرو باومرپکی به‌تال لام داوه، وه من به هیچ
 جوړی له‌و که‌سانه نیم که فرم‌خوان و هاوړی بوّ خودا بریار دمدن،
 بیگومان نویژو خواپه‌رستیم و ناواو یاسای چه‌جکردنم و زیانم و مردنم
 هر بوّ خودای په‌روم‌ردگاری جیهانیانه‌و به ده‌ستی نه‌وه و پاداشم لای
 خو‌یه‌تی، هیچ هاوبه‌شیکی نیه‌و من به‌مه فه‌رمانم پیکراوه که‌وا به
 دئیکی سافو بیگه‌رده‌وه بلیم من یه‌کیکم له موسولمانان، په‌روم‌ردگارم!
 نه‌مه هی خو‌ته‌و بوّ خو‌ته‌و له تو‌وه خه‌لات کراوه به من، وا منیش
 پیشکه‌شی ده‌که‌مه‌وه به خو‌تا!

ده‌یکم به قوربانی له باتی موچه‌مه‌دو له باتی گه‌له‌که‌ی، به
 ناوی خودا، خودا له هه‌موو که‌س که‌وره تره. ننجاً چه‌زرعت (درویده خواه
 له‌سره‌به) سه‌ری بری. (د - به رشته‌یه‌کی باشکه له: سند صالح - تاج/ ۴ ز

— ۱۵ ل — ۴۲ ف — ۱) ئەمەش نزیایەکی کورتە لەم بارەییەوه (اللهم هذا منك واليك فتقبل مني: خودا گیان! ئەمە خەلاتی تۆیە، تۆ ئەمەت خەلات کردوو بەمن، وا منیش پێشکەشی دەکەمەوه بە خۆت، ئەی خودایە! قەبوولی بکە لێم) بەلگەی ئەمەیش ئەودەیه کە پێغەمبەر (دروودە خواە لەسەربو): لەکاتی قوربانی کردندا فەرمووێتی: (باسم الله اللهم تقبل من محمد وآل محمد ومن أمة محمد: بەناوی خودا، خوایە گیان! ئەم قوربانییە قەبوول کە لە موخەممەد خۆی و لە کەسوکاری و لە نەتەوێ) (م/ د/ ت/ ن — تاج/ ۴ ل — ۴۱) نەتەو: واتە: ئوممەت.

۶) سوننەتە خۆی ئازەلەکە سەر بپڕی، ئەگەر بزانی و بتوانی، لەمەدا حەزەرت دەکا بە سەرمەشق بۆ خۆی بەلام ئەگەر خۆی نەیدەزانی با ئازەلەکە بداتە دەست جێکار (وەکیل) و خۆی نامادەبی لەسەری، لەکاتی سەربپڕیندا چونکە فەرمووی (دروودە خواە لەسەربو): ئەی فاطیمە! هەستە لەسەر قوربانییەکەت حازربە بە یەکەم دڵۆپی خۆینەکە ی خودا لە هەموو گوناھێ کە لەو دەوپیشت کردووتە لێت خوش دەبێ وە بڵێ: (ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین لا شریک له وبذلك امرت وانا اول المسلمین).

۳۷۳) چی لە قوربانی دەکری؟

قوربانی دوو جۆری هەیە: قوربانی سوننەت و قوربانی پێویست، یا نەزەرکراو، جا قوربانی پێویست هەر کە ناوی قوربانی لێهێناو نەزری کرد نێتر لە ملکی قوربانیکەر دەر دەچێ، تەنانەت ئەگەر بیفەوتیێن

به پیومر (قیاس)ی حه و تمیش بی خواردن له گوشتی قوربانی سوننه ته نهک پیویست. نهیسه باشر نهوهیه که گشتی بکا به خیر، چهند پاروویهکی نه بی بۆ پیروزی بیخوا. به لام نه گهر نهیویست همووی بکا به خیر چی بکا باشه؟ گوتراوی دمه رموی: نیوهی بخواو نیوهی بکا به خیر، چونکه زاتی مهزن دمه رموی: {فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطَعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ - سورة الحج - ۲۲/۲۸} (واته: جا خویشان لی بخون و دهر خواردی گیر و دهی نه دارایی لی بدن). نه وهتا نایه ته که کردوویهتی به دوو نیوه، به لام له کاتی وادا دروستترین نهوهیه: بیکا به سی بهشی یه کسانه وه، سییه کی بخوا، سییه کی بکا به دیاری، سییه کی بکا به خیر، چونکه زاتی مهزن دمه رموی: {فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطَعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ - سورة الحج - ۲۲/۳۶} (واته: جا خویشان لی بخون و بهشی هه ژاری خاوهن قنیات و بهشی سواکه ریشی لی بدن).

نه وهتا نه نایه ته گوشتی قوربانی دهکا به سی به شه وه، بهشی بۆ خویان، بهشی بۆ هه ژاری قنیاتکه ر، که ههر چهنده پی بدهی پی رازی دمی، بهشی بۆ دهر دوو زه که رو نهو گه دایانه که بهر دهرگا به مهردووم دهگرن و ورکی پشکی قهوی دهگرن^(۱).

^(۱) هه ژاری خهلاتی خواجه، بههریه کی گهریه بۆ کسمی نرخه بزانی، به لام مبهست له هه ژاری تمبهلتی و تهره زهلی و دهستپیتی و بی کارهیی نیه. کاسبکار خوشهویستی خودایه. مبهست له هه ژاری کم دهستی و بی وهی و رازیوون و قنیات کردنه به بهشی خودا، هه ژاری بدم واتایه که له پورری پیغمبران و پیار چاکان و زانا گهره کانه، نهمانه

بمس به دلو دهر وون دهولمهند بوون، سامان پمرست نمبوون، بوون و نمبوونيان پتوه ديار نمبوره. جاري پرکهي ميوان چووينه مالي مهلاي، شموو روژي لموي ماینموه، خزمهتيکي شاهانهيان کردین، دوايي زانيمان که ماموستا بۆ خزمهتي ميوانهکان کتیبی دهروو درسهکي خوی فروشتهوه!

نهم ماموستا بدرتزه ماموستا مهلا رهسوولي سدرگهلووي بوو، رهحمت له خوی له کاک موحهدهدي جوانه مدرگی کورې بي، جاوا به يادي رهحمت نادرن بۆ گياني پاکی نموو کاوهي کورم و حمزروتي وهيسي قهرهني و ثيمامي نموهوي و نهعلي صوفمو گشت سؤفي و درويشيتکي پتوهي که نارگري ناو تهکيمو خانهقاکان، به تاييهتي به يادي سؤفيه پتوهيهکاني خانهقاي بيارهوه که خۆم به چاري خۆم زوهرو تهقواو بفرهگمتيانم لهسدردهمي شيخي عهلاهددينا ديوه (رهزاو رهحمته خوداه گهروه و مهزن له مومويان به) را ليرهدا بو يادهوه نهم چامهيهتان پيشکمش دهکم. به تاييهتي پيشکمش دهکم به هاوړي و هاودهو و هاودهردو هاوخمم، هاوسمري پتوهي و سؤفي مشرهېم، که نوميد دهکم له کهرمي خودا، که بيکا به نمونهي بۆ نمو ژنه رووسووره خوا ناسه درويش مشرهبان، که نهم چامهيه رنگ دهداتموه لهناو دلو دهر وونياندا. رهحمت لمو کسهي بهره لم کتيبه ودرهگرئ رهحمت دهنيړي بۆ دايکي سهلاح و کسوکاري، چونکه بهراستي زور خزمهتي نهم کتیباني کردوه خودا پاداشي باشي بداتموه. نهي دايکي سهلاح! نهي حاجي زهکيهي مهلا کريم علي! (رهحمته خودا له خوت و کس و کارو مومو يلهووت به). بفرموون له گمل چامهکدا:

ههزاري ساچاو به بهشي خودا

پادشا له چاويا مانهندي گهدا

رهنگه زهردهکهي که پرشنگ دهدا

زهرده پهرنييه، خور گزنگ دهدا

خوشه پتوهي چهتری سهرت بي

کالای ههزاري بهرگی بهرت بي!

نهخه می مهزراو رانه مهت بئ
 نه ترسی گورگی دهشت و دهت بئ
 ئاسمان لیقه و زهوی بهت بئ
 نه له گهل کهسی ههراو شهت بئ!
 ئالای دهرویشی له کهمهت بئ
 وهیسه کهی خومان به ره بهت بئ!
 ترسی روو زهردی لای سهروهت بئ
 کرده وهی باشی خوت سوپهت بئ!
 دلی رووناکی خوت خهفهت بئ
 چرای روشنی دهورو بهت بئ!
 تا له ریسوایی سوال قوتهت بئ
 حال و مالیکی سهرو بهت بئ!
 مزگهوتی نزیک به رابهت بئ
 خهلوه گای گیانی به خه بهت بئ!
 هه ئالی هاوبیر قهله ندهت بئ
 کاتی پیویستی هاوسه نگهت بئ!
 نهک له سهه سینی برادهت بئ
 که پشتی هه لکرد له زهرهت بئ!
 نه فسی چون ده بان پم جه وههت بئ
 ژنیکی وهک خوت به هاوسهت بئ!

وهه گێر

نووری فارس حه مه خان

سلیمانی ۱۸/۸/۱۹۹۶

هه‌پیشه ده‌فرموو: قوربانیکەر له قوربانى سوننمت بوى هه‌یه
 هه‌م لىى بخوا هه‌م لىى دهرخواردى خه‌لك بدا، هه‌م قايمه‌ى لى بکا،
 به‌پى ئه‌م فهرمووده‌یه: سه‌له‌مه‌ى كورپى نه‌كو ده‌ (ره‌زاه‌ خواه‌ له‌به‌)
 فهرمووى: پىغه‌مبه‌ر (درووه‌ خواه‌ له‌سه‌به‌) فهرمووى: نه‌و كه‌سه‌ى له‌ ئىوه
 قوربانى ده‌كا نابى له‌ پاش سى شه‌و له‌ گوشتى نه‌و قوربانىیه له‌ ما ئیدا
 بمىنى، جا له‌ سالى ئايبنده‌دا عه‌رزىانكرد: ئه‌ى پىغه‌مبه‌رى خودا!
 نه‌مه‌سائىش وه‌ك پاربه‌كه‌ينه‌وه‌؟ فهرمووى (درووه‌ خواه‌ له‌سه‌به‌): نه‌ه‌، هه‌م
 خوشتان لىى بخوون و هه‌م به‌شى خه‌لكى تریشى لى بدنه‌ن و هه‌م قايمه‌
 (ادخار)یشى لىبكه‌ن، پار بو‌یه وام گوت چونكه‌ پار ساله‌كه‌ى گرانه‌و
 نه‌هاتى بو... (ش/ د/ ت/ ن/ تاج/ ٤ ل - ٤٥).

راجیایی ههیه لهو که سانه دا که له قوربانی، دیارییان پئی دهری،
گوتراوه: ئه وه ژارانن که له بهر دموون بهرزی خویان، هه ژاری لییان
بووه به نه خشو وهك خشل دمیانرازی نیته وه، گوتراویشه:
دوئه مه ندانن. پیشهوا غه زالی {هه زه ههوا لینه} دمه هه رموی: سییه کی
قوربانی سوننهت به دیاری دروسته بدری به دوئه مه ندو به هه ژاری
دموون بهرزی!

بیزانه :

دروست نيه گوشتو پيستو هيچ شتيكي تري قورباني بفرؤشري،
ههتا دروست نيه پيستهگهي له حياتي كړئ بدرئ به قهسابهكه يا به
سهربرهكه، بهلكوو دهبئ كه ولهكهيشي ببهخشي، يا خوئ سوودي ئي
ومربري، وهك ئهوه بيكا به مهشكهو كوندهو سؤل و كاله، بهلام لهم
كانتهدا نابي بياندا بهكري.

شوینی دابه شکردنی قوربانی شوین و شاری قوربانیکهره، له باره
گواستنهموهیهوه بۆ شوینیکی تر دوو بۆچوون ههیه، دروست ئهوهیه که
نهمیش وهک زهکات گواستنهموهی دروسته، وهک له باسی زهکاتدا نهمه
رابوورد (بروانه: فیهی ناسان ب - ۱ ل - ۳۱۲ - وەرگێڕ).

۳۷۴) **باسی چهوتم (عهقیقه):**

(بروانه: مختصری صحیحی بوخاری - به کوردی، بهرگی
پینجهم، لاپهه/ ۱۰۰ ههتا ۱۱۲).

چهوتم به عهرهبی ناوی (عهقیقه)یه، که نهو مووهیه لهکاتی له
دایکبوونا وا به سهری ساواوه، له شهرعا نهو ناژهلهیه که له رۆژی
حهوتمه دهکری به چهوتم بۆی، که له ههمان رۆژا سوننهته مووی
سهری بتاشری و بکیشری به زێڕ یا به زیوو بدری به ههژاران. چهوتم
سوننهته، سهه بهلگهی سوننهتبوونی نهم فهرموودهیهتی (درووه خواه
لهسهره): ههموو کورپی ریگهی پی نادرئ که تکاو شهفاعهت له قیامهتدا
بۆ باوک و دایکی بکا، نهگهر به مندالی بمرئ، ههتا چهوتمی بۆ نهکری،
ههق وایه له رۆژی ههوتهیدا چهوتمی بۆ سههرپرن و سهری بتاشن و
ناوی بنین (نهحههه/ تیرمیذی. حاکم به فهرموودهیهکی دروستی
داناوه). ههق وایه بۆ کور دوو مهپ یا دوو بزنی یا مهپو بزنی بکری به
حهوتم، وه بۆ کج مهپ یا بزنی بکری.

بهپی نهم فهرموودهیه: ئوم کورزی ئهل (کعبیه) (ههژاه خواه لایه)
فهرمووی: ههزهرهت (درووه خواه لهسهره): فهرمووی: دوو مهپ یا دوو بزنی، که

بۇ قوربانى دەست بىدەن، بۇ كۆپ دەگرېن بە ھەوتەم، ۋە بۇ كچىش يەك مەرپا يەك بىزىن (د/ت/ن - رىشتەى دروست) عانىشەيش {رەزادە خۋادە لېبە} دەفەرمۇئى: پېغەمبەرى خودا {دروودە خۋادە لەسەربە} فەرمانى پېمان كىردوۋە كە بۇ كۆپ دوو مەرپا يا دوو بىزىن بىكەين بە ھەوتەم بۇ كچىش مەرپا يا بىزىن (تىرمىزى/ ئىبنى ماجە/ ئىبنى ھەبان لە صەھىحى خۇيدا).

بىزانە:

ئەۋ ئازدەلى دەگرې بە ھەوتەم دەبى دەست بىدا بۇ قوربانى، دەبى لە تەمەن و بى نەنگى و ساغىدا دەق ۋەك ئازدەلى قوربانى ۋابى بە پېۋەرو قىياس لەسەر قوربانى. گەرچى ھەوتەم بە ھەموو ئازدەلى كە دەست بىدا بۇ قوربانى دروستە، ۋەك ۋىتىرو گاو مەرپا بىزىن و گامىش، ۋەراى دروستىرېن ئەۋدەيە كە ۋىتىرى يا گايى بۇ ھەوتەم لە مەرپا يا لە بىزىن باشترە، كەچى ھەيە دەفەرمۇئى: مەرپا بىزىن بۇ ھەوتەم لە ۋىتىرو گا خېرتەرە، گۋايە رۋالەتې ئەم فەرموۋدەيە دەكا بە بەلگەى بۇ چۈۋنەكەى كە دەفەرمۇئى: دوو شات بۇ كۆپ يەك شات بۇ كچ - دانەر {رەزادە خۋادە لېبە} - شاتى بېرۋە بەسەر مەرپا، ۋەقسەى ئەم قىلەيشى بەلاۋە پەسەندە، گۋايە ئەمە رەقت بە سۈننەتە، چۈنكە لە سۈننەتدا بۇ ھەوتەم دەق لەسەر (شاة) ھەيە بەلام بەزەينەم لەم شوينەدا فېقھول مۋيەسەرۋ كىفايەتول ئەخيار زۇريان ھەرقە، ئەمەى من نوسىومە ھى كىفايەكەيە. دانەرىش لە باتى ئەمە ناۋا دەفەرمۇئى: گەرچى ھەوتەم بەگشت ئازدەلى، با مەرپا نەبى دادەمەزرى، بەلام مەرپا بۇ ھەوتەم باشترە لە ئازدەلى تر چۈنكە رۋوگارى سۈننەت فەرمان بە مەرپا دەكا). ۋەكى تىرىش كەى

رووکاری سوننهت فهрман به مهر دهکا؟ سوننهت لهم شوینهدا فهрман به (شاة) دهکا، دانه ر به بئ به لکه (شاة) ی برپوه به سهر (شاة الضأن) دا، (شاة) له زمان و له شهرعو له حه دیتا نه مه یه که نه ووی له مینهاجا له باسی زه کاتدا دهفه رموی: (والشاة جذعة ضأن لها سنة... او ثنیه معز لها سنتان - و مرگی).

٣٧٥) سوننه ته کانی هه و تم:

١) سوننه ته له کاتی سهر برپینی هه و تمدا هه و تمکه ر بلئ: بسم الله اللهم هذا منك واليك، نه و جا بلئ نه مه هه و تمه بو فیساره کهس، ناوی هه و تم بو کراوه که دیاری بکا.

٢) سوننه ته له کاتی گزنگدانی خوږدا هه و تم سهر بپرری.

٣) سوننه ته له پیش سهر برپینی هه و تمدا هری مناله که بتاشری و بکیشری به زیږ یا به زیودا، وه نه و زیږه یا نه و زیوه بدری به هه ژاری، یا به کهس که زه کاتی پی بشی. گوتراویشه: سهر تاشین بخریته پاش سهر برپینی هه و تم، چونکه به دیمه ن فه رمو و ده که وا نیشان ددها، که سهر تاشین له پاش سهر برپینه.

٤) هه روا سوننه ته نه م ناژه لی هه و تمه به کولای پیشکهش بکری به مهردوم و له کاتی کولاندنه که یا شیرینی تی که ل بکری، به نیازی نو قلانه ی باش، که خوا یاربئ منداله کهیش ناوا رهفتاری شیرین ده بی، سوننه ته که ئیسقانه کانی نه شکینن، باشر نه وه یه که هه و تم به کولای

بیه خشریتەو بەسەر هەژاناو بۆیان ببری بۆ جیگەو رێگە ی خۆیان، شافییە دەقی هەیه لەسەر بەخشینەو بەسەر هەژاراندا، بەلام ئەگەر خولکیشیان بکا بۆ سەری قەیدی نیە.

(۵) سوننەتە بە خورما یا بە شیرینی تر مەلاشووی شیرین بکری، بەلام بە خورما باشترە، چونکە پیغمبەر خۆی (ەرۆدە خواوە لەسەربە) بە خورما مەلاشووی منالەکانی یاریدەرەکانی شیرین دەکرد.

(۶) منال کە لەدایک بوو، سوننەتە پاش ئەوەی کە پیچرایەو بە بانگ بدری بە گوپی راستیداو قامەت بخوینری بە گوپی چەپیدا. حەسەنی کورپی عەلی (ەرەزە خوایان لیبە) دەفەرموی: پیغمبەری خودا (ەرۆدە خواوە لەسەربە) دەفەرموی: هەر کەسێ خودا منداڵێکی پێ بەخشی بانگ بە گوپی راستیدا بدواو قامەت بخوینری بە گوپی چەپیدا شەو (نوم صوبیان) زیانی پێ ناگەیهنی، واتە: شەوە نایگری (ئیبنو سوننی) نوم صوبیان بە کوردی پێی دەگوتری: هال: شەو، جنۆکەپەکە، شوین منالی چلەو حەوتە دەکەوێ و دەستی ئی دەووشی. گوتراویشە: ئەوەی کەوا مەشهوورە لەسەر چلەو حەوتە منال شەو دەیگری، یا هال دەبیاتەو ئەو جۆرە نەخۆشییەکە تووشی منالی تازە لە دایک بوو دەبی، جنۆکەو پەری نیە. داناگەری (حیکمەت) ی ئەو کە بانگ دەدری بە گوپی منالا ئەمەپە: پیغمبەر (ەرۆدە خواوە لەسەربە) دەفەرموی: هەموو ئادەمیزادی لەکاتی لە دایک بوونیدا - شەیتان بەسەرە پەنجە ی دەژەنی بە هەردوو تەنشتیدا. (ب) جا وا باش و لەبارە کە بە خویندنی بانگ راوبنری و دەر بکری، وەک لەم فەرموودەپەدا دەفەرموی: (کاتی بانگ دەدری بۆ نوێژی) شەیتان هەل دەتۆرپینی و جرت ئی دەدا، تا گوپی لە بانگەکە

نهبی، جا که بانگ تهاوا بوو، دیسان دیته‌وه تا قامهت ده‌کړی بؤ نوږز دووباره هه‌ل ده‌تورپنیت‌هوه (ش/د/ت/تاج/۱ ل - ۲۲۲) نه‌بو رافیع (ره‌زاه خواه لیبه) دمه‌رموی: کاتئ فاطیمه حه‌سه‌نی کورپی عه‌لی بوو (ره‌زاه خواه‌یان لیبه) پیغه‌مبه‌رم دی خوئی بانگی نوږزی هه‌لدا به گویچکه‌یدا (نه‌بو داوود/ تیرمیذی/ نه‌حمه‌د، تیرمیذی به دروستی داناوه) عومه‌ری کورپی عه‌بدولعه‌زیزیش (ره‌زاه خواه‌یان لیبه) بانگی ده‌دا به گویئ راستی مناله‌کانیداو قامه‌تی ده‌خویند به گویئ چه‌پیاندا. (ئیبنو لمونذیر).

۳۷۶) باسی پی‌شبرکه (مسابقه) و تیرئه‌ندازی (مناضلة)

پی‌شبرکه نه‌وه‌یه که دوو کهس یا زیاتر ولاخ غاربدمن له ماوه (مسافه) یه‌کی دیاریدا بؤ نه‌وه‌ی دمرکه‌وئ که کامیان زووتر ده‌گه‌نه نه‌وپه‌ری نه‌و ماومیه، به کوردی پیی ده‌گوترئ: ته‌راتین: هوشمه: هوج: غارغارین. نه‌م جوړمیان دروسته له‌سه‌ر گره‌و بکړئ، واته: هر که‌سی بیباته‌وه دروسته مائی له‌سه‌ر ودریگری.

تیرئه‌ندازیش نه‌وه‌یه دوو کهس یا زیاتر تیر یا تفنگ، یا شتی وا، بته‌قیئن تا دمرکه‌وئ کامیان نیشانه‌که ده‌پیکن. سر به‌لکه وا له نامه‌و سوننه‌دا، نامه‌ی خوا دمه‌رموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ} (رافه‌که‌ی له باسی سه‌رانده‌دا رابورد) سوننه‌تیش دمه‌رموی: عوقبه‌ی کورپی عامیر (ره‌زاه خواه لیبه) هه‌مووی: گویم لی‌بوو چه‌زرم‌ت (درووه‌ خواه له‌سه‌ری) له‌سه‌ر دوانگه ده‌یفه‌رموو:

مه‌به‌ست له (قوة) بۆ نه‌مپۆی ئیمه، له‌م نایه‌ته‌دا که ده‌فه‌رموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ - قُوَّةٍ} تیرنه‌ندازی و تیرهاو‌یشتنه، وه سی جار نه‌م وشه‌یهی دووباره‌کرده‌وه^(*) (موسلیم/ د) ئیبنو عومه‌ریش (ره‌زاه‌خواه‌لایبه‌) ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (ه‌روه‌وه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) پێش‌پرکه‌یه‌کی به‌ولا‌خی به‌رزه‌سازدا، نه‌وماین و نه‌سپانه‌ی که قال بوون و په‌روه‌رده‌کرا‌بوون، بۆ قۆشمه‌پێکردن له‌حه‌فیان‌ه‌وه‌ به‌ری دان، نه‌وسه‌ریان ته‌نیه‌تول وه‌داع‌بوو، نه‌بو‌نی‌سحاق ده‌فه‌رموی: گوتم به‌مووسا: نه‌و ماوه‌یه‌مه‌ودای چه‌ند ده‌بی؟ فه‌رمووی: شه‌ش هه‌وت میل ده‌بی، وه نه‌وماین و نه‌سپانه‌یش که ته‌رال بوون و قال نه‌کرا‌بوون بۆ قۆشمه‌له‌نه‌نیه‌تول وه‌داعه‌وه‌پێشی به‌رده‌دان، نه‌و سه‌ریان مزگه‌وته‌که‌ی به‌نی زورم‌یق بوو، گوتم: نه‌و ماوه‌یه‌چه‌ند ده‌بی؟ فه‌رمووی: میلی، یا شتیکی وا ده‌بی، ئیبنو عومه‌ر (ره‌زاه‌خواه‌لایبه‌) خو‌ی یه‌کی بووه‌که‌له‌م قو‌ج و قۆشمه‌وته‌رات و ته‌راتینه‌دا به‌شداری کردووه‌ (شه‌یخان/ تاج - ۸ ل - ۱۰۲ ز - ۳۳) نه‌نه‌سیش (ره‌زاه‌خواه‌لایبه‌) ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (ه‌روه‌وه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) وش‌تره‌می‌نگه‌یه‌کی هه‌بوو، ناوی عه‌ضباء بوو، به‌رای‌ی به‌هیج

(*) مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر (ه‌روه‌وه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) نه‌وه‌بووه‌که‌هانی موسو‌لتانانی سه‌رده‌می خ‌زی بدا، له‌سه‌ر فی‌ربوونی ئیر نه‌ندازی، چونکه‌تیرنه‌ندازی له‌سه‌رده‌می نه‌ودا له‌جی‌گی ته‌قه‌مه‌نی‌ر چه‌کی دو‌رها‌ویژی نه‌مپۆی ئیمه‌بووه، به‌لام قه‌ت مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر نه‌وه‌نه‌بووه، که هه‌تا هه‌تا ه‌یزی سه‌ره‌کی له‌شه‌رو نه‌به‌ددا هه‌ر شی‌وتی ده‌بی.

ولآخی نه‌ده‌داو ولاخ نه‌بوو که پیشی بکه‌وی، رۆژی عه‌ره‌بیکی ده‌شته‌کی به سواری وشرتیکی توږی به‌ربار له‌ولاوه هات پیشی عه‌ضباء که‌وت، موسوئمانانیش نه‌مه‌یان له‌به‌ر گران بوو، کاتی پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌رب) هه‌ستی به‌وه کرد فه‌رمووی: ره‌وایه‌و به‌ئینه له‌سه‌ر خودا که هه‌رشتی له‌م دنیا‌بی به‌قایه، لووتی به‌رزوه‌بوو، سه‌ری به‌رزوه‌کرد، خودا بدا له‌لووتی و له‌ئه‌نجامدا سه‌ری نه‌وی بکاته‌وه! (بوخاری/ نه‌سانی/ تاج - ۸ ل - ۱۰۴) له‌سوننه‌تدا له‌باردی تیرئه‌ندازییه‌وه فه‌رمووده‌ی گه‌لی زۆر هه‌یه وه‌ک ئه‌م فه‌رمووده‌یه: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌رب) له‌لای ده‌سته‌یه‌کی نه‌سه‌لمیه‌وه رابورد، نیشان‌یان نابۆوه، فه‌رمووی: ئه‌ی نه‌وه‌ی ئیسماعیل پیغه‌مبه‌ر! تیربهاویژن و مه‌شق به‌تیرو رم و چه‌ک بکه‌ن، چونکه له‌کاتی خۆیدا با به‌گه‌وره‌یشتان تیرئه‌نداز بووه. (ب/ تاج - ۸ ل - ۱۰۶).

دیسان دم‌فه‌رمووی (درووده‌خواه له‌سه‌رب): ئه‌وه‌ی فیڤری رم‌بازی و تیرئه‌ندازی ببی به‌لام له‌پاشا وازی لی به‌ئین ئه‌وه له‌ئیمه‌نیه. یا فه‌رمووی: ئه‌وه له‌خودا یاخی بووه. (موسلیم/ تاج - ۸ ل - ۱۰۵).

۳۷۷) دروسته گره‌ویان له‌سه‌ر بکری:

ئهم پیش‌برگی و تیرئه‌ندازییه سوننه‌تن و دروستیشه که بریتی (عیوه‌ض: وه‌جه‌ل) یان له‌سه‌ر و مر‌بگیری، به‌و شیوه‌یه که باس ده‌کری. چونکه دم‌فه‌رمووی (درووده‌خواه له‌سه‌رب): گره‌و له‌سه‌ر قۆشمه‌ی ولآخی به‌رزوه دروسته (ئهبو نه‌عیم له - اسماء الصحابه - دا گیراویه‌ته‌وه).

عهرزی حهزهرتی عوسمانیش گرا: ئهرئ ئیوه لهسهردهمی ژبانی
حهزهرمت خۆیدا به ناگاداری ئهو زاته (هرووبه خوا لهسهربه) گرهوتان دهکرد؟
فهرمووی: بهئێ. (پیشهوا نهحمه دو دارمقوطنی و بهیههقی) لهبهر
ئهوهمیش که نهم دوو بابته وهرزشه سههرهپای بههری تریان دمبن
بههوی خو نامادهکردنی جهنگاومران لهسهر خهبات و تیکۆشان.

پیشهرکه دروسته بهم جوړه ولاخانه بکری: به ئهسپو بهماین و
وشترو فیل و نیسترو گوپریژ. مهرجی پیشهرکه نهوهیه شوینی
راوهستان و خالی سههرتای غاردان لهم پهپی مهیدانهوه دیاری بکری و
نوختهی ئهوپهپی ماوهکهیش دیاری بێن، وه مهودای مهیدانی ههردوو
سوارهکه وهکوو یهك واین و ئهسپی ههردوولایان دیاری بکری وه ههرکام
لهو ئهسپانه لهوانهبی پیش بکهوئ لهوی تریان، وه ئهندازهی پاره
دیاری گراوهکهیش دیاری بێ.

چونکه ئهگهر ئهوپهپی مهودا دیاری نهکری دهگونجی که
ولاخهکان بهپرووکین، چونکه پیشهرکی کههرکان لهبهر نهم دوو هویه
تابتونن ولاخهکانیان دهرهتین:

یهکهه: تا سامانهکه مسۆگهر بکهن بو خۆیان.

دووهم: ههتا تانهی دۆران شوینیان نهکهوئ! دیسان لهبهر ئهوهمیش
ئهگهر مهوداکه زۆر دووربی و ئهوپهپی دیاری نهکری ئهستهمه بزانی
که کی گرهوهکهی بردۆتهوه.

له تیرئهندازیشدا مهرجه که مهوداکه دیاری بکری دهبی ماوه
(مسافه)یهکی واین که تیر بیگاتی. ههروهها به مهرج گیراوهکه ژمارهی

تیرهاویشتن دیاری بکړئ، هه روا ژماره ی نه و تیرانه یش که نیشانه که ده پیکن، وهک نه وه بلین: هه رمیه کی بیست تیر تئ ده گرین، کاممان پینچ تیرمان له و بیسته له نیشاندا نه وه دیباته وه به مهر چی نه و تیرمان له پینچ تیر که متر له نیشانه که بدا، به مه ده گوترئ (مبادره) یا وهک نه وه بلین: په کی سهر و چل تیر تئ ده گرین، پیکان و له نیشاندانی هه ردو ولا ده بژیرین، کاممان دوو پیکان (اصابه) ی زیاتر بوو، نه و دمان گره و ده که ده باته وه، پڼو یسته نه ندازه ی پاره که یا بریتیه که دیاری بکړئ، هه روه ها نه ندازه ی دریزی و پانی نیشانه که چهنده و چهنده نیه، گهره که چوڼیتی پیکانی نیشانه که یش دیاری بکه ن ناخو به کام شیوه له م شیوه کارانه بووه:

(۱) لیدانی رووت، که نه و دیه تیره که ته نیا له نیشانه که بدا به لام برینداری نه کا. به مه به عهره بی ده گوترئ (قرع) واته: کوتانو بهرکه وتن.

(۲) سمین، که نه و دیه بیسمی، به لام پڼوه ی گیر نه بی و دمه تیره که بکه پڼته دواوه و بکه و پته خواوه وه، به مه ده گوترئ: (خرق)^(۱).

(۳) تیهه لچه قین: پڼوه گیر بوون، که نه و دیه بچه قی به نیشانه که داو پڼوه ی بگیر سیته وه، به مه یش ده گوترئ: (خرق)^(۱). واته تیهه لچه قین و پڼوه شه تل بوون.

^(۱) خرق بخاء و زاء معجمتین (مغنی المحتاج - ج / ۴ ص ۳۱۶) که چی له کفایه الاخیارو الفقه المیسرو شریعتی نیسلا ما به (خرق) به خن و ری بن نوخته نو سراه.

۴) کرتاندن، وهك نهوه تیرهكه له نووکی نیشانهكه بداو بیپه پینئ (خرم).

۵) دهرپه پین، كه نهوهیه تیرهكه له نیشان بداو بیسمئ و لهو دیوهوه دهرپه پین، بهمهیش دهگوترئ (مرق).

جا ههرکاتئ گریدانی تیر نهاندازی بهرههایی، واته: به مولهقی سازدرا دهبرئ بهسهر (ههرع) دا چونکه له هه موویان ناسراوتره.

بزانه:

پیشپرکه دروسته به دوو جوړین:

جوړی یه گهم: نهوهیه نهو کهسهکه ماله که بریار ددها بو پیشکه وتوو غهیری نهو دوو کهسه بی، که پیشپرکه که ده کهن، وهك پیشه وای موسوئمانان، یا نوینهری، یا یه کئ له گهلی نیسلام بلئ پییان ههرکامتان پیش بکه وئ نهوهنده پاره ی بی ددهم.

جوړی دووهم: نهوهیه که یه کئ لهم دوو کهسه، به هاوړیکه ی بلئ نه گهر تو پیشکه وتی من نهوهنده مالت ددهمئ، وه نه گهر من پیشکه وتم هیچم ناوئ. نهم دوو جوړه دروسته چونکه جارئ پیغه مبهه (درووهه هوا له سه ربه) چوو بو لای دوو تیپ له نه نصار تیر نه اندازییان سازدا بوو، تیپیکیان بر دبوویه وه لهوی تریان، پیغه مبهه (درووهه هوا له سه ربه)

(۱) له شریعتی نیسلاما به هه لئ چاپ به (فسق) نوسراوه.

كارهگه يانى بهر هوا دانا، وهكى تریش مه بهست به وه پيځ دى، له ههمان كاتدا ناشيى به قورمار، چونكه مال دانهرهكه سوور دهبيى له سهر پيشكه وتن ههتا مالهگه نهدورپنى، نهوى تریش سوور دهبيى له سهر پيشكه وتن ههتا مالهكه بباته وه. به لام نهگهر ههر دوو پيشپر كيكرهكان مالىان برپارداو برپارياندا ههر كه سي پيشكه وت هه مووى بو نهوبى نه وه دروست نيه، چونكه دهغه رموى (درومه خواه له سهر به): ههر كه سي به نه سپى پيشپر كه بكا له گهل دوو خاوهن نه سپى تر دا، وه دلنيابيى له وه كه خوئ پيش نهو دوانهگه تر دهكه وي، چونكه نه سپهكانى نهوان هاوتاي نه سپهگه نهم ناكهن، نه وه پيشپر كه وى وا قورمار وه نادرسته، به لام نهگهر دلنيا نه بوو له وه نه وه دروسته و قورمار نيه له بهر نه ووديش چونكه مه عناى قومارى تيايه، چونكه قومار نه وديه يان بيهه يته وه يان بيدورپنى!

پيشپر كه له سهر راكردن و مه له كردن و پاله وانبازي دروسته، به مهر جى له سهر وه جهل نه بى، به پيى نهم ههر مووديهى كه عانيشه (مراه خواه ليبي): دهگير پته وه: دهغه رموى: له سهغه ريكا له خزمهتى هزره تدا (درومه خواه له سهر به): بووم، به راكردن به پى نهك به غار به سوارى پيشپر كيكم له كه ليدا كرد، من پيشى نهو كه وتم! به لام له وه دوا كه گوشتن بووم پيشپر كيكم له كه ليدا كرده وه نه مجارديان نهو له منى برده وه، ههر مووى (درومه خواه له سهر به): نه مه له باتى بردنه وه كه نيو جار ده! (د/ن/ ماچه. نيينو حيببانيش له سه حى خويدا گيراويه ته وه).

پيشپر كي به ولاخى دهست نه دا بو جهنگ دروست نيه، وهك گاو شتى وا، ههروا له سهر شه به بهر ان و شه به كه له شير دروست نيه، چ به

خوږایی بن چ لهسهر پاره بن، ههروا لهسهر یاری شهترمنچ و کاله مستی و گشت جوړه یارییهکی تر دروست نیه. برپاری ووجهل له تیرنه نندازیدا وهکوو له پیشپرکه دا وایه به هه موو دریژه پیدانیه کیه وه.

۳۷۸) باسی سویند خواردن و نه زکردن:

سویند له زمانا به عهره بی پیی دهگوتری. یه مین، واته: دهستی راست، جا نه م ناوه کرا به ناو بۆ سویند، چونکه سویند خوړه کان له کاتی سویند خواردندا دهستی راستیان دهنایه ناو دهستی راستی برادمره که یان، گوتراویشه: بۆیه وا ناو نراوه چونکه سویندیش وهک دهستی راست شت دهپاریزی. سویند به عهره بی نه م ناوانه ی هه یه (یه مین و حیل و نیلا و قه سه م). له شهرعا دووپات کردنه وه ی کاریکه به سویند خواردن له سهری به زاتی خوی گه و ره یا به نیشانی له نیشانه کانی، سهر به لگه لهسهر سویند له نایهت و فهرموودهدا زۆره. زاتی مهزن دمه فرموی: { لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ - سورة المائدة - ۸۹/۵ } واته: خودا لهسهر نه و جوړه سویندانه مو حاسه به تان ناکا که دین به سهر دمه تاندا، به بئ مه به ستو به بئ نه وه که نیازی دئی له گه لدا بئ به لام لهسهر نه و سویندانه مو حاسه به تان دهکا که به نیازی دل دایان دمه زرینن) وه دمه فرموی: { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا - سورة آل عمران - ۷۷/۳ } وه دمه فرموی: { وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ - سورة المائدة - ۸۹/۵ } واته: پاریزگاری سویند هکانتان

ئىتر خىۋاي سۆيىند خۆر بە رىھا بىئاللى يا ھەق مەبەستى خىۋاي
گەورەبى، تەنانەت ئەگەر بلى: مەبەستم ناۋى خىۋا نەبوۋە لىي
ۋەرنەگىرى.

دوۋەم: ناۋىكە تايىبەت بە خىۋاي گەورەۋە، بەلام زۆرتر بەبى
قەيد بۇ زاتى خىۋا بەكار دەھىنرى ۋەك: جەببار ۋەق ۋە رەبب ۋە
موتەكەببىر ۋە قادرو ۋە ھاھىرو ۋە ھىم ۋە گەرىم ۋە رەززاۋ ۋە ۋىنەى ئەمانە.
ئەم جۆرە ناۋانەش سۆيىندىان بى دادەمەزرى مەگەر كەبرا مەبەستى
لىيان ناۋى خىۋا نەبى ئەۋە دانامەزرى.

سېيەم: ئەۋ ناۋانەيە كە بۇ خىۋا بۇ غەيرى خىۋايش ۋەكوۋ يەك
بەكار دەھىنرىن، ۋەك: زىندوۋو، مەۋجۇد، دارا، گەرىم، بەخشندە، يا
ۋىنەى ئەمانە. ئەۋە نابى بە سۆيىند مەگەر نىازى سۆيىندى بى ھەبى،
بەلام ھەرمائىشتى ھەرە دروست دەفەرمۇ: بە ھىچ جۆرى سۆيىند بەم
جۆرە ناۋە دانامەزرى، چۈنكە سۆيىند تەنيا بە ناۋە مەزنىە
شۆكۈمەندەكان دادەمەزرى، ئەم جۆرە ناۋانەش ئەۋ مەزناھى ۋە
شۆكۈمەندىيەيانە نىۋە خاۋەنى قەدر ۋە رىزىن ھەتا سۆيىندىان بى
بىخورى. نەۋەۋى دەفەرمۇ: سۆيىند بەمانەش دەخورى، چۈنكە بۇ
خىۋا بۇ غەيرى خىۋايش بەكار دەھىنرىن، كەۋاتە ھەركاتى نىازى
بى سۆيىند بە خىۋا بوۋ دادەمەزرى، ۋە ئەۋەى كە دەللىن: ئەم ناۋانە
رىزىيان نىۋە ئەۋ قەسەيە قەبوۋ نىۋە، بە غەۋىش ئەم ھەرمائىشتى
نەۋەۋى بە راستى تەۋاۋ دادەنى، ھەروەھا خاۋەنى كىتەبى (التقىرب) ۋە
ئەۋ يەققوۋبىش.

بزانه:

سه مبع و به صیرو عه لیم و حه کیم (واته: بیسه رو بیناو زاناو دانا)
له ناوه گانی به شی سییه من.

۳۸۰) به استنی سویند به خیر کردنه وه:

وهك نه وه كه سى بلى: نه گهر خودا نه خوشه كه مى چاك كرده وه
سویندبى مه پى بكه م به خیر. نه م مه سه له یه له لایه كه وه له سویند
ده چى و له لایه كه وه له نه زر ده چى، چونكه وهك سویند هاندان و قه دغه
بوونى تیا دایه وهك نه زرىش له نه ستوگرتنى تیا دایه.

زاناكان له باره یه وه راجیا ییه كى به خشه وه بوویان هه یه، سى
فه رمایشتى ئى دروست ده بى.

یه كه م: له سه رییه تى نه وه ی له نه ستوى كرتو وه جیبه جی بكا،
له م نموونه ی به رده ستماندا ده بى مه پ كه بكا به خیر، نه گهر
نه خوشه كه ی چاك بۆ وه، چونكه په رستنیکى ره وای له نه ستوى كرتو وه
به رابه ر به مه رجیکى ره وای.

دو وه م: كفاره تى سویندى ده كه ویتته سه ر، به پى فه رمووده كه ی
{مه رووده خوا وه سه ربى}: كه فاره تى نه زر كه فاره تى سوینده (موسلیم) (پروانه
شه رحى نه وه وى له سه ر سه حیحى موسلیم ج ۱۱ ص ۱۰۴ و مرگپر)
سه عیدى كورى موسه ییب {ره زا وه لپه}: ده فه رموى: دوو برا
كه له پووړى كیان له نیواندا هه بوو، یه كى كیان به وى تریانى گوت: با به شی

بکهین، نهویش گوتی: نهگەر جاریکی تر داوای مال بهشکردنم لیبکهی
 هەرچی مالم ههیه نهزری کا بهی! عومهریش (رهزاه خواه لیبه) پیی
 فهرموو: کهعبه ههوهجیی به مالی تو نیه، کهفهارهتی سویندهکهت
 بدهو قسه لهگهل براکهتا بکه بو خوم له پیغهمبهرم بیست دهیفههرموو:
 سویندت ناکهوئ، وه نهزکردنی گوناوه نهزکردنی برینی رشتهی
 خرمایهتیو نهزکردنی شتی کههی تو نهی دانامهزین (تاج/ ۳ ل -
 ۳۴۰) شتی وا له عانیشهو نومو و سهلهمهو سهفیهو نیبنو عههباس و
 نیبنو عومهر و نهبو هورهیره وهگیراودهتهوه (رهزاه خواه له مهبویان به) وه
 کهسیش راجیایی لهگهلاندا دهرنهبرپوه، رافیعی (رهههته خواه لیبه) نهمهی
 به دروست داناوه، وه کومه لیکیش به نیجکاری سهلماندوو یانه، چونکه
 نهه جوړه گوتهیه له مهبهستا سوینده.

سییهه: کابرا خوئ سهرپشکه دهتوانئ نهوه جیبهجئ بکا که له
 نهستوی گرتووه، دهتوانئ تهنیا کهفارهتی سویند بداو بهس، چونکه نهه
 مهسهلهیه له لایهکهوه له نهز دهجئ و له لایهکهوه له سویند دهجئ،
 وهک له سهرهتای نهه زنجیرهیهوه روون کرایهوه، ههندي له شیوهکاری
 نهه مهسهلهیه پیی دهگوترئ: نهزری رقهبهری، واته: نهزری (لجاج)
 وهک نهوه که بلئ: نهگەر قسهه لهگهل فیساره کهسکرد، یا چوومه مالی،
 یا بلئ: نهگەر نهرویشتم بو سهفهه یا نهگەر چووم بو سهفهه، یا شتی
 ناوا بلئ، نهزربئ له سهرم دوو مانگ بهروژووبم، یا دوو رکات نوئز بو
 خودا بکهه، یا خیرئ بکهه، یا ههجئ بکهه، یا شتی ناوا له نهستو
 بگرئ و له پاشا نهز پئوه بهستراوهکه بکات. بهلام نهگەر کهسئ بلئ:
 نهگەر خودا نهخوشهکهمی چاک کردهوه مهئ بکهه بهخیر نهوه

له بهشی نه زری (تبرر)، واته نه زری چا که کاری، یا نه زری دلخواز: نه گهر که سئ بلن: نه گهر نهو شته بکه نه زری له سهرم که فارتهی سویندی بدهم، نهو به بی راجیایی ده بی که فارتهی سویند بدا، چونکه نه زری له سهرم که واده و که فارتهی سویند یه ک شتن.

۳۸۱) سویندی بیبایه خ (لغو الیمین):

سویندی بیبایه خ هیچی لیډروست نابیت، خودایش له سهری مو حاسه بهی سویند خوره که نا کا. شیوهی نه سوینده وه که نهو که سئ به بی نیازی دل به سهرده میدادی و ده لی: نه به خودا وانییه، بهرئ به خودا وایه، به تایبه تی له کاتی تورپی و په له پهل و گهرمبوونی گو فتو گوډا، که زورتر مرو ف لهم کاتانه دا نا گای له سهر و بهری قسه ی خوی نییه. نه سوینده نه سویندی پی داده مه زری نه که فارتهی هه یه. به پی نه به لکه یه: عانیسه (ره زاه خواه لیبه) فهرمووی: نه نه نایه ته: {لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي} له شانی نهو که سانه دا هاتوته خواره وه که له کاتی گو فتو گوډا به سهر ده میانادی و به سهر زارمکی ده لی: نه به خودا وانییه، بهرئ به خودا وایه. (بوخاری) ثیبو عه بباسیش (ره زاه خواهان لیبه) فهرمووده یه کی وه که نه مه ی عانیسه ی هه یه. له پایه ی نه مه دایه نهو هیش که به یه وی بلن: به خوا نه ریمان نهو دی کردووه، له باتی نهو زمانی ته ته له بکا و بلن به خوا کامه ران نهو دی کردووه.

نه گهر که سئ گووتی: نه گهر نهو شته م کرد به جووله که به یابه گا وریم، یا له خوا یا له پیغه مبه ر یا له ئاینی ئیسلام بی به ریم، یا

بىۋەش بە، يا بەشم بە ئىسلامەۋە نەبىت ئەۋە نابى بە سوۋىند، نە
كەفارتى ھەيەۋ نە سوۋىندى دەكەۋى. چۈنكە ناۋى خوداۋ نىشانەى
خوداى تىادا نىيە. سوۋىند بە نىشانەيى لە نىشانەكانى خودا ۋەك ئەۋە
بلى: بە گەۋرەيى خودا، بە فەرمايشتى خوا، بە توانايى خودا، بە
زانستى خوا، بە خواست و ويستى خوا. ۋەكى تىرىش ئەم جۆرە ئاخاۋتنە
كە بلى لە جىي ئاگر پەرستىم ئەگەر ئەۋە بىكەم ھەرەمە، جا ئەگەر
مەبەستى دوورخستىنەۋەى خۇى بى لەگردنى ئەۋە كارە ئەۋە پىي كافر
نابى، بەلام ئەگەر مەبەستى رازى بوون بەۋە مىللەتە يا بەۋە كفرە بى
لەكاتى گردنىدا ئەۋە دەستبەجى بە گوتنى ئەم جۆرە قسەيە بى برۋا
دەبىۋە فرى بەسەر ئىسلامەۋە نامىنى، لەبەرئەۋە دەبىۋە يەكسەر بلى:
(لا اله الا الله و محمد رسول الله) ۋە داۋاى لىبووردن لە خودا بىكا،
ھەرۋەك پىۋىستە تەۋبەشى لى بىكا، چۈنكە پەشىمان بوونەۋەۋە تەۋبە
کردن لە ھەموۋ قسەيەكى نادرووست پىۋىستە.

بىزانە:

سوۋرگە (مەدار) سوۋىند كەۋتن و سوۋىند نەكەۋتن دەگەرپىتەۋە
بۇ خوازەى ئەۋە گفەتەى كە سوۋىندەكە پەيۋەندى پىۋەى ھەيە. جا ئەگەر
سوۋىندى خوارد لە فىسارنادا، يا شتى پى نافرۇشى، يا ئەۋە شتەى لى
ناكرى، دەتۋانى جىدار (ۋەكىل) بگرى ھەتا ئەۋە نىشانە بىكا، ۋە بەۋە
سوۋىندى ناكەۋى، چۈنكە خوازە (موقتەزا) قسەكەى ئەۋەيە كە خودى
خۇى ئەۋە ئىشە نەكا، ۋە لە راستىدا خۇيشى نەيكردوۋە جىدارەكەى
كردوۋىتەى. بەلى ئەگەر مەبەستى واتاى مەجازى بىۋە سوۋىند لەسەر

نەوۈ بخوا كە نەو شتە نابى بېى به ملكى نەو نەوۈ سوئندى دەكەوئ ،
خوای خوئ بىكرئ يان كەسىكى تر بوئ بكرئ، چونكە خوئ كارمكەى
لە خوئ گران كردوۈه. نەگەر سوئندى لەسەر وو شت خوارد، وه
يەككىيانى كرد، بەوۈ سوئندى ناكەوئ، چونكە سوئند لەسەر خوراۈمكە
بەتەواۈى نەكراۈه، ھەروەك چۆن سوئند بخوا كە نەو دوو كولېرمەى
ناخوا، نەگەر يەككىيان بخوا سوئندى ناكەوئ. لەسەر نەم پېومرە
مەسەلەى ترى لەم بابەتە زۆر ھەل دەكرئ.

٣٨٢) كەفارەتى سوئند:

كەفارت وشەيەكى عەرەبىيە لە زمانا واتە: دابۆشىن و پەردە،
بۆيە بە كەفارتى گوناھيش دەگوترئ كەفارت چونكە گوناھەكە
دادەپۆشئ، بەھەمان واتا بە كافرىش دەگوترئ كافر، چونكە نىعمەتى
خوداى خوئ ھەشاردەداۈ لە ژيەر پەردەى بېباۈمپىدا دەيشارىتەۈه، كە
نەو نىعمەتە ھەشاردراۈه برىتييە لە باۈەر بەخودا، كە سەرچەشمەى
گشت خوئى و نازو نىعمەت و بەھرەيەكە.

جا ھەركاتئ كەسئ سوئندى كەوت پېويستە لەسەرى كەفارت بدا
چونكە زاتى مەزن دەفەرموئ: {ذَلِكَ كَفَّارَةٌ لِّإِيمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ
وَاحْفَظُوا - سورة المائدة - ٨٩/٥} . كەفارتى سوئند لە سەرەتاۈه
سوئند كەوتوو سەرپشكە لە كردنى يەكئ لەم سئ شتەى كەلەم ئايەتەدا
باس كراۈن: {فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ

أَمْلِيكُمْ أَوْ كَسْنُوهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ - سورة المائدة - ٨٩/٥ {
 (واتە: كەفارتى سۆيىندى دامەزراو كاتى كە شكانتان ئەوھىيە خۇراكى دە
 مسكىن بىدەن لە ميانەى ئەو خواردەمەنيىيەى كە دەيدەن بە خىزانى
 خۇتان، يا بەرگى دە مسكىن بىدەن لە ميانەى ئەو جىلو بەرگەى كە
 دەيكەن بۇ خىزانى خۇتان يا بەندەيى ئازاد بكەن) جا ئەگەر سۆيىند
 كەوتوو تواناي يەككى لەم سى شتەى نەبوو پىويستە سى رۆژ بەرپۆژوو
 بىت، وە مەرج نىيە ئەو رۆژانەيش لەسەر يەك بن، بەلام سوننەتە،
 ئەمەيە كە دەلەين: كەفارت لەسەرەتاو سەرپشكىيەو لە كۆتاو
 رىزليگرتنە، بەلام دروست نىيە نانى پىنج كەس بدا لەگەل بەرگى
 پىنج كەسدا يان نيوبەندە ئازاد بكا لەگەل كردنى بەرگى پىنج
 كەسا، چونكە خودا كىردووينى بە سەرپشك لە نيوانى سى شتدا، دەى
 ئەگەر شتى وا بىريار بەدەين شتەگان دەبن بە جوار، واتە: كەفارتەكە
 نابى لە دوو جۆر لەم سى جۆرە بى، چونكە شتى وا بە پىچەوانەى
 دەقى ئايەتەكەيە. مەرجى ئەو بەندەيە كە بۇ كەفارتى سۆيىند ئازاد
 دەكرى وەك مەرجى بەندەى كەفارتى ظيھار وايە. مەرجى خۇراك
 دانىش ئەوھىيە ھەر ھەزارەى موددى لە دانەويڭەى شتى كەلە زياترى
 پىبىزىوى شوپنى كابرابى، ھەرچىش ناوى جىلو بەرگ بى دەست دەدا بۇ
 كەفارتى سۆيىند، وەك كىراس و كەواو دەرپى و پىشتىن و مېزىرو جىبەو
 سەرپۆش، چونكە خوداى ياسادانەر ناوى جىلو بەرگى بە رەھايى
 ھىناو، لەبەرئەوھ ئەوھى پىي بگوترى پۆشاك بۇ كەفارتى سۆيىند
 دەست دەدات، دەى ئەمانەيش ھەموويان بەر پۆشاك دەكەون.

نه گهر که سئ سویندی خوارد شتئ نه کا له پاشا له بیرى نه بوو که سویندی خواردووو نه وشته ی کرد نه وه رای دروست نه ویه که سویندی ناکه وئ، به پیی فهرمایشتی زاتی مه زن: {وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ - سورة الأحزاب - ۵/۳۳} هه روا به پیی نه فهرمووده یه (درووده خواه له سه ربنا): خودا له بهر خاتری من له سئ کاری نه ته وه که م چاو پووشی ده کا: له هه له وه له بیر چوون و له شتئ به زور پیان بکری. ده ی سویندیش بهر نه م گشتایه تیه ده که وئ.

۳۸۳) بریاری نه زر (فووتوو):

نه زر له زمانی عه ره با واته: به لئین یا هه ره شه، له شهرعا به لئینی باشه نه ک خراپ، ماوه ردی ده فهرموئ: بریتیه له نه ستو گرتنی کردنی چاکه یی که له خویدا به پیی بنه مای شهرع پیویست نه بی. سهر به لگه ی نه م باسه نه م ئایه ته یه: {يُوفُونَ بِالْأَدْرِ - سورة الإنسان ۷/} (واته: وهفا به نه زر ده که ن) وه نه م فهرمووده یشه که ده فهرموئ (درووده خواه له سه ربنا): که سئ نه زری کرد که فهرمان بهری خودا بکا نه وه با نه زره که ی به جئ بیئ، وه که سئ نه زری کرد که بی گوئی خودا بکا نه وه با نافه رمانی خودا نه کاو نه زره که ی نه باته سهر (بوخاری و که سانی تر گیراویانه ته وه).

راجیایی هه یه له بریاری نه زردا، گوتراوه: ناباشه، گوتراویشه: خیریکی چاکه و حه لاله.

۳۸۴) نەزىر دوو بەشى ھەيە:

۱) نەزىرى رىقەبەرى، يا نەزىرى كەللەرهقى (لجاج) ئەمە لە بېشەوہ رابورد.

۲) نەزىرى دىلخواز، يا نەزىرى چاگەگارى (تېرر) ئەم بەشە دوو جوړى ھەيە:

يەكەم: پېي دەگوترئ نەزىرى بەرابەرى پاداش، كە برىتييە لەوہ نەزىرگەر خېرىك بگريته ئەستوى خوى و بىبەستى بە دەستكەوتنى دەستكەوتىكەوہ، يا بىبەستى بە رىزگار بوونەوہ لە مەينەتى، وەك ئەوہ بلى: ئەگەر خودا نەخۆشەكەمى چاككردهوہ، يا منالېكى پېبەخشىم، يا رىزگارم بوو لەم مەينەتە نەزىرى لەسەرم رۆزوو بگرم، يا نويزئ بگەم، يا خېرى بگەم لەبەر رەزاي خودا، جا ھەركاتى كە نەزىر پېوہ بەستراوہكە ھاتە جى دەبئ نەزىر گراوہكە بكا، ھەر ئەوہندە بەسە كە بلى ئەگەر ئەو شتەم بۆ بوو، يا لەو مەينەتە رىزگارم بوو خېرىكەم لەسەربى، مەرج نىيە كەبلى بۆ خودا، يا لەبەر رەزاي خودا. چونكە خوداي گەورە دمفەرموئ: {وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ - سوره النحل - ۹۱/۱۶} (واتە: ئەي موسولمانەكان! ھەر پەيمان و بەلئىن و نەزىرى دەكەن، بەمەرجئ ئەوہى برپارى كردنى يا نەكردنى دەدەن و لەسەر خۆتانى برپار دەدەن بەپېي ياساي خوابى و لە ناينى نىسلاما دروست بئ بەجىي بەيئىن) ھەروا دمفەرموئ: (ومنهم من عاهد الله لئن آتانا من فضله لنصدقن ولنكونن من الصالحين - تەوبە - ۷۵/۹) جارى ژنى لە پاپۆرىكا لە دەريادا نەزىرى ئەوہ دىكا: ئەگەر

خودای گهوره رزگاری بکا مانگئ بهرؤژووئی، کاتئ رزگاری بوو
رؤژوومکه ناگرئ ههتا دهمرئ، جا کچهکهی یا خوشکهکهی دیته
خرمهتی ههزمتو حالهکهی عهرز دهکا، پیغه مبهه (درووده خواوه لهسه ره)
فهرمانی پیکرد که خوی رؤژووه نهزر گراوهکهی بؤ بگرئ. (ئه بو داود/
نه سائی).

دووهم: ئه وهیه که نهزر کهر خیرئ بگریته ئه ستوی خوی به بی
به ستنی به هیج مهر جیکه وه، وهک که سئ بلی: نه زربئ له سهرم دوو
رکات نوئژ بوخدا بکه، یا سئ رؤژ بهرؤژوویم، یا بهندهی نازاد بکه،
یا دوو جزم قورئان بخوینم، لهه جوره دا دوو فهرمایشت ههیه رای
دامه زراو (راجح) ئه وهیه که ئهه جوره دیش وهک جوری په کهه ده بی
جی به جی بکرئ چونکه ئهه فهرموودهیه به ره های فهرمانی دهکا به
جی به جی کردنی گشت نه زریکی دروست: (که سئ نه زری کرد که
فهرمانبه ری خودا بکا.... تاد) گوتراویشه: مهرج نییه که ئهه جوری
دووهمه جی به جی بکرئ، چونکه به خورایی و بی به رانبه ره، وهک چوئ
گریدانه بی به رابه رهکان وهک به خشین و دیاری ههتا وهر نه گیرین مهرج
نییه جی به جی بکرین. هه رکاتئ به ره های گوتی نه زر بی ئه وه بکهه وه
ئه ندازه ی نه زر گراوهکهی دیاری نه کرد، وهک ئه وه بلی نه زربئ له سهرم
خیرئ بکهه یان رؤژوو بگرم، ئه وه به وهی بی بگوتری خیر کردن با زور
که میش بی، یا رؤژوو گرتن بایهک رؤژیش بی نه زره کهی جی به جی
ده بی، که هه ره تیشی له سهر نییه.

۳۸۵) نه زړگردنی گوناوه دانامه زری:

نه زړگردنی نافه رمانی خودا، وهك نه وه بلئی نه زربئی له سهرم باده بنوښم، دروست نیه، چونكه دهغه رموی (مرویده خواه له سهرېږي): (ههر كه سئ نه زری كرد كه بئ فهرمانی خودا بكا با نه زړه كه ی جئ به جئ نه كا). (موسلیم/ بوخاری) دهی نه گهر كه نه زړ بكا كه سئ مهی بخواته وه یا داوینپیسی بكا یا كه سئ بكوژی، یا به بئ دهست نوږز نوږز بكا نه وه نابئ نه زړه كه ی جئ به جئ بكا، به لكوو جئ به جئ كردنی نادروسته و تاوانه، وه له سهر رای بیگومانی جه ماوهری زانایان كه فارمیتشی له سهر نییه.

۳۸۶) نه زړكردن كردنی یا نه كردنی شتی رهوا دانامه زری:

مه به ست له رهوا موباحه، كه سئ كاریكه كردن و نه كردنی چونیهك بئ، وهك خواردن و خواردنه وه و خهوتن و راوستان و دانیشن، هم جوړه كارانه له بهر چاو شیرین نه كراون، جا خواي نه كردنیان نه زړ بكا، وهك نه وه بلئی: نه زړ بئ هه نار نه خوځم، یا كردنیان نه زړ بكا وهك نه وه بلئی: نه زړ بئ قاوه بخوځم، نه زړه كه یان دانامه زری، چونكه هم جوړه شتانه په رستن نین و نابن به مایه ی نریك بوونه وه له خوا، له بهر نه وه پش جارئ خوښه ویست (مرویده خواه له سهرېږي) وتاری ددها، پیاوړی دی له بهر هه تاوه كه راوستان بوو، پرسى: بوچی نه و پیاوه وا رهق راوستانه؟ عه رزیان كرد: نه وه نه بو نیسرائیله، ناھ (نه زړ) ی كردووه كه به پیوه له بهر خوړ رهق راوستانه و دانه نیشی و نه چپته بهر سیبهر و قسه نه كاو

لە ھەمانكاتدا بەرۋژووش بىت. فەرموۋى (دروودە خواھ لەسەربە): فەرمىنى پېيكەو لەزمانى منەوہ پېى بلى: كە قسەبكاو بچىتە بن سىبەرو دابنىشى بەلام رۋژوۋەكەى تەواو بكا (ش/ تاج/ ۲ - ۳۲۹).

ئەگەر كەسى ئاھ (نەزر) بكا كە لەگەل مروفدا قسە نەكا، نەزرەكەى دانامەزى، چونكە شتى وا نارەوايە، لەبەر ئەوہ كافارەتیشى نىہ. لە بوخارى شەرىفدا دەفەرمۇ: ژنى بە خامۇشى خەرىكى حەج بوو، ئەبو بەكرى سەدىق (رەزائە خواھ لىبە) پېى فەرموو: قسە بكە شتى وا نارەوايە. ھەروەھا ئەگەر كەسى مۇمى يا چىرايى نەزر بكا كە لەسەر گۆرۈ بگرۈ دانامەزى، چونكە پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) نەيى لە شتى واتە: دەكاو دەفەرمۇ: نەفرىن و لەعنەتى خودا لەو ژنانەبى كە دەچن بۆ سەردانى سەر قەبران و لەوى دەپكەن بە بى شەرى و شىن و شەپۆرو ناشوگرى، وە نەفرەت و لەعنەتى خودا لەو كەسانەيش بى كە مزگەوت لەسەر گۆرۈ دروست دەكەن، وە لەو كەسانەيش بى كە چىراى لەسەر دادەنىن! (د/ ت/ ن/ بەرشتەيەكى دروست) لەعنەت واتە: بى بەشبوون لە رەحمەت و مېرەبانى خودا (تكايە بۆ باسى سۆيىندو نەزر بىروانە تاج بەرگى سى لاپەرە ۳۲۲ ھەتا لاپەرە ۳۵۰ - وەرگىر).

۳۸۷) باسى دادومرى (القضاء):

دادومرى بە عەرەبى پېى دەگوترى: قضاء، ئەم وشەيە لە عەرەبىدا بە زۆر واتا ھاتوۋە دادومرى نىمچە نىزىكىيەكى لەگەل زوربەى ئەم واتاينەدا ھەيە. وەك:

(۱) به واتا دروستکردنی شت بهقایمی و توندوتۆلی و لیبونهوه لئی.

(۲) به واتا پیویستکردن، بهم واتایهیه که یهزدانی پاك دمهفرموی: {وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ - سورة الإسراء - ۲۳/۱۷} چونکه دادومر برپارهکه پیویست دهکاو برپاری پیویست دمهسپینی بهسهر لایهنی دۆراودا. سهر بهلگهی رهوایی دادومری نامه‌ی خوداو ریگهی رههبرو یهکگرتنی نهتهوه. قورئان دمهفرموی: {وَأَن اخْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ - سورة المائدة - ۴۹/۵} واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویستا! له نیوانی خه‌لکا به‌پی‌ی نه‌م دستووره جوانه که خودا ناردوویه‌تی بۆ تو به سرووش حوکم و دادومری بکه (وه دمهفرموی: {وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ - سورة النساء - ۵۸/۴} واته: ههرکاتی دادومریتان کرد له نیوانی مه‌ردومدا به‌هه‌ق به عه‌دالته دادومری بکه‌ن. له سوننه‌تیشدا خوشه‌ویست (مه‌روبه‌ه خواه له‌سهره‌ب): دمهفرموی: دادپرس نه‌گهر تی‌کۆشی و باش وردببیته‌وه بۆ گه‌یشتن به هه‌ق له مه‌سه‌له‌که‌داو ئینجا برپاره‌که دهرکا نه‌وه له‌م بارودۆخه‌دا نه‌گهر برپاره‌که‌ی دمری ده‌کا راست و دروست بوو رووی راستی پی‌کا نه‌وه دوو پاداشی باشی بۆ هه‌یه، به‌لام نه‌گهر برپاره‌که‌ی هه‌له‌ بوو نه‌وه یه‌ک پاداشی باشی بۆ هه‌یه، چونکه له گه‌ران به شوین رووی راستی مه‌سه‌له‌که‌دا درییگی نه‌کردوو (شه‌یخان) دیسان دمهفرموی (مه‌روبه‌ه خواه له‌سهره‌ب): کاتی دادومر له دادگا دمه‌دنیشتی دوو فریشته دینه خواره‌وه بۆ لای و ریگهی راستی نیشان دمه‌دن و هۆکاری سه‌رکه‌وتنی بۆ ده‌سازین، به مه‌رجی ناهه‌قی نه‌کا، ده‌نا ههر که ده‌ستی کرد به بی دادی گورج سه‌رده‌که‌ونه‌وه به‌جیی دمه‌یلان! (به‌یهه‌قی).

نهمه گشتی دهرهق بهو دادومره وایه که شارمزی دادومری بیو
زانا بی به برپارهکان، بهلام دادومری نهزانو بهدکارو بهرتیلخورو
ناههقیکار نهوه وهک پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهرېږي) برپاری داوه دهسته
چیلای ناگری دۆزهخه. بهپئی نهم فهرموودهپیهی (مرووده خواه لهسهرېږي):
دادومرهکان سی دهستن: دهستهیهکیان وان له بهههشتداو دوو
دهستهیان وان له دۆزهخدا، دهستهی بهههشتی نهو داومرانهن که دوو
نیشانهی باشیان تیادا ههیه:

یهکههم: ههقناسو و شارمزی بابتهی دادومرین.

دووهم: وهک ههقهکه دمرانن رمفتاریشی پی دهکهن!

دهستهی دۆزهخیش دوو تاقمن.

یهکههم تاقم: دادومریکه ههقناسه بهلام بهههق کار ناکا.

دووهم تاقم: داومریکی نهزانی نهشارمزایه به نهزانی له نیوانی

خهڼکا دمرانی، نهم دوو تاقمه جیگهیان دۆزهخه (د/ت/تاج/ل- ۳- ۲۰۳)
دیشان دهفهرموئ (مرووده خواه لهسهرېږي): ههرکهسی بوو به قازی، به نهزانی
برپاری دمدا دهستهی دۆزهخه، ههرکهسی بوو به قازی به ناپهوا برپاری
دمدا له دهستهی دۆزهخه، ههرکهسی بوو به قازی، له ههمان کاتا
قازییهکی زانا بوو، هاوکات لهگهڼ نهوهیشدا ههقههرومرو دادپهرومرو
بوو، نهو جا له قیامهتدا خواخواپهتی دادومرییهکهی سهروبهدمرچیو
نهمسوودی ههبی بۆیو نه زیان، سا بهلکوو بهبی وهیی رزگاری بی له
ئوبالی. (ئیبنو حهبان له سهحیحی خؤیدا گیراویهتهوه).

زاناکان دمه‌رموون: هه‌رکه‌سی داومری له شانی دانه‌بی دروست نیه بی به دادومر، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر بیشبی به دادومر تاوانباره، هه‌ر برپاری دهرکا دانامه‌زری، خوای برپاره‌گه‌ی راست بی یا ناراست بی، چونکه پیکانی رووی راستی به ریکه‌وتو به ته‌قله‌ی مامه‌ همه، ده‌گه‌رو بایه‌خی نیه، چونکه له بنه‌مایه‌کی ره‌وای یاساییه‌وه سه‌رچه‌شمه هه‌ل ناگری! له‌به‌ر نه‌وه هه‌ر برپاری دهرکا پی تاوانبار ده‌بی، وه برپاره‌کانی هیچی دانامه‌زری و گشتیان هه‌لوه‌شاو ده‌بن، به‌پی فه‌رمایشتی زاتی مه‌زن: { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ۴۳/۱۶ } واته: هه‌ر شتی که خوتان سه‌رتان لیی دهرناچی و لیی نازانن له پسه‌پورانی زانای شارمه‌زای نه‌و بابه‌ته به‌رسن.

۳۸۸) نیشانه‌کانی دادومر (قازی):

وه‌ک رابورد له پیشه‌وه که‌سی داومری له باردا نه‌بی ناره‌وایه بکری به دادومر، بو خۆشی ناره‌وایه که کاری وا هه‌بوول بکا، دروست نیه که داوای بکا، به‌پی نه‌و به‌لگه‌و فه‌رموودانه‌ی که توژی له‌مه‌وپیش رابوردن.

هه‌رکه‌سی نه‌م مه‌رجانه‌ی تیا‌دابی ده‌ست ده‌دا بو داومری.

یه‌گه‌م: موسولمان بی، له‌به‌ر نه‌وه دروست نیه بی‌پروا بکری به دادومر (قازی) خوای له‌سه‌ر موسولمانان، خوای له‌سه‌ر ناموسولمانان. چونکه دادومری سه‌روهرییه، سه‌روهریش له بی‌پروا ناوه‌شینه‌وه.

جارى ئەبو موسسا نوسەرىكى نەصرانى (گاورى) دانابوو، غومەر (رەزەم غوام لېنە) پىادا ھەلشاخاۋ ئەوجا فەرموۋى: ئەوان خودا دوورى خستوونەتەۋە، دەى ئىۋە نىزىكىيان مەخەنەۋە، ئەوان خودا تىرۋى كىردوون دەى ئىۋە رىزىيان ئى مەگىرن، ئەوان خودا بە گىزىكارو ناپاكى داناون، نابى ئىۋە بە ئەمىندارىيان دابىنن، ھۆى ئەۋەى كە من رىگەتان پى نادەم كە خاۋەن نامەگان بىكەن بە كاربەدەستو كارى گىرنگى دەۋلەتەيان پى بىسپىرن دەگەرپتەۋە بۇ ئەۋە كە ئەمانە بەرتىل بە ھەلەل دادەننن و بەرتىلخۆرن.

دوۋەم: رەسىدە ھۆشياربى، چۈنكە منال و شىت قەسەيان بۇ خۇيان كارناكا، بىرپارىيان بۇ خۇيان و لەسەر خۇيان بايەخى نىە. ئىتر بۇ كەسىكى تر چۇن بايەخى دەبى؟!

بىزان:

لەگەل ھۆشيارىدا ئەم شتانەى تىرىش رەچاۋ دەگىرن: دەبى زىرو زىرنگو زەمىن رۇشن وورىابى، ھەپۇلەو ساۋىلكەو گىلۈكە نەبى، ھەتا بەزىرەكى خۇى بتوانى بىچىتە بىنج و بىنەۋانى كارەكەو پەى بە بىرپارەگان بباۋ چارەسەرى كىشەو بەرەگان بدۇزىتەۋە.

سىيەم: نازادى، چۈنكە بەندە خۇى ناتەۋاۋە، دەسلاتى بەسەر خوۋدى خۇيدا نىەو خۇى سەرۋەرى خۇى نىە، دىيارە دەسلاتى بەسەر كەسىكى تردا باشتى ناشكى.

چوارهم: دادپهرومربئ، چونکه بهدکار - واته: فاسق - ریځه‌ی پی نادری که سهرپهرشتی و سهره‌وکاری مالی کوری خو‌ی بکا، له‌گه‌ل نه‌و گشته دلسوزیه‌ی بوی، نیتړ چو‌ن ریځه‌ی پی ددری که سهره‌وکاری سهروما‌ل و نامووسی کهسانی بیانی بکا؟

پینځهم: نیرینه‌ی، به‌پیی نایه‌تی: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى - سورة النساء - ۳۴/۴} واته: پیاوان سهرگه‌وره‌ی ژنانن و سهرپهرشتن به سهریانه‌وه.

به‌پیی نه‌م فه‌موودمیه‌یش که پیځه‌مبهر (دروېده خواه له‌سهرېښ) ددغه‌رموی: گه‌ل که‌سهر گه‌وره‌یی و سهرومری خو‌یان بسپیرن به ژنی قه‌مت سهر ناکه‌ون. (د/ ب/ ت/ ج/ ۲ ل - ۲۰۱ حاکمیش گپراویه‌ته‌وه و ددغه‌رموی: به‌پیی مهرجی هه‌ردو و پیره).

شه‌شهم: دهبئ شاره‌زای برپاره‌گانی شهرع بی و شهرع‌زانیکی باشبی و به لایه‌نی که‌مه‌وه ناگای له‌و نایه‌ت و هه‌دیشانه هه‌بی که په‌یوه‌ندیان به برپاره‌گانه‌وه هه‌یه، که‌سئ که شاره‌زاییه‌کی باشی له‌وه نه‌بی ناکری به داوهر به‌پیی نایه‌تی: {وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ - سورة الإسراء - ۳۶/۱۷} واته: مه‌که‌ومره شوینی شتی که لی‌ی نازانی و عیلمت پی‌ی نیه‌و له‌ه پسپوری تو‌ نیه‌) هه‌روا به‌پیی فه‌رمووده‌که‌ی پیځه‌مبهریش (دروېده خواه له‌سهرېښ): دادوهرمان سئ ده‌سته‌ن.. که له سهره‌تای باسی دادوهریدا رابورد. له‌بهر نه‌وه‌یش چونکه نه‌زان به که‌لکی نه‌وه نایه‌ت، که فه‌تو‌ابدا، نیتړ چو‌ن به‌که‌لکی دادوهری دی، که نی‌شی سهره‌کی نه‌وه‌یه برپار دهریکا.

جهوتهم: دهبي له گفتوگوۍ عمره بيداو له زمانى عمره بيداو له ريزمان و زمانه وانى عمره بيداو شارمزاو پسپوړې، چونكه نه گهر وا نه بې شرمزايى ته و اوۍ له قورئان و سوننه تدا نابې كه سهرچاوهۍ شهرېعه تن و همدوو لاشيان به عمره بين.

هه شتم: دهبي چاوساغ و بيسه رو بينابې، چونكه كهر گوڼى له قسه نيه، نازانې كابرې بې له كارمكه دهنې يا حاشاى لې دهكا، كوږيش نازانې كې داواكارم و كې داوا ليكراوه.

نويه: دهبي روښن بېرو ورياو هوښياربې، دادومرى پياوۍ خوړلو گيل دانامه زرى، نيتړ خواى گيلۍ و خوږييه كهۍ زكماك بې، به هوۍ نه خوښو پېرى و خوړپه و شتى واوه تووشى بيتي كچوون بووبې.

دهيه: دهبي گوڼاو قسه كه ربې، چونكه لال تواناى چي به جيكردنې برپاره كانى نيه.

۳۸۹) باسى دهستوورو ياساو نه ريتى دادوهرى

(آداب القضاء):

بزانه:

دادومرى كومه لې دهستوورى جوانى هه يه، وهك: نه وه جيگهۍ دانېشتنى داومر له ناومراستى شارابې، چونكه نه وه بو هه موان چونيه كه و نيشانهۍ دادپه رومريه و يه كسانى دهگه يه نې، وهك نه وه كاتې كه قازى دامه زرا مه جليسه كهۍ له جيگه يه كې گوشادو به ريند ابې، نه بادا

نامادهبوانی کۆږهکه تووشی نازارو سهخهتهی ببن، وهک نهوه به پئی کاتو شوین مهجلیسهکهی به دمرهوه بیو ناشکراو لهبهر چاوبیو بو نهو رۆژو سهردهمه دهست بدا، ههتا بهپئی کاتو سات ناشناو ناشنا جیگهو ریگهی بزانیو لهکاتی پیویستدا بو دادومری برۆن بو خزمهتی لهبهر نهه فهرموودمیهیش که پیغهمبهر (مرووه خواه لهسهربن) دهفهرموی: ههرکهسی خودا فرمانیکی له کاروباری موسولمانان پیسپارد وه دمرگای خۆی له ههزاران و داماووان و خاوون نیش و کار دابخا، بی گومان که خودایش دمرگاگانی خۆی له رووی ههژاری و نیش و کاری نهودا دادهخا. (د/ت/ تاج/ ۲ ل/ ۲۸۸) وهک نهوه جیگهکه فینک بی، نه ساردبی نه گهرم، دوو کهلو تۆزی نهبی، باش نیه دادومر دمرکهوان و پهردمداری ههبی، مهگهر لهبهر پیویستی، نهگهر دمرکهوان، یا پهردمدار (حاجب)ی ههبوو پیویسته پیاویکی دهمو دهستو دامهن پاکبیو دادپهرومربییو نهمینداربیو قهلهمیکی ریکی ههبی، گهورهو بچووک بزانیو ئارمزوو پههست دهبی، رهفتاری میانهبی، نه زۆر هارو هاج بیو نه زۆر نهرمو شلیشیبی، مامناومندی بی. ناباشه قازی (واته: دادومر) کۆری دادومری له مزگهوتا ببهستی، چونکه سکالو دادگاییکردن قهرو برهی تیادا دهبی، وا دهبی ناههتی بینویژو بیرواو شیتو نهه جوړه کهسانه نامادهی کۆری دهبن، مزگهوتیش جیگهی شتی واو شوینی نهه جوړه کهسانه نیه. گوتراویشه: دادومریکردن لهناو مزگهوتدا ناباشی (کهراههت)ی نیه، ههرهوهک چۆن قورنانخویندن و دهورکردنهوهی زانسته ئیسلامیهکان و فهتوادان لهناو مزگهوتا ناباشییان نیه.

پېښو ته ههردوو هاوداوا:

بهیهك چاوه ماشا بكرين له راستيدا پايه دودورې بۇ نهوه دانراوه كه عدالت پايه دار بى، دهى هر كاتى دادور لارى لهوه ههبوو نهوه بى دودورې و ناههقى دهكا، له بهر نهوه دهبى دادور جياوازي نه خا نه نيوانى نهوه كه سانهدا كه بۇ دادكا كردن دىن بۇلاى، دهبى له جىگه دا يهكسان بن، نابى يهكيكيان زياتر لهوى تريان نزيك بكاتهوه، نابى لهگهڼ يهكيكيان رووخوشبى و لهگهڼ نهوى تريان مؤن و گرژبى، نابى به ناماژه يهكيكيان تى بگهيهن، يا چپه و سرتى لهگهڼدا بكا، نابى ماموستايى بۇ داواكار يا بۇ داوالىكراو بكاو فيريان بكا كه چى باشه بۇيان، به كوردى پتهى كورت و پوخت: له هيچ شتيكا باوى كهسيان نه دا بهسهر كهسياندا. يهزدانى پاك دمفهرموى: { كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ - سورة النساء - ۱۳۵/۴ } واته: نهى كهسانى كه پروادارن! هه ميشه عدالت پهرومربن و كه مهر بۇ خزمهتى عدالت ببهستن).

۳۹۰) بريارى ديارى و بهرتيل:

به بى گومان بهرتيل نادروسته، چونكه له جهشنى خواردنى سامانى مهردومه به نارپهوا، بهرتيل خواردن پيشهى هوزى جووه. چه زهرت (درووه خواه لهسهر بى) دمفهرموى: نه فرينى خودا له بهرتيلدمرو له بهرتيلخور، به تايبهتى لهوانهيان كه له دادكاو دادومريدا بهرتيل بهكار دهينن. (پيشهوا نهحمه دو تيرمىذى گيپراويانه تهوه، تيرمىذى به دروستى داناوه) گفتهى ثيبنو ماجه: له عنهتى خودا لهسهر بهرتيلدمرو

بەرتىلخۆر. ۋا باشە قازى واتە: دادوهر، دەرگای ديارى و دەسەنە لە خۆى داخا، ديارى و دەسەنە لە كەس وەرەنگرئ مەگەر لە كەسئ لە پېش وەرگرتنى پاىەى دادوهریدا ديارى و دەسەنە لە نيوانىندا هەبووبئ، لەبەر دۆستايەتى و خزمایەتى، چونكە پېغەمبەر (ەرۆدە خواە لەسەربە) دەفەرموئ: ديارى كاربەدەست دزى و گزىيە. لە گېرآنەوہیەكا: حەرەمە. (نېمام ئەحمەد)، لە صەحیحەیندا دەفەرموئ: پېغەمبەر (ەرۆدە خواە لەسەربە) پياویكى ئەسەدى كرد بەسەر كارى سەر زەكات، ناوى ئېبنو للوتبىيە بوو، گابرا كە ھاتەوہ گوتى: ئەمە ھى ئیوہیەو ئەمەيش ھى خۆمە بە ديارى بۆم ھاتووە!

جا پېغەمبەر (ەرۆدە خواە لەسەربە) سەرکەوتە سەر دوانگەو راوہستاو ستایش و سوپاسى خودای کردو فەرمووی: ئەمە جى پئ دەلئین! ھەندئ سەرکار ھەن كە دەینیرم بۆ شوئینى كە دیتەوہ دەلئ: ئەمە ھى ئیوہیەو ئەمەيش ھى منە بە ديارى بۆم ھاتووە، جا ئەگەر وایە ئەدى بۆجى لەمالئ بابى یا لە مالئ دايكى دانانىشئت ھەتا بزائى كە ديارى بۆ دئ پانا؟ بەو كەسە كە گيانى منى بەدەستە ئەوہى لە ئیوہ ناخونەك لەم مائە بەدا، كە مالئ دەولتە، وە وەجەپو گووبى لئ بكا، ئەوہ لە رۆزى دوايى دا، ئەو ناخونەكە دەنئ بەنەرەى شانیهوہو دەپھئئى بۆ دیوانى خودا، جا ھەيە كە وشرئكى دزیوہ دەیدا بە قەلاندۆشكانیدا، وشرەكە بەسەرشانیهوہ دەبۆرئئى! وە ھەيە رەشە و لاخى دزیوہ، رەشە و لاخەكە بە كۆلئەوہ دەقۆرئئى، وە ھەيە مەر یا بزنى دزیوہ، جا مەرەكە یا بزەكە بە كۆلئەوہ دەبارئئى و بە تەواوى دەيكەن بەپەندا.

ئىنجا ھەزرىت (دروىدە نەۋائىي ھەمىد) ھەردو دەستى خۇي بەرزەۋەكرد
بە رادەيىۋا، كە بۇ رايى (خال)ى ھەر دوو بىنبالى ۋەردەكەۋت ۋە دوو
جار لەسەر يەك ھەرموۋى: نەى خودايە! نەۋا تۇ ئاگادارى، تۇ بە شاھىت
بە نەۋا مەن پىم راگەياندىن. (تاج/ ۳ ل - ۲۹۶) لە شوپىن ئەمە بۇ كار
بە دەست ۋابى بۇ دادومر زياتر ۋايەۋ ناپەۋا ترە. دادگەرى ۋە لەسەفەى
نەم رى پى نەدانەش ئەۋمىيە ۋەرگرتنى دىارى سەر ەكشش بۇ بى
دادى ۋە ھەرامخۇرى، نەخۋازەلا لە رۇژگارلىكى ۋەك ئەمپۇدا كە رۇژگار
تەۋاۋ خراب بوۋە.

بىزانە :

دىارى بۇ غەيرى كاربەدەستان، ۋەك دىارى ھاۋولالتيان لەناۋ
خۇيانا ئەگەر بۇ مەبەستىكى نادروست بوو، ۋەك لە باربردنى مافى، يا
يارىدەى ستەمكارى، ئەۋە ۋەرگرتنى نادروستەۋ تەكاردنش بۇ شتى ۋا
ناپەۋايە، ناۋەندىار (وسيت) لە نىۋانى بەرتىلدەرو بەرتىلخۇردا، خۋاى
قازى بى يا كەسىكى تربى، ھەروا لە نىۋانى دىارى دەروود يارى ۋەرگردا،
بىرپارەكەى رىك ۋەك بىرپارى ۋەكىل، يا جىدار ۋايە، جا رەنگە ھەندى
بەرتىلدەى يا دىارى بەر مەھانەى رەۋايان ھەبى، چونكە ناچارن كە
بەھەرشىۋەيى بتوانن مافى رەۋاى خۇيان دەست بىخەن، بەلام ناۋەندىار
بە ھىچ جۇرى مافى ئەۋەى نىيە، چونكە ئەگەر بە ۋەكالىەتى
بەرتىلدەرىش لە ھەندى كاتا تاۋانبار نەبى، بە ۋەكالىەتى بەرتىل ۋەگر
لە گشت بارودۇخىكا تاۋانبار دەبى، چونكە ناۋەندىار ۋەك جىدارى
ھەردوۋ لاۋايە. ۋەكى تر ئەگەر دىارى بۇ پەخشى خۇشەۋىستى بوو، يا
بۇ ۋەرگرتنەۋەى مافىكى رەۋا بوو، يا بۇ پىشگىرى لە زولم ۋە زۇرو ستەم

بوو، ئەوۈ لە جۆرى يەكەما كە بۇ پەخشى خۆشەويستی بى سۈننەتە،
لە جۆرى دووۈم سىيەمدا بۇ دياربەر حەرام نىيە بەلام بۇ دياربەرگر
حەرامە.

۳۹۱) لەم دەكاتەدا نابى دادوۋەر بىر يارىدا:

لە دەشۈيىندا بىر ياردان لە لايەن داۋمروۋە باش نىيە: لەكاتى
توۋرەيىدا لەكاتى برسۈيتى توۋنۈيتىدا لەكاتى خەو ئى زپان و
شەۋارەگرتندا، لەكاتى خەم و خەفەتدا، لەكاتى كەيفخۇشى زۇردا،
لەكاتى نەخۇشىدا، لەكاتى تەنگە تاۋبوۋنى سەراۋدا، لەكاتى زۇر بۇ
ھىننى خەۋدا، لە قىرچەي گەرماۋ سەرماي سەختدا. سەر بەلگەي
ئەمانە ھەموو ئەم فەرموۋدەيەتى (مروۋە غۋاۋ لەسەربە): دادپرس لەكاتى
توۋرەيىدا دادگايى كەس نەكا (شەيخان) چونكە ديارە كە مەبەستى
پىغەمبەر (مروۋە غۋاۋ لەسەربە) زاتى توۋرە بوۋن نەبوۋە، بەلگۈۋ مەبەستى
ئەو شەئەزانەيە كە بەھۇي توۋرەبوۋنەۋە پەيدا دەبى، كە مەۋف شېرە
دەكاۋ ھۆش و رەفتارى بۇ ماۋەيەكى ديارى تىك دەداۋ سەرى ئى
دەشۈيىنى. دەى ئەۋانى تىرىش بە پىۋەرى توۋرەيى دەپپۈرۈن، چونكە
ئەۋانىش ۋەك توۋرەيى ژىرىي دەگۈرۈن و سەر ە ھۆش دەشۈيىن.

بىزان:

دادوۋەر بۇي نىيە يەكە لە دوو ھاۋداۋا كە فېرى شتى ۋا بكا كە
زىانى بۇ ئەۋى تىرىان ھەبى، مەگەر لە خودوۋدا، چونكە جەددى
شەرى بەھۇي شوبھەۋ بۇرە گومانەۋە لەكۆل دەكەۋى. ھەروا دروست

نیه بوی ری له شایهت بگری به نیازی نهوه واز له شایهتییه که ی بهیئتی، چونکه شتی وایه نگرینی شایهتی بو دراوه، ههروا دروست نیه له شایهت بخورپی و پیاوه تشاخی، نابئ شایهتییه که سیش قه بوول بکا مه گهر به پیی گشت مهرجه گانی شایهتی که نه مانه:

یه که م: چه سببوونی دادپهرومیری (ثبوت العدالة) که بهوه دهبی: ره سیدمو ژیره نازادو خاومن پیاوهتی و فامیدهی کاروباری دنیاو دینی خوی بی. جا هه رکاتی له لای دادوهر شایهتیکی به دکار (فاسق) شایهتیدا، وه دادوهر به حالی ناگادار بوو، نابئ شایهتییه که ی وهر بگری، چونکه دروست نیه بریاردان به هوئی شایهتی به دکارهوه. ته نیا دهبی شایهتی به دادو هه قانی قه بوول بکاو بهس، ههتا نه گهر هاوداواکانیش به شایهتی به دکار رازیبن نابئ قازی بریاری پی بدا چونکه خودای مهزن دمفه رموی: {وَأَشْهَدُوا ذَوِيْ - سورة الطلاق - ۲/۶۵} واته: شایهتانی هه ققانی دادپهرومیری موسولمان قه بوول بکه ن به شایهت).

دووهم: گومانی لایه نگرینی نه کری، نه وهیش هوئی ژوره:

(۱) دوژمنایهتی، شایهتی دوژمن له سه ر دوژمن وهر ناگیری، نه گهر بو ئیشیکی دنیایی بی، چونکه زاتی مهزن دمفه رموی: {وَأَدْنَى أَنْ لَا تَرْتَابُوا - سورة البقرة - ۲/۲۸۲} واته: به جیهیانی ئم فه رمان و ئاموژگاری و دستوورانه که له م ئایه ته دا باس ده کرین زیاتر دئنیاتان دهکا له وه که تووشی گومان و سه رلیشیوان نه بن. دهی دیاره که دوژمنایهتی به هیژترین هویه بو گومان لی کردن، چونکه پیغه مبه ریش (مروود خواه له سه ربه) دمفه رموی: شایهتی پیاوی ناپاک و ژنی ناپاک و که سی

که داری هددی لی درابی، و، شایهتی کهسی کونه قینی له دلابی، و، شایهتی شیتو، شایهتی کهسی که له بهر ناغایهتی و خفمه تکاری و خزمایهتی جیگه ی گومان بی، شایهتی نه مانه دروست نیه. (نهبو داوود/ تاج - ۳ ل - ۳۰۹).

(۲) سهرو قنگی یه گتری بن، واته: بنه چه و ده چه ی یه گترین، که واته شایهتی باوک بو منالی خوی و بهرو خوار تریش، یا شایهتی منال بو باوک و دایکی خوی و ژوور تریش و درناگیری، چونکه زاتی مه زن دهفرموی: {ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا - سورة البقرة - ۲۸۲/۲} دیاره که بههوی خزمایه تیشه وه گومان کردن پهیدا دهی، چونکه خوشه ویستی هو ی مه یلی زوره. وه کی تریش پیغه مبه (مروود خواه له سرب) دهفرموی: فاطیمه ی کچم پارچه یه که له من، دهی نه وه تا به پیی نه م فهروودیه منال به شیکه له باوک و دایکی، که واته شایهتی منال بو باوک و دایکی، وه ک شایهتی بو خوی بدا وایه.

۳۹۲) بریاردان له سهرو نادیار:

بزانه داوا تۆمار کردن له سهرو مرووی که له پوور گری دیاری نه بی دروسته، ههروا له سهرو منالی سهرو پهرشتیاری نه بی، ههروا له سهرو نادیار بی وهکیل چونکه زاتی مه زن دهفرموی: {فَاَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ - سورة ص - ۳۶/۳۸} نه وه تا به پیی نه م نایه ته خودا فهروان دهکا به داوود پیغه مبه (مروود خواه له سرب) به دروستی به پیی

شهریه‌تی حق دادووری بکا له‌نیوان مه‌ردومداو له حق لانه‌دا،
 نه‌مه‌یش واتای وایه همرچی به شایه‌تو به‌لگه ساخ ببیته‌وه حقه‌وه
 ره‌وایه، که‌واته کارپیکردنی پی‌ویسته به‌پیی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یشی (درووده
 خواه له‌سهره‌به‌) که به‌هیندی ژنی ئه‌بو سوفیانی فه‌رموو: له‌مالی ئه‌بو
 سوفیان ئه‌وه‌نده ببه که به‌شی خۆتو مناله‌کانت بکا (بروانه باسی
 ژباور، زنجیره / ۲۹۰- و مرگپ) چونکه له‌وکاته‌دا که پی‌غه‌مبه‌ر (درووده خواه
 له‌سهره‌به‌) ئه‌م برپاره‌ی دمرکرد، هاو داوای هیند که ئه‌بو سوفیان بوو له‌وئ
 نه‌بوو، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر (درووده خواه له‌سهره‌به‌) هیندی ده‌ناسی و ده‌یزانی که
 ژنی ئه‌بو سوفیانه، ئه‌وه بریتیی ئه‌وه که‌وت که هیند به به‌لگه‌وه شایه‌ت
 بیسه‌لینن که هاوسه‌ری ئه‌وه، ئه‌و رسته‌یه‌ی که حه‌زرت (درووده خواه
 له‌سهره‌به‌) پیی ده‌فه‌رموئ: (ببه) به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه که ئه‌مه دادووری کردنه
 نه‌وه‌ک فه‌توا دمرکردن، چونکه نه‌گه‌ر فه‌توادان بوایه نه‌یدمه‌رموو: (له
 ماله‌که‌ی ببه) ده‌یفه‌رموو: (قه‌یدی نیه نه‌گه‌ر بیبه‌ی) به‌لگه‌یه‌کی تر
 له‌سه‌ر دروستبوونی برپاردان له‌سه‌ر نادیارو دادگاییکردنی ئه‌م
 نه‌مه‌ریه‌: له مه‌سه‌له‌که‌ی (الاسیفع) دا عومه‌ر (ره‌زا خواه لینه‌) جاری داو
 فه‌رمووی: هه‌رکه‌سی قه‌رزی له‌سه‌ر (اسیفعه) با سبه‌ینن بیت بو لاما‌ن،
 چونکه نیمه ماله‌که‌ی دمه‌رۆشین و دابه‌شی ده‌که‌ین به‌سه‌ر نه‌و که‌سانه‌دا
 که قه‌رزیان له سه‌ریه‌تی. اسیفع خۆی له‌و کاته‌دا له‌وئ نه‌بوو. (مالیک
 له - الموطأ - دا گیراویه‌ته‌وه) له کۆتایی ئه‌نه‌ره‌که‌دا ده‌فه‌رموئ:
 دوورین له قه‌رز سه‌ره‌تاکه‌ی خه‌مه، سه‌ره‌نجامه‌که‌ی شه‌رو هه‌رایه.
 وه‌کی تریش دادووری نه‌کردن له‌سه‌ر نادیار دمه‌ن به‌هۆی قه‌هوتانی زۆر
 له مافه‌کان. جاهه‌رکاتی دادپرس برپاری له‌سه‌ر نادیار دمرکرد،

برپیاره‌ک‌ه‌ی جیب‌ه‌جی ده‌ک‌ری، وه نه‌وه‌ی برپیار دراوه ده‌بی به مافیکی
چه‌سپاوی دامه‌زراو له نه‌ستویدا، له ریگه‌ی شهرعه‌وه لیی وهرده‌گیری.

۳۹۳) باسی دابه‌شکردنی مالی تیکه‌ل:

دابه‌شکردنی مالی هاوبه‌ش به نامه‌و ریگه‌ی ره‌ه‌برو یه‌ک‌گرتنی
نه‌ته‌وه چه‌سپاوه‌و ساخ بوته‌وه. زاتی مه‌زن دم‌فرموی: {وَإِذَا حَضَرَ
الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ - سورة النساء - ۸/۴} واته: کاتی که
خزمه‌کانی حازری به‌شکردنی که‌له‌پوور بوون. خوشه‌ویستیش (درووه‌ه‌خواه
له‌س‌رب‌ه‌) دم‌فرموی: شوفعه (واته: به‌شی ها‌به‌شو هاوسا هه‌ل‌گرتنه‌وه) له
هه‌موو شتی‌کا هه‌یه، به مه‌رجی که هیشتا دابه‌شنه‌ک‌رابی. (ش/د/ت/
ن/تاج/ ۲ ل - ۲۳۲) پیغه‌مبه‌ر خو‌ی (درووه‌ه‌خواه له‌س‌رب‌ه‌) مالی تالانی
جه‌نگی دابه‌شده‌کرد به‌س‌ر جه‌نگا‌وه‌ره‌کاندا، له‌پاش خوشی جین‌شینه
هه‌ق‌ناسه‌گان (ره‌زاه‌خواه‌ایان لیب‌ه‌) هه‌مان شتیان ده‌کرد.

جا مالی که تیکه‌ل بی‌و هی چه‌ند هاوبه‌شی بی، یا هاوبه‌شه‌کان
خو‌یان دابه‌شی ده‌ک‌هن، یاخود پی‌شه‌وای موسو‌ل‌مانان، یا جین‌شینی
پی‌شه‌وا دابه‌شی ده‌کا بو‌یان، مه‌به‌ست له جین‌شینی پی‌شه‌وا که‌سی‌که
دانراوی پی‌شه‌وابی‌و نه‌و داینابی بو دادوهری، وه‌ک قازی و دانراوی قازی،
مه‌رجی دانراوی قازی (منصوب القاضی) نه‌وه‌یه: موسو‌ل‌مان و با‌لق و
خاوه‌ن هوش و نازادو نی‌رینه‌و به‌دادبی، بو‌یه نه‌مانه مه‌رجن چونکه
دابه‌شکردن سه‌رداری و سه‌روم‌ریه، نه‌مانه‌یش مه‌رجن بو هه‌بوونی
سه‌روم‌ری. له هه‌مان کاتدا نه‌گ‌ر دابه‌شکردنه‌که پی‌ویستی به ژماره‌و

پېۋانە (ھېسابو مەساحە) ھەببۇ، دەبىئ ئەۋ كەسە ژمارەۋ پېۋانەۋ روۋبېۋىيى بزانى، چونكى ئەم دوۋە ئامپىرى دابەشكردىن، بەلام ئايا مەرچەكە دابەشەكەرەكە نرڭو بەھەي شتەكان بزانى يانا، لەمەدا راجىيى ھەيە.

۳۹۴) جۆرەكانى دابەشكردن:

دابەشكردن سى جۆرە: لە زاراۋى شەرىعى شەرىفدا ناۋدارن: بە (قسمة الرد) و (تقسيم التعديل) و (تقسيم الاجزاء) بە كوردى واتە:

۱- دابەشكردنى بەش گەرانەۋە.

۲- دابەشكردنى رېڭخستن.

۳- دابەشكردنى شتى بەشەش. تقسيم الاجزاء بەعەرەبى پېشى دەلئىن. (قسمة الإفران) و (تقسيم المتشابهات) واتە: دابەشكردنى مولكى ھاۋرەنگ، ومكوو دابەشكردنى دانەۋىلەۋ پارەۋ رۇن و ھەموو شتە وئەدارەكان (المثليات) يان ومكوو خانوۋىيەك كە ھۆدەكانى ومكوو يەك وابن، يان زەۋىيەكە پارچەكانى لە باشى و خراپىدا ۋەك يەك وابن، يان ھەر شتىكى ترى لەم بابەتە، ومكوو دابەشكردنى تۆپى بلوورى، يا كىلوئى زېر، يا زىو. جا ئەۋەى بە پېۋان دەپېۋرى پشكى ھاۋبەشەكان بە پېۋان جىا دەكرېتەۋە، ۋەك دە رەبە گەنەم بۆ دوۋكەس، يەكى پېنج رەبەيان دەكەۋى، ۋە ئەۋەى بە كېشان دەكېشرى پشكەكانيان بە كېشانە بۆ جىا دەكرېتەۋە، ۋەك كىلوئى زېر بۆ دە ھاۋبەش، يەكى سەد

غەراميان بەر دەكەوئ. واتە: بۇ بەشكردن پېۋىستە بەشەكان ھەموو بەگەز يا بە پېۋانە يا بەكېشانە بە قەد ژمارەى سەرى خاۋەن بەشەكان جيا جيا بېكرېنەۋە، جا ئەگەر پېۋىست بە تىرو پشك نەبوو ئەۋە بەبى دەۋو تىرو پشك مەكەكە دابەشەكرى، ۋەك سەد دىنار بۇ پېنج كەس. خۇ ئەگەر پېۋىستى بە تىرو پشك بوو ئەۋە تىرو پشكان ئى دەكرى. ۋەك زەۋى و خانوۋىي كە پارچەكانيان ۋەك يەك بى، لەسەر ئەم شېۋەبە: مەكەكە دەكرى بە چەند بەشى يەكسانەۋە بە قەد ژمارەى سەرى خاۋەن پشكەكان، ئەۋجار ئەۋەندەى بەشەكان پارچە كاغەز دەبېرىۋ لەھەر پارچە كاغەزى ناۋى پارچەيى لەۋ مەكەكە دەۋوسرى. ھەرۋەھا ئەۋەندەى خاۋەن بەشەكانىش پارچە كاغەز دەبېرىۋ لەھەر پارچە يەكيان ناۋى خاۋەن بەشى دەۋوسرى، جا پارچە كاغەزى بەشەكان بە جيا يەكە يەكە لۈۋە دەكرېن و دەدرېن بە دەستى كەسكەۋە كە پېشان لەۋى ئامادە نەبوۋى، تا ھەر لۈۋەيى بخاتە سەر ناۋى يەكە لە ھاۋبەشەكان.

جا ھەر كەس ھەر بەشىكى بۇ دەرجوو دەيىا بۇ خۇى، ئەگەر قايىل نەبوو پېى ناچار دەكرى كە ۋەرى بگرى!

جۆرى دوۋەم: (تقسيم التعديل) ھ كە برىتتيە لە دابەشكردنى شتى كە نرخی بەشەكانى جيا جيا بى، ۋەكوو زەۋىيەك كە ھەندىكى نەرمە زەۋى و ھەندىكى شۆرەكات بى، ياخود ھەندىكى نرىكە ئاۋو ھەندىكى دوۋرە ئاۋبى. جا ئەم جۆرە مەكەكە تېكەل ۋ ھاۋبەشە جارى ۋا دەبى يەك شت دەبى، جارى ۋايش دەبى دوو شت يا پتر دەبى. ۋەك ئەۋە پارچەيى

همرزانه که‌یش ده‌کړن به پشکې، ده‌ق وه‌ک دابه‌شکردنی پارچه‌یی زه‌وی
که نرخ‌ی به‌شه‌کانی جیاجیابن.

جوړی سییه‌م: (قسمه‌ الرد) ه، که بریتیه له دابه‌شکردنی
پارچه‌یی زه‌وی، لایه‌کی بیرئ یا باخیکی تیادا بئ، وه نهم لایه‌ی به‌ تنه‌ها
بؤ دابه‌شکردن نه‌شئ، نه‌وه نرخ‌ی ته‌واو بؤ بیرکه یا بؤ باخه‌که به‌بئ
زه‌وییه‌که داده‌نرئ، نه‌وجا زه‌وییه‌که ده‌کړئ به‌ دوو به‌شه‌وه، وه به‌تیرو
پشک دابه‌ش ده‌کړئ، نه‌وه له‌م شیوه‌کاره‌دا نه‌و هاوبه‌شه‌یان که نه‌و
پارچه‌یه هه‌ل ده‌کړئ که بیرکه یا باخه‌که وا له‌ ناویدا، نیوه‌ی نرخ‌ی
بیرکه یا باخه‌که ده‌گیرپته‌وه بؤ هاوبه‌شه‌که‌ی تر. که‌واته نه‌گه‌ر نرخ‌ی
بیرکه هزار دینار بوو، یا نرخ‌ی باخه‌که دوو سه‌د دینار بوو، پئویسته
نه‌و که‌سه‌یان که نه‌و پارچه‌یه‌یان هه‌لده‌کړئ که بیرکه‌ی تیادایه پئنج
سه‌د دینار بدا به‌وی تریان، یا که باخه‌که‌ی تیادایه سه‌د دینار بدا به‌وی
تریان و هه‌روه‌ها... یاخود بریتیه له دابه‌شکردنی چهن شتئ به‌سه‌ر
چهنده که‌سیکا که ژماره‌ی شته‌کان و ژماره‌ی هاوبه‌شه‌کان قه‌بوولی
دابه‌شکردن نه‌گه‌ن به‌سه‌ریه‌کا، وه‌ک سئ به‌نده بؤ دوو که‌س، یاخود
بریتیه له دابه‌شکردنی چهن شتئ له‌ نیوانی چهنده هاوبه‌شیکا، به‌لام
شته‌کان هه‌ندیکیان گران به‌ه‌ابن و هه‌ندیکیان هه‌رزان به‌ه‌ابن، وه‌ک دوو
به‌نده به‌ یه‌کسانی دابه‌شکړت بؤ دوو که‌س، به‌لام به‌نده‌یه‌کیان بایئ
هه‌زار دینار بئ، نه‌وی تریان بایئ شه‌ش سه‌د دینار بئ، ده‌بئ نه‌وه‌ی
به‌نده گرانبه‌هاکه هه‌ل ده‌کړئ دوو سه‌د دینار بگيرپته‌وه بؤ نه‌وی
تریان که به‌نده هه‌رزانبه‌هاکه هه‌لده‌کړئ! هه‌تا هه‌ردوولا هاوسان ببئ!.

بزانن:

ههر دابه‌شکردنێ که نرخ دانانی تیدا نه‌بێ، وه‌ک دابه‌شکردنێ کیلووێ زێر بۆ ده‌که‌س نه‌وه یه‌ک دابه‌شکه‌ر (قاسم) بۆ جێبه‌جێکردنێ به‌سه، به‌لام نه‌گه‌ر دابه‌شکردنه‌که نرخ دانانی تیدا بوو، وه‌ک پارچه‌یه‌ی زه‌وی بیرێ له‌ لایه‌که‌یدا بێ، نه‌وه به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ده‌بێ دوو دابه‌شکه‌ربن، چونکه نرخ‌به‌رین بۆ شت به‌ دوو که‌س ساخ ده‌بیته‌وه.

٣٩٥) دابه‌شکردنێ مالی هاوبه‌ش:

هه‌رکاتێ یه‌کێ له‌ هاوبه‌شه‌کان داوای دابه‌شکردنێ مالیکی هاوبه‌شی کردو یه‌کیکیان قایل نه‌بوو که دابه‌ش بکری نه‌وه ته‌ماشای ده‌که‌ین: نه‌گه‌ر دابه‌شکردن زیانی نه‌بوو بۆ شته‌که نه‌وه ملنه‌دمر (ممتنع) ناچار ده‌کری، له‌سه‌ر دابه‌شکردن ئه‌م جو‌ره‌ مائه‌یش وه‌ک زه‌وی و زارو خانوو به‌ره‌و دانه‌وێله‌و شتی تری له‌م بابه‌تانه، چونکه به‌ دابه‌شکردن زیان په‌یدا نابێ، به‌لام نه‌گه‌ر به‌ دابه‌شکردنه‌که زیان له‌ شته‌که ده‌که‌وت، وه‌ک گه‌وه‌ه‌ری یا جلیکی گرانبه‌ها، که به‌ه‌وی پارچه‌ پارچه‌کردنه‌وه نرخه‌که‌ی که‌م بکا، یا وه‌ک بیرێ، یا دووکانیکی بچووک که بۆ نه‌وه نه‌شین برێن به‌ دوو بیر، یا به‌ دوو دووکان، نه‌وه ملنه‌دمر ناچار ناگری له‌سه‌ر دابه‌شکردن، چونکه خۆشه‌ویست (دروود خوا له‌سه‌ربه‌) دمفه‌رموێ: (نه‌زیان نه‌ وه‌لامی زیان به‌ زیان!). له‌به‌ر نه‌وه‌ه‌یش چونکه خۆشه‌ویست نه‌ی کردووه له‌ به‌ فێرۆدانی سامان، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر له‌ دادپرسیش داوای دابه‌شکردنیان کرد وه‌لامیان ناداته‌وه، به‌لکوو ناهێلێ که دابه‌شی بکه‌ن چونکه شتی وا گه‌وجیه‌، نه‌گه‌ر دنیا بوو بۆ

یهکیکیان زیان بوو، بۆ نهوی تریان زیانی نهبوو، وهك نهوه یهکی له دوو هاوبهشهکه دهیهکی پارچه زهوییهکی ههبوو وه نهوی تری هی هاوبهشهکه ی بوو، وه نهگهر زهوییهکه دابهشکرئ خاوهنی نۆ ده یهکهکه بتوانئ سوودی ئ و مربرگرئ به پیچهوانه ی خاوهنی ده یهکهکه وه، نهوه نهگهر خاوهنی یهك ده یهکهکه داوای بهشکردنی کرد خاوهنی یهك نۆ بهشهکه ناچار ناکرئ بۆ دابهشکردنی، بهلام نهگهر خاوهنی نۆ بهشهکه داوای کرد خاوهنی یهك بهشهکه ناچار دهکرئ!

بۆیه خاوهنی یهك بهشهکه ناچار دهکرئ و خاوهنی نۆ بهشهکه ناچار ناکرئ چونکه خاوهنی تاقه ده یهکهکه له داواکهیدا زیان له خۆی دهداو داواکه ی رقه بهری و کهله رمقییه، به پیچهوانه ی خاوهنی نۆ بهشهکه وه که داوا که ی بۆ خۆی سوودی ههیه. بهئئ نهگهر خاوهنی یهك بهشهکه ملکیکی تری ههبوو، به تهنیشت تاقه ده یهکهکه یه وه بوو، له بهر نهوه به دابهشکردنه که زیانی ئ نه ده کهوت نهوه هاوبهشهکه ی ناچار دهکرئ، ههتا هاوبهشیی نهبی به مایه ی ناخۆشی، له هه مان کاتدا به دابهشکردن زیان له کهس ناکه وئ و ههر دوولا سوود له بهشی خۆیان و مردهگرن.

٣٩٦ بهلگه له سهر داواکاره، داوالیکراویش نهگهر نهچووه ژیر داواکه، سویندی له سهره:

سهر بهلگه ی رهوابوونی داوا تومار کردن و سکالا پیشکهشکردن
دهگهر پتهوه بۆ ئەم فەرموودیهی {مرووم خواه له سهربا}: ئەم خه لکه نهگهر به

قسهی رووتو به داوای بی به لگه داوای هرچی بکن پیان بدری، نهوا
 گه لی کس به نارهوا داوای سهر و مائی زور کس تر دهکن، وه وای
 لیئی دمی به تیکه و لیکه و بگرمو به ردهو کس له سهر و مائی خوی
 دنیانابی، به لام بو نهوهی که نه بی به پاشاگردانی، به لگه له سهر
 داواکاره، هر که سی داویه کی هه بوو له سهر که سی دمی به لگه له سهر
 داواکهی هه بی، جا نه گهر داواکار به لگه له سهر داواکهی نه بوو،
 نه وکاته بو لبردنی گومان سویند له سهر داوا لیکراوه. (شه یخان
 گیراویانه ته وه نه مه گفت (لفظ) موسلیمه / تاج / ۳ ل - ۳۰۶).

بایستی نهوهی که به لگه له سهر داواکاره چونکه لایه نی نه و لاوازه،
 وه نهوهی دیلی به پیچه وانه ی رووکاری حاله، چونکه بنهرمت خاوینی
 نه ستویه، یا وک مه لاگان دهفرموون: نه صل به رائه تی نیممه یه، له بهر
 نهوه داوای به لگه به هیزی لی دهکری تا لاوازییه که ی به هیز بکا سویند
 به لگه یه کی بی هیزه، چونکه سویند خور گومانباره، گومانی نهوهی لی
 دهکری که به رزه وندی خوی بپاریزی به لام لایه نی داوالیکراو به هیزه،
 چونکه بنهرمت خاوینی نه ستویه تی، له بهر نهوه به به لگه به هیز
 قنیات دهکری. جا هر کاتی داواکار به لگه و شایه تی راست کرده وه
 له سهر دروستی داخوازییه که ی برپاری بو ددری، هه تا نه گهر داوالیکراو
 سویندیشی خوارد بی هر برپاری بو ددری، چونکه فرموده که
 به ردهای به بی قهیدو مهرج نهوه راده گیه نی، به لام نه گهر به لگه له
 نارادا نه بوو قسه قسهی داوالیکراوه به مهرج سویند بخوا، به پیی
 فرموده که ی پیشوو. له صه حیه ینیشدا هه یه دهفرموئی: (ئیبنو
 عه عباس دهفرموئی: پیغه مبه ر {فرموده نواه له سهر به} برپاری داوه سویند

خواردن له سهر داوا لیکراوه) (له - کفایه الاخیار - مکه دا به هه ئه ی چاپ ئه م فه رمووده یه ناوا نووسراوه: وفى الصحيحین: (قضى رسول الله باليمين على المدعى) له (الفقه الميسر) مکه ی شدا به بئ لیکدان ه وه ئه وه هه ئه یه روونووس کراوه. به لآم نه گهر وابئ په یوه ندی به بابته تی ئیمه وه نابئ، راسته که ی ئه مه یه: عن ابن عباس ان رسول الله {صلی الله علیه وسلم} قضی باليمين على المدعى علیه). برپاوه شه رحى نه وه وى له سهر سه حیحى موسلیم ج - ۱۲ ص ۳ عومده تولقارى بهرگى ۱۳ ص ۲۴۸ - ودرگير).

۳۹۷) گیرانه وه ی سویند بو سه رد اواکار (رد اليمين على المدعي)

ئه گهر مافه داواکراوه که هی که سیکی وابوو که ده توانرا سویند بدرئ، وه داوا لیکراو نه یویست سویند بخوا نه وه سویند ده گهر پته وه بو سهر داواکار، چونکه فه رمووده ده فه رموئ: (پیغه مبه ر (دروود خوا له سهر بئ) سوینه که ی گیرایه وه بو سهر داواکار).

(به یه ه قی/ داره قوطنی. ئه م فه رمووده یان باس کردووه) جا له کاتی وادا کاتئ داواکار سویندی خوارد شته که ی بئ ده درئ. له کاتی خویدا سویند به ره و رووی زهیدی کوپی ثابت کرایه وه سویندی خوارد، وه به ره و رووی عوسمانیش کرایه وه سویندی نه خوارد، ئه م باسه له ناو هاوړپیاڼی پیغه مبه ردا دهنگی دابووه له گه ل ئه وه ی شدا که س ره خنه ی نه بوو لی. وهک گوتمان ئه مه کاتئ وایه که له توانادا بئ داواکار سویند

بدری، وەك كەسیكى دیاری زیندووی رهسیدهی هۆشیار، بهلام ئەگەر
 كەسیكى دیاری وابوو كە لە توانادا نەبوو سویند بدری وەك مندال و
 شیت، ئەو هەرموودەى مەشهور- واتە: ناودار - ئەودیه كە چاوهروانی
 رهسیدمبوون و چاكبوونهوه دهكری. بهلام ئەگەر مافهكه هی كەسیكى
 دیاری نەبوو.

وەك ئەو كەسێ بمری و لە دهمتهرهكهیدا مافیكى لهسەر كەسێ
 هەبێ، وە لەبەر ئەوێ مردووێكه كەلهپوورگری نەبێ كەلهپوورمەكەى
 هی موسولمانان بێ، ئەو لەم شیومیهدا داوالیكراو بەند دهكری لهسەر
 ئەو هەقهێ كە لهسەریهتی بهپێی دهمتهرى مردووێكه، هەتا یا سویند
 دهخوا یا هەقهكه دەدا، چونكه مافهكه لهكاتی وادا نادری به داواكار
 هەتا سویند نەخوا، نایشتوانری داواكار سویند بدری چونكه نادیاره،
 خۆنایشبێ واز لە داوالیكراو بهپنری چونكه هەقهكه دهمهوتی، كەواته
 تەنیا ریگه چاره ئەودیه داوالیكراو چهپس بكری، تاكو تایی به
 مەسهلهكه بهپنری: یا مافهكه دەدا، یا سویند دهخوا.

٣٩٨) ئەگەر هەردوو هاوداوا داواى زات (هەین) یکیانکرد:

ئەگەر دوو كەس هەرایان بوو لهسەر شتی، وە كەسیشیان بهلگەى
 نەبوو، وە شتەكه لە ژێر دەستی یهكیانیاندا بوو، وەك پارچه زهوییهك
 به دەستی یهكیانیانهوهبێ، ئەو هە قسەى ئەو میان دهخوات كە شتەكهى به
 دهستهوهیه، به مەرجی سویندی لهسەر بخوات كە هی خۆیهتی. چونكه

نەشعەشی کورې قەیس (رمزەخوا لایبە) د فەر موی: من و پیاوێکی جووله که پارچه ی زەویمان هەبوو، جووله که حاشای لێکردوو گوتی هی خۆمەو بەشی تۆی پێوه نیە، منیش بۆ دادگاییکردن بردم بۆ لای پێغه مبه ر (درووه خوا لەسەر بێ) فەر موی: ئایا بە لگەت هەیه؟ گوتم: نەه بە جووله که که ی فەر موو: (تۆ سویند بخۆ) منیش گوتم: جا قوربان سویند دخوا، دمر بەستی سویند نایەت، ئەگەر وا بێ ماله که م دخوا. جا زاتی مەزن ئەمە ی ناردە خوار موه: {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا - سورة آل عمران - ۷۷/۳}. (ئەبو داوود/ تاج/ ۲ ل - ۳۰۶ فەر موی: - ۲) بە لگە سازی بە م فەر مووده یه ناوا دکرئ: زەوییه که بە دەستی هەردوو لایانه وه بوو، یا بە دەستی جووله که وه بووه، بە بە لگە بۆ کەسیان ساخ نەبۆنه وه، لەبەر ئەوه پێغه مبه ر (درووه خوا لەسەر بێ) فەر مانی کردوو بە کابرای جوو، که سویند بخواو زەوییه که ببێ بە هی خۆی. بە لام ئەگەر داواکراوه که بە دەستی کەسیانه وه نەبوو، ئەوه هەردوو لایان سویند دخواو دهبێ بە هی هەردوو لایان. چونکه پێغه مبه ر (درووه خوا لەسەر بێ) ناوا بریاری داوه. ئەگەر دوو کەس لەسەر و لاخی هەرایان بوو، یه کێکیان که لوپه ل بەسەر و لاخه که وه بوو، ئەوه قسه ی ئەوه یان دخوا که باری و لاخه که هی ئەوه، چونکه بە ته نها خۆی سوود له و و لاخه و مرده گری. ئەگەر سێ کەس لەسەر و لاخی هەرایان بوو، یه کێکیان لێخوړی بوو، یه کێکی تریان جلّه و کیشی بوو، سێهە میان سواری بوو بوو ئەوه قسه قسه ی سواریه که یه، بە مەر جی سویند بخوا، چونکه هەر ئەو به هره له و لاخه که و مرده گری له م کاته دا. ئەگەر دوو کەس بوو بە هەرایان لەسەر و لاخی، که له ته ویله ی

یەکیکیانا بوو، بەلام وڵاخەکە بە دەستی هەردوو لایانەو بوو، ئەو هە هەردوو لایانە، بە مەرجی تەویلهکە وڵاخی خەلگی تریشی تێدابێ، دنا دەبێ بەهێ خاوەن تەویلهکە. ئەگەر دوو کەس لەسەر شتی لەناو پاکەتیکا بوو بە هەرایان، یەکیکیان دەستی لەسەر شتەکە بوو، ئەوی تریان دەستی لەسەر پاکەتەکە بوو، هەرکەسەیان دەبێ بە خاوەنی ئەو شتە کەوا بە دەستیەو، چونکە ئەم دوو جۆرە شتە لەیهک جیان.

٣٩٩) چۆنیتی سویندخواردن لەسەر کردەوهی خۆی یا لەسەر هێ کەسیکی تر:

کەسێ سویند لەسەر کردەوهی خۆی بخوا دەبێ لەسەر بوون و نەبوون (اثبات ونفی) بەبیگومانی سویند بخوا، وەك ئەو لە نەبوون (نفی) دا بلی: بەخودا ئەو شتەم نەکردوو، لە بوون (اثبات) دا بلی: بەخودا ئەو شتەم کردوو، چونکە پە ی بە هەموو زانستیکی خۆی دەباو بە بوون و نەبوون بەبێ گومان ناگای لە خۆی هەیه کە شتەکە ی کردوو بە نەیکردوو. بەلام ئەگەر سویندی لەسەر کردەوهی کەسیکی تر خوارد، ئەگەر لەسەر نەبوون بوو بلی: بەخودا بەپێی ناگاداری من ئەو شتە نەکردوو، ئەگەر لەسەر بوون بوو دەلی: بەخودا ئەو شتە کردوو بەبیگومانی سویند دەخوا چونکە پەپێردن، لەگاتی بووندا لە توانادا هەیه.

٤٠٠) کەسێ هەقیکی لەلابی و حاشای لیبکا:

ئەگەر کەسێ مافیکی لەلای کەسێ هەبوو، بەلام بەلگەی لە سەری نەبوو، کابرایش حاشای لیکرد، بۆی هەیە لەمائی کابرا لە جووری مالهکەیی خۆی بەقەد مالهکەیی خۆی ببا، بەهەر شیوەیی بۆی دەست دەدا، نابێ لە جووریکێ تر ببا بەمەرجێ لە جووری مالهکەیی خۆی دەست بکەوێ، تەنانەت بۆی هەیە لەسەر فەرمایشتی دامەزراو (راجج) کە مائی خۆی ببات گەرچی بیشتوانی لە رێگەی داومرو دادگاوه وەری بگریتهوه. دەبێ بە بەلگەو شایەت بۆ ئەم بپارە مەسەلەیی ژنەکەیی ئەبو سوفیان کە پیغەمبەر (مروودە خوا لەسەرە) رێگەی پێدا کە بەقەد ژێواری خۆی و مالهکانی لە مائی ئەبو سوفیان بەبێ پرس و راکردن بەکەس ببات. چونکە داوا تۆمارکردن لە دادگا هۆی کێشه و بەرهو منەت و بە فیروانی کاتە. گوتراویشە: ئەگەر لە رێگەی قازییهوه مالهکەیی دەست دەکەویتەوه نابێ وەری بگریتهوه بە پەنامەکی و شتی وا. وەکی تریش لەهەر شوینی مافی ئەودی هەبێ مالهکەیی خۆی بباتەوه، بەلام بەبێ ئەوه کە دەرگا بشکینی، یا دیوار بپڕی بۆی نەدەکرا، ئەوه دروستە کەوا بکا، هەتا هەر شتی بفرەوتینی دابینکردنی لەسەر نیە، وەکوو چۆن کەسێ بەرگری لە خۆی بکا لەکاتی شالاوھینانی هەلمەتھینەر (صائل)دا هیچی لەسەر نیە ئەمیش ناوا.

٤٠١) باسی شایه تیدان (الشهادة)

شایه تیدان له زاراوی شهرعی پیرۆزدا بریتیه لهوه کهسی ههوال
 بدا له مافئ که بهسەر کهسیکه وهبی. سهر به لگهی رهوایی شایه تیدان
 قورئان و سوننهت و یه کگرتنی نه ته وهیه. زاتی مهزن دهفه رموی:
 {وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ - سورة البقرة
 - ٢/٢٨٣} واته: شایه تی حه شار مه دهن، ههر کهسی شایه تی
 به شاریته وه نه وه به دل تاوانباره). هه روا دهفه رموی: {وَأَشْهِدُوا إِذَا
 تَبَايَعْتُمْ - سورة البقرة - ٢/٢٨٢} واته: کاتی سه وداو مامه لهو
 کرین و فروشتن شایه ت رابگرن) نه م جوړه فه رمان و نه مره بۆ رابه ری
 رپیشاندانه، بۆ پیویست بوون نیه. پرسیار له حه زهت (درووده خوا له سه ربه)
 کرا له باره ی چۆنیتیی شایه تیدانه وه، به پرسیار که ره که ی فه رموو: (خۆ
 چاوت له خۆره؟ گوتی: به ئۆ زۆر به باشی چاوم لییه تی، فه رموو ی:
 ده به و شیوه یه شایه تی له سه ر شت بده، ده نا نا). ئایه ت و فه رمووده ی
 زۆری له م بابته هه یه.

٤٠٢) نیشانه کانی شایهت:

چه ند نیشانه یه ک هه ن بۆ و مرگرتنی شایه تی ره چاو ده کرین،
 وه ک: موسو لمانه تی و ره سیده بوون و هۆشیاری و ئازادی و دادپه رومری.
 که واته شایه تی بی پروا بی بایه خه، خوا ی په یماندار بی یا جه نگی بی، وه
 خوا ی شایه تی له سه ر موسو لمان بدا یا له سه ر بی پروا، چونکه ده فه رموی:
 (درووده خوا له سه ربه) شایه تی خاوه ن ئایین له سه ر که سی که له سه ر ئایینی

خوی نه بی دانامه زری مه گهر هی موسولمانان چونکه عه دالته که
مه رجی شایه تیدانه له وانا دروست دمی، له بهر نه وه شایه تی نه وان
له سر موسولمان و ناموسولمان په سهند ده کری. (نهم فه رموودیه به
مورسه لی بهم واتایه عه بدور رزاق گیراویه ته وه، به به قیش
گیراویه ته وه به لاوازی داناوه). وه کی تریش گه واهی دان و شایه تیدان
راپه راندنی گوته ی که سیکه له سر که سیکی تر نه وه پیش بریتیه له سر
داری و سه روهری، بیروایش شایانی نه وه نیه، هه روا شایه تی منال و
میرد منال (مراهق) و شیت دانامه زری، چونکه گوته ی منال و شیت بو
خویان کاری بی ناکری نیر بو که سیکی تر یا له سر که سیکی تر چون
کاری بی ده کری.

قورنانش ده فره موی: {وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ فَإِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ -
سورة البقرة - ۲/۲۸۲} واته: سه رمای نووسینیش دوو شایه تیش به
شایه ت رابگرن، له پیاوانی موسولمانان که له خوتانن، نه گهر دوو پیاو
نه بوون با پیاویک و دوو ژن بن، به لام بهو مه رجه که له رهفتارو
کرداری په سه نیان رازیبن). ده ی منال بهر پیاو ناکه وئ، سه رمای
نه وه پیش منال و میرد منال و شیت له که سانی نین که رهفتارو کردار
په سهند بن. هه روا شایه تی کویله به هه موو جوړه کانیه وه (وه ک
به نده ی زمر خپده و پاشه مه رگه (مدبر) و کاغز پیدراو دایکی منال)
دانامه زری. چونکه زاتی مه زن ده فره موی: {وَاسْتَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ
مِّنْكُمْ - سورة الطلاق - ۲/۶۵} واته: دوو شایه تی به دادو عه دلش
له خوتان رابگرن به شایه ت. چونکه رووی فره مایشته له نایه ته دا له

نازاده، به نیشانه‌ی وشه‌ی (منکم) چونکه نهم وشه‌یه بو بهرنه‌گه‌وتنی
 بیروا نیه، چونکه بیروا به وشه‌ی (نوی عدل منکم) دمرده‌چی،
 که‌واته نهم وشه‌ی (منکم) ه‌ته‌نیا بو نه‌وه‌یه که به‌نده بهرنه‌گه‌وئ،
 له‌بهر نه‌وه‌یش که شایه‌تی رابه‌راندن (نفوذ)ی گوته‌ی که‌سیکه به‌سهر
 که‌سیکی تردا، نه‌وه‌یش وه‌ک گوترا: سهر‌داری و سهر‌ومریه، گویله‌یش
 شایانی سهر‌ومری نیه. به دادیش به‌پیئی نهم نایه‌ته مهرجه: {وَأَشْهَدُوا
 ذَوِي عَدْلٍ مِّنْكُمْ} هه‌روا به‌پیئی نهم فهر‌مووده‌یه‌ی (درویده خواه له‌سهر‌بوئ):
 شایه‌تی پی‌اوی گرزیکارو ژنی گزیکار و مرناگیرئ، هه‌روا شایه‌تی پی‌اوی
 داوینپیس و ژنی داوینپیس و مرناگیرئ.

٤٠٣) مهرجه‌کانی دادپه‌روه‌ری:

مهرجی عادلیی شایه‌ت چهند شتیکه، یه‌کئ له‌وانه: نه‌وه‌یه خوی
 بیاریزی له هه‌موو گونا‌هیکی گه‌ورمه له‌ههر گونا‌هیکی تر که‌وا بگه‌یه‌نئ
 نه‌و که‌سه دمر‌به‌ستی نایین نایه‌ت، وه خوی بیاریزی له‌بهر ده‌وام بوون
 له‌سهر گونا‌هی بچووک، مه‌به‌ست له به‌رده‌وام بوون نه‌وه‌یه که بیکا به
 پیشه‌ی هه‌میشه‌ی، مه‌به‌ست نه‌وه نیه که ناو به‌ناو گونا‌هی بچووک بکا
 به‌لام تاسهر نا. یاسای کوگر بو گونا‌هی بچووک نا‌وايه: نه‌گهر ناو به‌ناو
 گونا‌هی بچووک بکا، به‌لام به‌گشتی خواپه‌رستی زۆرتربی له
 گونا‌هکردنی بچووک نه‌وه دادپه‌روه‌ری نافه‌وتئ، دهنه‌گهر
 گونا‌هکردنی زۆرتربو له تاعه‌تی، نه‌وه شایه‌تی‌یه‌که‌ی پووچه‌له.

مەبەست لە گوناھى گەورە (كە ناودارە بە گوناھى كە بىرە) زۆر شتە. بەلام دەتوانرى لە چەند كۆگرىكا كۆبكرىتەوہ:

يەكەم: ھەر گوناھى كە ھەددى لەسەربى، وەك داوینپىسى و بادەنۆشى و دزى و پىاو كوشتن.

دووہم: ئەو گوناھانەى ھەرەشەى بەھىزىان لەسەربى لە قورئان و ھەدىثا، وەك پاشملە گۆيى و دووزمانى و بوختان.

سېيەم: نەکردنى پىويستەكانى ئايىنى (واجبانى دىينى) وەكو نوپزو رۆژوو و زەكات و ھەج و ھەر شتێ كە خود ھەرزبى (واتە: ھەرزى عەينبى) وەك فېربوون و خويندنى ئەو شتانە كە ھەرزى لەسەر موسولمان.

گوناھى بچووگىش (كە پىشى دەگوترى گوناھى صەغىرە (ئەوہىە: كە گوناھى كەم بى وەك تەماشاكردنى ناپەوا بۆ ژن و پىست لە پىستكەوتنى ژن و پىاوى ناخۆيى و نامەحرەم وەك كاتى تەوقەکردن.

يەكێ تر لە مەرجەكانى عادلى شايەت ئەوہىە كە بىروباوەرپكى دروستى دامەزراوى ھەبى، كەواتە: شايەتى دەستەى بىدعەتكارو دەستەى ئارەزىرەستان وەرنەگيرى، بە تايبەت ئەوانەيان كە بە بىدعەتەكەيان كافر دەبن، بەلام ئەو گورۆھانەيان كە بىدعەتەكەيان سەرنەكيش بۆ كوفر شايەتەيان وەردەگيرى، بە مەرجى مەرجەكانى ترى شايەتەيان تايادابى.

یه‌کئی تریان: نه‌ومیه له‌کاتی توورهبوونا جله‌وی هۆشیاری له‌ده‌ست نه‌داو به‌هۆی توورهبوونه‌وه دۆو دۆشاو تیکه‌ل نه‌کا، چونکه له‌کاتی وادا به‌رو دواى قسه‌ی خۆی نازانی و چاک و خراپ تیکه‌ل ده‌کا، شایه‌تی وایش ده‌ست نادات.

یه‌کئی تریان: نه‌ومیه خاومن پیاوه‌تی و مروومت بێ. که‌واته هه‌رکه‌سێ ریزی که‌سایه‌تی خۆی نه‌پاریزی و خاومن پیاوه‌تی نه‌بی شایه‌تی و مرناگیر، وه‌ک سه‌ماکه‌رو خۆلپێزو که‌سانێ که له‌ناو کۆری دیکردا جه‌زه‌بیان لیدی، یا وینه‌ی نه‌مانه، که قه‌درو ریزداریی خۆیان له‌کیش داوه^(۱).

چونکه نه‌و که‌سه‌ی نه‌م جوژه هه‌لبه‌زو دابه‌زه‌و هاتو هاواره بکا نه‌وه عمه‌قێ تیکچوووه شه‌رمی که‌م بووه، ده‌ی مروقی بێ شه‌رم و بێ حه‌یا هه‌میشه بێ خیره. له راستیدا هه‌لبه‌ز هه‌لبه‌زو هه‌لبه‌پرکی و هه‌له‌که سه‌ماو به ده‌ست و پاسه‌ماکردن و ملبادان و سه‌ر هه‌لسووړان وه‌م مزراح، ده‌ق وه‌ک جمووچوولی شیت کاریکی ناشیرینه، مروقی پێ سووک ده‌بی، له‌به‌ر نه‌وه متمانه به قسه‌ی ناگری.

^(۱) داخه‌که‌م له‌م جوژه قسه‌ بێ تامانه له (کفایه‌ الاخیار) ده‌کیشدا هه‌یه. تکیه‌ تهماشای شه‌ریعه‌تی نی‌سلام ب/ ٤ ل - ٢٥٠ و مغنی المحتاج ج/ ٤ ص ٤٣١ بکه هه‌تا له مه‌سه‌له‌که به باشی حاڵی بی. خۆلپێزو ده‌رویش و سۆفی نه‌گه‌ر رووبان له‌ خوابێ و باوه‌رپکی دامه‌زرای پاکیان هه‌بی له‌گه‌ڵی مه‌لار نه‌فندی نه‌م چهرخه له‌لای خودا له پێشترن (إن أكرمکم عند الله اتقاکم).

٤٠٤) به شه کانی ماف (أقسام الحقوق):

ماف دوو جوړی هه یه:

یه که م: مافی خودای گه وره یه.

دووم: مافی ناده میزاده.

مافی خودا له دواوه باسی دی. مافی ناده می سئ جوړی هه یه:

یه که م: شتی که مالّی یا مه به ست لیّی چه سپاندن و ساخ
کردنه وهی مالّی. مالّ وهك زاته كان (اعیان) و قهرز، نه وهیشی که
مه به ست لیّی مالّ بی وهك کرین و فروشتن و به گریدان و بارمته و
پیلینان و زه وتکردن و کوشتنی به هه له و شتی وا. له شتی وادا شایه تی
دوو پیاو یان پیاویك و دوو ژن قه بوول ده کری، چونکه زاتی مه زن
ده فهرموی: {وَأَسْتَشْهَدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا
رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ - سورة البقرة - ۲/۲۸۲}.

نهم جوړه مافه به شایه تیك و سویندی داواکاریش ساخ ده بیته وه،
چونکه له فهرمووده دا ده فهرموی: پیغه مېهر (مروود وخواه لسه ربنا) به
سویندی داواکارو به شایه تی شایه تی برباری دها بو داواکار. (م/ تاج/
۳ ل - ۲۸).

ماور دیش ده فهرموی: هه شت که س له هاوړپیانی خوشه ویست

(مروود وخواه لسه خود و ریزای خودا لسه ریا) نهم فهرموودمیه یان گیراوه ته وه. به لام
پیویسته که سویند دانی داواکار بخړیته پاش شایه تیدانی شایه ته که.

دوووم: شتی که مال نه بی و مه به ستیش لیی ساخکردنه وهی مال نه بی و لهو جوړهیش بی که پیاوان ناگایان لیی بی، وهک ساخبوونه وهی بنه چهو ژن مارمپرین و ته لافدان و کویله نازادکردن و سهررداری کویله و جیداری و راسپیری و کوشتنی به قهستی که تۆله کهی کوشتنه وهیه و هه موو هه ددیکی تر جگه له هه ددی داوین پیسی، وهک ره سیده بوون و تهواو بوونی عیددهو لی خوشبوون له تۆله سه ندنی کوشتنه وهو ئیلاء (سوینکاری) و ظیهارو مردن و ژن خولعکردن و نازادکردنی بهنده له پاش مردنی خاوه نه کهی و کاغز پیدانی کویله، له م جوړه شتانه دا بهس شایه تی دوو پیاو و مرده گیری. سهر به لگهی هه ندی له مانه ئه م نایه ته یه: {حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ} وه ئه م نایه ته: {فَارْقُوهُمْ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِّنْكُمْ} هه زرمیش (مرووده خواه له سهرین) دمهرموی: به بی هه قدار ی ژن و دوو شایه تی راست و روستی دادپهروم ژن ماره ی نای (د/ت/ - س/ح - تاج - ۲ ل - ۷۴). ئیبنو شه هابیش دمهرموی: سونه تی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سهرین) له سهر ئه وه دامه زراوه که شایه تی ژنان له م شتانه دا دانامه زری له خودوودو ژن ماره برین و ته لافدا. ئه م هه دیته مورسه له.

سییه م: شتی که پیاوان بی ناگابن لیی و به تایبعت به زوری ئافرمه تان پسپوریان هه بی لهو بابته داو ئه وان زیاتر لیی بزائن، ساخده بیته وه یا به شایه تی به چوار ژن یا به شایه تی به دوو پیاو، به شایه تی پیاویک و دوو ژنیش ده چه سپی.

ماڧى خوداى گەورە:

ماڧى خوداى گەورە بەشى دوودمە لە بەشەكانى ماڧ. ئەمىش سى
جۆرى ھەيە:

جۆرى يەگەم: دەبى بەلانى كەمەو چوار پىاو شايتى لەسەر
بدەن، ئەم جۆرە برىتتىيە لە داوین پىسى و نىربازى و چوونە لای
گيانلەبەرەن. سەبارەت بە داوینپىسى و نىربازى ئەم نايەت و ڧەرموودانە
بەلگەى ئەم بابەتەن: {وَاللّٰتِي يَأْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نُّسَائِكُمْ
فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ - سورة النساء - ١٥/٤} و {لَوْ اَنَّ
جَاؤُوْا عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةٍ شُهَدَاءَ - سورة النور - ١٣/٢٤} واتە: ئەو
بۆجى بۆ سەلماندنى داواكەيان كە برىتى بوو لە بوختان بۆ ژن و پىاوى
داوینپاك چوار شايتەيان نەھيئا).

لە صەحيحى موسلىمدا دەڧەرموئ: سەعدى كورى عوبادە (رەزە
نوا، لىبە) ڧەرمووى: ئەى پىڧەمبەرى خودا! ئەگەر كەسى زەلامى بەسەر
ژنى خۆيەو بەگري دەبى دەستى بۆ نەبا ھەتا چوار شايتە دەھيئى؟
ڧەرمووى: بەئى (تاج/ ٢ ل - ١٤٣) وەكى ترىش داوینپىسى و نىربازى لە
گەورەترىنى كارە ئابرووبەرەكان، جا لەبەر ئەو ژمارەى شايتەكان
زۆر كراون، تا شايتەتيدان لەم بارمىەو ڧورس و گران بى، ھەتا خەلگى
بى تاوانى بى ناگا لە كەسوكارى ھەردوو لا بەھۆى ھەلمائىنى عەيبى
نەوانەو ھەيپان نەچى، سەبارەت بە چوونە لای گيانلەبەرەنیش
دەئىن: ئەمىش ھەر برىتتىيە لە چوونەلای نىرىنە بۆ لای مەينە، وە

وهكوو نهو خوښوړدن پېوېست دهكا، كهواته لههې نادهميزاد دهچې
كهوابې به كه متر له چوار شايهت ساخ نابېتهوه.

جوړی دووهم: بریتیه لهو مافانهی خدا كه به شایهتی دوو پیاو
ساخ دهنهوه، شایهتی ژنان لهم جوړهدا کاریگر نیه، نه مهیش وهك
هدهدی بادهنوښی و هدهدی دهست و پاپړینی دزو جهردهو ریگرو
هدهدی كوشتن بهووی پاشگهز بوونهوه، كه له عورفی شهرعا ناوداره
به ریددهو، وهك هدهدی تری لهم جوړه بابته. چونكه یهزدانی مهزن
دهفهرموئ: (واشهدوا ذوی عدل منكم - تهلاق - ۲/۶۵) وهکی تریش
به پيوورو قیاس لهسر مارمېرین و راسپیری.

جوړی سییه: بریتیه له ساخبونهوهی بینین و چاوپیکهوتنی
مانگی نوپی رهمهزان و نهو شتانهی كه پاشكوی نه مهین، وهك په له كردن
له دانی سهرفتهو هاتنی مانگی شه شهلان و كردنی نوپزی تهراویح، نه م
جوړه به شایهتی یهك پیاوی به داد ساخ دهپتهوه.

به لگه ی نه م بریاره نه مهیه: ئیبنو عومەر (رهراه خواپان لیبی)
دهفهرموئ: موسولمانان چاویان دهگیرا بو مانگی نوپی رهمهزان، من
مانگم دی و عهرزی هه زه تم كرد: قوربان! من مانگم بینی. ئیتر
پیغه مبهر خوئی (مروود خواه له سر به) له سر شایه تییه كه ی من كردی به
رهمهزان و، بو سبهینئ خوئی بهر ژوو بوو، وه هه رمانیكرد كه له
به یانییه وه موسولمانان بهر ژوو بن (نه بو داوود/ ئیبنو هه بیان/ داره
قوطني/ حاكم، حاكم دهفهرموئ: هه رموودیه کی دروسته به پیی
مه رجی پیری موسلیمه).

۴۰۵) شایه‌تیی کویر:

شت به‌هوی یه‌کئی له پینج هه‌سته‌وه ساخ ده‌بیته‌وه‌و زانست پئی په‌یدا ده‌بئی. به زۆری شت له ریگه‌ی چاوه‌وه‌و له ریگه‌ی کو‌ی‌چکه‌وه دهمانری‌و هه‌ستی پیده‌کری، جا هه‌رشتی به یه‌کئی له‌م دووه هه‌ستی پئی بکری‌و بزانری‌و نه‌وه له ساخ‌بوونه‌وه‌یدا پشت به‌و هه‌سته ده‌به‌س‌تری، وه‌ک دیتنی مانگ که به‌چاو ده‌بینری، به گوئی نابینری. زۆر شتیش به هه‌ردوولا یا به‌چه‌ند هه‌ستی دهمانری، وه‌ک به‌چه (نه‌سه‌ب) و مردن و خاوه‌نی‌تیی ره‌ها، که به بیست‌نیش زانست پئی‌ان په‌یدا ده‌بئی چونکه هه‌رکاتی مرو‌ف هه‌وائی نه‌مانه‌ی له‌م و له‌و له چه‌ند لایه‌که‌وه ژنه‌وت بتمان به‌یدا ده‌کا که نه‌و شته وایه‌و لی‌ی ده‌بئی به یه‌قین و وه‌ک ته‌واتور بو‌ی ده‌بئی به‌هوی زانینی نه‌و شته، له بارود‌و‌خی ئا‌وایشا پشت به بیست‌نیش وه‌ک دیتن ده‌به‌س‌تری‌و، بینا و نابینا له‌م جو‌ره شتانه‌دا وه‌ک یه‌کن.

۴۰۶) چه‌ند مه‌رجی تر هه‌ن بو‌ شایه‌تی:

نابی شایه‌ت له شایه‌تی‌یه‌که‌یدا گومان‌باربی، وه‌ک نه‌وه شایه‌ت به‌هوی شایه‌تی‌یه‌که‌وه سوود‌یک راب‌ک‌یشی بو‌ خو‌ی، یاخود زیانی له‌خو‌ی دوور بخاته‌وه، نه‌وه ده‌بئی به‌هوی گومان لی‌کردن و شایه‌تی نه‌م جو‌ره که‌سه دروست نیه. وه‌ک شایه‌تی میرات‌گر بو‌ میرات‌به‌خشی خو‌ی، چونکه له‌کاتی وادا قازان‌جی شایه‌تی‌یه‌که‌وه ده‌که‌ر‌یت‌ه‌وه بو‌ خودی خو‌ی، چونکه نه‌میش به‌شی هه‌یه له ده‌س‌که‌وتنی که‌له‌پوور به‌خش

(مورث) دکهیدا، وهك شایهتی خاوهن قهرز بۆ قهرزازی نابووت، چونکه مافی خاوهن قهرز لهو شتهدا ههیه که بههۆی شایهتییهکهی ئهوهوه دهبی به مائی قهرزارهکه، نه مهیش واتای وایه شایهتی بۆ خۆی دهدا. بهلگهی ئهم باسهیش ئهم نایهتهیه: (وادنی الا ترتابوا) چونکه لهکاتی وادا گومان پهیدا دهبی، پیغه مبهرش (درویده خواوه لهسهربدا) دمهفرموی: شایهتی ناههزو گومان لیكراو قه بوول نیه. له بهر ئهمه شایهتییه کهسانی که زیانی له خۆیان دوور دهخه نهوه وهرناگیرئ، وهك شایهتییه کهسوکاری نزیکي دهو له مههه لهسهه نهوه که نهو شایهتانهی شایهتییان داوه لهسهه خزمه بکوژه کهیان، فاسقو بهدکارن، چونکه نهگهر بههۆی شایهتییهکهی نه مانهوه بهدکاریی نهو شایهتانه بهچهسپی خوینی کوژراوه که له کوژ ئهمان دهکهوئ که عاقلهی بکوژه کهن، ههروهها شایهتییه دهسته بهر قه بوول نیه لهسهه نهوه که نهو کهسهی نهو زامنیهتی نهو شتهی له نهستۆدا نه ماوه که شایهتهکه بووه به دهسته بهری، چونکه گومانی ئهوهی لیدهکری که له بهر رزگار بوونی خۆی له دهسته بهری نهو شایهتییه بدا.

٤٠٧) باسی بهنده ئازادکردن:

ئازادکردن له شهرعا بریتییه له نه هیشتنی خاوهنیتی له ئاده میزادا له بهر رمزای خوای گهوره. بهنده ئازادکردن سوننه تیکی گهورهیه به پیی قورئان و سوننهت و یه گگرتنی نه تهوه. زاتی مهزن دمهفرموی: { فَكُ رَقَبَةً - سورة البلد - ١٢/٩٠ }. له سه حیحی

موسلیمدا دهفهرموی: چه زرهت (مرووه خواه لهسه ربو) دهفهرموی: ههرکه سی
کۆپلهیی نازاد بکا، خودای گهوره له جیاتی ههر نه ندامیکی نهو
بهندهیه نه ندامیکی نهو کهسه نازاد کهره له ناگری دۆزهخ نازد دهکا،
ته نانهت دامهن و شهرمگای له جیاتی دامهن و شهرمگای نازاد دهکا.
چونکه به راستی کۆپلهیی کۆتو بهندی که ساسی و داماوویه. نازادیش
کلیلی کردنه وهی گری کۆپرهی نهو کۆتو زنجیرهیه، جا له بهر نهوه
داده نری به گه ورهترین تاعه تی که بهنده نزیك بکاته وهو به گه ورهترین
بههره.

٤٠٨) مهرجی دامه زرانندی نازادکردن:

بو دامه زرانندی بهنده نازادکردن مهرجه که نازادکمر مافی
تهواوی له گهردان پیکردنی سامانی خۆیدا هه بی، نیت رج موسولمان بی،
یا پهیماندار بی، یا ببپروای جهنگی بی چون یه که، چونکه گهردان کردنه
به مال لهکاتی ژيانا، له بهر نهوه لهشت به خشین دهجی.

نازادکردن به گوتهی روشن (له فضلی صهریح) به رههایی
داده مه زری، به گوتهی به مهعنایش داده مه زری، له گه ل مه بهستی ناو
دلدا. گوتهی روشن وهک نهوه به بهندهی خۆی بلی: نهوا تۆم نازادکرد،
یا تۆ نازاد گراوی، یا نهوا تۆم سه بهرست کرد، یا تۆ سه بهرستو
خاوهنی خۆتی، لهکاتی وادا ته نیا به گوتنی نهو گوتهیه نهو بهندهیه
سه بهرستو نازاد ده بی، با مه بهستی شی بهو قسهیه نازاد کردنی شی
نه بی. چونکه نازادکردن خوای به راست بی یا به گه مه بی وهک یه که
داده مه زری، وهک له فهرمووده دا دهفهرموی:

گوتەى:

به واتايش وهك ئهوه پيى بلئ: تۆ له ملكى من دمرچووى، تۆ له ژير ركيفى منا نهماوى، ريگهى دهستهلاتى من بهسهر تۆدا نهماوه، تۆ بووى بههى خودا. يا ويئنهى ترى ئهم گوتەيانه. پالفتەى گوتە گوتەى به واتا ئهوهيه كه نازادکردن و شتى تريش ههلبگرئ، جا لهكاتى گوتنى گوتەى وادا ئهگهر مهبهستى نازادکردن بئ بهندهكه نازاد دهبئ، دهننا نازاد نابئ.

٤٠٩) نازادکردنى بهشى له بهنده:

دروسته كه مروؤف بهشى له بهندهيئ نازاد بكا وهك دروسته ههمووى نازاد بكا، بهلام ئهگهر بهشيكى نازاد بكا ئهوا ههمووى لهسهر ئهم دهستوورەى دواوه نازاد دهبئ، بهلگهى ئهم برپارەيش ئهم فهرموودانهيه: جارئ پياوئ پشكى خۆى له بهندهيهكا نازاد دهكا، كه ئهمه دهگيرنهوه بؤ پيغه مبهر (درويه نوا لهسهر بئ) دهفهرموئ: خودا هاوبهشى نيه. (ئهبو داوود گيراويه تهوه) له گيرانه وهيهكا: ئهو بهندهيه سهرتاپا نازاد بووه. جا ههر كاتئ هاوبهشى پشكى خۆى له بهندهيهكا نازاد بكا ئهوه تهماشاه دهكهين، ئهگهر نازادكهرهكه لهكاتى نازادكرنهكهدا دهولهمهههه بوو، ئهوه پشكى هاوبهشهكهيشى دهقه بلئيرئ به پارهو بهنده كه به تهواوى نازاد دهبئ و دهبئ نازادكهرهكه پارەى پشكهكهى هاوبهشهكهى بدا پيى، بهلام ئهگهر نه دارابووئ هوه پشكهكهى ئهو نازاد دهبئ، ئهوى ترى به بهندهيى ده ميئيت هوه. به پيى ئهم فهرمايشتهى

{دروود خواه لهسه ربو}: ئه ووی بهشی خوی له بهندهیی نازاد بکا له سه رییه تی که هه مووی نازاد بکا، نه گهر نه ونددی مال هه بوو که بهشی نه وه بکا، به لام نه گهر نه ونددی مال نه بوو نه وه ههر نه و بهشی نازاد ده بی که نازاد کراوه. (شه یخان) له گیرانه وه یه کا: نه گهر نازاد که ره که ده و له مه نه ند بوو ته وای پشکه کانی بهنده که ده قه بلینری و ده بی به مال له سه رب هاو به شه نازاد که ره که وه ههر هاو به شه ی به های بهشی خوی پی دده او بهنده که به ته وای نازاد ده بی.

٤١٠) نازاد کردنی بنه چه و ده چه:

ههر که سی بوو به خاوهنی بنه چه ی خوی با دووریش بی، یا بوو به خاوهنی وه چه ی خوی با به ره و خواریش بی، نه و بنه چه یه، یا نه و وه چه یه یه که سه رب نازاد ده بی، به لگهی نازاد بوونی بنه چه نه م فه رمایشته یه تی {دروود خواه لهسه ربو}: که س له چاکهی بنه چه ی خوی دهر ناچی، مه گهر که سی که بنه چه که ی کۆیله بی و بیکری و نازادی بکا. (م/ د/ ت/ ن/ تاج - ٣ ل - ٢٧). وه کی تریش بنه چه و وه چه پارچه ی یه کترین و خوین تیکه لن، له بهر نه وه دروست نیه که ببن به خاوهنی یه کتری، چونکه ده ق وه نه وه وایه که پارچه یی له که سی ببی به خاوهنی پارچه یه کی تری نه و که سه خوی. به لگهی نازاد بوونی وه چه یه له کاتی وادا نه م نایه ته یه: {وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ - سورة الأنبياء - ٢١/٢٦} واته: ده لئین: خودای میهره بان مندالی هه یه، خودای پاک و پیروزه له شتی وا زور دووره،

به لکوو نهوانه‌ی که نهوان به هاوهل و مندالی خودایان داده‌نین، وهک عوزه‌یرو عیساو فریشته، بهنده‌ی به‌ریزی نازداری خودان) نه‌م نایه‌ته‌ی تریشه که دمفه‌رموی: {وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا - سورة مريم - ۹۲/۱۹} نه‌وه‌تا نه‌م دوو نایه‌ته به‌لگه‌ن له‌سه‌ر نه‌وه که باوک و فرزند‌ی و ملکایه‌تی گۆنابنه‌وه.

(۴۱۱) سهردار‌ی (الولاء)

سهردار‌ی به عهره‌بی بی ده‌گوتری (الولاء)، له مووالاتی عهری و مرگ‌یراوه، که بریتیه له کۆمه‌کی و یارمه‌تیدانی یه‌کتری، وه‌کوو بلتی کۆیله‌که یه‌کی بی له خزمه‌کانی نازاد که‌ره‌که‌ی.

له شهرعیشا سهردار‌ی بریتیه له باوه‌نیتی (عه‌سه‌به‌یی) له پله‌ی دووه‌ما، له پاش باوه‌نیتی بنه‌چه که پله‌ی یه‌که‌می خزمایه‌تی و که‌سیتییه. واته: ههرکات نازاد کراو خزم و که‌سوکاری باوانی نه‌بوو، نازادکه‌ره‌که‌ی یا نی‌رینه‌ی باوانی نازادکه‌ره‌که‌ی، له‌م چه‌ند شته‌دا، له جیی باوانی ده‌بن:

۱) که‌له‌پووری نازاد کراوی بی باوان دهری به نازادکه‌ره‌که‌ی، له‌پاش نه‌و دهری به نی‌رینه‌ی باوان (عه‌سه‌به‌ی) نازاد که‌ره‌که‌ی.

۲) نه‌و خوینه‌ی ده‌که‌ویته سهر خزمی نزیک (عاقله) ده‌که‌ویته سهر نازادکه‌رو نی‌رینه‌ی باوانی نازادکه‌ر.

(۲) به شوودانی نازادکراوی بی باوان مافی نازادکهر و نیڤینهی باوانیهتی.

(۴) نازادکهر و نیڤینهی باوانی له پیشتن بۆ نویژی مردوو لهسهری.

له عهرهیدا مهولا (که بهواتا سهرداره) ناوه بۆ نازادکهر و بۆ نازادکراویش.

سهر بهلگهی دامهزrandنی سهرداریش لهپاش سونهت کۆدهنگی و یهگرتنه. سهرداریی یهکیکه له مافهکانی نازادکردن، بهپیی فهرمایشتهکهی (مروود خوا لهسهره): سهرداریی و ههقداری هی نهو کهسهیه که نازاد کراوهکهی نازاد کردوو (ش/ د/ ت/ ن/ تا: ۳ ل - ۲۹).

سهرداریی له بریاردا ریك وهك بریاری بوون به باوان (عهسهبه) وایه، نهگهر نازادکهر نهبوو سهرداریی دهبی به مافی باوانی نازادکهر، مافی میراتبهرهکانی تری پیوه نیه. چونکه خۆشهویست (مروود خوا لهسهره): دمهفرموی: رشتهی سهرداریش له نیوانی نازادکهر و نازادکراودا وهك رشتهی بنهچه وایه که به تان و پۆی خزمایهتی و خویشایهتی چنراوه، لهبهر نهوهیه که سهرداریی نه دمهفرۆشری و نه دهبهخشی و نه به کهلهپوور دهگیری. (ئیبنو خوزیمه و ئیبنو حهبیان و حاکم گیراویانهتهوه).

جا نهگهر باوان بریتی بوون له کورپیک و له کوری کوری، سهرداریی هینی کورپهکهی، یا نهگهر نازادکهر باوک و برایهکی ههبوو، سهرداریی هی باوکهکهی، ریك وهك دهستووری باوان له کهلهپووردا.

بەھۆی سەردارییەوه ژن کە لە پوور وەرنەگرت، مەگەر ژنی کە خۆی ئازادکەربێ، چونکە دەفەرموی (مروودە خوا لەسەربە)؛ سەرداریی بۆ ئەو کەسە یە کە بەندەکە ئازاد دەکا. جا ئەگەر ئازادکەر ژن بوو، وە مرد مافەکە ی دەگوێزێتەوه بۆ نزیکترین کەسی لە باوانی.

فرۆشتنی سەرداری و بەخشینی دروست نیە چونکە پێغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) پێشگیری و نهیی کردووه لە فرۆشتنی سەرداری و لە بەخشینی.

٤١٢) بەندە ئازادکرن لە پاش مردن (التدبیر):

تەدبیر لە زمانی عەرەبدا دووربینیکردنە لە سەرەنجای کاروباردا، لە شەرعاً هەڵسپاردن و بەستنی ئازادبوونە بە مردنەوه، ئەم جۆرە یاسایە لە سەردەمی ئەزانیشدا لە پێش هاتنی ئیسلام دا باو بووه، لەبەر ئەوهی کاریکی پەسەندە ئیسلامیش پەسەندی کردو بپاری مانەوهی داو پووچی نەکردەوه، کۆچکاران و یاریدەدەران گەلیکیان بەندە خۆیان لە پاش مردنی خۆیان ئازاد دەکر، عائیشەیش (وەزە خوا لەبە) کە نێزەکیکی هەبوو، ئازادی کرد، بە مەرجێ لە پاش مردنی خۆی ئازاد ببێ. موسوڵمانان بە یەکگرتن و بەکۆی دەنگ بپاریان لەسەر ئەم مەسەلە یە داوه.

نومونده ههیه نازادکردنی پاش مردن نابیی بههوی نهمانی
 خاوهنیتی ههتا خاوهنهکهی مایی، بهلکوو ناگاهکی بۆی ههیه گهردان
 (تصرف)ی تهواو له بهندهی پاشهمهرگه (مودههیه)دا بکا، بهلگهی نهم
 بریارهیش نهم فهرموودهیه که جابیر (رهزاه خواه لیبه) دهیگپرتتهوه: پیاوی
 له یاریدهدهرانی چهزرت (درووده خواه لهسهربه) که ناودارن به نهنصار
 خولامیکی ههبوو، نازادی کرد بهمهرجی نهوه که لهپاش مردنی خوی
 نازاد ببی، پیاوهکه هیچ مایکی تری وای نهبوو: جا که نهم باسه
 گهیشتهوه به چهزرت (درووده خواه لهسهربه) فهرمووی: کی نهم خولامهم لی
 دهکپی؟ نوعهیمی کوری عهبدو لای لی کپی به ههشت درهم، پیغههیه
 (درووده خواه لهسهربه) پارهکی وهرگرتو دای به خاوهنهکهی (ش/ د/ ت/ ن/
 تاج - ۲ ل - ۴۱) له گپرانهوهی شافیعیدا دهفهرموئ: نوعیمی کوری
 نهحام لی کپی. بهلام نایا خاوهنهکهی بۆی ههیه که ههر به قسهی
 رووت لهم جوژه نازادکردنه پهشیمان ببیتتهوه یا نا؟ دوو فهرمایشت
 ههن لهم بارهیهوه، فهرمایشتی دروست دهفهرموئ: بۆی نیه که به
 قسهی رووت لیسی پهشیمان ببیتتهوه، وهک نهوه بلئ: نهوا نهم
 پاشهمهرگیهم ههلوهشاندهوه، بهلکوو دهبی به گهردان لیسی پهشیمان
 ببیتتهوه، وهک فروشتن و بهخشین. پاشه مهرگی واته: تهدهیر.

۴۱۳) نامه نووسی (الکتابه):

نامه نووسی: یا کاغز پیدان، یا کیتابه و موکاته به له شهرعا
 نهویه: بهستنی نازادکردنه به سیفه تیکه وه که ئالوگورو ئالشتکردن
 بگهیهنی. سوننه تیکی گهورهیه نهگهر لهسهر داخوازی بهندهکه بی، بهم
 دوو مهرجه:

یه که م: بهنده که نه میندارو راستال بی.

دووم: توانای کاسپی کردنی هه بی. زاتی مه زن دمه رموی:
 { فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا - سورة النور - ۳۳/۲۴ } واته:
 نه و بهنده و که نیزه گانه تان که دهیانه وی نامه نووسیای له گه لدا بکه ن
 داخوازییه که یان جیبه جی بکه ن، به مهر جی ئومیدی خیریان لی بکه ن.

پیشه و شافیعی (رهزاه خواه لیتبی) دمه رموی: مه به ست له
 (خیر) له م شوینه دا توانای کاسپی کردن و نه میندارییه، چونکه کاسپی
 نه که ر توانای دانی و ده جه له دیارییه که ی نیه، نا نه مینداریش جیگه ی
 متمانه نیه که به لئینی خو ی بباته سهر.

٤١٤) مهر جی دامه زرانی نامه نووسی:

مهر جی دامه زرانی نامه نووسی نه وه یه که ماله که دیاری بکری،
 ماوه ی دانه که یشی دیاری بکری، چونکه دیاری نه کردنی نه م دوو شته
 مایه ی دهسته شکی نی و تیشکان (غهره ر) ه، نه وه یش سهر ده کیشی بو
 هه راو کیشه و به ره. نه و ماله ی که له نامه نووسیدا له نیوانی ناغا و
 بهنده دا بریار دهری نابی له دوو به شی دیاریکراو که متر بی، وه که نه وه
 ناغا به بهنده که ی بلای وا نامه نووسیم له گه لدا کردی له سهر سی سه د
 دینار، که به سی بهش بیده ی پی م، هه ر به شه ی سه د دینار بی، ماوه ی
 هه ر به شه ی دوو مانگ بی، هه ر کاتی نه م پارمیه ت بو م هی نا نازاد به.
 ئیمامی عه لی (رهزاه خواه لیتبی) دمه رموی: نامه نووسی له سهر دوو پشکیش
 ده بی، ده بی بهنده کاغه ز پیدراوه که پشکه گانی سهر ی به ته واوی بدا
 نه و سا نازاد ده بی!.

جاری عوسمان (رهراوه نواه ایینه) له بهندهیهکی خوئی تووړه بوو، ویستی ته مئی بکاو سزای بدا پیئی فهرموو: دهبی له سهر دوو پشک نامه نووسیت له گهل بکه م. دهی نه گهر له سهر که متر له دوو پشک دروستبووایه وای ده کرد چونکه پشکه کان هه تا که متر بوونایه تو له و سزاکه زیاتر ده بوو، به لام زانا شهر عزانه کان به یه ک دهنک ده فهرموون: دروسته پشکه کان له دوو پتر بن.

(٤١٥) گریډانی نامه نووسی:

گریډانی نامه نووسی بو بهنده له عوقدی جائیزه یه، واته: له گریبهنده دروسته کانه، چونکه گریډانه که له شانسی نه وه، له بهر نه وه بوئی هه یه که هه لی وه شینیتته وه، به لام بو ناغا (سید) له عوقودی لازیمه یه، واته: له گریبهنده نه گوره کانه له بهر نه وه مافی نه وه یی نیه که هه لی وه شینیتته وه، چونکه نه گهر ناغا نه وه یی بو هه بی کاغه ز پیدراو (مکاتب) متمانه ی پی نا کاو له رزگار بوونی خوئی له کوئی کوپله یی د دنیا ناب، له بهر نه وه پشتی سارد ده بیته وه له کاسپی کردن^(١).

^(١) تیپینی / عوقودی جائیزه نه وه یه گریډه هه تا کاتی جیبه جی کردن یی بوئی هه بی هه لی وه شینیتته وه، به کوردی ناوی ده تیپ: گریډانه دروسته کان، عوقودی لازیمه یی نه وه یه عه قده که به تمواوی دامه زرابی، عاقید بوئی نه بی هه لی بوه شینیتته وه. به کوردی واته: گریډانه دامه زراوه کان. زراوه ی کوردی له هه موو بابه تیکا زوری ماره هه تا به تمواوی برسکی و بچسپی و جی خو ی بگری.

٤١٦) گەردانکردنی کاغەز پێدراوو ئاغا:

هەركاتێ گریڤانی نامەنووسی سازدرا كاغەز پێدراو خۆی خواوەنی بەرھەمی رەنجەشانی خۆیەتی و ھازانجی کاسپییەكەى بۆ خۆیەتی، لەبەر ئەوە بۆی ھەیە شت بفرۆشێ و شت بکڕێ و شت بدا بە کڕێ و شتی تری لەم بابەتە ئەنجام بدا. پێویستە لەسەر ئاغا، ھەركاتێ نامەنووسییەكە بە تەواوی دامەزرا، شتێ لە پشكەكانی سەر نامە پێدراو دابشکێنێ، یا لەلای خۆیەووە شتێكى پێ بدا تا بتوانێ پشكەكانی سەری بە ئاسانی بدات. چونكە زاتى مەزن دەفەرموێ: {وَأَتَوْهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ - سورة النور - ٣٣/٢٤} واتە: وە بىدەن بەو كاغەز پێدراوانە ھەندێ لەو مالى خودایە كە داوێتێ بە ئێو. فەرمان لەم ئایەتەدا بۆ پێویستبوونە. ئەندازەى ئەو پێویستبوووە كە پێى دەدرێ دوو ھەسەى لێ دەكڕێ:

یەكەمیان دەئێ: بەپێى زۆرى كەمى پشكەكان ئەندازەى بۆ دادەنرێ، لە كەم كەم و لە زۆر زۆر، رێك وەك مافى مۆتەكە دەدرێ بە ژنى تەلاق دراو، ئەندازەكەى بەپێى دەوڵەتمەندى و دەستكورتى تەلاقەدر بڕیار دەدرێ.

دووھەمیان دەئێ: ئەوھەندە بەسە كە پێى بگوترێ مال، چونكە یەزدانى پاك بۆ مەسەلەى كاغەز پیدان، ئەندازەى بۆ یارمەتیدانەكە دانەناوە، بەپێچەوانەى مۆتەووە، لە بارەى مۆتەووە دەفەرموێ: {وَمَتَّعُوهُمْ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ - سورة البقرة - ٢٣٦/٢} بەلام سوننەتە ئەو ئەندازەى كە لە مالەكە دادەشكێنرێ

چواریه کی ماله بریار دراوه که بی. پیشهوا علی (رهزاد خواه لیبه) دمه رموی: نهو نه ندازه یه کی که نه نایه ته فرمان دهکا به داشکاندنی له پشکه کان چواریه که، واته نه نایه ته که دمه رموی: {وَأَتَوْهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ →}.

بزانن:

که کاغه ز پیدراو نه خوئی نه هیچ شتیک لی نازاد نابی، هه تا یه که درمی له سهر بمینی چونکه خوشه ویست (دروود خواه له سهر به) دمه رموی: کاغه ز پیدراو هه تا یه که درمی نامه نووسی له سهر بمینی ههر به ندمیه. (نه بو داوود گیراویه ته وه).

۴۱۷) دایکی منداڵ (نوممووله ده)

له زاراوهی شهرعی شهریفای دایکی منال پیی دهگوتری: نوممووله ده، یا (الامة المستولدة).

جاههر کاتی ناغای نازاد چوووه لای که نیزه کی خوئی، وه سکی پرکرد، نهو مندا له نازادی له دایک دهبی، وه که نیزه که که دهبی به دایکی منال، به مردنی ناگاهه ی نازاد دهبی، ته نانه ت نازاد بوونی دهخریته پیش دانه وهی قهرزی سهر مردوو که.

کاتی مارییهی قیبطیهی دایکی نیبراهیمی کوری پیغه مبه ر نیبراهمی بوو، پیغه مبه ر (دروود خواه له سهر به) هه رموی: مناله که ی نازادی کرد. (نیبنو هه زم به ر شته یه کی دروست گیراویه ته وه) له

فهرموودهیه کی تر دا دهفهرموی (مرووده خود له سه ربڼه): یه کی له نیشانه کانی
نریکبوونه ووی هاتنی قیامت نه ووهیه کچی که نیزه ک دهبی به ناغای.
نه ووتا به پیی نه م فهرموودهیه منال له کاتی وادا له جیگه ی پاوکیه تی،
پاوکی شی نازاده، که واته نه ویش نازاده، دهی کاتی چه سبا منال نازاده
نازادی بو دایکشی ده چه سپی، نیتر فروشتن و به خشین و بارمته گردنی
نه و دایکی مناله نادرست دهبی، هه روا دروست نیه که بکری به
راسپیړی، واته به وه سیټ که پاش مردنی ناغای بکری به خیر.
نه مانه ییش به پیی نه م فهرموودهیه: نیبنو عومه ر (وه زه خوا یان لینه):
دهفهرموی: پیغه مبه ری خودا (مرووده ساو ورمه مته خودا له ووه لینه): پیشگیری و
نهی گردووه له فروشتنی نه و که نیزه کانه ی که له ناغاگانیان منالیان
بووه، که پیان ده گوتری: (امهات الاولاد: دایکانی مندا لان) وه دهفهرموی:
دایکی منال نه ده فروشری و نه ده به خشری و نه به که له پوور ده گیرئ،
ده با خاونه که ی له ماوه ی ژیا نی خویدا خوشی لی و مرگری و له گه لی
رابو پری، جا هه رکاتی نه و مرد دایکی مناله که ی په کسمر نازاد دهبی
(داره قوطني / به یه هقی). ناغای دایکی منال مافی خو یه تی که
خرمه تی خو یی پی بکاو له گه لی دروست بی.

بزانه :

منالی دایکی منال نه مه حالیه تی:

(۱) نه گهر مناله که ی له ناغا که ی بوو، نه وه به بی راجیا یی
مناله که ی نازاده، ریک وه ک پاوکی.

(۲) ئەگەر لە مێردی بوو، یا هی داوینپییسی بوو ئەو بەرپاری دایکەکی هەیه، چونکە منال لە ئازادی و کۆیلەیدا دەبێ بە پاشکۆی دایکی.

٤١٨) تۆیگەری (تەشریح) لەم چاخەدا کاریکی پێویستە لەبەر ناچاری:

لە گۆفاری (البحوث الاسلامیة) دا، کە لە (ریاض) دەرەچێ دەلی: شەریعەتی ئیسلام دەستوورو یاسایە کە خەدای داناو زانا پێادە کردووە، کە ناگایەکی تەواوی لەبەر دواي هەموو شتێ هەیه، خەوی ئەو شتە لەمە و پێش بووبێ، یان لەمە و پاش بێ، خەوی گەورە ئەم شەریعەتە مەزنە ی ناردووە بۆ ئێمە بەهۆی کەسێکەو کە چاکترینی سەرچەمی دروست کراوانە و دواترینی هەموو پێغەمبەر و رەوانە کراوانە.

خەدای داناو زانا زۆر بە جوانی ئەم شەریعەتە ی لەسەر چەند بنەمایەکی رێک و پێک و لەسەر چەند یاسا و ئاوا و دەستوورێکی گشتی بەرنامە رێزی کردووە، مەبەستە بەرزە گشتییە نازدارەکان لەناویاندا رەنگ دەدەنەو، لەبەر ئەوە بوو بە سیستەم و بەرنامە یەکی یاسایی گشتی هەمیشە زیندووی وا کە دەست بەدا بۆ گشت چینی و کۆمەڵ و تاقمێ لە کۆمەڵانی خەلک، لە هەموو کات و چاخ و جێگە و شوێنێکا بەبێ جیاوازی.

له راستیدا زۆر له نموونهو شیوهکارو مهسئهله جووزئیهکانو
گه‌ل لهو رووداوانه‌ی که به‌رودوا روژانه روو دده‌ن، له قورئان و
سوننه‌تدا ده‌قی روژن له بارمیه‌وه نه‌هاتوو، ره‌نگه له‌به‌ر نه‌ه‌و‌ب‌ج
له‌مه‌و‌پ‌یش نه‌ه‌و‌و‌ب‌ن، له‌به‌ر نه‌ه‌و‌ه پ‌یشینه‌نه باشه‌کانی ئ‌یمه له‌و
بارمیه‌وه برپاری زانراویان نیه. به‌لام نه‌ه‌وی که یه‌ک دهنک گومانی
تیادا نیه نه‌ه‌ویه: که هه‌موو پرس و مه‌سه‌له‌و باب‌ه‌تی، برپاری خودا
له بارمیه‌وه هه‌یه، نه‌و برپاره به‌ریه‌کی له یاسا دامه‌زراوه شه‌ریعه‌یه
گشتیه‌کان ده‌که‌و‌ئ. له نه‌نجامدا زانیانی ئ‌یسلام، له نه‌نجامی
کو‌شش‌یکی پ‌یرو‌زدا په‌ی به‌و برپاره ده‌به‌ن!

یه‌کی له‌م جو‌ره باب‌ه‌تانه باب‌ه‌تی تو‌ی‌کاری لاشه‌ی مرؤ‌فی
مردوو، که له بارمیه‌وه ده‌قیکی تایبه‌ت نیه، له‌به‌ر نه‌ه‌و نه‌میش
داده‌نرئ به‌ یه‌کی له باب‌ه‌ته نو‌ی‌کان که رو‌ژ به‌ رو‌ژ سه‌ر هه‌ل دده‌ن و
وه‌ک دیارده‌یه‌کی تازه روو دده‌ن. دیاره که مه‌سه‌له‌ی تو‌ی‌کاریش
به‌ریه‌کی له یاسا دامه‌زراوه گشتیه‌کانی شه‌ریعه‌ت ده‌که‌و‌ئ، چونکه
وه‌ک زانراوه شه‌ریعه‌تی ئ‌یسلام به‌رنامه‌یه‌کی ته‌واوی دامه‌زراوی
هه‌یه، بۆ هه‌موو که‌س، له گشت کات و سات و ج‌ی‌گه‌و شو‌ی‌ن‌ی‌کا ده‌ست
ده‌دا، وه گشت باب‌ه‌ت و پ‌یش‌ه‌اتی له‌خۆ ده‌گر‌ئ و بۆ گشت کار‌ی
چاره‌سه‌ری خۆی هه‌یه. هه‌ر له‌به‌ر نه‌ه‌یه که پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری خودا
(م‌رو‌ود خوا‌ه له‌سه‌ر ب‌ج) کراوه به‌ دواترینی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ران و بو‌وه به‌ مایه‌ی
میهره‌بانی و ره‌حمه‌ت بۆ هه‌موو ج‌یه‌ان. به‌ل‌گه‌ی نه‌م راو بۆ‌چو‌ونه
نه‌م ئ‌ایه‌تانه‌یه له‌گه‌ل چه‌ندین فه‌رمو‌وده‌دا. خودای مه‌زن ده‌فه‌رم‌و‌ئ

ترسیننرا! (واته: ره‌وانه‌کردنی نهم پیغه‌مبه‌رانه بو روونکردنه‌وه‌ی برپاره‌گانی خودا له باره‌ی هه‌موو شتی‌که‌وه بیان و مه‌هانه‌و عوذر بو که‌س ناهیلئی که سبه‌ینئ بلئ: ئیمه بی ناگابووین و یاسا‌گانی شه‌ریعت به‌ئیمه نه‌گه‌یشتبوون دهنه پابه‌ندیان دهبووین. له نه‌صله‌که‌دا نووسراوه: (لا احد احب الیه القدر من الله...) به‌لام وا دمزانم نه‌وه هه‌له‌ی چاپه. چونکه دمقی نهم فه‌رموو دمییه له سه‌حیحی موسلیمدا ناوایه (ولیس احد احب الیه العذر من الله من اجل ذلك انزل الكتاب وارسل الرسل) بر‌وانه سه‌حیحی موسلیم به‌رگی ۱۷ ص ۷۸ عومدمتولقاری ج ۲۰ ص ۲۰۶ + ج ۲۵ ص ۲۰۸ + تاج الاصول ج ۲ ص ۳۳۲ + تاج ج ۴ ص ۱۸، تاج/ ۲ ل - ۱۴۳. رهمزی (ل) نیشانه‌ی لاپه‌ره‌ی ته‌رجه‌مه کوردییه‌که‌ی تاجه - و مرگی).

جا پاش نهم ریگا خوش‌کردنه ده‌لیین:

دیاره‌که بابته‌ی توپکاریش به‌ریه‌گی له یاسا دامه‌زراوه‌گانی شه‌ریعت ده‌که‌وئ، وه یه‌گی له به‌رژمه‌نده بایه‌خداره گشتییه‌گانی شه‌ری خواپگریته خو، وه له‌شه‌ریعتدا نموونه‌و هاو وینه‌ی تری هه‌یه، که شه‌رعزانه‌کان رای خو‌یانیان له باره‌یانه‌وه راگه‌یانده‌وه، گهرچی مه‌رج نیه رای شه‌رعزانه‌کان له هه‌موو بابته‌تیکدا یه‌کسان بی، به‌لکوو راجیایی مایه‌ی ره‌حمه‌ته بو نهم ئوممه‌ته. دیاره که شتی وا خوا یاربئ دهبئ به‌چراوگی، ریگه‌ی توپژمه‌وه له باره‌ی توپگه‌رییه‌وه روون ده‌کاته‌وه، هه‌تا رووی راستی له‌م بابته‌نوپییه‌دا بی‌یکئ، که ئایا برپاره‌که‌ی چیه‌و چی نیه.

ياسايهكى ههمهگرى شهريعت ههيه كه مهبهسته بهرزه گشتييهكانى بهرنامهكهى خودا رهچاو دهكا، دهلى؛ ههر كاتى دوو بهرژهومندى شهرعى بهرابهري يهكترى وهستان كاميان بههيزتر بى كار بهوميان دهكرى و بههيزهكهيان پيش دهخرى، وه ههر كاتى دوو مايهى خراپه بهرابهري يهكترى وهستان، كار به سووگهلهكهيان دهكرى، ههتا پاريز له خراپترينهكهيان بكرى!.

جا بهههرحالى بى بابتهى توپگهريى بهر نه دمستوووه دهكهوى، چونكه بهرژهومندى ريز گرتنى مردوووهكه، خوى موسولمانبى يا نا موسولمان، لهگهل بهرژهومندى كهسوكارهكهى و بهرژهومندى نهتهوهو گومانبار (متهم) لهكاتى ههبوونى گومانى و تومهتدا بهرابهردووستن، جا گهل جار بههوى توپكارپيهوه دمردهكهوى و كه تاوان له نارادا ههيهو له نهنجامى ليكولينهوهدا تاوانبار دمردهكهوى و به سزاي رهوى شانى دهگاو دهبى به پهندو عيرمت بؤ كهسانى تريس كه له تاوانى وا به دوور بن دهنه ههمان توله بؤ نهوانيش ناماده كراوه گهل جاريش توپگهريى لاشهى مردوووهكه دمرى دهخا كه كابرا به مردنى ناسايى مردوووه، گومانبار بى تاوانه وه گومانبار بى تاوانه. جا له نهنجامى نه دم نهجامانهدا كهسوكارو گومانبارو مهردوم سهرجهم بهرژهومنديان دهپاريزرى. لهكاتى توپگهريشدا بؤ دوزينهوى ماكى نهو نهخوشينهى كابراى پى مردوووه، گهل جار دمردهكهوى كه بهنهخوشينيكي كوشندهى درم ناميز مردوووه، جوړى درم و پهتاكه دهست نيشان دهكرى، بههوى نهوهوه پيشگيرى له بلاووبوونهوى دهكرى و هوكارى خولپاراستنى

لەبارى بۇ ئامادە دەكرى، شتى وايش دەبىي بەھۇي پاراستنى گيانى
خەلك و سنوورى بۇ نەخۇشپىيەكان دادەنى و دەبىي بە مايەي پاراژتن و
سەلامەتى نەتەوہ.

دياره كه شهرى پيرۆز به پەرۆشەوہ بانگەواز دەكا بۇ پاريز
له نەخۇشى و، فەرمان دەكا به خۇتىمارگردن و دەرمان بەكار هيئان
بۇ چارمەهرى نەخۇشى. كه شتى وا بەرژەومندى نەتەوہ دەپاريزى و،
دەبىي بە مايەي ئارامى و ئاسايش و خۇشگوزمرانى بۇ رۆلەكانى و،
رزگاربان دەكا له مەترسى و كارمسات، بېگومان كه ئەمەيش رېك
بەپىي بزافى ئەو ياساو دەستوورو بەرنامە باشانەپە كه خوداى گەورە
دايناون و بەپىي چارمنووس برپارى لەسەريان داوہ.

٤١٩) فېربوونى تويكارىي (تشرېح):

ديارهو بەلگە نەويستە فېرخواز ھەركاتى فېرى ئەم بابەتە
زانستىيانە ببى، له زانستى پزىشكىدا، خېرو بېرىكى بى شومار دەست
نەتەوہ دەكەوى. وەك شارمزا بوون له چۆنىتېي رېكخستنى جەستەي
مرؤفۇ ئەندامەكانى دەرەوہى و دەسگاكانى ناوہوہى و، جېگەو شوپن و
قەبارميان، خواى ساغ بن يا نەخۇش، وە ئەوہ بە كردهوہ مەشق
لەسەر ئەمانە بكاو، بەرە بەرە فېرخواز فېرى دۆزىنەوہى توشبوونى
نەخۇشپىنەكان ببى و رېگەچارەي چارمەسرگردنيان بزاني.

جا ھەركاتى ئەم دوو بەرژەومندە بەرامبەر و مستان واتە:
بەرژەومندى پاراستنى رېزى مرؤفۇ ئەم كۆمەلە بەرژەومندەي نەتەوہ

که روون کرانه‌وه، نه‌وه زاناکان ته‌ماشا ده‌کهن: کام له‌م دوو
به‌رژه‌وه‌نده دامه‌زراوتره، نه‌وسا به‌پئی نه‌وه‌یان که باش‌تره برپار
دروست ده‌بئ، خوای به‌رکردن بی یا به نه‌کردن.

جا له‌سهر ئه‌م بنه‌مایه بفه‌رموون له‌گه‌ل رای چه‌ن زانایه‌کی
پایه به‌رز له‌م بارمیه‌وه.

له زانای پایه به‌رز شیخ حسنین مخلوف) پرسیار کرا له باب‌ه‌ت
برپاری توینگه‌ری لاشه‌ی مروقی مردووه‌وه، ئه‌مه وه‌لامه‌که‌یه‌تی له
دواوه:

(بزنانن که دهرمان‌کردن و چاره‌سهرکردنی نه‌خۆشی و ئیش و
نازاری له‌ش کارپکی ده‌واپه، مایه‌ی پاراستنی به‌ره‌ی ئاده‌میزاده له
فه‌وتان، هه‌تا نه‌و کات و ساته‌ی که خودا دیاری کردووه بۆ مانه‌وه‌ی
له‌سهر رووی زه‌وی، به‌پئی چاره‌نووسی خوایی. ئه‌مه له کاتی‌کا که
په‌غه‌مبه‌ر خۆی (مرووده‌ خواد له‌سه‌ربه‌): دهرمانی بۆ خۆی به‌کار هیناوه، له
نه‌خۆشینا به دهرمان خۆی تیمار کردووه، وه راسپیری که‌سوکاری
خۆی و موسوئمانانی تریشی کردووه که خۆیان دهرمان بکه‌ن، نه‌ومتا
ده‌فه‌رموئ (مرووده‌ خواد له‌سه‌ربه‌): خۆتان تیمار بکه‌ن و نه‌گه‌ر نه‌خۆش
که‌وتن دهرمان به‌کار به‌ینن، چونکه خودا هه‌ر دهردی‌کی دانابئ
دهرمانیشی بۆ داناوه، ته‌نیا بۆ یه‌ک دهر نه‌بئ که پیرییه، دهردی
پیری دهرمانی نیه، ته‌نیا چاری نه‌وه‌یه که روو له خودا بی و پیری
ناخر خیربئ!) (د/ت/ن/تاج/ ۴ ل - ۱۹۱).

ھەرۋا دەفەرمۇي: (مەروۋەي خەۋەرلىمەيدۇ): لە راستىدا خوداى بالا دەستو شىكۆمەند ھەر دەردىكى ئاردىيى چارمەرىشى بۇ ئاردوۋە، ھەيە ئەۋە دەزىنى، ھەيشە ئايزانى. ئەۋەي ۋا لەبەر چاۋ ئەمەيەۋ ھەموۋ كەسەش دەزىنى كە لەپاش خۇي (مەروۋەي خەۋەرلىمەيدۇ) يارانىشى ھەمان رېبازى پىرۋى ئەۋيان گىرۋەۋ دەزىمان ۋ تىماريان بەكار ھىناۋە. كەۋاتە فېرېۋوۋ ۋ فېكرەنى پىزىشى كاريكى رەۋاي پەسەندە، بەپىي گوتارو كىدارى پېغەمبەر خۇي (مەروۋەي خەۋەرلىمەيدۇ) بەلگۈۋ چەند ئايەتلىكەش ھەيە كە دوۋر يا نىزىك دەبن بە بەلگەي ئەمە، ۋەك لە قورنانا ھەيە كە رېگە بە نەخۇش دەدرى كە رۇزۋو بشكىنى، ھەتا چارمەرى خۇي بكا، نەبادا دەردەكەي تەشەنە بكاۋ پەرمەسەينى!.

ھەرۋەك رېگە بە نەخۇش دەدرى لە جىياتى ئاۋ خۇلى پاك بەكار بەينى، نەبادا زامەكەي ئاۋدز بكا، يا دەردەكەي زىاتر بىي، يا بە بەكارھىنانى ئاۋ نەخۇش بكەۋى.

دەي ئەمانە بە گىشتى نىشانەي ئەۋەن كە خوداى ياسا دانەر مەبەستىتى كە مەۋف دەزىمان بەكار بەينى ۋ دەردو نەخۇشى چارمەر بىكەن ۋ پارىز لە ھەموۋ شتى بىكەن كە دەبى بە سەرچاۋەي ئىش ۋ ئازار بۇي، بۇ ئەمەش جىيىي نىيە لە نىۋانى دەردەۋ ھەناۋى مەۋف دا، ۋاتە: لە نىۋانى دىۋى دەردەۋ دىۋى ناۋەۋى جەستەي مەۋفدا. ۋەك پىشەۋا ئىبنو ئىقەيىم (مەمەتە خەۋەرلىمەيدۇ) لە پەراۋى (زاد المعاد) دا نامازەي بۇ دەكا.

جا لهسەر ئەم بنیاتە هونەری پزیشکی، بە زانست بێ یا بە کەردووە، فەرزی کیفایە، پێویستە لەسەر نەتەوێک دەستەبەر لەم بوارەدا ئامادە بکا، هەتا هەلسن بەم ئەرکە، دەستووری فەرزی کیفایەش وایە: ئەگەر جێبەجێ نەکړئ نەتەوێک سەرچەم تاوانبار دەبێ، بە نەکردنی ئەو فەرزە.

سەرەڕای پزیشکی هەموو زانست و هونەر و کاروباریک کە نەتەوێک پێویستی پێیان هەبێ، وەک ئەو پێشەسازیانەی کە دەبن بەهۆی مان و گەشەکردن و پیشکەوتنی نەتەوێک، ئەمانەش گشتیان لە فەرزی کیفایەن، یەزدانی یاسادانەر فەرمانی پێ کردوون و بانگەوازیان بۆ دەکا، هەرچە دەکا لەوانە کە لەم بوارانەدا کەمتەرخەمی دەکەن و لە رەهەوهی پیشکەوتن بەجێ دەهێنن.

دەو! یەکێ لە سەرەتاکانی هونەری پزیشکی، بەلگوو یەکی لە یاسا پێکھێنەرەکانی، توپکاری لاشەی ئادامەییە، لەبەر ئەوە نەستەمە پزیشک بەبێ پەسپۆری باش لەم مەودایەدا بتوانێ فەرمانی جەستە بکا و تیماری نەخۆشی بەگشت جۆرە جیا جیاکانیەوه بکا، چونکە لەپێش ئەمەدا گەرکە لە رێگەی توپکەرپیەوه، بە گوتارو بە کردار، بە زانست و بە کەردووە شارەزای کون و قوژبن و دەرەوه ناوێوهی جەستە بێ، ئەندامەکانی و جەگەکانیان و جێگەکانیان و چۆنییتی پەيوەندیی نێوانیان و هەموو زانستیەکی تری لەم بابەتە بە باشی فێرببێ و مەلەیان تیادا بکا، چونکە پزیشک گەرکە لەم بوارانەدا مەلەوان بێ، ئەوسا دەتوانێ بەو ئەرگە پێرۆزەوبارە قورسە هەلبستێ

که خودا دایناوه له سه‌ری سه‌بارمت به چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشان و دهرمانکردنی نه‌خۆشین. بێگومان ئەمه به‌لگه نه‌ویسته‌و کهس له‌مه‌دا گومانی نیه. ئەوه نابێ به ره‌خنه ئەگەر کهسێ بێ: کهی ئەمه وایه؟ خۆ له‌کۆندا پزیشکی بووه‌و توپکاریش نه‌بووه، چونکه له وه‌لامی ئەم جۆره به‌رپهرچدانه‌وه‌دا ده‌لێین: کات و سات رۆژ ده‌بینی، ئەوه‌ی له کۆندا بووه پزیشکییه‌کی سه‌ره‌تایی بووه، بۆ چاخی خۆی ده‌ستی داوه، چاره‌سه‌ری دهرده به‌رچاوی (ظاهر) ه‌کانی کردووه، ئێمه قسه‌مان له پزیشکییه‌کی فره ته‌واوه که چاره‌سه‌ربێ بۆ سه‌رجه‌می دهردو نه‌خۆشییه‌کان. و له رووبه‌ری له‌ش و هه‌ناوی ته‌واو شارم‌زایی. ئەمه له کاتی‌کدا که رۆژ به رۆژ زانسته‌کان په‌ره ده‌ستین و سات به سات زۆر ده‌بن و هۆکاره‌کان به‌ره به‌ره گه‌شه ده‌کهن و پتر ده‌بن.

ده‌ی که ئەمه حاڵی توپکاریی بێ وه‌ک باسکرا، ئەو به‌لگانه‌ی که فی‌ربوون و فی‌رکردنی پزیشکی پێویست ده‌کهن ده‌بن به به‌لگه‌ی پێویستبوونی توپکاریش.

چونکه یاسایه‌کی سه‌ره‌کی ئوصوڵی هه‌یه ده‌لێ: که یاسادانه‌ر هه‌ر شتێ پێویست بکا ده‌بێ به‌هۆی پێویستبوونی هه‌ر شتێکی تریش که ئەو پێویسته که پێویستی پێی هه‌بێ. وه‌ک ئەوه خودا نوێژی پێویست کردووه به‌هۆی ئەوه‌وه پاکیش که مه‌رجی دامه‌زرانی نوێژه پێویست ده‌بێ، ده‌ی مادام له‌سه‌ر سه‌ته‌ی له نه‌ته‌وه پێویسته که فی‌ری پزیشکی بێ و به‌کاری به‌ی، پزیشکیش به‌بێ توپکاری

جىبەجى نابی، كەواتە پىۋىستە تويكارىش بەگفتارو بە كردار
فېرىبن.

ئەمانە بەلگەن لەسە ئەو كە تويگەرىي وەك پزىشكى
فېرىبون و فېرگىردن و پېئەئسانى دروستە بەلگەن لەسەر ئەو
كە تويگەرىي فەرزو پىۋىستە لەسەر پزىشكى پسپۇر لە پزىشكى
تايبەت بە مەۋۇ.

وەكى تىرىش لەھەر شتىكا تويگەرىي بىي بە بەلگەيەكى رەوا بۇ
چەسپاندنى مەبەستىكى رەواي شەرى ئەو دروستە، وەك تويكارىي
لاشەي مەۋۇ بۇ دۆزىنەۋەي ھۆي مردن، كە زۆر جار ئەو كارە دەبى
بەھۆي ساخكردنەۋەي تاوان لە ئەستۆي تاوانكارىكا، يا دەبى بەھۆي
بى تاۋانىي گومانبارى لە رووداۋىكى گومان لىكاراۋدا... ھەتەد.

بەلام ئەومندە ھەيە دەبى ئەم جۆرە بىرپارانە سەرپىيى نەبن و
نەبن بەھۆي روودانى كارى ناھەموارى بى شەرى تر.

كورت و پوخت ھەركاتى دەستەيى زاناي پسپۇرى خوداناسى
خاۋەن و مەرع و تەقۋا ھەتۋاياندا كە تويكارىي بۇ فەيسارە مەبەست
دروستە يا پىۋىستە ئەو بىروا بە فەرمايشتەكەيان دەكرى و كار بە
فەتۋاكەيان دەكرى.

٤٢٠) بربار (ھۆكۈم) ى تەئىمىن:

تەئىمىنىش ۋەك تەشرىح پىۋىستى بى تۈيۈزىنەۋەو شىكرىدەۋەو لىكۈلىنەۋەو تىرو تەسەل ھەيە، ئەمىش چەند بەشىكى ھەيە، ۋەك تەئىمىن لەسەر مال ۋ تەئىمىن لەسەر ھەيات. ھەتا ئىستا راي شەرەزانە تازەگان لەم بارمىەۋە يەك نىە، بگرە زوربەى لىكۈلەرەۋە نوپكان رايان وايە ئەم دوو جۆرە تەئىمىنە دروست نىن، يەكئ لەم زاتانە كە دەفەرموون: تەئىمىن دروست نىە مامۇستاي رەحمەتى شىخ محمد بەخىت مفتى الديار المصرىە پىشتەرە، يەكئىريان مامۇستاي ھەرە مەزن شىخ عبدالرحمن تاج شىخى پىشۋوى جامىعول ئەزھەرە. كۆمەللىكىش دەفەرموون: ھەموو جۆرىكى تەئىمىن دروستە بە مەرجى سەرنەكىشى بۆ سوود (رببا).

كۆمەللىكىش دەفەرموون: ھەندى جۆرى تەئىمىن دروستە ۋ ھەندىكى نا دروستە. بۆ نموونە مامۇستاي پاىە بەرز موحەممەد ئەبو زەھرە (رەمەتەللاھى ئەلەيھ) دەفەرمۇئ: بۆ نموونە تەئىمىن لەسەر سەپارە ۋ خۇشپۇ بۆ چاككرىدەۋە ھەرام نىە، گەرچى ھىشتا دئەم لەم بربارە چەكەرە دەكا.

بسم الله الرحمن الرحيم

له سه ره تاوه نه ديبه عه ره به كان، كه ويستيان زار او نه نوئ
نه وروپاييه كان بكن به عه ره بي، تووشى بارودوخيكى وهك ئيستاي
ئيمه بوون، دهسته يه كيان رايان وابوو كه له وه رگه پراني وشه نوئكاندا
زور پي لي هه ل نه برن، وه له جياتى ته رجه مه كردنى نهو موفرده اتانه به
عه ره بي خودى موفرده اته كان به كار بهينن. به لام هه ره روشنبيره كانيان
گو تيان: نه، هه رچى نه مړو ريخنه بكا ته ناو زمانه كه مان هه تا هه تايه
شوينه وارى ده مينئ، شه قل و شيوازو نازدارى و قه شهنگى زمانه كه مان
ده شيوينئ.

له راستيشدا هه روهك چاوى شين و قزى زهردو ليوى ئال له ناو
عه ره باندا نامون، وشه ي نه وروپيش له ناو زمانى عه ره بيدا ئاوا زهق و
ناقولا يه. وه هه روه ها وشه ي بيانيش له ناو زمانى خو ماندا. بويه
به نده يش له هونه رى وه رگه پراندا نه و نده ي بوم بكرئ په نا به وشه ي
كوردى په تى ره سه ن ده به م.

چونكه دلنيام له وه كه نه م بوره گله يه ي ئيستا هه ندى كه س
ده يكه ن و ده لين: گوايه نه م توندره ويه له ته رجه مه دا كاريكي ناباشه،
دلنيام له وه كه نه م بوچوونه هه له يه و ئايينده نه وه ده چه سپيئى. له بهر
نه وه گوئ نادم به لاقرتى و ره خنه ي نه م نهو، هه روهك چون زانا
دل سوژه كانى زمانى عه ره ب گوئيان به شتى وانه ددها، له نه نجامدا
قه سه كه ي نه وانه سه ركه وت كه ده يان گوت: عه ره ميبه كي په تى ره سه نى
پاك.

ئەمە لەلایەك، وەكی تریش ئەم زاراوە شەرعییانە لە سەرەتای
گەشەکردنی شەریعەتی ئیسلامەوه، وەك ئیستا ئاوا دامەزراو
چەسپاوو ناسراو مەشهور نەبوون، بە تاییبەتی كە رووبەری خاکی
ولات و دەولەتی ئیسلام بەرەبەرە پان و پۆرو فرەوان بوو.

رئ دەكەوت زانایەکی گەورە لە میسر زاراویکی پیش نیاز
دەکرد بۆ بابەتیکی شەریعی، زانایەکی تر لە شام یا لە عێراق یا لە ئێران
بۆ هەمان مەبەست زاراویکی تری پیشنیاردەکرد، جا بەرە بەرە
ئەوزاراوانەشەن و كە وكران، وە کامیان لە بارتربوو چەسپا، وە
نایەخەكانیان فەوتا، جاروباریش چەند زاراوەیی بۆیەك مەبەست
دەچەسپان و هەروەها زانستەكانی تریش.

سەرەنجام كتیبی شەریعی پەیدا بوون، گەلی لە زانا گەورەكان
كتیبی فیهیان دانا، لەمەتن، لە شەرح، لە حاشییە و پەراویز، بەرە بەرە
رۆژ بە رۆژ زاراوەو عیبارەت و یاسا شەریعیەكان بەرەو پیشتر
دەرۆشتن، هەتا كارگەشت بەم شیوەیە ئیستا، لە هەر شوینی
گوترا: (صلاة اللیل، صلاة التهجّد، القراض، المهر، زكاة الفطر،
الوضوء، الاستنجاء .. قاد) هەموو كەس وەك یەك تێدەگا، نامۆی لە
واتای ئەم زاراوانەدا نیە. دەی ئومیدەكە ئیمەی كوردیش لەم جۆرە
كوژشەدا بەرە بەرە و پیش برۆین و رۆژ بە رۆژ زمانەكەمان
بەرەو پیش بەرین.

بەلێ خوا یاریی ئەم ئاواتەمان دیتەدی. بەلام ئەم تەحفظە
دەكەم. دەلێن: رۆژی لە قەراخ حەوزەكە ییبارە، فەقی شیتە دەرسی
تەفسیر لە خزمەت مەلای گەورە ییبارەدا دەخوینێ، مەلا سەرنج دەدا

فەقى شىتە ئايەتەكان ناخوئىنئەو، مەلا دەفەرموئ: فەقى! ئەو بۇ ئايەتەكان ناخوئىنئەو؟ فەقى دەلى: قوربان! لەشم پىسە! مەلاي گەرەيش دەفەرموئ: چۆن بە لەشى پىسەو دەرسى تەفسىرى قورئان دەخوئىنى؟ ئادەي فەقىئىنە لەو حەزەي ھەلکىشەن لەشپىسى دەركەن! فەقىكانىش چوار پەلى دەگىرن لەسەر فەرمانى مەلاي گەرە لە حەزەكەي ھەل دەكىشەن. فەقى شىتەيش زۆر زىرەك دەبى، لەناو حەزەكەو بە مەلا دەلى: قوربان! تۆ لای خۆي مەلاي گەرەي بىارەي، نىتەكە بە دەست خۆمە، نىتە ناهىئەم! دەي ئەو تا بەس نىتەكە بە دەس خۆمانە كەچى چوئىنەتە سەر كەلى شەيتان نىتە ناهىئەن!

جا بىرام! وابە چاوەو كەسەر لىشىئاو لەم ولاتەي ئىمەدا زۆر زۆرە، گەلى دەرووى رەحمەت لە گەلى كورد كراوەتەو، بەلام بەخودا شەپە گىرفان وزپەي دۆلارو دلسۆزى زۆر زۆرى دەرو دراوسى ناهىئەن نىتە بەئىن. بەلام خوا شاىتە كە ئەمجارە ئەم دەرووى رەحمەتە كەسانى دای دەخەن كە خۆيان بە رۆشن بىر دەزانن، كە خۆيان بە پىشەنگ دەزانن. نەمەلايان تىادايە، نە شىخ نە حاجى. مەگەر مەلا درۆينەو حاجى نا حاجى.

بەراستى پىياو قىزو بىزى دىتەو لەم بارودۇخە، كەسانى رۆشنىر بەناو، خاوەنى شەھادەي بەرز، بۇ قومى بادە، بۇ مەرحەبايى، گوئى بەھىچ بەرژەوئەندىكى گەلى كورد نادەن، وەك ئەلقە بە گوئى لايەنى بەھەق و ناھەق لەسەرى دەكەنەو، بەراستى گەلى جار ھەزار ھەزار رەحمەت دەئىرم بۇ صالح زەكى كە قائىد فېرقەي دووبوو لە كەركەووك لە داخى زۆلە كورد سوئندى بە تەلاق خواردبوو كە ھەتا ماو بە كوردى قسە نەكا.

من ئەم قسە بۇ ئەو ناكەم كە ئەم سەرلېشىۋاۋانە بېنەو سەر
ھۆش، ئەمانە دال مردوون، گەلى كورد وەك دەواجن تەماشادەكەن،
ئەمانە بەمنى ھەزار ھۆشيار نابنەو، ئەوانە خەرىكى ئاۋەدانكردنى
گريفانى خۇيان و كاۋلكردنى كوردستان، بەلام مەبەستم ئەو يە كە
بلىم: (من كورد بەلام لە كورد بېزارم).

ئىتر پىۋىست بە درىژەناكا، كى بەكىيە؟ كى گوى لە قسەى ھەق
دەگرى؟ رۆژى درۆ دەلەسەو چاۋوراۋ دزى و جەردەيى و پىاۋ
كوشتن و خوین رشتە.

نەفرت لەم رۆژەرەشە. نەفرت لەو كەسانە كە بۇ قومى بادە، بۇ
كەشوفشى ئاۋاتى گەلى كوردىيان زىندەبەچالكر. لەعنەت لە ئەبو
رەيغالەكانى كورد:

ناخ براكوژى، ئەى شەرە گىرفان!

لەعنەت لەۋانەى كە ھەلىيانگىرسان!

مامۇستاي گەرەو مەزن جەنابى مامۇستا ئەحمەد عيسا عاشوور (رەزاۋ
رەھمەتتە ئۆمەدە ئىبە) دەۋرى دوو سى پەرەى ترى لە بابەت تەشرىح و تەئىمىنەو
نووسىو، پالفتەكەى ئەمەيە كە عەرزتان كرا.

بەلام ھەر كەسى دىمەۋى بە باشى لە بارو دۇخو حالەكە حالى بىيى وا
باشە موراجەمەى شەرعزانىكى گەۋرەى لە خواترس بكا، چونكە بەپىي
بۇچوۋنى بەندە كاتى كار بەراى زانا نوپكان دەكرى:

(۱) كە زاناي شەعزانى لە خودا ترس بنو شىاۋى كۆشكارى بنو ئەھل
بن بۇ ئىجتىھادو فەتۋاگەيان ساخ لەبەر رمزى خودا بن، نەۋەك لە ژىر
كارىگەرى موداراتو موحامەلەو شتى وادابى.

۲) ھەركاتى دەۋلەتى قورئان و سوننەت لەھەر لا دروست بوو، بە راستى نەك بەقسە، ئەو كاتە ئەو دەۋلەتە ئەم جۆرە بابەتانه لەبەر رووناكى دەستوور دەجەسپىنى نىز لەسەر موسولمانانە كە بە دۇنيايى پەپرەوى ئەو بەكن.

دوا گوتە :

سوپاس و ستايش بۇ خوداى تاك و تەنيا، بە يارمەتى خوداى گەورەو مەزن، ئەمىرۇكە يەكشەممەيە، رىكەوتى (۱۹۹۶/۹/۲۲) لە وەرگىرانى بەرگى دوومى ئەم كىتەبە پىرۆزە بوومەو. لە خوداى مېھرىبان داوا دەكەم دايبىنى بە تاعەتلىكى جوان، بە خىرلىكى نەپراو، بە مېھرىبانىي خۇى قەبوولى بفرمووى، وە پىت و فەرى تى بخا، وە برەوى پى بدا، وە بىكا بە مايەى پاداشتى باش و سەرچاۋەى رەحمەت بۇمان، بۇ خۇمان و باوك و دايك و منال و خزم و گەسوكارمان، بۇ مردو و زىندوومان، ھەروا بىكا بەسەرچاۋەى رۇشنىرىي لە ولاتدا.

خودايە! بە رەحمەتى خۇت رەحمەت برىزى بەسەر ئەو كەسانەداكە بايەخ بەم كىتەبە دەدەن و خەرىكى دەبن و موتالاي دەكەن و بەھرەو سوودى ئى وەردەرگن و خزمەتى دەكەن و چاپى دەكەن و كارى پى دەكەن. بە راستى ئەم كىتەبە گەنجىنەيەكى لەبن نەھاتوۋە. بۇ كەسى خۇى چاۋى دىن و دىنايە. لە كۇتايدا تكام ئەمەيە:

۱) رەحمەت ئەو گەسەى چاۋ لە ھەلەمان دەپۇشى.

۲) زۇر مەبەستم بوو كە خالىبەندى ئەم كىتەبە وەك ئەسلەكەى وابى، بەلام وا جارى لەسەر ئەم شىۋەيە چاپكرا، كە ئەمىش لە خودا بەزىادىي زۇر باشە بە تايبەتى لەم چاپى دوو ھەمەيدا كە ھەر زۇر ناپاپ و پەسەندە.

﴿ فَيَقْبِئِي نَاسًا ﴾

(۲) تڤا له فيرخوازو مامؤستاو مهلا بهرپڙهگان دهكهم كه دئنيابن له تهرجهمهكه، چونكه خواياربئي تهرجهمهيهكي ئه مينه، خوا بيكا به مايه ي ئه من و ئاسايش بؤ هه موومان.

۴- سوپاس بۆ خودای گه‌وره که به دست‌ی خوّم ئەم چاپی دووهمەم پاک نووس و هه‌له بژیری کرد، له ۲۰۰۶/۹/۱۲ ته‌واوم کرد. وه له زۆر شوین هه‌ندێ چاکسازی شی‌اوم ئە‌نام درا له‌بەر ئە‌وه ئەم چاپه نوێیه هه‌تا ب‌لاییت پاک و پوخت و جوان و قه‌شه‌نگه‌و جیگه‌ی متمان‌ه‌یه.

غفر الله لي ولوالدي ولسائر المسلمين. وآخر دعوانا ان الحمد لله رب
العالمين. ﴿ وصلى الله تعالى على سيدن محمد وعلى آله وصحبه وسلم ﴾.

على المقال الآتي المقام: (كلامنا ختامه سلام)

ومرگير

نوری فارس حمده خان حمده

سليمانى / مامۇستايان

پېړستی باسه کان

لاپهړه	پېړستی سره باسه کان	زنجیره
	باسی دابه شکردنی کهله پوور له نیوانی کهله پوور به رانیدا (فهرائض)	۲۴۳.
	چونیتی دابه شکردنی کهله پوور به سسر خالواندا	۲۴۴.
	به شه دیاریکراوه کان (الفروض المقدرة)	۲۴۵.
	بیبه شبوونی نه کهه کان به هوی دایکی مردووه کهوه:	۲۴۶.
	بیبه شبوونی ته وای براو خوشکی دایکی به هوی هم چند کهه سوه	۲۴۷.
	بیبه شبوونی ته وای براو خوشکی باوکی	۲۴۸.
	بیبه شبوونی ته وای برای باوکی و دایکی و خوشکی دایکی و باوکی:	۲۴۹.
	چوار کهس هن خوشکی خویان ده کهن به باوان	۲۵۰.
	هم چوار تاقمه یش خویان کهله پوور ده گرن به لام خوشکه کانیان کهله پوور ناگرن	۲۵۱.
	کهله پووری باپیره له گهل براو خوشکدا	۲۵۲.
	باسی راسپیری (وه سینت)	۲۵۳.
	راسپیری پیویست (الوصية الواجبة)	۲۵۴.
	باسی ژنهینان (النکاح)	۲۵۵.

زنجىره	پىرىستى سەرە باسەكان	لاپەرە
۲۵۶.	سوننەتەكانى ژنەينان	
۲۵۷.	كۆكردنەوھى چوار ژن بەيەكەوھ دروستە	
۲۵۸.	بىرىرى مارەكردنى كەنيزەك بۇ ئازاد	
۲۵۹.	تەماشاكردنى ژن و پياو بۇيەكتەر	
۲۶۰.	گرېدانى مارەبىرىن (عقد النكاح)	
۲۶۱.	باسى خوازىينى ژن	
۲۶۲.	ھۆيەكانى ھەقدارى (اسباب الولايە)	
۲۶۳.	باسى ئەو ژنانەى كە مارەيان نايەت	
۲۶۴.	باسى ئەو نەنگانەى كە دەبن بەھۆى ھەلۋەشانەوھى مارەبىرىن	
۲۶۵.	سوننەتە ناوبردى مارەيى (تسمية المهر)	
۲۶۶.	باسى ھەقى مۆتە	
۲۶۷.	بىرىرى ژن بەژن	
۲۶۸.	نانى شايى	
۲۶۹.	مەرچى پىيويستېوون يا سوننەتبوونى چوون بۇ سەر دەعوەت	
۲۷۰.	نۆرەكارىيى (قەسم) لە نىۋان ھاوسەراندە	
۲۷۱.	دەوكردنى كاتى رىبىۋارى	
۲۷۲.	ژنى لە مېرد ياخى: ناشزە - نافەرمان	
۲۷۳.	باسى خولع، واتە: ژن دامالين	
۲۷۴.	باسى ژن تەلاقدان	
۲۷۵.	تەلاقى بېدىعى و تەلاقى سوننى	

زنجیره	پیرستی سەرەباسەکان	لایەرە
۲۷۶.	ژمارە ی تە لاقی پیاوی ئازادو پیاوی بەندە	
۲۷۷.	باسی چەرتکردن (استثناء) لە تە لاقا	
۲۷۸.	باسی تەعلیقی تە لاق	
۲۷۹.	تە لاقدان لە پیش مارەکردندا	
۲۸۰.	ئەم چوار کەسە تە لاقیان ناکەوئ	
۲۸۱.	تە لاق دوو جووری هەیه: رجعی و بائن	
۲۸۲.	داریزگە ی ژن گیرانەو (صیفة الرجعة)	
۲۸۳.	تە لاقی بائن	
۲۸۴.	سئ تە لاقە بەیەك گفت (لفظ)	
۲۸۵.	رای جە ماوهری شەرەزانەکان	
۲۸۶.	حوکمی ئیلا (سویندکاری) واتە: ژن لە خو جەرام کردن	
۲۸۷.	باسی ظیهار	
۲۸۸.	شە پەنەفرین (لیعان)	
۲۸۹.	عیددە: العدة	
۲۹۰.	مندا لدان پا ککردنەو: الإستبراء	
۲۹۱.	مافی ژنی عیددەگر	
۲۹۲.	پئویستبوونی تازیباری و رەشپۆشی بو ژنی میرد مردوو لە ماوہی عیددە کەیدا	
۲۹۳.	شیر خواردن (رضاع)	
۲۹۴.	ژێوارو پئویستکەری	
۲۹۵.	ژێواری کۆیلە و ناژەل	

زنجىرە	پېتىستى سەرەبىسەكان	لاپەرە
۲۹۶.	ژىۋارى ژن (نفقة الزجة)	
۲۹۷.	ژىۋار بەچى و كەي پىۋىست دەبى؟	
۲۹۸.	كاتى مىرد تواناي ژىۋارى ژنى نەبوو	
۲۹۹.	سىغەكردن (نكاح المتعة)	
۳۰۰.	باسى پەرۋەردەكردنى ساوا (حضانه)	
۳۰۱.	مەرجهكانى پەرۋەردەي ساوا:	
۳۰۲.	تاوانكارىيەكان (الجنایات).	
۳۰۳.	مەرجهكانى پىۋىستبوونى تۆلە سەندن.	
۳۰۴.	كۆمەلى لە جىياتىي يەك كەس دەكوژىنەۋە.	
۳۰۵.	تۆلەي ئەندام (قصاصى اطراف).	
۳۰۶.	تۆلەي برىن (قصاص له جراحاتدا).	
۳۰۷.	خوينبايى: خوين (ديه).	
۳۰۸.	بەھۋى چەند شىتىكەۋە خوينى ھەلە قورس دەبى.	
۳۰۹.	خوينبايى ژن.	
۳۱۰.	خوينبايى خاۋەن نامەكان.	
۳۱۱.	برىن و لە كارخستنى ھەندى ئەندام خوينىكى تەۋاويان دەكەۋى.	
۳۱۲.	باسى لايردىنى كەلك و ھىز.	
۳۱۳.	باسى برىنى ئىسك دەرخەرو ددان.	
۳۱۴.	خوينى ئەۋ ئەندامەي كە سوۋدى ديارى نىە.	
۳۱۵.	باسى خوين بايى بەندەۋ ئاۋەلمەي ئاۋسك.	

زنجىره	پىرىستى سەرەباسەكان	لاپەرە
۳۱۶.	چەند مەسەلەيى.	
۳۱۷.	باسى پاكانه (قەسامە)	
۳۱۸.	باسى كەفارەتى كوشتن.	
۳۱۹.	باسى تۆلەي تاوان كە ناودارن بە ھەددە شەرعیيەكان.	
۳۲۰.	تۆلە (ھەددە) شەرۋالپىسى.	
۳۲۱.	مەرجهكانى ھاوسەردارى ئەمانە.	
۳۲۲.	تۆلەي بەندەو كەنیزەك.	
۳۲۳.	باسى نىربازى و چوونە لای چوار پى.	
۳۲۴.	ھوكمى چوونە لايى بە شەرمگانه بى.	
۳۲۵.	باسى ئاو ھىنانەوہ (استمناء).	
۳۲۶.	پانپانۇكىي ژنان (تساحق النساء).	
۳۲۷.	بوختان (القذف).	
۳۲۸.	ھەددى بوختيان.	
۳۲۹.	بەچى ھەددى بوختان لە كۆل دەكەوى.	
۳۳۰.	مەيخۇر - بادەنۇش - مەينۇش.	
۳۳۱.	ھەددى ئارەققۇر.	
۳۳۲.	خوتىماركردن بە مەي دروست نىە.	
۳۳۳.	باسى ھەددى دزى.	
۳۳۴.	مەرجهكانى دەستپىنى دز.	
۳۳۵.	سەرئەنجامى دزى.	
۳۳۶.	باسى تۆلەي ريگرو جەردە (قطاع الطرق).	

زنجیره	پیرستی سه‌ره‌باسه‌کان	لایه‌ره
۳۳۷.	باسی هه‌لمه‌ته‌ئینان (الصیال).	
۳۳۸.	بیریاری به‌رگریکردن له‌گیانی خۆی.	
۳۳۹.	ده‌سته‌به‌ربوونی زیانی چوارپیی.	
۳۴۰.	باسی ئه‌وانه‌ی که یاخی ده‌بن له‌پیشه‌وای موسولمانان (البغاة - یاخییه‌کان).	
۳۴۱.	چۆنیتیی شه‌رکردن له‌گه‌ل یاخیبووان؟.	
۳۴۲.	باسی پاشگه‌زبوونه‌وه (ردة).	
۳۴۳.	سزای پاشگه‌ز (جزاء المرتد).	
۳۴۴.	چۆن چۆنی داوای په‌شیمان بوونه‌وه له‌پاشگه‌ز ده‌کری.	
۳۴۵.	به‌فیرۆ چوونی کرده‌وه‌ی پاشگه‌ز.	
۳۴۶.	بیریاری (حوکم)ی نویژنه‌که‌ر.	
۳۴۷.	تیکۆشان و غه‌زاکردن و خه‌باتگیران.	
۳۴۸.	مه‌رجه‌کانی پیویستبوونی غه‌زاکردن.	
۳۴۹.	بیریاری دیلی بی‌پروایان. (حكم اسرى الكفار)	
۳۵۰.	موسولمانبوونی منال.	
۳۵۱.	باسی که‌لوپه‌لی کوژراو.	
۳۵۲.	دابه‌شکردنی مالی تالانی.	
۳۵۳.	مفته‌مال (مال الفیئ).	
۳۵۴.	بیریاریه‌کانی سه‌رانه (الجزية).	
۳۵۵.	مه‌رجه‌کانی پیویستبوونی سه‌رانه.	
۳۵۶.	ئه‌ندازه‌ی سه‌رانه (مقدار الجزية).	

زنجیره	پېژستی سهره باسه کان	لاپهړه
۳۵۷.	نیشانه کړدنی جل و بهرگیان.	
۳۵۸.	باسی نه چیرو سهرېپراوه کان.	
۳۵۹.	باسی سهرېپراوه کان (ذباثح).	
۳۶۰.	راو کړدن به گوشتخوړه مه شق دادراوه کان (الاصطیاد بالجوارح المعلمة).	
۳۶۱.	بریارى نهو پارچه یه ی له زیندوو ده بیته وه.	
۳۶۲.	باسی خوارده مه نی (احکام الاطعمه).	
۳۶۳.	خوارده مه نی حه لال و خوارده مه نی حه رام.	
۳۶۴.	بریارى نه وه ی که لبه ی ه به ی یا چنگ وچړنووکى تیژى ه به ی.	
۳۶۵.	که ی دروسته که مردار بخوړئ؟.	
۳۶۶.	مردووی ماسی و کولله.	
۳۶۷.	باسی قوربانى.	
۳۶۸.	چی بو قوربانى ده ست د ه دا.	
۳۶۹.	مهرجه کانی دامه زړاندنى قوربانى نه مانه ن.	
۳۷۰.	چی بو قوربانى ده ست نا دا.	
۳۷۱.	کاتى سهرېپړنى قوربانى.	
۳۷۲.	چی له کاتى سهرېپړندا په سه نه.	
۳۷۳.	چی له قوربانى ده کړئ؟.	
۳۷۴.	باسی حه وتم (عه قیقّه).	
۳۷۵.	سوننه ته کانی حه وتم.	
۳۷۶.	باسی پېشپرکه (مسابقة) و تیر نه ندازى (مناضلة).	

زنجیره	پیوستی سه ره باسه کان	لاپه ره
۳۷۷.	دروسته گره ویان له سه ره بکری.	
۳۷۸.	باسی سویند خواردن و نه زکردن.	
۳۷۹.	سویند به چی داده مه زری.	
۳۸۰.	به ستنی سویند به خیرکردنه وه.	
۳۸۱.	سویندی بیبایه خ (لغو الیمین).	
۳۸۲.	که فاره تی سویند.	
۳۸۳.	برپاری نه زر (فووتوو).	
۳۸۴.	نه زر دوو به شی هیه.	
۳۸۵.	نه زکردنی گوناوه دانامه زری.	
۳۸۶.	نه زکردن کردنی یا نه کردنی شتی رهوا دانامه زری. (نذر المباح لا ینعقد)	
۳۸۷.	باسی دادوه ری (القضاء).	
۳۸۸.	نیشانه کانی دادوه (قازی).	
۳۸۹.	باسی ده ستورو یاساو نه ری تی دادوه ری (آداب القضاء).	
۳۹۰.	برپاری دیاری و به رتیل.	
۳۹۱.	لهم ده کاته دا نابی دادوه برپاریدا.	
۳۹۲.	برپاردان له سه ره نادیار.	
۳۹۳.	باسی دابه شکردنی مالی تی که ل.	
۳۹۴.	جوړه کانی دابه شکردن.	
۳۹۵.	دابه شکردنی مالی هاو به ش.	
۳۹۶.	به لکه له سه ره داواکاره، داوالیکراویش نه گهر	

زنجیره	پیوستی سهره باسه کان	لاپره
	نه چووه ژیر داواکه، سویندی له سهره.	
۳۹۷.	گیرانه وهی سویند بو سهره داواکار (رد الیمین علی المدعی).	
۳۹۸.	نه گهر ههردوو هاوداوا داواى زات (عهین) یکیان کرد.	
۳۹۹.	چوئیتی سویند خواردن له سهر کرده وهی خوئ یا له سهر هی که سیکی تر.	
۴۰۰.	که سی مه قیکی له لابی و حاشای لیبا.	
۴۰۱.	باسی شایه تیدان (الشهادة).	
۴۰۲.	نیشانه کانی شایه ت.	
۴۰۳.	مهرجه کانی دادپهروهی.	
۴۰۴.	به شه کانی ماف (اقسام الحقوق).	
۴۰۵.	شایه تیی کویر.	
۴۰۶.	چه ند مهرجی تر هه ن بو شایه تی.	
۴۰۷.	باسی به نده نازادکردن.	
۴۰۸.	مهرجی دامه زراندنی نازادکردن.	
۴۰۹.	نازادکردنی به شی له به نده.	
۴۱۰.	نازادکردنی به نه چه و وه چه.	
۴۱۱.	سهرداریی (الولاء).	
۴۱۲.	به نده نازادکردن له پاش مردن (التدیر).	
۴۱۳.	نامه نووسی (الكتابة).	
۴۱۴.	مهرجی دامه زرانی نامه نووسی.	

لایه	پیرستی سه ره باسه کان	زنجیره
	گریدانی نامه نووسی.	۴۱۵.
	گهردانکردنی کاغه زیپدراوو ناغا.	۴۱۶.
	دایکی منداڵ (ئوممولولهه).	۴۱۷.
	تویگه ریی (ته شریح) له م چاخه دا کاریکی پیویسته له بهر ناچاری.	۴۱۸.
	فیروونی تویکاریی (تشریح).	۴۱۹.
	بهرار (حوکم) ی ته ئمین.	۴۲۰.